ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
1

SAMEDI
1er MARS
1986

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 650 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.172 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.172

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ԱՊԱ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ընդհանրապէս Հայը ընթերցող չէ: կարդալ չի սիրեր: Սակայն կը սիրէ գրել: Գրել մանաւանդ իր կեանքը, իր ապրումները, դրսեւորել իր հոգեկան աշխարհը: Եւ գրող Հայն ալ շատ անգամ իր գրածը միայն կը կարդայ, չըսելու համար իր գրածէն միայն կ'ախորժի:

Կը բաւէ արագ վիճակագրութեան մը ձեռնարկել, որեւէ գաղութի մը մէջ, հաստատելու համար թէ, միջին հաշւով, հարիւրէն մէկը հայկական թերթ կը ստանայ, եւ միայն հազարէն երկուքը հայերէն գիրք կը գնէ: Հաւանաբար այս թիւերը քիչ մը աւելի բարձր են Պոլսոյ հայ գաղութին մէջ, որ այս տեսակէտէն միշտ բացառութիւն մը կազմած է:

Հոս հիմնական հակասութիւն մը կայ, որովհետեւ գրելու, լաւ գրելու համար անհրաժեշտ է կարդալ եւ շատ կարդալ: Բոլոր գրագէտները, մեծ ու փոքր, նոյնն ըրած են:

Դանիէլ Վարուժան կը գրէ թէ Բաղրատունին կատաղի ընթերցող մը եղած է Աստուածաշունչին եւ Հոմերոսին: Գրիգոր Զոհրապ, Ռուբէն Զարդարեան... [Ըստ տպագրութեան՝] Գրիգոր Օտեան, Ռէթէոս Պէրպէրեան Վիքթոր Հիւկոյի անխոնջ ընթերցողները ճանչցուած են: Արփիար Արփիարեան իր ոճը մեծ մասամբ Խոնէսթ Ռընանի ընթերցումին կը պարտի: Աւետիք Իսահակեան, Յովհաննէս Թումանեան կարդացեր են գրեթէ բոլոր աշուղներն ու ժողովրդական երգերը: Սիամանթօ խոստովանած է թէ իր թելադրիչ հեղինակները եղած են՝ Նարեկացին եւ Էմիլ Վերհառըն:

Արդարեւ, ընթերցումը միտքը կը բանայ, ծանօթութիւններու գումարը կ'աւելցնէ, հորիզոնը կ'ընդլայնէ. այլ խօսքով կը սատարէ անհատի ընդհանուր զարգացման: Ընթերցումը կ'արծարծէ ներշնչումը, կը ցրուէ կրաւորականութիւնը, կը գրգռէ իմացականութիւնը, կը հարստացնէ երեւակայութիւնը: Ընթերցումը հաղորդակցութեան միջոց մըն է որ ապարէզ կը կարդայ ժամանակին եւ իրարու կը մօտեցնէ տարբեր հազարամեակներ, տարբեր դարեր ապրող մարդիկ:

Ընթերցումէն գրութեան անցնելու համար, մտածում մը անձնայատուկ կերպով արտայայտելու համար, պէտք է խորհիլ եւ զգալ: Յոյժ կարեւոր է գրելու եղանակը, այսինքն՝ ոճը: Շաթօպրիան ըսած է՝ «Գրութիւն մը ապրեցնողը ոճն է»: Ոճը կը գեղեցկացնէ ինչ որ տափակ է, կը բարձրացնէ ինչ որ հասարակ է: Ոճը տաղանդին դրոշմն է:

Ուստի, նախ կարդալ: Կարդալ թերթը: Կարդալ հեղինակները զորս կարելի է խրացնել: Ընտրութիւնը կարեւոր է: Սկսիլ պարզ, դասական ընթերցումներով՝ որոնց օգտակարութիւնը կախում ունի ընթերցումի եղանակէն: Ապա, ջանալ լաւագոյն գրուածքի մը նմանիլ: Որովհետեւ նմանիլ գիտնալը արդէն ընդունիլ կը սորվեցնէ:

Պէտք չէ մակերեսային ըլլալ եւ գոհանալ նուազագոյնով, կամ ասոր ու անոր կարծիքով, այլ անհրաժեշտ է թափանցել խորքը, երթալ դէպի աղբիւրը: Եւ աղբիւրը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ գիրն ու գիրքը, այսինքն ընթերցումը: Եւ ընթերցումէն վերջ է որ մարդ կրնայ զգալ իր «գրական կոչումը», քանի միտքը կը բացուի, կը հարստանայ եւ կը տեսնէ շատ մը աղբիւրներ որոնցմէ կրնայ օգտուիլ:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ հերթական հանդիպումին ընթացքին (Միթերան - Քոհլ), երկու ղեկավարները որոշեցին ամրապնդել գործակցութիւնը զինուորական գետնի վրայ:

ՀՌՈՄԻ մէջ, դատախազ Մառինի վերջ տուաւ «պուլկարական հետք»ին եւ երեք մեղադրեալներու անպարտ հռչակուիլը առաջարկեց փաստերու չգոյութեան պատճառով: Ծանօթ է որ Ալի Աղճա, Պապին դէմ մահափորձին հեղինակը բաւական «յայտնութիւններ» ըրած էր այդ առընչութեամբ: Իտալական իրաւական գետնի վրայ, ասիկա չի նշանակեր թէ 3 Պուլկարները անմեղ են, այլ պարզապէս կարելի չէ ցոյց տալ թէ՝ չեն: Դատական կազմը կրնայ թէեւ չհետեւիլ դատախազին: Դատախազը, յարդ կառչած կը մընար միջազգային դաւի մը տեսակէտին, բայց չկրցաւ կարգ մը վկաներ բերել տալ: Օրալ Չելիքի եւ Սերտար Չելեպիի դէմ ցկեանս բանտարկութեան պատիժ ուզած է: Ասոնք երկու մեղսակիցներն են Աղճայի, որ արդէն դատապարտուած է ցկեանս բանտարկութեան:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՍՐՏԻ համար «Ֆիկառօ-Ֆիկառօ - մակազին»ի հանդանակութիւնը արդէն աւելի քան երեք միլիոնի հասած էր, երբ Մարոքի թագաւորը 2,5 միլիոնի անձնական չէք մը կը յանձնէր փրոֆ. Քապրոլի:

ԵՐԿՈՒ ԻՐԱՔՑԻ ընդդիմադիրներ զորս Ֆրանսա արտաքսած է, գնդակահարուած են Պաղտատ վերադարձին, ըստ էմնըսթի ինթերնէշընըլի: Այս երկուքը կը պատկանէին 13 հոգինոց խումբի մը (Մերձաւոր - Արեւելքէն) որ վտարուած է Ֆրանսայէն «հանրային կարգը խանգարելու» մեղադրութեամբ: Ըստ իրենց փաստաբանին, դիմում կատարած էին որ քաղաքական ապաստան վայելեն, առարկելով թէ մահուան վտանգի տակ են, եթէ Իրաք վերադառնան, բայց մերժուած է:

ՔՈՐԻ ԱՔՈՒԻՆՕ քաղաքական 33 բանտարկեալ ազատ արձակել տուաւ, մինչ Մարքոս Հաւայ է, բայց կինը կը նախընտրէ Նիւ - Եորք հաստատուիլ: Պէտք է ըսել որ դրամական գետնի վրայ մասնաւոր նեղութիւն մը չունին, քանի իրենց հարստութիւնը միլիառ տոլարի կը հասնի (ինչ որ բաւական ալ կը խանգարէ Ամերիկան, ուր է հարստութեան մեծ մասը, զանազան ձեւերու տակ):

ՀԱՅԻԹԻ ալ դժուարութիւններ ունի ժողովրդավարութեան անցնելու համար: Փոր - օ - Փրէնսի մէջ, լուսարդել հաստատուած է եւ քաղաքական ոստիկանութեան նախկին պետը դատի քաշուած: Հաւանական կը նկատուի որ նոր իշխանութիւնը Ֆրանսայէն պահանջէ Տիւվալիէի յանձնումը: Այս մէկը եւ ընտանիքը դեռ Թալուար են, Ֆրանսա որեւէ երկիր չի գտներ «տեղաւորելու համար այս փորձանքը»: Պանդօկապետը դժգոհ է, մինչ Պեպէ Տոք դատական բողոքի դիմած է Արտաքին Նախարարին դէմ, որովհետեւ ոստիկանական «պաշտպանութիւնը» տեսակ մը «հսկողութիւն» կը նկատէ:

«ՄԻՆԻՒԹ» շաբաթաթերթը գրաւուած էր տպարանէն իսկ եւ չէր կրնար ծախուիլ Ուրբաթ, ստիպողական դատարանը իրաւունք տուած ըլլալով Լօրան Ֆապիուսի, որ այդ գրաւումը պահանջած էր, թերթը իր եւ կնոջը մտերիմ նկարները հրատարակած ըլլալով: Տիկին Ֆապիուս կ'երեւի կուրծքը մերկ, ուրիշ նկարի մը մէջ ալ, Լօրան Ֆապիուս մշիկ - մշիկ կը քնանայ կնոջը գիրկը: Ուրկէ՞ են այս նկարները, նախարարապետին մտերիմ բարեկամ, վերջերս սպաննուած՝ Ժաք Փերոյի բնակարանէն: Ո՞վ տուած է թերթին, հաւանաբար Տարի Պուրթպուլ: Թերթն ալ կ'ուզէ ցոյց տալ թէ ինչո՞ւ Ֆապիուս կը ջանայ հարցը խեղդել: Ամէն պարագայի մէջ, Ուրբաթ առտու շաբաթաթերթը կը գտնուէր թերթավաճառներուն մօտ եւ ձայնասփիւռը այնքան կրկնած էր այս պատմութիւնը, որ հակառակ արդիւնքը կրնար տալ եւ նպաստել թերթին տարածման, որքան ալ Տիկին Ֆապիուսի ծիծերը Մարլին Մոնրոյինը չեն...

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21 - 24)

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԴՈՆԻ ՌՈՍՏՈՎԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Դոնի Ռոստովի կերպարուեստի թանգարանին մէջ բացուած է Մարտիրոս Սարեանի գործերու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 45 նկարչական եւ 20 գծագրական աշխատանքներ, զորս տրամադրած են Երեւանի Մ. Սարեան եւ Դոնի Ռոստովի կերպարուեստի թանգարանները: Ցուցադրուած գործերը կը ներկայացնեն հայրենի բնութեան գեղեցկութիւնն ու վեհութիւնը պատկերացնող բնապատկերներ՝ «Բամպակի բերքահաւաքը Արարատեան դաշտում», «Զորագէս», «Մառախուղ դաշտի վրայ», «Զառիթափ Արագածի լանջերին» եւայլն: Ցուցադրուած են հայկական ժողովրդական հէքեաթներու եւ Ֆիրտուսիի «Ռուստամ եւ Զօհրապ» պոէմի նկարազարդումները:

×

ՈՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐԸ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՀԻՄՔԻ ՎՐԱՅ

Այն հազուագիւտ միջատի՝ որդան կարմիրի բուծման արդիւնաբերական եղանակը, որմէ միջին դարերուն պատրաստած են հռչակաւոր վառ կարմիր «կարմին» ներկը, կրցած են մշակել Հայաստանի ակադեմիայի կենդանաբանութեան հիմնարկի գիտնականները: Անոր էութիւնը այն է՝ որ որդան կարմիրը կրնայ ամբողջ տարին ապրիլ, սնանիլ ու աճիլ կարգ մը բոյսերու արմատներու վրայ, որոնք կը մշակուին ջերմոցներու մէջ՝ ջրաբուծման եղանակով: Հիմնարկի փորձառական ջրաբուծարանին մէջ որդան կարմիրի այնքան «բերք» ստացած են, որ կը բաւէ մեծ քանակութեամբ ներկ պատրաստելու համար: Կարմրաորդի տեղական տարատեսակը՝ որդան կարմիրը, կ'ապրի Արարատեան դաշտի հողին մէջ: Հողին երեսը կ'ելլէ միայն Սեպտեմբերի քանի մը օրուան ընթացքին, այն ալ առտուան ժամերուն: Վառ կարմիր մասը, որ անհրաժեշտ է ներկին համար, միջատին մարմնին մէջ կը գոյանայ մանրէներու յատուկ գործունէութեան շնորհիւ: Հայկական կարմրաորդէն կարմին պատրաստելու գաղտնիքը սերունդէ - սերունդ հաղորդուած էր նկարիչներու շրջանակին մէջ, մինչեւ որ կորսուէր Հայոց պատմութեան արհաւիրքներով լեցուն դարերուն: Պատմիչները կը վկայեն, որ կարմինը շատ բարձր գնահատուած է, անկէ օգտուած է մասնաւորաբար Լէոնարտօ տա Վինչի: Միջին դարերու «կարմին» ներկով կատարուած են գիրքերու մանրանկարներ եւ որմնանկարներ, որոնք բազմաթիւ դարերու ընթացքին չեն կորսնցուցած իրենց պայծառութիւնն ու թարմութիւնը: Այդ առեղծուածը միշտ գրաւած է ուշադրութիւնը գիտնականներու եւ նկարիչներու, որոնք կ'ուզէին մեր ժամանակներուն ալ նման ներկ ստանալ: Քանի մը տարի առաջ հայ քիմիագէտները բարդ փորձերու միջոցով, որդի մարմնի վառ կարմիր մասին մէջ աւելցնելով կարգ մը նիւթեր, ստացան հին ներկի համարժէքը: Ան իր որակով կը գերազանցէ ներկայի ներկերը եւ վառ գոյնը կարելիութիւն կուտայ զայն օգտագործելու ոչ միայն նկարչութեան, այլեւ գորգագործութեան մէջ:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ ՀԱԼԷՊԷՆ ՍՏԱՑԱԾ Է ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՄԱՅԻԼ ՄԸ

Երեւանի Մաշտոց մատենադարանը կը շարունակէ հարստանալ նոր ձեռագիրներով, որոնց կարեւոր մասը կը ստացուի արտասահմանէն: Վերջերս Մատենադարանը Հալէպէն ստացած է հայերէն հմայիլ մը, առեղծուած 180 տարի առաջ: Տարիներ զայն մեծ խնամքով իր տունը պահած է մանկավարժ Տիգրան Քէչիչեան: Պէյրութի ֆրանսական լիսէն աւարտելէ եւ Սորպոնի համալսարանը մանկավարժութեան հետեւելէ ետք Տիգրան Քէչիչեան հաստատուած է Հալէպ եւ նուիրուած մատաղ սերունդի դաստիարակութեան գործին: Իր երազը եղած է ձեռագիր հմայիլը տանիլ Հայաստան եւ անձամբ յանձնել Մատենադարանին, սակայն մահը խափանած է իր երազը: Ողբացեալին հարազատներն են, որ հմայիլը հասցուցած են Մատենադարան: Հմայիլին երկայնքը երեք մեթր է, զարդարուած է ճաշակով ու վարպետութեամբ կատարուած մանրանկարներով: Ամբողջութեամբ պահպանուած յիշատակարանէն կը տեղեկանանք, որ գրուած է «Ի ժամանակս Տէր - Կիրակոսին ... ընդ հովանեաւ սրբոց Խ (40) մանկանց, որ ի Գերմանիկ»: Գերմանիկէ (Մարաշ) քաղաքը գրուած այդ ձեռագիրը փոխանցուած է Մատենադարանի հայերէն հմայիլներու ֆոնտը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (103) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Զ. Խրախունի կամ
Խորհրդանշաններու լեզուն
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Սփիւռքահայու քրոնիկ
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

եւ

Հինգերորդ ներբող ՓՕԼ ՔԼՕՏԷԼ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Frederic C. LANE

VENISE. UNE RÉPUBLIQUE MARITIME*

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

Անցեալ տարի քաղաքիս կարեւոր հրատարակչատուներէն Ֆլամարիոն թարգմանաբար (անգլերէն) լոյս ընծայեց վերոյիշեալ խորագրով Վենետիկի Հանրապետութեան պատմութեան նուիրուած այն ուսումնասիրութիւնը: Հեղինակը՝ փրոֆէսէօր Ֆրէտէրիք Լէյն ծանօթ է արդէն նոյն նիւթին շուրջ իր կատարած պատմական ուսումնասիրութիւններով:

Վենետիկ այսօր իր պատմական պալատներով եւ յուշարձաններով, եկեղեցական կառոյցներով ու ջրանցքներով շրջապատուած նեղ փողոցներով եթէ զբօսաշրջիկները կախարդող քաղաք մը եղած է, անցեալին իր ինքնուրոյն քաղաքականութեամբ աւելի քան ութ դար Արեւմուտք - Արեւելք յարաբերութիւններու, ըլլան անոնք մշակութային թէ առեւտրական, զարգացման մէջ շատ անգամ առաջնակարգ դեր մը ունեցած է: Վենետիկի շքեղ անցեալը բնականաբար կրնար մեզ նուազ հետաքրքրել, եթէ ան ակներեւ կապուած չըլլար նաեւ մինչեւ իր անկումը (ԺԸ. դարու վերջը) մեր ժողովուրդի անցեալին հետ:

×

Պատմաբան Լէյնի գիրքը կը սկսի Միջերկրականի երկիրներու պատմութեան մասնագէտ Ֆէրնան Պրոտէլի յառաջաբանով որ ի վեր կը հանէ մանաւանդ հեղինակին Վենետիկցիներու նաւարկութեան եւ առեւտրական կապերու մասին ունեցած ծանօթութիւնները: Արդարեւ հեղինակը այս ծաւալուն աշխատասիրութեան մէջ մանրակրկիտ կերպով կ'ուսումնասիրէ եւ կը ներկայացնէ Վենետիկցի իշխաններու (տոճ) եւ առեւտրականներու կատարած ընդարձակ դերը միջազգային առեւտրական ձեռնարկներու զարգացումին, մանաւանդ արեւելեան Միջերկրականի շրջանին մէջ:

Ջերբազատելով հետզհետէ բիւզանդական հովանաւորութենէն եւ ազդեցութենէն, խաչակիրներու արշաւանքներուն ժամանակ Վենետիկի «տոճ»երը արդէն որոշ կարեւոր դեր մը ունենալ կը սկսին: Դաշնակից քրիստոնեայ տէրութիւններու պաշտօնական նպատակը եթէ Ս. Քաղաքը «անհաւատներու» տիրապետութենէն ազատել էր կը գրէ հեղինակը, երբ առիթը ներկայանար, անոնք չէին թերանար իրարու ձեռքէ խլելու համար արեւելքի առեւտրական նաւահանգիստները: Վենետիկի փոքր իշխանապետութիւնը ԺԱ. դարէն սկսեալ մէկ մտահոգութիւն մը ունի, հիմնել ծովային «կայսրութիւն» մը, որ օժտուած պիտի ըլլար իր թեւարկութեան ենթակայ բազմաթիւ մեծ ու փոքր առեւտրական գործակալութիւններով արեւելեան Միջերկրականի եւ Պալքաններու մէջ: Վենետիկի անհաշտ ոսոխը եղաւ Ճէնովան որ նմանապէս նոյն հեռանկարները կը հետապնդէր: Լէյնի գիրքին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս այս երկու փոքր Հանրապետութիւնները յաճախ գիրար կը զգետնեն որմէ միայն Եգիպտոսի մահմետական Մէմլուքներն ու ԺԱ. դարուն Փոքր Ասիա եկող ու հաստատուող Սելճուգները պիտի օգտուին:

Վենետիկ քաղաքը, որուն բնակչութիւնը շատ անգամ ալ ենթակայ ըլլալով արեւելքէն եկած ժանտախտի համաճարակներուն անխնայ կերպով կոտորուեցաւ, չունեցաւ բնաւ մինչեւ ԺԷ. դարու կէսը, 200.000 բնակիչ: Նաւերը որոնք Հնդկաստանէն Կարմիր ծովու ճամբով հասած ապրանքները կը փոխադրէին, յաճախ ալ համաճարակներու պատճառ կը հանդիսանային: Այս իսկ պատճառաւ, Վենետիկ սկսաւ ժամանող նաւերու քարանթինայի դրութիւնը կիրարկել: Այսինքն նաւերը կը պարտադրուէին 40 օր նաւահանգիստին բացը սպասել եւ նաւագներ յետոյ է որ կը թոյլատրուէին իրենց բերած ապրանքները նաւահանգիստ իջեցնել:

Վենետիկցի վաճառականներու նաւային կանոնաւոր երթեւեկութեան ծիրին մէջ կը գտնուէին, Սեւ ծովու գլխաւոր նաւահանգիստները (Խրիմ, Օտեսա, Տրապիզոն, Պոլիս ու ռումանական ծովեզերեայ քաղաքները), հարաւ - արեւելեան Միջերկրականէն՝ Աղեքսանդրիա, Հայֆա, իսկ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան ժամանակ Լայածո նաւահանգիստը որ իսկական առեւտրական թրանզիթ կեդրոնի մը վերածուած էր: Վենետիկցի վաճառականներու առեւտրական գործունէութիւնը ուղղակի պետական քաղաքականութեան հիմնակէտը եղած ըլլալով դիտել կուտար պատմաբան Լէյն, «առաջին հերթին իշխանութիւնները իրենց հպատակներու նաւերը ծովահէններու յարձակումներէն զերծ պահելու համար պարտաւորուեցան զանոնք թէ պատերազմական նաւերով պաշտպանել եւ թէ կարելիութեան սահմաններուն մէջ զինել»: Սակայն այս միջոցները անբաւարար էին առուտուրին կատարելապէս տիրապետելու համար...: Հետեւաբար, մերթ ընդ մերթ երբ առիթները ներկայացան, փոքր, բայց բանուկ Միջերկրականեան նաւահանգիստներ, Վենետիկի իշխանութեան տակ ինկան: Վենետիկցի վաճառականներ այս պատճառներով է որ եկան հաստատուեցան Պոլսոյ, Խրիմի Թերակղզիի, Աղեքսանդրիայի նաւահանգիստները առուտուրը Յոյներու, Հրեաներու եւ Հայերու կողմէ Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ կը կատարուէր, որոնք հակառակ տիրող անապահով կացութեան յաջողապէս իրենց գործունէութիւնը կը շարունակէին, Վենետիկցիները մասնաւորաբար միջազգային առուտուրով զբաղեցան, որ իրենց մասնագիտութիւնը եղած էր (տե՛ս էջ՝ 117):

Հայերը եւ Յոյները որոնք Միջին - Արեւելքի շուկաներուն մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէին մեծապէս օժանդակեցին Վենետիկցի առեւտրականներուն գործունէութեան ծաւալումին, թէեւ այս վերջինները զանոնք «Հերետիկոս» կը նկատէին հռոմէական եկեղեցիին չհետեւելուն պատճառաւ:

Երբ Խրիմէն կամ Պալքաններէն անհրաժեշտ եղաւ ապրանքները Պարսկաստան կամ Միջագետք փոխադրել, միշտ նախընտրուեցաւ հայկական նահանգներէն անցնիլ որոնք աւելի ապահով եւ վստահելի էին: Արեւմուտք ներածուած գլխաւոր ապրանքներն էին մետաքս, շաքար եւ համեմներ, որոնք դարերով, վենետիկցի վաճառականներու նաւերով փոխադրուեցան:

ԺԳ. դարու վերջը Վենետիկ իր առաջին մեծ պարտութիւնը կրեց Ճենովացիներէն, անոր յաջորդեց Մոնկոլներու արշաւանքները որոնք բազմաթիւ ծաղկած եւ բարգաւաճ քաղաքներ կողոպտեցին ու տապալեցին: Անոնց յաջորդեց Լէնկ - Թիմուրի հորդաներուն յելուզակութիւնները: Իսկ երբ Կիլիկիա Ռուբինեան հայկական թագաւորութիւնը մեկուսացած իր արեւմուտքի դաշնակիցներէն 1375-ին եգիպտացի Մէմլուքներէն պարտուեցաւ, Կիլիկիայի հայկական նաւահանգիստները որոնք Վենետիկցիներու համար իբր ծովային խարիսխ կը ծառայէին, իրենց հանգամանքը կորսնցուցին: Վենետիկ իր ակնարկները դէպի Կիպրոս յառեց որ մինչեւ 1571-ի Օսմանեան նաւատորմիղէն պարտութիւնը մնաց Վենետիկցիներու ազդեցութեան տակ:

Այսուհանդերձ, ինչպէս պատմաբան Լէյն կը նշէ, կ'արժէ հոս յիշել թէ Օսմանեան տիրապետութեան ծաւալումը վերջ չդրաւ վենետիկցի առեւտրականներուն գործունէութեան: Ընդհակառակն, անոնք որոնք Օսմանեան գրաւման ենթակայ երկիրներու մէջ էին, ընդունեցան Օսմանեան հպատակութիւնը որ իրենց ասպարէզին շարունակութեան համար ամէն դիւրութիւն եւ ապահովութիւն կ'ընծայէր, եւ այնքան ժամանակ որ օտարներն ալ յօժարեցան տուրքերը վճարել օսմանեան Պետութիւնը անոնք եւս իր հովանաւորութեան տակ առաւ: Օսմանեան տէրութեան համար հողային կըցումները միայն անհրաժեշտ էին, հետեւաբար երկրին ոչ - իսլամները որոնք զինուորական պարտականութենէ զերծ էին երկրին առուտուրին հետզհետէ տիրացան:

Ըստ փրոֆէսէօր Լէյնի, Վենետիկի հանրապետութեան անկումին գլխաւոր պատճառներէն եղան, նախ այն պարագան որ անոնք չկրցան քայլ յարմարցնել Արեւմտեան - Եւրոպայի մէջ հետզհետէ ծաւալող ընկերային յեղաշրջումներուն, եւ երկրորդ Ֆրանսայի եւ մանաւանդ Անգլիոյ մէջ ճարտարարուեստի նուաճումները ու թէքնիք յառաջդիմութիւնները եւս իրենց համար օտարոտի մնացին: Թէեւ գեղարուեստի եւ նաւարկութեան մարզին մէջ առաջնակարգ դեր մը խաղացին, բայց անոնց նաւերը կարող չէին մինչեւ Ամերիկա կամ Ծայրագոյն Արեւելք երթալով Փորթուկալցիներուն, Սպանացիներուն, Անգլիացիներուն կամ Հոլանտացիներուն հետ մրցիլ:

Վենետիկցիները կառչած իրենց միջնադարեան ազնուապետական բարքերուն, անոնք նոյնիսկ արհամարհեցին ժողովրդապետութեան սկզբունքներու տարածումը որ ԺԸ. դարու վերջին ամբողջ Եւրոպան կը ցնցէր: Երբ Նափոլէոնեան պատերազմները սկսան եւ ֆրանսական բանակը Աւստրիացիները հետապնդելով Վենետիկի դռները հասաւ, Վենետիկը կառավարող ազնուատոհմերու պատկանող դասակարգին եւ ժողովուրդին միջեւ հասարակաց շահերու պաշտպանութեան համար գաղափարներու այնքան տարբերութիւն կար որ քաղաքին «Ազգային Խորհուրդը» նոյնիսկ Պոնափարթի զօրաբանակներուն դէմ պաշտպանուելու համար ոեւէ փորձ չկատարեց ու առանց դիմադրութեան յանձնուեցաւ: Քաղաքը Պոնափարթի զօրքերուն թալանին ենթակայ ըլլալէ յետոյ 1797-ի Հոկտեմբերին, այսինքն գրաւումէն հինգ ամիս յետոյ, Քամփօֆորմիոյի դաշնագրով Աւստրիացիներուն տրուեցաւ: 1866-ին է միայն որ երբ Իտալիոյ միութիւնը հաստատուեցաւ, Վենետիկ Մայր հայրենիքին միացաւ:

Լէյն հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Հրեաներու Վենետիկի մէջ հաստատուելուն մասին որ տեղի ունեցաւ ԺԵ. դարու վերջը, երբ անոնք Սպանիայէն արտաքսուեցան: Արդարեւ, այդ ժամանակները Հրեաները չորս ուղղութեամբ գաղթեցին: Կարեւոր թիւով Հրեաներ Փորթուկալ գաղթեցին, ծանօթ է նաեւ որ 70.000-ի շուրջ Հրեաներ Սուլթանին արտօնութեամբ Սելանիկ եկան ու կարեւոր գաղութ մը կազմեցին: Սելանիկ գաղթող այս Հրեաներէն որոշ թիւ մը ԺԷ. դարու կիսուն իսլամացան (տէօնմէ) որոնք յետագային եռանդով Իթթիհատականներու ազգայնամոլ շարժումներուն ծառայեցին: Ասոնցմէ էր տխրահռչակ տոքթ. Նազըմ՝ Հայկական Գողգոթային գաղափարը յղացողներէն մին, որ յետագային դաւադրութեամբ ամբաստանուելով 1926-ին Մուսթաֆա Քէմալ Աթաթիւրքի կողմէ կախաղան բարձրացաւ: Քիչ էր Հրեաներուն թիւը, որոնք Սպանիայէն Ֆրանսա եկան հաստատուելու, բաղդատմամբ անոնց որոնք Վենետիկ գացին: Վենետիկ գացող Հրեաները յարաբերաբար դրամատէրներ եւ առեւտրականներ էին, որոնք իրենց ձեռներէցութեամբ քիչ ժամանակ յետոյ ուրիշ երկիրներու մէջ յաջողեցան մասնաճիւղեր հիմնելով միջազգային առեւտուրի մէջ զգալի դեր մը խաղալ:

Մենք անշուշտ շատ պիտի փափաքէինք որ հեղինակը Վենետիկի եւ Հայոց միջեւ տեղի ունեցող դարաւոր յարաբերութիւններուն մասին աւելի խորանար եւ տեղեկութիւններ հաղորդէր: Պատահական չէ անշուշտ հայ առաջին տպագիր գրքի հրատարակութիւնը ԺԶ. դարուն սկիզբը Վենետիկի մէջ: Նմանապէս դիպուածի արդիւնք չէ որ Մխիթար Սեբաստացի Վենետիկի մէջ ապաստան գտաւ ու Ս. Ղազար կղզիին մէջ մինչեւ մեր ժամանակները դեռ կանգուն, լոյսի ու մշակոյթի փարոս վանքը հիմնեց: Մեր պատմական պրպտումներու ընթացքին քիչ թէ շատ խորացած ըլլալով նաեւ Վենետիկի եւ Հայերու միջեւ տեղի ունեցած անցեալի փոխ - յարաբերութիւններուն, որոնք մանաւանդ սկսած են առեւտրական կապերով, հետաքրքրական վաւերագրերու գոյութիւնը հաստատած ենք: Անոնք ցոյց կուտան թէ իրօք հայ վաճառականները կարեւոր դեր ունեցած են նախորդ դարերու ընթացքին միջազգային շուկաներուն մէջ, որոնցմէ անտարակոյս ամենանշանաւորն է հայ կաթողիկէ համայնքէն Շէհրիմանեան գերդաստանը: Ան՝ բնիկ պարսկաստանցի, Վենետիկի մէջ կրցած է հիմնել կարեւոր առեւտրական կեդրոն մը, որուն գոյութիւնը մինչեւ անցեալ դարու սկիզբները հաստատող փաստաթուղթերը չեն պակսիր:

Վերոյիշեալ տուեալները որ նշեցինք անշուշտ մեզ Հայերս յատկապէս կը հետաքրքրեն: Այսուհանդերձ, իրենց բացակայութիւնը գրքին արժէքը չի նուա… ցներ: Հիմա որ Ս. Ղազարի վանք… կալուածներու, դատական հարցեր… պատճառաւ մխիթարեան հարստութի… նը բովանդակ հայութեան ուշադր… թեան առարկայ եղած է, անշուշտ կ'ար… ժէ այս պատմական, փոքր, բայց ի… նաւոր, անցեալ մը ունեցող քաղաք… պատմութեան ծանօթանալ:

Գիրքը կը պարունակէ ընտրեալ հրա… տարակութիւններու գրացուցակ մը … անուանացանկ մը, որ կը դիւրացնէ ը… թերցողին հետաքրքրուած նիւթերը գտ… նելու գործը:

* Paris, *Flammarion*, 1985, 175 francs

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Էքսփոլանկ 86-ի հայկական տաղաւա… պատրաստող հաստատութիւնները - Ս… Է. Տ. Ի. Ա. եւ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյ… թի Տուն - կազմակերպած էին նաեւ կլոր սեղան մը, ուր քննութեան պիտի ենթա… կուէր այսօրուան հայերէնը: Այս հե… տաքրքրական ու հրատապ հարցին մասի… իրենց կարծիքը յայտնելու հրաւիրուա… էին այս մարզին ծանօթ անուններ՝ փր… րոֆէսէօր՝ Ժ. Փ. Մահէ, Հ. Վարդա… Քէչիշեան, Տիկիններ՝ Ս. Գարակիւլեա… եւ Տ. Քարասալմասեան, եւ Պ. Կ. Տ… քեան: Վիճաբանական սատլը վ… րեց Տիկին Գ. Գույումճեան:

Երեկոյթը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ Փետրուար 21-ին, Մէզոն տէ Սանթրո… մէջ: Փոքր սրահը լեցուն էր հետաքրքի… ներկաներով:

Բարի գալուստի ու շնորհակալութեա… պայմանադրական խօսքերէ ետք, Տիկ… Գ. Գույումճեան հակիրճ խօսքերո… յայտնեց նման ձեռնարկի մը դրդապա… ճառներն ու նպատակը: «Հակառակ բա… մաթիւ ջանքերու նոր սերունդը հայերէ… խօսելու, լեզուն ուսումնասիրելու դժ… ւարութիւն կ'ունենայ. մինչդեռ հայ… րէնը կենդանի լեզու մըն է, այդպէս… ընդունուած. ուրեմն պէտք է սոր… զայն, դիտնալ. ո՞ւր, ո՞վ պիտի սո… վեցնէ, ի՞նչպէս. ահա հարցեր որոն… մեզ հոս կը բոլորեն այս սեղանին շուր… ըսաւ ան, ու համառօտ մէջբերումով… կարդաց Շ. Նարդունիի Հայ լեզուին նո… ւիրուած՝ «Կարօտ հայ լեզուին» գրութ… նէն մաս մը, անցաւ կարծիքներու փոխ… նակութեան:

Առաջին նիւթը, որուն մասին հրա… րեց ան խօսք առնելու ներկաները, … օրեայ շփումներէն գոյացած իրեն… հաստատումներն էին. ո՞ւր կը գտնէ… հայերէնը եւ ի՞նչ վիճակի մէջ:

Առաջին արտայայտուողը եղաւ … Վարդան Քէչիշեան, Սամուէլ - Մուրա… եան վարժարանի տեսուչը. ան լեզո… նկատեց մեր ինքնութիւնը, մեր դրօշ… կը, վերջապէս էական այն ազդակը, … ռանց որու կը դադրի գաղութի կեանք… Ապա ան անդրադարձաւ ներկայի ընդհ… բայց ոչ - ուրախ իրականութեան, … Միջին - Արեւելքէն հասածներով վեր… կենդանացած ըլլալ կը թուի թէեւ … զուն հոս, սակայն անհատական - ան… նական լուծումներ չեն բաւեր ու այն… տեն որ հիմնական գործունէութ… չդիմենք, ամէն ձեռնարկ պիտի մն… լուսանցքային: Պէտք է կազմակերպո… ամբողջ գաղութով:

Իրմէ ետք խօսք առաւ Դպրոցաս… Վարժարանի տնօրէնուհին՝ Տիկին Ս… Գարակիւլեան. ան աւելի խօսեցաւ դպ… րոցի կեանքէն ներս հայերէնի գործ… ծութեան մասին, ըսելով որ գոհացուցի… կարելի չէր նկատել ներկայի վիճակ… երբ դպրոցին ըրածը չէին շարունակ… ընտանիքներ: «Դիւրին բան չէ հայ ըլլա… ըսաւ ան:

Նոյն մասին խօսելով միշտ, փրոֆ… սէօր Ժ. Փ. Մահէ ըսել ետք թէ … ամէն օր առիթը չունի հայերէն խօսել… արտայայտուեցաւ (հայերէն) համալ… սարանի հայագիտական իր ամպիոն… պարզած պատկերին մասին, յանձն… համար իր նախորդներուն եղբակցու… թեան, թէ եթէ ենթական շրջապատ… նենայ, դասեր բաւական չեն լեզու… խօսելու, գործածելու համար: «Դասեր… շատ բան սորվեցայ տարիներ առաջ, … կայն լեզուս բացուեցաւ, երբ Հայաստա…

հասայ, երբ գտնուեցայ լեզուին միշտ գործածուած միջավայրին մէջ» ըսաւ. յետոյ յիշեց Մելգոնեան Վարժարանը գտնուած իր օրերը, երբ փոքր քաղաք մը գտնուելու տպաւորութիւնը ունեցեր էր, ուր խոհարարէն մինչեւ տնօրէն, անկէ մինչեւ ամենափոքր աշակերտը միշտ հայերէն կը խօսէին:

Ապա ան վերադառնալով համալսարանի հայագիտական դասընթացքներուն, ըսաւ թէ հոն պատմութեան, գրականութեան, արուեստի դասեր կը տրուին ծանօթ արժէքաւոր անուններու կողմէ, սակայն բաւարար չէին, բաղդատելով բոլորը «հայերէն լեզու» կոչուած ընդարձակ մարզին հետ:

Իր առօրեայ շփումներուն մասին խօսելով, Ալֆորվիլի վարժարանի մանկապարտիզպանուհին՝ Տիկին Տալիթա Քարատալմասեան յիշեց դասարաններու անհամաձեւ պատկերը, ատոր դժուարութիւնները եւայլն:

Առաջին այս մասին վերջին խօսողը եղաւ «Ռատիօ Ազգ»ի աշխատակից Պ. Կարապետ Տաքէսեան որ միաժամանակ կը դասաւանդէ Ս. Մեսրոպ Վարժարանին մէջ: Ան առարկայական մերձեցումով մը տուաւ հետաքրքրական արդիւնքներ «Ռատիօ - Ազգ»ի ունկնդիրներուն 120 հոգինոց խումբի մը վրայ կատարուած ուսումնասիրութենէ մը. ուսումնասիրութիւն մը՝ զոր կատարած էր Աննա Գարագաշ: Անկէ յայտնի կը դառնար որ ունկնդիր զանգուածին մեծ համեմատութիւնը կը փափաքէր հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն եւ Հայոց պատմութեան յայտագիրներ: Իսկ ներկայի տուեալներով մեծ տոկոս մը Ռատիօն կը բանար ազգային ու միջազգային լուրերը ունենալու համար:

Ասուլիսին երկրորդ հարցումն էր. «Լեզուն հաղորդակցութեան, ինքնութեան միջո՞ց մըն է»: Փրոֆէսօր Մահէի համաձայն սխալ էր լեզուն սահմանափակել որպէս միայն հաղորդակցութեան միջոց, ան փոխադրողն էր հարուստ ժառանգութեան մը, 1500 տարուան գրականութիւն մը, եւ աւելի հին անցեալ մը: «Հայերէն սորվիլը ժառանգութիւն մը, պատկանելութիւն մը ստանձնելու միջոց մըն է» ըսաւ ան: Տարբեր չէր այս մասին նաեւ Հ. Վարդան Քէշիշեանի տեսակէտը. «անգլերէն կը սորվինք, սակայն անգլիացի չենք դառնար, մինչդեռ հայերէն կը սորվինք, որովհետեւ ան շունչ է, ոգի, ապրում մեզի համար»: Իսկ Տիկին Ս. Գարակիւլեան կը պատասխանէր դպրոց ղեկավարողի մը մտահոգութիւններով, յիշեցնելով որ թէեւ ճիշդ են բոլոր ըսուածները, սակայն կը պակսին կատարեալը իրագործելու միջոցները. անհրաժեշտ յարմար դասագրքեր չկան ու տարուած աշխատանքը տեղ մը կանգ կ՚առնէ: Պէտք է կրթական խորհուրդ մը ունենալ, ինչ որ տարիներու աշխատանք է: Իսկ Կ. Տաքէսեան ըսաւ. «Հայերէնը անհրաժեշտ չէ, կ՚ըսեն, գիտակցութեան հարց է, կ՚ըսեն. կան թէեւ այս օրինակները, սակայն երբ Պետութիւնը բացակայ է պէտք է դիտել ժամանակին ընթացքին մէջ. եթէ նկատի ունենանք Մաշտոցի, Զարթօնքի նման ծաղկումի շրջաններ, կը տեսնուի որ լեզուն ինքնիրեն, ընկերային կեանքէն անկախ զարգացող բան չէ: Գաղութներու անկազմակերպ վիճակին զուգահեռ է լեզուին նահանջը: Իսկ վերջին տասը տարիներու հետաքրքրութիւնը անոր հանդէպ, արդիւնք է մեր դատին միջազգային բեմերու վրայ տեղ գրաւելուն»:

Երկրորդ մասէն ետք, ուր անհրաժեշտութիւն մը նկատուած էր հայ մնալու համար հայերէն սորվիլը, հարցը կը ներկայանար, թէ ինչպէ՛ս պէտք էր սորվիլ, նախ գրաւո՞ր լեզուն, թէ բանաւոր: Հոս ալ իւրաքանչիւր մասնակցող յայտնեց թեր ու դէմ կարծիքներ, սակայն միակ կէտ մը որոշ էր, այն, թէ մէկը կամ միւսը առաջ, իրարու լրացուցիչ մասեր էին գրաւոր ու բանաւոր լեզուն: Հոս դարձեալ խնդրոյ առարկայ եղաւ դասագիրքերու չգոյութեան հարցը, այլ գաղութներու օրինակները - Ամերիկա, Գանատա եւլն. -, իսկ ուսուցումի կատարեալ ու վերջնական լուծումի մը, ձեւի մը համար դժուար էր գտնել յարմարագոյն միակ ճամբայ մը: Հոս, անշուշտ նախ աչքի առջեւ կուգային մեր ամէնօրեայ զոյգ վարժարանները, որոնց վարչութիւնը սակայն, ինչպէս անդրադարձաւ Կ. Տաքէսեան, ծանրաբեռնուած նիւթական մտահոգութիւններով, դժուար որ ուրիշ բանի մասին մտածէր: «Այնքան ատեն որ Սփիւռքի մեր կառոյցները փրոֆէսիոնէլ մակարդակի չկարենանք բերել, ոչինչ պէտք է յուսանք: Անցեալին մեր յաջող վարժարանները եղան իրենց միջավայրին լաւագոյն հաստատութիւնները»:

Խօսելով հայերէնի դասաւանդութեան մասին, հարցը դրուեցաւ հանրային դպրոցներու մէջ հայերէնի ուսուցումին հաւանականութեան կամ կարելիութիւններուն մասին: Այս նիւթին շուրջ լայնօրէն արտայայտուեցաւ փրոֆէսօր Մահէ որ 1980-էն ի վեր կը զբաղի այս հարցով: Դժբախտաբար գոնէ մօտիկ ապագային համար, հակառակ յուսատու մէկ - երկու երեւոյթի, որոնք արդիւնք էին անձնական ձեռնարկներու, - ինչպէս Մարսէյլի պարագան, - փրոֆէսօրը դժուար կը նկատէր որ իրականանայ այս յոյսը:

Օրուան վերջին հարցն էր հայերէնի ուսուցիչ պատրաստելու կարելիութիւնը: Հոս, ներկայիս երկու երեւոյթ նկատելի էր. այսօր ընդհանրապէս Միջին - Արեւելեան գաղութներ կը հայթայթեն ըՍփիւռքի հայերէնի ուսուցիչները, ինչ որ իտէալ լուծում մը չէր. լաւ պիտի ըլլար որ հոսկէ հասնէին անոնք. սակայն այսօր ո՛չ բաւարար միջոցները կան ատոր եւ ոչ ալ հրաշք լուծումներ, ինչպէս անդրադարձաւ Հ. Վարդան Քէշիշեան: Իսկ Կ. Տաքէսեան ուսուցիչ պատրաստելու հարցն ալ նկատելով ընդհանուրին մէկ մասը, անդրադարձաւ կրկին կազմակերպուած գաղութային կեանքի մը անհրաժեշտութեան:

Մօտ երեք ժամ տեւեց երեկոյթը. հարցը մեծ էր ու կարեւոր, ցաւերը՝ բազմաթիւ, լուծում գտնելու, անելէն դուրս գալու փափաքը՝ անկեղծ: Որոշուեցաւ Մարտ 14-ին Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ շարունակել այս կլոր սեղանը: Դժուար է անշուշտ լաւատես ըլլալ, կարծելու համար թէ նման ձեռնարկներով կը կարգադրուին օր մը բոլորը, քանի որ յաճախ շեշտը դրուեցաւ կազմակերպութեան պակասին վրայ, որ մեծագոյն պատճառն էր գաղութին ներկայ տխուր իրականութեան: Եւ այլեւս քիչ թէ շատ բոլորս գիտենք թէ կազմակերպութիւն կոչուածը երկնային շնորհ մը չէ, այլ իր ինքնութեան, մշակոյթին գիտակից, ու անոր ապագայով մտահոգ զանգուածներու բնական մէկ յատկանիշը: Սակայն եւ այնպէս լաւ է որ տեղի ունենան նման ձեռնարկներ. թերեւս անոնք վերջապէս առաջին քարը պիտի հայթայթեն մեր ալ գիտակցութեան ու սթափումի շէնքին:

Ա. Թ.

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, Փետրուար 6, Տօն Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն մերոց, ցնծալի օր մը եղաւ Իրաքահայութեան համար:

Աշխատանքի օր ըլլալուն պատճառով ժամանակէ մը ի վեր Վարդանանց հանդիսութիւնները տեղի կ՚ունենան երեկոյեան: Այս տարի եւս հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Առաջնորդանիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատոյց Թեմիս բարեխնամ Առաջնորդ Տ. Աւագ եպսկ. Ասատուրեանը: Պատարագի հոգեղէն երգեցողութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ «Զըւարթնոց» երկսեռ Դպրաց դասը:

Հայր Սրբէն առաջ պատարագիչ Առաջնորդ Սրբազանը իր քարոզին մէջ պանծացուց յիշատակը Վարդանի եւ 1036 վկաներուն, ի միջի այլոց հաստատելով թէ՝

«Քաջամարտիկ Մամիկոնեան սպարապետը ու իր անձնուէր զինակիցները Հայոց Պատմութեան ոսկեգիր մատեանին մէջ կը ներկայանան որպէս անշէջ փարոսներ, որպէս մշտավառ լոյս, յոյսը նաւուն փոթորկոտ ծովուն վրայ: Աւարայրէն ցայսօր, 1500 եւ աւելի տարիներ վերջ, մերազն ժողովուրդի այն զաւակները որոնք սփիւռքեան պայմաններու բերումով կ՚ապրին տարբեր երկինքներու ներքոյ յաճախ ենթակայ հաւատքի նօսրացման ու ապազգայնացման վտանգներուն, ահաւասիկ հայ եկեղեցւոյ լուսապսակ ճանապարհին վրայ, տարին անգամ մը գոնէ, կը հանդիպին Վարդանին եւ Ղեւոնդ Երէցին, Յովսէփ Հողոցմեցի կաթողիկոսին ու հայ պալատականին, Հայ Եկեղեցւոյ նուիրեալ սպասաւորներուն ու երամ երամ հաւատաւոր ժողովուրդին, հանդիպում՝ զոր անպայմանօրէն պիտի յագեցնէ ծարաւ հոգիները այսօրուաններուս, նորոգ կանչ մը հանդիսանալով վերստին վերադառնալու հայ ժողովուրդի ճշմարիտ հոգեւոր արժէքներուն ու իրաւ ազգային բիւրեղ դիմագծութեան:

«Վարդանանց յիշատակը մշտական հրաւէր մըն է դարերու խորքերէն եկող, կոչ մը մերօրեայ եւ գալիք սերունդներուն՝ ամուր պահելու հաւատքը Հայուն Էջմիածնով նուիրականացած ու պայմանաւոր, ինչպէս նաեւ կառչած մնալու մշակոյթին Հայոց՝ Մեսրոպատառ հրաշքանչ նշանագրութեամբ խորհրդանըշուած: Այո, Վարդանանք գիտակցաբար ընտրեցին Աւարայրի ճակատագիրը, կամովին ընդունելով նահատակութեան պանծալի պսակը, որպէսզի յարատեւ մընան Էջմիածինն ու Այբուբենը ամենայն Հայոց, զոյգ գրաւականները Հայկազունեան ազգիս հաւատքի ու մշակոյթի անանց գոյութեան»:

Քարոզի վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ Հայրապետական Մաղթանք, ապա ընթերցուեցաւ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակը, որով աւագութեան պատիւ եւ սեւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք շնորհուեցաւ, Առաջնորդ Սրբազան Հօր միջնորդագրութեան հիման վրայ, Թեմիս հոգեւորականներէն Արժ. Տ. Օշական քհնյ. Գիլընճեանին իր քահանայութեան ձեռնադրութեան 20ամեակին առթիւ: Յետ կոնդակի ընթերցման Սրբազան Հայրը Ս. խորան հրաւիրեց Տէր Օշական քահանան եւ իր փիլոնը փոխարինեց սեւ ծաղկեայ փիլոնով յանձնելով նաեւ Վեհափառ Հայրապետի կոնդակը:

Պատարագի վերջաւորութեան Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն ի պատիւ նորոգ պարգեւատրուած Տ. Օշական Ա. Քահանայի, որը շնորհակալութիւն յայտնելով Առաջնորդ Սրբազան Հօրը այս վստահութեան համար, աւելցուց ըսելով.

«Այսօր նուիրական այս պահուն, գոհութիւն եւ փառք կը մատուցանեմ ամենակալին, որ զիս արժանացուց Աւագ Քահանայի կոչման Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Վեհափառի սրբատառ կոնդակով: Այս պահուն կը մտաբերեմ Սաղմոսերգուին հետեւեալ խօսքը "ի քեզ Տէր յուսացայ գի մի ամաչեցից յաւիտեան – Տէր, իմ յոյսը քու վրադ դրի, որպէսզի յաւիտեան յաւիտեան ամօթով չմնամ իմ հոգեւոր ծառայութեան ճամբու վրայ":

«Սրբազան Հայր, Ձերդ սրբազնութեան, Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան եւ ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդին առջեւ խորունկ գիտակցութեամբ, սրտիս խոր վիրապէն այս պահուս կը վերանորոգեմ ուխտս՝ հանդէպ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիի, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ու Վեհափառ Հայրապետի, Թեմիս Տիրախնամ Առաջնորդի եւ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան»:

Սոյն բարեպատեհ առթիւ Առաջնորդարանս կը շնորհաւորէ Տ. Օշական Ա. Քահանան այս բարձր պատիւին արժանանալուն համար եւ կը մաղթէ ծառայութեան բազում տարիներ Հայոց Եկեղեցիի անդաստանին մէջ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ ԻՐԱՔԻ
ԿՃԻՖ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Համալսարանականներու Ընդհ. Միութեան «Նիկոլ Աղբալեան» սրահին մէջ, Փետրուար 7-ին տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նուիրուած Վարդանանց: Բացումը կատարած է միութեան նախագահը՝ տոքթ. Օննիկ Սահակեան: Դասախօսած է Իրանա - Հնդկաստանի Թեմի Առաջնորդ Կորիւն Եպիսկոպոս Պապեան:

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 2-ին, Թեմին առաջնորդը (Էջմիածնական) Վազգէն Եպիսկ. Քէշիշեան քահանայ ձեռնադրած է Միհրան Սարկաւագ Կիւլեանը, վերակոչելով զինք Սարգիս քահանայ: Նորընծան ծնած է 1926-ին՝ Պոլիս: Փոքր տարիքէն ծառայած է Կէտիկփաշայի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ: Յետագային վարած է վարչական պաշտօններ: Տասը տարի ատենապետը եղած է Գնալը կղզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան:

ԵԱՆ՛Ց ՔԼԷՕՊԻ «ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ»Ը

Փարիզի հայ ուսանողներ եւ երկրորդական վարժարաններու աշակերտներ, Կիրակի, Փետր. 23-ին «Եան՛ց քլէօպ»ի կողմէ հրաւիրուած էին «Ուղղութեան Ասուլիսի» մը: Հարիւրի շուրջ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ ընդառաջեցին այս հրաւէրին: Ասոնց «ուղղութիւն» առաջարկելու համար, «Եան՛ց»ը ապահոված էր մասնակցութիւնը երեք ասպարէզներու մէջ գործող տասնեւհինգ մասնագէտներու, որոնք խօսեցան նորաձեւութիւն - առեւտուրի, համակարգիչ մեքենաներու մասին, ինչպէս նաեւ հաղորդակցութեան, այսինքն գլխաւորաբար լրագրութեան եւ ծանուցումի մասին: Ասուլիսը տեւեց ամբողջ յետ - միջօրէ մը: Իւրաքանչիւր մասնագէտ բացատրեց նախ թէ ինչ բանի մէջ կը կայանայ իր գործը, ապա փորձեց գաղափար մը տալ ներկաներուն, թէ իր ասպարէզը ինչ չափով ապագայի գործի հնարաւորութիւններ կ՚ընծայէ հետաքրքրուողներուն:

Ընդհանուր առմամբ օգտակար ու յաջողութեամբ լաւ կազմակերպուած ձեռնարկ մը, զոր կ՚արժէ կրկնել հայկական այլ շրջաններու մէջ եւս:

Մեզի յայտնի չէ, թէ ի՞նչ դրդապատճառներէ մղուած «Եան՛ց»ի պատասխանատուները՝ ասպարէզներու վերը նշուած ընտրութիւնը կատարած են: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գաղափար մը ունենալ այն խօսակցութեան մասին, որ անոնք անպայման ունեցած պէտք է ըլլան իրարու հետ, ասուլիսը պատրաստելու ընթացքին: Արդեօ՞ք իրենց կատարած ընտրութիւնը կը հիմնուի միա՛յն ասպարէզներու ընծայած հնարաւորութիւններուն վրայ, - ո՞ր ճիւղին մէջ յաջողութեան առաւելագոյն կարելիութիւններ կրնան ներկայանալ ապագային, եւայլն, - թէ նաեւ տրուած է սա ձեւի հարցում մը. կա՞ն ասպարէզներ որոնց սփիւռքահայ երիտասարդ - երիտասարդուհիները ՊԷՏՔ է նախընտրութիւն տան երբ կը ճշդեն իրենց ուսման կամ գործի ուղղութիւնը»:

Այս ձեւով դրուած, ո՛չ հարցումը ո՛չ ալ անոր պատասխանները - ինչ ալ ըլլան այդ պատասխանները - չէզոք չեն անշուշտ, որովհետեւ կ՚ենթադրեն Սփիւռքի մէջ ըլլալու կամ, աւելին, սփիւռքահայ ըլլալու ձեւի մը հասկացողութիւն մը:

«Եան՛ց»ի պատասխանատուները չէին կրնար, ի հարկէ, հարիւրաւոր կամ տասնեակներով ասպարէզներու շուրջ ասուլիս կազմակերպել: Այս իմաստով արդէն, ընտրութիւն մը ստիպողական էր: Բայց ինչ որ հետաքրքրական է մատնանշել հոս, այն է թէ ընտրուած երեք ասպարէզները, որոնք իրարմէ այնքա՜ն տարբեր են, հասարակաց կէտ մը ունին, որ ԿԱՊՆ է, կապի ազդակը: Պատահականութի՞ւն է այս: Կրնայ ըլլալ: Յատկանշական «պատահականութիւն» մը, ամէն պարագայի: Ինչպէ՞ս չմտածել, արդարե՛ւ, որ ԿԱՊԸ նոյնինքն Սփիւռքն է: Հաւաքականութիւն մը՝ հող ու կապ է: Իսկ Սփիւռքը, որ հող չունի, առանց կապի ոչինչ է:

Տեղը չէ աւելի երկարելու: Վերջացնելէ առաջ պէտք է սակայն ընդգծել հետեւեալը: 20-րդ դարավերջի թեքնիք - գիտական յառաջդիմութեան գլխաւոր նուաճումներէն մէկը ԿԱՊ-ի բազմացումի, դիւրացումի եւ արագացումի նըւաճումն է. կապին տարած յաղթանակը, ըլլա՛յ հեռաւորութեան վրայ ըլլա՛յ բարդութեան: Մէկ խօսքով այսօր, վաղը մանաւանդ, հաւաքականութիւն կազմելու եւ ըլլալու ձեւերն ու հնարաւորութիւնները անհամեմատ աւելի հարուստ պիտի ըլլան (ու են արդէն) քան թէ տասնամեակ մը առաջ:

Սփիւռքահայութեան համար այս նուաճումը հսկայ առաւելութիւններու դուռ կը բանայ: Անոր կ՚ընծայէ աննախընթաց կարողականութիւն մը հաւաքականութիւն ըլլալու ի հեճուկս ցրուումին ու հեռաւորութեան: Ահա «ուղղութիւն» մը, որուն մասին անկարելի է չմտածել:

Պ. Թ.

ՊԵՏՐՈՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

ընտանիքը կը հաղորդէ որ ողբացեալին յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Մարտ 3, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց եւ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի Նոր գերեզմանատունը: (Կամքէ անկախ պատճառներով, կարելի չէր եղած կատարել Հինգշաբթի օր, Փարիզի Եկեղեցին):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՓԱՐԻԶԷՆ. - Այրի Տիկին Վարդանոյշ Սեդրակեան կը նուիրէ 400 Ֆ. ի նպաստ Հայ Դատին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին. ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աճէմեան եւ իրենց զաւակները 400 Ֆ. Հայ Դատին իրենց սիրելի մօրաքրոջ՝ Այրի Տիկին Փառանձեմ Երէմեանի մահուան առթիւ: Հանգուցեալը կը պատկանէր Սէն - Թիթիէնի Կապոյտ Խաչի վեթերաններու խումբին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ
ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
մահուան առթիւ:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին կը նուիրեն. - Սօնիկ եւ Յովհաննէս Եափուճեան 250 Ֆ., Զապէլ եւ Խաչիկ Ճամկոզօֆ 150 Ֆ., Տիկին Թամարա Պարպըրօ 300 Ֆ., (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Մարտ 3-ին, ժամը 15.30-ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այնթապի Հերոսամարտի 66-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի եւ Շրջակայքի Այնթապցիները կը հրաւիրուին իրենց բարեկամներով ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 22, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ Եան՛ց ակումբին մէջ:

5, avenue Reille, 75014 PARIS

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Ստեփան Ազեանի եւ Յակոբ Պատոլեանի:

Խրախճանք - Նուագ, երգ ու պար եւ անակնկալներ:

Ճաշագին՝ 200 Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

47 - 70 - 27 - 66 կամ 47 - 70 - 07 - 25 թիւերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԸ ԿԸ ՆԸՒԻՐՈՒԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Գառնիկ Ազարեանի, նախկին Թաղական Եկեղեցւոյս, մահուան առթիւ՝ Տիկին Լուսաբեր Շտոյեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մարկոսեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Աստիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մարկոսեան 100, Տիկին Մարկրիթ Թորոսեան եւ զաւակները 100 Ֆ., Պ. Ղազարոս Ղարիպեան 100, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Չէօրտիւքեան 50, Պօղոսեան եւ Մատիկեան ընտանիքներ՝ 200 Ֆ.:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան եւ զաւակներէն 300 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Տիկին՝ Եղիսաբէթ Տիպիտապեանի մահուան առթիւ:

FRANCE - CULTURE

Dimanche 2 Mars, à 8 heures

- *Le Mouvement Evangélique Arménien*.

Participent:
Le pasteur R. LEONIAN
et Mme. Anahit TER-MINASSIAN

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ
100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ
ՈՒ
ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կը դասախօսէ
Հ. ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ՉԷՔԻՃԵԱՆ
(Վիեննայէն)

Նիւթ՝
«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
մասնակցութեամբ՝
Անահիտ Թէրզեանի, Վիլմա Պէօլէքեանի եւ Կարապետ Տաֆէճեանի:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ
YAN'S CLUB : 5, avenue Reille, Paris 14e

—— ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է ——

×

Դասախօսութենէն ետք ճաշ՝ ակումբին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ապահովել հեռաձայնելով՝

45 – 89 – 20 – 48
43 – 81 – 80 – 82
48 – 78 – 22 – 79

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի' վարանիք դիմելու մեզի

ԼԻՈՆ

դասախօսութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 7, ժամը 20.30-ին:
Salle de 'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

Դասախօս՝
երաժիշտ ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ
(Պելժիայէն)

Նիւթ՝ Կորսուած երգերու հաւաք

Կազմակերպուած՝ Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ԲԱՑ Է

Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի ժամը 14-էն 19:

Գրադարանի հերթապահութիւն. - Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը. շնորհակալութեամբ ստացած է. -

Էրիք Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Գէորգ Քիւրտօղլեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կուցուզեան 100, Տիկին Վիքթորիա Չէօրէքճեան 150, Տէր եւ Տիկին Յար. Քիւրտօղլեան 100, Տէր եւ Տիկին Օգսարլեան 200, Տիկին Հայկուհի Տուրնայեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժաք Կուցուզեան 200, Օննիկ Արման 100, Տուրնայեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գալճեան 300, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Էօրէնճեան 100, Կօչկարեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Գոգօ Չէօրէքճեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գր. Տէյիրմէնճեան 200 Ֆ.:

Տիկին Մարի Էճէքբեեան (ծնեալ՝ Գալուստեան) մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ալ. Պապայեան 200, Խաչատուրեան, Մանդիեան, Օգսարլեան 50-ական, Տէր եւ Տիկին Մուսայէլեան 250, Աչճիպաշեան, Ափիկեան, Ազատեան, Տէր - Մինասեան, Դաւիթեան 100-ական Ֆ., Պետրոս Զարոյեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան եւ Տէր եւ Տիկին Կուրտիկեան 250-ական Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սարգիսեանի հոգեհանգիստին առթիւ Եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Սարգիս Սարգիսեան 100 Ֆ.:

Մալաքեանի հոգ.ին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պապիկեան 100 Ֆ.: Մարիգեան 100, Տէր - Զաքարեան 200 Ֆ., Էտի Սարգիսեան 100, Ժագ Շէլէլէքեան 100, Ե. պ., 100 Հ. Բ. Ը. Մ.եան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան 50 Հ.Բ.Ը.Մ.եան, Աշոտ Մալաքեան 10.000 Ֆ., Տոքթ. Ալպէր Խազինէճեան 500 Ֆ.:

Գալփաեանի մահուան առթիւ. - Տիկին Բերուզ Գալփաեան 100, 50 Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին:

Գալուստեանի հոգ.ին առթիւ. - Սարգիս Թէքեան 200, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Մինասեան 200 Ֆ.:

Խաչատուրեանի հոգ.ին առթիւ. - Կարապետ Խաչատուրեան 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին:

Դանիէլեանի հոգ.ին առթիւ.- Դանիէլեան 100 Ֆ.:

Էլիքէսիքեանի մկրտութեան առթիւ. - 100 Էլիքէսիքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան 100 Ֆ., 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Պորտոյէն՝ Ժորժ Կարապետեան իր աղջկան մկրտութեան առթիւ 1000 Ֆ.:

Խաչերեանի մահուան առթիւ. - Տէլլի - պօյաճեան ընտանիք 100, Այրի Տիկին Աղաւնի Ծըլըզեան 50, Միհրան Գույումճեան 100 Ֆ.:

Բալամուտեան հոգ.ին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Սարգիս Բալամուտեան 500 Ֆ., 500 Ֆ. Եկեղեցւոյ դպրոցին, 500 ԺԱՖ-ին, 500 Ֆ. Իւ - Ժ. - Ա. - Արծիւ մարզական խումբին, 500 Հ. Բ. Ը. Մ.եան, 500 Ֆ. Սէն - Ռաֆայէլի հայկական ծերանոցին, Պ. Գասպարեան 100 Ֆ., 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Վարդանեան 100 Ֆ., Մի Ոմն 50, Միհրանեան ընտանիք 250 Ֆ. Եկեղեցւոյ դպրոցին, 250 Ֆ. ԺԱՖ-ին, Նազար Շամբիեան 100, Թուզլաճեան ընտանիք 500 Ֆ., Հ.Բ.Ը.Մ.եան, 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժան Մակարեան 150, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Թուզլաճեան 100, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 200 ֆրանք Հ. Բ. Ը. Մ.եան:

Հրանդ Ջամանդեանի պսակին առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Էլմասեան 100:

Կիւլէսէրեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Գըզըլեան եւ Ալոյեան 100, Այրի Տիկին Պերճուհի Քէօսէեան 100 Ֆ., 100 Պէյրութի հայ որբերուն:

(Շար.)

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1986 --

Pâques en Arménie
— Du 29 Mars au 12 Avril (via Kiev) .... 6.050 F

Spécial Cérémonie du 24 Avril
et Premier Mai en Arménie
— Du 19 Avril au 3 Mai .... 6.050 F

Arménie
— Du 10 au 24 Mai .... 6.700 F

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — ıa chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél. : 47 - 42 - 10 - 35

LIC A 130

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 2
DIMANCHE 2 MARS 1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 103

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 650 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.173 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.173

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
ԿԱՄ
ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՆ

Պոլսահայ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունի վերջերս արժանացաւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան Էլիզ Գաւուքճեան — Այվազեան մրցանքի բանաստեղծութեան ճիւղի առաջնութեան, իր «Դիւցազնահանդէս» հատորով: Պիտի ուզէի այստեղ ամփոփ կերպով ներկայացնել բանաստեղծը եւ մրցանակի արժանացած իր հատորը:

Զարեհ Խրախունի, բուն անունով Արթօ Ճիմպիլճեան, ծնած է Պոլիս, 1926-ին: Մխիթարեանցի մըն է եւ վկայուած է համալսարանի փիլիսոփայութեան, հոգեբանութեան եւ ընկերաբանութեան ճիւղերէն: Քաջատեղեակ է ֆրանսերէնի, ունի բարձր մտաւորական պատրաստուածութիւն եւ հայերէն լեզուի հիանալի իմացութիւն: Որպէս բանաստեղծ կը յայտնուի 1950ական թուականներուն Պոլսահայ գրական երկնակամարին վրայ, Զահրատին կողքին եւ նոր բարձունքի մը կ'առաջնորդէ Պոլսահայ արդի քերթողութիւնը, որ սկսած էր կազմաւորուիլ 1940-ական թուականներուն՝ Կարպիս Ճանճիկեանի, Հայկազուն Գալուստեանի շնորհիւ:

Անհրաժեշտ է ըսել, թէ յետ-եղեռնեան Պոլիսը, պարպուած իր գրողներէն ու ամայացած, մինչեւ 1940-ական թուականները գրական ոչ մէկ կենդանութիւն ցոյց տուաւ: Միայն, մի քանի հին գրողներ պարբերաբար կ'արտադրէին վատուժ գործեր, որոնք անկարող էին Իսթանպուլահայ ներկայ կեանքին տրոփը տալու:

1940-ական թուականներուն ուրեմն, համաշխարհային երկրորդ պատերազմի թոհուբոհին մէջ, տնտեսական ու ընկերային վերիվայրումներու ընթացքին յայտնուեցան խումբ մը երիտասարդ գրողներ, որոնք հակադրուելով 1920 – 40 թուականներուն հին գրողներու կողմէ մշակուած վերացական նիւթերու, ներանձնական ապրումներու արտայայտութիւնը եղող եւ այլեւս խորքով թէ ձեւով նախապէս ժամանակավրէպ դարձած ռոմանթիկ գրականութեան, իրակա՛ն կեանքը կը դարձնէին քննարկման նիւթ. գըրականքով ապրող պարզ ու խեղճ մարդոց առօրեան ու հոգերը: Զմոռնալ, որ տրնտեսապէս դիմագիծ փոխած եւ նիւթապէս քայքայուած էր Իսթանպուլահայութիւնը 1920 – 40ի շրջանին: Այնպէս որ, նոր գրողները ժողովուրդին ներկայ կեանքը կ'ուզէին պատկերել: Նոր քերթողութեան սկզբունքը կը դառնար առարկայականութիւնը՝ ամէն բանի մէջ: Գրողը կը հրաժարէր սոսկական եսէն ու կ'որդեգրէր ընդհանրական եսը, որով կը խօսէր բոլորի անունով եւ բոլորը հետաքրքրող ընկերային ու համամարդկային հարցերու մասին: Ենթակայութեան ջնջումով կը ջնջուէր նաեւ զգացականութիւնը, յուզումներու ուղղակի արտայայտութիւնը: Անձնական զեղումներու փոխարէն, այլեւս պատկերներն ու խորհրդանշաններն էին որ կը յառաջացնէին բանաստեղծական ապրումը ընթերցողին մօտ: Նոր գրողները կ'ուզէին նորարար ըլլալ թէ խորքի տեսակէտէն, այսինքն՝ նիւթի եւ իմաստի, եւ թէ՝ ձեւի, այսինքն արտայայտութեան կերպերու, քերթուածի արտաքին տեսքին: Անոնք մասնաւորաբար կը ձգտէին ձերբազատել քերթուածը չափի եւ յանգի կաշկանդումներէն: Իսկ լեզուական դետնի վրայ, զանգուածին հարցերուն նուիրուած նոր քերթողութիւնը կը ձգտէր գործածել պարզ եւ ժողովրդական լեզու մը: Անոնք յատկապէս կ'ուզէին արտասահմանեան գերիրապաշտ գրականութեան, նաեւ՝ սոցիալական ռէալիզմի նորութիւնները կիրարկել հայ բանաստեղծութեան:

Ճանճիկեանի եւ Գալուստեանի շնորհիւ սկսած այս հոսանքը հետզհետէ աճեցաւ եւ ունեցաւ շատ հետեւորդներ, ինչպէս նաեւ՝ շատ խծբծողներ: Որովհետեւ, հիներուն հակադրուելու իրենց բուռն ճիգին մէջ, այս առաջին շրջանի քերթողները առաւելաբար կարեւորութիւն ընծայած են բովանդակութեան, քան թէ արուեստին: Այնպէս որ, Պոլսահայութիւնը, Մեծարենցով, Վարուժանով, Սիամանթոյով, Թէքէեանով անմահացած մեր դասական քերթողութենէն յետոյ, դըժուար թէ մարսէր այս նոր եւ համբակ գրականութիւնը: Բարեբախտաբար, 1940-ական թուականներու վերջաւորութեան երեւան եկաւ Զահրատ եւ իր բացառիկ տաղանդով հիմնական յեղաշրջում մը յառաջ բերաւ թէ՛ խորքի եւ թէ՛ ձեւի տեսակէտով, արուեստի պատմուճան հագցուց նոր բանաստեղծութեան ու դարձաւ անոր գլխաւոր դէմքը:

1950-ական թուականներուն է ուրեմն, որ Զահրատի կողքին երեւան կու գայ Զարեհ Խրախունի: Իր անունը կապուած պիտի մնայ այն մեծ դերին, զոր ան խաղաց՝ որպէս Իսթանպուլահայ նոր քերթողութեան տեսաբանը: Արդարեւ, ինքն է որ Պոլսոյ «Թօ» ամսագրին եւ «Սան» պարբերաթերթին մէջ յաջորդական յօդուածներով առարկայական քննադատումի մը ենթարկեց բանաստեղծական նոր շարժումը, պարզաբանեց անոր սկզբունքները, բիւրեղացուց շարժումին տեսական հիմերը եւ տուաւ անոր դպրոցի մը հանգամանքը: Այդ բացատրական գրութիւնները գրական մանիֆեստի մը հանգամանքով լուսաբանեցին հանրութիւնը, խծբծանքի եւ ինքնապաշտպանութեան ծիրէն դուրս հանելով նոր քերթողութիւնը եւ հայրենիքի թէ Սփիւռքի քննադատներուն ու գրողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեցին բանաստեղծական նոր շարժումին վրայ: Տեսաբանի դերին կողքին, Խրախունի դարձաւ նաեւ նոր շարժումին առաջնորդող դէմքը՝ յատկապէս նորահաս սերունդին մօտ:

Զարեհ Խրախունի «Առարկայական խորհրդապաշտութիւն» (symbolisme objectif) կոչեց պոլսահայ քերթողական նոր դպրոցը եւ սապէս բացատրեց զայն. – Առարկայական խորհրդապաշտութիւնը, անանձնական եւ ոչ – ենթակայական խորհրդանշաններ օգտագործելով եւ անոնց էութենական վերլուծումին ու տրամաբանական զարգացումին ճամբով ձեռք ձգուած իրերականչումներու միջոցաւ (associations des idées) բազմապիսի, այլ յստակ իմաստներու ամբողջութիւն մը կերտելու արուեստն է:

Հարկ է ճշդել, թէ առարկայական խորհրդապաշտութիւնը խորքին մէջ հիմնուած է երեւութաբանական գեղագիտութեան (phénoménologie esthétique) վրայ: Առարկան, իր երեւոյթներով, կը կազմէ այս տեսութեան ծանրութեան կեդրոնը: Ենթական, որ կ'ուզէ ճանչնալ առարկան, թափանցել անոր էութեան, իր ձեռնարկին մէջ սահմանաւորուած է անոր երեւոյթներով, անոր մեր աչքին յայտնուելու կերպով:

Ուրեմն, Խրախունիի առարկայական խորհրդապաշտութիւնը կը դիտէ արտաքին աշխարհի առարկաներէն կամ դէպքերէն մէկը, զայն կը քննէ զանազան տեսանկիւններէ ու կը նկարագրէ անոր երեւոյթները իրենց հիմնական գիծերուն մէջ, զանոնք առնելով որպէս ընդհանրական խորհրդանշաններ: Այսպիսով, արտաքին երեւոյթներէն հետզհետէ կը ձգտի հասնիլ առարկային կամ դէպքին էութեան, անոր խորհուրդին, անոր մեզի համար ունեցած իմաստին: Այս է որ կ'ընէ Խրախունի իր քերթուածներուն մէջ եւ այնքան հրաշալի լեզուով մը, հրաշալի հայերէնով մը:

Իր ութ հատորներն են՝ «Քար կաթիլներ», «Ես եւ ուրիշներ», երկուքն ալ տպուած Պոլիս, 1964-ին, «Լուսնապարտէզ» տպուած Պէյրութ, 1968-ին, «Ֆօնակարգ» տպուած 1973-ին եւ արժանացած Ալեք Մանուկեան մրցանակին, «Ստուեր եւ արձագանգ» տպուած Փարիզ 1973-ին՝ Քաթրայի կողմէ, «Զրօսապըտոյտ» տպուած Պոլիս 1978-ին և «Ամպ ու աւազ ափերուս» տպուած Պոլիս 1982-ին: Իսկ «Դիւցազնահանդէս»ը լոյս տեսած է 1984-ին եւ արժանացած՝ Ալեք Մանուկեան գրական Բ. մրցանակին:

Դիւցազնահանդէսը կը սեւեռի ինչպէս մեր աշխարհին պատկանող իրերու, երեւոյթներու, նոյնպէս եւ մեր աշխարհէն ալ անդին գտնուող աստղերուն, մոլորակներուն, արբանեակներուն եւ կը ջանայ լուծել յայտնիի եւ անյայտի, ինչի եւ ոչինչի, գոյութեան եւ լինելութեան նման հարցեր: Մէկ խօսքով, հատորը կը սեւեռի մեր ճանաչողութեան տակ ինկած տիեզերական եւ բնազանցական երեւոյթներու ամբողջութեան մը՝ որպէս մակրօ աշխարհ, փնտռելով անոնց խորհուրդն ու իմաստը մարդուն համար:

Դիւցազնահանդէսի եօթը բաժիններէն առաջինը կը կոչուի Ողիմպիական: Ողիմպիական մարզահանդէսի, ուժի, ազնիւ պայքարի, պարտութեան, յաղթանակի, մրցանակի եւ մրցանիչի հարցերն են սեւեռումի բերուած: Ըստ Խրախունիի, մարզիկները մարտիկներ են, որ կը պայքարին: Ուժը պայման է անշուշտ, սակայն հաւաքական կամքն ու հաւատքն են որ կ'առաջնորդեն յաղթանակի: Եւ միա՛յն յաղթանակն է կարեւոր, քանի որ սփոր բառը կը նշանակէ յաղթանակ: Իսկ մըրցորդները, թէեւ բոլորն ալ արժէքաւոր են, սակայն՝

> «լոկ ախոյեանն է յարգի
> Պատմութիւնը երկրորդութիւն
> չի ճանչնար» (էջ՝ 11):

Աւելի յետոյ կը նկարագրէ մրցանիչներու տեսակներ եւ կը խօսի շատ եզական մրցանիչի մը մասին.–

> «... Դարերով չէ – դարաշրջաններ
> Շարունակուող ահագնական
> տառապանքի խաղծանքի անճիտումի
> ճախճիրի
> Եւ ատոնց դէմ տոկալու
> Այդ ամէնէն վերապրելու, վեր կենալու,
> վեր մնալու
> Համաշխարհային մրցանիշներ կան
> Անհասանելի» (էջ՝ 14):

Դիւցազնահանդէսի երկրորդ բաժինը կը կոչուի Տիեզերական: Հոս սեւեռումի կը բերուին տիեզերական երեւոյթներ, քանի որ մարդուս աշխարհը երկրագունդի հինգ մասերէն անդին անցած է ներկայիս եւ լուսին, մոլորակներ, արբանեակներ, աստղեր ու կայաններ հիմա նոր մասերն են մեր աշխարհին: Եւ ահա, դիտելով այս բոլոր երեւոյթները, կը ջանայ հասնիլ անոնց բնազանցական իմաստին: Այսպէս, Խրախունիի համար ամէն ինչ քաոսէն է որ ծնունդ առած է: Քաոսն է որ ծնունդ տուած է նախ անբանութեան, յետոյ իր ընդերքէն դուրս քշած եւ ստեղծած է նոր մանրէ, նոր հիւլէ, նոր ստնաւոր եւ մինչեւ իսկ՝ մարդ բանաւոր (էջ՝ 35): Եւ մարդը բարեւ կ'ուզէ ըսել ծիր կաթինի մը.–

> «Բարեւ կ'ըսեմ – որ փոխադարձ
> Ան ալ ինծի լոյսէ ժպիտն իր ղրկէ
> Բարեւ կ'ըսեմ – որ անունս տամ իրեն
> Մկրտեմ զինքն ու գոյութիւն
> դարձնեմ
> Բարեւ կ'ըսեմ – որ զիս ճանչնայ
> վերջապէս
> Եւ ականջիս իր գաղտնիքը փսփսայ
> Բարեւ կ'ըսեմ – որ ստեղծած
> տիեզերքիս մաս կազմէ
> Ինձմով ապրի որքան որ կամ՝ իբրեւ
> հատիկ փոշիի
> Յետոյ բոլոր ինծի ծանօթ
> միւսներուն պէս միլիառ հատ
> Յաւերժութեան զիս տանի» (էջ՝ 22):

Խրախունի կը դիտէ, որ աստղերը միգամածութիւններն ու ծիր կաթինները կը ձգտին առանձնութեան: Կը հեռանան իրարմէ, կը փախնուին, կը ցրուին, մինչեւ այն օրը, երբ յանկարծ կը պայթին, կուլ տալով մոլորակ, արբանեակ եւ գերաստղ կ'ըլլան, «սկզբնական միգամածի մեծ յորձանքին միութեան» կը դառնան: Այստեղ, Խրախունի, շնորհիւ խորհըրդանշաններ օգտագործելու իր թէքնիքին, կը կարողանայ իմաստներու բազմազանութիւն յառաջացնել եւ նմանութեան զուգահեռ մը ստեղծել այսպիսի տիեզերական երեւոյթի մը եւ զուտ ազգային խնդիրի մը միջեւ, երբ հարց կու տայ թէ ինչո՞ւ արդեօք միգամածներուն նըման մենք ալ կը հեռանանք, կը ցրուինք, կը կոտորակուինք եւ արդեօք «ե՞րբ պիտի գայ ժամն ընդհանրական ետ դարձի», կերտելու համար «միասնութիւնն անձկալի» (էջ՝ 27): Այս բոլոր դիտարկումներէն կը հանէ ուրիշ եզրակացութիւն մըն ալ, թէ՝ ամէն ինչ ոչինչէն կը սկսի եւ դէպի ոչինչ կը դիմէ ու դարձեալ ծայրէն կը վերսկսի (Շրջադարձ էջ՝ 30):

Գրքին երրորդ բաժինը կը կոչուի Նախախնամական եւ կը սեւեռի ի վերուստ եղած կարգադրութիւններուն, որոնք միշտ մեզի համար անհասկնալի պիտի մնան եւ մեզի պիտի յուշեն մեր ըմբռնողութեան սահմանները: Նաեւ, անփոփոխելի են այդ կարգադրութիւնները եւ ինչքան ալ ջանք թափենք, անկարելի է դէպքերու վախճանը փոխել:

Չորրորդ բաժինը կը կոչուի Գիտակցութեան զանակներ եւ կ'ընդգծէ մեր կարողութեան սահմանաւորութիւնը: Տիեզերական Գիտակցութենէն զանակներ, մասնիկնե՛ր միայն ունինք: Հակառակ այս իրողութեան սակայն, մեր քիթը ամէն տեղ կը խօթենք, հասկնալ կը ջանանք, այն պատրանքը ունենալու համար թէ գիտենք՝ Աստուծոյ նման: Մինչդեռ շատ սահմանաւոր է մեր կարողութիւնը, որովհետեւ այդպէս որոշուած է սկիզբէն: Ցամենայն դէպս, կրկին փորձելու, վերըսկսելու, մահուընէ յետոյ յարութեան, վերյառնումի, վերընձիւղումի, շարունակուելու, տեւականանալու յոյսն ալ տրուած է մարդուն, թէեւ վերսկսին ալ կ'առաջնորդէ նոյն անփոփոխ վախճանին:

Դիւցազնահանդէսի հինգերորդ բաժինն է Ճակատագրի բեւեռներ: Այստեղ կը սեւեռի կեանքին՝ որ մրցում մըն է անիմաստ: Վազվզուք, հրմշտուք, պայքար, առաջնութիւն, յաղթանակ եւ յանկարծ՝ վերջ (էջ՝ 108): Յատկանշական է այս իմաստով «Աճուրդ» խորագրուած քերթըւածը, ուր կեանքը կը վերջանայ Տիրոջ կամքով, որ իր ապրանքը ետ կ'առնէ (էջ՝ 110): Նախընտրելի է թերեւս կառ-

(Շար.ը Դ. էջ)

Գրեց՝
ԺԻՍՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

Յունուար 24, 1986

Յոյն բանաստեղծներուն Մուսաները կ'ապրէին բարձր լեռներու վրայ, հին աստուածներուն մօտ, եւ այդ բարձրութիւններէն կ'իջնէին, հրեշտակներու կամ թեւաւոր ճեղաններու պէս, այցելելու համար բախտաւոր քերթողին: Իմ՝ յօդուածագրի համեստ Մուսաս կը թուի թեւերիլ Ամերիկայի օդուղիներու եզրին, գետնէն մօտ 10 քիլոմէթր կամ 35,000 հազար ոտք վեր:

Օդանաւով ճամբորդել, մանաւանդ՝ ինչպէս այսօր, դէպի Քալիֆորնիա ճամբորդել, ինծի համար երջանկացնող ու հաղուադէպ խզում մըն է՝ ակադեմական – վարչական գրասենեակներէն, հեռաձայնէն, աշակերտներէն, անհատնում յանձնախումբերէն ու ժողովներէն: Վեցէն ութ ժամ ստիպուած եմ նստիլ բազմամարդ սրահներու եւ կամ ինքնաթուռներու նեղ աթոռներուն մէջ, ուր կարելի է անշուշտ ակադեմական նիւթեր կարդալ, սակայն նաեւ նեղացուցիչ: Ինծի, ու ինծի նման շատերու համար, ակադեմական նիւթ կարդալը կարելի չէ զատել գրելէն, գրասեղանի մը վրայ թուղթ ու գրամեքենայ տարածելէն: Ուրեմն՝ օդանաւով ճամբորդելը կը հրաւիրէ, կը ստիպէ կարդալ ոչ-ակադեմական նիւթեր, եւ կամ գրել այնպիսի գրութիւններ, որոնք կարդալ չեն պահանջեր միաժամանակ, մէջբերումներ չեն պարտադրեր: Այս կը նշանակէ որ օդակայաններու եւ օդանաւերու մէջ կը նախընտրեմ զբաղիլ զաղտնի ոստիկանական վէպերով եւ կամ հայ մամուլի համար որոշ տեսակի յօդուածներ գրելով, – յօդուածներ՝ որոնց մասին պէտք է մտածել, սակայն որոնց համար, իբր ընթերցում, կը բաւէ, նօթատետրիս (անբաժան ընկերակիցիս) էջերը քննել, արդէն արձանագրուած մտածումներէ եւ մէջբերումներէ օգտուելու համար:

Քիչ առաջ կը կարդայի գիրք մը, որուն հեղինակը կը մէջբերէ սա տողերը, –«Ամուսնացած ամերիկացի այր մարդը, եթէ լաւ ճաշ մը ուտել ուզէ, պէտք է ճաշարան երթայ, իսկ եթէ կիրթ ու քաղաքավար մանուկներ տեսնել ուզէ, խիստ որբանոց մը պէտք է այցելէ»: Տողերը կը մէջբերուէին Հ. Մէնքընի 1918ին գրի առնուած մէկ փորձագրութենէն (էսսէ): Զանոնք կարդալէ, ու ժպտելէ ետք, մի քանի էջ ալ կարդացի գրքէն, սակայն ուշադրութիւնս չկրցայ սեւեռած պահել էջերուն վրայ: Սկսած էի Մէնքընին մասին մտածել, իսկ ան՝ իր կարգին, զիս կ'առաջնորդէր դէպի ուրիշ մտածումներ, – դէպի զասընթացք մը, որ կը ծրագրեմ դասաւանդել երանելի օր մը, արձակի ու մանաւանդ փորձագրութեան մասին, եւ որուն մասին մի քանի էջ նօթ ունիմ տետրակիս մէջ: Անկէ անդին, կամ անոր հետ զուգահեռ, նոյն տետրակին մէջ ունիմ մտածումներ՝ նոյն տեսակի արձակի գոյութեան (աւելի շիտակ՝ գրեթէ – չգոյութեան) մասին, հայ գրականութեան ածուին մէջ: Եւ ահա այդ մտածումներն են որոնք զիս կը մղեն թուղթին ու «Քրոնիկ»ին:

Ճեմարանի կամ կեդրոնականի, ըՍփիւռքահայութեան միւս բոլոր երկրորդական վարժարաններու մէջ գրականութեան հանդիպած հայ երիտասարդը կը ներառնէ որոշ ընդհանուր գաղափարներ, գրականութեան մասին, գաղափարներ՝ որոնց մէջ շա՜տ, շատ փոքր տեղ ունի պատմութիւն չպատմող արձակը, մանաւանդ՝ փորձագրութիւնը: Ուրիշ հարց թէ ինչպէ՞ս հաստատուեցան, զարգացան, քարացան, «փոսիլ»ի վերածուեցան ըՍփիւռքահայ վարժարաններու մէջ դասաւանդուող նիւթերը, մանաւանդ՝ գրականութիւնը: Այս վայրկեանիս՝ հետաքրքրականը այդ նիւթին ենթաբաժանումներն են:

Ծանօթ ենք անոնց, սակայն կ'արժէ վերստին մատնանշել, յիշողութիւնները թարմացնել: Սփիւռքահայ դպրոցներու մէջ գրականութիւնը երեք սեռեր կամ «ժանր»եր ունի, – քերթուած, պատմուածք, թատրոն: Այն գրական ճիւղը՝ որ ոչ – խրական, այլ երեւակայուած դէպքեր կը պատմէ, պատումի սերժանըն է, որուն մէջ կը պարփակուին երկու սեռեր, պատմուածք եւ վէպ: Ուսանողները, ընդհանրապէս, շատ քիչ թատրոն ու վէպ կը կարդան, – «Հին Աստուածներ», Րաֆֆիէն վէպ մը: Կը կարդան պատմուածքներ Զօհրապէն մինչեւ Եդուարդ Պօյաճեան, եւ անշուշտ բանաստեղծութիւն:

Նպատակս այս գրոյթը քննադատել չէ, թէեւ երկրորդականներու մէջ ուսուցուած գրականութեան դասընթացքներու խակական մակարդակին ծանօթը անպայմա՛ն կը զգայ քննադատելու պահանջը: Արդար ըլլալու համար, պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ այդ մակարդակը կը թուի անկումի ընթացքին մէջ ըլլալ քիչ մը ամէն կողմ, արեւմտեան աշխարհի մէջ: Այդ կը տեսնեմ թէ՛ անձնական փորձառութենէս, թէ՛ ալ մի քանի երկիրներու մամուլը ընթերցելով:

Զիս հետաքրքրողը տարբեր հարց մըն է, որ ունի մի քանի ծալքեր, – ի՞նչ են դասաւանդուող գլխաւոր գրական սեռերը, այն ոչ-հայ ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ, որոնք կրնան ազդած ըլլալ մեր 19–րդ եւ 20–րդ դարու մանկավարժերուն վրայ: Ինչպէ՞ս կը տարբերի հայ գրականութեան ուսուցումը՝ միւսներէն: Ի՞նչ իմաստ ու հետեւանքներ ունի այդ տարբերութիւնը:

Անշուշտ երկրէ երկիր կը տարբերին դասաւանդուող գրական սեռերը, անոնց սահմանումն ու անոնց մասին գոյութիւն ունեցող ընդհանուր համակարգութիւնը, ինչպէս նաեւ այդ սեռերուն պատկանող ստեղծագործական ճիւղի եւ մտաւոր ուժականութեան համեմատութիւնը: Անկլօ-ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական ու սլաւական երկիրներու մէջ բաւական տարբեր են գիրքաւորումները, ըստ ակադեմական բարեկամներու՝ որոնք իմ տեղեկատուներս են նման հարցերու մէջ, եւ ունին որոշ հմտութիւն մը: Օրինակ՝ գոնէ մինչեւ 1968–ի յեղաշրջումները եւ անոր յաջորդող 1970 – 1985 շրջանի կրթական փոփոխութիւններու ներմուծումը, գրականութիւն ուսանող Ֆրանսացի մը անպայման կը կարդար Մոնթէնյի փորձագրութիւններէն (էսէ) մի քանին, գրութիւններ՝ որոնք այդ սեռին տիպար օրինակները կը համարուին, Արեւմուտքի մէջ գրեթէ ամէնուրեք: Կը կարդար նաեւ արձակ, որ պատում չէր, պատմուածք չէր, պատմութիւն չէր, կը բխէր վերլուծական կամ ինքնասեւեռող, ինքնաքննող մտքէն, երբեմն յանդելով փիլիսոփայական արձակին (Տէքարթ), երբեմն մնալով աւելի կարճ, կտրատուած, իբր արձակ մտածում (Փասքալ), սակայն ոչ – նուազ լուրջ՝ քան միւսները: Անգլիացին կը կարդար մի քանի գրութիւն գոնէ, 18–րդ եւ 19–րդ դարու մեծ լրագրող – արձակագիրներու գործէն, – Ատիսըն, Սթիլ, մանաւանդ Սամուէլ Ճոնսըն և Ուիլիըմ Հազլիթ, ապա նաեւ Քարլայլ, Ռասքին եւ Արնըլտ: Ամերիկացին՝ կը կարդար ատոնցմէ ոմանք, ապա ի'ր ազգակիցները, վերոյիշեալ Մէնքընը, օրինակ:

Ծանօթ եւ լուրջ ամերիկացի քննադատներ կը խօսին չորս սուփըրժանրերու (գեր – ժանր, գեր – սեռ) մասին, – բանաստեղծութիւն, թատրոն, պատում, փորձագրութիւն: Կ'ակնկալուի (գոնէ՝ կ'ակնկալուէր) որ երկրորդական վարժարանի մէջ գրականութիւն ուսանած ուսանողը ճանչնար օրինակներ իւրաքանչիւր գերժանրէն եւ անոր ենթաբաժանումներէն, – օրինակ՝ բանաստեղծութիւն պէտք չէ նշանակէ միայն տողեր, քնարերգական կտորներ, այլ նաեւ դիւցազներգութիւն. պատումը՝ թէ՛ պատմուածք, թէ՛ վէպ, եւայլն:

Ամենալաւ երկրորդական վարժարաններու մէջ մինչեւ այսօր կը դասաւանդուի երեւակայական պատումներէ (վէպէն ու պատմուածքէն) անդին արձակը կամ արձակագրութիւնը, որուն գլխաւոր սակայն ոչ – միակ ներկայացուցիչն է փորձագրութիւնը, էսէն, փորձը: Օրինակ, Ամերիկայի Մոնթէնյը՝ Րալֆ Էմըրսըն է, հաւանաբար 1830 – 1865 թուականներու ամէնէն ազդեցիկ միտքը՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ: Նաեւ՝ Հէնրի Տէյվիտ Թհօրօն, որուն «Ընկերային Անհնազանդութիւն» գրութիւնը քաղաքական կեանքի մէջ ազդեցութիւն ունի մինչեւ այսօր: Սակայն կ'ուսուցանուին, այս փորձագիրներէն անդին, ուրիշներ, – Հէնրի Ատըմզի (նաեւ՝ Թհօրոյի) ինքնակենսագրական արձակը, ուր խառն են պատումն ու խոհերը: Նաեւ՝ Ֆրանսիս Փարքմընի պատմագրական արձակը, ուր 19–րդ դարու այս ակադեմիկոս – պատմիչը ոգեւորուած, դիւցազներգական չունչով սակայն պատմական որոշ տուեալներու վրայ հիմնուելով կը պատմէ արեւմտեան անտառներու եւ տափաստաններու կարմրամորթերուն նուաճումը,– այդ կէս – ջարդը՝ որ դիւցազնավէպի յաջողած է վերածել այս երկրի հաւաքական երեւակայութիւնը: Եւ վերջապէս՝ ուսանողը կը ծանօթանայ երկու «լրագրային» սեռերու խաւագոյն նմոյշներուն, – գրախօսականին (օրինակ՝ Էտմընտ Ուիլսըն, Ռանտոլ Ճարրէլ) եւ այսպէս – կոչուած, անթարգմանելի «ֆիչըր – ճըրնըլիզմ»ի գոհարներուն (սովորաբար՝ Թոմ Ուոլֆի 1960–ական թուականներու գործերէն), ուր լրագրողը կը պատմէ առօրեայ իրականութենէն առնուած նիւթեր, կը խօսկայ, կը վերլուծէ, կը ծաղրէ, առօրեան՝ ընկերային ու պատմական երեւոյթներու կը կապէ, այսինքն՝ կ'անդրանցնի «լուրը առարկայականօրէն տալու» հրամայականէն, որ սովորաբար կը տիրապետէ ամերիկացի լրագրողի կեանքին ու գործին: Ես ալ դասաւանդած եմ այս նիւթերէն ոմանք, եւ լսած, օրինակ՝ որ Խորհրդային Հայաստանի մէջ կը դասաւանդուին նման նիւթերու զուգահեռներ՝ ռուս եւ հայ գրականութենէն, – Իվան Թուրկենեվի «Որսորդի մը Ուրուագիծերը» գործէն ընտրութիւններ, Վախթանգ Անանեանի բնութենասէր որսորդի խոկումները՝ որոնք պատմուածքի եւ փորձագրութեան խառնուրդն են, եւայլն: Զօրի Բալայեանի «Օճախ»ը կը պարունակէ այս սեռին պատկանող գրութիւններ:

Այլ խօսքով, գոնէ՛ մինչեւ վերջին տասնամեակ, մեր դպրոցական ցանցին օրինակ ծառայող եւրո – ամերիկեան կառոյցին մէջ կը դասաւանդուէին ոչ միայն մեզի՛ ալ ծանօթ երեք գերժանրերը, այլ նաեւ չորրորդ մը՝ արձակագրութիւնը (փրոզ), որուն գլխաւոր սակայն ոչ միակ օրինակն էր փորձագրութիւնը. միւս ենթաճիւղերն էին պատմող – խոկացող խառնաժանր գրութիւններ, ինքնակենսագրութիւն, յուշ, պատմագրութիւն եւ նորէ՛ն խառնաժանր, պատումախառն լրագրութիւնը: Նաեւ ուրիշներ, – սահմանում – դասաւորումներու ենթաբաժիններ դիւրաւ կը բազմապատկուին:

Զիս հետաքրքրող հարցումը սա է, – կրթական, մտաւորական, պատմական եւ ընկերային ի՞նչ ազդակներու պատճառաւ մեր երկրորդական վարժարանները զերծ մնացած են արձակագրական գերժանրի ուսուցումէն: Պատասխաններ փնտռած եմ՝ հոս – հոն քիչ մը բանիմաց մարդոց հարցումներ հարցնելով (Ամերիկա ապրողը մտածելը, վերլուծելը եւ... հարցախոյզեր կազմակերպելը շատ չի զատեր իրարմէ, նոյնիսկ երբ ի՛նքն իր վրայ կը խնդայ, այդ ըրած ատեն): Ապա նաեւ՝ ինքզինքիս պարտադրելով որ քննեմ մեր իրավիճակը: Եզրակացութիւններու չեմ յանգած. միայն՝ ցան ու ցրիւ, խակ գաղափարներու:

Հայ գրականութեան սահմանումը եղած է հայ աշխարհաբար գրականութեան սահմանում, եւ ձեւաւորուած է 19–րդ դարուն, ընկերա – քաղաքական զանազան պատճառներով: Ձեւաւորումը հայկական բնիկ, աւանդական, կղերական մօտեցումներու եւ ուրիշ մօտեցումներու չաղախումով չէ ստեղծուած, գոնէ երկրորդական մակարդակին, այլ՝ Եւրոպայէն ներածումներու պարտադրումով: Արեւելեան Հայաստան կ'օգտագործէ Ցարական Ռուսիոյ գաղափարները, որոնք իրենց կարգին, գերմանական հսկայ ազդեցութիւն կրած են, – 1750–էն 1885՝ Ցարական Ռուսիոյ դիւանակալութեան մէկ ստուար մասը գերմանածին էր, կամ գոնէ գերմանալաշտ: Մխիթարեաններու ներածած ու հաստատած դաստիարակչական մանրատիպարը կը կրէր «լատինական» Եւրոպայի ազդեցութիւնը, իսկ 1863–ի Սահմանադրութենէն ետք, Պոլսոյ աշխարհականացուած երկրորդական վարժարաններու ցանցին տիրապետող տիպարը Ֆրանսականն էր:

Հակառակ անոր որ գրեթէ – միահեծան էր Եւրոպայի օրինակը – Արեւմտահայութեան համար՝ Ֆրանսայի՛ օրինակը – արձակագրութիւնը չորրորդ գերժանր մեր երկրորդական վարժարաններու կրթացուցակին մէջ: Ինչո՞ւ: Երբ հարցուցած եմ (ներկայիս Ամերիկա, անցեալին Միջին Արեւելք ապրող) զանազան անձերու – օրինակ՝ Վահէ Օշականի – թէ ինչի՞ կը վերագրեն նման բացակայութիւն, պատասխանը եղած է, նախ եւ առաջ, – մենք ո՛չ Մոնթէնյը ունինք, ոչ Ռուսսօ, ոչ ալ Սէնթ – Պէօվ:

Այս պատասխանը տրամաբանական է, գոհացուցիչ՝ որոշ չափով, գոնէ նախաԵղեռնեան շրջանին համար: Սովորաբար, նոր հաստատուող կրթակարգ մը, իր սկզբնական շրջանին կը նախընտրէ կրթացուցակին մէջ ընդգրկել աւանդականացած, «սրբատաշ» նիւթեր, – Տասնըիններորդ դարու Ֆրանսական «լայիք», աշխարհական դրոյթին համար՝ տասնըվեցերորդ դարու Մոնթէնյը ընդունիլ դժուար չէր: Մինչեւ 1915, կարելի է ըսել, աշխարհաբար հայերէնը չունէր հին, աւանդական, ընդունելի արձակագիրներ, գոնէ պահպանողական անձերու տեսակէտէն, – Տէրոյենցէն Ռուսինեան, Թովմասեան, Թեոդիկ, Տիւսաբիանէ, ... խաթեանցէն՝ Տէմիրճիպաշեան, չկային ընդունելիներ: Կամ լեզուն գրաբարախառն էր, կամ պարունակութիւնը՝ խնդրական: Փակագծի մէջ կ'արժէ ըսել որ նիւթ – պարունակութեան հարցը «վտանգաւոր» կը թուի շատ մը երկիրներու դաստիարակչական պաշտօնէութեան, եւ միայն մեզի յատուկ չէ:

Հարցն այն է, որ յետ – 1922 Սփիւռքն ալ չարունակեց մտածել Պոլսոյ մէջ հաստատուած օրինակներու ազդեցութենէ անդին: Ուրեմն՝ մինչեւ այսօր արձակագրական գրութիւնը դուրս կը մնայ մեր դպրոցներու կրթացուցակէն:

Զիս հետաքրքրողը, ի վերջոյ, մեր Միջին Արեւելեան դպրոցներու կրթացուցակի բարելաւումը չէ, – Պոլիսէն՝ Իրան, Պէյրութէն՝ Գահիրէ, անոնց ապագան անորոշ է արդէն: Կարեւորը ա՛յն է, թէ տեսանկիւնէն, որ հայերէն ընթերցողութեան ճաշակն ու դատումները կը կազմուին, ընդհանրապէս, հայ կրթական կառոյցին մէջ, իսկ այդ կառոյցը կը բաջալերէ արձակագրութեան ստորադասումը, կը քաջալերէ նոյնիսկ արհամարհանք, անոր հանդէպ: Ցաւալին, ինծի համար, այդ ստորադասումն ու արհամարհանքն է, եւ անոնց արդիւնքները:

Յունուար 26, 1986, Սան Ֆրանսիսքօ

Ընդունուած պատմական իրականութիւն է որ արդի հայ գրականութիւնը զարգացաւ ամէնօրեայ թէ պարբերական հայ մամուլին մէջ: Մեր քննադատները ու բանիմաց ընթերցողները պատրաստ են զովելու, օրինակ, «Յառաջ»ը, իբր թերթը ուր լոյս տեսաւ ոչ միայն Շահնուրի «Նահանջ»ը, այլ նաեւ Նարդունիի, Շուշանեանի եւ ուրիշներու գործերը: Նմանապէս, Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ գրական նոր սերունդ մը զարգացաւ շնորհիւ Անդրանիկ Ծառուկեանի «Նայիրի»ին եւ Սիմոն Սիմոնեանի «Սփիւռք»ին: Գաղափարական գրական – մտաւորական մամուլի դերն ալ անժխտելի է անշուշտ, անցեալին՝ «Հայրենիք» ամսագիրը հսկայ դեր խաղաց, մանաւանդ 1922 – 1940 թուականներուն, երբ առանց սփիւռքահայ գրականութեան ձեւաւորման. այսօր ... յաւական կարեւոր է Պէյրութի «Բագին»ը, ի միջի այլոց:

Եւրոպայի օրինակը մեզի կը թելադրէ որ պէտք է սփիւռքահայ մամուլը քննել եթէ կ'ուզենք հասկնալ մեր արձակագրութեան ներկայ վիճակը: Եւրոպայի կեանքին մէջ մամուլն ու համալսարան...

հայթայթած են արձակագրութեան զարգացման հրապարակը, ինչպէս նաեւ ազգային գործօնները: Կան երկիրներ, նոր ազգով գործօնները: Կան երկիրներ, օրինակ, Իտալիան, ուր առեն մը թէ՛ մտաւորականներ, թէ՛ քաղաքական դէմքեր, թէ՛ ակադեմական փրոֆէսէօրներ իրենց մաքերը կը բաժնէին, կը վիճէին, կը պարտաղրէին մամուլի միջոցաւ, — կը բռնէի նման փրոֆէսէօր մը, Կրամշիի նման համայնավար մտաւորական մը, նոյնիսկ Մուսոլինիի նման ձախող լրագրող մը՝ իտալական խայտաբղէտ մամուլին, անոր օրաթերթերուն միջոցաւ է որ կ'արտայայտուէին ընթերցող հասարակութեան: Ուրիշ երկիրներու մէջ, լուրջ շաբաթաթերթերն ու պարբերաթերթերն էին արձակագրութեան տարածքը, —Ուէսթ Մինսթըր Րիվիու, Լէ Թան Մօտէռն, Տիբ Նիւ Րիփապլիք, եւլն.: Ուրեմն, տրուած ըլլալով որ Արեւմտահայութեան մտաւորական կեանքի կառոյցները յաճախ նմանած են եւրո — ամերիկեանին (որքան ալ խղճալի եղած է այդ նմանութիւնը, յաճախ), սախպուած ենք մեր մամուլին ու անոր մտաւորականատիպ լրագրական վաստակին մէջ փնտռել մեր արձակագրութեան դոհարները, եթէ ունինք:

Յունուար 27, 1986

Մեր մօտ, արձակը չէ ենթարկուած այն ուշադրութեան ու սեւեռումին, որուն առարկան եղած է բանաստեղծութիւնը: Եթէ քիչ թէ շատ բանիմաց Հայու մը հարց տանք թէ ո՞րոնք են անցեալ դարու արեւմտահայ բանաստեղծութեան նուաճումները, դէթ մեքենայական, չմտածուած պատասխան մը կրնանք ակնկալել, — Վարուժան եւ Թէքէեան, կ'ըսուի սովորաբար: Մեծարենց եւ Սարաֆեան, պիտի աւելցնէին քիչ մը աւելի հմուտներ: Ընդհանրապէս, նման ընտրութիւններ մշակուած գրական դատումի վրայ չեն հիմնուած, այլ՝ հանրային կարծիքի: Եթէ հարց տայինք, — որո՞ւն մօտ կը գտնենք մեր գրական, պատմողական արձակի նուաճումները, պատասխանը նորէն գուշակելի է հաւանաբար, եւ նոյնքա՛ն մեքենայական, — Րաֆֆի, ապա մի քանի ուրիշներ, Զօհրապէն՝ Ինտրա, Շահնուրէն՝ Յ. Օշական: Արդ, ի՞նչ պիտի ըլլար պատասխանը, եթէ նոյն հարցումը վերաբերէր արձակագրութեան:

Երբ ես այս հարցումը ինքզինքիս կ'ուղղեմ, պատասխանի մը մօտենալու յանդգնութիւնը չեմ զգար: Նախ՝ որովհետեւ հում նիւթին տարածքին ու դանդաղութեան մասին ունեցած գիտելիքներս անբաւարար կը գտնեմ: Այլինքն՝ քանի որ հայկական արձակագրութեան դասականացած թեքթերու «մարմին» մը չըկայ, դժուար է հիմնաւորուած զգալ ինքզինքս, երբ կը դատեմ: Յետոյ, նման պարագայի դժուար է հաղորդակցիլ ուրիշներու հետ: Ընդհանրապէս, երբ աւելի յստակօրէն հաստատուած գրական սեռերու մասին կը խօսինք, հաղորդակցութիւնը խարսխուած է, ունի «հասարակած» նիւթի հիմք, — յետ–Եղեռնեան սփիւռքահայ բանաստեղծութեան մասին հեղինակաւոր կարծիքներ յայտնել փափաքող մը գիտէ որ իրեն նման ուրիշներ կրնան Խոսրով Ասոյեանի կամ Արսէն Երկաթի գրական վաստակին անծանօթ ըլլալ, սակայն դէթ Ն. Սարաֆեանի, Մ. Իշխանի, Զահրատի, Խրախունիի, Վ. Օշականի եւ Գ. Պըլտեանի գործերուն մասին գոնէ գաղափար մը կազմած են: Ասիկա նուազագոյն ծանօթութիւնն է որ կարելի է ակնկալել: Արձակագրութեան մասին այդ նոյնը կարելի չէ՛ ակնկալել:

Օրինակ, ինծի համար արձակագրութիւնը կը ներառնէ հրապարակագրական արձակը: Հո՛ս է որ արեւելահայերէն ու արեւմտահայերէն աշխարհաբարը, 19րդ դարուն, ստացան իրենց զարգացման եւ կազմաւորման խթանները: Հո՛դ, այդ արձակագրութեան մէջ է որ արդի Հայութիւնը ստեղծեց իր նոր իմացական հասկացողութիւնը եւ ինքնապատկերացումը: Կարելի չէ մերժել այդ արձակագրութեան գոյութիւնն ու նուաճումները, զայն բաղդատելով, օրինակ՝ Յակոբ Օշականի արձակին հետ, տկար գտնելով, ու նսեմացնելով: Սակայն, գիտակցօրէն թէ ոչ, ա՛յդ է որ ըրած են մեր ուսուցիչներն ու գրողաները, անցեալ հարիւրամեակի ընթացքին: Արդիւնքն այն է, որ բացի Պարոնեանի եւ Ինտրայի արձակագրութենէն, նախա — Եղեռնեան նուաճումները, այս սեռին մէջ, անծանօթ կը մնան մեզի: Իսկ յետ — Եղեռնեա՞ն:

Թող չժպտի սփիւռքահայ ընթերցողը հնազանդելով արհամարհանքի ու կարեւկցութեան այն բնազդային հակումին, որ իր մէջ ստեղծած է գրականութեան ուսուցման հանդէպ մեր ունեցած մօտեցումը: Մենք այնքա՜ն փառաբանած ենք «գրականութիւն» պիտակ ստացող, «ստեղծագործական» կոչուող արձակը, որ պատրաստ ենք յետին պատմուածքը աւելի՛ բարձր դասաւորել, քան արձակագրական նուաճում մը: Ինքնին, «ստեղծագործ գրականութիւն» կոչուած ստորագրութիւնը խնկարկելի բանի մը վերածուած է, եւ անտաղանդ մարդիկ կը նախընտրեն տաղտկալի պատմուածքներ ու ոտանաւորներ չարադրել՝ «գրագէտ» կոչումին արժանանալու համար: Այս բոլորը մեծ տարբերութիւն պիտի չընէր ինծի համար, եթէ չունենար, իբր հետեւանք, միայն, — ոչ միայն ստեղծագործական որակուող գրականութեան բարձրացումը, այլ արձակագրութեան նուաստացումը:

Երկու օրինակ: Վերջին յիսնամեակին, արձակագրական մարզին մէջ նուաճումներ արձանագրած են, ի միջի այլոց, Շաւարշ Միսաքեան եւ Անդրանիկ Ծառուկեան: Ունեցած են տարբեր շնորհներ, մօտեցումներ, խմբագրական — հրապարակագրական (ու գրական) հակումներ: Սակայն եթէ ոճի մը խիստ յատուկ զարգացումը, դեղեցկութիւնը, ճկունութիւնը, գաղափարներու տրամաբանումն ու ներկայացումը առաքինութիւններ կը համարուին, ապա այս երկուքը (կը կրկնեմ, ի միջի այլոց) եղան արժէքաւոր արձակագիրներ: Ո՞ր սփիւռքահայ ընթերցողը, երբ անկեղծօրէն կը խոստովանի իր դատումն ու ճաշակը, պատրաստ չէ ընդունելու որ իր կարդացած 100 պատմուածքին դէթ ութսունը՝ նուազ տպաւորիչ, յուզիչ, հետաքրքրական կամ յափշտակիչ է, քան Միսաքեանի եւ Ծառուկեանի յօդուածներն ու ճանապարհորդագրութիւնները:

Կրկնեմ: Նման հաստատումներ, ինծի համար, գրականութեան մերժումը չե՛ն: Սակայն կը հաւատամ որ կամ «գրականութիւն» կոչուող ստորոգելիին սահմանները պէտք է ընդարձակել, եւ ներառնել արձակագրութիւնը, կամ ալ պէտք է ունենալ տարբե՛ր ստորագրութիւն մը, «գրութիւն»ը, որուն ենթարաժիններուն մէջ անպայմա՛ն պէտք է իր տեղը գրաւէ արձակը:

Ասկէ առաջ նշած եմ որ այսօր Սփիւռքի մէջ ամէնէն աւելի կարդացուող գրողը Ռուպէր Հատտէճեանն է, «Մարմարա»յի խմբագիրը, որուն հակիրճ, արձակագրային բնոյթ ունեցող խօսերը կ'արտատպուին Փարիզէն՝ Քալիֆորնիա, Պոսթընէն՝ Պուէնոս Այրէս: Այսօրուան անգլիագիր հայ գրողներուն մէջ՝ նոյն դերը կը վայելէ Արա Պալեօզեան: Չեմ գիտեր թէ կը մնա՞ն հայ բանիմաց ընթերցողներ, որոնք Հատտէճեանի գործը «զաղէթաճիութիւն» որակելով պիտի մէկդի դնէին: Չեմ պնդեր որ անոնք գրական մեծ արժէք մը կը ներկայացնեն: Սակայն միայն «աչքը–ծակութիւն» չէ, միայն չըլայում չէ, երբ կը գրեմ թէ Հատտէճեանի արձակը ոչ միայն շատ աւելի ընթերցող ունի, քան՝ միջակ «գրական» պատմուածք մը, այլ նաեւ թէ անոր գրութիւնը աւելի գրական հմտութիւն, վարպետութիւն կը ցուցաբերէ, քան «ստեղծագործ գրականութիւն» պիտակին տակ տողանցող գործերու մեծամասնութիւնը:

Նպատակս գրականութեան գաղափարը տապալել, ու անոր տեղը «գրութիւն»ը հաստատել չէ անպայման: Ո՛չ կարող եմ այդ ընելու, ո՛չ ալ համոզուած եմ որ գեղագիտական եւ իմացական դատումի մեր հարցերն ու դժուարութիւնները պիտի լուծուէին, ստորոգելիներու նման տեղափոխութեամբ: Սակայն համոզուած եմ որ սփիւռքահայ միտքն ու դատումը, Սփիւռքահայութեան հաւաքական մտածումի ճիգը, նոր ինքնապատկերացումներ կազմելու ջանքը, եւ ի վերջոյ՝ մեր իմացական կառոյցները հասկնալու եւ վերանորոգելու աշխատանքը՝ կալանաւո՛ր է այսօր, չըլթայուած՝ «գրականութիւն» կոչուող ամէն ինչի ապարդիւն գեր – արժեւորումէն եւ արձակագրութեան գերժանրի զանազան սեռերու եւ տեսակներու ստորագնահատութենէն. ըսի նոյնիսկ՝ արհամարհանքէն ու նսեմացումէն: Մեր ազգային, հաւաքական, իմացական կեանքը, մեր «հանրային կարծիք» կոչուած վտիտ էակը, բոլո՛րն ալ աւելի առողջ պիտի ըլլային այսօր, ու պիտի ըլլան վաղը, եթէ արձակագրութիւնը, — Ռուբէն Տէր Մինասեանէն ու Մալխասէն մինչեւ Շահնուր եւ Սիմոն Վրացեան, մինչեւ Մարկ. Նշանեան ու Ա. Ծառուկեան, ստանայ իր արժանաւոր տեղը: ■

ՓՕԼ ՔԼՕՏԷԼ

Փօլ Քլօտէլ փրանսացի հանրածանօթ բանաստեղծներէն մէկն է (1868 – 1955): Իր բանաստեղծական գործին առընթեր՝ ունի նաեւ թատերական կարեւոր արտադրութիւն մը, ի միջի այլոց՝ «Բաժանում միջօրէի» (1906), «Պատանդը» (1911): 1900–ին հրատարակած է «Արեւելքի ճանաչումը», ուր իր ճերթողական աշխարհը կը պարզէ, եւ 1910–ին՝ «Հինգ մեծ ներբողները»: Ներբողները գրեթէ ամբողջութեամբ՝ Չինաստանի մէջ գրուած են, ուր Քլօտէլ կը գտնուէր այդ տարիներուն դիւանագէտի պաշտօնով: Հոս կու տանք թարգմանաբար Հինգերորդ Ներբողի սկիզբը: Հոս, ինչպէս Քլօտէլի միւս գործերուն մէջ՝ քրիստոնէութիւնը ներշնչումի աղբիւր մըն է, խօսքին կռուանը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՆԵՐԲՈՂ

ՓԱԿ ՏՈՒՆԸ

Նիւթ

Բանաստեղծը կը մեղադրուի իր արուեստի փակ հանդամանքին եւ զինք չըրջապատող մարդոց հանդէպ իր անտարբերութեան համար — : Եւ բանաստեղծին կինը կը պատասխանէ. — գիտեմ որ փակումը անհրաժեշտ է իրեն. ժամանակը եկաւ այլեւս իրեն համար, իր ամբողջ կեանքը ներամփոփ կարգելու. եւ ինձմով՝ հասած է այդ ներամփոփման — : Եւ բանաստեղծը կը պատասխանէ. — իմ ողորմութիւնս է օգտակար ըլլալ եւ հաւատարիմ՝ պարտականութեանս: Իմ առաջին պարտականութիւնս է Աստուած, եւ այս առաջին գործը զոր տուաւ ինծի՝ իր մէջ ամէն ինչ հաւաքել է: Փակ տան հայեցողութիւնը, ուր ամէն ինչ դէպի ներս դարձած է, եւ իրերուն իւրաքանչիւրը դէպի միւսները, Աստուծոյ կարգին համաձայն: Իմ ողորմութիւնս աշխարհի չափերուն կը հասնի. տիեզերական է ան, կը պարադրէ համայնութիւնը եւ համայնութիւնը անհրաժեշտ է իրեն: Կարենալ պարփակելու համար, բանաստեղծը ի՛նքը պէտք է ըլլայ փակ, Տիեզերքին հանգոյն զոր Աստուած ստեղծեց անպարտ եւ կատարուած: Գիտցէ՛ք փակ ըլլալ ինծի պէս: Լոյսը ներսն է եւ աղջամուղջը՝ դուրսը: Ցիշատակը այն փակ եկեղեցւոյ ուր բանաստեղծը զԱստուած գտաւ: Հոգին փակ եւ դլխաւոր չորս Առաքինութիւններուն կողմէ պահպանուած: Ողջոյն նոր դարուն որուն հանդէպ պարտական եմ, անծանօթ ու վայրենական անապատ մը չենք բնակիր, այլ գոց տաղաւար մը ուր ամէն ինչ կ'եղբայրակցի մեզի: Ողջոյն մեռելներուն, որոնցմէ բաժնուած չենք, եւ որոնք չեն դադրիր մեզի հետ իրենց դրացնութենէն:

×

Բանաստեղծ, կը դաւես մեզի: Խօսնա՜կ, ո՞ր ակէն կը հանես այս խօսքը զոր յանձնեցինք քեզի:

Ահա՛ թշնամւոյն դասերուն մէջ կը մտնես: Ահա՛ բնութեան սկսար նմանիլ, եւ քու լեզուդ նոյնքան անշուշաղիր մեզի, որքան՝ բլուրները:

Կը պատուիրէինք որ հոգւովդ լրացնես այս բաները հոս, որոնք չեն եկած իրենց լրումին:

Չի պատահիր ինչ որ պէտք էր: Բերկրանք կամ տառապանք՝ ո՛չ մէկը զանոնք մինչեւ ծայրը:

Դո՛ւն, պատմէ՛ մեզի պատմութիւնը, դըրգացո՛ւր բեմը կատարեալ կատակերգութեան ցնցումով:

Արդեօք կը դաւե՞ս մեր դատին: Խօսքը դէթ մերն է: Եւ դո՛ւն, ատո՞ր համար մենք Լիկէոնի քու եռամսեաներդ վճարեցինք,

Որպէսզի քու խազմզումներովդ՝ դուն աճեցնես մեր չհասկցած բաներուն քանակութի՞ւնը:

Պաշտպանէ՛ դատը, դուն որ մեր Թըղթածրարը քու ձեռքիդ մէջ կը պահես: Գոհունակներո՞ւն մաս կը կազմես դուն: Արդեօք մարդ արարածին վերապահուած բաժինը լա՞ւ է: Քու տեղդ՝ ո՞վ պիտի վերցնէ ուրարը, ո՞վ պիտի կատարէ մեր նզովանքին պաշտօնը:

Բայց մեզի կ'ըսուի որ դուն ամուսնացեր ես, պարարտացեր ես, որ քու ժողովուրդէդ հեռացեր ես որքան որ կը թոյլատրէ երկրագունդը, ամբողջովին անհոդ,

Որ ագնուազարմ մէկու մը պէս կ'ապրիս միս մինակդ հաստ պատերով քառակուսի մեծ տանդ մէջ:

Եւ այդտեղ, թուղթին շլացուցիչ սպիտակէն (Եղիսեան կղզիները շրջափակող երկնային անըրոսխային հանգոյն)

Բաժնուած ձեռքերը քու անտեսանելի Մուսաներուդ կը միացնես իրարու, հոգիէն ծնած (մարդկային ո՛չ մէկ բերնէ մինչեւ այսօր չարտաբերուած) գուտ խօսքի տօնակատար դուն այսօր:

Լեզուն է ա՞ռն միոջ, թէ կեղանւո՞յ: Որովհետեւ անճանաչելի կը դառնան քեզմով այդ բաները զորս բերինք քեզի:

Այլ կը շրջադարձես եւ ամէն ինչ կ'ընես խառնաշփոթ քու խուլ տաղերուդ մակընթացութեամբ, ամէն ինչ ետ կ'առնես, կը դարձնես եւ կը տանիս քեզի հետ քայլովդ յաղթերգական, բերկրանքըն ու տառապանքը միախառն, քու ծիծաղիդ վերադարձող ապաստանին եւ խըռտապահանջ մագլցումին մէջ:

— Եւ բանաստեղծին պահապան կինը կը պատասխանէ — Աստուած կարգեց զիս իր պահապանը,

Որպէսզի իւրաքանչիւրին վերադարձընէ իր պարտքը,

Առն՝ այրը, կնոջ՝ ինչ որ ժառանգած է կնոջմէ,

Եւ Աստուծոյ միայն ինչ որ ստացաւ Աստուծմէ միայն, որ է՝ աղօթքի եւ խօսքի հոգի մը:

Ինչ որ փակումն է վանականին, իրեն համար այն սուրբ խորհուրդն է որ մեզ երկուքս դարձուց մէկ մարմին:

Մեր տան գերանը չէ շինուած մայրիի փայտէ, մեր սենեակին տախտակամածը չէ շինուած կիպարիսէ,

Բայց ճաշակէ, կողակիցս, ստուերը օրհնուած բնակութեան հաստ պատերուն միջեւ որոնք մեզ կը պատսպարեն օդէն արտաքին եւ ցուրտէն:

Շահդ դուրսերը չէ՛, այլ քու մէջդ, հոն ուր չկար ո՛չ մէկ առարկայ,

Լաւ՛, իբրեւ կեանք մը բաժանման ենթակայ, մեր երբեակ սրտին բարախիլը:

Ահա՛ ազատ չես այլեւս, ուրիշներու բաշխեցիր լուրը քու կեանքիդ,

Անյեղլի օրէնքին կ'ենթարկուիս աստղծոյ մը նման

Անըմաժանելի, որմէ հեռու կեանք չկայ:

Ըսէ՛. կա՞յ սրտիս մէջ սեւեռում մը այլ քեզմէ դուրս:

Ահա՛ այլեւս չես լքուած բախտին, կազմաւորուած՝ մարդոց միջեւ եւ այլեւս անկախ՝ միւսներէն,

Ահա՛ քու պարտքդ այլեւս դէպի դուրս չփնտռես, քու օրէնքդ քու մէջդ կը կրես,

Ո՛չ թէ միայն քու թեւերունը, ո՛չ թէ միայն քու մտքինը, այլ իմ հոգւոյն՝ քու հոգւոյդ անյեղլի օրէնքը:

Այն կինը միայն անհրաժեշտ՝ որուն համար դո՛ւն անհրաժեշտ: Քու ինչո՞ւդ պէտք աղօտ մարդիկը մեր շուրջ:

Ի՞նչ ունիս դուն ստանալիք անոնցմէ: Եւ ի՞նչ պիտի ունենար տալիք ան, որ դեռ խնդրելիք ունի:

Տարիքը հասաւ, քաւ է՝ թափառեցար, մնանք միասին Իմաստութեան հետ:

Ինչպէ՞ս պիտի Ան հասկցուէր այն հին ամուրիներուն հետ, որոնց մօտ ամէն ինչ՝ բացախիկ:

Սիրտն իրենց դէպի դուրս, բայց մերը դէպի ներս Աստուծոյ ուղղութեամբ,

Կամքն Անոր մեզի յանձնուեցաւ, ինչպէս երախայ մը պիտի յանձնուէր, բնակինք միասին Խօսքին հետ:

Խօսքդ տուիր դուն: Ցարդէ զայն որ- ●▶

●▸

պէտզի յարդէ քեզ, եւ մի՛ երթար զայն աճուրդի հանելու, ինչպէս հին զգեստ որ կը ծախուի Քանանացիին

– Եւ բանաստեղծը կը պատասխանէ· – ես բանաստեղծ չեմ,

Իմ հոգս չէ երբեք ձեզ խնդացնել, կամ ձեր լացը շարժել, թէ կը սիրէք խօսքս կամ ոչ՝ հոգս չէ, ձեզմէ ո՛չ մէկ գովք, ո՛չ մէկ պարսաւ աղաւաղէ պիտի անոր համեստութիւնը,

Գիտեմ որ հոս եմ Աստուծոյ հետ, եւ ամէն առտու աչքերս կը բանամ դրախտին մէջ վերստին:

Էր երբեմն ճանչցայ չարչարանքը սիրելու, մէկ բան մնաց ասկէ՝ համբերութեան եւ ցանկութեան չարչարանքը

Աստուած ճանչնալու միասեւեռ, ճըշմարտութիւնն իւրացնելու մտամփոփ, իւրացնելու ամէն մէկ բան որ միւս բոլոր բաներն է ինքն իր մէջ, զայն վերստեղծելով իմ մտքիս մէջ իր բանական անունով:

Ան որ մեծ աղմուկ կը հանէ՝ լսելի կ'ըլլայ, բայց մտածող միտքը վկաներ չունի:

Եւ շատ տակնուվրայ ըլլալը չի ծառայեր, այլ երկրաչափութեան մէջ յառաջացող մարդուն միտքը կը նմանի իւղէ գետակի մը անձայն յառաջընթացին:

Ես ձեզմէ ոչինչ ունիմ, դուք պիտի գիտնաք թէ ի՛նչ ունիք ըլլալիք ինծի հետ,

Ինչպէս երկնաքարը ձիթապտուղին, եւ ինչպէս ամենակարծր արմատէն՝ քիմիագէտը գիտէ ջոկել ալքոլիդը:

Ո՜հ, արձակուրդի առաջին օրը արթնցող երախային բերկրանքը, երբ կը լսէ թէ քովի սենեակէն կը կանչեն զինք եղբայրներն ու հարազատներ աղաղակով,

Ո՜վ հծծիւնը սիրահարին, որ թեւերուն մէջ կը ստանայ սիրեցեալին մարմինն անսանձական գուպարէն ետք երկար,

Ի՞նչ են ասոնք, երբ կողքը դրուին աստուածային այս ուժին՝ մտքին որ աչքերը կը բանայ,

Որ իր օրը նոր պիտի վերսկսի, եւ կը տեսնէ ամէն բան իր տեղը ճանաչողութեան վիթխարի արհեստանոցին մէջ,

Տիեզերքը այդ խոշոր արեւուն առջեւ, բանուորը խելքին թէպէտ տեսանելի, եւ բոլոր երկնից կառուցումը, բաւարար աստղով մը լուսաւորուած:

Ի՞նչ կը ներկայացնէ ինծի համար ձեր մարդկային փառքը, եւ այն արդար դափնին, որով կը պատէք դուք քունքերը աշխարհակալներու եւ կեսարներու, երկրագունդը միացնողներուն:

Իմ ցանկութիւնս է Աստուծոյ երկիրը ըլլալ միահաւաք:Ինչպէս Քրիստափոր Գոլոմպոս երբ առագաստը պարզեց,

Իր միտքը չէր նոր երկիր մը գտնել,

Այլ այդ իմաստալից սրտին մէջ սահմանին եւ չափուած գունդին կիրքն էր՝ կատարելագործել յաւիտենական հորիզոնը:

Աստուծոյ խօսքը Ան է որուն մէջ Աստուած դարձուց ինքզինք մարդուն տրուելի:

Ստեղծեալ խօսքը այն է որուն մէջ բոլոր ստեղծեալները դարձան մարդուն տրուելի:

Ո՜հ Աստուած իմ, Դուք որ ըրիք բոլոր ինչերը տրուելի, յօժարեցէք ինծի ցանկութիւն մը որ հաւասարի Ձեր ողորմութեան:

Որպէսզի իմ կարգիս անոնց որոնք կրնան ստանալ զայն՝ տա՛մ ինձմէ այն որ տրուեցաւ ինծի:

Ո՜հ կէտ բոլորաբնակ իմ շուրջ, ուր կը յայտնուին անըմբռնելի վախճանները· անպառակտելի տիեզերք· ո՜հ աշխարհ անսպառ ու փակ:

Սուրբ Պետրոսին տեսիլքն է, երբ հրեշտակը ցոյց տուաւ իրեն կտաւին մէջ հաւաքուած՝ արարչութեան բոլոր պտուղներն ու անասունները, որպէսզի ըստ հաճոյից օգտագործէ զանոնք:

Եւ ես ալ, բոլոր կերպաւորումները բնութեան տրուած են ինծի, ոչ թէ որսի կենդանիներու պէս, ոչ թէ փետելի մսի պէս,

Այլ որպէսզի զանոնք հաւաքեմ մտքիս մէջ, ամէն մէկէն օգտուելով միւս բոլորը հասկնալու համար,

Կենդանի արարածի միջոցաւ լաւ եւս քան միացուած պղինձի եւ ապակիի:

(Այսպէս՝ քիմիագէտը, որ առանց տարակոյսի իր սպիտակ փայտէ սեղանին վրայ կը փորձէ ինչ որ գիտուորներու մէջ պիտի յաջողցնէ):

Ո՜հ ստուգութիւնը, ծաւալումը իմ կալուածիս· ո՜հ տիեզերք սիրելի իմ ճանաչող ձեռքերուս միջեւ. ո՜հ հայեցումը կատարեալ թիւին, որմէ ոչինչ կարելի է գեղչել, որուն ոչինչ՝ աւելցնել:

Ո՜հ Աստուած, ոչի՛նչ որ ունենար գոյութիւն եթէ ոչ Ձեր կատարելութեան պատկերին միջոցաւ:

Արդեօք Ձեր արարածներէն որեւէ մէկը կրնա՞ր խոյս տալ Ձեզմէ. այլ զանոնք կը պահէք արդելափակ նոյնքան խիստ կանոններով որքան ապաշխարող սրտի մը կանոնները, եւ անապատականի օրէնքով:

Եւ դուք որ մեր մազերուն հաշիւը գիտէք, արդեօք պիտի անգիտանայի՞ք ձեր աստղերուն հաշիւը:

Տարածութիւնը բովանդակ ձեր երկրաչափութեան հիմքերովն է առլցուն, գըրաւուած է լուսացնցուղ հաշիւով մը, յայտնութենական հաշուակալութիւններուն համանման:

Ամէն մէկ աստղ ուղենիշ՝ իր տեղը գտեղած էք, այն ոսկեճամուկ լամպարներուն նման, որոնք ձեր դամբանը կը պահեն յԵրուսաղէմ:

Եւ ես կը տեսնեմ ձեր բոլոր աստղերը՝ կը հսկեն, նման Տասը Իմաստուն Կոյսերուն, որոնց իւղը չի պակսիր:

Հիմա կրնամ գոչել, ձեր Լուկրեցիոսէն ալ ուժով. չկա՛ք այլեւս, օ՜ ցայգային սարսափներ:

Կամ լաւ եւս՝ ինչպէս ձեր սուրբն Մարգարէն. եւ ցայգն է հրճուանք իմ, ի վայելս իմ:

Ուրախացի՛ր, հոգիս, այս նեկտարեան տաղերուն մէջ:

Ձեզմէ վախ չունիմ, օ՜ երկնային մեծ արարածներ: Գիտեմ թէ ես եմ ձեզ անհրաժեշտ, եւ կանգնած եմ նաւուղիղին պէս ձեր խաչաձեւուող կրակներուն միջեւ,

Եւ ձեր աչքերուն կը խնդամ ինչպէս Ադամը՝ ընտանի անասուններուն:

Դուն, իմ քնքոյշ աստղիկս ձեռքերուս մատներուն միջեւ ինչպէս գարինջ խընձորը

Ո՛չ մէկ բան որ միւսներուն չըլլար անհրաժեշտ:

Եւ բոլորդ իմ սեփականութիւնս էք, ինչպէս տէրը դրամատան որ Փարիզի իր գրասենեակէն՝ հնչուն դրամի կը վերածէ իր դրչագրութիւնները Սենեգամբիի խէժերուն վերաբերեալ,

Եւ հակարջային հանքի յատակին վրայ հանածոյի թափուածքին, Պոմոտուի մարգրրիտին, եւ Մոնգոլական բուրդի հսկայ կոյտին վերաբերեալ:

Աստուած իմ, որ զիս թըրիք աշխարհի այս ծայրամասերը, ուր հողերը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ քիչ մը աւազ այլեւս, ուր ձեր չինած երկինքը չի խուսափիր երբեք աչքերէս,

Մի՛ թոյլատրէք որ այս խուժդուժ ազգին մէջ, որուն լեզուն իմացութեանս չի պատկեր,

Յիշողութիւնը կորսնցնեմ եղբայրներուս, որոնք մարդիկն են բոլոր, իմ կընոջս, իմ զաւկիս համանման:

Եթէ աստղաբաշխը, տրոփուն սրտով, գիշերներ ամբողջ հաստրակածային ուղղութեան վրայ կը մնայ սեւեռեալ,

Հրատի դէմքը ուշի ուշով կը դիտէ նոյնքան սրտաճմլիկ հետաքրքրութեամբ որքան պչրասէր կինը որ իր հայելին կ'ուսումնասիրէ,

Արդեօք ամէնէն շատ հոչակ վայելող աստղէն որքա՜ն աւելի պէտք է չարժեր ինծի համար

Ձեր ամէնէն խոնարհ երախան, զոր ըրիք ձեր պատկերին համաձայն:

Ողորմութիւնը թոյլ ընծան չէ բանի մը աւելորդ, կիրք մըն է գիտութեան պէս,

Յայտնագործութիւն մըն է ձեր դէմքին գիտութեան պէս, խորը այս սրտին՝ զոր դուք շինեցիք:

Եթէ ձեր բոլոր աստղերը անհրաժեշտ են ինծի, որքա՜ն աւելի՝ իմ բոլոր եղբայրներս:

Զտուիք ինծի պաշտօն՝ աղքատները կերակրելու, հիւանդները բժշկելու,

Հացը կիսելու: Տուիք ինծի խօսքը, որ աւելի լման կ'ընդունուի քան հացն ու ջուրը, եւ հոգին՝ որ հողույն մէջ կը հալի:

Թողէ՛ք որ արտադրեմ զայն, սրտիս լաւագոյն նիւթեղէնով կազմուած, ինչպէս հունձք մը որ կ'աճի ամէն կողմէ, միայն թէ հող ըլլայ (հասկեր մինչեւ ճամբուն մէջտեղը),

Եւ ինչպէս ծառը սուրբ անգիտութեամբ, որ փառք կամ շահ չ'ակնկալեր իր պտուղներուն փոխարէն, այլ կու տայ ինչ որ ունի:

Թէ մարդերը զայն կողոպտեն, կամ երկնքի թռչունները, լա՛ւ է այդպէս:

Եւ իւրաքանչիւրը կու տայ ինչ որ ունի. մէկը հաց կու տայ, միւսը՝ հացին սերմը:

Թողէ՛ք որ մարդոց միջեւ ըլլամ ինչպէս մէկը առանց դէմքի, եւ իմ

Խօսքս անոնց վրայ առանց ո՛չ մէկ ձայնի, ինչպէս լռութեան սերմնացան, ինչպէս աղջամուղջի սերմնացան, ինչպէս եկեղեցիներու սերմնացան,

Ինչպէս Աստուծոյ չափին սերմնացան:

Ինչպէս պզտիկ հատիկը, որուն մասին չես գիտեր թէ ի՛նչ է,

Զոր կը յանձնես պարարտ հողին, եւ կը տեսնես որ այդ հողէն կը քաղէ իր բոլոր ուժերը ու կ'արտադրէ տեսակարար բոյս մը

Լման, իր արմատներով, իր ամէն ինչով,

Այսպէս՝ բա՛ռը մտքին մէջ: Խօսէ՛, նայիմ, օ՜ անչունչ հողդ, մատներուս մէջ:

Թողէ՛ք որ ըլլամ ինչպէս առանձնութեան սերմնացան, եւ իմ խօսքս լռողը

Տուն վերադառնայ մտահոգ եւ ծանրաբեռն:

Ինչպէ՞ս կրնայ Աստուած քու սրտիդ մէջ մտնել, եթէ չկայ հոն տեղ,

Եթէ բնակութիւն չպատրաստես հոն իրեն: Ո՛չ մէկ Աստուած քեզի առանց եկեղեցւոյ չէնքին, եւ ամէն կեանք կը սկսի բջիջէն:

Կամ ո՞վ հեղուկը թանկագին պիտի լեցնէր ճաթած անօթէն ներս:

Ո՜հ Աստուած իմ, այդ խաւարը կը յիշեմ, որուն մէջ դէմ դիմաց էինք երկուքս, Մայր Աստուածածնի Տաճարը, ձմրան այդ մութ յեամիջօրէները,

Ես ամբողջովին առանձին, ամէնէն վարը, քանահինգ սանթիմնոց մոմ մը ձեռքս, պրոնզէ մեծ Քրիստոսին դէմքը լուսավառող:

Մարդիկ բոլոր մեր դէմն էին այդ ատեն, եւ ոչինչ կը պատասխանէի. գիտութիւն, բանականութիւն:

Իմ մէջս կար հաւատքը միայն, եւ ձե[զ] կը դիտէի լռելեայն, ինչպէս մարդ մը [...] իր բարեկամը կը նախընտրէ:

Ձեզի հետ ես ալ ձեր դամբանը [...]

Այսօր ո՞ւր են այդ հզօրները որ [...] նակոխ կ'ընէին մեզ: Ցիր ու ցան, ոտքերուս տակ, քանի մը լպիրշ գիժ[...] միայն այսօր:

Տեղէս չշարժեցայ եւ ձեր գերեզման[ի] սահմանները դարձան սահմանները [...] գերքի:

Մէկու մը նման որ իր մոմը կը ծախէ [...] ամբողջ թափօրի մը կու տայ ծնունդ [...] սաւոր,

Ահա՛ չորս լումանոց պատրոյգը ձեր [...] ծնունդ տուի շուրջս բոլոր աստղերու[ն] լուսաւոր, անմար պահակներ ձեր ներկայութեան շուրջ:

Մեր տան դերանը չէ շինուած մայր[ի] փայտէ, մեր սենեակին տախտակամած[ը] չէ շինուած կիպարիսէ,

Եւ խուցը ուր կ'ընդունինք Տէրը [...] մէջ կ'աճի լռութեամբ քան Սողոմոնի [...] ճարը, որ կառուցուեցաւ առանց ո՛չ մէ[կ] ձայնի տապարէն ու մուրճէն:

Լսէ՛ Աւետարանը, որ խորհուրդ կու[տայ] քեզի փակել սենեակիդ դուռը:

Որովհետեւ խաւարը դուրսն է, [...] լոյսը՝ ներքին:

Թէ կրնաս տեսնել՝ արեւուն միջոցաւ [...] թէ կրնաս ճանչնալ՝ քու մէջդ Աստուծո[յ] միջոցաւ է:

Ամբողջ արարչութիւնը տապանին մէ[ջ] մտցո՛ւր, ինչպէս այն հին Նոյը, [...] այդ ամրափակ բնակարանին մէջ, [...] հայրը

Երբ անպէտը իր դուռը կը բախէ [...] հացիկ խնդրելով

Կը պատասխանէ անոր թէ կը հանգ[չի] ինք իր զաւակներուն հետ, խորունկ [...] խուլ:

Թարգմանութիւն՝ Մ. Ն.

ՁԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ ԿԱՄ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՆ

(Շար. Ա. էջէն)

կը առաջնոյց գրել, ինչպէս կ'ընէ արդէն բանաստեղծը (էջ՝ 120):

Գրքին վեցերորդ բաժինն է Աղապատանքի բուրվառներ, ուր բանաստեղծին սէրերը եւ սրտին մօտիկ բաները կը գըտնենք, որպէս անբաժան մասը կեանքին: Ըստ բանաստեղծին, այս անիմաստ աշխարհին մէջ միայն սէրը կրնայ հրաշք գործել, մարդս տանելով հոն ուր «ծառը ծառին / լեռը լերան չէ հասեր»: Բանաստեղծին սիրած, կապուած բաներէն է նաեւ անցեալը, որ կը կրէ յիշողութեան ծանրութիւնը եւ մարդկութեան պատմութիւնը:

Վերջին բաժինը կը կոչուի Ծառն ու ծիծառն հոգիիս, ուր նոր տարիի, նոր յոյսերու եւ երազներու բնդմէջէն կը յանգի այն եզրակացութեան, թէ ինչքան կարելի է շատ ապրում, խինդ ու սէր պէտք է իւրացնել, կեանքին լաւը միայն առնել, «չարը լոյսով մկրտել», երջանիկ երկվայրկեանները ունեցնելով օր ընել (էջ՝ 201):

Այս հատորէն ելած եզրակացութիւնը, ըստ իս, հետեւեալն է.– Կեանքը կը սկսի ոչինչէն ու կը դիմէ դէպի ոչինչ: Այս երկու զերոներուն միջեւ գտնուող ժամանակամիջոցին սակայն, անհատը կ'ապրի իրեն տրուած կեանքը, կը զարգանայ, կը զօրանայ, կը լեցնէ այդ կեանքը սէրերով եւ երջանկութեամբ, կ'իմաստաւորէ զայն՝ իր գիտութեամբ, կ'արժեւորէ զայն՝ իր պայքարներով ու յաղթանակներով: Արդէն, կեանքին իմաստը պայքարն է, որ պէտք է յանգի յաղթանակի: Այս պատճառաւ է նաեւ գրքին անունը՝ Դիւցազնահանդէս: Սակայն այդ պայքարն ու յաղթանակը պէտք է որ հաւաքական ըլլան: Պայքարող դիւցազնը անհրաժեշտօրէն պէտք է զգայ իր կռնակին՝ ժողովուրդի սրտին տրոփիւնը, որպէսզի յաղթէ եւ իր յաղթանակը վերածուի հաւաքական յաղթանակի մը: Հաւաքական պայքար՝ հաւաքական յաղթանակի համար: Ահա, այս է բանաստեղծին պատգամը՝ այս գրքին մէջ:

Կը տեսնենք թէ տիեզերական երեւոյթներու ճանաչողութեան նման ընդհանրական նիւթէ մը մեկնելով, Խրախունի կը յանգի եզրակացութեան մը, որ խորապէս ազգային է իր բնոյթով: Եւ ասիկա զարմանալի չէ, քանի որ Խրախունի, Զահրատի նման, նաեւ բոլոր մեծ գրողներուն նման, գերազանցապէս ազգային բանաստեղծ մըն է, մնալով հանդերձ միաժամանակ՝ համամարդկային: Խորհրդանշաններ օգտագործելու իր թէքնիկ կարելիութիւն կու տայ իրեն բազմիմաստութիւն ստեղծելու եւ հետեւաբար գիտութեամբ անցնելու համամարդկային լարէն դէպի ազգայինը, ինչ որ շատ [...] տուած կերպով կ'երեւի իր բոլոր հատորներուն մէջ:

Ներկայ յօդուածին մէջ, ես գիտակցաբար վերլուծումս սահմանափակեցի, մնալով Դիւցազնահանդէսի առաւելապէս բովանդակութեան մակարդակին, քանի որ ներկայ յօդուածը յղուած է ընթերցող զանգուածներու, եւ ոչ թէ՝ մասնագէտներու: Այլապէս, Խրախունիի գրողական թէքնիքի մանրագնին եւ խոր ուսումնասիրութիւնը չափազանց հետաքրքրական է եւ ի յայտ կը բերէ այն արուեստը որով բանաստեղծը կը խմորէ, կը կերպաւորէ իր բառերը, կը դասաւորէ զանոնք՝ որոշ սկզբունքներու համաձայն, երբեմն նոր հասկացողութիւններ ստեղծէ, կ'օգտագործէ լեզուին անհամար կարելիութիւնները եւ կը սպառէ զանոնք, կը ստեղծէ ներքին կշռոյթ եւ երաժշտականութիւն, մէկ խօսքով՝ իր կամքին կ'ենթարկէ լեզուն, երբեմն ալ կը տար[...]ւի, կը քշուի լեզուի բռնակալութենէն:

Մե՛ծ մըն է Խրախունի, Զահրատի նման, որ իր անուրանալի ազդեցութիւնը գործեց յետ – եղեռնեան հայ բանաստեղծութեան ընդհանուր գնացքին վրայ, անկիւնադարձի մը առաջնորդելով զայն նոր ու արդիական ձեւերով անոր տալու համամարդկային հնչեղութիւն, պահելով սակայն անոր ազգային խորքը, որ սուր[...]ուած կը մնայ իմաստներու ծովի մը [...]տակին: Կը բաւէ հասկնալ խորհրդանշաններու լեզուն՝ բռնելու եւ դէպի երեւան բերելու համար զայն:

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ – ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
4

MARDI
4 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.174 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 61e ANNÉE — No 16.174

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ. -

ԱՅԼԵՒՍ ՊԻՏԻ ՉԽՕՍԻ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ 16

ԱՆԿԷ ԵՏՔ, ԻՆՉ ԱԼ ԸԼԼԱՅ, ՆԱԽԱԳԱՀ ԿԸ ՄՆԱՅ ԲԱՅՑ ՈՉ՝ ԶԵՂՉՈՒԱԾ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Ընդհանրապէս բոլորը համաձայն են նկատելու համար, որ այս ընտրապայքարը անհամ ու տափակ է եւ ոչ ոք, ոչ իսկ Նախագահը կը յաջողի որոշ եռանդ մը տալ եւ առնուազն հետաքրքրական դարձնել զայն: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական պարագլուխներուն կամ փողոցներու հանրագրերուն, ամէն ինչ մասնագէտներու յանձնուած ըլլալով, որեւէ անհատականութիւն չէ մնացած: Մարքեթինկը կ'որոշէ թէ չապիկին թեւերը սոթտած պիտի նկատուին, ի՞նչպէս պիտի շարժեն ձեռքերը, եւայլն, եւայլն: Ի վերջոյ քիչ կը մնայ բոլորն ալ նմանին «մեքենական պուպրիկներու» եթէ ոչ՝ առողներու:

Առնուազն վեր՝ կայ Նախագահ Միթերան, որուն նոր ելոյթ մը ունենալու որոշումը անտեղի կերպով իրար անցուցած է ընդդիմութիւնը, որ պատասխանի իրաւունք պահանջած էր «Բարձր Հեղինակութենէն»: Անտեղի՝ վասնզի, լաւ է որ ընդդիմութեան «ծակ»եր չունենայ ընդդիմութիւնը եւ չմոռնայ որ նախորդները՝ Տը Կոլէն Ժիսքար չեն քաշուած ելոյթ ունենալէ եւ ոչ թէ ընտրապայքարի պաշտօնական բացումէն 24 ժամ առաջ, այլ՝ փակումէն 24 ժամ ետք, այսինքն երբ ոչ ոք այլեւս կրնայ պատասխանել կամ բան մը ըսել, քանի որ ընտրութիւնը յաջորդ օրն է: «Բարձր Հեղինակութիւնը», սակայն, եթէ ոչ պատասխանի, հակազդեցութեան իրաւունք չնորհեց, թոյլ տալով որ ընդդիմութեան ներկայացուցիչները արտայայտուին լուրերու հաղորդումի ընթացքին:

Սկիզբէն, Միթերան ճշդեց թէ այլեւս պիտի չխօսի մինչեւ Մարտ 16: Շեշտեց թէ բնական է որ զօրավիգ կենայ մեծամասնութեան, որ լաւ գործ տեսած է, բայց կ'ընդունի ժողովուրդին վճիռը եւ նախարարապետը կ'ընտրէ ըստ այնմ: Կը նախընտրէ պաշտօնէն հրաժարիլ, քան՝ իրաւասութիւններէն, «զեղչով» Նախագահ մը պիտի չըլլայ: Անուղղակի պատասխանեց Շիրաքի, ըսելով թէ պայման չի դրուիր Հանրապետութեան Նախագահին: Կը զգուշացնէ ժողովուրդը, որովհետեւ եթէ ընդդիմադիրները գործի գլուխ գան, քաոսը անխուսափելի է: Մուրուզի (հարցազրոյցը վարող լրագրողը) կը փորձէ նեղը դնել եւ իբրեւ արդիւնքը իր եղածին, ինչպէս կ'ըսէ, երեք լուծում կը տեսնէ Մարտ 17-ին առաւօտը եւ կ'ուզէ որ Միթերան ըսէ թէ ո՞րը պիտի ընտրէ. - Մէկ՝ կը հրաւիրէ ամէնէն զօրաւոր շարժումին ներկայացուցիչը, երկու՝ ան որ իր ճաշակին կը պատասխանէ, հուսկ քովը կը կանչէ Ֆապիուսն ու Ժոսփէնը: Միթերան կը կրկնէ թէ նախագահը կը նշանակէ ով որ ուզէ:

Ամէն պարագայի մէջ յստակ է որ պէտք է խուսափիլ խառնակութենէ եւ մանաւանդ վերադարձէ մը կուսակցութեանց Հանրապետութեան: Ի վերջոյ պէտք է կարելիութիւնը տալ, այսինքն՝ ժամանակ, ընկերվարականներուն որ կատարելագործեն, մաս - մաս իրենց քաղաքականութիւնը: Զգել որ օգտուին, ի վերջոյ, տոլարի անկումէն եւ քարիւղի գինին աժաննալէն, երկու բաներ, որոնք այնքան դէշ հետեւանք ունեցան, երբ բարձր էին:

×

Ընտրապայքարի առընչութեամբ, յիշենք նաեւ Փոլաքի յայտագիրը Շաբաթ իրիկուն, որու ընթացքին կարգ մը միջամտողներու ելոյթները յատկանշական էին: Հոս ալ պարզ էր, որ հանրութիւնը, երիտասարդները յուսախաբ են: Բուն հարցերը չեն ծեծուիր: Աջ - ձախ, այս վճռական բաժանումն ալ սխալ է շատերուն համար: Հոն ալ՝ լաւ ու դէշ կայ, անդին ալ: Ազնուութիւնը, սիրտը, հանդուրժողութիւնը միայն ձախի մենաշնորհները չեն: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ աջը կ'ուզէ ձայն կորսնցնել, թող չարունակէ հոս - հոն իբրեւ բաներ ներկայացնել Մարիէլ Կուաչէլ, որ իսկապէս կը մարմնաւորէ ամէնէն հակակրելի աջը:

ՇՈՒԷՏ

ՄԵԾ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ՉԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԻՐ

Ուրբաթ իրիկուն, կէս գիշերուան մօտ, երբ կնոջը հետ շարժասրահէ մը դուրս կ'ելլէր, Շուէտիոյ նախարարապետը՝ Օլոֆ Փալմէ կը սպաննուէր, մինչ կինը թեթեւօրէն կը վիրաւորուէր: Ցատկանըշական են նախ անձը, ապա՝ երկիրը: Այս իսկ պատճառով, ժողովուրդը շշմած է: Շուէտացիին համար, ահաբեկչութիւնը կրնայ պատահիլ Իտալիա, Գերմանիա, Փիլիպպեան, այսինքն՝ ամէն տեղ, բայց երբեք՝ Շուէտ: Շուէտի նախարարապետը, տեսակ մը խորհրդանիշ է ընկերվարութեան, գաղափարաբանական ընկերվարութիւնը, ուր բարոյական եւ մարդկային արժէքները կը գերադասուին: Մեծ դեմոկրատ մը, երրորդ աշխարհի պաշտպան եւ ուխտաւոր մը ապազինման:

Ծնած 1927-ին, քաղքենի ընտանիքի մը մէջ, ինչ որ պարուակ է իր հակառակորդներուն, որ զինքը որակեն «դասակարգի դաւաճան մը»:

Նախնական եւ երկրորդական ուսումներէ ետք իր երկրին մէջ, համալսարանական դասընթացքներու հետեւած է Միացեալ - Նահանգներու մէջ (քաղաքական եւ տնտեսական գիտութիւն): 1950-ին է որ անդամակցած է սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան եւ իր քաղաքական ասպարէզը սկսած է երեք տարի ետք: 1957-ին, Խորհրդարանի ամէնէն երիտասարդ երեսփոխանն է եւ կառավարութեան մէջ կը մտնէ 1963-ին: Այդ թուականէն սկըսեալ, կը ստանձնէ զանազան նախարարութիւններ մինչեւ 1969, երբ նախարարապետ կը դառնայ: Իրեն համար կ'ըսուէր թէ արտաքին քաղաքականութիւն մը տուած է Շուէտի, առաջին անթիւ բացէ ի բաց դէմ ըլլալով Վիէթնամի պատերազմին, ինչ որ որոշ չափով պիտի վատթարացնէր իր երկրին յարաբերութիւնները Միացեալ - Նահանգներու հետ: Վիէթնամի առթիւ է որ ըսած է. - «Սար - սափը միշտ սարսափ պիտի ըլլայ, ոճիրները միշտ՝ ոճիրներ, նոյնիսկ երբ կը գործուին յանուն մեծ սկզբունքներու եւ մեծ գաղափարաբանութեանց»: Հակառակ վայելած յարգանքին, երբեք չէ եղած «ազգին հայրը»: Ճկուն լեզու չէ գործածած, ի գին որոշ չափով ամբարտաւան նկատուելու: Իր օրով, շուէտական սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութիւնը աւելի ձախ թեքում մը առած է, մասնաւորաբար երեք օրէնքներով, որոնք աշխատանքի պայմաններուն կը վերաբերին: Անապատի անցքէ մը ետք (երբ, 1976-ին քաղքենի կուսակցութիւնները վերջ դրին 44 տարուան ընկերվարութեան), 1982-ին, երբ Փալմէ վերադարձաւ իշխանութեան գլուխ աւելի գործնական եւ իրատես քաղաքականութիւն մը վարեց (որոշ չափով, ինչպէս Միթերան 1983-էն ետք, կասեցնելու համար երկու տարուան սխալներու հետեւանքները) եւ զարկ տուաւ անհատական ճարտարարուեստի զարգացման:

×

Երկուշաբթի առտու, քննութիւնը ոչինչ լուսաբանած էր: Եւ քանի որ մէկ հետք չկայ, կան բազմաթիւ հետքեր, որոնց կարգին «Կարմիր Ջոկատներուն» կամ Քիւրտերու կողքին, չի մոռցուիր ԱՍԱԼԱ-ն:

Քիւրտի հարցը աւելի կը յիշուի, անցեալ շաբթու ալ քիւրտ մը դատապարտըւած ըլլալով:

Ազգային ցնցում մը Շուէտի համար, բայց նաեւ մեծ յուզում աշխարհի մէջ, մինչեւ Մոսկուա, ուր Համագումարին նիստը ընդհատուած է, մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգելու համար Փալմէի յիշատակը:

× Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Մարտ 15-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուցած է, Փետրուար 28-ին, որու նպատակն է երեսուն տարի բանտարկութեան վերածել բոլոր մահապատիժները: Այս օրինագիծը հետեւանքը կը նկատուի եօզալի ընդդիմութեան ընդհ. ներումի մը (ծանօթ է, որ ներկայ Սահմանադրութիւնը ներման որեւէ հարց չ'ընդունիր Պետութեան դէմ ոճիրներու համար): Ըստ մամուլի Անատոլու գործակալութեան, օրինագիծը կը նախատեսէ նաեւ ցկեանս բանտարկութիւնները իջեցնել 20 տարիի, հինգ տարուան բանտարկութիւնը՝ 2 տարի 3 օրուան: Ներկայիս 84 մահավճիռ Խորհրդարանի վաւերացման կը սպասեն եւ քանի մը հարիւր ուրիշներ վերաքննութեան դիմումի մէջ են: Մէկուկէս տարի է որեւէ մահավճիռ չէ գործադրուած:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կուսակցական 27-րդ համագումարին մէջ, քննադատութիւնները շարունակուեցան եւ կարգ մը պատգամաւորներ չվարանեցան ձաղկելէ Բրեժնեւի շրջանի որոշ ղեկավարներ: ՔԱ - Կէ - Պէ-ի նախագահը՝ Չեպրիկով յայտնած է թէ վերջերս աշխարհակալութեան գործակալներ եւ խորհրդային դաւադիրներ, որոնք կարեւոր գաղտնիքներ կը ծախէին օտար սպասարկութեանց, յայտնաբերուած են քանի մը նախարարութեանց մէջ: Խիստ, բայց արդար պատիժի արժանացած են: Չեպրիկով նաեւ «տեղը դրած է» անոնք՝ որոնք Արեւմուտքի մէջ կ'երազեն որոշ ճկունութիւն տեսնել Խորհրդային Միութեան մէջ, այլախոհներու նկատմամբ:

ՃՈՆ ՏԵՄԻԱՆԵՈՒԿ, մկրտուած՝ Իվան Սարսափելին, Թրեպլինքայի մէջ գործած իր ոճիրներուն համար Հրեաներուն դէմ, Թել - Ավիվ հասաւ, Միացեալ - Նահանգներու կողմէ յանձնուած ըլլալով Իսրայէլի: Ուկրայնացի դահիճը տասնեակ հազարաւոր Հրեաներ մորթելով եւ երկաթէ ձողերով կազի սենեակներ առաջնորդած է: Քանի մը վերապրողներ պիտի վկայեն դատավարութեան ատեն:

ՆԱՊԼՈՒԶԻ քաղաքապետին, չափաւոր պաղեստինցի, սպանութիւնը մեծ յուզում պատճառած է Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ: Այս մահափորձին տէր կ'ըլլան պաղեստինեան երկու ծայրայեղ շարժումներ (Հապաշ եւ Ապու - Նիտալ), որոնք գոնէ մէկ կէտի վրայ համաձայնած են՝ Ջաֆէր - էլ - Մասրի դաւաճան մըն էր եւ եթէ բոլորը համոզած չեն, կ'ըսեն այս ծայրայեղները, փաստը կայ: Ո՞ւր է: Իսրայէլի վարչապետը ցաւ կը յայտնէ...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» «ՏՈՐՊԵԴՕ» Մ. ՀԱՒԱՍԱՐ

Խորհրդային 49-րդ ախոյենութեան մըրցաշարքը սկսաւ Մարտ 1-ին եւ «Արարատ» մրցաշարք մտաւ յաջորդ օրը: Ստորեւ՝ երկօրեայ խաղերուն արդիւնքները. -

Դինամօ Մ. - Զէնիթ	3 - 4
Դինամօ Թ. - Դինամօ Կ.	1 - 1
Դնեպր - Շախտեոր	1 - 0
Չերնոմորեց - Մետալիստ	1 - 0
Սպարտակ - Ժալգիրիս	2 - 0
Տորպեդօ Ք. - Դինամօ Մինսկ	0 - 0
Նեֆթչի - Կայրաթ	0 - 1
Արարատ - Տորպեդօ Մ.	0 - 0

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Տէսինի մէջ, Կիրակի, Ռոն Ալփ լիկայի պատուոյ դասակարգի ախոյեան հաշւոյն Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին 0-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց Վալանսի Հայ Մարզականի:

ՃԱՏՐԱԿ

Լիւսէրնի մէջ (Զուիցերիա) ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը յայտարարած է թէ Գասպարով - Գարբով փոխ - վրէժի հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոն եւ Լենինգրատ:

Առաջին մասը (12 խաղ) պիտի սկսի Յուլիս 28-ին, ապա շարունակուի Լենինգրատ: Կարելի չէ եղած ամբողջ մրցումը Լոնտոն կատարել, թէեւ միջազգային դաշնակցութեան բանբերը մանրամասնութիւն չէ տուած այդ մասին, ճշդած է միայն որ թէ անգլիական Չէս Ֆետերէյշընը եւ թէ խորհրդային դաշնակցութիւնը համաձայնած են այս ձեւով: Խաղը տասը շաբաթ կրնայ տեւել, մէկ շաբաթ ալ տեղափոխութեան համար: Լենինգրատ փոխադրութիւնը պիտի կատարուի Սեպտեմբերի սկիզբը: Խաղը պէտք է վերջանայ ամէնէն ուշը՝ Հոկտեմբեր 11-ին:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ եւ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

(1870 - 1890)

Ա. Ա. ԽԱՌԱՏԵԱՆ

Երեւանի «պատմա - բանասիրական» հանդէսի այս շահեկան ուսումնասիրութիւնը, կը ներկայացնենք արեւմտահայերէն, համառօտուած:

×

1860 - 1870-ական թուականներուն արեւմտահայ համայնքի մտաւոր զարգացման արդիւնք, մամուլ եւ հրապարակախօսութիւն ընդլայնեցին իրենց ազգային - հասարակական բովանդակութիւնը: Լուսաւորական - ժողովրդավար շարժումով տարածուած ազգային համախմբումի գաղափարը մամուլը կը դարձնէր դէպի արեւմտեան - Հայաստան, որու ընկերատնտեսական եւ հասարակական կեանքը մամուլի լուսաբանումներու հիմնական նիւթը կը դառնային: Ազգային - ազատագրական պայքարի գաղափարականը այս շրջանին կը գտնուէր հաստատուն գետնի վրայ եւ կենսական մղում կը ստանար բռնակալութեան տակ հեծող զանգուածներու կեցուածքէն:

Արեւմտահայ մամուլի զարգացումը որոշ չափով զուգահեռական է մամուլի օսմանեան գրաքննութեան յայտնումին ու հաստատման: Այդ գրաքննութիւնը նպատակ ունեցած է սրբագրել կայսրութեան հաստատութեան գաղափարը, եւ կասեցնել հպատակ ժողովուրդներու ազատագրական պայքարի գաղափարականին զարգացումը, ինչպէս նաեւ թուրք ազատագրական - սահմանադրական շարժումը: Թանզիմաթի առաջին շրջանին թուրք քաղաքագէտներ որոնք խրացուցած էին եւրոպական օրէնսդրական նորութիւնները, գրաքննութեան ձեւականօրէն ազատական բնոյթ տուին: 1880-ական թուականներու սկիզբին սակայն համիտեան գրաքննութիւնը մէկդի նետեց ձեւական ազատամտութիւնը ու վերածուեցաւ վայրագ, կանխարգելող համակարգի մը, որ գրեթէ անօրինակ էր գրաքննութիւններու պատմութեան մէջ:

Կայսրութեան մէջ մամուլի հետապնդումները աւելի խստացան, երբ «Նոր օսման»ներու հրատարակութիւնները Կրետէի դէպքերուն պատճառով քննադատեցին կառավարութիւնը: Գրաքննութիւնը սկսաւ ճնշել յատկապէս այն հայկական պարբերականները, որոնք ուղղակի կ'արձագանգէին ազգային իրադարձութիւններուն: Պատժական միջոցառումներ գործադրուեցան 1868-ի վերջին, երբ Ազգային Ժողով ու Պատրիարքարան կրաւորական մնացած էին: Անտէր մնացած ազգային գործերուն միջամտեց ժողովուրդը, Պոլսոյ Խասգիւղի եւ Գումգափուի Եկեղեցիներուն մէջ ցոյցեր ընելով պատրիարքին դէմ: Այս վերջինին ու իր կողմնակիցներու բողոքով ձերբակալուեցան «Մանզումէի Էֆքեար»ի, «Փունջ»ի եւ «Ժամանակ»ի խմբագիրները՝ ժողովուրդը հրահրելու ամբաստանութեամբ: 1869 Յունուարին երկու ամսուան համար փակուեցաւ «Մանզումէի Էֆքեար»ը: «Մխածան» թերթը 1869 Փետրուարին քանի մը թղթակցութիւն հրատարակած էր արեւմտահայերու հարստահարութիւններուն մասին. անոր էջերուն մէջ ազգային - կրօնական կեղեքումները կը ներկայացուէին տնտեսական բռնութիւններու հետ սերտ փոխ - յարաբերութեան մէջ: Իսկոյն խափանուեցաւ թերթը: Սակայն քանի որ եւրոպական թերթեր եւս հրատարակութիւններ ըրած էին հայ գաւառի վիճակին մասին, «Մասիս»ի մէջ պաշտօնական ազդ տրուեցաւ գաւառներու կացութեան մասին: Առաջին եւ միակ անգամն էր, որ տպագրական տեսչութիւնը պարզաբանում կուտար մամուլի հրապարակումներու մասին: Ազգին մէջ նկատելի էր ընդհարումներու նախաձեռնութեամբ հայ բնակչութիւնը կամ «վրանաբնակ Քիւրտ»երը ամբաստանելու մտայնութիւնը: Յետագային, որպէս կանոն, տպագրական տեսչութիւնը ճգնած է հերքել հայ մամուլի այս կարգի մերկացումները եւ զանոնք նկատել «խռովութիւն սերմանել»ու փորձեր:

1870-ական թուականներէն նկատելի է արեւմտահայ մամուլի հասարակական տեսադաշտի զգալի ընդլայնում մը: Թերթերը յաճախ դուրս գալով զուտ ազգային շրջանակէն կը քննադատէին Թուրքիոյ վարչական քայքայուած վիճակը, պաշտօնէութեան կամայականութիւններն ու բռնութիւնները արեւմտեան - Հայաստանի մէջ: Վարչական բարենորոգումներու առընչութեամբ օսմանեան պաշտօնէութիւնը խստօրէն քննադատած էր «Մանզումէի Էֆքեար»: «Խնդիրք առ Նորին վսեմութիւն մեծ վեզիրն» յօդուածով Կ. Փանոսեան բացայայտած էր աւազակաբարոյ պաշտօնէութեան կողմէ Սեբաստիոյ Հայերուն կրած տառապանքները, իսկ անոր հետեւած յօդուածով մը պաշտօնական վերնախաւին բարոյական այլասերումն ու անիրաւութիւնը: Գրեթէ միաժամանակ տպագրական տեսչութիւնը ամիս մը դադրեցուց «Օրագիր»ը, կառավարութեան ներքին քաղաքականութիւնը քննադատելուն համար: Խափանուած թերթերու պաշտպանութիւնը ստանձնեց «Մամուլ»ը, որ «Տպագրական ազատութիւն» յօդուածով դատապարտեց մամուլի վրայ վարչական բռնացումները: Ազատականութեան դէմ մարտնչող Բ. Դուռը երեք ամիս պատժեց «Մամուլ»ի ազատամտութիւնը:

Պէտք է նշել որ արեւմտահայ հրապարակախօսները Թուրքիոյ մէջ սահմանադրութիւն հաստատելու հարցը արծարծած են Արեւմտեան Հայաստանի վարչական ու տնտեսական բարենորոգումներու տեսանկիւնէն: Մինչդեռ օսմանեան կառավարութեան համակարգի ազատականացման ձգտումը այս իմաստը չունէր ո՛չ «Նոր օսման»ներու եւ ո՛չ ալ Կ. Պոլսոյ եւրոպական հրատարակութիւններու հայեցութեան հետ, այլ իր խորքին մէջ ունէր ազգային, տնտեսական ու հանրային վիճակի բարւոքման գաղափարը: Գրաքննութիւնը ըմբռնած է արեւմտահայ մամուլի այս միտումները եւ հալածանքը սկսած այն ատեն, երբ Կ. Պոլսի թրքական եւ եւրոպական հրատարակութիւններուն թոյլ կուտար քննել սահմանադրութեան հարցը: «Մասիս» այս առթիւ կը գրէր. «Նոյնիսկ Կ. Պոլիս այն բանը, որ տեղւոյս եւրոպական լրագիրք կը գրեն ու կը հրատարակեն, փորձով կը տեսնեմք, որ բնիկ լրագրաց ներելի չէ...»:

Արեւմտահայ գաւառներու հարստահարութեան թեման մամուլին մէջ աւելի յստակ տեղ գրաւեց 1872 Ապրիլէն, երբ Խրիմեան Բ. Դուռ ներկայացուցեր էր այս հարցին վերաբերեալ տեղեկագիրը: Մամուլը կ'օժանդակէր պատրիարքին ու այս կարգի հրատարակութիւններու որպէս հաւաստիք կը ներկայացուէր գրեթէ միշտ պատրիարքական թագրիրները: Որով գրաքննութիւնը չէր կրնար մամուլը մեղադրել մտացածին լուրեր հաղորդելով. ու այս պարագային մէջ տպագրական տեսչութիւնը վարչական սանձարձակութիւններու դիմելէ ուրիշ ընելիք չէր ունենար: 1872 Նոյեմբերին «Մանզումէի Էֆքեար»ի մէջ տպագրուեցան Բաբերդի հայութեան նկատմամբ գայմագամին գործադրած բռնութիւններու փաստերը: Թերթը ամիս մը փակուեցաւ. ապա, երեք ամիս փակուեցաւ «Օրագիր»ը, իշխանութիւնները քննադատած ըլլալու յանցանքով: Տպագրական տեսչութեան նոր տնօրէն Մահիր պէյը հակառակորդ էր ազատական թոյլտուութիւններու: 1872- Նոյեմբեր - Դեկտեմբերին Կ. Պոլսոյ մէջ փակուեցան հինգ թերթեր: Եւրոպական թերթերը կը գրէին թէ մամուլի հալածանքը կը գրգռէ հասարակութեան հետաքրքրութիւնը եւ պատժուած թերթերը հանրածանօթ կը դառնան: Մինչդեռ, կ'եզրակացնէին անոնք, ուշադրութիւն չդարձնելու պարագային դատապարտելի նիւթը աննկատելի կը մնար:

Օսմանեան գրաքննութիւնը կը գերադասէր բռնի ուժը: 1873 Յունուարին երկու ամիս փակուեցաւ «Մամուլ»ը, չորս ամիս «Հայրենիք»ը՝ Բերայի հայկական գերեզմանատան կառավարութեան կողմէ սեփականացումը քննադատած ըլլալով: Յ. Պարոնեանի «Մեղու»ին 1873 տարուան 120-րդ թիւին մէջ հրատարակուեցաւ ծաղրանկար մը, ուր կը խարազանուէին պատրիարք Խրիմեանի հակառակորդներու մեքենայութիւնները: Տպագրական տեսչութիւնը, սակայն, ծաղրանկարը մեկնաբանեց հակառակ իմաստով, այսինքն՝ «Մեղու»ն իբրեւ թէ ծաղրած էր պատրիարքը եւ մեղանչած բարոյականութեան դէմ: Թերթը երկու ամիս փակուեցաւ:

1878-ի սկիզբէն, հայ մամուլի նկատմամբ օսմանեան գրաքննութեան վերաբերումին մէջ կը նկատուի նոր գիծ. անհանդուրժողութիւն՝ յատկապէս հայ համայնքին վերաբերող լուսաբանումներուն համար: Խափանուեցան նաեւ «Նոր օսման»ներու հրատարակութիւնները. Մարտի վերջերը ձերբակալուեցան եւ աքսորուեցան օսմանեան ազատամիտ լրագրողներ: 1873-ին ստեղծուեցաւ մամուլի օրինագիծ կազմող յանձնաժողով մը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ Գրիգոր Օտեան: Մամուլը հակասական լուրեր կուտար այս օրինագծի ազատամիտ կամ անհանդուրժող բնոյթին վերաբերեալ. յամենայնդէպս օրինագիծը չվաւերացուեցաւ. կառավարութիւնը վարչական բռնացումները գերադասած էր որեւէ իրաւական կարգաւորումէ: Մամուլի օրէնքին փոխարէն, կառավարութիւնը դրոշմի տուրք մը հաստատեց իւրաքանչիւր պարբերականի համար, որ խորին դժգոհութիւն պատճառեց: Միջամտութիւններու շնորհիւ յետաձգուեցաւ անոր գործադրութիւնը եւ սկսաւ գանձուիլ միայն 1875 Մարտին: Պարբերականներու զգալի մէկ մասը ստիպուած էր դադրեցնել հրատարակութիւնը: 1875 - 1878, երեք տարուան ընթացքին դադրեցան երկու տասնեակի չափ հայերէն եւ հայատառ թրքերէն պարբերականներ: Դարավերջին, 1900-ական թուականներու սկիզբին Թուրքիոյ մէջ դրոշմի տուրք [...] վճարէին միայն հայ պարբերականները:

1870-ական թուականներու գրաքննութ[...] կորագծի բարձրացումը կամ էջքը [...] մանէր Թուրքիոյ քաղաքական կեանք[...] մէջ կատարուող տեղաշարժերը: 187[...] 1876 լայն ծաւալ ստացաւ պալքան[...] ժողովուրդներու ազատագրական պ[...] քարը: Այս պայքարը վերելք կ'արձա[...] գրէր նաեւ կայսրութեան հպատակ [...] ժողովուրդներու մօտ, այս կարգին [...] արեւմտահայերու: Հայ մամուլը հա[...] կերական տողեր կը հրատարակէր Պ[...] քաններու մէջ մարտնչող ապստամբներ[...] մասին, յաճախ զուգահեռներ գծե[...] հարստահարուող սլաւներու եւ արեւ[...] տահայերու միջեւ: «Մասիս» նկա[...] կուտար թէ, «Հայաստանի գաւառներ[...] եկած նամակներուն գրեթէ ընդօրինակ[...] թիւնն են հարստահարութեանց մասին այն թղթակցութիւնները, որոնք կը ստ[...] ւէին Պուլկարիայէն:

Տպագրական տեսչութիւնը այս [...] նին կը փորձէր փակել Պալքաններէն հա[...] նող անփափաքելի տեղեկատուութիւններու հոսքը: 1875-ի աշնան ծանուցումով [...] թէ արգիլուած էր ռազմական իրադար[...] ձութիւններու մասին ոչ պաշտօնական հաղորդումները: 1875 Նոյեմբերին ամ[...] մը փակուեցաւ Յ. Պարոնեանի «Թատ[...] ն»ը՝ Մուշի հարստահարութիւններու առթիւ կառավարութիւնը քննադատ[...] ըլլալուն պատճառով: Գրաքննութիւ[...] դայրոյթը յատկապէս բորբոքած էր [...] մակը սեւ եզրագիծերու մէջ հրատար[...] կելը, որով կը խորհրդանշուէր ժող[...] վուրդին աղէտալի վիճակը:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՄԱՐԱԹՈՒԿ
ԲԱՐՁՐ ՍԱՐ Է...

Եւ առաւել քան բարձր՝ քաղցր սար է: Եւ առաւել քան քաղցր՝ կարօտալի: Ու բարձր ու քաղցր ու կարօտալի սարը սար չէ միայն... Մարաթուկը ոգի է ու պատմութիւն, կեանք ու ժողովուրդ, հայրենիք ու ծննդավայր, հետեւապէս նաեւ մեղեդի՝ տխուր եւ ուրախ, քայլերգ, օրօրոցային, պարերգ...

Մարաթուկ սար բիչ մշուշ է,
Ուր հողն ու ջուր շատ անոյշ է:
Մարաթուկ կ'երթամ բխտան օր,
Մոմեր կը վառիմ սան բոլոր...
Մարաթուկ կ'երթամ ձիաւոր,
Բետ - բետ խաչերն ին զօրաւոր:
Սուրբ Մարաթուկ մէջ աշխրքին,
Փառաւորէ զմարդու հոգին...

Եւ այդ երգն ու պարը, հէքեաթն ու զրոյցը դաժան մի հարուածով ժողովրդի հետ տեղահանուեց, տեղափոխուեց Կաթնաղբիւր, Աշնակ, Բազմաբերդ, Սասնաշէն:

Սիրոյ, կարօտի, նուիրումի, արեան, դիմացծի, յիշողութեան նման ժառանգուեց որդւոց որդի, ինչպէս ծէսը, հէքեաթը, բարբառը, լեզուն: Նա իր մէջ ունէր ծննդավայրի, նախնեաց գերեզմանների, հայրենի տան պատկերները, լեռան կարօտը, քաղցրիկ ջրի բալասանող համն ու անթառամ ծաղկի բոյրը...

Նրանք՝ Հայաստանի պրոֆեսիոնալ, տեխնիկական կրթութեան պետական կոմիտէի մշակոյթի տան «Մարաթուկ» երգի - պարի անսամբլի անդամները երգել ու պարել սովորել են իրենց ծնողներից ու պապուպապերից: Բայց ժողովուրդը բնութեան զաւակն է եւ ազատ է ինչպէս բնութիւնը եւ ստեղծագործում է նաեւ երգելիս ու պարելիս: Նա բանահիւսում է, հեղինակում, կարեւորը նրա համար երգելը, սիրտն ու հոգին մեղեդու մէջ դնելն է:

Այդտեղից էլ՝ «Մարաթուկ» անսամբլի գեղարուեստական ղեկավար Մկրտիչ Սարգսեանին եւ պարուսոյց Ռուդիկ Ցարոյեանին վիճակուած դժուարութիւնները. բանահիւսական տարբերակների գիտական խորն ուսումնասիրութիւններից յետոյ ընտրել լաւագոյնը, ներկայանալիքն ու բնորոշը, այն բեմ դուրս բերել երգ ու պարի համերաշխ ներդաշնակութեամբ, որպէս մէկ ամբողջական ստեղծագործութիւն:

Զուռնայի, պարկապզուկի, պկուի, [...]ւիի, դուդուկի ու թմբուկի նուագակցութեամբ անսամբլը կատարում է երկ[...] եւ կէս տասնեակ ժողովրդական երգեր ու պարեր, որոնց մէջ են Շիրակի, Ղարաբաղի եւ այլ վայրերի բանահիւսական նմոյշներ:

Անսամբլի կենսագրութիւնը տակաւին չի հատում երկու տարուայ սահմանագիծը, սակայն անցած կարճատեւ ուղին [...] նորոշում է ստեղծագործական որոնումներով ու ձեռքբերումներով, համերգային ելոյթներով ու փառատօներով: 1984 թուականին «Մարաթուկ»ը մասնակցում [...] Երեւանի Կարլ Մարքս պոլիտեխնիկական ինստիտուտի երգի - պարի ամէնօրեա [...] փառատօնին եւ արժանանում երկրորդ կարգի դիպլոմի, իսկ 1985-ին, ֆաշիզմի դէմ մեծ յաղթանակի 40ամեակին նուիրուած հանրապետական փառատօնում [...] առաջին կարգի դիպլոմի: Անսամբլի վաստակած սէրն ու համակրանքը, երկրպագուներ նուաճելը մեծապէս պայմանաւորուած [...] Հայաստանի արուեստի աշխատողների[...] ճարտարապետների եւ գրողների [...] դահլիճներում ունեցած համերգներով:

«Մարաթուկ»ի յաջողութիւնների մէջ իր մեծ աւանդն ունի համոյթի գեղարուեստական ղեկավար Մկրտիչ Սարգսեանը, որը մասնագիտութեամբ քիմիկոս է, քիմիական գիտութիւնների թեկնածու, գլխաւորում է Երեւանի Համալսարանի հրատարակչութեան ուսումնական գր[...] կանութեան խմբագրութիւնը եւ արդ[...] աւելի քան 15 տարի նուիրուել է ժողովրդական երգի - պարի ուսումնասիրութեանը, գրի առել, մշակել բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ: Անսամբլի անդամները տարբեր մասնագիտութիւնների տէր մարդիկ են՝ հաշուապահ, գրադ[...], ճարտարապետ, բանուոր, քանդակագործ, գիտութեան աշխատող, ուսուցիչ... ժողովուրդն ինքն է կատարում իր ստեղծագործութիւնը. անկեղծ, անկաշկանդ, սրտամօտ...

Մարաթուկը բարձր սար է: Եւ առաւել քան բարձր՝ քաղցր սար է: Եւ առաւել քան քաղցր՝ կարօտալի: Մարաթուկ երգ, պար, մեղեդի է, որ այսօր դարձել է պարտաւորեցնող անուանում մի անսամբլի, որը վերապատմում է իր ժողովրդի ստեղծածը իրեն իսկ՝ ժողովրդին, վերապատմում նրա ճակատագիրն ու անցեալը, փառաբանում լուսաւոր ներկան ու գալիքը...

ԴԱՒԻԹ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փետրուար 23, Կիրակի օր ժամը 16-ին «Կիմէ» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի Հարիւրամեակի հանդիսութիւններուն առաջինը:

Ցերեկոյթը բացուեցաւ Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախագահ՝ Պ. Արթօ Մանուկեանի խօսքերով. ան անդրադարձաւ Կեդրոնականի հարիւր տարուան իրականութեան, անկէ հասած սերունդներուն ու սրտի այն պարտքին, զոր իրենք կը զգային, նշելու համար այս վարժարանին դարադարձը:

Ցետոյ անցնելով օրուան յայտագրին, ըսաւ թէ իրենք կը յուսային այդ օրը իրենց միջեւ ունենալ Հայաստանէն եւս Կեդրոնականցի մը, փրոֆ. Տիրան Քըրմոյեանը, սակայն կարելի չեղաւ: Պ. Արթօ Մանուկեան իր խօսքերը աւարտեց բեմ հրաւիրելով օրուան բանախօսը, որ Ամերիկայէն յատկապէս հրաւիրուած էր խօսք առնելու այս հանդէսին, փրոֆէսէօր Խաչիկ Թէօլէօլեանը:

Խաչիկ Թէօլէօլեան չեշտեց նման առիթներով «յիշելու» պարտականութիւնը: Կեդրոնականը ներկայացուց որպէս մեր հաւաքական կեանքին մէջ տարր մը, որ կը կատարէ «կամուրջ»ի դերը: Կը կամրջէ երէկը ներկային, կը փոխանցէ տեղեկութիւն, ապրում, մշակոյթ: Ցետոյ ան թելադրեց որ յիշողութիւններու մէջ պահուած բաներ գրուին, փրկուին մոռացութեան ժամանակի աւերէն:

Իր բանախօսութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէին անշուշտ Կեդրոնականի անցեալէն անդրադարձումներ, անուններ, թիւեր, դէպքեր: (Այս խիստ շահեկան բանախօսութիւնը, յօդուածի ձեւի տակ առանձին լոյս պիտի տեսնէ «Յառաջ»ի մէջ):

Ցայտագրին առաջին մասին մէջ բեմ բարձրացաւ նաեւ Պ. Ս. Պօղոսեան որ արտասանեց Ն. Քուչակէն, Խ. Աբովեանէն, Վասպուրականի բանահիւսութենէն տողեր ու Ակնցի հարս ու կեսուրի տրամախօսութիւն մը:

Իրմէ ետք օրուան հանդիսավարուհին Տիկին Անահիտ Թէրզեան բեմ հրաւիրեց Կեդրոնականի նախկին ուսուցչուհի, ապա Խաեան Լիսէի տնօրէնուհի՝ Օր. Հերմինէ Գալուստեանն ու երեք Կեդրոնականցի մը՝ Պ. Զարեհ Սարեանը: «Կեդրոնականցիներու գեղեցիկ մէկ յատկանիշն է չմոռնալ իրենց ուսուցիչները» ըսաւ Օր. Հ. Գալուստեան. իսկ Պ. Զ. Սարեան վերյիշեց այն օրը երբ 73 տարիներ առաջ առաջին անգամ բարձրացեր էր Կեդրոնականի սանդուխներէն: Կեդրոնականի յոբելենական յանձնախումբը երկուքին ալ նուիրեց մէյ - մէկ յուշամետալ:

Կարճ դադարէ մը ետք յայտագրին Բ. մասին նախ ունկնդրեցինք երգչուհի՝ Եղսօն. անուն մը՝ որուն յաճախ չենք հանդիպիր սովորաբար նման երեկոյթներու ընթացքին: Ան, նախ Տիկին Ժ. Երեմեանի ջութակին ընկերակցութեամբ երգեց «Սօս եւ Վարդիթեր» օփէրէթէն հատուածներ, ապա Ստեփան Ակերտի սանթուրով՝ «Կիլիկիա», «Արեւիդ մեռնիմ». իսկ Ս. Ակերտ նուագեց նաեւ Կոմիտասի «Կուժն առայ»ն, «Ծիրանի ծառ»ը եւ «Բարձր սարեր»ը: Ինչ լաւ կ'ըլլար եթէ աւելի յաճախ առիթը ունենայինք լսելու զանոնք ու քիչ մը նուազ գանգատէինք մեր երգին, երաժշտութեան մատնուած ներկայ ոչ ուրախ վիճակին մասին:

Ցայտագիրը աւարտեցաւ «Ախթամար» պարախումբին պարերով: Օրուան հանդիսավարուհին էր Տիկին Ա. Թէրզեան: Փակելէ առաջ ցերեկոյթը, ներկաներուն տրուեցաւ Կեդրոնականի Հարիւրամեակի հանդիսութիւններու ժամանակացոյցը, Մարտէն Դեկտեմբեր:

×

Այս ընթացիկ տեղեկատուութենէն ետք, անհրաժեշտ կը նկատենք կարգ մը խորհրդածութիւններ ընել: Նախ, ներկաներու թիւին մասին: Ցոռետեսները պիտի ըսէին՝ սրահին կէսը պարապ էր, լաւատեսները՝ սրահին կէսը լեցուն էր: Փորձենք պարզապէս իրատես ըլլալ, միջին ճամբայ մը գտնելով:

Այսօր չենք կրնար որոշ դառնութեամբ չհաստատել, թէ մեր գաղութին ճաշակը այնքան խաթարուած է այլեւս, որ զուտ մշակութային ձեռնարկները ժողովուրդ չեն քաշեր: Այս էր պարագան նաեւ Կեդրոնականի Հարիւրամեակի այս առաջին հանդիսութեան: Ընդունելով հանդերձ թէ կազմակերպչական գետնի վրայ թերիներ կային (օրինակ՝ մուտքի տոմս, որ բոլորովին աւելորդ էր, գեղարուեստական տկար յայտագիր եւայլն, եւայլն) անոնք չեն բաւեր արդարացնելու համար բացակաները: Դպրոցաշինութեան, հայերէն լեզուի տարածման քարոզիչները օրէ օր կը բազմանան: Բայց, անոնցմէ ոչ մէկը 2 - 3 ժամ կը «զոհէ» յարգելու համար մեր ամէնէն պատկառելի վարժարաններէն մէկուն Հարիւրամեակը: Փարիզեան շրջանի ոչ մէկ դպրոցի տեսչութիւն խորհած էր գոնէ քանի մը աշակերտ բերել, նոյնիսկ Կեդրոնականցիներ կը բացակայէին: Երբ խորհինք, թէ կը բաւէ որեւէ տարեդարձի առթիւ ճաշ մը կազմակերպել, նոյնիսկ 300 - 350 Ֆ. մարդ գլուխ մասնակցութեամբ, «հետա - քըրքըրելու» եւ քով - քովի բերելու համար 200 - 300 հոգի, բայց հայ վարժարանի մը Հարիւրամեակը այդ թիւին հազիւ կէսը կը չհապրգռէ, հարկ է հաստատել, թէ «փտած բան մը կայ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ»:

Կը գիտակցինք որ ժամանակները փոխուած են: Կարելի չէ ակնկալել որ, ինչպէս անցեալին, Սոռլոն լեցնենք «Հայ Մշակոյթի Օր»ով մը, երբ հեռատեսիլէն Ժաք Մարթէն ունինք իբրեւ մրցակից, բայց եւ այնպէս շատ բաներ ներելի չեն մեզի: Այսինքն՝ արմատախիլ ժողովուրդի մը, որ իր գոյատեւման պայքարը ունի տանելիք, այս թերթին հիմնադրին բառերով՝ լպրծուն պողոտաներու վրայ: Եթէ այսքան գիտակցութիւն չունինք այլեւս, եթէ այսքան բծախնդրութիւն չունինք, բոլոր ճառերն ու քարոզները աւելորդ են:

Ա. Ա.

ՀՈՂԱՎԱՐՏԻՔ

ԳԱՌՆԻԿ ԱԶԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի Սէն Թ'Անթուան արուարձանի հայաշխարհ գաղութը կորսնցուց իր երէց անդամներէն՝ Գառնիկ Ազարեանը:

Ծնած էր Թոմարզայի Տաշան գիւղը, 1906-ին: Փոքր տարիքին իր հօր, քրոջ եւ երկու եղբայրներուն հետ կը ճաշակէ աքսորի դառնութիւնները: Լքելով իր ծննդավայրը հետիոտն կը թափառի արաբական գիւղերն ու քաղաքները՝ Հալէպ, Դամասկոս, Տրոա եւ մինչեւ Բաղդատ: Ապա, կը վերադառնայ Ատանա, ուր կը մտնէ որբանոց եւ կը մնայ երկու տարի: Ցետոյ կ'անցնի Ճէպել Մուսա: Հոն կը հանդիպի իր հօր որ լքած էր թրքական բանակը ու փախած: Անոր մահէն ետք կ'երթայ Պոլիս և Թուրքիան վերջնականապէս կը ձգէ Իզմիրի ափէն ու ապաստան կը գտնէ Յունաստան: Գառնիկ Ազարեան որ Ատանայի որբանոցէն մինչեւ Պոլիս հայկական դպրոցը ստացած էր տարրական ուսում, ծանօթութիւններ իր մայրենի լեզուին ու իր ժողովուրդին պատմութեան, մօտէն կը հետաքրքրուի ազգային ու եկեղեցական կեանքով: Հայու իր նկարագիրը կը կերտուի եւ ոգին կը թրծուի հանրային ծառայութեան սիրովն ու գիտակցութեամբ: Կ'ամուսնանայ Աթէնք եւ 1929ին իր կեանքի որպէս վերջին եւ վերջնական հանգրուան կ'ընտրէ Ֆրանսան, այսինքն Միջերկրականի այս մեծ նաւահանգիստը՝ Մարսէյլ:

Գառնիկ Ազարեան Սէն Թ'Անթուանի արուարձանին մէջ ունի աւելի քան երեսուն տարիներու վաստակ, յատկապէս որպէս անդամ եւ երկար տարիներ ատենադպիր Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ: Թադեցիները իր անունին կը կցեն նաեւ «Պալաքեան» անունը, որովհետեւ Գառնիկ Ազարեան եղած էր պաշտպաններէն մէկը Գրիգորիս եպիսկոպոս Պալաքեանին, երբ հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդը կարգ մը անձերու կողմէ հալածանքներու ենթարկուեցաւ: Ցուզումով, անհուն ցաւով եւ նաեւ արդար հպարտութեամբ մը կը յիշէր յաճախ այդ դէպքը, քանի ժամանակ մը իր տունը հիւրասիրած էր Պալաքեան եպիսկոպոսը, արժանացած անոր հայրական օրհնութիւններուն:

Գառնիկ Ազարեան միշտ նախանձախնդիր եղաւ մեր աւանդութիւններուն, բարքերուն, ընտանեկան սրբութիւններուն հանդէպ: Իրեն համար հայրենիքը եղաւ տեւական ապրում եւ հայ գիրն ու մշակոյթը խորին պաշտամունքի: Իմ ազգային սնունդս կը ստանամ «Յառաջ»էն կ'ըսէր ան եւ կը հրճուէր յատկապէս մեր երիտասարդներու յաջողութիւններով:

Գառնիկ Ազարեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փետրուար 15-ին, Ս. Թադէոս եկեղեցին, Թադեցիներու եւ բարեկամներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Վաչէ Ծ. վրդ. Իգնատիոսեան դըրուատեց ողբացեալին Հայու անձնուէր եւ ծառայասէր ոգին, գծեց անոր կեանքի ճանապարհը, վեր առաւ իր մաքուր նկարագրի գեղեցիկ գիծերը եւ յատկապէս ըսաւ՝ «եթէ երիտասարդները ճերշընուին Գառնիկ Ազարեանի օրինակէն, մեր եկեղեցին, մեր ազգը անկասկած կը գոյատեւեն ու յաւերժօրէն կը երնուին խոգիները այն սերունդին որուն վերջին վըկաներէն մէկն էր՝ Գառնիկ Ազարեան»:

Ցարգանք իր յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԵՂԱՐԴ
Սուրիահայ տարեգիրք
Գ. գիրք
Խմբագիր՝ Հայկ Պարիկեան
Հալէպ, 1985

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
1886 - 1986
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ
Կեդրոնական Վարժարանի
Հարիւրամեակի
Խմբագրեց՝ Հրանդ Անէմեան
Հրատարակութիւն՝ Կեդրոնական Սանուց Միութեան, Փարիզ, 1986

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՈՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Զօրավարը ունի պաշտպան,
Այրուձի բազում զօրական,
Գնդակը դիպչում է նրան,
Ով որ դրօշակն է տանում:
Ջիւանի

Դժուար էինք ապրում: Աղքատ չէինք, չէ. պապ ու հայրերս աշխատող, տնտես ժողովուրդ էին, չեղած տեղից էլ մի բան ստեղծում, ճարում, բերում էին տուն, պարզապէս այդ տարիներին անձրեւներն էին շատ երկար եւ ջուրը շատ էր մեր կեանքում: Ձիւնն էլ շուտ էր գալիս, նստում էր միանգամից, առանց նախապատրաստութեան, եւ տների, բլուրների ու եկեղեցու հետ կարտոֆիլի բերքն էլ էր մընում ձիւնի տակ: Հողը յագենում, խըղդւում էր անձրեւից, լճակներ էին փռըւում դաշտ ու արտերի վրայ, բայց անձրեւը չէր դադարում, շարունակ խշշում էր ու թափւում հիմա արդէն ջրափոսերի անթափանց երեսին: Փուչիկներ էին լողում պղտոր ջրերի վրայ, եւ երիկուայ դէմ սարերից իջնող հեղեղը քանդում - տանում էր ձորի գերանակապ կամուրջը, թրջուած գառներին իրենց հովւի հետ թողնելով գետափին մոլորուած: Անձրեւը շարունակում էր ամբողջ գիշերը, իսկ գիշերկէսին սկսում էր յաւերժական կաթիլքը եւ անհնար էր դառնում անձրեւից պատսպարուելը: Անձրեւը խախտում էր իրական անիրականի սահմանը, անցնում՝ մարդ ու անասունի անհանգիստ երազներից ներս եւ երազում թրջում նրանց: Դժուար էինք ապրում: Զորում ջրաղացների վերեւում, հաջունց բարդիների գլխին ուրուրները հալածում էին ճնճղուկներին եւ թանձրացող իրիկուայ մութ խորքերից գիւղի գիշերների վրայ կախւում էր բորենու եռապատաբազմեան ահը: Դպրոց էինք գնում մազերս կանոնաւոր խուզած՝ Մռօ Զորիկի յօրինած սանրուածքով, նախատիպը չունեցող մի սանրուանք՝ մաքուր խուզում էին մազերդ, ճակատիդ վերեւում թողնելով քառակուսի մի մազափունջ, գնում էինք տնակար պայուսակներն ուսերիցս կախ, բուէթ մատերս թանաքամանի անցքի մէջ, որ թանաքը ճանապարհին չթափուի: Երկիրը մեծ էր եւ ելեկտրականութիւնը դեռ մեր սառերը չէր հասել, դէմ առել Ախալքալաքի ձորին մնացել էր, դարձել լեգենդ, հէքեաթ եւ իրիկունները սարից իջնող քաղուոր աղջիկ - տղաները արեւահար, պարզամիտ ժպիտով դեռ երգում էին.

Հէյ ջան մեր ակտիւ
Անվեհեր մարտիկ,
Պայծառ բոլշեւիկ
Ընկեր Միկոյեան:

Հին, ցուցանակը ծռուած միակ խանութում, դասագրքերի ու Ֆրիտոֆ Նանսէնի փոշոտ, գունաթափ հատորի հետ տղամարդու ծանր սապոգներ, իրանական դեղնդի ու չինական սպիտակ գլխարկներ էին ծախում, եւ ոչ մի քաղցր բան: Եւ երբ պատահում էր, խանութում պրյանիկ էին ստանում, իմ եղբայր Ֆրիկը պրիյանիկը հացով էր ուտում, որ հաճոյքը երկարացնի: Այդպէս ապրում էինք. անվերջանալի անձրեւներից մնացած պըղտոր ջրերի ու դասագրքերի խոստացած վաղուայ ուրախ կեանքի արանքում: Եւ չէինք էլ զգում, թէ ինչպէս էինք մեծանում, ինչպէս փոխւում էր ամէն բան. թւում էր աշխարհը միշտ այդպէս պիտի մնայ, ինչպէս մենք տեսել էինք, եւ մեզ շրջապատողները միշտ մեզ հետ էին լինելու: Բայց կեանքն ունի մանկան աչքերից թաքցրած ահեղ մի գաղտնիք, որ քօղարկում է տարուայ եղանակներով, արեւով, անձրեւով, ծաղիկներով ու թռչուններով, թաքցնում, պահում է ժպտացող դէմքերի ծնողական սիրոյ, պրյանիկի ու ծաղրածուի ետեւում, որ մի օր, երբ այդ մանուկը դառնայ պատանի եւ իր կողքին նստող աղջկայ մէջ առաջին անգամ յայտնաբերի կնոջը՝ լաց լինելու չափ ցանկալի առեղծուած - կանացին, կրակից ու ջրից յետոյ իր կեանքի երրորդ մեծ գաղտնիքը, հասկանայ, որ կայ մահ, որ կեանքը վերջ ունի: Դա այդպէս է լինում. պատանու համար կինն ու գեղեցիկն են բացայայտում մահուան գաղտնիքը եւ կեանքը դարձնում եղերական, տանջալիօրէն քաղցր, տանում - կանգնեցնում են տիեզերական անյայտի դէմ եւ իր աստուծոյ հետ թողնում մեն - մենակ: Միշտ ալ այդպէս է լինում. տղամարդու համար մահը իր ճանաչած առաջին կնոջ մէջ է: Կինը նրա աչքերից սրբում է մանկութեան փառը, եւ նա առաջին անգամ տեսնում է իսկական մեծ ծովը, տափաստանի անսահմանութիւնը, հեռաւոր լեռների ձիւնոտ կատարները, տեսնում է եւ ուզում է լաց լինել անբացատրելի ծանր ցաւից, հեռաւորի, անսահման հեռաւորի ներկայութիւնից: Ցետոյ կինը շոյում է նրա գլուխը. մայրդ քեզ մանուկ ծնեց, ես քո աչքերից հեռացրի մօրդ կաթից մնացած մշուշը, նա քեզ կեանք տուեց, ես կը տամ սէրը, գեղեցիկ սէրը մահուան ցաւով պսակուած, որ դու չուզենաս մեռնել: Նայիր՝ ինչքան գեղեցիկ եմ ես:

(Շար. 1)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ելմազեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ - մօր, կեսրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԵԼՄԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Զօրլուօղլու)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մարտ 9, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ, իրենց թանկագին մօր յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիրամայր Արաքսի Նազգաշեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Նուարդ Դարբինեան կը նուիրէ 100 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Աւետիս Նատիրեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էլիզ Մկրտիչեան (Ոսէյ - Մալմէզոն) 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր իր ամուսնոյն յիշատակին:

Լ Ի Ո Ն

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը, սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները տարեկան ընդհանուր ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Մարտ 21-ին երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, 40 ռիւ տ՚Արմէնի:

Ժողովի օրակարգն է. -

Ա.- Բարոյական տեղեկագիր:

Բ.- Նիւթական տեղեկագիր:

Գ.- Նշանակում Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

Կիրակի, Մարտ 9՝

Hôtel Inter-Continental

3, rue de Castiglione 75001 Paris

Յայտագիր. - Ժամը 13-ին կրօնական յարանուանութեանց եւ ֆրանսահայ կազմակերպութեանց ներկայութեամբ Միսաք Մանուշեանի գնդակայարման՝ 42-րդ տարելիցին յիշատակ:

Ֆրանսայի Հայկական Էնսթիթիւ:

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:

Ուղերձ եւ ֆրանսական քաղաքական անձնաւորութիւններու խօսքը:

Ճաշագին. - 250 Ֆ.:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝

42 - 96 - 09 - 82

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ազնիւ Ելմազեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ելմազեան 200 Ֆ.:

Զաքարեանի յիշատակին՝ Նազարեան ընտանիք 50 Ֆ.:

Տիկին Փանոսեանի յիշատակին՝ Յակոբ Աւստեան 100 Ֆ., Սուքիասեան ընտանիք 50 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	600 Ֆ.
Վեցամսեայ	310 Ֆ.
Հատը՝	4 Ֆ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ (*)

Տարեկան	700 Ֆ.
Վեցամսեայ	400 Ֆ.

Օդանաւային սպասարկութեանց սակերուն համար, դիմել վարչութեան:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

(*) Թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, արտասահմանի սակերը սխալ հրատարակուած էին առաջին անգամ:

ՃՇԴՈՒՄ

«Հայերէնը՝ այսօր» («Յառաջ», Մարտ 1, էջ՝ 3) թղթակցութեան մէջ՝ *Աննա* Գարագայա պէտք է ըլլայ *ԱՆԻ* Գարագայա:

DÎNER de SOLIDARITÉ

organisé par le Comité de Soutien de la Vallée d'Enghien Montmorency à la Congrégation Mekhitariste

Le Vendredi 14 Mars à 20 heures

au Restaurant des Courses

34, ave. Kellermann à Soisy s/Montmorency
Gare du Champs de Courses d'Enghien

avec la présence effective de

Mr. HOVNANIAN
Ancien député - ancien maire de St. Gratien

Mr. MAGARIAN
maire de Montmorency

Mr. SEMERDJIAN
adjoint au maire de Deuil

le Dîner sera présidé par
Mr. JAZMADARIAN
président du CICAM

pour réserver téléphoner au 39 - 89 - 07 - 97

Prix du dîner : 160 francs

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Չորեքշաբթի երեկոները, ժամը ճիշդ 6-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ, ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին եւ կարգին. -

Չորեքշաբթի, Մարտ 5. -

Քարոզիչ՝

Տ. ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Մարտ 12. -

Քարոզիչ՝

Տ. ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆՅ. ՍՈՄՈՒՆՃԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Մարտ 19. -

Քարոզիչ՝

Տ. ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԼԻՈՆ

դասախօսութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 7, ժամը 20.30-ին:

Salle de 'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

Դասախօս՝

երաժիշտ ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ
(Պելժիայէն)

Նիւթ՝ Կորսուած երգերու հաւաք

Կազմակերպուած՝ Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՃԱՇ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մշակութային Միութեան

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19.30–էն 2.00

PLM SAINT - JACQUES

Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝

Ա Ն Ի նուագախումբի

Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել

48. 78. 88. 70 եւ 48. 31. 01. 03

Ծախքերու մասնակցութիւն

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

MARSEILLE

33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures

au Concorde Palm Beach

Promenade de la Plage — Marseille

animé par

MARTEN YORGANTZ

Réservations

Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28

Didier Parakian 91 45 14 10

TRANSTOURS

VOYAGES EN ARMENIE

TRANSTOURS — UCFAF

1er VOYAGE 86 : PAQUES EN ARMENIE

départ 27 MARS — retour 8 AVRIL

Paris - Moscou - Erevan - Paris

***AU PRIX PROMOTIONNEL* de 5600 frs. (+ visa = 100 frs.)**

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)

SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE

HOTELS 1er CLASSE - ACCOMPAGNATEUR EXPERIMENTÉ

○ PLACES LIMITEES ○

13 JOURS DONT 11 JOURS A EREVAN

Le prix comprend : — l'assistance aux aéroports

— le trajet aérien, les transferts aéroport / hôtel et vice versa

— l'hébergement, en hôtel de 1ère catégorie, avec chambre à deux lits et sanitaires.

— la pension complète.

— les excursions et visites prévues au programme avec guide local.

et «NOTRE PLUS» une visite de la Forteresse et musée de EREBOUNI (782 av. JC)

un spectacle : ballet, théâtre ou Opéra.

Inscriptions et renseignements :

TRANSTOURS (lic. 132)

25, rue d'Argenteuil - Paris 1er

Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
5

MERCREDI
5 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.175 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.175

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՓՈՆՆԵՐԷՆ ԿՈՒԳԱՅ...

Թուրքիա միշտ կը դժգոհի այն Պետութիւններէն որոնք Լոթիի աչքերով չեն նայիր իրեն կամ Լեփսիուսի աչքերով կը նային Հայերուն: Այս շարքին, ըստ շրջանները, մաս կը կազմեն Ֆրանսա (անդադար), եւրոպական զանազան երկիրներ (վերջերս) եւ Ամերիկա (ատեն-ատեն): «Եանգը» շաբաթաթերթը նորեկ մը հրապարակ կը հանէ, հեռատեսիլի յայտագրի մը առթիւ: Այս անգամ՝ այլը Ճափոնն է: Ի՞նչ մեզի գործեր են Ճափոնցիք: Գլուխ ունեցող (Գաֆալը...) փրոֆէսէօր մըն է ըսողը՝ «այնքան հաւներ են հայկական եկեղեցիներուն, որ կարծես ՀԱՅ ըլլային»: Այս գիտը արդէն գլուխ-գործոց մըն է, քանի որ մեկնելով այս տրամաբանութենէն, Միքէլ-Անճելոյի Սիքստինեան մատրան հիանալու համար, հարկ է Իտալացի ըլլալ, Պէթհովընի Նօթներորդը սիրելու իրաւունք չկայ անոնց՝ որոնք Գերմանացի չեն եւայլն, եւայլն:

×

Հեռատեսիլի «Մետաքսի Ճամբան» շարքը, որ միջոցէ մը ի վեր կը պատկերասփռուի Թուրքիոյ հեռատեսիլէն, բաւական նիւթ հայթայթած է տեղական մամուլին, որ կը գրէ թէ շարքին այս բաժինները բաւական մկրատուած են, կարգ մը սխալներու ու անպատեհութիւններու բերումով:

Այս մասին «Եանգը» շաբաթաթերթը մերկացումներ կ'ընէ ու կը գրէ թէ շարժանկարող Ճափոնները, մետաքսի պատմական ճամբան փնտռելէ աւելի, պատմականութեան հետքերը կը փնտռեն եւ երբեմն ալ կը տարուին կարգ մը քարոզութիւններէ: Այս ժապաւէնին առաջին 18 բաժինները բաւական վիճաբանութիւններու տեղի տուած էին, այդ պատճառաւ ալ շարքին թարգմանութիւնը, հանրութեան ներկայացուելէ առաջ, յանձնուեցաւ փրոֆ. Մուսթաֆա Գաֆալըի քննութեան, որ բազմաթիւ մասեր փոխեց կամ բոլորովին վերցուց:

«Եանգը» կը գրէ որ, շարքին 14-րդ մասին մէջ, Ճափոն շարժանկարիչները Սուրիայէն Իրաք կ'անցնէին եւ հակառակ որ իրենց ճամբուն վրայ չէին անոնք, կապ կը հաստատէին քիւրտ ցեղախումբերու հետ: Նիւթէն դուրս նկատուած այս շարժանկարումի ատեն, Ճափոնները կանգ կ'առնէին շրջանի ընկերային ու քաղաքական կառուցուածքին վրայ եւ երկար տեղ կուտային Քիւրտերուն: Ուստի մըկրատուած էին Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան անհաչտ այդ մասերը: Մօտաւորապէս կացութիւնը նոյնն էր Խորհրդային Հայաստանի մէջ կատարուած նկարահանումներու պարագային: Հակառակ որ նիւթին հետ շատ կապ չունէին, ճափոն շարժանկարիչները երկար երկար ցոյց կուտան Երեւանի եկեղեցիները, անոնց մասին պատմական տեղեկութիւններ կուտային լորձնաշուրթն խօսքերով: Փրոֆ. Գաֆալը կը յայտնէ թէ անոնք այնքան հիացումով կը խօսէին, որ կարծես թէ ոչ թէ Ճափոն, այլ՝ Հայ ըլլային: Մինչդեռ նոյն հետաքրքրութիւնը ցոյց չէր տրուեր իսլամական գործերու նկատմամբ: Փոխանակ Հիվէի Իսլամ յուշարձաններուն մասին խօսելու, ցոյց կուտային այդտեղ անչահ ու անիմաստ տեսարաններ, որոնց բոլորն ալ նմանապէս ժապաւէնէն դուրս հանուեցան: Ցայտնի դարձած է որ Ճափոնները, որոնք Թուրքիոյ մէջ նկարահանումի ընթացքին Թուրք գիտնականներէ ալ օժանդակութիւն տեսած էին, շարժած էին նախապաշարեալ կերպով եւ շարքին հաղորդուած մասին մէջ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մասին խօսած էին հայկական քաղաքականութեան նեցուկ կանգնելու ոճով:

Հակառակ որ սա շրջանին Ճափոնի հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները տաքնալ սկսած են, քանի մը տարի առաջ պատրաստուած այս ժապաւէնին մէջ ալ միշտ նշմարելի էին այն սխալներն ու դիրքորոշումը, որոնք կը տեսնուին Թուրքիոյ Արեւմտեան բարեկամներուն մօտ, երբ խնդրոյ առարկայ կը դառնան հայկ. եւ քիւրտ հարցերը:

Փրոֆ. Գաֆալը, «Եանգը»ին հարցումներուն պատասխանելով կ'ըսէ որ ճափոն շարժանկարիչները ժապաւէնին մէջ ընդհանրապէս խուսափած են Թուրք անունը գործածելէ, եւ ամէնէն նշանաւոր Թուրքերուն անունները անգամ տուած են ճափոնական կամ չինական անունի պէս: Մենք, կ'աւելցնէ փրոֆ. Գաֆալը, այդ անունները սրբագրեցինք Ույկուր Թուրք, Գազագ Թուրք եւայլնի ձեւով:

ՔԱՆԻ՞ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ Թուրքերը ամէն օր քիչ մը աւելի տուն-տեղ կ'ըլլան եւ քանի մը օրէն ալ բացումը պիտի կատարուի Լեֆքոնիքօ օդակայանին, իրենց գրաւած շրջանին մէջ: Կղզիին նախկին մայրաքաղաքին Սալամինայի, - մինչեւ 58 Ն. Ք. Հռոմի ենթարկուելէ առաջ - արեւմտեան կողմը, այդ վայրը կոչուած է կարեւոր դառնալու: Անգարա ցարդ 5 միլիառ թրքական ոսկի վճարած է (58 միլիոն ֆրանք): Այս բոլոր ուտեղծութիւններուն պիմաց, ի՞նչ կարելի է ընել՝ բողոք ներկայացնել: Այդպէս ալ ըրած է Նիկոսիոյ կառավարութիւնը յատուկ նիստ պահանջելով Ապահովութեան Խորհուրդէն: Հաւանաբար «հողեչահ» բանաձեւ մը կը քուէարկուի, պահանջելով որ օդակայանին չինութիւնը դադրի...:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, հեզպոլլահ կուսակցութիւնը (Աստուծոյ կուսակցութիւն, պարսկամէտ) յայտարարած է թէ 11 հոգի սպաննած է, որոնց մէջ 2 կին, զորս կ'ամբաստանէ Պիր էլ Ապէրի ահաբեկչին համար (75 մեռեալ, 256 վիրաւոր, 1985 Մարտ 8-ին, արեւմտեան - Պէյրութ): Միւս կողմէ, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Երկուշաբթի: Խորհրդարանի պահակ մը սպաննուած է եւ 12 ուրիշներ վիրաւորուած: Ծանր միջադէպ մըն ալ պատահած է քաղաքագօրքի մը և ամերիկեան հիւանդանոցը պահող զինուորներու միջեւ:

ՇՈՒԷՏԻ նախարարապետին սպանութեան առեղծուածը Կարմիր բանակ ճիւղին կողմէ, շատ լուրջի չառնուիր ոստիկանութեան կողմէ, ոչ Շուէտի, ոչ ալ արեւմտեան - Գերմանիոյ մէջ: Բայց, հաստատ է որ կանխամտածուած ոճիր մըն է:

ՔՐԻՕԶՕ - ԼՈՒԱՌԻ (ծանր մեքանիք) տեղեկատուութեան նախկին տնօրէնը անձնասպան եղաւ, 56 տարեկանին: Նամակով մը Ֆրանս-Փրէսի, բոլոր թեկնածուներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այն դայթակղութեան վրայ, որ կը պարտադրէ 50 տարեկանը անց մարդոց դադրեցնել որեւէ գործունէութիւն: Բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ Լօրան Ֆապիուսն ու Անտրէ Պիյարտոն, որոնք գլխաւոր պատասխանատուներն են ֆրանսական մեծագոյն ճարտարարուեստներէն մէկուն անհետացման: Հետաքրքրական է նկատել որ ոչ միայն 50-էն, 45-էն սկսեալ ջանք կը թափուի մարդիկ հանգստեան կոչելու իբրեւ անպէտ, 50-էն վեր, արդէն ծեր է, բայց քաղաքական աշխարհի մէջ, ուր կարելի է 75 տարեկան ըլլալ եւ թեկնածու նախարարապետութեան...

ՔԱՐԱՔԱՍԻ մէջ հսկայ շէնք մը, ուր կը գտնուէր Չիլիի դեսպանատունը հրոյ ճարակ եղած է: 15 մեռեալ կայ, մէջն ըլլալով Չիլիի դեսպանը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ «ԱՊՐԱՆՔԸ» ՇՈՒԿԱՅ ՈՒՆԻ՞

Անցեալները մեր լեզուին ներկայով, ապագայով մտահոգ հաստատութիւն մը «կլոր սեղան» մը կազմակերպած էր. հոն էին անուններ, որոնք ամէնօրեայ շփում ունէին «հայախօս» զանգուածներու հետ: Ցաւը, կամ հարցը նոյնն էր միշտ. ի՞նչ էր այսօրուան կացութիւնը, ո՞ւր էր լեզուն, ի՞նչ էր անոր ապագան, ի՞նչեր ընել կը նախատեսուէր այդ ապագային համար:

Մասնակցողներէն ամէն մէկը նախ խօսեցաւ իր փորձառութենէն, յետոյ տուաւ իր կարծիքը ապագայի մասին: Մեծ տարբերութիւններ չկային, ոչ իսկ գրեթէ զանազանութիւն, բռնուածներուն միջեւ. հոս՝ լեզուին ներկան խանդավառող չէր, ապագան ալ տարբեր պատկեր պիտի չպարզէր, եթէ լեզուին սիրոյն «կլոր սեղան»ներէ աւելին չունենայինք ընելու:

Այս «աւելի»ն յատկապէս կապուած էր երկու ազդակի, ինչպէս նշեցին խօսողները. աւելի ընելու համար անհրաժեշտ պէտքը կար նիւթական միջոցներու, իսկ անկէ առաջ պէտքը ունէինք ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ գաղութ մը ըլլալու: Այս նախապայմանը նիւթականի հարցն ալ կը կարգադրէր:

Այս ոչ լաւատես, սակայն իրապաշտ թէմայով աւարտեցաւ երեկոյթը: Խօսակցութիւնները կը շարունակուէին սակայն տակաւին հոս հոն, ոտքի վրայ մեկնումի պատրաստութիւններու ընթացքին: Այդ միջոցին էր որ ասուլիսին մասնակցողներէն մէկը ըսաւ.

- Ոչ ոք կը համարձակի առաջին անհրաժեշտ հարցումով մը սկսիլ մտքերու նման փոխանակումի մը. ո՛չ մէկս կը հարցնենք, թէ արդեօ՞ք այս գաղութը կը փափաքի հայերէն գիտնալ, սորվիլ:

Ճիշդ էր. կեցած-նստած՝ աւելի կը խորհէինք մեր «ապրանք»ին պատրաստութեան, զայն «ծախել»ու լաւագոյն ձեւին մասին, առանց հետաքրքրուելու թէ արդեօք շուկայ կա՞ր, յաճախորդ ունէի՞նք այդ ապրանքին համար:

ԱՐՓԻ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅԻ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մեծ գոհունակութեամբ կու գանք հաղորդել Փարիզի հայ հասարակութեան որ, իբրեւ պատասխան Յունուար 30, 1986 թուակիր մեր նամակին, Փարիզի շրջանի երեք կրթական Ակադեմիաներու անունով՝ Քրեթէյլի, Փարիզի եւ Վերսայլի, Քննութեանց գրասենեակի ընդհանուր Տնօրէն՝ Պ. Փուփինօ, կու գար պաշտօնապէս հաղորդելու մեզի որ հայերէնը այլեւս ընդունուած էր իբրեւ առաջին եւ կամ երկրորդ լեզու, համահաւասար միւս բոլոր օտար լեզուներու եւ միեւնոյն գնահատանքով:

Աստով ոչ միայն կ'իրականանայ Ֆրանսահայութեան տարիներու երազը այլ նաեւ, կը յուսանք, խայծ մը ըլլայ եւ բաւարար համոզիչ պատճառ, որ հայ աշակերտութիւնը բազմութեամբ եւ խանդավառութեամբ նուիրուի սորվելու հայերէն լեզու եւ մշակոյթ...:

Ստորեւ կու տանք պատճէնը երկու նամակներուն:

Հ. ՎԱՐԴԱՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Տեսուչ Սամ. Մուրատեան Վարժարանի

Սեւր, Մարտ 3

×

Sèvres, le 30 Janvier 1986

ACADEMIE
DE CRETEIL - PARIS - VERSAILLES
Division des Examens et Concours
7, rue Ernest Renan
94114 - ARCUEIL CEDEX

Messieurs,

Plusieurs élèves d'origine arménienne de la région parisienne s'adressent à la Direction de Collège afin de s'informer si la langue arménienne est acceptée aux examens d'état (baccalauréat - B.E.P.C.) comme 1ère ou 2ème langue

Par la présente, nous vous prions de nous faire savoir et confirmer les dernières dispositions des Académies de la région parisienne.

Dans cette attente, et en vous remerciant par avance,

Nous vous prions de croire, Messieurs, à l'assurance de nos sentiments distingués

Le Directeur,
Père Vartan KECHICHIAN

×

Arcueil, le 25 Février 1986

L'Inspecteur d'Académie
Directeur du Service Interacadémique
des examens et concours

à

Monsieur le Directeur du collège
Arménien S. MOORAT

26, rue Troyon
92310 SEVRES

Monsieur,

Suite à votre lettre du 30 Janvier 1986, j'ai l'honneur de vous confirmer que l'Arménien est désormais accepté comme 1ère ou 2ème langue aux épreuves du Baccalauréat du second Degré.

Je vous prie d'agréer, Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués.

Pour le Directeur,
Le Chef de Division
des Examens et Concours
F. POUPINEAU

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ եւ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

(1870 - 1890)

Ա. Ա. ԽԱՌԱՏԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Լռեցնելով «վտանգաւոր» հրատարակութիւնները, գրաքննութիւնը 1875-ի վերջին 1876-ի սկիզբին մեղմացուց մամուլի դէմ իր աղմկալի հալածանքները: Ապտիւլ Ազիզ փէրմանով կը կրկնէր հպատակներու ապահովութեան եւ բարենորոգումներու հաւաստիքը: Նպատակն էր մէկ կողմէն Պալքաններու ապստամբութեան թափը հանդարտեցնել, միւս կողմէ հակազդել տէրութիւններու քաղաքական միջամտութեան: Մամուլին մէջ դիտուեցաւ գաւառական կեանքի մասին հրապարակութիւններու հոսք մը. կը գործէր սակայն գրաքննութեան պատժիչ մեքենան. 1876-ին դարձեալ թերթեր փակուեցան:

Գրաքննական խստութիւնները վերսկսան, երբ Մահմուտ Նետիմ Փաշան Թուրքիոյ բարդացող քաղաքական պայմաններուն մէջ սկսաւ խիստ միջոցներ գործածել պաշտօնական գիծէն շեղող հրատարակութիւններու դէմ: Մամուլին խստիւ արգիլուեցաւ մեկնաբանութիւն հրատարակելով «ներկայ պարագաներուն եւ Բ. Դրան քաղաքականութեան վրայ»: Մայիս 15-ին նոր վէզիրին կարգադրութեամբ փակուած թերթերը սկսան վերհրատարակուիլ: Այդ շրջանին օտար քաղաքական սպառնալիքին Թուրք ազատամիտ քաղաքագէտները հակադրեցին «միասնական հայրենիք»ի գաղափարականը. այս իրավիճակին մէջ էր որ Բ. Դրան եւ ազգային յետադիմութեան թելադրանքով պատրիարքը հրապարակեց իր ծանօթ շրջաբերականը ուր կ'անտեսէր հայ գաւառին օրհասական կացութիւնը. ան խիստ քննադատութեան թիրախ դարձաւ «Թատրոն»ի մէջ որ այդ պատճառով ամիս մը փակուեցաւ:

Մամուլին վրայ ճնշումները նոր թափ ստացան, երբ «Նոր օսման»ները անգլիական դեսպանին «զգոյշ խրախոյս»ով Մուրատը հեռացուցին գահէն եւ զայն փոխարինեցին Ապտիւլ Համիտով: 1876 Օգոստոս 30-ին «Մասիս»ի յաւելուածը՝ «Օրաթերթ» հրատարակեց «Անատոլուի Հայերու վիճակը» յօդուածը, ուր կը շեշտուէին Եօզկատի հայութեան հանդէպ տեղական իշխանութիւններու սանձարձակ բռնութիւնները: Երկու շաբաթ ետք թերթը փակուեցաւ, «օսմանեան ազատամիտ եւ հայրական վարչութեան» դէմ զրպարտութիւններ հրատարակելու, նաեւ Հայերը «անարդար եւ բռնաւոր կառավարութեան մը լուծին ներքեւ ճնշուած ներկայացնելու» մեղադրանքով:

Որպէս պատասխան այդ օրերուն Հայ գաւառի հարստահարութիւններով զբաղող երեսփոխանական Ժողովի նիստերուն, Թուրք մամուլը աւելի թունոտ դարձուց իր յարձակումները արեւմտահայերու վրայ: Հայկական թերթերը կը մեղադրուէին ապստամբութիւն բորբոքելով, իսկ պատրիարքը եւ Ազգային Ժողովը կը նկատուէին հլու գործիք օտար քաղաքականութեան եւ Պետութեան դէմ դաւ նիւթող: Թուրք մամուլը վճռած էր Հայը ներկայացնել որպէս քաղաքական վտանգաւոր եւ Պետութեան թշնամի տարր մը: Ահաբեկումի եւ ոստիկանական հալածանքի ամբողջ արշաւ մը սանձազերծուեցաւ հայ մամուլին դէմ Տրապիզոնի հարստահարութիւններուն առթիւ: «Հայրենիք», «Արարատ», «Մէճմուայը Հաւատիս» թերթերը բացայայտած էին Թուրք պատժիչ ջոկատներու դաժանութիւնները այն հայ գիւղացիներու նկատմամբ, որոնք ի վիճակի չէին եղած վճարելու հարկի մնացորդները: Թերթերը խափանուեցան, իսկ անոնց խմբագիրները թիրախ եղան կոպիտ կշտամբանքի ու խոշտանգուեցան: Մինչ այդ, Տրապիզոնի դէպքերու թղթակցութիւնները հայ մամուլէն արտատպուեցան Կ. Պոլսոյ եւրոպական թերթերուն կողմէ եւ միջադէպը կը սպառնար անախորժ պատմութեան մը վերածուելու Բ. Դրան դիւանագիտական շփումներուն համար: Բ. Դուռը կրկին մտաւ «անաչառ հետաքննող»ի դերին մէջ. սակայն ի վերջոյ հաստատուեցաւ դէպքերու ոչ միայն ճիշդ ըլլալը, այլեւ աւելին, սաստիկ բռնութիւններու փաստերը յայտնուեցան: Կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ ազատ արձակել խմբագիրները:

1877 - 1878-ի ռուս - թրքական պատերազմը, այնուհետեւ Հայկական հարցին հրապարակ գալը, սուլթանը հարկադրեցին առժամապէս յետաձգելու հայ մամուլը վերջնապէս ընկճելու մտադրութիւնը: Տպագրական տեսչութիւնը այս տարիներուն կը ձգտէր ահաբեկել առանձնապէս գործօն եւ հեղինակաւոր հայ պարբերականները:

1878 - 1879-ին Ապտիւլ Համիտ զբաղած էր Արեւմտեան - Հայաստանի բարենորոգումներու հարցին մէջ տէրութիւններու հետ քաղաքավիտական խարէութիւններով, այնպէս որ հայ մամուլին թոյլ կը տրուէր անդրադառնալ գաւառի կացութեան: Սակայն պատրիարքի եւ ազգային վարչութեան հանդէպ արտաքին զուսպ ընթացքին Բ. Դուռը վերջ տուաւ 1879 Մայիսէն: «Հայաստան» բառը փոխարինուեցաւ «Քիւրտիստան»ով, մեծ վէզիրը Հայերը մեղադրեց «հաւատարմութեան ուղիէն շեղել»ով:

Սուլթանը սկսաւ իր համատարած յարձակումը ազգային մարմիններու, գրականութեան ու մշակոյթի, բարեգործական - կրթական ընկերութիւններու դէմ: Արգիլուեցան հայերէն առենախօսութիւնները, յատուկ ուշադրութիւն դարձուեցաւ Հայաստանի պատմական անցեալը մոռցնել տալու: Թուրք մամուլը կ'անարգէր արեւմտահայերու ազգային արժանապատուութիւնը, զրպարտութիւններ ու սուտեր կը տեղացնէր անոնց դաւաճանութեան վրայ: «Օսմանլը»ն կը պահանջէր ոչ թուրք մամուլի խմբագիրները աքսորել Թուրքիայէն: «Հագիգաթ» թերթը մշակեց նոր եւ նողկալի գործելակերպ մը. կը հրատարակէր որպէս թէ Հայերու կողմէ, ուղարկուած յօդուածներ, լեցուն հակաթուրք եւ հակաքիւրտ թշնամութիւններով. յետոյ տեւական բանավէճեր կը մղէր անոնց դէմ, ճգնելով թշնամանք հրահրել այդ ժողովուրդներու միջեւ: Եւ կեղծիքը խրախուսող տպագրական տեսչութիւնը հայ մամուլին արգիլած էր մերկացնել իր ստուերին հետ կռուող այս զրպարտիչ թերթին արարքը:

1880-ի սկիզբէն սուլթանը աստիճանաբար հաստատած էր նախնական գրաքննութիւն մը, սակայն մինչեւ 1883 այն համակարգի չէր վերածուած ու հայ մամուլը կը համարձակէր «անթոյլատրելի» նիւթեր հրատարակել: Իսկ երբ բացայայտուեցաւ Կարինի «Պաշտպան Հայրենեաց»ի գործունէութիւնը, գրաքննութիւնը ծայր աստիճան կասկածամիտ դարձաւ: 1882-ին բոլորովին խափանուեցաւ «Մամուլը» որ հրատարակած էր հայրենասիրական քերթուած մը: Զայն նկատեցին ուղղակի «ազգային յեղափոխութեան մարշ»: Խմբագիրը՝ Գ. Այվազեան դատապարտուեցաւ ցմահ աքսորի. ներման արժանացաւ 1886-ին:

1883-ին Ապտիւլ Համիտ ձեռնարկեց շարք մը ահաբեկիչ միջոցառումներու, հայ մամուլին դէմ: Օգոստոսին փակուեցաւ «Մանզումէի Էֆքեար»ը, գաւառական «վնասակար հրատարակութիւն»ներու պատճառով: Նոյն ամսուան մէջ բանտարկուեցաւ «Մէճմուայը Հաւատիս»ի խմբագիր Թոլայեանը: Ան ընդդիմանալով սուլթանի հալածական քաղաքականութեան գրեր էր. «Եթէ քոլէրան Աստուծոյ բարկութեան արդիւնք է, պէտք է սպասել, որ Թուրքիոյ մէջ եւս ծագի, ուր բռնակալութիւնն ի լրումն հասած է»:

Անտանելի էին պայմանները երգիծական մամուլին համար եւս. 1883 Յուլիսին Պարոնեան կը պատրաստուէր դադրեցնել «Ծիծաղ»ի հրատարակութիւնը: Սուլթանի հրամանով բոլոր տպարանատէրերը եւ խմբագիրները պարտ էին երաշխաւորներ ներկայացնել գրաքննական մարմիններուն, որոնք պատասխանատու պիտի նկատուէին կարելի յանցանքներու համար: Գաղտնի ոստիկանութեան ստուար զանգուած մը կը զբաղէր միայն օտար եւ տեղական թերթերու մէջ ծածկանունով ու անստորագիր գրող հեղինակները յայտնաբերելու: Թերթերուն արգիլուեցաւ դիտողութիւն ընել անկարգութիւններու վարչական թերութիւններու մասին: Հիւանդագին կասկածամտութեան եւ մատնութիւններու այս մթնոլորտին մէջ իր 44 տարուան ուղին աւարտեց արեւմտահայ առաջին ազգային պարբերականը՝ «Արշալոյս Արարատեան»ը:

Ոստիկանութիւն եւ գրաքննութիւն խռովութեան եւ ապստամբութեան ակնարկներ կը փնտռէին նոյնիսկ պատմական դէպքերու եւ անձերու յիշատակութեան մէջ. կը ձգտէին մամուլէն արմատախիլ ընել Հայաստանի պատմական անցեալը յիշեցնող ամէն հրատարակութիւն: Հրահանգներ կը տրուէին ցանկալի նիւթեր մշակելու, ինչպէս՝ «սուլթանի թանկագին կեանքը», երկրի տնտեսական զարգացումը եւայլն: 1889-ին փակուեցան Ֆրանսերէն «Ստամպուլ» եւ յունական «Նէոլոգոս» թերթերը որոնք գործածած էին «Հայաստան» անունը: Անոնց հետեւեցաւ «Արեւելք» թերթը, որ թէեւ լուրը արտատպելով «Հայաստան» անունը վերածած էր Անատոլուի:

1890-ական թուականներուն Թուրք գրաքննութիւնը դարձած էր ոստիկանական ուռճացած հաստատութիւն մը: Ներքին գործոց նախարարութեան մէջ կար տպագրական տեսչութեան ենթաբաժին մը, երեք հայ գրաքննիչներով: Յօդուածներու թարգմանութիւնները մանրակրկիտ քննութեան կ'ենթարկուէին թէ՛ պալատին գրաքննիչ մարմնին եւ թէ ոստիկանութեան: «Արդ, կը գրէ Ա. Արփիարեան, - Դուռը, հանրային կրթութեան պաշտօնատունը, Եըլտըզը, ոստիկանութիւնը իրարմէ տարբեր տեսակէտներով կը դիտեն որեւէ յօդուած, կամ լուր: Ինչ որ մէկուն անվնաս կը թուի, միւսին վտանգաւոր է»:

1898-ին Տ. Ճիվէլէկեան դիմած էր «Սուրհանդակ» անունով թերթ հրատարակելու արտօնութեան խնդրանքով: Ոստիկանութեան առջեւ «Սուրհանդակ»ը ստուգաբաներ էին «սուր հա'ն դակ» (սուրը հանէ, խրէ) իմաստով: Գրաքննութիւնը ստեղծած էր արգիլեալ անուններու եւ բառերու ցուցակներ: Արգիլուած էին յիմար, յիմարանոց (կը յիշեցնէին Մուրատ Ե.ի հիւանդութիւնը), աստղ, աստղաբաշխութիւն (Համիտի պալատը Եըլտըզ - աստղ կը կոչուէր) եւ այլ բառեր:

Հայ մամուլի հալածանքը գագաթնակէտին հասաւ 1894 - 1896-ի արեւմտահայութեան ջարդերուն ժամանակ:

1895 աշնան Պոլսոյ եւ գաւառներու Հայկական կոտորածներէն ետք Թուրք իշխանութիւնները մտադրեցին հայ մամուլը ծառայեցնել իրենց ստայօդ քարոզչութեան: Ներքին նախարար Նազըմ հայ պարբերականներուն պատուիրեց յօդուածներ հրատարակել բարենորոգումներու մասին, եւ միւս կողմէ՝ կոտորածներու ամբողջ մեղքը բեռցնել իրենց իսկ՝ Հայերու վրայ: Խմբագիրները մերժեցին ջարդարարներու գործիք դառնալ: Ոստիկանութիւնը ինքը պատրաստեց ժողովուրդին «ապստամբութիւնը» վկայող հրապարակումներ եւ տպագրական տեսչութեան միջոցով ուղարկեց հայ մամուլին: Խմբագիրները ընդդիմացան. պարտադիր յօդուածը չտպագրելու համար Հ. Շահնազար ինքնակամ դադրեցուց «Հայրենիք»ի հրատարակութիւնը: Թերթը գրաքննութեան վճռով խափանուեցաւ 1895-ի վերջին, Ա. Արփիարեանի վրայ մահափորձ կատարելու մասին լուր տալուն համար: Իսկ 1896 Յուլիսի կէսին բոլորովին փակուեցաւ: Նոյն տարին, Հոկտեմբերին փակուեցաւ նաեւ «Արեւելք»ը, որ ընդդիմացած էր հայ ազգաբնակչութիւնը հնազանդութեան հրաւիրող յօդուածներ տպագրելու: Մինչդեռ Թուրք թերթերը արեւմտահայութեան կոտորածներու փաստերը կը ծածկէին «գոհացուցիչ վիճակ»ի, «կատարեալ անդորրութեան եւ ապահովութեան հաւաստումներով:

1890-ական թուականներէն սուլթանը կաշառեր էր ամբողջ Թուրք մամուլը, առատ եւ կանոնաւոր նպաստներով: Նպաստ կը տրուէր նաեւ Կ. Պոլսոյ եւ արտասահմանի օտար լեզու պարբերականներուն: Բոլորին պարտականութիւնն էր սուլթանի ծննդեան եւ գահակալութեան տարեդարձներուն ստրկամիտ խմբագրականներ ձօնել անոր իմաստութեանը:

1880-էն մինչեւ Ապտիւլ Համիտի տապալումը Թուրք գրաքննութիւնը ծանր հարուած հասցուց արեւմտահայ հրապարակախօսութեան զարգացման: Թէ[եւ] հրապարակախօսութեան մարզին մէ[ջ] մշակուեցան այլ սեռեր. դիմանկար[...], ակնարկներ, գրախօսական, գեղարուեստական գրականութիւն: Ազգային եւ քաղաքացիական գիտակցութեան բարձր[...]ման գործին մէջ լուրջ նշանակութիւ[ն] ունեցաւ, մանաւանդ իրապաշտ գրականութեան զարգացումը, որուն հիմնական նիւթերը դարձան Արեւմտեան Հայաստանի բռնութիւններով լեցուն ընկ[երայի]րա - տնտեսական իրականութիւնը:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՄԵԾՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ՄԱՍԻՆ

Քլէրմոն-Ֆէրանի համալսարանին հելլենական լեզուի եւ քաղաքակրթութեան դասախօս Փօլ Ֆօր հրատարակած է հատոր մը Մեծն Աղեքսանդրի մասին: Հոն հետեւեալ տողերով կը ներկայացնէ զայն. «Ծայրայեղութիւններու միջեւ տարուբեր արկածախնդիր այդ մարդուն մէջ գլխաւոր հակասութիւնը այն է որ եր[...] իր կեանքը դատապարտուած էր անձն[...] անցք մը ըլլալու, ան իմաստ մը տուա[ւ] անոր: Ծնած է ո՛վ գիտէ ուր, ոչ ոք գիտէ թէ երբ, գինով հօրմէ ու ջղայ[...] մօրմէ մը. մանկութենէն իսկ ամէն բա[...]նի մէջ երկրորդ, խստօրէն պատժուա[ծ] է միշտ. իր մրցակիցները ապօրինի զա[...]կի վերաբերում ցոյց տուած են իրե[ն] հանդէպ, իսկ Դեմոսթենէս՝ խեղկատա[կ] մանուկի մը. վայրագօրէն արհամարհ[ու]ած է իր հօրը՝ Ֆիլիփի կողմէ...: Եր[...]կար ատեն մերժած է կիները զորս մա[...]տուցած են իրեն, իր պայքարի ու խաղ[...] ընկերներուն հետ վայելելու համար [...]րական սէրը. խղճալի մարդիկ մը, [...] լողալ իսկ չէր գիտեր: Ան՝ Աղեքսանդ[ր] կերտած է իր անհատականութիւնը, ին[չ]պէս իր կայսրութիւնը. կամքի ուժո[վ], կիրքով, յամառութեամբ»:

«Հիսթորամա» պարբերաթերթը հե[...]տեւեալ հարցազրոյցը ունեցած է Աղեք[...]սանդրի նուիրուած այս հատորին մա[...]սին, անոր հեղինակին հետ.

Հ.– Ձեր գիրքը մէկէ աւելի մեկնաբա[...]նութիւններու կ'առաջնորդէ Աղեքսանդ[րի] կեանքին մասին: Արդեօք այս կէտը ին[...] նատիպ ըլլալու մտահոգութենէ՞ մը առ[...] եկած է, թէ կ'ուզէիք զատորոշուիլ [...] նախորդներէն. եւ կամ արդեօ՞ք ա[...] տարբեր պատճառ մը գոյութիւն ունի:

Պ.– Անձնական բան մըն էր. Պատմու[...]թեան նոր ըմբռնում մը, եթէ շատ [...]ւակնոտ չի թուիր այս բացատրութիւ[ն]: Պատմական անձնաւորութեան մը ա[...] կը գտնուէի. ան ապրած էր Ք. Ա. 356-323-ի միջեւ, կատարած էր շարք [...] գործեր զորս արձանագրած էր պատմու[...]թիւնը: Այս անձը իր կենդանութեան ա[...]դէն տեսած էր իր առասպելին ծագ[...] եւ ան իրապէս առասպելական անձնաւո[...]րութիւն մըն էր: Զայն պէտք է նկատ[...] անժամանակ դէմք մը, հասարակ ժամա[...]նակագրութիւններէն դուրս մէկը: [...] երբ իր մասին հարազատ շատ մը փաս[...]տաթուղթեր չունինք, պէտք է դիմ[...] ուրիշներու վկայութիւններուն, [...]ներուն իր մասին: Պէտք է դիմել [...] այլ աղբիւրներու. օրինակի համար [...]պերու, յետոյ կայ Գուրանը ուր ամբո[...] սուրաթ մը յատկացուած է իրեն:

Հ. – Կը գրէք, թէ Աղեքսանդր [...]սական պատճառներով հիմնած է կա[...] մը քաղաքներ. այս տեսանկիւնը [...] շատ անտեսուած էր ֆրանսացի պատմ[...]բաններու կողմէ. ինչո՞ւ:

Պ. –Որովհետեւ անոնք երբեք [...] գտնուած տեղւոյն վրայ. գիտէք, [...] Պիսմարք Ֆրանսացին կը սահմանէր [...]պէս «շքանշանակիր մէկը որ լուր չու[նի] աշխարհագրութենէն»: Ռուսերը պեղու[մ]ներ կը կատարեն Ուզբեկիստանի, Տաճ[ի]կիստանի, Ղազախստանի մէջ, ուշադրու[...]թիւն կեդրոնացնելով նիւթական, [...] իսկ նիւթապաշտ երեսակին վրայ:: Մ[...]տածեցէք որ իր զօրքին կէսը կազմուա[ծ] էր տնտեսական շարժառիթներէ մղուա[ծ] անձերով: Չեմ լսեր, թէ Աղեքսանդ[ր] ինք անձամբ հմայուած էր ոսկիով [...] թանկագին քարերով, համեմներով, [սա]կայն իրեն կը հետեւէր 40 – 50 հազար[...]

նոց բազմութիւն մը, որուն մէջ կային փիւնիկեցի եւ յոյն մեծ առեւտրականներ:

Հ. – Լաւ կը շեշտէք արդէն ոսկիի մեծ տեղափոխութիւններու կարեւորութիւնը. կ'ըսէք թէ արեւելեան **Միջերկրականի** մէջ Աղեքսանդրի մահուան շրջանին 20 անգամ աւելի ոսկի կար, քան իր գահակալութեան ժամանակը:

Պ. – Հարփալի, իր տնտեսական նախարարին ձեռքն էր, ամբողջ 12 տարի ոսկիի փոխադրութիւնը եւ գանձը: Այս մարդը 324 Մայիսի առաւօտ մը ճամբայ կ'ելլէ վեց հազար զինուորներով ու արկղով, իր տէրոջ դէմ հանելու համար Յունաստանը: Կը կորսնցնէ սակայն նախ իր զինուորները, յետոյ իր կեանքը: Սակայն խորհեցէք Եւրոպա հասած ոսկիի քանակութեան մասին. այդ ոսկին տակն ու վրայ կ'ընէ ամէն բան, Աթէնքի քաղաքականութիւնը: Մինչեւ իսկ Դեմոսթենէս Հարփալի կողքին դիրք կը գրաւէ Աղեքսանդրի դէմ: Այս ոսկին ի նպաստ էր յատկապէս հարուստներու. կրնային մեքենաներ, հողեր գնել, կամ նաւահանգիստներ կառուցանել:

Հ. – Աղեքսանդր գիտակի՞ց էր այս վերիվայրումներուն:

Պ. - Ձեմ կարծեր: Ինք առատաձեռն էր, ինչպէս կը պահանջէր Մակեդոնիոյ զինուորական եւ ընկերային աւանդութիւնը. հնդեւրոպական աշխարհին մէջ իշխանաւոր մը պէտք է առատաձեռն ըլլար: Յետոյ պէտք չէ մոռնալ որ հարըստութիւնը միայն ոսկիէ չէր բաղկանար, այլեւ ծիրանի ներկէն, համեմներէ, ձիւթէ, կառուցումի նախանիւթէ, նաւթէ եւայլն:

Հ. – Ինչպէս կ'երեւի, Աղեքսանդր նաեւ ճամբաներ բացած է իր կեանքին վերջին երկու տարուան ընթացքին:

Պ. – Յատկապէս առեւտրական ճամբաներով իրար միացնելու համար իր կայսրութեան կեդրոնական մասը եւ հեռաւոր ծայրամասեր: Ան կը համոզուի որ ամէնէն կարուկ ու կարճ ճամբան ծովու ճամբան է. Միջերկրականէն տախտակ բերել կուտայ, կառուցումի նիւթեր ու նաւեր, Հնդկաստանէն ոսկի, թանկագին քարեր, համեմներ: Յետոյ կար նաեւ խունկը որ արեւելեան երկիրներէ կը բերուէր, ու խոհանոցը. համեմներու գործածութենէն առաջ աղքատ էր միջերկրականեան խոհանոցը: Ան բերել կուտար նաեւ բուրումներ. Նոյնիսկ այրերը սորված էին անուշահոտութիւն գործածել: Ճաշակները կը փոխուէին: Մարդկութեան պատմութեան մէջ այս հսկայ յեղաշրջում մըն էր:

Հ. – Կը գրէք. «կազմուեցաւ աւանդական գաղթականութիւն մը հողային բանւորներէ կազմուած. աշխարհակալը զանոնք փոխանակեց յոյն արհեստաւորներու եւ առեւտրականներու հետ որոնք համաձայնելով կը շահագործէին տեղացիները ու զինուորականները»:

Պ. – Քաղաքաբնակ դառնալու պարագաներն են. ո՞ր քաղաքը ճանչցած չէ հողամշակութեան ու կէս – թափառական կեանքի հանդրուանը. յատկապէս բերդերն ու ապաստանավայրերը: Եւ մէկէն, Աղեքսանդր կը համախմբէ տեղացիները, զինուորականներն ու առեւտրականները. այս մարզին մէջ ան կը կրկնէ հօրը քաղաքականութիւնը:

Հ. - Կ'ըսէք. «իր բարձր օրինակ ծառայեց բոլոր միւսներուն»:

Պ. – Այո: Հոն կայ գիւղերէն դէպի քաղաք քշուած տեղացի բնակչութիւն մը, մակեդոնացի ղեկավար տարրը, յետոյ յոյն առեւտրականներ եւայլն: Ք. Ա. եօթներորդ եւ վեցերորդ դարերու կրկնակի գաղթականութիւններուն հետ կը կազմուի երրեակ գաղթականութիւն մը, բաղկացած զինուորներէ, առեւտրականներէ ու տեղացիներէ:

Հ. – Ո՞րն էր իր ամէնէն կարեւոր ձեռնարկը:

Պ. – Անկասկած Եգիպտոսի Աղեքսանդրիան, 15 քմ. պարիսպով: Իր հայրը ունէր 500 հազար հոգինոց թագաւորութիւն մը, ինք յանկարծ կը գլխաւորէ ամբողջ քաղաքակիրթ Եւրոպան. Դանուբէն մինչեւ ներկայ Փաքիստանի սահմանները: Աղեքսանդր յատկատես մըն էր, ոչ միայն միջոցի, այլ նաեւ ժամանակի տեսողութեամբ: Գիտէր թէ կը հիմնէր յաւիտենականութեան համար:

Հ. – Այս բազմազան տարրերէ բաղկացած քաղաքներուն, յատկապէս Աղեքսանդրիոյ մէջ, ժողովուրդի այս խառնուրդը հարցերու ծնունդ չէ՞ր տար:

Պ. – Աքանչելին այն է որ ծագումով շատ տարբեր ժողովուրդներ յաջողած են առանց մեծ բախումներու ապրիլ միասին. արտասովորն այն է, որ Աղեքսանդրիա հանդուրժած է Հրեաներու գոյութիւնը: Հրեաները որոնք մինչ այդ թշնամական կեցուածք ունէին Յոյներու հանդէպ այնքան լաւ յարաբերութիւններ կը մշակեն որ այս վերջիններս առաջարկ կը ներկայացնեն աստուածաշունչը յունարէնի թարգմանելու: Միւս կողմէ Յոյները կը ծանօթանան հրէական փիլիսոփայութեան: Յատկանշական է նաեւ այն պարագան որ Ք. Ա. 160 թուականէն սկսեալ Հրեաներու մօտ յաճախ կը հանդիպինք Աղեքսանդր անունին:

Հ. – Եթէ կ'ուզէք խօսինք քիչ մըն ալ Աղեքսանդրի նկարագրին մասին. որոշ տուեալներ կա՞ն իր միասեռական ըլլալուն առընչութեամբ:

Պ. – Աղեքսանդր ծայրայեղութիւններու մարդն էր. ինչպէս իր ոխակալութեան, նոյնպէս եւ իր զգացական ապրումներուն մէջ: Իր միասեռականութեան մասին երկու վստահելի վկայութիւն ունինք. այս վկայութիւններուն համաձայն աշխարհակալը շատ կը սիրէր այրերը, եւ իր բարեկամին՝ Հեփեստիոնի մահէն ժամեր ետք իսկ դըրկած կը պահէր անոր դիակը, ինչ որ առիթ կու տար խօսելու անոր միասեռական հակումներուն մասին: Աղեքսանդր հետեւած էր միմիայն իր հօրը եւ սպաներուն օրինակին: Այս մարզին մէջ հնդեւրոպական աւանդութեան մը համաձայն զինուորականները պէտք է ապրէին իրենց միջեւ, միասին քնանային, ու մերժէին կիներու ծառայութիւնը: Այսուհանդերձ հարկաւոր էր որ իշխանաւոր մը սերունդ ունենար, շարունակելու համար իր նախահայրերուն կրօնքը: Աղեքսանդր եւս եղաւ ուրեմն միասեռական զինուորական մը եւ ընտանիքի հայր մը: Ամուսնացաւ չորս կիներու հետ: Անոնցմէ միայն Ռոքսանէն զաւակ ունեցաւ, հինգ տարուան կենակցութենէ մը ետք: Հեփեստիոնի հետ իր յարաբերութեան մէջ համոզուած եմ որ Աղեքսանդր իգական դերը կը կատարէր: Սելանիկի թանգարանին մէջ տեսայ իրենց արձանները քով քովի. առնական կեցուածք ունեցողը Հեփեստիոնն է. յետոյ մեզի հասած իր դիմաքանդակները բոլորն ալ ծայր աստիճան իգական արտայայտութիւն ունին:

Հ. – Ձեր գործին մէջ իր մահը կը ներկայացնէք զանազան ձեւերով. ինչո՞ւ:

Պ. – Իր մահը տալու ձեւը կը մատնէ նաեւ իր կեանքին ընկալումը մէկու մը կողմէ: Եթէ իրեն կը վերագրէք սոսհակի մը, չուայտ մէկու մը մահը, իր կեանքն ալ կը նկատէք ուրեմն վատահամբաւ անցք մը. այն ատեն ինք՝ Մեծն Աղեքսանդրը չէ այլ Փոքրը: Այս է Հռոմէացիներու կարծիքը: Եթէ խորհրդաւոր գինովութեան մը յաջորդող մահ մը կը վերագրէք իրեն, որով ուզած ըլլայ նմանիլ իր եղբօրը՝ Դիոնիզոսի, ուրեմն իր կեանքը կը նկատէք ներշնչեալ արարքներու յաջորդութիւն մը, իսկ զինքը՝ գերմարդ մը, աստուածային արարած մը: Այս պարագային մէջ դուք եւս Պատմութեան ձեր մեկնաբանութեան մէջ տէր էք խորհրդապաշտ եւ աստուածաբանական հակումներու. այս է Պոսիւէի կեցուածքը: Եթէ կ'ըսէք թէ մեռած է արկածով մը, մանրէի մը պատճառով կամ ճահճախտի տագնապէ մը, նիւթապաշտ մօտեցում մը ունիք, եւայլն:

Հ. – Ո՞րն է ձեր մեկնաբանութիւնը այս մահուան մասին:

Պ. – Ես հոգեբանական ազդակներու հետեւանք մահ մը հաւանական կը գտնեմ. Հեփեստիոնի յանկարծական մահը ցնցող բան էր. մեռած է քանի մը վայրկեանի մէջ: Աղեքսանդր արդէն վիրաւորուած էր եւ իր վէրքերէն մէկը՝ ծանր: Կային հոգեբանական պատճառները, որոնց գլխաւորն էր իր բարեկամին, սիրահարին մահը, 324–ի Դեկտեմբերի վերջաւորութեան եւ նաեւ ինքզինքը հետըզհետէ աւելի առանձին զգալու յուսահատութիւնը: Աղեքսանդր կը տեսնէ, թէ լքուած է բոլորէն. իր սատրապներէն, զինուորներէն, հետեւակազօրքէն: Ան կը տեսնէ քայքայումը իր կայսրութեան: Կը փախչի դէպի Բաբելոն բոլորէն ծածկելու համար իր անձկութիւնները: Մարմինը տեղի կու տայ հոգեբանական փլուզումին առջեւ: Աղեքսանդր յոգնած էր ու անկասկած փոխանցիկ հիւանդութենէ մը վարակուած իր ճամբորդութիւններու ընթացքին:

Հ. – Կ'անդրադառնա՞ք իր կայսրութեան քայքայումին, որ սկսաւ իր կենդանութեան իսկ, եւ շարունակուեցաւ մահէն ետք արագօրէն: Սակայն արդեօք կարելի՞ է ըսել որ իր քաղաքական կայսրութենէն զատ ան ձգած է նաեւ ապագային երկարող գործեր:

Պ. – Ան կառուցողն էր բազմաթիւ մեծ քաղաքներու. բացած էր առեւտրական նոր ճամբաներ, որոնք առիթ տուին եւրոպացիներու, ճանչնալու Ասիոյ երկիրները որոնց գոյութենէն իսկ տեղեակ չէին: Ան տարածեց նաեւ յունարէն լեզուն Ափրիկէի մէջ ինչպէս Ասիոյ եւ Եւրոպայի: Այս լեզուն մեծ կրօնքներու տարածման միջոց հանդիսացաւ. քրիստոնէութեան եբրայական կրօնքին, եւ իսլամականին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԼԻՆՏԷՅԼԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 9-ին, ոգեկոչուած է Պէյրութի մէջ սպաննուած երեք դաշնակցականներու՝ Վարդգէս Տէր - Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի եւ Ներսէս Խուտավէրտեանի յիշատակը: Իր քարոզին մէջ, առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, նշած է թէ «իւրաքանչիւր գիտակից անձ պարտականութիւն մը ունի հանդէպ իր ազգին, իր Աստուծոյն եւ յաճախ այդ պարտականութեան ճամբուն վրայ իր կեանքը կը զոհէ: Այդ էր պարագան պատուական հայորդիներ՝ Վարդգէս Տէր - Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի, Ներսէս Խուտավէրտեանի, որոնք հայ ժողովուրդի թշնամիներուն ձեռքով անարգօրէն սպաննուեցան եւ չորրորդը՝ Յակոբ Պարսումեան, առեւանգըւեցաւ»: Հոգեհանգստեան պաշտօնի աւարտին, ներկայ երկու հազար հայերը հաւաքուած են յարակից սրահը, ուր տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը: Բացումը կատարած է Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի հերթապահ Ռազմիկ Աճէմեան: Խօսք առած են յանուն Համազգայինի Օննիկ Քէշիշեան, յանուն Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Պարգեւ Շիրինեան եւ Թեմին Ազգ. Վարչութեան կողմէ Վաչէ Մատէնլեան: Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Տիգրան Տէր - Սարգիսեան՝ ի մէջ այլոց նշելով. «Մեր ժողովուրդի ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այն իրողութեան վրայ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ ուղղըւած այս տմարդի արարքը միայն մէկ երեսն է ամբողջ Հայութեան դէմ ուղղըւած մեծ դաւադրութեան մը, որ կը պատրաստուի մեր թշնամիներուն կողմէ եւ կը գործադրուի հայանուն վարձկան ոճրագործներու միջոցաւ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Մայրդ քեզ լեզու տուեց, - շարունակում է նա - ես զօրութիւն կը տամ, տղամարդ կը դարձնեմ քեզ, որ պաշտպանես ինձ ու մօրդ: Մայրդ քեզ կեանք տուեց, ես քո արիւնը կ'անմահացնեմ զաւակիդ մէջ, կը ջահելացնեմ քո հին արիւնը, մեր յոյսը դու ես, իմ տղամարդ, իմ տէր, - ասում է կինը: Եւ արդէն տղամարդ դարձած պատանին առաջին անգամ տեսնում է իրենց հին տան մամռած քարերը, ոտքի տակի հողը, աստղերի դէմ մենակ իր յիշողութիւնը եւ բացայայտում կեանքի միւս մեծ առեղծուածը՝ Հայրենիքը...:

Բայց այն տարիներին մենք դեռ շատ փոքր էինք, եւ մահը մեզ համար միայն տխուր լուր էր, չգիտակցուած մի բացակայութիւն, որ սահմանուած էր կարծես ուրիշների համար, թւում էր մենք անմահ ենք, մեր կեանքը վերջ չի ունենալու: Եւ երբ մահացաւ մեր գիւղի առաջին աւագը, աշնան գրնգուն, արեւոտ օրուայ մէջ նրա դագաղը երազ էր թւում, թատրոնի նման մի բան, թւում էր Իսոյի Անտրէասը վաղը նորից գիւղամիջում նստած կը լինի իր հասակակիցների հետ ու կը շարունակի խօսել Հայոց պատմութիւնից: Նա գիւղի ամենակարդացած մարդն էր, իր ասածով կարդացել էր հնարաւոր բոլոր հայերէն գրքերը, եւ մահից քիչ առաջ եկել էր մի շատ կարեւոր եզրակացութեան. հայ լինելը միայն ազգային պատկանելութիւն չէ, այլ մասնագիտութեան նման մի բան: Ամէն ծնուող հայ դեռ հայ չէ, եթէ իր մէջ չի ըզգում հայութեան պատմութիւնն ու ճակատագիրը, այս խօսքերով էլ ձեւակերպել էր նա իր եզրակացութիւնը, եւ նրա բազմաչարչար միտքը չէր դիմացել այդքան մեծ յայտնագործութեանը. մեծերն ասում էին թէ խեղճը գժուել է: Բայց նա յամառօրէն իրենն էր շարունակում, եւ իր գիւտը հիմնաւորելու համար վկայակոչում էր գանձացի Վանեկին, որի հետ երեք ամիս սովորել էր Ախալքալաքի ծխական դպրոցում: Աւելի ուշ նա գիւղը բաժանել էր երկու մասի. Հայերի եւ ոչ - Հայերի, եւ ում Հայ չէր համարում, նրա բարեւին չէր պատասխանում:

Այդպէս էլ նեղացած մահացաւ նա, եւ երեւի, նրա դժգոհ հոգին մինչեւ հիմա էլ թափառում է Ջաւախքի ձիւնոտ սարերում, փնտռելով իրեն հասկացող զրուցակցի: Բայց նրա մեծ ու բարի խելագարութիւնից ինչ - որ բան յամենայն դէպս անցաւ գիւղին. նրա թողած վէճերը շարունակեցին ուրիշները, թողած գրքերը ուրիշները սկսեցին կարդալ, սկիզբ առաւ մի տարօրինակ ընթերցանութիւն՝ նաւթի լամպով լուսաւորուած ձմռան խոր գիշերների մէջ: Աւագները առաջնութիւնը տալիս էին Րաֆֆուն ու Թումանեանին, իսկ աւելի երիտասարդները, որոնք մեր հայրերն էին, կարդում էին Գարեգին Սեւունցի «Գերիները»: Ձեռքից ձեռք էին անցնում գրքերը, գոմի օդաներում հաւաքուած վիճում էին մինչեւ լոյս եւ պատահում էր, որ անասունը մնում էր առանց դարմանի: Եւ այդ տարիներին կովերը դժուար էին ծնում, հորթերն էլ նիհար էին, չչմած, ոչ մի կերպ չէին հասկանում, թէ ինչ են անելու այս աշխարհում: Եւ մինչ մեր հայրերը ըզբաղուած էին գրական վէճերով, մենք հորթերի պէս աննպատակ մեծանում էինք, անձրեւների թողած պղտոր ջրերի մէջ չուռղ ամպերի ֆոնի վրայ մեր խուզուած գլուխները մանրամասնօրէն ուսումնասիրելով: Անգիր էինք անում «Գառնիկ ախպէր»ը եւ իրարից թաքուն լալիս Գէքորի բախտի համար, լալիս էինք ու սպասում ելեկտրականութեանը: Այդպէս մինչեւ ութերորդ դասարան, երբ հարեւան գիւղից եկած մեր գրականութեան նոր ուսուցիչ Պարիս Եորտանեանը գրերի գիւտի մասին պատմելուց յետոյ անսպասելիօրէն անցաւ մեր հայրենակից բանաստեղծ Վահան Տէրեանին եւ անգիր կարդաց տասը բանաստեղծութիւն, որոնց մասին մենք մինչ այդ չէինք լսել:

Ապրելուց քաղցր է մեռնել քեզ համար,
Զգալ, որ դու կաս եւ լինել հեռու,
Երկրպագել քեզ առանց սիրելու,
Երազել միշտ քեզ - լինել քեզ օտար...:

Կարդում էր մեր ուսուցիչը. դասարանի առջեւ կանգնած, աչքերը փակ, թեթեւ ճօճուելով, կարդում էր, ինչպէս մեզ թւաց լացը հազիւ զսպած: Առաջ մեզ համար ոչ ոք բանաստեղծութիւնը այդպէս չէր կարդացել, եւ մեր կիսամութ, ծեփը թափուած դասասենեակը լցւում էր մեզ անծանօթ խորհրդաւոր երաժշտութեամբ, ցանկալի լուսաւոր թախծի տաք մշուշով:

Երբ պայծառ օրդ տխուր կը մթնի,
Եւ սիրտդ կ'այրէ թունաւոր կասկած,
Վհատ սոսկումի տանջանքով կը զգաս,
Որ որոնածդ բնաւ չես գտնի...:

(Շար. 2)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ
ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
մահուան առթիւ:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին կը նուիրեն՝

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետոյեան 5000 ֆրանք, (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիրամայր Արաքսի Նագգաշեանի մահուան առթիւ, Պ. Մարտիկ Տականեան 750 ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վավա Խաչատուրեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 250 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 9

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

առիթով տարեկան ցերեկոյթ, ժամը 12-էն սկսեալ:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

նորակազմ՝ Կոմիտաս Թատերախումբին:
Հայ Մշակոյթի Տան թատերասրահին մէջ:

12 - 14 Պագիլ փողոց, 13001 Մարսէյլ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ
ՈՒ
ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կը դասախօսէ
Հ. ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ԶԷՔԻԵԱՆ
(Վենետիկէն)

Նիւթ՝
«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
մասնակցութեամբ՝
Անահիտ Թէրզեանի, Վիլմա Պէօրէք-եանի եւ Կարապետ Տաքէսեանի:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ
YAN'S CLUB : 5, avenue Reille, Paris 14e

— ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է —

×

Դասախօսութենէն ետք ճաշ՝ ակումբին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ապահովել հեռաձայնելով՝

45 – 89 – 20 – 48
43 – 81 – 80 – 82
48 – 78 – 22 – 79

ԼԻՈՆ

դասախօսութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 7, ժամը 20·30-ին:
Salle de 'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

Դասախօս՝
երաժիշտ ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅԵՏՈՅԵԱՆ
(Պելժիքայէն)

Նիւթ՝ Կորսուած երգերու հաւաք
Կազմակերպուած՝ Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան կողմէ:
Մուտքը ազատ է:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պանթէօ - Քաշանի Հայկական Միօրեայ դպրոցի վարչութիւնը մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր ուսուցչուհիին՝ Ռոզի Ալեքսեանի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍ. - Տիկին Ագնիւ Տօնիկեան 200 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ. - Տիկին Ղազարեան 200 Ֆ.:

ՄԱԼԱՔՈՖ. - Միրիճեան Շիրվանեան 100 Ֆ.:

DîNER de SOLIDARITÉ

organisé par le Comité de Soutien
de la Vallée d'Enghien Montmorency
à la Congrégation Mekhitariste

Le Vendredi 14 Mars à 20 heures
au Restaurant des Courses
34, ave. Kellermann à Soisy s/Montmorency
Gare du Champs de Courses d'Enghien

avec la présence effective de
Mr. HOVNANIAN
Ancien député - ancien maire de St. Gratien
Mr. MAGARIAN
maire de Montmorency
Mr. SEMERDJIAN
adjoint au maire de Deuil

le Diner sera présidé par
Mr. JAZMADARIAN
président du CICAM

pour réserver téléphoner au 39 - 89 - 07 - 97
Prix du dîner : 160 francs

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

Կիրակի, Մարտ 9՝
Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione 75001 Paris

Յայտագիր. - Ժամը 13-ին կրօնական յարանուանութեանց եւ ֆրանսահայ կազմակերպութեանց ներկայութեամբ Միսաք Մանուշեանի գնդակայարման՝ 42-րդ տարելիցին յիշատակ:
Ֆրանսայի Հայկական Ընսթիթիւ:
Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:
Ուղերձ եւ ֆրանսական քաղաքական անձնաւորութիւններու խօսքը:
Ճաշագին. - 250 Ֆ.:
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
42 - 96 - 09 - 82

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի Քարոզ, համաձայն հետեւեալ կարգին. -

Ուրբաթ, Մարտ 7
ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ
Ուրբաթ, Մարտ 14
ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Այրի Տիկին Ազատուհի Տիլէնեան՝ փոխան ծաղկեպսակի Օննիկ Էրգանեանի մահուան առիթով 200 Ֆ., Այրի Տիկին Առաքելեան Մանուկներու Օրուան առիթով 100 Ֆ., Տիկին Վալանդին Ագեան 100 Ֆ., Տիկին Սիլվա Սէմէրճեան Կապոյտ Խաչի դպրոցին 200 Ֆ., Տէր եւ Ժոզէֆ Մէնէճեան 200 Ֆ.:

OFFRE D'EMPLOI

CHERCHE CARROSSIER QUALIFIÉ

Carrosserie S A B B A G H
25230 SELONCOURT
Tél. : (16) 81. 34. 76. 42

A VENDRE

PARTICULIER
7 pièces, jardin.
Quartier THIERS, TOURS
PRIX : 690. 000 Frs.
POLADIAN . (16) 60 - 03 - 51 - 43

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 71-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 13-ին, նուիրուած Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահի տասնամեակին:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ
ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

—×—

(մասնագէտ ելեկտրագէտ)
(électricien qualifié)

Հայ երիտասարդ մը, որ 15 տարուան փորձառութիւն ունի եւ աշխատանքի իրաւունք, ստիպողաբար գործ կը փնտռէ:
Հեռաձայնել՝
Պ. Հրայր
43 - 84 - 27 - 49

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆԸ. – 3 օր Լենինգրադ, 3 օր Մոսկուա, 2 օր Թիֆլիս եւ 7 օր Երեւան:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. – 15 օր, Paris - Kiev - Erevan - retour – բոլոր օրերը Երեւան:

ԵՐՐՈՐԴԸ. – 9 օր. Paris - Kiev - Erevan, retour Erevan - Moscou - Paris.

3 խումբերն ալ պիտի մնան Երեւան, Ապրիլ 24, Եղեռնի արարողութեան առթիւ:

Սովորական շրջապտոյտներէ զատ բազմաթիւ այցելութիւններ եւ հիւրասիրութիւններ պատրաստուած են ի պատիւ 1917–ին հիմնըւած Ընկերակցութեան խումբերուն համար:

Տեղերը սահմանափակ են

Հեռաձայնել 43 59 65 19 թիւին կամ այցելել. –
34, Avenue des Champs - Elysées — Paris 8e
(3e bureau à droite dans la galerie)

Շաբաթ առտուները ժամը 10–էն 12·30, չաբթուան օրերուն ճաշի ժամերուն:

Tél. : 46 42 45 25 Lic. A 130

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տիկին Սիլօեան 20, Երուանդ Կազարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Պէրպէրեան 100 Ֆ., Տիկին Մարգրիտ Քիւփելեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Միքճեան Ժօզէֆ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մելիքեան 100 Ֆ., Պ. Կակօեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տիկին Քենտիրեան 100 Ֆ., Գեղամ Պաղտասարեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ասլանեան 50 Ֆ., Ազարեան ընտանիքի հոգեհանգստեան յիշատակի առթիւ՝ Տիկին Ազարեան 50, Շալճեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Ճանիկեան 100 Ֆ., Ֆրետերիք Շալճեան եւ Օր. Գաթրին 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեան 200 Ֆ., Միսքիքեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Միսքիքեան ընտանիք 50 Ֆ.:

×

Իսիի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Մարտիրոս Տէրտէրեանի մահուան առիթով 500 ֆրանք Եան'ց քլէօպէն, փոխան ծաղիկի:

ԼԻՈՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը, սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները տարեկան ընդհանուր ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Մարտ 21-ին երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, 40 ռիւ տ'Արմէնի:

Ժողովի օրակարգն է. -
Ա.- Բարոյական տեղեկագիր:
Բ.- Նիւթական տեղեկագիր:
Գ.- Նշանակում Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

—

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Գէտէրլեանի հոգեհանգիստին առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Գէտէրլեան 100, Պօյաճեան Ազատուհի 100, Յուսաբեր Գէտէրլեան Մորիս Րուկի 100-ական Ֆ.:

Արպոյեանի հոգեհանգիստին առթիւ.- Արտաշէս Արպոյեան 300, Տէր եւ Տիկին Թոռլիկեան Րոպէր 250, Տիկին Տիգրանուհի Թոռլիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Վահան Արպոյեան 200, Տէր եւ Տիկին Հրայր եւ Ալիս Եափուճեան 300, Ասատուրեան Ասատուր 100, Պօղոսեան եւ Մաթիկեան ընտանիքներ 200, Ճինկէօզեան 100, Տիկին Փսայլա 100 Ֆ.:

Գալփայեանի հոգեհանգիստին առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Ագնաւուր Դարբինեան 100, Տիկին Վիքթորիա Պօղոսեան 50, Տիկին Սվաճեան Ազատնի 100, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Կիրակոսեան 100 Ֆ.:

Քէսթէճեանի թաղման առթիւ. - Այրի Տիկին Ազատնի Ծըլըղեան 50, Տէր եւ Տիկին Խաժոն Քէչեան 200 Ֆ.:

Փափազեանի հոգեհանգիստին առթիւ.- Փիլիփ եւ Նուպար Փափազեան 1000 Ֆ.:

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ՝ (Ժընեվէն) Նազարէթ Սըրմաքէշեան 565 Ֆ., Սամուէլեան 50, Աւետիքեան 100 Ֆ.:

Իւղագին. - Տիկին Աճէմեան 100, Արշամ Պապայեան 200, Դաւիթ Պանտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Քիւթալեան 100 Ֆ.:

Հայրապետեանի թաղման առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Անտրէ Հայպանեան (Վալանսէն) 200 ֆրանք, Տիկին Սամուէլեան Ժանէթ 200, Տէր եւ Տիկին Գունկէլեան (Վալանսէն) 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Պայլիգիթեան 100 Ֆ.:

Միհրան Պօզապալեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Այրի Տիկին Մարի Ապրիքեան 500 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
6

JEUDI
6 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.176 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.176

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25 - 27)

ՌՈԲԵՐ ԷՄՄԻԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Մադրիտ տեղի ունեցած թեթեւ մարմնամարզի Եւրոպայի ախոյենութեան խաղերուն, ոստումի մէջ առաջին հանդիսացած է Ռոբեր Էմմիեան՝ 8,32 մեթր արդիւնքով: Ծանօթ է, որ երկու շաբաթ առաջ, Մոսկուայի ձմեռնային ախոյենութեան, 21-ամեայ հայ մարզիկը 8,34 մեթր ցատքելով հաստատած էր Եւրոպայի նոր մրցանիշ մը:

×

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ՏՈՒՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի Եղիշէ Չարենց տուն - թանգարան այցելողներ կը ծանօթանան բանաստեղծին նոր ձեռագիր նմոյշներուն, ազգականներու լուսանկարներուն, անոր անձնական գրադարանի գիրքերուն: Վերջին նմոյշներէն է նաեւ «Ռուսյալ» դաշնակը, զոր կը նուագէր իր կինը: Քաղաքին կեդրոնը գտնուող այդ տունը ծանօթ է շատ մը Երեւանցիներու եւ հիւրերու: Հոն է որ Չարենց անցուցած է իր կեանքի վերջին տարիները, գրած է սոնետներու շարքը, «Իսպանիա» պոէմը: Բնակարանին կահաւորումը կը վկայէ, որ անոր տէրը սիրած է պարզութիւնը եւ յարմարութիւնը: Տուն - թանգարանը տասը տարուան ընթացքին աւելի քան 300 հազար այցելու ընդունած է:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը հաստատած է Երեւանի գլխաւոր յատակագիծի թեքնիք - տնտեսական հիմերու մշակման առաջադրանքները: Անհրաժեշտ նկատուած է մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել քաղաքի ճարտարապետական - յատակագծային ժառանգութեան: Նախընտրաբար կարեւորութիւն կը տրուի Երեւանի տնտեսական եւ ընկերային զարգացման ծրագրումին, միւս բնակավայրերու հետ փոխադարձ կապի հարցերուն: Աշխատանքները վերջ կը գտնեն 1988 Դեկտեմբերին:

×

ՆԿԱՐԻՉ ՋՈՏՏՈՅԻ ԿՆՈՋ ՄԱՍԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է մոսկուացի բեմադիր Լէոնիդ Գուրեւիչի «Մէր» շարժանկարի անդրանիկ ցուցադրութիւնը: Ժապաւէնը, նուիրուած՝ սիրող նկարչուհի Դիանա Ուկլերա - Գրիգորեանի կեանքին ու ճակատագրին, կը խօսի կնոջ մը մասին, որ արդէն տարեց, առած է ներկապնակը, որպէսզի շարունակէ իր ամուսնոյն՝ Գէորգ Գրիգորեանի (Ջոտտո) գործը: Վրաստանի Կուրսեբ գիւղը ծնած Դիանա Ուեյերա ամուսնանալով նկարիչի հետ, աւելի քան կէս դար եղած է անոր կեանքին ու գործին հաւատարիմ ուղեկիցը: Վարպետին մահէն ետք կինը դարձած է անոր յուշաթանգարան արուեստանոցի տնօրէնուհին: Ընդհատուած սիրոյ ողբերգութիւնը արթնցուցած է իր տաղանդը եւ իրարու ետեւէ ծնած են կտաւները. գրած է նաեւ քնարական բանաստեղծութիւններու հատոր մը: 70-ամեայ արուեստագիտուհիին գործերու առաջին ցուցահանդէսը հետաքրքրութիւն առեղծած է քննադատներու շրջանակին մէջ:

ԼԻԲԱՆԱՆ

—×—

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԸ ԵՒՍ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ՝ ՁԱՒԷՆ ԹԱՇՃԵԱՆ

—×—

Նոր ոճիր մը, այս անգամ Այնճարի մէջ: Երկուշաբթի օր, Մարտ 3-ին, Այնճարի իր գործատեղիին մէջ սպաննուած է, տեղւոյն Հ· Յ· Դ· պատասխանատուներէն՝ Ձաւէն Թաշճեան: Արարքին կրկին տէր կ'ըլլայ «Հ· Յ· Դ· յեղափոխական Շարժում» անունը գործածող խմբակ մը, զոր «Ֆիկառօ» ալ, խրացնելով այդ կազմակերպութեան բասծը կը ներկայացնէ (Մարտ 5) որպէս «Հերձուած մը Դաշնակցութեան»:

Վարդգէս Տէր - Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի, Ներսէս Խուտավերտեանի սպանութենէն եւ Յակոբ Պարսումեանի առեւանգումէն (Յունուար 31) ետք, այս նոր ոճիրը չէր կրնար չվրդովել ոեւէ սրբտցաւ Հայ, քանի նման արարքներէն միակ հրճուողը մեր թշնամին կրնայ ըլլալ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —
ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

Զ· ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Մարտիկ Տակառեան	10·000
Տէր եւ Տիկին Գ· Օհաննէսեան	10·000
Յովհ· Անթանոսեան	5·000
Տէր եւ Տիկին Խ· Քէօշկերեան	1·000
Տիկին Մ· Էֆթեան	1·000
Տիկին Արփինէ Աւետիսեան	1·000
Ոմն	800
Տէր եւ Տիկին Ժաք Կուրպէթեան	500
Գումար՝	29·300
Նախորդ գումար՝	215·350
Ընդհ· գումար՝	244·650

×

	ՏՈԼԱՐ
Ռեմոն Շայթօ (Ժընեւ)	10·000
Կասպրաշ ընտանիք (Ժընեւ)	10·000
Մխիթարեանցի (Ժընեւ)	1·000
Արմէն Քորփորէյշըն (Քալիֆորնիա)	200
Արշաւիր Իւմէտեան (Քալիֆորնիա)	100

(*) Ա· ցանկին մէջ (Յունուար 28) Տիկին Ա· Դաւիթեան 1000, Պ· Ն· Դաւիթեան 1000, պէտք է ըլլայ՝ Տէր եւ Տիկին Ն· Դաւիթեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ռ· Դաւիթեան 1000 :

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, *Champs-Elysées* — 75008 *PARIS*

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՒՐԹ ՎԱԼՏՀԱՅՄ, ՄԱԿ-ի նախկին ընդհ· քարտուղարը կ'ամբաստանուի Նիւ Եորք Թայմզի կողմէ, որպէս նախկին նացի: Ամերիկեան թերթը կը պատմէ որ «Հրէական համաշխարհային Համագումարը» ժողված է բաւական փաստաթուղթեր, որոնք ցոյց կուտան թէ Վալտհայմ մաս կազմած է նացիական ջոկատներու 42-ին եւ 43-ին, Եուկոսլավիա եւ Յունաստան: Չի փաստուիր սակայն թէ ուղղակի գործ ունեցած ըլլայ Հրեաներու տեղահանութեան հետ (Յունաստան) կամ թէ անձնապէս բան մը ըրած ըլլայ: Վալտհայմ որ իր յուշերը հրատարակած է «Փոթորիկին ծոցը» խորագրով, կ'ըսէ թէ 1941-ին վերադարձած է Վիեննա եւ իրաւագիտութիւն ուսած: Գալով ամերիկեան թերթին մերկացումներուն՝ զրպարտութիւն կ'որակէ եւ կը սպառնայ հետապնդել: Անգամ մը եւս կը պարզուի որ դժուար է գերմանացի կամ աւստրիացի ըլլալ եւ անցեալ չունենալ երբ ենթական 60-ը անցած է: Բոլոր Գերմանացիները պէտք է 1945-էն ետք ծնէին...:

ՆԻՒՈՐԻ մէջ, մրցանիշ կոտրող Հոլտ-ըփ մը կատարուած է Պանք տը Ֆրանսի մէկ մասնաճիւղը, ուր գողերը առօք - փառօք 29 միլիոն Ֆրանք ժողված են եւ ... մեկնած:

ՔԱՆԱՌ ԱՆՇԷՆԷ, այս Չորեքշաբթի, բացառիկ յաւելեալով մը կը տօնէ իր 70-ամեակը: Երգիծաթերթը, զոր քաղաքական բոլոր պարագլուխները կարդացած են ու կը կարդան (Քլէմանսոյէն՝ Միթերան) հրապարակ հանած է բաւական դայթակղութիւններ, միշտ պահպանելով իր անկախութիւնը: Մեծ անուններ, ֆրանսական երգիծաբանութեան, անցած են Քանառի սիւնակներէն, յիշենք լաւագոյններէն՝ Հանրի Ժանսոն:

ՄԱՀ՝ ՏԱՐԻՍ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ

Խոր ցաւով եւ դժբախտաբար յապաղումով, իմացանք որ Մարտ 1-ին, քունին մէջ սրտի տագնապի մը զոհ գացած է ծանօթ արուեստագէտ, տաղանդաւոր արձանագործ՝ Տարիս Կամսարական:

Ողբացեալը ծնած էր Աղեքսանդրիա 1902-ին: Կանուխէն Փարիզ եկած է, յաճախած է Կրանտ - Շօմիէռ եւ աշակերտած Պուրտէլի: Իր սկզբնական գործերէն կը յիշուին՝ «Երիտասարդութիւն», «Գարուն», «Ողջոյն, խաղաղութիւն», ուր արդէն իսկ կը յայտնաբերուի նուրբ մշակում մը:

Շ· Խաչատրեան կը գրէ իր մասին. - «Ուշ շրջանի ստեղծագործութիւնները խտացնում են մարդու սարսափն ու հոգեկան տառապանքները պատերազմի տարիներին»: Ունի բազմաթիւ դիմաքանդակներ, որոնց շարքին՝ Պօղոս Նուպար, Սաշա Փիթոն, Բոժէ Վայան: Բազմաթիւ ցուցահանդէսներու մասնակցած է Փարիզ թէ այլուր, նաեւ անհատական ցուցահանդէսներ տուած: Ոսկի մետալներու արժանացած է «Արուեստ եւ Թեքնիք» միջազգային ցուցահանդէսին (1937) եւ Վենետիկի Պիէնալէին (1947):

Տարիս Կամսարական հեղինակն է նաեւ Պանէեօ - Փարիզին գերեզմանատան Հայ Մատուրականներու շիրմաքանդակին:

Երկու տարի առաջ Փարիզի Սէնւլթիւր ցուցասրահին մէջ, կը ներկայացնէր իր վերջին գործերը: Ֆրանսական մասնագէտ մամուլը եւ քննադատները միշտ մեծ գնահատանքով խօսած են իր մասին: Այս թերթին մէջ ալ միշտ լայնօրէն արձագանգած ենք, ամէն անգամ որ ցուցահանդէսներ կուտար:

Նուրբ ու դիւրաբեկ, իր անձը շատ նըման էր իր արուեստին: Դեռ քանի մը օր առաջ իրմէ կը ստանայինք սիրալիր երկտող մը, որ ոչինչով կրնար նախատեսել տալ այս անակնկալ մահը:

Թաղումն ալ կատարուեր է Մարտ 4-ին, Թիէի գերեզմանատունը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

—×—

ՎԱԼԱՆՍ ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԲԱՅՑ ՄԻՇՏ ԱՌԱՋԱՏԱՐ

Մարտի առաջին Կիրակին, պատուոյ դասակարգի մէջ պայքարող հայանուն չորս ակումբներն ալ խաղացին կարեւոր մրցումներ: Ռոն - Ալփի շրջանին մէջ ընդհանուր հետաքրքրութեան առարկայ էր Վալանսի եւ Լիոն - Տէսինի հանդիպումը:

Վալանսի Հայ Մարզականը 14 մրցումներ վերջացուցած էր առանց պարտութեան: Մարզական կեանքի մէջ, օր մը չէ օր մը, պարտութիւնը կուգայ: Այդ պատահեցաւ Տէսինի քաղաքապետական մարզադաշտին վրայ՝ ուր հանդիսատեսներու թիւը այնքան ալ շատ չէր որչափ կը յուսային Հ· Մ· Ը· Մ·ի վարիչները: Հազիւ չորս հարիւր հոգի:

Խաղը, ընդհանուր առմամբ հաւասար, ունեցաւ շատ հետաքրքրաշարժ դրուագներ: Ինչպէս որ կարելի էր նախատեսել, կոլ նշանակելը դժուար եղաւ, որովհետեւ երկու կողմերուն ալ պաշտպանողական գիծերը շատ լաւ կազմակերպուած էին: Միայն վերջին քանի վայրկեաններու ընթացքին Վալանս տեղի տուաւ: Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն - Տէսին, յաղթելով 2 - 0-ով, ամրապնդեց իր դիրքը դասաւորումին երրորդ աստիճանին վրայ: Իսկ Վալանս՝ միշտ առաջատար, կը պահէ ախոյեան հանդիսանալու իր բոլոր կարելիութիւնները:

Յառաջիկայ Շաբաթ օր, Լիոն - Տէսին կ'ունենայ Շամպէրիի մէջ մրցում մը՝ որ երկու շաբաթ առաջ յետաձգուած էր կլիմայական պատճառներով:

Ակնարկ մըն ալ դէպի հարաւ: Հոն դիրքերը խրախուսիչ չեն: Մարսէյլի Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւը եւ Սէն - Թ'Անթուանի Հայ Մարզականը կը մնան Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին յետին աստիճաններուն վրայ:

Երկուքն ալ, անցեալ Կիրակի գանգատելու պատճառներ ունեցան խաղավարներուն դէմ, ինչ որ կը պատահի երբեմն, մանաւանդ՝ երբ ըլլայ պարտութիւն: Սէն - Թ'Անթուան Նիսի մէջ, հոնտեղի արհեստավարժ ակումբին պահեստի խումբերէն մէկէն յաղթուեցաւ 2 - 0-ով եւ Արծիւ իր դաշտին վրայ, Ֆրէժիւսի դէմ, զոհ գնաց փէնալթիի մը (1 - 0):

Արծիւ եւ Սէն - Թ'Անթուան ունին տակաւին տասը մրցումներ մինչեւ Մայիս. ուրեմն ոչինչ դեռ վերջնական է եւ երկուքն ալ կրնան բարուքել իրենց դիրքերը:

Տանք նաեւ Նիսի Հայ Մարզականին արդիւնքը. նոր յաղթանակ մը Պոլիէօյի վրայ (1 - 0). այսպէս Հ· Մ· Ը· Մ·-ն կը մնայ իր խմբակին լաւագոյններէն մէկը՝ 3-րդ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
28-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Գ եւ վերջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան 28-րդ համագումարին (Յունուար 24 - 25), Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի կարդացած զեկուցումին կարեւոր մէկ մասը կը կազմէ գիտական եւ թեքնիք յառաջդիմութեան հիման վրայ տնտեսական զարգացման արագացման հարցը: Կուսակցութեան պարագլուխը կարգ մը շրջաններու մէջ արձանագրուած փոքր յաջողութիւններու նշումէն ետք խստիւ կը ճաղկէ արտադրական ձեռնարկութիւններու արդիականացման, վարիչներու որակի բարձրացման, թեքնոլոժիի զարգացման, շինարարութեան եւ այլ մարզերէ ներս նկատուող թերութիւնները եւ պետական նախատեսուած ծրագրի իրագործման անբաւարար վիճակը:

Կարէն Դեմիրճեան գնահատանքի խօսքեր կ'արտասանէ Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, ինչպէս նաեւ Հրազդանի, Աբովեանի, Ղափանի, Կամոյի, Էջմիածնի շրջաններու աշխատաւորներու հասցէին՝ Հայաստանի արդիւնաբերական զարգացման իրենց բերած նպաստին համար, սակայն, միւս կողմէ կը նշէ բազմաթիւ թերութիւններ՝ զանազան հիմնարկներու եւ հաստատութեանց ու մարզերու մէջ: Այսպէս, շեշտը դնելով ձեռնարկութիւններու վերակառուցման, անոնց արդիականացման, արտադրութեան որակի բարելաւման անհրաժեշտութեան վրայ, կ'աւելցնէ «Ցաւօք, մեր շատ ձեռնարկութիւններ շարունակում են թողարկել թէ՛ ցածրորակ, թէ՛ հնացած կոնստրուկցիայի եւ թէ՛ սպառողական ցածր յատկութիւններ ունեցող արտադրանք: Մեծ մասամբ ժամանակակից մակարդակից ետ է մնում հանրապետութեան հաստոցաշինական ձեռնարկութիւններում թողարկուող արտադրանքը: Հնացած մոտելների եւ կոնստրուկցիաների արտադրանք են թողարկում էլեկտրատեխնիկական, սարքաշինական եւ գործիքաշինական արդիւնաբերութեան, քիմիական մեքենաշինութեան, սարքաշինութեան եւ այլ մինիստրութիւնների ձեռնարկութիւնները»:

Կարէն Դեմիրճեան մատնանշելով փոխադրական սպասարկութիւններու մէջ գոյութիւն ունեցող թերութիւնները եւ արդի պահանջներուն անհամապատասխան անոնց վիճակը՝ կը նշէ. «Հանրապետութեան աւիատորների աշխատանքային, տեխնոլոգիական եւ արտադրական կարգապահութիւնը առայժմ չի համապատասխանում արդի պահանջներին, այստեղ դեռեւս տեղ են գտնում ուղերթների ուշացումներ անձնակազմի մեղքով, թռիչքների կանոնաւորութեան խախտումներ»: Հոս հարկ է նշել, որ Հայաստան ճամբորդողներ առիթը ունեցած են ականատես ըլլալու յիշեալ «Թռիչքների կանոնաւորութեան խախտումներ»ու եւ ուշացումներու, եւ այս՝ ոչ միայն Երեւանի, այլեւ Մոսկուայի օդանաւակայանը:

Կուսակցութեան Ա. քարտուղարին զեկուցումը կը մատնանշէ նաեւ այն բոլոր թերութիւնները, որոնք նկատուած են հացահատիկի արտադրութեան, պտղատու այգիներու հիմնումի, բանջարեղէնի արտադրութեան, խաղողագործութեան, անասնապահութեան զարգացման, կերի արտադրութեան, կուտակման ու պահպանման, ձկնատնտեսութեան, անտառներու, բուսական ու կենդանական աշխարհի պահպանման, սնունդի արդիւնաբերութեան եւ այլ մարզերու մէջ, աւելցնելով որ հարկ է միջոցառումներու դիմել, որպէսզի գիւղին մէջ աճի ու ամրանայ մտաւորականութիւնը: Առ այդ, կ'առաջարկուի «ամենալայն հնարաւորութիւններ ու արտօնեալ պայմաններ ստեղծել բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններում գիւղական երիտասարդութեան ուսման համար, ընդ որում՝ բոլոր մասնագիտութիւնների գծով: Դա ռէալ նախադրեալներ կը ստեղծի գիւղի յետագայ զարգացման համար»:

Կարէն Դեմիրճեան խստիւ կը ճաղկէ շինարարութեան մարզին մէջ գոյութիւն ունեցող թերութիւնները եւ կարգապահութեան բացակայութիւնը: Լուրջ յանդիմանութիւն կ'ընէ կարգ մը շրջաններու կուսակցական կոմիտէներու, որոնք պատշաճ կերպով չեն հսկեր առաջադրանքներու կառուցման ընթացքին վրայ: Խօսելով շինարարութեան որակի արմատական բարելաւման մասին, դիտել կու տայ, թէ «ցածր որակի հիմնական պատճառներն են շինարարական արտադրութեան եւ շինարարական ինդուստրիայի տեխնոլոգիական թոյլ յագեցուածութիւնը, աշխատանքի եւ արտադրութեան անբաւարար կազմակերպումը, աշխատանքային եւ տեխնոլոգիական ցածր կարգապահութիւնը, անբարեխիղճ վերաբերմունքը գործի նկատմամբ: Անհրաժեշտ է հետեւողականօրէն վերացնել այդ բոլոր թերութիւնները: Հարկաւոր է կառուցել ե՛ւ արագ, ե՛ւ որակով»:

«Ժողովուրդի բարեկեցութեան բարձրացումը կուսակցութեան բարձրագոյն նպատակն է» խորագրին տակ Կարէն Դեմիրճեան կը խօսի այլազան ապրանքներու արտադրութեան, բնակչութեան պահանջներուն գոհացում տուող սպասարկութիւններու եւ այլ հարցերու մասին, որոնց կարգին՝ նաեւ չարաշահումներու: Կ'ըսէ. «Սպասարկման ցածր կուլտուրան, ապրանքների սպեկուլիացիան, գնորդների խաբելը, թերակշռումը, դրամաշորթութիւնը եւ միւս չարաշահումները յարուցում են բնակչութեան արդարացի բողոքն ու վրդովմունքը: Նման երեւոյթներ թոյլ չտալու, դրանք արմատախիլ անելու համար պէտք է առաջին հերթին անձնական պատասխանատուութիւն կրի սպասարկման ոլորտի ամէն մի ղեկավար, դրա համար պէտք է պայքարի իւրաքանչիւր կուսակցական կազմակերպութիւն»:

Ինչ կը վերաբերի առողջապահութեան մարզէն ներս պարզուող պատկերին, յիշելէ ետք անցեալ հնգամեակին արձանագրուած յառաջդիմութիւնը՝ տարածուած հիւանդութիւններու կանխման, ախտորոշման եւ բուժման միջոցներու եւ եղանակներու մէջ, ինչպէս նաեւ բժշկական նոր հիմնարկներու հաստատումը եւ զանոնք արդիական սարքերով ու գոյքերով օժտելը, Կարէն Դեմիրճեան կը շեշտէ. «Լուրջ թերութիւններ եւ վրիպումներ կան բնակիչների, յատկապէս կանանց ու երեխաների բուժպրոֆիլակտիկ սպասարկման գործում, սանիտարա - հակահամաճարակային ծառայութեան աշխատանքում: Բժշկական կադրերով հանրապետութեան լաւ ապահովուածութեան պայմաններում առանձին շրջաններում զգացւում է դրանց պակասը: Բժիշկներով յատկապէս անբաւարար են ապահովուած շտապ օգնութեան կայանները: Կուսակցական կազմակերպութիւնների դաստիարակչական թոյլ աշխատանքի եւ ղեկավարների ցածր պահանջկոտութեան հետեւանքով առանձին բուժհիմնարկներում շարունակում են տեղ գտնել բժշկական էթիկայի խախտման դէպքեր եւ զանազան բացասական երեւոյթներ, այդ թւում՝ կաշառակերութեան, դրամաշորթութեան, դեղօրայքի սպեկուլացիայի փաստեր»:

Ինչպէս կը տեսնուի Կարէն Դեմիրճեանի հաշուետուութենէն, Հայաստանի պետական եւ կուսակցական կեանքին մէջ ախտագին երեւոյթ մըն է կաշառակերութիւնը, դրամաշորթութիւնը, պաշտօններու եւ դիրքերու չարաշահումը. ասոնք մոլութիւններ են՝ որոնք անյարիր են Հայու նկարագրին եւ մեր ցեղային արժանիքներուն: Այս մոլութիւնները այնքան տարածուած եւ ախտաբանական տարողութիւն մը ստացած են, որ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէները, տարիներու ընթացքին, ամէն միջոց ի գործ կը դնեն պայքարելով յիշեալ երեւոյթներու դէմ եւ կարելի չըլլար յաջողիլ եւ առաջքը առնել: Փաստ՝ Համագումարէ համագումար, կուսակցութեան հաշուետուութիւնը, ուր կարեւոր տեղ կը գրաւէ այդ մոլութեանց մատնանշումը, եւ այս՝ բոլոր մարզերէ ներս, անխտիր:

Կարէն Դեմիրճեանի քննադատութիւններէն զերծ չի մնար նաեւ գիտութեան մարզը: Հայաստանի մէջ կը բանին աւելի քան 100 գիտա – հետազօտական հիմնարկներ, 200 շինարարական մարմիններ: Գիտութեան եւ գիտական սպասարկութեան մարզին մէջ կ'աշխատին տասնեակ հազարաւոր մարդիկ, որոնցմէ աւելի քան 21 հազարը գիտական աշխատող է: Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու մէջ կը պաշտօնավարեն 340 տոքթորներ եւ աւելի քան 2800 գիտութեան թեկնածուներ: Այս իրողութիւնները մատնանշելով Կարէն Դեմիրճեան դիտել կու տայ, թէ տակաւին անբաւարար կ'օգտագործուի գիտական եւ թեքնիք յառաջդիմութեան արագացման գլխաւոր կռուանը՝ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնը: Շեշտը կը դնէ հիմնական գիտութիւններու յետագայ զարգացման անհրաժեշտութեան վրայ, աւելցնելով, որ «գիտական հիմնարկները առայժմ հարկ եղածին պէս չեն ազդում հանրային արտադրութեան արդիւնաւէտութեան, աշխատանքի արտադրողականութեան բարձրացման, հանրապետութեան տնտեսական ու սոցիալական զարգացման վրայ»: Հետեւաբար կ'առաջարկէ բարելաւել ակադեմիայի, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու եւ գիտական զանազան ճիւղերու աշխատանքներու համակարգումը եւ ամրապնդել անոնց կապերը: Հոս, կուսակցութեան պարագլուխը չի վարանիր նաեւ դիտողութիւն ընելու Հայաստանի ակադեմիային. «Այս տեսակէտից անհրաժեշտ ակտիւութեամբ չի աշխատում Հայկական ՍՍՀ գիտութիւնների ակադեմիան, որի վրայ են դրուած ամբողջ Հանրապետութիւնում գիտական հետազօտութիւնների կոօրդինացման ֆունկցիաները»:

Իր հաշուետուութեան աւարտին Ա. քարտուղարը շեշտը դրած է նաեւ գիտական եւ մանկավարժական վարիչներու պատրաստութեան եւ անոնց որակի բարձրացման անհրաժեշտութեան վրայ:

Համագումարին զեկուցում մըն ալ կարդացած է վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, ուրուագծելով, ի մէջ այլոց, 1986 – 1990 թուականներուն՝ Հայաստանի տնտեսական եւ ընկերային զարգացման հեռանկարները:

Հ. Ա.

ԹԱՏՐՈՆ

ԿՈՐԾԱՆԱԾԸ

Համազգայինի «Դիմակ» թատերախումբը երկու ներկայացում տուաւ Ա. Շիրվանզադէի «Կործանուածը» թատերախաղով, Փետրուար 23 Կիրակի եւ Փետրուար 24 Երկուշաբթի օրերը, Փարիզի 9–րդ թաղապետութեան «Ռոսինի» սրահին մէջ:

«Դիմակ» խումբը, ինչպէս կը տեղեկացնէր բեմադրիչը՝ Ցոլակ Սիւրմէլեան իրենց հետ մեր կատարած հարցազրոյցին ընթացքին, կը բաղկանար գրեթէ նոյն համեմատութեամբ ֆրանսահայ ու արեւելքէն գաղթած երիտասարդներէ. հիմնուած էր 1982ին: Ասկէ անշուշտ դիւրին է ենթադրել թէ միատարր խմբակ մը չէր ան, զոնէ հայերէն լեզուով արտայայտուելու, հայերէնը գործածելու տեսակէտէն: Այս ենթադրութիւնն ալ գերազանցող իրականութիւն մը եղած էր անցեալ տարի Երուանդ Օտեանի «Ընտանիք, պատիւ, բարոյական» ներկայացումին ոչ հայախօս տարրերու մասնակցութիւնը:

Անոնք սակայն, խաղին ընթացքը խանգարելը մէկդի, հաճելի ապացոյցը տուած էին միանական, տեւական աշխատանքի մը հասնելիք յաջողութեան:

Այս տարի եւս կարելի էր նոյն երեւոյթին մասին նման արտայայտութիւն ունենալ. սակայն Շիրվանզադէի գործին ներկայացումով յայտնուած այլ հարցեր – աւելի ակնրախ – առիթը չեն տար շատ յամենալու այս կէտին վրայ:

Սիրողներէ բաղկացած խումբի մը դժուարին պայմաններու տակ կատարած աշխատանքը – մեր իրականութեան մէջ մանաւանդ – անշուշտ ուրախացնող բան է, սակայն թատերգութիւն մը բեմադրելու, ներկայացնելու գործն ալ ուրիշ բան:

«Կործանուածը» Շիրվանզադէի շատ քիչ ծանօթ մէկ գործն է. հիմնուած է հայր – որդիի բախումի մը վրայ, ազգային աւանդութիւններով սնած, անոնց [illegible]տադով ուսուցիչ Հայրը մեծ յոյսեր ունի իր երիտասարդ զաւկին վրայ զոր Ռուսաստան ղրկած է ուսումի. ան պիտի վերադառնայ ու իրեն թեւ ու թիկունք պիտի շարունակէ նոյն ճամբան: Բախում մը կը սկսի այն կէտին, ուր հայրը կ'անդրադառնայ, թէ իր զաւակը բոլորովին տարբեր լարերու վրայ կը յածի: Ազգային սրբութիւններ, աւանդութիւններ, հնացած բառեր են իրեն ու իր գաղափարակիցներուն համար. անոնց համար ազգութիւն չկայ, այլ՝ համայն մարդկութիւնը միայն, որուն բարօրութեան նուիրուած են: Իրար հասկնալու, միջին եզր մը գոյացնելու անկարելիութիւնը տուն «կործանուած» մը կ'ընէ հօրը համար, որ կ'անիծէ ու կը վտարէ զայն:

«Կործանուածը» դիտեցինք արեւմտահայերէնի վերածուած, Ց. Սիւրմէլեանի կողմէ, դարասկիզբին գրուած այս գործը, ա՛յդ շրջանի արեւելահայերէնով, աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր արդեօք այսօր ներկայացնել - այս պարագային - ժամանակակից արեւմտահայերէնով մը, յաւելեալ գործ մըն ալ աչք առնելով: Լեզուին մասին կէտ մը եւս. ուղղակի անհանդուրժելի ցնող բան էր լսել թէ խաղին մէջ բոլոր սեռի խնդիրները կը գործածուէին գրական հոլովով. այսպէս՝ օրինակ, կ'ըսուէր «կը ճանչնամ իրեն (փոխանակ զինք-ի), կը սիրեմ իրեն» եւայլն: Բան մը որ յատուկ է արեւելահայերէնին, - վերջերս սկսած է նշմարուիլ նաեւ կարգ մը «արեւմտահայերէն» խօսողներու մօտ: Եթէ «լեզուն շինողը, զայն խօսող ժողովուրդն է»ի նման մտածումով մը պաշտպանուած էին այս արտայայտութիւնները, պէտք էր մտածել նաեւ թէ բեմը լեզուի աշխատանոց մըն է ու անոր մէկ առաքելութիւնն ալ է լեզուին ճիշդ գործածութիւնը, զայն անաղարտ պահելու գործը. Իսկ զալով դերակատարներու կողմէ լեզուին գործածութեան, բեմին վրայ սիրողներու խումբի մը համար ոչ մէկ նկատելի թերութիւն, պիտի ըսէինք, եթէ չըլլար Օհան Օհանեանի (Արտաշէս - Կործանուածը) եւ Գէորգ Աստուրեանի (Ալեքսանդր Ալվանդեան) յաճախ անհասկնալի առոգանութիւնը:

Որքան գնահատելի է Ց. Սիւրմէլեանի կատարած, կատարելու մղած աշխատանքը՝ խումբ մը երիտասարդներու, այսօրուան մեր միջավայրին մէջ հայերէնով արտայայտուելու, հայերէն կարդալու, [illegible]վելու, նոյնը կարելի չէ ըսել երբ կը [illegible] կայմանայ որպէս այս խաղին բեմադրիչ. Բեմադրութիւնը դերակատարներու շարժումներով, վարուելակերպով խաղին մթնոլորտ մը հիւսելու, դիտողը այդ մթնոլորտէն ներս քաշելու, անոր մասնիկը ըլլալու տպաւորութիւնը տալու արուեստն է. Փարիզի նման տեղ մը դժուար չէ այդ մարզին լաւագոյն, դասական կամ արդիական օրինակները տեսնել. անշուշտ անկարելին պահանջելու ծիծաղելի գործ մը կ'ըլլար նոյն մակարդակը պահանջել նման խումբէ մը. սակայն կը խորհինք թէ ի վերջոյ հայերէն թատերախաղ մը դիտելու գացած հանդիսատեսն ալ - ան ալ ձիւն ձմեռով - իրաւունքը ունի դպրոցական նախնական ներկայացումէ մը աւելին գտնելու:

Այս ամէնուն մէջ ոչինչ բացառիկ նաեւ որպէս խաղարկութիւն, բաց ի - անպայման պէտք է շեշտել իր պարագան - Էլիզալէթ Սիխեռեանէ (Ֆլորա): Ան յաջողեցաւ իր դերին լման ապրումը ունենալ, ու փոխանցել զայն հանդիսատեսին, հակառակ շրջապատուած ըլլալուն շատ անգամ թութակաբար իր դերը կրկնող խաղընկերներէ:

Ներկայացումին հագուստները պատրաստուած էին Ց. Սիւրմէլեանի կողմէ, իսկ բեմի պատասխանատուն էր Կոր[illegible] Ափրիկեան:

Ա. Բ.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

CINEMATOGRAPHE

1895 Դեկտ. 28-ի օրը Փարիզի պուլվար տէ Քափիւսինի վրայ «Կրան Քաֆէ»ի յետնամասի սրահը պատրաստ էր դառնալու վայրը՝ նորայայտ գիւտի մը առաջին ցուցադրութեան, ամբողջ աշխարհի մէջ: Այս նոր գիւտը կը կոչուէր սինէմաթօկրաֆ: Շրջանի մամուլը տկար արձագանգներ միայն տուած էր պատահարին մասին: Ցուցադրութեան կազմակերպիչը Անթուան Լիւմիէռ գրաւած էր առաջին հանդիսատեսներն ու հրաւիրեալները ընդունելով: Ցայտագիրը կը բաղկանար տասը փոքր ժապաւէնէ, որոնք նոյն տարին պատրաստուած էին Լիւմիէռի փոքր տղուն՝ Լուիի կողմէ:

18-րդ դարու վերջաւորութենէն մոգական լապտերի սիրահարներ կ՚երթային Փալէ Ռուայալ ստուերներու թատրոնը ծափահարելու: Յետոյ կար «լուսաւոր մնջախաղը»:

Վրայ հասաւ լուսանկարին յեղաշրջումը. մարդիկ գրագեցան այս բէճնիճով առնուած պատկերներու մէջ շարժումին վերլուծումով ու համադրութեամբ. այս մարզին մէջ յատկանշական է դերը Ֆրանսացի էթիէն - Ժիւլ Մարէի, հնարիչը՝ քրօնօֆօթօկրաֆիին որ հիմն է շարժապատկերին: Այս գիւտին չահագիտական ազբիւրի մը վերածումը չի խորհուիր տակաւին:

Սակայն ճարտարարուեստի մարզէն անուններ չեն յապաղիր հետաքրքրուելու այս նոր երեւոյթով. յատկապէս ամերիկացիներ. ասոնցմէ մէկն է Էտիսըն. իր աշխատանքը աւելի ձայնային գետնի վրայ է քան պատկերի: Իր հնարած քինէթօսքոփը, 1892 թուականներուն, առիթ պիտի տար խօսուն ժապաւէնի իրագործումին:

Լիւմիէռ եղբայրները գործակցեցան այս մարզին երեք մեծ անուններուն՝ Ռէյնոյի, Մարէի եւ Էտիսընի հետ: Իրենցմէ առաջ ճիշդ է որ ամէն բան գոյութիւն ունէր. սակայն թուղթի վրայ, ծրագրուած վիճակով: Կը պատմուի որ 1894 Փետրուարին Ֆրանսական ծագումով ամերիկացի մըն ալ Նիւ Ճըրզիի մէջ հանրային նման ցուցադրութիւն մը կազմակերպած էր եւ զայն կոչած «հրաշալի սինէմաթօկրաֆ»:

Շարժուն պատկերներու տեսութիւնը գոյութիւն ունէր հազարամեակներէ ի վեր ու 19րդ դարուն միայն հնարիչներու կողմէ շօշափելի իրականութեան վերածուած էր: Վերացականէն գործնականի անցնելու հանգրուանն է որ իրականացուցած էին Լիւմիէռ եղբայրները, եւ յատկապէս Լուին: Ու անգամ մը հոն հասնելէ ետք կանգ առած չէր - ինչպէս յաճախ կը կարծուի - : Ան տիրապետելէ ետք սինէմաթօկրաֆին, շարունակած էր աշխատանքը, միշտ եղբօրը օժանդակութեամբ, արուեստի ու գիտութեան տարբեր մարզերուն մէջ: Իր կենսագիրը Պէռնար Շարտէր կ՚ըսէ թէ «շարունակական գիւտեր»ու մարդն էր ան, միշտ վառ երեւակայութեամբ ու մշտարթուն հետաքրքրութեամբ մը օժտուած, որ կ՚ըսէր շարունակ, թէ «ամբողջ իր կեանքին ընթացքին զուարճացած էր աշխատելով»:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Երաժշտութեան քննադատ կամ երաժիշտ ըլլալու երբեք ալ կարիք չկայ խօսելու համար երգի մասին, երգչախումբի մը կամ անոր ղեկավարին մասին:

Փետրուար 21-ին Ուրբաթ օր, Իսի - լէ - Մուլինոյի Սէն - Թ՚էթիէն Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի ելոյթը՝ որ կազմակերպուած էր Իսիի քաղաքապետարանի կողմէ, Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հովանաւորութեամբ ու քաջալերութեամբ:

Ժամը 20.45-ին շուրջ 500 արուեստասէրներ՝ հայ թէ ֆրանսացի, անտեսելով պաղը, եւ արհամարհելով երթեւեկութեան միջոցի պակասը, չէին վարանած իրենց հոգիին եւ սրտի փափաքը յագեցնելու ի սէր գալու եւ ունկնդրելու Փարիզի Հայ հռչակաւոր երգչախումբը:

Երգն ու երաժշտութիւնը ամէն ժողովուրդի մշակոյթի էական գանձերէն մին կը կազմէ: Ինչպէս լեզուն. նոյնպէս եւ երաժշտութիւնը մաքուր հայելին է իրեն ծնունդ տուող ժողովուրդի հոգեբանութեան ու հոգեկան հարստութեան: Երգի արմատները այնքան խոր են որքան հին է նոյն ինքն ժողովուրդը եւ ինչքան ժողովուրդի մը զգացումները ազնուացած են, այնքան նուրբ ու գեղեցիկ է ստեղծուած երգն ու երաժշտութիւնը:

Համերգի առաջին բաժինի ընթացքին յաջորդաբար կատարուեցան հատուածներ Կոմիտաս Վարդապետի Պատարագէն: Ճիշդ է որ համեմատութիւնները շատ հաճելի չեն, սակայն անգամ մը եւս որպէս հայ եւ քրիստոնեայ հպարտացանք եւ ՄԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍՈՎ ՈՒ ԱՆՄԱՀ ՊԱՏԱՐԱԳՈՎ:

Այս դարուն Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ արարողութեան մէջ գեղարուեստը անհրաժեշտութիւն մը դարձած է: Ճիշդ է որ հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը պարզ է. սակայն պէտք չէ երբեք շփոթենք պարզութիւնը հասարակին հետ: Կոմիտասեան Պատարագը պարզ երգերու շարան մը չէ այլ սրտարուխ Աղօթքի ամբողջական յօրինուածք մը:

Ու այս ամէնը իրենց արտայայտութիւնն ու ցոլացումը կը ստանան երբ երգչախումբի իւրաքանչիւր անդամ, բծախնդրութեամբ կապուած է իր երգած երգին, ամէն բառին, շեշտին ու մանաւանդ ոգիին:

Նախ քան համերգը այն որ կասկած էր շուտով վերածուեցաւ հիացումի, ապա վայելքի ու բարձրորակ արուեստի:

Ով որ երաժշտական ճաշակ կամ ականջ ունէր, անկաշկանդ կեցուածք, աննախապաշար մօտեցում, ողողուած էր առողջ, յորդող, անվերջ եւ յուզող երաժշտութեամբ:

Համերգի երկրորդ բաժինին մաս կը կազմէին ժողովրդական - աշխարհիկ երգեր: Կոմիտաս եւ Կանաչեան, Ալթունեան եւ Յովհաննիսեան հաւասար բարձրութեամբ գրաւած էին արուեստի պատւանդանը եւ կը յաջորդէին իրարու գեղազանց կատարելութեամբ:

Ինչ կը վերաբերի օրուան մեներգիչներուն՝ Տիկին Թերէզ Տէյիրմէնճեան եւ պարոններ՝ Մկրտիչ Պօղոսեան, Ռընէ Մարթայեան ու Մարիօ Մանիօթիս, ոչ միայն իրենց գեղեցիկ ձայնով, այլեւ աւելի իրենց մեկնողական արուեստով իսկապէս հիացուցին ներկաները:

Եօթանասուն անդամներէ կազմուած երգչախումբ մը որ լաւ մարզուած է եւ ունի ճոխ երգացանկ, տարիներու փորձառութենէ վերջ ձեռք կը բերէ ինքնավստահութիւն եւ համոզում որ պէտք չէ շփոթել մեքենայական չորութեան ու ընդօրինակութեան հետ:

Սիփան - Կոմիտասի պարագային անուրանալի է ղեկավարին՝ Պ. Կարպիս Ափրիկեանի 30 տարիներու անխոնջ աշխատանքը եւ մանաւանդ ձեռք բերուած բարի պտուղները: Խմբավար մը որու ղեկավարելը կենդանի է, շարժումներուն մէջ յստակ ու արտակարգօրէն հաղորդակից: Մատի եւ մանաւանդ նայուածքի մէկ հպում բաւական էր որ խումբը պոռթկար կամ մեղմանար, մերթ բոլորովին վերանար:

Հայ թէ օտար կրկին անգամ «գտանք» անզուգական Կոմիտասը. որ այնքան հարազատօրէն կրցած է խորը թափանցել եւ հասնիլ մինչեւ ակունքը ու մանաւանդ արտայայտել ցաւն ու վիշտը, խինդն ու հրճուանքը մեր ժողովուրդին: Իրաւամբ բոլորիս սիրտը հպարտութեամբ ու պարծանքով լի էր քանի Սիփան - Կոմիտաս կրցած էր բարձր պահել հայ մըշակոյթի մշտավառ ջահը:

Իրաւամբ հիացած էինք բոլորս, քանի իրական երգը վերջ ու դադար չունի, ան միշտ կը հնչէ ու մեզ գինով վիճակի մէջ կը պահէ:

Ահա թէ ինչու յանուն բոլոր ներկաներուն կ՚ուզեմ ըսել...

Շնորհակալութիւն կազմակերպողներուն...

Նորանոր յաջողութիւններ Սիփան - Կոմիտասին...:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց «Նոր բուրաստան» գերեզմանատունը, Փետրուար 7-ին, յարգանքի արարողութիւն մը տեղի ունեցած է, նուիրուած հայ նահատակներու եւ կազմակերպուած՝ Իրանի բանակին կողմէ: Խօսք առնելով ղնդապետ Հաճ Սէյէտ Ճավատի դրուատած է հայ զինուորներուն դերը Իրան - Իրաք պատերազմին մէջ: Խօսք առած են նաեւ երեսփոխան Վարդան Վարդանեան եւ Խոմէյնիի ներկայացուցիչը:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Հայ Ուսումն. Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 7-ին, տեղի ունեցած է «Արարատ» երգչախումբին տարեկան համերգը, ղեկավարութեամբ Ժոռա Մինասեանի: Յայտագիրը բաղկացած է ազգային, ժողովրդական երգերէ ու մեներգներէ, որոնց դաշնակով ընկերացած է Անտրէ Մուրատեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՀՐԱՉԵԱՅ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱԼՄԱ - ԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Ալմա - Աթա, Շեւչենկօ, Ակտիւբինսկ եւ Ուրալսկ քաղաքներու մէջ մեծ ընդունելութիւն գտած է ջութակահար Հրաչեայ Յարութիւնեան, որուն նուագացանկը բաղկացած է Մոցարթի, Վիենեաւսկիի, Կ. Խաչատրեանի եւ այլոց գործերէ: Մասնաւոր գնահատանքի արժանացած է Արամ Խաչատրեանի «Երգ - պոէմ»ի, «Նոքթիւռն»ի, «Աղջկայ պար»ի, ինչպէս նաեւ Եդուարդ Միրզոյեանի «Անընդհատ շարժում»ի մեկնաբանութիւնը: Մասնագէտներ շեշտած են հայ ջութակահարին անհատականութիւնը, վարպետութիւնը, զգացումի եւ թեքնիքի ճկունութիւնը, նըւագարանին տիրապետելու մեծ հմտութիւնը: Հրաչեայ Յարութիւնեան ծանօթ անուն մըն է Հայաստանի մէջ: Այս տարի, Երեւանի սենեկային երաժշտութեան տան մէջ ան տուած է իր 500-րդ նուագահանդէսը: Մօտ ատենէն նուագահանդէսներ կուտայ Մոցարթի ծննդեան 230-ամեակին առթիւ, Հայաստանի պետական սէնֆոնիք նուագախումբի ընկերակցութեամբ մեկնաբանելով Մոցարթի գործերը: Այնուհետեւ Հրաչեայ Յարութիւնեան կը մեկնի Դաշնակցային Ռուսիա, Ուկրանիա եւ անդրկովկասեան հանրապետութիւններու կարգ մը քաղաքները, նուագահանդէսներ տալու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴԻՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Շարունակում էր նա, եւ մենք զգում էինք, թէ ինչպէս է մեր ներսում շարժւում, տեղահան լինում չհասկացուած, անկերպարանք մի կարօտ, ինչպէս խախտւում են մեր սրտի զարկերը եւ մեր աղքատիկ շորերի միջից մեզ դուրս հանելով սեպտեմբերեան թափանցիկ օրւայ միջով տանում է անծանօթ, անյայտ եզերք, որի գոյութեան մասին կարծես թէ մենք գիտէինք ծնուած օրից, բայց չգիտէինք այնտեղ տանող ճանապարհը:

- Ես այս բանաստեղծութիւնները կարդում եմ, որ դուք հասկանաք, թէ ինչքան գեղեցիկ է մեր լեզուն, - աւարտելով վերջին տունը ասաց մեր ուսուցիչը, - աշխարհում չկայ մի միտք, մի զգացմունք, որ հնարաւոր չլինի արտայայտել մեսրոպեան տառերով: Ես ուզում եմ, որ դուք հասկանալով սիրէք մայրենի խօսքը եւ ձեր շուրթերից որպէս աղօթք հնչի արքայական մեր լեզուն, ինչպէս հնչեցնել է Տէրեանը:

Եւ այդ աշնանային օրուանից ինչ - որ կարեւոր բան փոխուեց մեր կեանքում, առաջին ձիւնը չեկած բոլորս սիրահարուել էինք՝ ո՞ւմ, ինչի՞ն, չգիտէինք: Միայն յիշում եմ, որ դարձել էինք ինքնամփոփ, երազկոտ, ցրուած հայեացքով նայում էինք մեր դասարանի աղջիկներին եւ չգիտէինք ինչ էինք ուզում: Աղջիկներն էլ երեւի մեզ էին նայում, որովհետեւ առաջին անգամ սկսեցինք անյարմար զգալ մեր անշուք, տնակար շորերի մէջ եւ էլ չգնացինք Մոօ Ջորեկի մօտ մազերս խուզելու: Աշնան հողմաշ, յուսահատեցնող անձրեւները դարձան սիրելի, թառամած, գետնահար խոտերը, անձրեւի տակ սրսփացող, դողդոջուն թփերը պարուրուեցին իրիկնաժամի թախծալի մշուշով եւ մաթեմատիկայի մինչ այդ պարզ խնդիրները դարձան անլուծելի: Ոչ մի կերպ չէինք կարողանում մտապահել նաեւ Կալաֆակոսեան կզզիների տեղը անծայր ովկիանոսում: Եւ աշխարհագրութեան մեր բարի ուսուցիչը յուսահատուել, նեղացել էր մեզնից, որ համր քարտէզների փոխարէն դեղին տերեւներ էինք տանում դպրոց:

Երկրաչափութեան ուսուցիչն էլ առանձնապէս գոհ չէր մեր վարքից, որովհետեւ մենք մի քանի շաբաթ շարունակ անտարբեր էինք այն կարեւոր յայտնագործութեան հանդէպ՝ որ եռանկեան ներքին անկիւնների գումարը հաւասար է 180 աստիճանի: Երբ նա մտնելով դասարան, առաջին անգամ յայտարարեց այդ մասին, եւ մեզանից ոչ մէկը չզարմացաւ, նա կատաղութիւնից ընկաւ ինքնամոռացութեան մէջ. յատակին խփելով ջարդեց ձեռքի կաւիճը եւ բաճկոնի փէշով սրբելով գրատախտակը, որտեղ ուշադրութեան չարժանացած եռանկիւնին էր իր ներքին անկիւններով, դուրս եկաւ դասարանից: Յետոյ ձիւն եկաւ: Եւ երբ անցան առաջին բքախառն օրերը ու մաքուր, խորը ձիւնն ամրացաւ դաշտ ու սարերի վրայ, իսկ բլուրների կապոյտ ստուերները երկարեցին մինչեւ գիւղի տները, մենք առաջուայ սիրով չգնացինք դահոյկ քշելու, որսի էլ դրեթէ չէինք գնում մեծերի հետ, խղճում էինք նապաստակներին, նոյնիսկ գայլերին էինք խղճում, որ ձմրան ցուրտ գիշերներին հալածական թափառում են խաւարի մէջ: Բանաստեղծութիւն էինք կարդում եւ ուզում էինք գունատ դէմք ունենալ, ուզում էինք սիրահարուել ու մեռնել անյիշատակ, բայց այնպէս, որ մեզ չխղճային, չկարեկցէին, միայնակ ու հպարտ էինք ուզում մեռնել: Տէրեանի 1956 թուի հրատարակուած հատորը քըրքրուել էր, մաշուել, եւ որովհետեւ մեր ունեցած միակ օրինակն էր, աշակերտական տետրերիս մէջ արտագրել, հաւաքել էինք մեր սիրած բանաստեղծութիւնները, ամէն մէկս իր ճաշակով հատընտիր էր կազմել, որ գիշերները կարդայ լամբի լոյսի տակ ու սիրահարուի: Իսկ երբ վերջապէս ելեկտրականութիւնը գիւղ հասաւ, բոլորս անվերադարձ սիրահարուել էինք: Դասարանում աղջիկները տղաներից քիչ էին և համընդհանուր սիրահարուածութիւնից դուրս մնացածները սախպուած անցնում էին ուրիշ դասարաններ: Իսկ ես Տէրեանի իմ կազմած հատընտիրը ծոցագրպանումս պահած սիրահարուեցի վրացերէնի մեր դասատուին՝ Կոպտոնաշուիլի Նոնային. մի մանկամարդ, սիրունատես աղջկայ, որն այն ժամանակ դեռ կէս հայ, կէս վրացի Բարալէթ գիւղի միջնակարգն աւարտելուց յետոյ մեզ վրացերէն էր դասաւանդում: Եւ երբ պատահում էր, իմ զգացմունքներին անտեղեակ, նա շոյում էր իմ մազերը կամ նստում էր կողքիս, քիչ էր մնում մեռնէի, մի կերպ զսպելով սրտիս դողը, մտքիս մէջ լալու պէս կրկնում էի:

Դու անհոգ նայեցիր իմ վրայ,
Ու անցար քո խաղով կանացի,
Ես քեզնից դառնացած հեռացայ,
Ես քեզնից հեռացայ ու լացի...

Կրկնում էի ու նայում ձեռքերի, որոնք այդ պահին անտանելի կոպիտ էին թւում ու ցաւեցնելու չափ վիրաւորական. ինչո՞ւ իմ մատները բարակ չէին, դէմքս գունատ չէր, եւ ինչո՞ւ ես ջահել չեմ մեռնում...:

(Շար. 3)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մինասեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 9-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ՏՕՆԱԿԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին՝

ինչպէս նաեւ իրենց հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան 15-րդ տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ, Տիրուհի եւ Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

Մարտ 9-ին, Կիրակի օր, ժամը 13-ին Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ : Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Կը ներկայացուի «Աւարայրի Արծիւ» թատերգութենէն պատկերներ՝ ղեկավարութեամբ՝ Ն. Քիրէճեանի :

Հայկական պարեր «Արի - Արենոյշ» պարախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Անի եւ Օննիկ Մարտիրոսեանի :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Կարապետ Պալեան իր հօրեղբօր թոռան նորոգ հանգուցեալ՝ Պետրոս Գուլումեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, 500 Ֆ. կը նուիրէ Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Եպիսկոպոս Նաղգաշեանի՝ Տիրամայր Արաքսի Նագգաշեանի մահուան առիթով :

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

բարձր հովանաւորութեամբ
երեք յարանուանութեանց պետերուն
նախագահութեամբ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԵԼԻՆԷ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳՐՃԵԱՆԻ :

ներկայ կ'ըլլայ՝
Քալիֆորնիոյ կառավարիչին ներկայացուցիչը Գր. Սերայտարեան :

Կիրակի, Մարտ 9՝

Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione 75001 Paris

Յայտագիր. - Ժամը 13-ին կրօնական յարանուանութեանց եւ Ֆրանսահայ կազմակերպութեանց ներկայութեամբ Միսաք Մանուշեանի գնդակայարման՝ 42-րդ տարելիցին յիշատակ :

Ֆրանսայի Հայկական Ընսթիթիւ :
Գեղարուեստական պատշաճ բաժին :
Ուղերձ եւ Ֆրանսական քաղաքական անձնաւորութիւններու խօսքը :
Ճաշագին. - 250 Ֆ. :
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
42 - 96 - 09 - 82

concert

Chœurs — Soli — Instruments

Juliette Yilmazian

présente

K A R O U N
chorale d'enfants

Direction :
KHATCHIG YILMAZIAN

Dimanche 16 Mars à 15 heures
Centre Culturel Espace Julien —
— 33, cours Julien — 13001 Marseille

Œuvres de :
Komitas — Bach — E. Hovhannessian — Abel — Khatchatrian — A. Haroutounian Uvezian — Avedissian

.... *Réservation* ....
Minassian 91 66 18 45 — Mahikian 91 93 50 85
Yilmazian 91 87 43 71 — Terzean 91 49 77 22

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի Քարոզ, համաձայն հետեւեալ կարգին. -

Ուրբաթ, Մարտ 7
ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ
Ուրբաթ, Մարտ 14
ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Կ Ե Դ Ր Ո Ն Ա Կ Ա Ն Ի
100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ
ՈՒ
ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

կը դասախօսէ
Հ. ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ԶԷՔԻԵԱՆ
(Վենետիկէն)

Նիւթ՝
«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
մասնակցութեամբ՝
Անահիտ Թէրզեանի, Վիլմա Պէօրէքեանի եւ Կարապետ Տաքէսեանի :

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 20–ԻՆ
YAN'S CLUB : 5, avenue Reille, Paris 14ᵉ

— ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է —

×

Դասախօսութենէն ետք ճաշ՝ ակումբին մէջ : Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ապահովել հեռաձայնելով՝

45 – 89 – 20 – 48
43 – 81 – 80 – 82
48 – 78 – 22 – 79

Լ Ի Ո Ն

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը, սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները տարեկան ընդհանուր ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Մարտ 21-ին երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, 40 ռիւ տ'Արմէնի :

Ժողովի օրակարգն է. -

Ա.- Բարոյական տեղեկագիր :
Բ.- Նիւթական տեղեկագիր :
Գ.- Նշանակում Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի :

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

FOYER CULTUREL ARMENIEN
DE NICE

Représentation cinématographique :
Deux films d'*ARBY HOVANISSIAN*

«COMMENT LE TABLIER BRODÉ
DE MA MÈRE
S'ÉTALE SUR MA VIE»

Samedi 8 Mars à 20 heures 45

«LA SOURCE»

Dimanche 9 Mars à 15 heures 30

Maison des Jeunes et de la Culture
10, bd. Comte de Falicon
NICE - NORD

A VENDRE

PARTICULIER

7 pièces, jardin.
Quartier THIERS, TOURS

PRIX : 690. 000 Frs.

POLADIAN . (16) 60 - 03 - 51 - 43

OFFRE D'EMPLOI

**CHERCHE
CARROSSIER
QUALIFIÉ**

Carrosserie S A B B A G H
25230 SELONCOURT
Tél. : (16) 81. 34. 76. 42

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ
ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
Պ. ՊԱՐԳԵՒ ՍԱՅՐԻՄ
ԵՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուելու

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ԲԱՑՄԱՆ

Կ Ի Ր Ա Կ Ի, Մ Ա Ր Տ 9, Ժ Ա Մ Ը 1 2 – Ի Ն
30, rue de l'Egalité — ISSY - LES - MOULINEAUX

Ծնք. – Յաւարտ պատարագի, հանրակառքեր ձեր տրամադրութեան տակ կ'ըլլան, եկեղեցիէն դպրոցին վայրը փոխադրելու համար ձեզ :

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ
ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

—×—

(մասնագէտ ելեկտրագէտ)
(électricien qualifié)

Հայ երիտասարդ մը, որ 15 տարուան փորձառութիւն ունի եւ աշխատանքի իրաւունք, ստիպողաբար գործ կը փնտռէ :

Հեռաձայնել՝
Պ. Հրայր
43 - 84 - 27 - 49

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CONFERENCE - DEBAT

par le Pasteur J. D. SAHAGIAN

à l'occasion de la parution de son livre
«*Le Mouvement Evangélique Arménien des Origines à nos Jours*».

le Lundi 10 Mars à 21 heures
en l'Eglise Evangélique Arménienne
d'Issy-lesMlx. — 28, ave. Bourgain

le Mardi 11 Mars à 20 heures 30
à la MCA d'Alfortville
9, rue de Madrid

A l'issue de la soirée, dédicace du livre par l'auteur.

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
M A R S E I L L E
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

R é s e r v a t i o n s
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
7
VENDREDI
7 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.177 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.177

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ

ՃԻՀԱՏԸ ԿԸ ՊԱՐԾԵՆԱՅ.- «ՍՊԱՆՆԵՑԻՆՔ ՍԷՕՌԱՆ»

—×—

Չորեքշաբթի ժամը 18-ին է, որ Պէյրութի մէջ հրապարակուած վեկոյցով մը, Իսլամական Ճիհատը կը յայտարարէր թէ սպաննած է Ֆրանսացի պատանդներէն մէկը՝ Միշէլ Սէօռա, իբրեւ պատասխան Ֆրանսայի իրագասէր քաղաքականու - թեան: Արտաքին Նախարարութիւնը անմիջապէս կը փորձէր հաստատ լուր մը ունենալ այդ մասին, բայց Հինգշաբթի առտու կարելի չէր եղած: Մէկ կողմէ՝ յոյս, որ լուրը աւելի շանթաժ մըն է, միւս կողմէ, սակայն, կարգ մը յատկանշական կէտեր, որոնք այն համոզումը կուտան թէ Ճիհատը «պարապ խօսք» չըներ:

Անիկա հետեւանք մը կը նկատուի Ֆրանսայէն արտաքսուած երկու Իրաքցիներու, որոնցմէ մէկն ալ վնդակահար - ւած կ'ըլլայ Իրաք վերադարձին: Այս Իրաքցիները ընդդիմադիր էին Պաղտատի իշխանութեան, այսինքն՝ Պարսկաստանի մօտ: Ճիհատը, չորս պատանդներու փոխարէն, յանձնումը կը պահանջէր Պախթիարի դէմ ձախողած մահափորձին հեղինակներուն: Սէօռա, որ առեւանգուեցաւ Քօֆմանի հետ անցեալ Մայիսին, հետազօտող մըն էր, խորապէս կապուած Լիբանանի, ուր նաեւ ամուսնացած էր տեղացի, ծագումով սուրիացի արաբ կնոջ մը հետ: 37 տարեկան, հայր է երկու զաւակի:

Առեւանգուած անձերու պարագան, եթէ յոյսեր կուտայ ընտանիքին, աւելի ահաւոր է նենթականերուն համար: Հատ ու կենտ պատանդներ, որոնք ազատ արձակուեցան, կրցած են նկարագրել այն նուաստացուցիչ եւ անտանելի պայմանները, որոնց մէջ ապրած են: Խուցերու մէջ, բոլորովին առանձնացած, մութ, եւ այս ամբողջը յանուն Ալլահի կամ իսլամի: Բայց Սէօռայի սպանու - թիւնը, եթէ վերջնապէս հաստատուի, բոլորովին վրդովեցուցիչ է, նաեւ այն պատճառով, որ տեղացի չիներն իսկ պահանջած էին իր արձակումը: Ճիհատին համար, դաս մըն ալ է Դամասկոսի, քանի Սուրիա երաշխաւոր էր Ֆրանսայի մօտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱ ՄԷԿ ձայնասփիւռի կայանը բոլորովին անհատական ձեռնարկ դարձաւ, Հաչէթ գնած ըլլալով բաժնեթուղթերու այն 35% զոր ունէր Պետութիւնը Սոֆիրատ ընկերութեան միջոցաւ (որու դրամագլուխը պետական է): Այս անակնկալ գործողութիւնը առաջնակարգ դիրքի վրայ կը դնէ Հաչէթը, որ կրնայ հեռատեսիլի կայանի մըն ալ տիրանալ ընտրութիւններէն ետք:

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՔԱԱԹՐՕ (Ֆապիիուսի կերպով պաշտպանած է կառավարութեան քաղաքականութիւնը ի նպաստ հրեայ համայնքին եւ Իսրայէլի՝ «Ընկերվարութիւն եւ Հրէութիւն» ակումբին առջեւ, զոր հիմնած է 1976-ին:

ՊԷՊԷ ՏՈՔ, որ լսա Ֆապիիսի, առաւելագոյն շարթուան մը համար եկած էր Ֆրանսա, Քոթ տ'Ազիւր պիտի տեղաւորւի քանի մը օրէն: Փետրուար 7-էն ի վեր Սավոյա է եւ միշտ գինքը հիւրընկալող երկիր մը կը փնտռուի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ն Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25 - 27)

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Երեւանի Ա· Խաչատրեան սրահին մէջ, Փետրուար 19-ին, տեղի ունեցած է յոբելենական երեկոյթ մը, նուիրուած Սերօ Խանզադեանի ծննդեան եօթանասունամեակին: Ներկայ եղած են գրականութեան եւ արուեստի մարդերու ծանօթ դէմքեր, նախկին ռազմիկներ, կուսակցական եւ պետական աւագանին եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան՝ նշելով. «Մենք հաւաքուել ենք մեծարելու արդի հայ արձակի նահապետին՝ Սերօ Խանզադեանին, որի անունը, ինչպէս արդարացիօրէն ընդգծուած է ՍՍՀՄ Գրողների Միութեան յոբելենական ողջոյնի մէջ, «պատուաւոր տեղ է գրաւում սովետական գրականութեան խօսքի խոշորագոյն վարպետների շարքում»: Սերօ Խանզադեանն այսօր Հայաստանի ամենաճանաչուած գրողն է, մեր գրական ընտանիքում՝ սոցիալիստական աշխատանքի առաջին հերոսը: Նրա անունը լայնօրէն յայտնի է մեր մեծ հայրենիքի բոլոր ծայրերում, նրան կարդում են ռուսերէն ու ուկրաներէն, վրացերէն ու ուզբեկերէն, բելոռուսերէն ու ադրբեջաներէն: Հայ գրողի լաւագոյն գրքերը թարգմանուած են աշխարհի տարբեր լեզուներով եւ նպաստում են հայ գրականութեան միջազգային ճանաչմանը: Սերօ Խանզադեանը արդի հայ գրականութեան ամենասիրուած անուններից է Սփիւռքում:

«...Գրողի, արուեստագէտի իւրաքան - չիւր նշանակալից յոբելեան՝ յետադարձ հայեացքի բախտաւոր առիթ է տալիս եւ այսօր: Մտովի թերթելով Սերօ Խանզադեանի ծանրակշիռ վաստակի լաւագոյն էջերը, դժուար է չզարմանալ գրողի ընդգրկումների լայնութիւնից ու թափից, չհիանալ նրա ստեղծած գրական հերոսների պատկերասրահով եւ, մանաւանդ, դժուար է չհիանալ նրա անդադրում աշխատասիրութեամբ ու չխամրող եռանդով: Սերօ Խանզադեանը ամենից առաջ արդիականութեան կենսագիրն է: Նա սովետական գրականութեան մէջ առաջիններից մէկն էր, որ պատերազմը մարմնաւորեց վիպական լայն կտաւի վրայ («Մեր գնդի մարդիկ»):

«Սերօ Խանզադեանը դաւանում է այն ճշմարիտ կարգախօսին, թէ ժողովրդի անցեալից կրակն է պէտք վերցնել, այլ ոչ թէ մոխիրը: «Թագուհին Հայոց», «Խօսք Հայաստանի լեռներ» գործերում գրողը ժողովրդի հետ խօսում է նրա ոգու թռիչքների բարձունքից, դրանով իսկ՝ թէժացնելով կրակը, այսօրուայ եւ վաղուայ մաքառումների համար: Նրա «Հայրենապատում»ը վերածնուած այդ երկրի տարեգրութիւնն է՝ իր տեսակի մէջ եզակի մի գործ»:

Սերօ Խանզադեանի կեանքին ու գրական վաստակին մասին զեկուցումով հանդէս եկած է Հրաչեայ Յովհաննիսեան:

Հուսկ, շնորհակալութեան խօսք արտասանած է յոբելեարը:

×

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՎԻԿՏՈՐ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ան ադեղը հպեց լարերուն եւ լարաննին մէջ տարածուեցան բոլորին ծանօթ մեղեդիին հնչիւնները: Այս մեղեդին աշխարհի չորս ծագերուն ծանօթ է ամէնուն, եւ իւրաքանչիւրը զայն կը լսէ, կը նուագէ ու կ'երգէ իրեն յատուկ ընկալումով: Այդ մեղեդին իր, մեր երգերու, բաղձանքներու, կարօտներու մարմնաւորումն է: Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս: Եւ ան՝ արդէն հասուն ջութակահար, իւրաքանչիւր համերգի խապրիկներ կը ղրկէ ամէնուրեք: Իւրաքանչիւր երաժիշտ, առաւել եւս ջութակահար, անպայման ունի իր կուռքը: Այդպիսիները Վիկտոր Խաչատրեանի համար քանի մը հատ են՝ Քրայզլէր, Հայֆէց, Մենուհին, Աւետ Գաբրիէլեան, Յակոբ Վարդանեան: Անոնց մեկնաբանական արուեստը, անշուշտ, ծանօթ է աշխարհին: Նման վարպետներ ունկնդրելը եւ շփումը Ռուբէն Ահարոնեանի, Եդուարդ Թադեւոսեանի հետ, ինչպէս նաեւ բնատուր տաղանդը եւ քրտնաջան աշխատանքը կը պայմա - նաւորեն Վիկտոր Խաչատրեան ջութակահարի յաջողութիւնը: Իւրաքանչիւր ջութակահար, մենանուագի հետ, պէտք է նաեւ անդամագրուի նուագախումբի, նաեւ իր արուեստը ուսուցանէ մատաղ սերունդին: Փորձեցէք գտնել գինք: Կարելի չէ: Հաշուուած են նոյնիսկ վայր - կեանները՝ փորձ, ձայնագրութիւն, համերգ, դաս: Մեծ ջութակահարները նըւագած են նուագախումբերու մէջ: Անհրաժեշտութիւն է: Նուագախումբի մէջ աշխատիլը զուռնաւոր կտաւի զգացում կը յառաջացնէ, աւելի դիտակից կը դարձնէ կշռոյթի զգացումի նկատմամբ: Նուագախումբին մէջ կ'ենթարկուիս ղեկավարին: Կոմիտաս ... ի՞նչ ճկունութիւն, գունագեղութիւն, ելեւէջներու հարստութիւն, մտքի խորութիւն եւ տակաւին ուրիշ բաներ, զորս միայն պէտք է լսել Վիկտոր Խաչատրեանի մեկնաբանութեամբ: Սոլիստ եւ նուագախումբի քոնսէրմայսթէր մը, որուն կը հետեւին նուագախումբի անդամները: Աղեղի փոքրը շարժում մը եւ բազմաթիւ աղեղներ կը հետեւին իրեն, նաեւ կ'ընդօրինակեն ու կը շարունակեն:

Մեծ են Պէթհովէնը, Մոցարթը, Փականինին, Պարթոքը, Սթրավինսքին: Բոլորէն բարձր է Պախ: Ուրիշ է Կոմիտասը: Ան ամբողջ հայաշխարհ մըն է ... Միշտ պէտք է ազգայինը պահպանել ոչ միայն ձայնային ելեւէջներով, այլեւ ոգիով. ամէնուրեք պէտք է զգացուի ազգային ոգին: Քիչ կը նուագենք Կոմիտաս: Եթէ Կոմիտաս շատ նուագենք, միւսները աւելի լաւ կը նուագենք: Նոյնը պէտք է ըսել նաեւ Արամ Խաչատրեանի մասին:

... Հանդիպեցանք դպրոցին սրահը. իրիկուն էր: Դէմքին յոգնութեան ոչ մէկ նշոյլ. պրպտուն աչքեր, կեդրոնացած հայեացք նոր լսելու, տեսնելու, նաեւ ընկալելու պատրաստ: Թեւին տակը ծըրար մը. անվարան կը կռահես, որ քնանըկար մըն է, երաժշտութենէ ետք՝ երկրորդ զբաղումը ... Ջութակահարը սիրահարած է հայրենի բնութեան, ծիլ ու ծաղիկին, ճարտարապետութեան:

COMMUNIQUÉ D'INFORMATION

DIFFUSÉ PAR LE SECRÉTARIAT
DE MONSEIGNEUR
KUDE NAKACHIAN

Dans le cadre de ses rencontres avec les responsables des principales formations politiques françaises, Monseigneur Kude NAKACHIAN, délégué apostolique pour l'Europe Occidentale de sa Sainteté VASKEN 1er, Catholicos de tous les Arméniens, a été reçu le Mardi 4 Mars 1986 par Mr Lionel JOSPIN, Premier secrétaire du Parti Socialiste, au Siège du Parti Socialiste, rue de Solférino.

Une délégation composée de Messieurs Armen BARSEGHIAN, Christian DER - STÉPANIAN et Albert KALAYDJIAN accompagnait l'autorité spirituelle arménienne.

Monseigneur Kude NAKACHIAN remercia Mr. Lionel JOSPIN pour l'intérêt qu'il portait aux problèmes de la Communauté arménienne.

L'examen de la question arménienne au Parlement Européen fut au centre des discussions qui se déroulèrent dans un climat de compréhension mutuelle.

Après avoir rappelé l'importance du débat actuellement en cours au Parlement Européen, Monseigneur Kude NAKACHIAN estima que le vote d'une résolution de reconnaissance du génocide arménien par cette instance s'imposait comme un acte de justice élémentaire pour le peuple arménien; cette reconnaissance correspondait à une aspiration unanimement ressentie par la Communauté arménienne. Mr. Lionel JOSPIN souligna, pour sa part, les liens profonds et anciens unissant les Socialistes français et les Arméniens; il évoqua, tout particulièrement, le rôle actif joué par les parlementaires français de son groupe dans la procédure engagée à l'Assemblée de Strasbourg; il réaffirma son souhait de voir le génocide arménien reconnu au plan international.

Les membres de la délégation firent par de leurs préoccupations à l'égard des positions négatives exprimées, sur ce sujet, par certains collègues socialistes européens.

Mr. Lionel JOSPIN se montra très attentif à ces considérations et plaida pour une attitude concertée de tous les socialistes européens vis à vis du génocide arménien; il s'engagea personnellement à intervenir afin de favoriser une évolution de ces parlementaires en faveur de la question arménienne.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

— C. I. C. A. M. —

ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

Է· ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Տէր և Տիկին Ժաք Պաթմանեան	10·000
Օր· Նուարդ Փափազեան	5·000
Տէր եւ Տիկին Թադւոր Թադւորեան	2·500
Հայ Առաքելական Էկզարքա	2·000
Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկ·	1·000
Շարվիեօյի Ս· Նշան Եկեղեցւոյ	
Ազգային Միութիւն	1·000
Տէր եւ Տիկին Խոմոն Խայաճեան	1·000
Տոքթ· Քլօտ Ադամեան	1·000
Օր· Ալիս Պարսամեան	1·000
Պ· Տիրքէլէսեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Լօրիս Մատթէոսեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Վահան Տէր - Մինասեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Մելիք Ամիրայեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Ժ· Խաչատուր	500
Տէր եւ Տիկին Ստ· Ստեփանեան	500
Պ· Տիգրան Խանթամուրեան	500
Տիկին Ա· Պապեան	300
Տէր եւ Տիկին Է· Զալըքեան	100
Գումար՝	30·400
Նախորդ գումար՝	244·650
Ընդհ· գումար՝	275·050

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ...

Արտաշէսեան Հարստութիւն	Ք. Ա. 189 - 14 Ք. Վ. տեւած է 203 տարի:
Արշակունեաց Հարստութիւն	Ք. Վ. 52 - 428 տեւած է 376 տարի:
Բագրատունեաց Թագաւորութիւն	Ք. Վ. 885 - 1079 տեւած է 194 տարի:
Կիլիկեան Իշխանութիւն	Ք. Վ. 1080 - 1098 տեւած է 18 տարի:
Կիլիկեան Թագաւորութիւն	Ք. Վ. 1098 - 1375 տեւած է 177 տարի:

Գուցէ տարօրինակ թուի մեր պատմութեան այս հիմնական թուականներուն յիշեցումը. անդրադարձութիւնս բոլորովին պատահական էր ինծի համար այ. քանի մը տարի է որ կեանքի եւ մահու պայքար կը մղենք, որպէսզի Մխիթարեան Միաբանութիւնը նիւթապէս չընաջընջուի, տնտեսական մահացու տագնապի մը երեսէն: Մեր երկիրը, Հայոց արքունիքը, մեր մշակութային գանձերն ու հոգեւոր կեդրոնները քանդուած եւ ոտնակոխ եղած են միշտ թշնամի ջարդարար հրոսակներու սմբակներուն տակ. այս է պատկերը մեր երեք հազարամեայ ծանօթ պատմութեան: Այսօր երբ թշնամի հրոսակներ գոյութիւն չունին, երբ Հայութիւնը Մայր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի համայն տարածքին վրայ կ'ապրի նիւթապէս բարեկեցիկ վիճակ մը, անդին, Իտալիոյ ամենագեղեցիկ լճակին մէկ անկիւնը, Վենետիկի ջուրերուն մէջ, Հայոց պատմութեան վերջին հարստութիւնը, Մխիթար Սեբաստացիի Ձեռակերտը, սուզուելու դատապարտուած է, եթէ փութով նիւթական օգնութիւն մը չստանայ...:

Հոս, այլեւս, չեմ խօսիր որպէս Մխիթարեան Միաբան, այլ որպէս Հայ անհատ մը, որ խորապէս գիտակից է կատարուող ողբերգութեան եւ մանաւանդ գիտակից այն դերին՝ որ Մխիթարեան հաստատութիւնը, մանաւորապէս ներկայիս, ունի կատարելիք ցիրուցան ըՍփիւռքի մէջ, Հայ Գիրին, Լեզուին եւ Մշակոյթին պահպանութեան համար:

285 բեղուն տարիներ բոլորած է ան: Հոս է որ իմաստ կ'առնէ վերը յիշատակած թուականներս. իր տեւողութեամբ, Մխիթարեան Միաբանութիւնը, կը զիջի միայն Արշակունեաց հարստութեան:

18-րդ դարը հազիւ սկսած էր շառագունիլ. 1700 թուի Սեպտեմբերի առաջին օրերուն, Պոլսոյ մէջ, անանուն տան մը վերնատունը վկան պիտի ըլլար Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնարկութեան. ոչ արքունի փողեր կը հնչէին, ոչ արծաթեայ չեփորներ. ձիաւորներ չկային, ոչ ալ կայսերական պատգամաւորներ, խնդակցելու պատանութենէն դեռ նոր դուրս եկած Սեբաստացի Մխիթարին հետ, որ այդ պահուն, իրեն նման բուռ մը հայորդիներով, նոր էջ մը կը բանար Հայոց պատմութեան ոսկեմատեանին մէջ, հրաժարելով ընտանիքէն, կեանքի հաճոյքներէն, նուիրուելու համար Աստուծոյ եւ Հայ Ազգին ծառայութեան:

Այդ օրէն Մխիթարի եւ իր աշակերտներուն կեանքը եղաւ հալածանքներու եւ չարչարանքներու շղթայ մը. հազիւ սկըսած էր հայերէն առաջին գիրքերը տպել այդ միեւնոյն վերնատան մէջ, հարկադըրուեցաւ հեռանալ Պոլիսէն, ուր մահուան դատապարտուած էր որպէս վտանգաւոր խռովարար, եւ ապաստանիլ Յունաստանի արեւմտեան այն անկիւնը, Մեթոն, որ Վենետիկի Հանրապետութեան գերիշխանութեան տակ կը գտնըւէր: Հոն տրամադրուած հողի մը վրայ, հիմնեց իր առաջին Վանատունը՝ մեծամեծ զոհողութիւններով, եւ սկսաւ մարմին տալ իր գաղափարներուն, պատրաստելով նոր գիտակից սերունդ մը, տպելով գիրքեր եւ այլեւայլ ճամբաներով հասցնել զանոնք Պոլիս եւ Օսմանեան կայսրութեան հայաշատ կեդրոնները:

15 տարի միայն տեւեց այս բեղուն գործունէութիւնը: 1715-ին սուլթանական բանակները Յունաստան մտած էին. Վենետիկցիները, թիւով անհամեմատօրէն սակաւ, հարկադրուեցան հեռանալ: Մեթոն քարուքանդ եղաւ: Մխիթարի նորակառոյց վանքը՝ նմանապէս: Միաբանները՝ Հիմնադիրին առաջնորդութեամբ՝ ապաստան գտան Վենետիկ, երկու տարի ապրեցան յետին աղքատութեամբ՝ Ս. Մարտին Եկեղեցւոյ յարակից բնակարանի մը մէջ: Ս. Ղազար փոքր, աննշան կղզի մըն էր, լքուած իր բնակիչներէն (բորոտներ) դար մը առաջ, կը պահէր միայն կիսափուլ շէնք մը եւ մատուռ: Մխիթար վարձեց զայն, դրամի փոխարէն մոմ տալով Վենետիկի (իր մահէն շատ վերջն է որ Ս. Ղազար գնուեցաւ պաշտօնապէս). այդ նախկին բորոտանոցը շէնցաւ իր կենդանութեան, ընդարձակուեցաւ իր յաջորդներուն օրով (7.000-էն հասնելով 30.000 քառակուսի մեթրի) եւ դարձաւ Հայութեան ամենադաժան օրերուն՝ Լոյսի եւ Մտքի նոր փարոսը, Հայոց պատմութեան մէջ բացառիկ երեւոյթ մը, ծընունդ տալով Հայրենի հողէն հեռու, բայց հայ հանճարով եւ սրբութիւններով սնած, հայկական նոր ոսկեդարին:

Օշականի Սուրբը հրճուեցաւ իր դամբարանին մէջ: Հայ լեզուն սկսաւ թօթափել իր վրայէն խաւարածին դարերու ժանգը, գտաւ իր վերանորոգիչները՝ յանձինս Մխիթարի, Անանեանի, Ասկերեանի, Բագրատունիի, Ղափիկեանի, Հացունիի, Ճանաչեանի:

Խորենացին ունեցաւ իր արժանաւոր յաջորդը՝ Հ. Միքայէլ Չամչեանի գործերով:

Անանիա Շիրակացին հպարտութեամբ դիտեց Հ. Մանուէլ Քաջունիի եւ Հ. Խորէն Սինանեանի գիտական լուրջ պրպտումները: Անման Նարեկացին նոր կեանք ստացաւ Աւետիքեանի գործերով: Աւգերեան՝ Հայոց աշխարհի վանքերու եւ տաճարներու փլատակներէն փրկեց հայ սուրբերն ու նահատակները եւ մտցուց հայ օճախներու մէջ:

Զօհրապեան ի մի հաւաքեց Սուրբ Թարգմանչաց գլուխ - գործոցի բեկորները - Աստուածաշունչը - եւ Ոսկեդարի փայլով հրամցուց Հայ ժողովուրդին:

Եզնիկ, Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Փարպեցի, Եղիշէ, Դաւիթ Անյաղթ, Մանդակունի, եւ այլ անհամար՝ հայ միտքին, խիղճին, գիտութեան եւ սրբութեան հանճարներ, նոր հանդերձանքով դուրս ելան՝ ցիրուցան, նահատակուած եւ փոշիներու մէջ կորած ձեռագիրներէն: Յոյն, լատին եւ եւրոպական միտքի տիտաններուն համար լայն բացուեցան Հայոց արքունի դուռները, շնորհիւ Թովմաճանի, Հիւրմիւզներու, Ճարեանի, Բագրատունիի, Ղազիկեանի: ... Եւ Ալիշան եղաւ փառքի պսակը այս ամէնուն:

Այսօր, Ս. Ղազար կղզին, իր փոքր տարածութեամբ բայց մեծ ոգիով, Սփիւռքի Հայաստանն է, սրբացած հողը, սեփականութիւնը համայն Հայութեան. ան շատոնց դադրած է խումբ մը ուխտաւոր հոգիներու միայն բնակարանը ըլլալէ, կամ Վենետիկի լճակին կղզիներու գոհարը: Ս. Ղազար՝ Հայ մշակոյթի եռուն կեդրոնն է. հոն է որ կը գործէ Հայոց պատմութեան ամենահին եւ գործունեայ տպարանը, անդադար հայթայթելով դասագիրքեր՝ հայ վարժարաններուն, եւ մշակութային սնունդ՝ հայ տուներուն: Իր Մատենադարանը, Երեւանէն վերջ, դուրգուրանքով կը պահէ հայ ձեռագիրներու ամենահարուստ հաւաքածոն: Անոր դիւանը իսկական գանձարան մըն է երեքհարիւրամեայ Հայոց պատմութեան, գրականութեան եւ մշակոյթին: Ս. Ղազարի մէջ կը գտնուի նաեւ հայ մամուլի ամենաճոխ հաւաքածոներէն մին. Գրադարանը՝ իր տասնեակ հազարաւոր հատորներով, Սփիւռքի տարածքին, մեծագոյն խտացումն է հայ գիրքին: Նոյնպէս պատկերասրահը՝ ուր Այվազովսկիէն մինչեւ Քոչար եւ Սարեան, Գառզու եւ Շարթ, Շահին եւ Մախոխեան գտած են իրենց վերջին կայանը եւ հայ տաղանդին ցոլքերը կը ճառագայթեն բիւրաւոր այցելուներու սրտերէն ներս: Անոր թանգարանը՝ հայ արուեստի անհամար գանձեր կը պարունակէ, արծաթեղէններէն մինչեւ յախճապակիներ, Տիգրանի դրամներէն մինչեւ Հեթում եւ Հայաստանի Հանրապետութիւն, Ուրարտուի պղինձներէն մինչեւ Ղարարագինները, Կաթողիկոսական կոնդակներէն մինչեւ ժողովրդական հմայիլներ: Սուրբ Ղազար մանրակերտ Հայաստանն է, անոր երեք հազարամեայ անցեալի սրբավայրը. հոն Մխիթարի ոգին կը թեւածէ ամէն օր. իր հոյակերտ եկեղեցիին կամարներուն տակէն, գուլայ - գուլայ երկինք կը բարձրանան՝ խունկի ծուէններուն ընկերացած Շնորհալիի շարականները, ամէն օր: Մխիթարի զաւակները, խոնարհ եւ անանուն, զոյգ - զոյգ ցրուած՝ հայ գաղթօճախներու մէջ, Հալէպէն՝ Փարիզ, Վենետիկէն՝ Պուէնոս - Այրէս, Պէյրութէն՝ Պոլիս, հարիւրաւոր հայ պատանիներու եւ պարմանուհիներու ցոյց կուտան Օշականի հրաշքը եւ Լուսաւորչի կանթեղը:

Ոչ. Ս. Ղազար պէտք չէ մեռնի: Սուրբ Ղազար չի կրնար մեռնիլ, քանի հայ ազգը կենդանի է: Հեռաւոր 1700 Սեպտեմբերի այն օրէն՝ երբ անանուն վերնատան մէջ ծնունդ առաւ Մխիթարեան Միաբանութիւնը, այդ օր ծնաւ նաեւ բնա[illegible]ցական այն անքակտելի կապը՝ Մխիթարի եւ Հայութեան միջեւ, որով մ[illegible] պատճառ դարձաւ միւսին փոխադարձաբար: Եթէ Սփիւռքը թոյլ տայ որ Սուրբ Ղազար մահանայ ... ինք չունի ապագայ[illegible]

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՏԻԿԵԱՆ

Վենետիկ, - Ս. Ղազար

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԽՕՍՔ

Դժուար չէ պատկերացնել, թէ որքան ծանր պիտի լինէր մի գրողի մանկութիւնը, որ բախտ էր ունեցել մեր դարասկզբին ծնուելու Արեւմտեան - Հայաստանում, Մշոյ գիւղերից մէկում: Այս պատանի Մկրտիչը նոյնպէս ճաշակեց ու մինչեւ վերջ պարպեց եաթաղանից մազապուրծ հայ որբին բաժին ընկած կեանքի թանձր ու անասելի դառն մրուրը: Երկար, շատ երկար տեւեց գաղթի՝ նահատակութիւններով լի ու տառապալից ուղին, մինչեւ որ Հոկտեմբերեան արեւը յուսահանեց եւ ջերմացրեց իր շնչով:

Մկրտիչ Ասլանեանը կեանք առաւ եւ ձեւաւորուեց այդ արեւի ներքոյ: Նրա գրական ասպարէզ իջնելը համընկնում է այն շրջանին, երբ ամբողջ երկիրը գտնւում էր սրընթաց յուզումների ու ոգորումների մէջ, արուեստի ու գրականութեան բոլոր ոլորտներում անողոք պայքար էր մղւում հնի ու նորի միջեւ: Անվարան զինւորագրուելով նորին՝ Մ. Ասլանեանը գրչի իր կոչմամբ, հաւատամքի ու քաղաքացիական պարտքի զգացումով նուիրուեց եւ մինչեւ վերջ ակտիւ հետաքրքրութիւն ցուցաբերեց տեղի ունեցող գրեթէ բոլոր էական փոփոխութիւնների եւ իրադարձութիւնների հանդէպ՝ յեղափոխութիւնից մինչեւ աշխարհամարտ, ետպատերազմեան ստեղծարար աշխատանք եւայլն: Բնական է նաեւ, որ տեղահանութիւն ու գաղթ տեսած գրողը չէր կարող մոռանալ եւ չմոռացաւ իր ժողովրդի ողբերգութիւնը եւ դեռեւս վաղ շրջանի մի քանի պատմուածքներում («Քեարամը», «Զոյ տուն») ճշմարտացիօրէն վերարտադրեց ցեղասպանութեան զարհուրելի տեսարանները, պատմեց հայ ֆիտայիների հերոսական պայքարի մասին:

Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին իսկ օրերին Մ. Ասլանեանը մեկնեց բանակ եւ ծառայեց հետախուզական ստորաբաժանումում: Տեսածը, զգացածը եւ ապրածը յետագայում նա վարպետօրէն նկարագրեց «Քօղարկուած հետքեր» եւ «Աներեւոյթ ճակատ» վիպակներում: Պատերազմական թեման նա շօշափել է նաեւ «Երջանկութեան արահետով» երկ[illegible] վէպում: Այս բազմապլան ստեղծագործութեան մէջ զգացւում է գրողի մեծ հոգութիւնն իր ժողովրդի եւ նրա երիտասարդ սերնդի բախտի համար:

Ձեռք բերելով գրական վարպետութիւն եւ հարուստ կենսափորձ, Մ. Ասլանեանը յետագայում ընդարձակում է իր հետաքրքրութիւնների շրջանակները. Նկատում[illegible] է նաեւ սոցիալական նկրտումներն ու բարոյական միտումները: Սրբութիւն[illegible] սրբոց սիրոյ եւ ընտանիքի, խղճի, պարտքի ու պարտականութեան հարցերն է բարձրացնում ժամանակին բաւական աղմուկ հանած «Աշխէն Սաթեան» վէպում, «Էգոիստը», «Ուրիշի երջանկութեան համար», «Յանուն կեանքի», «Գնանք նրանց ճանապարհով», «Անհանգիստ բնաւորութիւններ» եւ այլ պատմուածքներում ու վիպակներում:

Մ. Ասլանեանը ազնիւ մարդ էր, նուիրուած գրող ու քաղաքացի, համեստ եւ անկաշառ: Իր կեանքի լաւագոյն տարիները, ուժն ու եռանդը նա նուիրաբերեց Վրաստանի խորհրդահայ գրականութեան ու մշակոյթի զարգացման, հայ եւ վրաց ժողովուրդների բարեկամական յարաբերութիւնների խորացման հանրաշահ գործին:

Անուանի գրողն իր մահկանացուն կնքեց կեանքի իններորդ տասնամեակի շեմին: Իսկ նրա ստեղծագործութիւնները շարունակում են ապրել՝ իրենց հետ ապրեցնելով այդ ազնիւ մարդու բարի յիշատակը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ԲԱՅՐԱՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐԵՒԻՆ ՄԱՅՐ ՄՏՆԵԼԸ...

Շրջապտոյտ մը կը վերադառնայինք. Մեր կառքը բլուրէ մը վեր մագլցելէ վերջ շարունակեց իր ճամբան, երբ յանկարծ հորիզոնին վրայ տեսայ արեւին մայր մտնելը: Պահ մը ցնցուեցայ: Հոյակապ տեսարան մըն էր: Արեւը մեծցած, կասկարմիր սկաւառակ մը դարձած էր եւ սկսած էր դպչիլ հորիզոնին, որուն ետեւ պիտի անհետանար քիչ յետոյ: Բայց անհետանալէ քանի մը վայրկեան առաջ ահա իրեն նայողներուն մարտահրաւէր կը կարդար իր ամբողջ գեղեցկութեամբ ու հմայքովը: Մարդուս հոգին կը սոս[illegible] սլոար այդպիսի գեղեցկութեան մը դիմաց: Կախարդուած, նայեցայ շուրջս[illegible] քովիններուս հետ բաժնելու համար կա[illegible] խարդանքին հմայքը: Բայց տեսայ որ ո[illegible] ոք կը նայէր այդ գեղեցկութեան, ոչ [illegible] կարեւորութիւն կուտար: Չէի՞ն տեսած մայրամուտը, թէ ոչ չէին ցնցուած, չէին անդրադարձած անոր անօրինակ գեղեցկութեան: Զարմացայ:

×

Գիտեմ որ կան, մեր կարծածէն ալ [illegible] ւելի մեծ թիւով մարդիկ, որոնց համա[ր] արեւին գեղեցիկ մայրամուտը, կամ աստղերուն աչք քթթելը երկնակամարին վրայ, կամ լիալուսնի մը կախարդական ծովային համայնապատկերի մը մէջ, [illegible] տակաւին բնութեան հազարումէկ աքանչ[ելի] լի խաղերը կրնան բան մը չարտայայտե[լ], կրնան աննշմար անցնիլ:

Ինծի համար գրեթէ ոճիր մըն է [illegible] տարբեր մնալը բնութեան այս կամ այ[ն] հրաշալիքին դիմաց: Ինծի այնպէս [illegible] թուի որ արեւ մը մեր նայելուն կը սպ[ասէ] մայրը մտնելէ առաջ, աստղերը մե[զի] է որ աչք կը քթթեն իրենց շքեղ պլպլ[ացում]ներով, բնութիւնը մեր վկայութի[ւ]նը, մեր ականատես ըլլալը կը փնտռէ [illegible] մէն անգամ որ գեղեցկութիւն մը կը ը[նծա]յեղծէ: Բնութիւնը ինծի համար արուեստագէտ մըն է, երաժիշտ, գերասանի[ն], քանդակագործի, գրագէտի նման, [illegible] ով գիտէ ինչ կը զգայ, երբ կը տեսնէ թէ մարդ կոչուածը անտարբեր կը կենայ իր ստեղծագործութեան դիմաց, հակառակ որ ինք պիտի ստեղծագործէ նոյ[նիսկ] իսկ եթէ մէկ հոգի չունի իբրեւ հանդի[սա]տես, նոյնիսկ եթէ մէկ հոգի չէ մնա[ց]ած երկրագունդին վրայ: Ամէն բանի մէջ օրէնքը նոյնն է. գեղեցկութիւնը [աւ]ելի գեղեցիկ է, երբ ականատես մը կայ անոր դիմացը:

×

Շթայնպէքի հերոսներէն մէկուն մէջ խօսքը ուշադրութիւնս գրաւած էր [illegible] եալները: Ծերունի մը, որ քիչ մը [illegible] կորսնցուցած էր մտքի պայծառութիւն[ը], երիկուն մը սապէս կ'ըսէր իր բարեկա[մ]ին.

- Ալ երթամ ու արեւին նայիմ: Առան[ց] ինծի, արեւը չի կրնար մայրը մտնել:

Իրողութիւնը այն է որ արեւը մե[զի] պէտք չունի մայր մտնելու համար, բա[յց] մենք պէտք ունինք տեսնելու արեւու[ն] մայրը մտնելը: Այն պահէն սկսեալ, ե[րբ] այլեւս պէտք պիտի չզգանք բնական գե[ղե]ցկութիւն մը փնտռելու, բնական գե[ղե]ցկութեան մը դիմաց յուզուելու, ապ[ա] ատեն մեր կեանքին կէսը կորսնցուցա[ծ] պիտի ըլլանք արդէն:

×

Զմեռը մեզ քիչ մը կը հեռացնէ բնու[]թենէն: Զորս եղանակներուն այս ամ[]նէն դաժանը ինծի համար միւս երեք[]

ՕՀԱՆ ՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՍՈՒՍԱՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՕՓԵՐԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 14-ին, ժամը 21-ին, անուանի երգահան եւ նուագախումբի ղեկավար՝ Օհան Տուրեան, առաջին անգամ ըլլալով Մարսէյլի մէջ, պիտի ղեկավարէ Մարսէյլի Ֆիլարմոնիք նուագախումբը: Ցայտագրին կը մասնակցի ծանօթ տաղահար՝ Սուսաննա Միլտոնեան: Ցայտագիրը կը բաղկանայ՝ Հէնտէլի տաւիղի եւ նուագախումբի համար գրուած քոնչերթոյով եւ Պրուքնէրի թիւ 5 սէնֆոնիով:

Սքանչելի առիթ մը հայ երաժշտասէր հասարակութեան համար, ճանչնալու, վայելելու եւ գնահատելու երկու տաղանդաւոր հայ արուեստագէտներ որոնց համբաւը միջազգային է:

Նաեւ, Օհան Տուրեան, Մարտ 12-ին, կը ղեկավարէ Լիոնի Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցին նուագախումբը, քաղաքապետական օփերային մէջ: Յայտագիր՝ Մէնտէլսոն, Պէթհովըն, Բոտալի:

կը բաժնուի անով՝ որ մեզմէ կը պահէ բնութեան գեղեցկութիւնները: Կամ կը դժուարացնէ բնութեան գեղեցկութիւններուն վայելումը: Անշուշտ, բնութիւնը ձմեռն ալ ունի իր գեղեցիկ ստեղծագործութիւնները, բայց միշտ չէ որ կըրնանք ականատես ըլլալ անոնց: Ընդհանրապէս կը սպասենք որ գարունը հասնի: Եւ կը սպասենք ի՛նչ կարօտով...:

Եւ ամբողջ ձմեռուան ընթացքին ոչ իսկ գիշեր մը անկողին կը մտնեմ, առանց վերջին վայրկեանին պատուհան մօտենալու ու ակնարկ մը նետելու դիմացի ծովին վրայ: Ասիկա արարողութիւն մըն է ինծի համար: Երբեմն փոթորկոտ է ծովը, փրփրադէզ, ալեկոծ, ջղային: Շատ յաճախ ալ անհաւատօրէն հանդարտ է, ողորկ, կարծես դարձած է լոյսերու աւազան մը: Անկողին մտնելէ առաջ անպայման կը նայիմ անոր: Հազիւ վայրկեան մը, կամ երկու: Եւ յետոյ, սիրահարի մը նման որ կը հանգստանայ երբ կը տեսնէ թէ իր սիրելին հոն է միշտ, կը հեռանամ պատուհանէն:

Այո՛, ասիկա արարողութիւն մըն է եւ կը հաւատամ որ ազօթելու անհամար ձեւերէն մէկն է:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԵՐԻԶ ՄԸ ԵՒ ՍԱԼ ՄԸ

Հրապարակ ելած են հայկական երգերու ձայներիզ մը եւ սալ մը, որոնք նոր որակ մը կը բերեն հայկական յորջորջըւած անճոռնի երգերով ողողուած մեր երաժշտական կեանքին:

Ձայներիզը՝ որ կը կրէ «Ցոլքեր» անունը, հրապարակ հանած է կիթառահար Ցարութ Պէջճեան, ծանօթ անուն մը մեր գաղութին, քանի մը տարի առաջ Վիգէն Դարբինեանի հետ պատրաստած սալով՝ «Ցարդար» անունին տակ:

Նոր ձայներիզը կը բովանդակէ Կոմիտասի գործերը՝ «Ջինար ես», «Հով արէք», «Ես սարէն կուգայի», «Ալագեազ», «Կանչէ կռունկ», «Ա՛խ Մարալ ջան ... Երւում եմ», «Քէլէ, քէլէ», «Կուժն առայ», «Երկինքն ամպել ա» եւ «Գարուն ա» երգերը, զորս Ցարութ Պէջճեան յարմարցուցած է կիթառի:

Նկատելով հանդերձ, որ մեր տոհմիկ երաժշտութեան ակունքներու վերադարձը եւ ժողովրդական երգերու հարազատ մեկնաբանութեամբ ձայներիզ մը հրապարակ հանելը ներկայ օրերուն, դժբախտաբար, առեւտրական գետնի վրայ փայլուն շուկայ մը չեն կրնար գտնել, Ցարութ Պէջճեան քաջութիւնը ունեցած է հաւատարիմ մնալով իր սկզբունքներուն՝ հրապարակ հանելու իր ձայներիզը, եւ կը հաւատայ, որ «աւանդութեան ցոլացումը կը նպաստէ վերանուաճելու մշակութային մեր ինքնութիւնը»:

Ահա թէ, ինչպէս կը պարզէ իր նպատակը ձայներիզի բացատրագիրին մէջ. «Մշակութային մեր ակունքներու վերադարձը, այս ձայներիզին վրայ առնուած ընտրեալ երգերուն ընդմէջէն; անվերադարձ կորսուած բանի մը առթած յուզումի եւ կարօտի արտայայտութիւնը չէ: Ընդհակառակն, միջոց մըն է մեր ներկայ տագնապը ճանչնալու եւ այդ տագնապի ապագայ զարգացումը նախատեսելու: Այսօր, Սփիւռքի նոր սերունդը կը դիմագրաւէ ինքնութեան լուրջ տագնապ մը: Հիւրընկալ երկիրներու ընկերային եւ տնտեսական կառոյցներուն մէջ, ասիմիլացման ձուլումը մոռացութեան կուտայ այն բոլոր աւանդութիւնները, զորս մեր ծնողքները կը փոխանցէին մեզի: Այսօր, կորսնելու վտանգը կ'ապրի մեր մշակութային ինքնութիւնը»:

Այդ վտանգին դէմ իբրեւ պայքարի միջոց մը՝ հարկ է ունենալ Ցարութ Պէջճեանի ձայներիզը, առօրեայ թոհուբոհին մէջ վերանուաճելու համար մշակութային մեր ինքնութիւնը:

×

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնն ու Հայ Տիկ. հաստատութիւնը միասնաբար հրապարակ հանած են սալ մը, Կոմիտասի մահուան յիսնամեակին առթիւ, իրենց յարգանքի տուրքը ընծայելով հայ երաժշտութեան հանճարի յիշատակին:

Սալին մէկ երեսին վրայ առնուած են Կոմիտասի «Սոնա եար»ը, «Ով մեծասքանչ»ը, «Ծիծեռնակ»ը եւ «Գինովլին երգը», զորս կը մեկնաբանեն Կ. Պոլսոյ գաղութի ծանօթ երգչախումբերէն չորսը՝ «Կեդրոնական», «Միացեալ», «Գողթան» եւ «Խաչատրեան», ընկերակցութեամբ սէնֆոնիք նուագախումբի մը եւ ղեկավարութեամբ՝ Ժիրայր Արսլանեանցի: Հարկ է նշել, որ երբ 150 հոգինոց երգչախումբ մը եւ 40 հոգինոց սէնֆոնիք նուագախումբ մը կը հնչեցնեն Կոմիտասի «Ով մեծասքանչ»ը, հոգեկան աննկարագրելի վայելք մըն է, զոր կը զգանք:

Սալին երկրորդ երեսին վրայ կը գըտնենք Յովհաննէս Թումանեանի «Անթամար» պոէմի հիման վրայ Սիրվարդ Գարամանուկեանի գրած «Համանուագային պոէմ»ը, երգչախումբի եւ նուագախումբի համար: Սիրվարդ Գարամանուկեան ծանօթ անուն մըն է Պոլսոյ հայկական երաժշտական կեանքին մէջ, իր այնքան գեղեցիկ երգերով եւ դասական գործերով, որոնք իրենց մնայուն տեղը ունին արուեստագէտներու երգացանկերուն եւ նուագացանկերուն մէջ:

«Ախթամար» սէնֆոնիք պոէմը քառաձայն երգչախումբի, մեներգներու եւ ամբողջական նուագախումբի համար գրուած տոհմիկ շունչով ու դասական ոճով չահեկան գործ մըն է, որուն ցարդ անծանօթ մնացած են Սփիւռքի երաժըշտասէր զանգուածները: Նախքան երաժըշտական մեկնաբանութիւնը, Պոլսոյ հայ գաղութին ծանօթ եւ տաղանդաւոր արուեստագիտուհի Տիկին Սիլվա Կոմիկեան այնքա՛ն ջերմ ապրումով կ'արտասանէ պոէմը, որուն կը յաջորդէ համանուագային գործին մեկնաբանութիւնը: Մեներգներու բաժինին կը հնչէ տաղաբախտ թենոր Գէորգ Պօյաճեանի հոգեթով ձայնը:

Երբ հրապարակը ողողուած է այլանդակ երգ ու երաժշտութեամբ, Ցարութ Պէջճեանի ձայներիզն ու Կեդրոնականցիներու սալը քիչ մը մխիթարութիւն ու ջերմութիւն կը ներշնչեն հայկական իսկական արուեստի ծարաւ մեր հոգիներուն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Ցառաջ»). - Մարսէյլի, ծագումով Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամականին ներկայութիւնը քաղաքիս եւ Շրջակայքին մէջ միշտ զգալի է: Կը մասնակցի նախկին ռազմիկներու բոլոր պաշտօնական հանդիսութիւններուն, ընդունելութիւններուն:

Ասկէ դուրս, կը կազմակերպէ յուշի արարողութիւններ, կը նշէ Արարայի հերոսամարտը, միշտ յիշողութիւններուն մէջ կենդանի պահելով Հայկական Լէգէոնի զինուորական սխրանքներն ու զոհողութիւնը անոնց որոնք ինկան պատուոյ դաշտին վրայ յանուն Ֆրանսայի, յանուն մարդկային ազնիւ գաղափարներու:

Այսպէս, իր նախաձեռնութեամբ, Էքս - Ան - Փրովանսի մէջ, Փետրուար 16-ին, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ յուշաքարի մը նուիրուած՝ հայ ռազմիկներուն որոնք զոհուած են երկու աշխարհամարտերու ընթացքին Ֆրանսայի ազատութեան համար: Ներկաները յարգանքով եւ ջերմեռանդութեամբ հետեւեցան արարողութեան: Բազմաթիւ Նախկին Ռազմիկներու միութիւններ, իրենց նախագահներով եւ դրօշակներով, պատուեցին ծագումով հայ զինակիցները: Անտրէ Քլափիէ՝ դիմադրութեան կամաւոր ռազմիկներու նահանգային նախագահը եւ Արտաւազդ Համբարձումեան՝ Էքս - Ան - Փրովանսի Հայկական Մշակութային Միութեան նախագահը քօղազերծեցին Ֆրանսական Եռագոյնով ծածկուած յուշաքարը: Մէկ վայրկեան լըռութենէ յետոյ Կարապետ Տէրտէրեան՝ հիմնադիր նախագահը ծագումով Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամականին, արտասանեց ամփոփ ճառ մը շնորհակալութիւն յայտնելով ներկայ անձնաւորութիւններուն, պանծացնելով ֆրանքօ-հայկական բարեկամութիւնը, վեր առնելով զոհողութիւնը բոլոր անոնց որոնք, առանց ցեղային խտրութեան, կռուեցան ֆրանսական դըրօշակին տակ եւ ապահովեցին ազատութիւնը այս հիւրընկալ հողին: Արարողութիւնը վերջ գտաւ բարեկամական հանդիպումով մը:

×

Ծագումով Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրական Բարեկամականը իր նախագահով, իր դրօշակներով եւ անդամներով ու մասնակցութեամբ տեղական իշխանութեանց, Փետրուար 22-ին, ծաղկեպսակի մը զետեղումով նշեց յիշատակը նացիներու զոհ ռազմիկներուն եւ յատկապէս հայ դիմադրականին՝ Մանուշեանին, որուն նուիրուած յուշարձանին առջեւ, Ֆառոյի պարտէզը, կատարուեցաւ յարգանքի արարողութիւնը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԳԻՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Իսկ մի երեկոն (այդ ժամանակ արդէն էլեկտրականութիւնը գիւղ էր հասել) այնքան երկար Տէրեան կարդացինք, որ հօրաքրոջս տղայ Կլիմէնտը, որը երեք տարով մեծ էր մեզնից, էլ չդիմացաւ. միւս օրը գնաց հարեւան գիւղի կոլտըն-տեսութեան նախագահի աղջկան փախցրեց, բերեց տուն: Գիւղովի հաւաքւել, նայո՛ւմ էինք, զարմանալի խոշոր գեղեցիկ աղջիկ էր եւ ով ինչ հարցնում էր, չէր պատասխանում, ժպտում էր միայն: Բայց նրա ժպիտը, ափսոս, երկար չտեւեց: Երեկոյեան եկան զայրացած ծնողները եւ աղջկան ետ տարան, պարզւեց, որ աղջիկը Կլիմէնտից երեք տարով մեծ էր եւ յետոյ ուզում էին շրջկենտրոնում ունեւոր տղայի հետ ամուսնացնել:

Ախ, ոսկով են գնում քեզ,
Անհաս ցնորք իմ հոգու...

Ես պատկերացնում եմ հօրաքրոջս տըղայի դէմքը այն պահին, երբ տանում էին նրա չկայացած կնոջը եւ բարձրաձայն ծիծաղում եմ:

- Ինչո՞ւ էք ծիծաղում, - հարցնում է Օրէնբուրգից եկած ուսուցչուհին, որի կողքին նստած եմ:

- Ոչինչ, - ասում եմ, - յիշեցի, թէ ինչպէս Տէրեանը բոլորիս սիրահարներ դարձրեց:

Ես այս ամէնը վերյիշում եմ Գանձա գնացող աւտոբուսում: Օրէնբուրգից եկած աշակերտների հետ հիմա գնում եմ Գանձա, եւ մեր աւտոբուսը լիքն է Տէրեանի ուխտաւորներով, ռուս երեխաների հետ Երեւանի բանաստեղծի անուան դըպրոցի աշակերտներն են իրենց տնօրէն՝ Գառնիկ Մանուչարեանի ղեկավարութեամբ եւ Նինա Ցարութիւնեանի տէրեանագէտների խումբը՝ Թումանեանի անուան դպրոցից: Գնում ենք Գանձա: Ծանր, հոգեմաշ ձմրանից յետոյ գուարթ տաքութիւն է իջել քաղաքի վրայ, վաղ գարնանային առաւօտը խոնաւութիւն է բուրում անցած գիշերուայ անձրեւից, եւ քաղաքից դուրս տանող մայրուղին թաց է:

- Տէրեանը մեծ սիրահար էր, - ասում է ռուս - ուսուցչուհին, - ինչպէս Ալեքսանդր Բլոկը:

Նա լաւ ծանօթ չէ մեր գրականութեանը. կարդացել է միայն Սիլվա Կապուտիկեան եւ Վարդգէս Պետրոսեանի «Հայկական էսքիզները», թէեւ Տէրեան լաւ գիտի, ինչքան որ հնարաւոր է իմանալ եղած թարգմանութիւններով: Բայց այդքան էլ բաւական է, որ ես հոգուս խորքում շնորհակալ լինեմ նրան, ուրախանամ, փոքր ժողովուրդներին յատուկ հասկանալի հպարտութիւն:

- Բայց բոլորից շատ «Կարուսել»ն եմ սիրում, կարծես ինձ համար է գրել Տէրեանը, - ասում է նա եւ կիսաձայն կարդում բանաստեղծութեան թարգմանութիւնը: Նա կարդում է, իսկ ես զգում եմ, թէ ինչպէս մի անծանօթ, աներկրային ձեռք անցեալն ու ներկան խառնում է իրար, եւ մեր գիւղի հին պատկերները ոսկէ անձրեւի պէս մաղւում են իմ վրայ, ինձ նորից տանում այն հեռաւոր օրերը, երբ տրտունջն ու թախիծը քաղցր էին բախտից, երբ մեր բանաստեղծութեամբ լուսաւորուած խեղճ հոգիները չէին տեղաւորւում մեր դեռ քնած մարմինների մէջ եւ դուրս գալով փնտռում էին ամէն ինչից վեր՝ լուսաւոր, անհողեղէն կեանքի եզերքներ, պսակուած անջուրջ կայծի գունատ պատկերով: Փնտռում էինք կեանքից գեղեցիկ ուրիշ մի բախտ, թըւում էր ծնուել ենք շատ աւելի կարեւոր մի երազ - կեանքի համար, քան էր մեր կեանքը:

Մի քաղցր վիշտ կայ անդարձ
անցածում,
Վերյուշների մէջ - մի անսուտ
դրախտ,
Մի անանց վայելք, անբախտ
հիացում,
Կեանքից գեղեցիկ ցնորական
բախտ ...

Լուսաւոր, գեղեցիկ, ցնորական բախտի ցաւը մեզ հանգիստ չէր տալիս: Գիւղից դուրս օրերով թափառում էինք դաշտ ու սարերում, փնտռում այն ամենակարեւորը, ինչի համար ծնուել էինք: Եւ մինչ մենք երազելով թափառում էինք, արտերը հասնում էին, քիտը լցւում էր, կարտոլը չորանում էր առանց ջրի, սարւորները սոված հացի էին սպասում, կորած գառները փնտռում էին մեզ: Մեծերի հետ լուռ ու մունջ գնում էին հնձի, ջրի համար կռւում էինք մեր գիւղացիների հետ. Տէրեանի՝ մեր կազմած հատընտիրը գունաթափւում, քրքրւում էր գըրպաններիս մէջ, յոգնածութիւնից աչքերս փակւում էին լողանալու դաշտում, ջրից դուրս չեկած՝ քնում էինք: Բայց պայծառ կեանքի լոյսը չէր մարում մեր մէջ. թրթռում էր քամու բերանն ընկած ճըրագի լոյսի պէս, երերում էր ու մնում էր վառ, մինչեւ ինձ համար այն անմոռանալի օրը, երբ հայրս տուն բերեց Տէրեանի նոր լոյս տեսած եռհատորեակի առաջին երկու հատորները:

(Շար. 4)

Այրի Տիկին Նուարդ Սերայտարեան
(ծնեալ՝ Գավէզեան),
Տէր եւ Տիկին Բարգէն Գավէզեան,
Պ. Օննիկ Գավէզեան,
Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գավէզեան,
Բժիշկ եւ Բժշկուհի Ռոպէր Գավէզեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ռոլան Գավէզեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արսէն Ղազիկեան (Պոլիս)
եւ զաւակները,
Յուսեփեան (Նիւ - Եորք) եւ Աչճեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, մեծ - հօրեղբօր, հօրաքրոջ - որդւոյն եւ ազգականին՝

ԹՈՎՄԱՍ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 20-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ Մարտ 3-ին Փարիզ Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին եւ թաղումը կատարուեցաւ Պեթոն - Պազոշի (Սէն - է - Մառն) գերեզմանատունը եւ մարմինն ամփոփուեցաւ իր նախապէս պատրաստած շիրիմը:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Բարգէն Գավէզեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

բարձր հովանաւորութեամբ
երեք յարանուանութեանց պետերուն
նախագահութեամբ՝

Տիկին ՄԵԼԻՆԷ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ:

ներկայ կ'ըլլայ՝
Քալիֆորնիոյ կառավարիչին ներկայացուցիչը Գր. Սերայտարեան:

Կիրակի, Մարտ 9՝

Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione 75001 Paris

Յայտագիր. - Ժամը 13-ին կրօնական յարանուանութեանց եւ ֆրանսահայ կազմակերպութեանց ներկայութեամբ Միսաք Մանուշեանի գնդակայարման՝ 42-րդ տարելիցին յիշատակ:

Ֆրանսայի Հայկական Ենսթիթիւ:
Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:
Ուղերձ եւ ֆրանսական քաղաքական անձնաւորութիւններու խօսքը:
Ճաշագին. - 250 Ֆ.:
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
42 - 96 - 09 - 82

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 9, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին, ինչպէս նաեւ՝
ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ ընտանիքներու համայն ննջեցելոց:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

Մարտ 9-ին, Կիրակի օր, ժամը 13-ին Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ: Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

Կը ներկայացուի «Աւարայրի Արծիւ» թատերգութենէն պատկերներ՝ ղեկավարութեամբ՝ Ն. Քիրէճեանի:

Հայկական պարեր «Արի - Արենոյշ» պարախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Անի եւ Օննիկ Մարտիրոսեանի:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ
ՈՒ
ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կը դասախօսէ
Հ. ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ՋԷՔԻԵԱՆ
(Վենետիկէն)

Նիւթ՝
«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
մասնակցութեամբ՝
Անահիտ Թէրզեանի, Վիլմա Պէօրէքեանի եւ Կարապետ Տաքէսեանի:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ
YAN'S CLUB : 5, avenue Reille, Paris 14e
— ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է —

×

Դասախօսութենէն ետք ճաշ՝ ակումբին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ապահովել հեռաձայնելով՝
45 - 89 - 20 - 48
43 - 81 - 80 - 82
48 - 78 - 22 - 79

FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE

Représentation cinématographique :
Deux films d'*ARBY HOVANISSIAN*

«COMMENT LE TABLIER BRODÉ DE MA MÈRE S'ÉTALE SUR MA VIE»
Samedi 8 Mars à 20 heures 45

«LA SOURCE»
Dimanche 9 Mars à 15 heures 30

Maison des Jeunes et de la Culture
10, bd. Comte de Falicon
NICE - NORD

CONFERENCE - DEBAT

par le Pasteur J. D. SAHAGIAN
à l'occasion de la parution de son livre
«Le Mouvement Evangélique Arménien des Origines à nos Jours».

le Lundi 10 Mars à 21 heures
en l'Eglise Evangélique Arménienne
d'Issy-lesMlx. — 28, ave. Bourgain

le Mardi 11 Mars à 20 heures 30
à la MCA d'Alfortville
9, rue de Madrid

A l'issue de la soirée, dédicace du livre par l'auteur.

OPERA DE LYON
CONCERT SYMPHONIQUE
Orchestre du Conservatoire Supérieur de Lyon
Direction :
OHAN DOURIAN
le 12 MARS 20 heures 30
Programme :
Mendelssohn. - *Symphonie N° 3*
Beethoven. - *Symphonie N° 1*
Kodaly. - *Danses maroszek*

×

OPERA DE MARSEILLE
CONCERT SYMPHONIQUE
Orchestre Philharmonique de Marseille
Direction :
OHAN DOURIAN
Soliste :
SUSANNA MILDONIAN
(harpiste)
le 14 MARS à 21 heures
Programme.
Haendel. - *Concerto pour harpe en si bemol, op. 4.*
Bruckner. - *Symphonie N° 5 en si bemol majeur.*

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ԲԱՑ Է
Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի ժամը 14-էն 19:
Գրադարանի հերթապահութիւն. - Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ
ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
Պ. ՊԱՐԳԵՒ ՍԱՑՐԻՄ
ԵՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուելու

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ԲԱՑՄԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 12-ԻՆ
30, rue de l'Egalité — ISSY - LES - MOULINEAUX

Ծնթ. – Յաւարտ պատարագի, հանրակառքեր ձեր տրամադրութեան տակ կ'ըլլան, եկեղեցիէն դպրոցին վայրը փոխադրելու համար ձեզ:

TRANSTOURS

VOYAGES EN ARMENIE

TRANSTOURS — UCFAF
1er VOYAGE 86 : PAQUES EN ARMENIE
départ 27 MARS — retour 8 AVRIL
Paris - Moscou - Erevan - Paris
AU PRIX PROMOTIONNEL de 5600 frs. (+ visa = 100 frs.)
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE
HOTELS 1er CLASSE - ACCOMPAGNATEUR EXPERIMENTÉ
○ PLACES LIMITEES ○
13 JOURS DONT 11 JOURS A EREVAN

Le prix comprend : — l'assistance aux aéroports
— le trajet aérien, les transferts aéroport / hôtel et vice versa
— l'hébergement, en hôtel de 1ère catégorie, avec chambre à deux lits et sanitaires.
— la pension complète.
— les excursions et visites prévues au programme avec guide local.

et «NOTRE PLUS» une visite de la Forteresse et musée de EREBOUNI (782 av. JC)
un spectacle : ballet, théâtre ou Opéra.

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (lic. 132)
25, rue d'Argenteuil - Paris 1er
Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝
ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
Մշակութային Միութեան

ՀՄԸՄ
HOMENMEN
1921

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19.30-էն 2.00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48 · 78 · 88 · 70 եւ 48 · 31 · 01 · 03

Ծախքերու մասնակցութիւն

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
8-9

SAMEDI-DIMANCHE
8-9 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.178
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.178

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՏ ՄԸ՝ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՅՐԱԳՈՒԹԻՒՆԸ»

Մարտ 5-ի (տեղական) եւ Մարտ 6-ի (արտասահման հրատարակուող) թրքական օրաթերթերը, ոմանք զգայացունց խորագրերով, լայն տեղ կուտան նոր յայտնութեան մը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ «փաստը հայկ. վայրագութեանց»: Եղածին պէս կուտանք «Միլլիյէթ»ի տեղեկատուութիւնը: Ի՛նչպէս երախտապարտ ալ չըլլալ փրոֆ. Աթայէօվի պէս վեհա՛նձն անձնաւորութեան մը, որ չուզեր իսկ յուշարձաններով յարգել ջարդուած Թուրքերու յիշատակը: Այս ընացքով, օր մը, անկարելի չէ, որ ցեղասպանն ալ Հայը ըլլայ ...

×

Կարս - Իգտիր գաւառակին Օսլա գիւղին մէջ կատարուած պեղումներու ընթացքին գտնուած են Բոլշեւիկ - Դաշնակ հայ մարտիկներու կողմէ հաւաքաբար ոչնչացուած 90 Թուրքերու ոսկորները: Հաւաքական այս գերեզմանը մէջտեղ հանուած է Անատոլու լրատու գործակալութեան Էրզրումի շրջանային տնօրէնութեան աշխատանքներով:

Թրքական յեղաշրջումի պատմութեան հիմնարկին կողմէ կատարուած պրպտումներէ ետք այն համոզումը գոյացած է թէ Հայերու կողմէ ջարդ մը կատարուած է Իգտիրի Օսլա գիւղին մէջ, ու կարելի է որ հաւաքական գերեզման մը գտնուի: Ասկէ ետք պատկան իշխանութիւններէ հարկաւոր արտօնութիւնը ստանալով սկսած են պեղումը: 10 ժամուան աշխատանքներէ ետք յայտնուած են Հայերու կողմէ սպաննուած Թուրքերու գանկեր:

Թերթին մէջ ապա տեղ կը տրուի այդ շրջանէն վերապրած տարեցներու, որոնք կը յիշեն այդ օրերը, ու կը պատմեն թէ ինչպէս Հայեր զինուած արշաւած են Թուրք գիւղերու վրայ ու անխնայ կոտորած մեծ ու պզտիկ:

Աթաթիւրք համալսարանի պատմութեան փրոֆէսէօր Է. Գոնուքչու ըսած է թէ տրուած վկայութիւնները կը համապատասխանեն փաստաթուղթերու. ան կը շարունակէ. - «1876 - 1877-ի ռուս եւ Թուրք պատերազմէն ետք գիւղը ցարական իշխանութեան ենթակայ էր, սակայն Բրեստ - Լիթովսքի համաձայնագրով տրըւեցաւ Օսմանեան կայսրութեան: Աւելի ետք Երեւանի հայկական Պետութիւնը ուզելով տիրանալ նաեւ այս շրջանին վայրայութիւններ ի գործ դրած է տեղացի բնակչութեան վրայ: Դրաստամատ Կանայեանի ղեկավարած հրոսախումբեր անկէ ստացուած հրամանով արշաւած են Օսլա գիւղը ու երբ սպառած է տեղացիներու զինամթերքը, բոլորը գերի տարած են, ապա սպաննած:

×

Այս մասին փրոֆէսէօր Թ. Աթայէօվ ըսած է. «զարմանալի ոչինչ. մենք գերեզմաններու գտնուած վայրերը ոխի յուշարձաններ չենք կանգներ, ինչպէս կ'ընեն Հայերը Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու եւ Ֆրանսայի մէջ: Իգտիրի մօտ հաւաքական այլ գերեզմաններ ալ կան. չենք ուզեր գրգռութիւն ստեղծել, յիշողութիւններ թարմացնելու համար կոթողներ կանգնել, պատահարներու պատմութիւնը, վէպը, քերթուածը գրել: Այս դէպքերը մանրամասն գոյութիւն ունին թէ մեր, եւ թէ օտարներու արխիւներուն մէջ»:

×

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ
ԿԱՄ
ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄԸ

Թուրքերը շատ ձայն հանեցին վերջերս Պուլկարիոյ Թուրքերու «պուլկարացման» մասին, ինչ որ պատճառ դարձած է հին էջեր բրքբելու եւ քիչ մըն ալ Պուլկարներու թրքացման մասին խօսելու: Ահա թէ ինչ կը գրէ «Թէրճիման» (Մարտ 6):

×

ԼՈՆՏՈՆ. - Վերջերս երբ աւելցան Պուլկարիոյ Թուրք համայնքին վրայ գործադրուած բռնութիւններու եւ կեղեքումներու ստեղծած հակազդեցութիւնները, նոր քարոզչութիւն մը ծայր առաւ արեւմտեան - Եւրոպայի մէջ: Այս քարոզչութիւնը հիմնուած է պնդումներու վրայ, որոնց համաձայն «Օսմանեան կայսրութեան շրջանին, պուլկար ժողովուրդը որ գերիի կեանք կ'ապրէր, 89% համեմատութեամբ բռնի թրքացուած է, պուլկար երիտասարդներ զէնքի ուժով զինուորագրուած են ու երիտասարդուհիներ փակուած են հարէմներու մէջ. նոյն շրջանին քանդուած ու ջնջուած են պուլկար մշակութային ու պատմական յուշարձանները»:

Պուլկար կառավարութիւնը այս պնդումներն ու հակաթուրք ամբաստանութիւնները ամփոփած է 82 էջնոց գրքոյկի մը մէջ, որուն խորագիրն է .- Ո՞վ, ինչո՞ւ կը մտահոգուի Պուլկարիոյ մահմետականներուն համար»:

Գիրքը, որ ղրկուած է Անգլիոյ մամուլին եւ Արտաքին նախարարութեան, կը պնդէ թէ Թուրքիա կը խեղաթիւրէ պատմական ճշմարտութիւնները: Հոն, «Պուլկար մահմետականներու մասին իրականութիւնը» ենթախորագրով բաժնի մը մէջ կ'ըսուի. - «Թուրքիոյ մէջ կարգ մը շրջանակներ կը պնդեն թէ Պուլկարիոյ մահմետականները Թուրք են. այս պնդումը շատ հեռու է պատմական իրողութիւններէ: Պուլկարական հողերու վրայ ապրող մահմետականները պուլկար ցեղին կը պատկանին: Ասոնք ծոռներն են այն Պուլկարներուն, որոնք Պուլկարիոյ պատմութեան ամէնէն ողբերգական շրջանին, 500 տարուան գերութիւն մը ապրեցան Օսմանեան տիրապետութեան տակ: Օսմանեան շրջանի անգութ աւատապետական շահագործումով, բռնութեամբ, կամայական վարչաձեւերով անհետացան պուլկար մշակոյթի կոթողները եւ իրենց պարտադրուեցաւ մահմետական կրօնքը: Այս պատճառով զարերով ետ մնաց պուլկար ազգայնականներու շարժումը»:

Գիրքը կուտայ նաեւ վիճակագրական հետեւեալ տեղեկութիւնները. «Թրքացընելու առաջին զանգուածային փորձը 1515-ի աղէտալի հետեւանքները ունեցաւ պուլկար ազգայնականութեան համար: Սեւ ծովու ափին ապրող պուլկար բնակչութեան 72%-ը, Հոդոսի բնակիչ Պուլկարներու 89%ը, Թունճա գետին հովիտին վրայ ապրող ժողովուրդին 10-էն՝ 50%-ը բռնի թրքացուած են:

Այս գրքոյկը հրատարակուած է անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն լեզուներով, բաշխուած է արեւմտեան Եւրոպայի մամուլին, մարդկային իրաւանց կազմակերպութիւններուն եւ Եւրոպայի Խորհրդարանին:

ԳԱՀԻՐԷ

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԸ ՀՐՈՅ ՃԱՐԱԿ ԴԱՐՁԱԾ

Գահիրէի մէջ պատահած խռովութեանց ընթացքին, Փետրուար 26-ի գիշերը, այլ հաստատութիւններու կողքին հրոյ ճարակ դարձած է նաեւ «Յուսաբեր»ի թատերասրահը: Շէնքի այլ բաժանմունքները անվնաս մնացած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՃՆՇՈՒՄ ՄԻԹԵՐԱՆԻ՜ ՎՐԱՅ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

«Սէօռան սպաննեցինք»էն ետք, «Աստուծոյ կուսակցութեան» բարձր պատասխանատու մը՝ Շէյխ Ալ - Հալիլ յայտարարեց 24 ժամ ետք - Հինգշաբթի օր - որ Միշէլ Սէօռա միշտ ողջ է: Այս «տաքուպաղը» որ ֆիզիքական չարչարանքէ ալ աւելի անողոք է, մանաւանդ ընտանիքի համար կրնայ նշանակել թէ Հէզպոլլան նոր ըսպառնալիք մը կ'ընէ Ֆրանսայի, այսինքն նոր տեսակի պատանդ մըն է՝ Միթերան: Ճնշում մըն է որ կը գործուի Ֆրանսայի վրայ, ընտրութիւններէն տասը օր առաջ: Վերջին հրաւէր մը՝ բանակցելու: Այդ պարագային չորս պատանդներու ազատ արձակումը ընտրական բաւական նպաստաւոր աթու մըն է ընկերվարականներու համար, որոնք կարելի չէ ուրանալ, բաւական անփորձութիւն եւ անճարակութիւն ցոյց տուին այս պատմութեան մէջ, Մայիսէն ի վեր: Վերջին ճախաւերութիւնն էր, երկու ընդդիմադիր Իրաքցիներու յանձնումը Իրաքի: Անդին ալ զինամթերքի սխալ հասցէի (Իրանի) հասնիլը կը փաստէ պետական փորձառութեան պզալի թերութիւններ: Ճիշդ է որ ուրիշներու ալ կրնան պատահիլ նման փորձանքներ - եւ պատահած են - բայց ընտրական այս շրջանին նախընտրելի պիտի ըլլար, որ «արտաքին» խոչընդոտներ ալ չօգնեն ընդդիմութեան: Իրանի հասած զէնքերու պատմութեան թղթածրարը «պայթուցիկ» է, որքան ալ կառավարութիւնը որոշած ըլլայ հետապնդումի ձեռնարկել «սխալը» գործած Լիւշէր ընկերութեան դէմ որ իրաւունք չունէր Իրանի զէնք ծախելու:

Հէզպոլլայի երկար յայտարարութիւնը, այն՝ ուր կը յայտնէր թէ սպաննած է Սէօռան, շատ ծանր է Ֆրանսայի դէմ, որ «պէտք է հասկնայ թէ դուրս պէտք է ելլէ ամերիկեան (մեծ սատանային) քաղաքականութեան գօտիէն»: «Ի՞նչ կը շահի Ֆրանսա, կը շարունակէ Աստուծոյ կուսակցութիւնը, պարտութիւն, միշտ պարտութիւն, ըլլայ Ափրիկէ, ըլլայ Չատ, Մէքքէ, Լիբանան թէ Իրաք»:

Ուրբաթ առտու նոյն շէյխը ըսաւ թէ անանկ բան չէ ըսած ...:

×

Անկախ այս հարցէն, Լիբանանի մէջ, կացութիւնը միշտ ծանր է եւ միակ իշխանութիւնը՝ անիշխանութիւնն է:

×

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ...
ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Պաթրունի թաղապետութեան նախագահը, ճարահատ, բաց նամակով մը կը պաղատի Աստուծմէ որ վերահաստատէ իր շրջանին հեռաձայնային գիծերը: Ցարդ, հինգ ամիս է, իր բոլոր դիմումները հեռաձայնի պատասխանատուներուն (զորս՝ հասարակ մահկանացու կ'որակէ) մօտ ապարդիւն մնացած ըլլալով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կուսակցական 27րդ համագումարը վերջ գտաւ, առանց մեծ իրարանցումներու: Կորբաչով, միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Ա. քարտուղար եւ իր շրջապատն ալ, Պոլիտպիւրոյի թէ կուսակցական դիւանին մէջ, բոլորովին թօթափեց բրեժնեւեան շրջանէն մնացած վերջին փոշիները: Մեկնողներու ամէնէն ծանօթը, արտասահման, Պոնոմարեւն է, 81 տարեկան, որ կրնար հանգստեան կոչուիլ, ինչպէս ուրիշ մը՝ Կուզնեցով 85 տարեկան: Ասոնց փոխարէն, եկան «երիտասարդներ» (ամէն բան համեմատական) Սիլունկով (57 տարեկան), Սոլէօվիէւ (61): Դիւանին մէջ, որ գործադիր մարմինն է Պոլիտպիւրոյին 5 փոփոխութիւն կայ, որոնց ամէնէն յատկանշականն է Մեդվէտեւի նշանակումը: Նորութիւն մըն ալ կայ, կնոջ մը մուտքը, որ չէր պատահած 1974-էն ի վեր, Տիկին Ֆուրցեւայի մահէն ետք: Շրջան մը - բրեժնեւեան - թաղուեցաւ:

ՊԷՊԷ ՏՈՔ «պարտադիր բնակութեան» ենթակայ է, Ալփ - Մարիթիմի մէջ, ուր փոխադրուեցաւ առջի գիշեր: Կ'ապրի մօտ, տասը սենեակնոց, լողարանով, թենիսով, «համեստ» աչելեմ մը, ուր ստիպուած է մնալ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ՋԱՄՊԻԱՑԻՆ

Հարաւային Ամերիկայէն հայ դատի յանձնախումբի մը մէկ անդամը Ժընեւէն վերադարձին հանդիպած էր Փարիզ, համայնական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներուն ընդհանուր տեղեկատըւութիւն մը կատարելու՝ եղածին, հաւանականութիւններու, իրենց աշխատանքներուն մասին: Այդ երեկոյեան հոն էր նաեւ Եւրոպայէն իրեն «պաշտօնակից» մը. տեղեկատուութենէն ետք խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ հայկական հարցի միջազգային ատեաններու մէջ ներկայ կացութեան, զարգացումներուն, եւայլնի մասին:

Այդ միջոցին եւրոպացի անդամը պատմեց, թէ անգամ մը Ժընեւի ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբի նիստերուն, տեղեկագրի մը մասին խօսք տրուեցաւ հայ դատի երկու յանձնախումբերու ներկայացուցիչներուն. տեղեկագիրը կը պարունակէր յօդուած մը, Հայերու ցեղասպանութեան, անոնց պահանջներուն մասին: Ուրեմն այս մասին է որ խօսելու կը հրաւիրուին երկու անջատ խմբակի ներկայացուցիչներ, որոնք հասարակաց դատ մը կը հետապնդեն:

Սակայն ի զարմացումն բազմաթիւ ազգերու ներկայացուցիչներուն, մեր հինները կ'արտայայտուին իրարմէ բոլորովին տարբեր, իրարու բոլորովին ներհակ ուղղութիւններով:

Նիստին աւարտին, ներկաներէն զամպիացի ներկայացուցիչը կը մօտենայ ներկայ Հայերէն մէկուն ու զայթակղած կը գոչէ.

- Ինչպէ՞ս կրնաք այսքան իրարմէ տարբեր բաներ ըսել, ամօթ է. չէի՞ք կրնար խօսիլ, համաձայնիլ նախապէս, ու նոյն թեմայով արտայայտուիլ:

Չէր կրնար մտածել անշուշտ Ժընեւի Զամպիացին, թէ անոնք նախապէս հանդիպած, խօսա՛ծ ալ էին իրարու հետ ու համաձայնած ... իբրեւ թէ:

Երանի թէ ունեցած չըլլային այդ խորհրդակցութիւնը ու համաձայնութիւնը. առանց անոր, գոնէ յիսուն առ հարիւր հաւանականութիւն մը գոյութիւն կ'ունենար որ երկուքը նոյն ուղղութեամբ արտայայտուէին ...:

ԱՐՓԻ

ՀԱՅՈՑ ՏՊԱԳԻՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ 500 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

ԺԵ. դարի 40-ական թուականներին աշխարհն ականատես եղաւ մի յեղաշրջիկ յայտնագործութեան, որը գալիք սերունդները պէտք է կոչէին «Համաշխարհային պատմութեան ամենամեծ իրադարձութիւնը» (Վիքթոր Հիւկօ): Գերմանացի գիւտարար Կիւթէնպէրկը մարդկութեանը պարգեւեց տպագրութեան գիւտը: Պարգեւատրուածներից առաջինների շարժում էին նաեւ Հայերը: Տպագրութեան հայրենի քաղաք Մայնցում լոյս տեսած առաջին իսկ գրքում) «հռչակաւոր «Կիւթէնպէրկ - պիպլ»ում) տպագրուեց Արարատ լերան անունը եւ նոյն Մայնցում կեանքի կոչուած առաջին իսկ գիտական պատկերազարդ գրքում զետեղուեց հայկական այբուբենը պատկերող փայտափորագիր աղիւսակը: Այս երկրորդ իրադարձութիւնը տեղի ունեցաւ 1486 թ.: Իսկ սա նշանակում է, որ դէպքը կատարուել է ուղիղ 500 տարի առաջ:

Հայ գրքագէտները վաղուց ի վեր արգիւնաւէտ աշխատանք են կատարում յայտնաբերելու համար տպագրութեան վերաբերեալ նորանոր տուեալներ: Մինչեւ 1880-ական թուականներն առաջին տպագիր գիրք էր համարւում Աբգար Թոխաթեցու՝ 1565 թ. Վենետիկում տպագրած Սաղմոսարանը, իսկ այժմ քաջ յայտնի է, որ հայ առաջին տպագրիչը Յակոբ Մեղապարտն է, որը Թոխաթեցուց 53 տարի առաջ՝ 1512 թ. Վենետիկում արդէն հիմնել էր հայկական տպագրութիւն: Անուանի գրքագէտ Ռաֆայէլ Իշխանեանը վերջին տասնամեակներում յայտնաբերել է մինչ այդ անծանօթ մնացած մի շարք հնատիպ գրքեր: Լսենք նրան. «Այժմ էլ տեսականօրէն չի կարելի բացառել, որ նախքան այդ թուականն էլ (այսինքն նախքան Յակոբ Մեղապարտի ձեռքով հայատառ տպագրութիւն հիմնելու թուականը՝ 1512 թ. - Գ. Ա.) եղել է հայերէն տպագրութիւն: Տուեալ դէպքում խօսքը վերաբերում է որեւէ՛ տեսակ, որեւէ՛ ծաւալի հայերէն տպագրութեան (թէկուզ՝ մէկ հայատառ բառի կամ տառի): Այդպիսի որեւէ, նոյնիսկ փայտափորագիր տպագրութիւն առայժմ ասպարէզում չկայ: Մենք բաւական հետաքրքրուել ենք այդ հարցով ... Հնատիպ գրքերի գնման ու վաճառքի աշխարհի կարեւոր կենտրոններին յանձնարարական է տրուել հայատառ որեւէ քանակի տիպ ունեցող ... Գրքերի վերաբերեալ տեղեակ պահել ... Բայց մինչեւ այժմ այդպիսի որեւէ գրքի մասին տեղեկութիւն չի ստացուել ... Որոնումները շարունակւում են, թէեւ յաջողութեան աւելի փոքր յոյսով» (Ռ. Իշխանեան: Հայ գրքի պատմութիւն, Հ. 1, Երեւան, 1977, էջ՝ 30 - 31):

Վաստակաւոր գրքագէտի ունեցած թէկուզեւ փոքր յոյսն այսօր լիովին արդարանում է: Մենք պարզել ենք, որ նրա որոնածն իրականում գոյութիւն ունեցել է: Նկատի ունենք Մայնցում տպագրուած գիտական առաջին պատկերազարդ գրքում գտնուող վերոյիշեալ փայտափորագիր այբուբենը: Այդ գրքի երեք տարբեր հրատարակութիւններ (լատիներէն, գերմաներէն, հոլանտերէն) այժմ պահւում են Լոնտոնի Բրիտանական Թանգարանում: Նրանցից առաջինի տպագրութիւնն աւարտուել է 1486-ի Փետրուարի 16-ին, Երկրորդինը՝ նոյն թուականի Յունիսի 21-ին, երրորդինը՝ 1488-ի Յունիսի 24-ին: Լատիներէն հրատարակութիւնում եւ նրանից թարգմանուած հոլանտական օրինակում, սակայն, փայտափորագիր աղիւսակը բացակայում է, հաւանաբար, այն պատճառով, որ լատիներէնը միջազգային գիտական լեզու էր, որով հրատարակուող գրքերում յաճախ պատկերներ չէին զետեղում՝ հետեւելով միջնադարեան այն մտայնութեանը, որի համաձայն «գրքերը շարադրւում են գրագէտների, իսկ պատկերները՝ անգրագէտների համար»: Բացի լատիներէն, գերմաներէն, հոլանտերէն հրատարակութիւններից, յայտնի են Մայնցում տպագրուած գրքի նաեւ ֆրանսերէն, սպաներէն եւ չեխերէն հրատարակութիւնները:

1908 - 1971 թթ. Լոնտոնում պարբերաբար լոյս է տեսել 10 հատորից մի մատենաշար, որը կոչւում է «Բրիտանական թանգարանում պահուող ԺԵ. դարում տպագրուած գրքերի ցուցակ»: Այստեղ գրանցուած է նաեւ փայտափորագիր աղիւսակը պարունակող գերմաներէն գիրքը, որի նկարագրութեան մէջ, սակայն, ոչ մի խօսք չկայ հայկական այբուբենի հայագիտական արժէքի մասին: Նոյնը վերաբերում է նաեւ այդ գրքին նուիրուած ուսումնասիրութիւններին, որոնցից կարեւորներն են Հ. Վ. Տէյվիսի «Պեռնարտ ֆոն Պրայտէնպախը եւ նրա ճանապարհորդութիւնը դէպի Սուրբ երկիր. 1483 - 1484» (Լոնտոն, 1911) եւ Ն. Վ. Վարպանեցի «Պեռնարտ ֆոն Պրայտէնպախի դէպի Սուրբ երկիր ճանապարհորդութեան աղբիւրների եւ ուսումնասիրութեան մասին» (Լենինգրադ, 1980): Անցեալ տարի Լենինգրադում հրատարակուեց մեր երկրում եւ արտասահմանում իր գրքագիտական աշխատութիւններով յայտնի ձեռագրագէտ Լ. Ի. Կիսելեւայի «Արեւմտաեւրոպական գիրքը ԺԴ. - ԺԵ. դարերում» մենագրութիւնը: Այստեղ նոյնպէս փայտափորագիր աղիւսակի հայագիտական նշանակութեան մասին որեւէ խօսք չկայ:

1486 թ. Մայնցում տպագրուած գրքում հայկական այբուբենից բացի ներկայացուած են նաեւ եբրայական, յունական, ասորական, ղպտական եւ արաբական այբուբենները: Նրանց գործածութեան աշխարհագրական միջավայրում տարածուած են եղել նաեւ այլ ժողովուրդների այբուբեններ, որոնցից գերմանացի տպագրիչները ընտրել եւ տպագրել են մեր թուարկածները: Սոյն փաստը խօսում է տպագրուած այբուբենների ԺԵ. դարում վայելած հեղինակութեան մասին: Պէտք է ենթադրել, որ հայկական այբուբենի հեղինակութեանը նպաստել են նաեւ Մայնցում ապրած Հայերը, որոնք Կիւթէնպէրկի հայրենի քաղաքում բնակութիւն էին հաստատել դեռեւս նախքան տպագրութեան գիւտը: Այժմ Աւստրիայում, Ֆլորիանի Օգոստինեան միաբանութեան մատենադարանում, պահւում է 1391 թ. Մայնցում ընդօրինակուած մի հայերէն ձեռագիր, որը զարդարուած է եւրոպական մանրանկարներով: Պարզ երեւում է, որ Մայնցում ապրած Հայերը շփուել են քաղաքի գրչական կենտրոնների հետ եւ նրանցից վերցրած ձեռագրերի մանրանկարներն ընդօրինակելով զարդարել են հայերէն մատեանները: 206 թերթից բաղկացած մատեանը պատրաստելու համար օգտագործուած մագաղաթը նոյնպէս եւրոպական է: Մատեանի լուսանցքներում հանդիպում են նաեւ լատիներէն բառեր: Ձեռագրի յիշատակարանում հայ գրիչը յայտնում է, որ ինքը մատեանը ընդօրինակել է Մայնցի Մարիամ Աստուածածնի տաճարում. «Արդ գրեցաւ ի մայրաքաղաք ի Մակինցիայ (Մայնցը գերմանական քաղաքների միութեան մայրաքաղաքն էր եւ կոչւում էր Մակինցիա - Գ. Ա.) ընդ հովանեաւ սրբոյ կոյսին Մարիամոյ ... ի թուի ... Ռ ի Գճ եւ ԴԱ (1391)»: Եթէ մեզ հասած լինէին ձեռագրական յիշատակարաններ նաեւ այն մասին, որ Հայերը շարունակել են Մայնցում ապրել նաեւ յաջորդ դարում, - մի բան, որ շատ հաւանական է, - կարելի կը լինէր մտածել, որ նրանք յաճախել են գերմանական եկեղեցի (հայկական եկեղեցու գոյութեան մասին որեւէ տեղեկութիւն մեզ յայտնի չէ), որտեղ եւ հանդիպել են հայկական այբուբենը պարունակող տպագիր գրքի հեղինակ Պեռնհարտ ֆոն Պրայտէնպախին, որը Մայնցի տաճարում պաշտօնավարում էր որպէս տեքան եւ գանձապահ: Նա Հայերին ծանօթ կարող էր լինել նաեւ իր վարած միւս պաշտօնների բերումով: Այդ նշանաւոր գործիչը վինակից էր Մայնցի քուրֆուրսթեան կուսակցութեան առաջնորդ Պերթոլտ ֆոն Հեննեպէրկի, որի հետ միասին 1486 թ. Ապրիլի 2-ին մասնակցել է գերմանական կայսր Մաքսիմիլեան Ա.ի թագադրմանը: Այն հանգամանքը, որ Պրայտէնպախի գիրքը նուիրուած է կուսակցութեան առաջնորդին, հիմք է տալիս ենթադրելու, որ Հայերը գրաւել են բարձրաստիճան ընթերցողների ուշադրութիւնը:

Այդ մասին է վկայում նաեւ վերջերս մեր յայտնաբերած գերմանական մի մագաղաթեայ ձեռագիր, գրուած Հիւսիսային Գերմանիայի Լիւպէք քաղաքում 1385 - 1399 թթ.: «Լիւպէքի քրոնիկ» կամ «Կայսերական ձեռագիր» կոչուած այս մատեանը Հայերի մասին յայտնող առայժմ ամենահին սկզբնաղբիւրն է գերմանական պատմագրութեան մէջ: Նրա հեղինակը՝ ԺԴ. դարի գերմանացի ժամանակագիր Տէթմարը, բացայայտ համակրանքով է խօսում Հայերի մասին: Կիլիկեան հայկական Պետութեան պատմութիւնը շարադրելիս նա օգտագործել է մի աղբիւր, որի հեղինակին կոչում է «պատուարժան Ռայխոնուս»: Մենք պարզել ենք, որ սա ԺԴ. դարի սկզբի հայ պատմիչ Հեթումի անունն է, որը գերմաներէն ձեռագրում աղճատուելով դարձել է Ռայխոնուս: Գերմանիայում Հայերի վայելած յարգանքն արտացոլող բազմաթիւ էջեր է պարունակում նաեւ մէկ այլ աղբիւր՝ 1394 - 1427 թթ. Արեւելքում ճանապարհորդած Հանս Շիլդպէրկէրի ուղեգրութիւնը, որում մի քանի գլուխ նուիրուած է Հայերին: Սոյն գիրքը տպագրուել է 1475 թ., եւ բացառուած չէ այն հնարաւորութիւնը, որ Շիլտպէրկէրը ծանօթ է եղել հայկական այբուբենը պարունակող գրքի հեղինակին:

Գերմանական հնատիպ գրքի լաւագոյն ուսումնասիրողներից մէկը՝ Ն. Վ. Վարպանեցը վերը մեր յիշատակած ուսումնասիրութիւնում նկատել է, որ Պրայտէնպախի գրքի վրայ դրոշմուած է Մայնցի արքեպիսկոպոսի զինանշանը: Սրանից երեւում է, որ այդ գրքի տպագրութիւնը սոսկ հեղինակի անձնական նախաձեռնութեան արդիւնք չէ, այլ կրել է պաշտօնական հրատարակութեան բնոյթ: «Սրանով է բացատրւում այն հանգամանքը, - բացատրում է Վարպանեցը, - թէ ինչու Շէօֆֆէրը, որն առհասարակ իր տպագրական տառերը չէր վաճառում, բացառութիւն է արել Ռուէվիխի նկատմամբ»: Ռուէվիխը պալատական յայտնի նկարիչ էր, որը Պրայտէնպախի հետ միասին 1483 - 1484 թթ. ճանապարհորդել էր դէպի Երուսաղէմ, ծանօթացել էր Հայերին ու այլ ժողովուրդների եւ նկարել էր զանազան պատկերներ, դրանց թւում՝ նաեւ հայկական այբուբենը: Իսկ Փէթէր Շէօֆֆէրը Մայնցի ամենայայտնի տպագրիչն էր, որի մասին կենսագրական տեղեկութիւններ որոնելու ընթացքում մեզ հանդիպած որոշ տուեալներ յուշում են այն միտքը, որ հայկական այբուբենը պարունակող գիրքը Մայնցի տպարանում շարուել է հէնց Կիւթէնպէրկի ձեռքի տակ եղած տպագրական տառերով: Բանն այն է, որ Փէթէր Շէօֆֆէրը փեսան էր Կիւթէնպէրկի տպարանին հովանաւորող Եոհան Ֆուսթի: Վերջինս Կիւթէնպէրկի տպարանը վերցրել էր իր ձեռքը եւ փեսայի հետ միասին շարունակում էր Կիւթէնպէրկի գործը: Քանի որ այբուբենը տպագրուել է 1486 թ., երբ տպարանը գտնւում էր Շէօֆֆէրի ձեռքում, ինքնըստինքեան հասկանալի է դառնում, որ նկարիչ Ռէուվիխը Պրայտէնպախի գիրքը տպագրելու համար Շէօֆֆէրից գնել էր հէնց Կիւթէնպէրկի տպարանում գործածուած եւ յետագայում Շէօֆֆէրի ձեռքն անցած տպագրական տառերը:

Այսպիսով յայտնի է դառնում, որ 1486 թ. Մայնցում տպագրուած հայկական փայտափորագիր այբուբենը առհասարակ աշխարհում առաջին տպագիր այբուբեններից մէկն է: Նրանից հինգ տարի առաջ, 1481 թ. Պազէլում հրատարակուել էր անգլիացի ասպետ ու բժիշկ Մանտվիլի ֆրանսերէն ուղեգրութիւնը, որում նոյնպէս զետեղուած են զանազան այբուբեններ, սակայն դրանք երեւակայական տառեր են, որոնք շատ քիչ բանով են յիշեցնում իրական այբուբենները:

Ուշադրութիւն է գրաւում այն հանգամանքը, որ Ռէուվիխն ընտրել է հայկական ոչ թէ մեծատառ, այլ փոքրատառ այբուբենը: Ինչպէս երեւում է, նրան աւելի գեղեցիկ է երեւացել փոքրատառ գրութիւնը, որը նա փայտի վրայ փորագրել է մեծ հմտութեամբ: Աղիւսակում իւրաքանչիւր տառի վերեւում գրուած է նրա անունը: Մի երկու անուան սխալ տպագրութիւնից եւ միւս անունների արտասանութիւնից (օրինակ՝ «փեէն», փոխանակ՝ «բէն») երեւում է, որ գերմանացու համար տառերի անուններն արտասանած Հայը ԺԵ. դարում խօսել է այժմեան արեւմտահայերէնին մօտեցող արտասանութեամբ:

Ռէուվիխի փորագրած այբուբենն անհամեմատ աւելի կատարեալ է, քան եւրոպական լեզուներով տպագրուած հնատիպ գրքերում առկայ որեւէ այլ հայկական այբուբեն: Ընդ որում Ռէուվիխը մեզ ներկայանում է որպէս ոչ միայն անսխալ այբուբենի հեղինակ այլեւ որպէս առհասարակ այբուբեն[...] փորագրող առաջին եւ միակ նկարի[...] ամբողջ ԺԵ. դարում: Գիտութեա[...] յայտնի հայկական տպագիր այբուբ[...]ներից ամենահինը մինչեւ այժմ համար[...]ուել է Ռէուվիխի փորագրած այբուբեն[...] կէս դար առաջ (1538 թ.) Փարիզում տ[...]պագրուած Կուլիէլմոս Փոսթելլոսի [...] մալեզուեան քերականութեան մէջ տպա[...]գրուած փայտափորագիր այբուբեն[...] Նրանից յետոյ՝ 1586 թ. Փարիզում տ[...]պագրուեց Պլէզ տը Վիժնէրի «Ձեռնա[...] նշանագրերի կամ գաղտնագրութեան [...]ղանակի մասին» գրքում զետեղուած [...]բուբենը (քաղուած է Պարպարոյի [...]գրութիւնից), որը սխալաշատ է: Օր[...]նակ, «ե»ի փոխարէն գրուած է «հ», [...]կու անգամ կրկնուած են «չ» եւ «պ» [...]ռերը, տպագրուած տառերից մէկը [...]րովին գոյութիւն չունի, «վ»ն նման [...] իրեն եւայլն:

Ռէուվիխի նկարազարդած ուղեգր[ու]թիւնը տիտղոսաթերթ չունի եւ յայտ[նի] է լատիներէն պայմանական խորագր[ով] Peregrinatio in Terram Sanct[am] («Ճանապարհորդութիւն դէպի Սուրբ Եր[կիր»): Ուղեգրութեան հեղինակ Պրա[յ]տէնպախը Ռէուվիխի փորագրած այբ[ու]բենը պատկերող էջում տպագրել է [Հա]յերի մասին այնպիսի տեղեկութիւնն[եր], որոնք առաջին անգամ հանդիպում [են] այս գրքում: Գիրքը շարադրուած է Ժ[Ե.] դարի Մայնցի բարբառով: Ինչպէս [...]ւեց, Պրայտէնպախի գիրքը թարգման[ու]ել է նաեւ հոլանտերէն: Այդ թարգմա[ն]նութեան մասին գիտնականները ժամա[...]նակին տարակարծիք են եղել, դժուար[...]նալով որոշել, թէ գիրքը շարադրուած [է] գերմանրէ՞ն, թէ՞ գերմաներէնից թարգ[...]մանուել է հոլանտերէն: Հայերի մաս[ին] յայտնուող տեղեկութիւնների կարեւ[ո]րութիւնը եւ հազուագիւտ լինելը նկատ[ի] ունենալով՝ անհրաժեշտ ենք համարու[մ] թարգմանաբար բերել հետեւեալ հա[...]ւածը. «Բոլոր հայ շինականների [...] աշխարհականների գլուխները խուզու[ած] են խաչաձեւ: Եւ սրա պատճառը, ինչպէ[ս] պատմում են, հին ժամանակներում տեղ[ի] ունեցած մեծ պատերազմներն են, որոն[ց] հետեւանքով նրանք ծանր տուժել [...] հիւանդութիւններից եւ փրկուել են նրա[...]նով, որ իրենց գլուխները խուզել [...] խաչաձեւ: Եւ դա նրանց այնպէ՛ս է փ[...]կել, որ նրանք յաւերժ յիշում են դա [...] իրենց գլուխները խուզում են այդ ձեւով: Ընդ որում՝ Հայերն ունեն սեփական [լե]զու, որով խօսում են աշխարհականներ[ը] ու եկեղեցականները: Նրանք կատարու[մ] են սեփական եկեղեցական արարողու[...]թիւններ: Նրանց լեզուի այբուբենը ստո[...]րեւ տպագրում է ճիշդ տեսքով»: Այն[...] հետեւ յաջորդում է այբուբենը: Գլխի վրայ խաչ պատկերելու նպատակով մա[...]զերը կտրելու ձեւի մասին յայտնող եւր[ո]պացի ճանապարհորդը կամեցել է քրիս[...]տոնեայ Եւրոպային յայտնի դարձնել, ո[ր] Արեւելքում գոյութիւն ունի խաչին հա[...]ւատարիմ մի ժողովուրդ: Սակայն գի[...]տութեանը յայտնի են ոչ քրիստոնեայ իշ[...]խողների կողմից քրիստոնեաներին տար[...]բերակելու նպատակով Արեւելքում ձեռ[...]նարկուած զանազան բարբարոսական մի[...]ջոցներ, որոնց արձագանգներից մէկ[ը] էլ, մեզ թւում է, Պեռնհարտ ֆոն Պրայ[...]տէնպախի Երուսաղէմում լսած աւանդու[...]թիւնն է:

Կիւթէնպէրկեան տպագրութեան արշ[...]լոյսին լոյս աշխարհ եկած հայկական ա[...]ռաջին տպագիր այբուբենը բոլորելով իր 500-ամեակը՝ գալիս է մէկ անգամ եւս ցուցադրելու հանճարեղ Մաշտոցի անմա[հ] ստեղծագործութեան իմաստուն ընթաց[...]քը պատմութեան մէջ:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ – ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ[Ի] ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Շաբաթ, Մարտ 1, ժամը 16.30-ին [...]լեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոն[ի] սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի Հա[յ]կական Վաւերագրական Ուսումնասիրու[...]թեան կեդրոնին կողմէ կազմակերպուա[ծ] վիճաբանական ասուլիս մը: Ասուլիս մը[...] որու ընթացքին կերպով մը կեդրոնը [...] տարուան իր գործունէութեան հաշուե[...]տուութիւնը ներկայացուց ու պարզեց [...] պագայի ծրագիրներ, այս ուղղութեամ[բ] կատարուած աշխատանքները եւայլն:

Վաւերագրական - Ուսումնասիրութեա[ն] [...]

այս կեդրոնը կը ստեղծուի 1976-ին, հայկական յիշողութեան տէր կանգնելու, եւ զայն փոխանցելու համար հանրութեան: Զանազան պատճառներով, անոր պաշտօնական բացումը տեղի կ'ունենայ միայն 1983-ին, երբ 1982-ին Մշակոյթի նախարարութիւնը կը ծրագրէ «մօտենալ, բացել» դէպի համայնքները: Այս կեդրոնը կը վաւերացուի եւ յատկացումներ կը ստանայ զանազան նախարարութիւններէ, նաեւ Փարիզի քաղաքապետութենէն:

Շաբաթ օրուան ասուլիսին, կեդրոնի պատասխանատուներէն զատ կը մասնակցէին Մշակոյթի եւ միակամութեան նախարարութենէն՝ Պ. Ալէն Վիտօ, որ կը զբաղի միջ-մշակութային փոխանակումներով, եւ Մշակոյթի նախարարութենէն՝ Պ. Պէն Օթման որ պարտականութիւն ստանձնած է մշակոյթներու զարգացումի տնօրէնութեան մէջ, գաղութային մշակոյթներու հարցով զբաղելու:

Ասուլիսը կը վարէր կեդրոնի նախագահ Միշէլ Բագումեան. ան հետեւեալ հակիրճ բացատրութիւնով սահմանեց իրենց դերը եւ տեղը. «Այսօր Հայեր դատ մը կը հետապնդեն միջազգային ատեաններու մէջ. մեր պայքարին քաղաքական երեսակն է այս մէկը. իսկ այսօրուան հաւաքոյթին նպատակը մշակութային պայքարն է»: Յետոյ ամփոփելէ ետք 1976-էն ի վեր կտրուած ճամբան, ան հարցուց Ա. Վիտոյի թէ ինչո՞ւ զարկ տուաւ նման կեդրոնի մը հիմնումին: Հետաքրքրական էր պատասխանը. «Այդ շրջանին միջ-մշակութային ծրագրի մը վրայ կ'աշխատէի. ընտրեցի այս կեդրոնը, երկու գլխաւոր պատճառներով. նախ այն՝ որովհետեւ կուգար համայնքէ մը, որուն մշակոյթը անծանօթ էր Ֆրանսայի, ապա, նաեւ անոր համար, որ բացուելու ծրագիր մըն էր եւ ոչ թէ ինքն իր վրայ փակուելու, ամփոփուելու: Յետոյ քննեցի այլ կազմակերպութիւններու ծրագիրներն ալ, հոս աւելի ապագային հայող, առաջդիմական բան մը կար»: Ա. Վիտօ խօսեցաւ նաեւ սկիզբի շրջաններուն համար գտնուած նիւթական օժանդակութեան աղբիւրներու մասին, զորս ամբողջացուց Մ. Բագումեան, յիշելով Հ. Բ. Ը. Մ.-ը, Կիւլպէնկեան Հիմնարկ, Ֆրէնկեան, անդամավճարներ եւայլն:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Պէն Օթման ու ըսաւ. «Ֆրանսայի մէջ գաղութներ գոյութիւն ունին. պէտք էր որ բոլորն ալ իրենց արտայայտութեան ձայնը ունենային: Գաղութի մը ինքնութիւնը միմիայն անցեալին կապուած չէ, այլ նաեւ ապագային. այս կէտն է որ մեզ մղեց այս կեդրոնի աշխատանքով հետաքրքրուելու:

Ասուլիսին նիւթերէն մէկն էր Հայաստանի հետ մշակութային փոխանակումներու ծրագիրի մը մշակումը, ինչ որ ներկայիս օրակարգի նիւթը կը կազմէր Մշակոյթի նախարարութեան աշխատանքներուն: Միշէլ Բագումեան յիշեց 1985 Ապրիլի իրենց այցելութիւնը Հայաստան. այդ ճամբորդութեան մասնակցեր էին նաեւ Ա. Վիտօ եւ Պ. Օթման: Անոնք երկուքն ալ արտայայտուեցան իրենց տպաւորութիւններուն, ջերմ ընդունելութեան եւ փոխանակումի ծրագիրներուն մասին. այս մարզին մէջ առաջին առթիւ խնդրոյ առարկայ էր ցուցահանդէսներու փոխանակում մը, փոխանակումներ՝ նաեւ Երեւանի Մատենադարանին եւ Ազգային Մատենադարանին միջեւ, տակաւին չարժարուեստի մարզին մէջ եւայլն:

Ասուլիսի երկրորդ նիւթն էր գաւառական լեզուներու եւ մշակոյթներու ազգային խորհուրդին Հայերու մասնակցութիւնը. ինչպէս ծանօթ է, այս խորհուրդը կը գլխաւորէ նախարարապետը, եւ քառասուն անդամներու հինգը կը պատկանին ոչ-տեղացի գաղութներու, ինչպէս՝ Հայերու: Այս խորհուրդին մէջ հայ գաղութը կը ներկայացնէ Պ. Ա. Մալաքեան (Վէրնէօյ):

Իսկ գալով ապագայի ծրագիրներուն. դարձեալ կեդրոնէն՝ Ժ. Գ. Քէպապճեան արտայայտուեցաւ նախ այդ մասին. «մասնակցեցանք Մարդկային իրաւանց հարցերու նուիրուած շաբաթին, Ցիկաններու, Քիւրտերու, Հրեաներու, Արաբներու հետ. ապագայի մշակոյթի մը պէտք ունինք, եւ այդ՝ միւս բոլորին հետ»:

Հայկական Վաւերագրական - Ուսումնասիրութեան կեդրոնի պաշտօնական հիմնարկի վերածումին մասին, որ ապագայի հեռանկար մըն էր դարձեալ, խօսեցաւ Պ. Պէն Օթման, չեշտելով թէ առողջ աշխատանքի մը համար անհրաժեշտ էր այս կէտը. պաշտօնական հիմնարկի մը վերածուելով, Մշակոյթի նախարարութեան համար կը նշանակէր ճանչնալ հայ մշակոյթը եւ զօրավիգ հանդիսանալ այս մարզին մէջ կատարուելիք աշխատանքներու:

Կեդրոնի նիւթական աղբիւրներուն մասին խօսելով Մ. Բագումեան յայտնեց, թէ պայմանագրութիւն մը, իրենց 150 հազարի օժանդակութիւն մը պիտի ապահովէր, թէ շփումներու մէջ էին նաեւ Փարիզի քաղաքապետարանին հետ, եւ սակայն պէտք էր ճարել տակաւին մնացածը:

Հոս, ան յայտնեց նաեւ, թէ կեդրոնի պարբերաթերթին առաջին թիւը պատրաստուած էր արդէն:

Ասուլիսը վարողներուն եւ նախարարութեան ներկայացուցիչներուն հարցումներ ուղղուեցան ներկաներու կողմէ, որոնց անոնք պատասխանեցին, տալով հարկաւոր բացատրութիւնները:

Գաղութի մը մէջ, ուր մեծ մասով մեր վարիչները «առնելիք» ունին միայն ժողովուրդէն, գրեթէ անակնկալ բան էր հաշուետուութեան, տեղեկատուութեան բնոյթով այս հանդիպումը: Կը բաւէ՞ արդեօք միայն մաղթել որ «օրինակը վարակիչ ըլլայ» մեր այլ կազմակերպութիւններուն համար եւս:

Ա. Թ.

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը սովորութիւն ունի ամէն տարեշրջանի սկիզբը հրաւիրելու իր բոլոր անդամուհիները եւ համակիրները միասին հաճելի օր մը անցընելու հայկական տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ եւ տեղեկութիւններ տալու անցեալ տարուան իրենց գործունէութենէն:

Այս տարի ալ Փետրուար 28-ին տեղի ունեցաւ այդ հաւաքոյթը Բարեգործականի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, ներկայութեամբ կոկիկ բազմութեան մը:

Նախագահուհին՝ Տիկին Է. Ջրբաշեան՝ ողջունելէ ետք ներկաները, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, որոնք միշտ թիկունք կը կանգնին Բարեգործականին:

Տիկին Ջրբաշեան երեսուն եւ երկար տարիներէ ի վեր նուիրումով կը ծառայէ Միութեան: Անոր կոչումը եղած է հայակրթութիւնը, այլ խօսքով հայեցի դաստիարակութիւնը: Ան բարոյապէս եւ նիւթապէս սատար հանդիսացած է ամէն տեսակ կազմակերպութիւններու, բարեսիրական կրթական, մշակութային ձեռնարկներու պահպանումին, աշխատած է անոնց բարօրութեան եւ յառաջդիմութեան համար: Մենք բոլորս երախտագէտ ենք այս անզուգական Հայուհիին, որուն կեանքը եղած է օրինակ մը զոհողութեան եւ ազգասիրական վսեմ սկզբունքներու:

Տիկին Է. Ջրբաշեան առողջական պատճառներով փոխ-նախագահուհիի մը անհրաժեշտութիւնը նկատի առնելով Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի վարչութիւնը Տիկին Սիւզի Գարաճեանը ընտրեց:

Տիկին Գարաճեան շատ յուզուած, իր խօսքը ուղղեց ներկաներուն եւ ըսաւ.- «Թէեւ անփորձ, բայց պիտի ընեմ լաւագոյնս ազգիս ծառայելու համար, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեանի թելադրութիւններէն առաջնորդուած»:

Գարեգին Վրդ. Պէքճեան դրուատեց Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Ազգային կրթութիւնն է որ ժողովուրդ մը Ազգ կ'ընէ ըսաւ: Այս պատճառաւ Բարեգործականը բոլոր հայաշատ կեդրոններու մէջ, ունի իր դպրոցը, իր դրադարանը, գլխաւորաբար Ամերիկայի մէջ:

Պ. Խաչիկ Ելմազեան վեր առաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան երկարամեայ ազգանուէր ծառայութիւնները, յաջողութիւն մաղթեց վարչութեան անդամուհիներուն:

Տիկին Արթինեան եւ Պ. Կիւզէլեան ու Տիկին Պարոնեան երգեցին հայրենաշունչ երգեր: Եղան ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ:

Ներկաները մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ:

ԱՐԱՔՍԻ ՊԱՊԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԿԱԼԱ ՄԸ

Կիրակի, Մարտ 2, Փարիզի Միւթիւալիթէի սրահը հաւաքուած էին աւելի քան 1200 Հայեր, ներկայ գտնուելով Կալա-ի մը, բարոյապէս եւ նիւթապէս նեցուկ հանդիսանալու համար հայ քաղաքական բանտարկեալներու, որոնց պաշտպան յանձնախումբի նախաձեռնութիւնն էր կալան:

Յանձնախումբը այս առթիւ յաջողած էր ապահովել սիրայօժար մասնակցութիւնը գաղութիս ծանօթ հայ արուեստագէտներուն եւ խումբերուն, որոնք ձայնով, նուագով, պարով իրենց բաժինը կը բերէին ոչ միայն հայ քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակման, այլեւ հայ ժողովուրդի դէմ կատարուած ցեղասպանութեան ճանաչման եւ հողային պահանջներու համար մղուած պայքարին:

Օրուան պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էին Շառլ Ազնաւուր, Հանրի Վէրնէօյ եւ Ժորժ Կառվարենց, թէեւ ասոնցմէ ոչ մէկը ներկայ էր:

Ժամը 18-ին կը սկսէր յայտագրին գործադրութիւնը: Հանդիսութիւնը կը վարէին Մոնիքա Սահակեան եւ Շուշան Ջըրբաշեան:

Առաջին բաժնին հանդէս կուգար «Նաւասարդ» պարախումբը, գիւղական - ազգագրական պարերով ցայտուն դարձնելով օրուան տօնախմբական բնոյթը: Ապա, Նարեկ Տուրեան իր յօրինումներէն երկու երգեր մեկնաբանելով ցոյց կուտար իր տաղանդը, որ պիտի չեշտուէր դաշնակի վրայ Արամ Խաչատրեանի «Սուրերու պար»ի մեկնաբանութեամբ: Եղսօ՝ հողին երգով, ապա՝ «Բանտիս դռներն» ու «Կիկօ» երգերու մեկնաբանութեամբ յուզիչ պահ մը կը ստեղծէր սրահին մէջ: Երգիչ Սուրէն, նոր հրապարակ հանած իր սալէն երեք երգեր կը ներկայացնէր՝ «Ծաղիկ եմ բերել», «Այս դարու աղջիկները» եւ «Հայ Դատ», քիչ մը մարտական շունչ տալով ներկաներուն:

Առաջին բաժինը կ'աւարտէր գաղութիս սիրուած երգչուհին՝ Լիզ Սարեան, որ իր մեկնաբանական արուեստով ու յատուկ պատշաճի երգերու ընտրութեամբ գիտէ իրեն կապել ունկնդիրը: Արուեստագիտուհին չորս երգերով կը յաջողէր սրահին տալ ակնկալուած ջերմութիւնը:

Յայտագրի երկրորդ բաժինը կը բանար «Ախթամար» պարախումբը՝ «Բերդ պար»ով, որուն կը յաջորդէին «Շալախօ»ն, եւ այլ պարեր: Տիւօ Սեւան, նոր երկեակ մը՝ որ հայկական երկու մեղեդիներու մեկնաբանութեամբ կը պարտադրէր ինքզինք, իբրեւ ապագայ ունեցող խոստմընալից ուժ: Էվըլին Ալթունեան, երկար բացակայութենէ ետք մեր բեմերէն, հանդէս կուգար հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով, հաստատելով որ այսուհետեւ կրնայ մնայուն ներկայութիւն մը դառնալ մեր բեմերուն վրայ:

Ապա կարգը կուգար Մարթէն Եօրկանցի, իր ժանրին մէջ ծանօթ երգիչ մը մեր եւ այլ գաղութներու: Կը մեկնաբանէր «Հող մի՛ ըներ ընկեր ջան» երգը, սրահին երիտասարդները ոտքի հանելով. ապա՝ Արամ Պաամաճեանի յիշատակին ձօնուած իր երգը՝ «Մի՛ լար, մայրիկ», կը յուզէր ներկաները, քիչ ետք դարձեալ խանդավառելու համար «Ոչ խօսքով» երգով:

Տիւօ Զեփիւռ, ծանօթ երկու երիտասարդուհիները՝ որոնք նոր հրապարակ հանած էին իրենց անդրանիկ սալը, իրենց կիթառներու ընկերակցութեամբ հայկական գողարիկ երգերով հաճելի պահ մը կը ստեղծէին:

Յայտագրի վերջին բաժնին բեմ կը բարձրանային կոփամարտի աշխարհի երկու հայ վեթերաններ՝ Եւրոպայի նախկին ախոյեաններ Ժագ Հայրապետեան եւ Ժագ Քէշիշեան, որոնք ցուցադրական մրցում մը կ'ունենային յատկապէս սարքուած ռինկին մէջ: Հանդիպումը հանդիսականներու աչքերուն առջեւ կը պարզէր երկու հայ կոփամարտիկներու անցեալի փառաւոր յաղթանակներու տեսարանները:

Հուսկ բեմ կը բարձրանային մասնակցող բոլոր արուեստագէտներն ու խումբերը եւ միաբերան կ'երգէին «Զարթիր լաօ»ն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴԻՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Կարագ էր տարել Լենինականում ծախելու եւ այնտեղից հետը բերել էր Հէկէլի «Փիլիսոփայութեան ներածութիւն»ը, փայլուն մի պրիմուս, եւ Տէրեանի այդ 2 հատորը, որոնք մինչեւ հիմա էլ մեր տանն են: Բայց պրիմուսը շատ արագ փճացաւ. Լենինականում խանութի վաճառողը պահեստային ասեղները, յայտնի չէ միտումո՞վ էր թաքցրել, թէ՞ մոռացել, չէր տուել հօրս. պրիմուսն առանց ասեղի մնաց:

Գիւղում էլ այդ տարիներին ուրիշ պրիմուս ունեցողներ չկային, որ մէկից ասեղ ուզէինք, այդպէս էլ լռուեց, մնաց: Իսկ երբ հայրս բոշաներից վերջապէս ասեղ գնեց - բերեց, մենք երեխաներով արդէն քանդել - աւերել էինք տաբախտ սարքը: Աւելի ուշ նաեւ ռատիօընդունիչ գնեցինք: Եւ առաջին կարեւոր լուրը, որ հաղորդավարի ձայնը հնչեցրեց մեր հազարաշէն, հին օտայում՝ Կակարինի թռիչքն էր տիեզերք: Լեւիտանի ձայնը պատերազմ տեսածների մէջ սարսափի ծանօթ ալիք էր առաջացրել, եւ բոլորը հաւաքուել էին գիւղամիջում, դըրասենեակի առջեւ ու վախեցած մարդու ուրախութեամբ պարզաբանում էին տեղի ունեցածը: Ապրիլեան թաց իրիկուն էր, անասունը դեռ արօտ դուրս չէր եկել, եւ քննարկմանը մասնակցում էին նաեւ գիւղի հովիւները: Թէեւ բոլորն ալ աշխարհ տեսած մարդիկ էին, պատերազմներում կռուած հին զինուորներ, բայց լաւ չէին պատկերացնում պատմական թռիչքի մանրամասները: Նոյնիսկ Ալէն չկարողացաւ բացատրել, թէեւ պատերազմից յետոյ ամբողջ երկու տարի Գերմանիայում էր ծառայել: Եւ գիւղի սուրխօսող, սրամիտ Շահէն չդիմացաւ, առաջ ընկաւ ու ասաց.

- Ծօ էս մարդ ասած ապերախտ արարածը էնքան պիտի ընէ, որ խեղճ աստուածը իր կնիկ - տղան առնի, փախի երկնքից:

Եւ մինչ նրանք վիճում էին, պարզաբանում, ես ոտքերս տաք թոնրի մէջ կախած, Տէրեանի հատորը ձեռքիս, բացայայտեցի իմ կեանքի միւս մեծ խորհուրդը. Ես տեսայ Երկիր Նայիրիի հինգհազարամեայ երազը:

Երկիր Նայիրի, երազ հեռաւոր
Քնած ես քնքուշ թագուհու նման,
Միթէ ես պիտի երգեմ քեզ օրօր,
Եւ արքայական դնեմ գերեզման...

Ես տեսայ այդ հնամեայ երազը անանց ցաւի կամարի միջից, եւ իմ դէմ միանգամից բացուեցին մինչ այդ անծանօթ բազմաթիւ դռներ, որոնցից սկիզբ առնող ճանապարհները առանց բացառութեան տանում էին դէպի այդ աւետեաց Նայիրի Երկիրը, կամ գալիս էին այնտեղից: Հերթով բացում էին բոլոր գրքերի դարպասները, ես մոլորուած մի տղայ, գնում էի հեղինակների բացած արահետներով ու ամէն անգամ կանգնում նոյն Աւետեաց երկրի առջեւ: Չկար ուրիշ ճանապարհ, ուղիները շատ էին, ճանապարհը մէկը: Եւ ես հասկացայ, որ եթէ ուրիշների համար բոլոր ճանապարհները տանում են Հռոմ, ապա հայ մարդու համար աշխարհի բոլոր ճանապարհները տանում են Երկիր Նայիրի: Հիմա լաւ չեմ յիշում, թէ այն ժամանակ իմ այդ յայտնագործութիւնը ուրախացրե՞ց ինձ, թէ՞ տխրեցրեց, յիշում եմ միայն, որ ուզում էի օր առաջ աւարտել դպրոցը, որ հասնեմ Երեւան, ինչ - որ կարեւոր գործ անեմ: Թէեւ չգիտէի, հասնելուց յետոյ որոշակի ի՞նչ էի անելու, կարողանալո՞ւ էի գոնէ մի քար դնել Երեւանի պատին, թէ՞ մէկով էլ էի աւելացնելու մայրաքաղաքի հոգսը: Բայց ես փնտռում էի աւետեաց երկիրը, նրա ուխտաւորն էի այլեւս եւ հասկանում էի, որ Երկիր Նայիրի տանող ճանապարհը միայն Երեւանով է անցնում:

(Շար. 5)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Միսաք Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 9, Իսսի Ս. Մարիամ-Աստուածածին Եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակը
վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. : 43 - 68 - 55 - 99

Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Anahide TER - MINASSIAN
qui parlera de
«UN HISTORIEN DU GENOCIDE DES ARMENIENS
Mgr. JEAN NAZLIAN»

Le jeudi 13 mars à 20 heures 30, au Centre Saint Mesrob.

Un buffet froid sera servi comme toujours à ceux qui le désirent à 19h. Participation : 40 F.

Prière de s'inscrire

---

mercredi 12 mars

Maurice
KEUROGLANIAN

Chargé de Mission auprès du secrétaire général du RPR pour les Français d'origine arménienne Membre du Comité Central du RPR

sur 99,3 FM
Radio SOLIDARITE

invité du magazine de l'information
12 h 30 - 13 h

sur le thème :
«LA COMMUNAUTE ARMENIENNE DE FRANCE FACE A L'ECHEANCE ELECTORALE DU 16 MARS»

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville

Devant le succès
EXPOLANGUES 86

Stand M.C.A.A. — C.E.D.I.A.

Suite de la TABLE RONDE
sur
«L'ARMENIEN AU QUOTIDIEN»

Intervenants . Professeur J. P. MAHE, Père Vartan KECHICHIAN, Mmes S. KARAGULIAN, D. KARASSALMASSIAN, M. G. DAKESSIAN.

DEBAT

le Vendredi 14 Mars, à 20 heures 45

ՅՈՒՇԱՑԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ
ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
Պ. ՊԱՐԳԵՒ ՍԱՅՐԻՄ
ԵՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուելու

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ԲԱՑՄԱՆ

Կ Ի Ր Ա Կ Ի, Մ Ա Ր Տ 9, Ժ Ա Մ Ը 1 2 – Ի Ն
30, rue de l'Egalité — ISSY - LES - MOULINEAUX

Ծնթ. – Յաւարտ պատարագի, հանրակառքեր ձեր տրամադրութեան տակ կ'ըլլան, եկեղեցիէն դպրոցին վայրը փոխադրելու համար ձեզ:

Voyage en ARMÉNIE

organisé par

l'UNION DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

du 14 au 28 août

Départ : PARIS / LYON / MARSEILLE

Responsable et accompagnateur :
Pasteur JEAN AGOPIAN

Renseignements — Programme détaillé — inscriptions

Pasteur Jean AGOPIAN
4, rue Paul Diday — 69003 LYON
Tél. : (16) 78 - 53 - 54 - 16

AGENCE ORGANISATRICE
SEVAN Voyages

Lic. : 169011

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1986 --

Pâques en Arménie
— Du 29 Mars au 12 Avril (via Kiev) .... 6.050 F

Spécial Cérémonie du 24 Avril et Premier Mai en Arménie
— Du 19 Avril au 3 Mai .... 6.050 F

Arménie
— Du 10 au 24 Mai .... 6.700 F

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél. : 47 - 42 - 10 - 35

LIC A 130

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde, Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
11

MARDI
11 MARS
1986

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.179 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.179

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Une Communauté courtiseé

Արդարեւ ֆրանսահայ գաղութը երբեք այսքան չէ հետաքրքրած քաղաքական թեկնածու հոսանքները : Թերեւս, նաեւ անոր համար, որ ցարդ խնդրոյ առարկայ գաղութին կարգ մը տարրերը, երբեք չէին փորձած այսքան օգտագործել ընտրական շրջան մը :

Ֆրանսերէն վերի խորագիրը կը պատկանի «Մոնտ»ին, որ Ուրբաթ իրիկուն (Մարտ 8-ի թիւ) բաւական լայն արձագանգ կուտար հայկական պահանջներուն եւ բոլոր կուսակցութեանց ընդհանուր հաւանութեան : Թերթին աշխատակիցը կը գրէ թէ քաղաքական հոսանքները բաւական վարժուած են, վերջին տարիներուն, հայկական մտահոգութեանց եւ ծանօթացած Հայերու պատմութեան : ԱՍԱԼԱ-ի ճնշումը դեր խաղացած է այս ուղղութեամբ : Ապա, անդրադառնալով ընկերվարական իշխանութեան, որ հինէն կապեր ունեցած է այս գաղութին հետ, մանաւանդ այն քաղաքներուն մէջ, զորս կը վարէր (Մարսէյլ, Վիէն, Վիլէօրպանն, Ալֆորվիլ), «Մոնտ»ի աշխատակիցը բնական կը գտնէ որ հայկական հարցը իր տեղը գրաւէ ֆրանսական դիւանագիտութեան մէջ : Ընկերվարականներու կատարածը, սակայն, միաձայնութեամբ չընդունուիր, կ'ըսէ յօդուածագիրը, ֆրանսահայ գաղութին կողմէ, որ ընդունելով հանդերձ թէ կառավարութիւնը բաներ մը ըրած է (Միթերանի յայտարարութիւն Յունուար 7, 1984-ին), կը նկատէ որ միւս կողմէ Թուրքիան սիրաշահելու ջանքեր կը թափէ : Յիշելէ ետք, թէ ահաբեկչութեան դէմ կառավարութեան վճռականութիւնը պատճառ եղաւ նաեւ որ ՀՅԴ-ը քննադատէ կառավարութիւնը եւ այն համոզումն ունենայ որ ընտրական դրդապատճառներէ տարուած, ընկերվարականները քանի մը խորհրդանշական քայլեր առին, բայց իրապէս դիրք չբռնեցին Թուրքիոյ դէմ, կ'աւելցնէ թէ «Երկու լեզու» գործածելու մեթոտը ձաղկած է Փաթրիկ Տէվէճեան, շեշտելով թէ իր կուսակցութիւնը (Շիրաք) բաւական յառաջդիմած է հայկական հարցին նկատմամբ :

Հուսկ, «Մոնտ»ի աշխատակիցը միաձայնութիւն մը կը տեսնէ բոլոր քաղաքական կուսակցութեանց մօտ, ինչ կը վերաբերի գլխաւոր հարցերուն. - Հայերէնի դասաւանդում հայաշատ շրջաններու մէջ, Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութեանց զարգացում եւ 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչում միջազգային գետնի վրայ եւ Թուրքիոյ կողմէ : Վերջին պարբերութիւնը յատկանշական է. - «Ուրիշ բան է գիտնալ թէ ինչ չափով այս պահանջը կրնայ պայմանաւորել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները : Համայնավարներուն համար՝ պարզ է, միւսներուն՝ կը նայինք» :

×

ԵՒ ՈՃԻՐ ՄԸ

Այս ընտրապայքարին առթիւ, ամէն մարդ, ամէն կողմ նոյնը կը կրկնէ՝ անհամ, տափակ, միօրինակ : Դժբախտաբար սպանութիւն մըն է, որ պահ մը ցնցեց ժողովուրդը եւ մետիաներուն նիւթ հայթայթեց : Հանրագիր փակցնող ընկերվարական մըն է որ սպաննուեցաւ Քրուասի, Ուրբաթ գիշեր, երբ կը փորձէր իր կուսակցութեան հանրագիրներուն վրայ փակած ազգ· ճակատի հանրագիրները պատռել : Կարծեցեալ մարդասպանը զինուոր է, կ'ըսէ թէ ազգ· ճակատի անդամ է, բայց Լը Փէն կ'առարկէ .- «Պատասխանատու չեմ բոլոր Ֆրանսացիներուն : Հաւաքական պատասխանատուութիւն չկայ այս երկրին մէջ... : Եթէ ազգ· ճակատի անդամ է, գիտցէք որ բոլորէն դատապարտուած է եւ իրեն տրուած հրահանգներուն դէմ գործած է : Եթէ զինուորական մըն է, Ֆրանսայի բոլոր զինուորականներուն պատասխանատուն Քիլէսն է» : Եւ ակնարկելով Ազգ· Ճակատի անդամի մը սպանութեան (Պօքէր), կ'աւելցնէ. - Մարոքցիի մը Ֆրանսացի մը սպաննելը, պատճառ չէ որ Մարոքի Թագաւորը պատասխանատու ըլլայ» :

Ամէն պարագայի մէջ, այս սպանութիւնը արդար ընդվզում մը ստեղծած է ամէն կողմ եւ բոլորին մօտ : Լուռ ցոյց մը, գլխաւորութեամբ Միշէլ Ռոքարի, Շաբաթ օր, քանի մը հազար հոգի համախմբուած էր Քրուասի :

×

ԵՒ ՃԻՀԱՏԻՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

4 ՊԱՏԱՆԴԻ ԵՒՍ

Շաբաթ օր, նոր առեւանգում մը Պէյրութի մէջ, քիչ մը աւելի իւղ պիտի լեցնէր կրակին վրայ, աւելի պիտի սաստկացնէր ջլամարտը : Այս անգամ, հեռատեսիլի Բ· կայանին (Անթէն 2) 4 լրագրողներն էին, որոնք կ'առեւանգուէին, Հէզպոլլայի մէկ հանրաժողովէն վերադարձի ճամբուն վրայ : Եթէ Սէօռա միշտ ողջ է, այս առեւանգումով 8-ի կը հասնի Ֆրանսացի պատանդներու թիւը : Ասոնց ազատ արձակման փոխարէն, Ճիհատը կ'ուզէ որ Ֆրանսա ետ բերել տայ Պաղտատէն այն երկու Իրաքցիները զորս արտաքսեց, աւելի ճիշդ՝ Իրաք ղրկեց, բռնի : Ներքին Նախարար՝ Ժոքս ձեւով մը կը խոստովանի որ տեղ մը սխալ մը գործուած է եւ կ'ուզէ որ յանցաւորը «ձեւակերպութիւնն» ըլլայ : Ժոսփէն չի վարանիր սխալ, պավիւռ, մինչեւ իսկ՝ յանցանք որակելու : Պաղտատի Ֆրանսայի դեսպանն ալ ապահովութիւն կուտայ որ երկու Իրաքցիները ողջ - առողջ են, տեսած է : Ի՞նչ կրնայ ընել Ֆրանսա, կարգ մը ձախաւեր գործերէ ետք, որոնք առիթ տուած են Խոմէյնիի ըսելու. - «Ֆրանսացի ղեկավարները քաղաքական հարկ եղած հասկացողութիւնը չունին, գիտնալու համար թէ որո՛ւ հետ է իրենց գործը» :

Եւ մինչ չորս Ֆրանսացի բանագնացներ երեք տարբեր ճամբաներ բռնեցին (Պէյրութ, Թեհրան, Դամասկոս), Լօրան Ֆաբիուս յայտարարեց թէ Ֆրանսա տեղի պիտի չտայ սպառնալիքի : Հաւանական կը նկատէ նաեւ որ կացութիւնը աւելի սաստկանայ : Խորքին մէջ, Աստուծոյ այս կուսակցութիւնը ընկերվարական իշխանութեան տապալումն է, զոր կ'ուզէ, ինչպէս Հէզպոլլայի պաշտօնաթերթը կ'որակէր՝ «Ֆրանսուա Միթերանի կառավարութեան տապալումը», քանի որ Սահմանադրական հարցերը կրնան քիչ մը բարդ ըլլալ Հէզպոլլային համար (արդէն 2 Ֆրանսացի իսկ չկայ, որ նոյն ձեւով հասկնայ) : Այս պայմանով, կ'ապահովուի «աշխարհի Ֆրանսացիներուն կեանքը» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ դիմած է Թրքական ոստիկանութեան, որպէսզի այս վերջինը իրեն տայ երեք ընդդիմադիր Քիւրտերու նկարները եւ տեղեկութիւններ անոնց մասին : Այս Քիւրտերը, որոնք Թուրքիայէն դուրս են, կապ ունեցած կրնան ըլլալ Օլոֆ Փալմէի սպանութեան հետ, ըստ քիւրտ աշխատաւորներու կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի մէկ նախկին անդամին՝ Պաքի Քառէրի յայտնութիւններուն : Այս Քիւրտը 1975-էն ի վեր Շուէտ ապաստանած է :

ԺՏԷՅՏԷԻ (արեւելեան - Պէյրութ) մէջ, Գէորգ Թարժապրեան անունով Հայ մը սպաննուած գտնուած է իր իսկ կառքին մէջ : Լուրը կուտայ Օռիան - լը - Ժուռ, Մարտ 8-ի իր թիւով :

ՄԱՕ, բանագող բանաստեղծ մը եղած է, բայց հարկ էր գաղտնի պահել, ինչ որ խոհեմութիւնը չէ ունեցած ըլլալու քերթուածներուն բուն հեղինակը : Օր մը, Շէն Մինկուան գրքոյկ մը կը ստանայ «անտիպ քերթուածներ Մաօյէն» եւ երբ մէջ իր քերթուածներէն ոմանք կը գտնէ, սխալը կը գործէ ըսելու «Մշակութային յեղափոխութեան խումբ»ին զոր կը ղեկավարէր Մաօյի կինը : Հետեւանքն այն եղած է, որ քննադատուելէ եւ ծեծ ուտելէ ետք, ինքզինքը բանտը կը գտնէ : Այս յայտնութիւնը կ'ընէ «Փէքէն Էնֆորմասիոն», որ չի ճշդեր թէ այսօրուան ակադեմականը քանի՞ տարի բանտը մնացած է :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ
ՀԱՐՑ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

—×—

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

– Գ. ՏԱՐԻ –

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 2

Ս· Ղազարի Հայկական Ակադեմիան, գործակցութեամբ Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանի Տեսչութեան, այս տարի եւս կազմակերպած է ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ, որոնք տեղի պիտի ունենան Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանին մէջ, Վենետիկ, ՅՈՒԼԻՍ 20-էն ՕԳՈՍՏՈՍ 20 :

Դասընթացքները նախատեսուած են երեք մակարդակի համար,

1.- ՍԿՍՆԱԿ - 2.- ՄԻՋԻՆ - 3.- ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ : - Նիւթ ունենալով ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ - (Գրաբար եւ Աշխարհաբար), ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Դասական, Արդի եւ Սովետահայ), ԱՐՈՒԵՍՏ եւ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ :

Դասերէն զատ, տեղի պիտի ունենան նաեւ բանախօսութիւններ հայագիտական նիւթերու նուիրուած՝ մասնագէտներու կողմէ :

Մասնակցութեան համար անհրաժեշտ է ունենալ նուազագոյն 15 տարեկան· 18 տարեկանը չբոլորած աշակերտներուն համար կը խնդրուի ծնողներէն խնամակալութեան վկայագիր մը յանձնել արձանագրուած չափահաս անձի մը :

Դասընթացքներուն մասնակցութեան սակն է Մէկ միլիոն իտալական լիր (շուրջ 4.500 Ֆ.Ֆ.), որ կը ներփակէ բնակութեան եւ սննդեղէնի ծախքերն ալ :

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամն է 1986 Մայիս 15 :

Կը խնդրուի ղրկել արձանագրութեան ընկերացող համառօտ կենսագրութիւն մը նշելով հայերէնի մակարդակը եւ 100 տոլար (կամ անոր համարժէք գումարը) որպէս կանխավճար :

ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՆ ԵՆ. -

Հ. Ներսէս Վ. Տէր Ներսէսեան - Գրաբար եւ դասական գրականութիւն :
Հ. Յարութիւն Պզտիկեան - Պատմութիւն Հայ Մշակոյթի, Պատ. Հայոց :
Հ. Ռափայէլ Անտոնեան - Պատմութիւն հայ գրականութեան (բարձ. ընթ.) :
Հ. Սարգիս Պօհճալեան - Հայերէն լեզու (Միջին ընթացք) :
Փրոֆ. Մանուէլ Քէօսէյեան - (Երեւանի համալս.) Սովետահայ գրականութիւն :
Պ. Մինաս Լուռեան - Հայերէն լեզու :

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. -

Հ. Ն. Վ. Տ. Ներսէսեան - Սուրբ Ղազարի ձեռագրական գանձերը :
Հ. Մ. Վ. Յովհաննէսեան - Հայաստանի բերդերը :
Հ. Ե. Տ. Ղազարեան - Գրելու արուեստը :
Հ. Ղ. Վ. Ֆոկոլեան - Տրանսիլվանիոյ հայ գաղութը :
Հ. Յ. Պզտիկեան - Հայկական Բիւզանդիոնը - Հայ Ազատագրական շարժումները :
Հ. Մ. Ապաճեան - Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան ձեւաւորումը :
Հ. Վ. Ուլուհոճեան - Հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը :
Հ. Ս. Ճեմճեմեան - Մխիթարեան Միաբանութեան հրատարակչութիւնը :
Հ. Ռ. Անտոնեան - Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն :
Փրոֆ. Մ. Քէօսէյեան - Գուրգէն Մահարի :
Տոքթ. Վ. Պօյաճեան - Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան :
Փրոֆ. Կ. Յովսէփեան - Պատմութիւն հայ տպագրութեան :

Կը սպասուի նաեւ Փրոֆ.՝ Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի (Փարիզ) եւ Փրոֆ. Ճ. Ֆրասսօն (Իտալիա) :

Մեր հասցէն է. -

Direction Arménologie - S. Lazzaro
30126 Venise (IT)
Tel. ((39-41) 52. 60. 104
Telex 311. 892 Edapro I

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ԿԱՅՐԱԹ»Ի

1 - 0

Մարտ 8-ի եւ 9-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ Մ. - Ժալգիրիս	1 - 1
Դնեպր - Մետալիստ	2 - 1
Չերնոմորեց - Շախտեոր	1 - 0
Սպարտակ - Զէնիթ	0 - 0
Դինամօ Թ. - Դինամօ Մինսկ	2 - 1
Նեֆթչի - Տորպեդօ Մ.	2 - 0
Արարատ - Կայրաթ	1 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորեն Դնեպր և Չերնոմորեց 4-ական կէտերով, որոնց կը հետեւին Սպարակ, Զէնիթ, Արարատ եւ Դինամօ Թիֆլիս 3-ական, Նեֆթչի եւ Կայրաթ 2-ական, Դինամօ Կիեւ, Ժալգիրիս, Դինամօ Մ., Տորպեդօ Մ., Տորպեդօ Ք., եւ Դինամօ Մինսկ մէկական կէտերով, ինչպէս նաեւ Շախտեոր եւ Մետալիստ՝ որոնք ոչ մէկ կէտ շահած են :

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Արտասանուած Փետ. 23ին, Փարիզ, Կեդրոնականի 100ամեակի հանդիսութեան)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան գրած է, - «Ժողովուրդ մը ըլլալու նախապայմաններէն մէկը, թերեւս գլխաւորը, յիշողութիւն ունենալն է»: Հաւաքուած ենք՝ յիշելու, ոգեկոչելու, պատուելու համար անցեալ մը, - Կեդրոնական Վարժարանի անցեալը, ինչպէս նաեւ անոր ներկան ու ապագան, Պոլսոյ մէջ ու անկէ հեռու: Հաւաքուած ենք, կը յուսամ, հաղորդուելու համար այն ոգիով ու նուիրումով, որ Կեդրոնականը ապրեցուց, եւ որ ըՍփիւռքահայութիւնը պիտի ապրեցնէ տակաւին, եթէ արժանի ըլլանք անոր:

Բայց, - հաւաքուած ենք, նախ, յիշելու համար: Յիշելը, ինքնին, պարզ բան մը չէ: Միայն անուններու եւ թուականներու թուարկում մը չի կրնար ըլլալ: Յիշելը՝ հաւաքականին ու անձնականին աղուցումն է. ունի իր հանդիսաւոր կողմը. ունի նաեւ, սակայն, իր անձնական ու մտերմիկ ծալքերը, որոնք նոյնքա՛ն կենսական են յիշելու արարքին: Գիտեմ, ասիկա հանդիսաւոր առիթ մըն է, եւ մենք նման պարագաներու կը նախընտրենք պաշտօնականութիւնը, հանդիսաւորը, կը խրտչինք՝ պարզ անձնականութենէն: Սակայն ինծի գոնէ՝ տարօրինակ թուած է մեր այս խրտչումը: Հարց կուտամ թէ մենք ինչո՞ւ հաւաքուած ենք այսօր: Միայն զուտ պարտականութեան զգացո՞ւմն է որ մեզ հոս բերած է այսօր: Եւ եթէ դրական է պատասխանը այդ հարցումին, արդեօք պարտականութեան այդ զգացումը չէ՞ հիմնուած անձնականի ծալքերուն վրայ:

Թոյլ տուէք ինծի վայրկեան մը, որ խօսիմ ի՛մ իսկ անձնականութեան մասին: Անկեղծօրէն կը խոստովանիմ ձեզի որ ազգային պարտականութեան զգացումը չէ որ զիս հոս բերած է այսօր, Ամերիկայէն: Անձնակա՛ն զգացում մըն է, եւ սակայն ես Կեդրոնականցի չեմ: Ուրեմն՝ Կեդրոնականցի ըլլալու պարզ ու յստակ կապը չէ՝ որ զիս բերած է այս բեմին: Ես Հալէպ ծնած եմ, զաւակն եմ Պարտիզակ ծնած ու Պոլիս մեծցած ծնողքի: Իմ նախակրթարանս Հալէպի Հայկազեանը եղաւ, իսկ երկրորդականներս՝ գաղթականի կեանքի պարտադրուած զանազան հայ եւ օտար վարժարաններ: Հակառակ ատոր, ոչ միայն Հալէպի Ճեմարանը, այլ նաեւ Պոլսոյ դպրոցները հարազատ կառոյցներ էին ինծի համար: Մայրս՝ Էսաեանցի է, հայրս՝ Մխիթարեանցի: Պոլսոյ երկրորդական կրթութեան մեծ երբորդութենէն՝ Կեդրոնակա՛նն է որ կը պակսի իմ անցեալէս, սակայն այդ պատճառ մը չէր, որ չլսէի անոր մասին, ընտանեկան յարկին տակ: Մեզի արտօնուած չէր մոռնալ Պոլիսը: Մօրաքոյրս՝ որ համեստ ուսում ունէր, չէր վարաներ ինծի յիշեցնել որ իր նախակրթարանը, Պեզճեան մեծ Ամիրան հիմնած էր, եւ որ, ի վերջոյ, առանց նախակրթարաններու ի՞նչ արժէք ունին երկրորդական վարժարաններ: Երկու ուսուցիչ ունեցած եմ իբր ծնողք, եւ ուրեմն, մանկութենէս ի վեր ինծի այնպէս թուած է որ Պոլիսը, ամէն բանէ առաջ, կը բաղկանար մի քանի դպրոցներէ, «Մարմարա» թերթէն, եւ բազմաթիւ ուսուցիչներէ: Պատանութեանս, երբ սկսայ գրականութիւն սերտել լրջօրէն, ինքզինքս Պոլսոյ կրթական հաստատութիւններուն ա՛լ մօտ զգացի: Աւելի՛ հարազատ թուեցան անոնք ինծի: Վահան Թէքէեանի, Միսաք Մեծարենցի, Արշակ Չօպանեանի, Հրաչեայ Աճառեանի, Երուանդ Սրմաքէշխանլեանի Կեդրոնականցի ըլլալը՝ անկարեւոր մանրամասնութիւն մը չէր թուեր ինծի: Բնակա՛ն կը թուէր որ ինծի մանկութենէս ծանօթ այս անունները՝ յաճախած էին ինծի մանկութենէս ծանօթ թուող դպրոցը: Նմանապէս՝ Դանիէլ Վարուժանին Մխիթարեանցի ըլլալը կարծես զիս աւելի մօտ կը զգացնէր՝ Մխիթարեանցի հօրս: Սիպիլին մօրս ուսուցչուհի եղած ըլլալը՝ զի՛ս ալ Էսաեանին կը կապէր: Փոխադարձաբար՝ իրարու կը մօտենային անձնականը, գրականը, դպրոցականն ու Պոլսականը, անքակտելիօրէն կը կապէին իրարու, կ'ընդելուզուէին իրարու հետ:

Արդի աշխարհին մէջ, ուր ցան ու ցրիւ է Հայութիւնը, եւ ուր մեծ նահապետական տոհմեր եւ ընտանիքներ չկան, նման տոհմերու փոխանցած մտերմութեան ու շարունակականութեան զգացումի պակասն կը տառապին չատե՛ր, օտարներ ու Հայեր, գիտակցօրէ՛ն կամ անգիտակցօրէ՛ն: Նման պայմաններու մէջ, սիրելի հանդիսատեսներ, ես բախտաւոր եղած եմ, եւ կը կարծեմ որ բախտաւոր եղած էք դո՛ւք ալ, մաս կազմելով այն մեծ ընտանիքներուն, որոնք կազմեցին ու խարսխեցին հայ դպրոցները: Հալէպի Ճեմարանը եղած է նման մեծ ընտանիք մը, ինծի համար: Ցաւելեա՛լ բախտաւորութիւն ունեցած եմ անոր համար որ Պոլսոյ կրթական կառոյցը, մանաւանդ՝ Կեդրոնական, Էսաեան ու Մխիթարեան, եղած են իմ երկրորդ մեծ ընտանիքը:

Օրինակ մը տամ: Երբ Պոլիս այցելեցինք 1953-ին, երբ 9 տարու էի, մայրս զիս տարաւ պարոնի մը տունը, դրան առջեւ կեցուց զիս եւ ըսաւ ինծի, - Նայէ՛, տղաս, Կեդրոնականի ուսուցիչի մը պիտի այցելենք, որ պապայիդ ալ դաս տուած է: Կը յիշե՞ս, շատ կը սիրէիր այն ուսուցիչին պատմութիւնը, որ 65 «Թախըմ» ունէր եւ ամէն օր տարբեր մը կը հագուէր»: Եւ ես աւելին լսելու պէտք չունէի, գիտնալու համար որ ուսուցիչ ու գրագէտ Համբարձում Ցարութիւնեանին պիտի այցելէինք, աւելի ծանօթ ինծի իր գրչանունով իբր Զոհական կամ Զոհրապ Կարօն:

Նման պատմութիւններու ստեղծած մտերիմ մթնոլորտին մէջ մեծցող պատանիի մը համար տարօրինակ չի թուիր, ուրեմն, որ երբ հեռաձայնով մօրս տեղեկացուցի թէ Կեդրոնականի մասին խօսելու համար հրաւիրուած եմ Փարիզ, կարծես բնազդաբար պատասխանեց, - Լաւ է՛, գնա՛, խօսէ՛: Զմոռնաս որ Կեդրոնականցի Տէր - Անդրէասեանը պապայիդ ազգական է, Սինանեան մեծ - մօրդ կողմէ»: Այսինքն, գնա՛, խօսէ՛ այն չճանչցած մեծ ընտանիքիդ մասին, որ հոգեկից եւ երբեմն նոյնիսկ արենակից է քեզի: Բնազդն ալ ունի իր իմաստութիւնը, սիրելի հանդիսատեսներ: Եւ ես կը հաւատամ որ այսօր, մեզ հոս մէկտեղողը, քով - քովի բերողը, պարտականութեան զգացում մը չէ միայն, այլ նաեւ անձնական մտերմութեան պահանջքի զգացումն է, տոհմական բնազդի մը արտայայտութի՛ւնն է նաեւ, եւ բնա՛ւ պէտք չէ խուսափիլ այդ անձնական զգացումներու հանգոյցը ընդունելէ եւ արտայայտելէ:

Ազգ մը, մանաւանդ Սփիւռքացրիւ ազգ մը, կ'ապրի միայն, երբ ազգայինն ու հաւաքականը անջատ չեն անձնականէն եւ ընտանեկանէն: Իսկ այդ մէկը միւսին միացնող կառոյցներուն մէջ շատ կարեւոր դեր ունին մեր դպրոցները: Կեդրոնական վարժարանը, ամբողջ դար մը եղաւ մէկը այն փոքրաթիւ կառոյցներէն՝ որ ոչ միայն տոկաց, այլեւ կատարեց փոխանցման բարդ դերը, իր բոլոր ծալքերով: Բարդ կ'ըսեմ, որովհետեւ այդ փոխանցումը զուտ դասաւանդութեան հարց չէ՛: Ճիշդ է որ մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը, մեր կրօնքը մեր հաւաքականութեան խարիսխներէն են, եւ որ ատոնց մասին կարեւոր գիտելիքներ կը փոխանցէր Կեդրոնականը, իր աշակերտներուն: Սակայն միայն ատոնցմով չէ որ հաւաքականութիւնը կ'ապրի անձին մէջ: Միայն նման գիտելիքներով չէ որ Հայութիւնը կը մանէ արեան, ուղեղին, սրտին, ոգին ու ծուծին մէջ: Այդպիսի պատուաստում մը երբե՛ք չի պատահիր միայն տեղեկութիւններու փոխանցումով: Տեղեկութիւն փոխանցելէ ու վկայական տալէ անդին՝ Կեդրոնականը, բոլոր մեծ դպրոցներուն նման, ստեղծեց այդ խորհրդաւոր բանը, ազգային ոգին, որ տեղեկութենէն եւ ուսումէն տարբե՛ր ձեւով կը թափանցէ անձի մը մէջ: Ոգի մը, որ շաղախումն է սերունդներու նուիրումին, - ուսուցիչներու, խնամակալներու, շրջանաւարտներու նուիրումին: Եթէ կ'ուզէք, Կեդրոնականը եղաւ Թարգման, միջնորդ, - դայեակ ու կամուրջ, - բազմաթիւ ձեւերով զօրացնելով կապը՝ հայ հաւաքականութեան եւ հայ անձերու միջեւ: Եղաւ փոխանցման առանցք մը, ուր հայ մշակոյթն ու ժառանգութիւնը վերածուեցան հայ մտքերու եւ հոգիներու, եւ ուր միաժամանակ հայ ուներուն նուիրատուութիւնը, հայ ուսուցիչին քրտինքը, հայ աշակերտին ուսումնասիրութիւնը վերածուեցան հայ ոգիի, եկան պահելու եւ վերանորոգելու Պոլսոյ, Գաւառի, ապա՝ համայն Սփիւռքի հայկականութիւնը:

Թէ ինչպէ՞ս պատահեցաւ այս բոլորը, պատմութեան նիւթ է: Առիթը չէ այսօր՝ Կեդրոնականի ամբողջ պատմութեան մասին դասախօսութիւն մը տալու: Առիթն է, սակայն, յիշելու եւ յիշեցնելու: Նախ՝ պէտք է ըսել որ վարժարանին դարադարձը պէտք է ըլլայ առիթ մը, ներկաներուն ու բացականերուն յիշեցնելու՝ որ իրենց պարտքն է պատմագրութեան ու վաւերագրութեանց պակասը իրենց յուշագրութիւններով փակել, գոնէ անոնց ձգած պարապը մասամբ լեցնել: Կեդրոնականը միայն իր շրջանաւարտներուն սեփականութիւնը չէ, սիրելի ներկաներ: Ան Արեւմտահայութեան կեանքի, մանաւանդ անոր մտաւոր եւ իմացական կեանքի առանցքներէն մէկը հանդիսացաւ, եւ ուրեմն ան կը պատկանի նաեւ Հայոց պատմութեան: Բոլոր անոնք, որոնք կրնան, պէտք է փութան բերելու իրենց վկայութիւնը, պէտք է Սփիւռքի մամուլին յանձնեն իրենց յուշերն ու տեղեկութիւնները: Չի՛ բաւեր գոհանալ անձէ - անձ փոխանցուած մանրավէպերով: Որքա՛ն ալ ջերմ ու կարեւոր են անոնք, չե՛ն կրնար հրատարակուած գրութեանց տեղը գրաւել: Չի բաւեր նաեւ ծուլանալ, ապաւինելով ուրիշին, ըսելով որ «ան գիտէ, թող ա՛ն գրէ», եւ կամ մտածելով որ Պոլսոյ մէջ տեղ մը պահուած կը մնան Կեդրոնականի խնամակալութեան ատենագրութիւններն ու փոքր հաւաքող տոմարները: Կուզամ անձնապէս ձեզի վկայելու թէ որքա՞ն կարեւոր է յիշել՝ գրելով: Այսօր, օրինակ, թէ՛ Միացեալ - Նահանգներու, թէ՛ Գանատայի մէջ աշխատանքի լծուած են Պ. Նուրհան Ուզունեանի նման անձեր, Կեդրոնականի հարիւրամեակի հանդիսութեան աշխատանքը յաջողցնելու համար: Կ'աշխատին նուիրումով. սակայն անոնք՝ ձեզմէ ա՛լ աւելի հեռու են Պոլսէն, եւ անոնց համար, ինչպէս նաեւ Արժանթինի մէջ բնակող Պոլսեցիներուն համար, ի վերջոյ՝ համայն հայութեան համար կենսական է որ յիշելն ու գրելը չանջատուին իրարմէ, կենսական է որ մինակ ու անարձագանգ չմնա՛ն Տիգրան Հաճեանի, Վազգէն Անդրէասեանի, Վարդան Օզինեանի եւ Ղազարոս Գութճանի գրութիւնները: Կոչ կ'ուղղեմ ձեզի բոլորիդ, Կեդրոնականցիներուն, սակայն նաեւ միւս մեծ ու փոքր վարժարաններու շրջանաւարտներուն, Սփիւռքի հայութեան կողմէ, կոչ կ'ուղղեմ, մանաւանդ, իբր ակադեմական գործի նուիրուած անձ՝ որ տեղեակ է հայ պատմագէտներու ապրած տառապանքին, - մի՛ անջատէք յիշելը՝ գրելէն: Մի՛ բաւականանաք ձեր ու ձեզի սիրելի դպրոցներու, միութիւններու եւ այլ կառոյցներուն անցեալը՝ ձեր զաւակներուն պատմելով. գրեցէ՛ք ու եթէ չէք կրնար գրել, ձայնագրեցէք զանոնք: Սփիւռք մը կայ, որ կը փոխուի ամէն օր. Սփիւռք մը կայ՝ որուն պատմութիւնը Հայութեան պատմութիւնն է: Եւ այդ պատմութեան աւիշը ամբողջ դար մը անցաւ, ի միջի այլոց, Կեդրոնականէն: Զմոռնա՛ք որ զայն յարգելը հանդէսի մը ներկայ ըլլալով չէ որ կը կատարուի անպայման: Կեդրոնականը յարգելը՝ թող զայն յիշել ենթադրէ: Զայն յիշելը՝ ձեր յուշերը գրել ու ձայնագրել:

(Շար. 1)

աշխատանքը՝ Խորհ. Միութեան մէջ

1983-ի ամառը աշխատանքի Ֆրանսական ազգային գրասենեակի պատասխանատուներէն խումբ մը այցելութիւն մը տուած է խորհրդային «պաշտօնակից»ներու. անոնցմէ մէկը կը պատմէ.

«Նախաճաշին իմացանք որ մեր ընկերներէն երկուքը նախորդ օրը հետաքըր - քըրական գիտ մը ըրեր էին. հետեւելով իրենց գտանք «աշխատանքի կազմակեր - պութեան գրասենեակ»ը:

«Նէօնէ ապակալոյսով, նեղ պատուհաններով ու դասական ոճով այս շէնքը կը մտնենք երեք աստիճան բարձրանալէ ետք:

«Մինչեւ ձեղունը լեցուն դարաններ, փոշոտած թղթածրարներ. մեր մուտքը զարմանք կը պատճառէ երեք պաշտօնեաներու. մեզմէ մէկը որ ռուսերէն կը խօսի կը բացատրէ մեր «եղբայրական» այցելութեան պատճառը, եւ կը հարցնէ թ[...] իրենց գլխաւորը տրամադի՞ր է մեզ ը[...] դունելու, պատասխանը դրական է:

«Հիմա իր գրասենեակն ենք. սրտագի[...] է ընդունելութիւնը ու «պաշտօնակիցնե[...] ր»ու հետ այս հանդիպումին պատճառ[...] հաճոյքը՝ վստահաբար անկեղծ:

«Կէս ժամուան տեսակցութեան մը ը[...] թացքին, կ'ունենանք մեր փափաքած տե[...] ղեկութիւնները. մենք ալ մեր կարգին բա[...] ցատրութիւններ կուտանք մեր աշխատան[...] քի դրութեան մասին, ինչ որ մեծ զար[...] մանք կը պատճառէ մեր խօսակիցին. յա[...] կապէս երբ կ'իմանայ, թէ Ֆրանսայի մէ[...] մարդիկ վճարում կը ստանան, երբեմ[...] նոյնիսկ երկար ատեն, առանց որեւէ աշ[...] խատանք կատարելու:

«Մեր քաղած տեղեկութիւնները նոյ[...] զարմացուցիչ են, խորհրդային այս գր[...] սենեակները մերիններէն նուազ գիծ[...] ներ ունին, որովհետեւ չեն գրավեր ա[...] երկտասարդներով, որոնք նոր կը մտն[...] գործի աշխարհը: Հոն ուսումնական հա[...] տատութիւնները շրջանի աւարտին իրեն[...] գործի կը դնեն իրենց աշակերտները:

«Ուրեմն, գրասենեակ կը դիմեն միա[...] անոնք, որոնք զանազան պատճառներ[...] կը փափաքին կամովին այլ պաշտօն [...] ունենալ. աշխատանքի աւելի լաւ պա[...] մաններ կամ վարձատրութիւն կը փն[...] ռեն, կամ իրենց անձին ու պատրաստու[...] թեան աւելի յարմար գործ մը:

«Գործի ձեռնարկները կանոնաւոր կը[...] պով, 15 օրը անգամ մը գրասենեակ[...] ղրկեն հարկաւոր պաշտօնեաներու կա[...] գործաւորներու ցանկերը:

«Ինչ որ հակառակն է Ֆրանսայի, գո[...] ծի համար դիմողներու թիւէն միշտ աւ[...] լի է բաց պաշտօններու քանակութիւ[...] Օրինակի համար մեր այցելութեան նա[...] խօրեակին Ուլիանովսքի գրասենեակ[...] 5000 բաց պաշտօնի փոխարէն ունեցա[...] էր 1700 հոգիի դիմում:

Դիմում կատարողներու տեսակէտ[...] կիրարկուած դրութիւնը բաւական ազա[...] տամիտ կը թուի առաջին ակնարկով: Ա[...] գործը երբեք սահպուած չէ գործ մը ձ[...] րելու համար գրասենեակ դիմելու[...] նաեւ ոչ մէկ պարտաւորութիւն իր[...] առաջարկուած աշխատանքը ընդունելու[...] այս ճկունութիւնը կը զարմացնէ մեզ:

- «Քանի՞ անգամ կրնայ դիմում կատա[...] րող մը առաջարկները մերժել, հարց կը[...] տանք:

- «Մերժումներու թիւը սահմանափա[...] կուած չէ:

- «Սակայն, վերջապէս չէք կրնար ա[...] ւականապէս գործ առաջարկել դիմում կա[...] տարողի մը որ զանոնք կանոնաւոր կը[...] պով պիտի մերժէ:

- «Անշուշտ ոչ, սակայն սահմանափա[...] կուած է պայմանաժամը. արդարեւ, եթ[...] ամսուան մը մէջ դիմում կատարող [...] մերժած է բոլոր առաջարկները, իր թ[...] թածրարը կը փակուի:

- «Ի՞նչ կ'ընէ այդ պարագային, ուրեմ[...]

- «Ընդհանրապէս, կ'ընդունի...:

- «Եթէ նոյնիսկ աշխատանքը յարմա[...] չէ իրեն, կամ եթէ նոյնիսկ պէտք է հ[...] ռանայ իր քաղաքէն կամ շրջանէ՞ն:

- «Այո ... մէկ ամսուան պայմանաժա[...] մին պատճառով. եթէ առաջարկներէն մ[...] կը չընդունի, պայմանաժամը լրացնե[...] ետք գործ մը գտնելու պարագային կ[...] կորսնցնէ նախապէս ձեռք ձգած իր իր[...] ւունքները: 50% համեմատութեամ[...] կը զեղչուին կարգ մը ընկերային առա[...] ւելութիւններ, յատկապէս հիւանդու[...] թեան եւ հանգստեան կոչուելու:

«Սակայն հակառակ ձեր տուած բացա[...] րութեան, կը պատահի՞ երբեմն որ դի[...] մում կատարող մը ամբողջ ամիս մը մեր[...] ժէ ներկայացուած առաջարկները:

Գրասենեակին պետը տարօրինակ նայ[...] ուածքով մը կը դիտէ հարցում ուղղ[...] մեր ընկերոջ, յետոյ.

- «Ոչ ոքի շահուն կը ծառայէ նման ը[...] թացք մը:

Խորհրդային Միութեան մէջ հանգստ[...] եան թոշակը աշխատավարձի 50%-ին կը[...] համապատասխանէ. ամենացած աշխ[...] ճաններու վրայ 40 - 45 ռուբլի է. միջ[...] որակով գործաւոր մը կը ստանայ 90[...] իսկ վարպետ բանուոր մը 150 ռուբլ[...] ինչ որ հաւասար է 10, 22 եւ 37 քիլոգր[...] եզան միսի գինին:

«Քանի՞ տարեկանին հանգստեան կը[...] կոչուին հոս:

- «Պարտաւորիչ է 60 տարեկանին, կը[...] պատասխանէ մեր խօսակիցը, ու պա՛ տ[...] լուռ մնալէ ետք կ'աւելցնէ, ես ... 6[...] տարեկան եմ: Ճիշդ է, որ հանգստեան[...] կոչուած ամէն ոք եթէ աշխատելու կարո[...] ու փափաք ունի կրնայ շարունակել:

- «Եւ իր թոշակը՞:

- «Կը ստանայ, որուն վրայ կ'աւելնա[...]

աշխատավարձը: Սակայն տարբերու - թիւն մը կայ ձեռային աշխատանք կատարողներու, եւ գրասենեակի պաշտօնատարողներու, եւ գրասենեակի պաշտօնեաներուն միջեւ. առաջին խումբն է միայն, որ կը ստանայ իր նոր գործին լման աշխատավարձը:

Խորհրդային Միութեան մէջ գործնապէս անգործութիւն գոյութիւն չունի: Ամէնամսուքի 1700 գործ փնտռողները հաւանաբար կ'աշխատին մը կը կոչեն մեր վիճակագրութիւններուն բաղդատմամբ:

Հակառակ այս տուեալներուն, որոնք հաւասարակշռուած կացութիւն մը ցոյց կուտան, Խորհրդային Միութիւնը կը տառապի ձեռային աշխատանքի թէ' վնասէն եւ թէ աւելորդ ուժէն: Վնասը աչքառու է երբ նկատի առնուի բոլոր պանդոկներուն մէջ կիրարկուած ելեկտրական սարքաւորումները եւ ձեռային աշխատանքը, միւս կողմէ այս մարզին մէջ թոշակառուներու փորձառութեան լուսանցքային ներգրումը: Իսկ աւելորդ ուժը աչքի կը զարնէ նոյնիսկ ամէնէն անուշաւոր գրօսաշրջիկին. պանդոկին մէջ ինչպէս Եւրոպա ու Արեւմուտք, գրասենեակէն չէ որ կը ստանաք ձեր սենեակին բանալին, այլ յարկին վրայ դանդաղ պաշտօնեայէ մը որուն միակ պարտականութիւնն է իր յարկի յաճախորդներուն բանալիները տալ: Զար լեզուներ կ'բսեն թէեւ, թէ անոնք ՔԱ - Կէ - Պէ-ին կը փոխանցեն տեղեկագիրներ՝ գրօսաշրջիկներու ընթացքին ու անոնց արուած այցելութիւններու մասին:

Նոյն առատութիւնը սենեկապանուհիներու, որոնք որեւէ ժամու կարելի է տեսնել միայն երկու կամ երեքը միասին նստած հեռատեսիլի գործիքին առջեւ:

Մակաբուծային այս պաշտօններուն ամէնէն գեղեցիկ օրինակը տեսանք «Մոսկուա» պանդոկին մէջ, որ 15 յարկերէն կը դիտէ Կրեմլինը: Վերելակը չորս հոգինոց է, անկիւն մը, ցած աթոռակի մը վրայ կծկտած է գորշացած մազերով ծերուկ կին մը, գրաւելով տրամադրելի տեղին գրեթէ կէսը: Խորշոմած դէմք մը ունի, յամեցած եղանակի խնձորի մը նման. կը փորձուինք իրեն հարցնել.

«Մէկը ձեզ հո՞ս մոռցաւ, մեծ մայրիկ»:

«Երբ թեւս կ'երկարեմ կոճակին, ծերուկը կը սթափի իր թմրութենէն.

«Նիէթ ... նիէթ ...

«Ձեռքը ցպիկ մը կայ, անով շրջանակ մը կը գծէ կոճակներուն շուրջ, հարցնելով ձեր բարձրանալիք յարկը: Ցոյց կուտամ 15-րդ կոճակը. փոքրակազմ ծերուկը առանց աթոռէն ելլելու կը չտկուի ու իր ցպիկով կը կոխէ 15-րդ յարկին կոճակին վրայ: Կը լռէ կրկին ու կը խորասուզուի ո՛վ գիտէ որ երազանքին մէջ, բոլորովին անտարբեր անցորդներուն: Նըման պաշտօններով, որոնք բոլորովին անօգուտ են տնտեսական տեսակէտէ, գործազրկութիւն գրեթէ չկայ Խորհրդային Միութեան մէջ:

Թ. Ա. Թ.

(քաղուած՝ «Լը Մոնտ»էն)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ 55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—×—

Փարիզեան շրջանին համար Հայ Արիներու Միութեան տարեկան ցերեկոյթը Մարտ ամսուան առաջին Կիրակին երկար տարիներէ ի վեր աւանդական դարձած է, տեսակ մը Հայ Արիներու օր, որը միշտ մեծ համակրութեամբ կը քաջալերուի հայ գաղութին կողմէ:

Այս տարի ալ, հակառակ շատ աննըպաստ օդին եւ երթեւեկի անկանոնութեան, զուգադիպող հաւաքոյթներու, Սալ տը լա Շիմին, Կիրակի, Մարտ 2-ին, լեցուած էր հայ եւ ֆրանսացի բարեկամներու, համակիրներու եւ ծնողաց բազմութիւն մը, որ կուգար այս տարի եւս քաջալերելու Հայ Արիներու Միութեան այս ձեռնարկը:

Հանդէսին պատուոյ հիւրն էր Լիխթէնշթայնէն իշխան Էմմանուէլ, Հայ Արիներու հաւատարիմ բարեկամը 1933-էն ի վեր. ներկայ էին նաեւ ֆրանսական սկաուտական միջազգային պետերը, բանակուները եւ առաջին անգամ ըլլալով հրաւիրուած էին ու կը մասնակցէին Վիէթնամէն գաղթած պատանիներու բանակուտական խումբերը, որոնք մեծ համակրանքով ընդունուեցան:

Հանդէսին յայտագրին եւ բեմին վարիչն էր նախկին շրջանային պետ Միշել Աւագեան որ դրօշակներու տողանցքէն եւ փոքրիկ արիի մը արտասանած սկաուտական խոստումէն ետք բացուած յայտարարեց 55-րդ տարեկան հանդէսը:

Ան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց օրուան պատուոյ հիւրին իշխան Էմմանուէլի որ յատկապէս եկած էր երկար ճամբորդութենէ մը ետք ներկայ ըլլալու հայ արիներու հանդէսին, ինչպէս նաեւ օտար հիւրերուն, Լիոնի հայ արիներու Միութեան գայլիկներու շրջանային պետ Անայիս Տէր - Մարտիրոսեանի եւ Վիէթնամի սկաուտներուն առաջին ներկայութեան համար:

Մ. Աւագեան բսաւ. «Այսօրուան հանդէսը նուիրուած է, ինչպէս գիտէք, հայ արիներու Միութեան ընդհանուր պետին կնոջ Գաթի Մեծատուրեանի որ 38 տարիներէ ի վեր հայ արիներու միութեան գործունէութեան նուիրուած էր, թէ ազգային եւ թէ միջազգային կեանքին մէջ: Մեծ եղած է իր նուիրումը. սիրուած բոլորէն, համեստ ու բարի, ան կարեւոր մասնակցութիւն ունեցած է շատ մը դըժուարին պարագաներու մէջ ալ:

Այսօր համաշխարհային պիւրոյէն եւ Կոմիտէէն սկսեալ, մինչեւ շատ մը երկիրներու սկաուտական շարժումները մասնակցեցան մեր սուգին: Բոլորս ալ կը զգանք մեր պետին խորին վիշտը, զոր կը բաժնենք իրեն, ինչպէս նաեւ Լորանին եւ Միշէլին հետ:

Վայրկեանի մը յոտնկայս լռութենէ ետք Միշէլ Աւագեան աւելցուց. «Ինչպէս միշտ կը փափաքէր, եւ այս անգամ ալ Գաթին կ'ուզէր ուրախ հանդէս մը. ի պատիւ իրեն, իր յիշատակին նուիրեցինք այս հանդէսը. ան պիտի ըլլայ յոյսի, սիրոյ եւ ուրախութեան հանդէս մը:

×

Հանդէսը սկսաւ մեծ շուրջպարով մը, որուն մասնակցեցան բոլոր փոքրերը եւ մեծերը, ուրախ եղանակներով ու պարերով: Յաջորդեց սկաուտական շարժումին «պատմական»ը զոր շատ յաջող կերպով ներկայացուցին մեր գայլիկները չորս տեսարաններով:

Ալֆորվիլի շրջանը իր մասնակցութիւնը բերաւ երգախաղ ներկայացումով մը, ուր արիները վարժ դերակատարներու պէս խաղացին, երգեցին եւ պարեցին իրենց պետերուն հետ:

Արենույշներն ու սկաուտները ներկայացուցին «մոդական գլխարկը»: Անոնք աճպարարութեան մէջ ալ յաջող էին եւ զուարճացուցին հանդիսատեսները: Յաջորդեց «Կոշկակարը» երգախաղ ներկայացում մը արենույշներու եւ սկաուտներու կողմէ, որ շատ յաջող էր:

×

Միջնարարէն առաջ կարգը եկած էր մեր պատուոյ հիւր և բարեկամ իշխան Էմմանուէլի, որ շատ յուզուած յարգանքի իր բաժինը կը բերէր Գաթի Մեծատուրեանի որ միջազգային սկաուտական կեանքին մէջ ալ շահած էր մեծ համբաւ մը իր համեստութեամբ եւ իր ունեցած գործունէութեամբ: Իշխանը իր ցաւակցութիւնը յայտնեց ընդհանուր պետին իր «հին եւ հաւատարիմ» բարեկամին ու անոր զաւակներուն: Ան բսաւ. «Ինչպէս գիտենք համաշխարհային սկաուտական պիւրոն կը մասնակցի եւ կը բաժնէ ձեր վիշտը, եւ պիտի չմոռնայ օրինակելի Գաթի Մեծատուրեանը»:

×

Միջնարարի ընթացքին հանդիսատեսները հիւրասիրուեցան եւ առիթը ունեցան հանդիպելու եւ մօտէն տեսնելու մեր գայլիկներուն, թեւիկներուն, արենոյշներուն եւ արիներուն գործունէութիւնը:

Հանդէսին երկրորդ մասին շրջանային պետերը եւ խմբապետերը ներկայացուցին հայերէն «Թորոս ծառայ» զաւեշտը. բոլոր դերակատարներն ալ շատ յաջող էին, բեմադրութիւնը եւ խաղարկութիւնը խնամքով պատրաստուած էր եւ մեծ յաջողութիւն գտաւ:

Հանդէսը վերջացաւ «հայկական հարսանիք»ով, շատ խնամքով պատրաստըւած, ուր հայկական տոհմիկ պարերը, երգերը եւ նուագը հարազատ էին: Թըմբուկ, ջութակ եւ բոլոր նուագածուները առաջնորդեցին պարողները, հարսն ու փեսան ուրախ կանչերով եւ երգերով: Մասնակցողները, ընդհանուր պետը, բոլոր շրջանային պետերը ելան միանալու դերակատարներուն:

Հանդէսին ներկայ էին նաեւ հայ կաթողիկէ եկեղեցիէն Մանուէլ եւ Աթանաս վարդապետները. Մանուէլ վարդապետ շնորհաւորական ուղերձ մը ետք յաջողութեան մաղթանքներ ըրաւ Հայ Արիներու Միութեան եւ անոր պետերուն, որպէսզի այսպէս յարատեւ շարունակեն կրթել հայ մանուկները այս մեծ նուիրումով: Հանդէսը աւարտեցաւ «Հայր Մեր»ով, որուն մասնակցեցան բոլոր հանդիսականները:

×

Տարիները կ'անցնին, սակայն շարժումը միշտ կը ներկայացնէ հաճելի եւ զըւարթ նորութիւններ: Սերունդները կ'անցնին, բայց միութիւնը միշտ կը պահէ բանակուտական եղբայրական ոգին որ կը շարունակէ տիրել, շնորհիւ իր պետերուն նուիրումին: Այս հանդէսով բոլորս ալ անգամ մը եւս անդրադարձանք, թէ որքան կարեւոր է մեր դերը հայութեան մէջ, եւ մեր հմայքը՝ որ արդիւնք է 55 տարուան օրինակելի գործունէութեան մը, որ պիտի շարունակուի շնորհիւ նորահաս մեր խմբապետ - խմբապետուհիներուն:

Հակառակ բոլորին տխրութեան Գաթիին բարութիւնը, նուիրումը եւ անհուն սէրը մեր շարժումին յոյս եւ քաջութիւն պիտի ներշնչէ շարունակելու: Ցոյսը աւելի մեծ է հիմա. բոլոր անդամները մեծ կամ պզտիկ, պիտի մեծնան յիշատակներով, իրենց պետերուն ժառանգութեամբ, ինչ որ գիրենք պիտի մղէ օգնելու բոլորին, յատկապէս հայ իրականութեան մէջ, սիրով, նուիրումով: Այս պիտի ըլլայ 55-րդ տարեկան հանդէսին պատգամը. վշտախառն, բայց յուսատու եւ զուարթ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՍԱՏՈՒՐ

—×—

Կը ներկայացնէ ջրաներկեր եւ թամփերաներ մինչեւ Մարտի վերջ, կալըրի տիւ Տրակոն, 19, ռիւ տիւ Տրակոն, Փարիզ 6-րդ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԳՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Այն տարիներին իմ Արտաշէս Սարեան մօրական պապը ուզում էր ինձ որդեգրել. Սիպիրից վերադառնալուց յետոյ պապս մենակ ապրում էր ծովափնեայ Անապա քաղաքում, եւ ես սարսափով մտածում էի, որ Անապան ինձ կը շեղի Երկիր Նայիրի ճանապարհից ու չէի ուզում որդեգրուել: Աւելի ուշ, պապս յուսահատուած քեռուս Վարդան տղային որդեգրեց ու մահացաւ ինձնից խռոված: Նրա մահից յետոյ Վարդանը ծախեց պապիս տունը. սկիզբից խաղողի այգու կէսը ծախեց, յետոյ ամբողջ տունն ու մամռած հըրաշալի ջրհորը, որի պաղ ջրերի մէջ մենք երեխայ ժամանակ գիշերներին աստղերին էինք նայում:

Տունը գնեց Արխանգելսկի ցրտերից յոգնած մի ռուս ընտանիք եւ մինչեւ հիմա էլ այնտեղ ապրում են: Բարի մարդիկ էին, տան մէջ ոչինչ չէին փոխել, նոյնիսկ ջրհորի հին դոյլն էին թողել նոյնը, միայն թէ, ափսոս, օրը ցերեկ էր, եւ պապիս ձեռքով փորած հին ջրհորի մէջ աստղերը չէին երեւում:

- Ինչո՞ւ են հողը բերում, հաւաքում իրար վրայ, - հարցրեց օրէնբուրգցի ուսուցչուհին, - ի՞նչ են կառուցելու:

Ճանապարհից ձախ, վաղ գարնանային ամայի դաշտը ծածկուած էր սեւ, խոնաւ հողի ցածրիկ, հաւասարաչափ թմբերով, աւելի ներքեւում, ինքնաթափ մեքենաները նոր թմբեր էին աւելացնում կարմրըաւուն, խճախառն դաշտում:

- Հողը բերում են, որ փռեն, այգի տընկեն:

- Իսկ ինչո՞ւ եղածի վրայ չեն տնկում ծառերը, - անկեղծօրէն զարմացաւ նա:

- Եղածը հող չէ, քար է, - ասում եմ, - Հայաստանում հողը մարդն է ստեղծում, քարը հաւաքում, եղածը հող են դարձընում, որ մի բան ցանեն, այրեն:

- Երեխաներ, - շրջուելով բացականչում է նա, - տեսէք, թէ ինչպէս ստեղծւում է Հայաստանի քաղցր միրգը, նայէք, որ Օրէնբուրգում պատմէք:

Երեխաները, որ խմբական երգում էին, առանց երգը ընդհատելու, համերաշխ շրջուեցին նայելու, թէ ինչպէս են Հայերը հող ստեղծում:

- Հետաքրքիր է, - համոզուելով, որ բոլոր երեխաները տեսել են հող ստեղծողներին, - ասաց նա, - մաքփս էլ չէր անցնում, որ հողը կարելի է մեքենայով տեղափոխել՝ ծառ տնկելու համար:

Գառնիկ Մանուչարեանն ու Նինան նկատելով ուսուցչուհու տարակուսանքը, ծիծաղում են.

- Դա նրանից է, որ Ռուսաստանի հողերը անծայրածիր են:

Նրա անկեղծ զարմանքը, աշխուժացընում է բոլորին, եւ մինչ ամէն մէկը իր կողքինին պատմում է անհող Հայաստանի զարմանալի պատմութիւնը, Տէրեանը հարիւր տարուայ հեռուից գալիս ու ընդհատում է իմ ոգեւորութիւնը:

Եւ խնջոյքում հրով հին,
Երբ կարմիր խնդայ, -
Չես զգայ, որ մեր գինին,
Մեր արիւնն է դա···

Եւ ես նորից տեսնում եմ Գանձան, ուր հիմա գնում եմ: Տեսնում եմ գետը մարգագետնում կորած, գետից, կորնգանի Թանաքաղոյն դաշտերից այն կողմ սուրբ Յովհաննէս մատուռը՝ կանաչ բլրի վրայ, որտեղ մեծ Թումանեանը լսել էր Փարւանայի ջինջ լեգենդը: Ինձ պատկերանում է արդէն մոռացուող կանաչ - կարմիր Կիրակիները՝ հնձած մարգագետնում: Աչքերիս դէմ օրերը պտտւում, պտտւում են երգող ելիկի պէս եւ լոյս է իջնում Փարւանա լճի անհանդիստ ջրերին, որ ցաւով պսակի նայիրեան հին երգի պէս հնչող մեր տխուր ուրախութիւնը: Յետոյ Վարդավառը՝ մատաղցու աքլոր, որ փռւում է այր ու կանանց ոտքերի տակ, փետուր ու արիւն թողնելով մանկանց զարմացած դէմքերին: Գետը՝ կարմրախայտի վտառ, Վարդավառը՝ բանաստեղծութեան տօն, բանաստեղծութիւնը՝ գետն ի վար յոյսի առագաստ, եւ բանաստեղծը՝ կամաւոր զոհ, որ մահացաւ իր հայրենիքից հազարաւոր քիլոմեթրեր հեռու՝ Եւրոպայի ու Ասիայի սահմանագծում: Նրա դագաղը տանում էին սահնակի վրայ դրած, ցուրտ էր: Սահնակի ետեւից գնացող ոտնահետքերը նոր էին եւ երկու կանանց լացը՝ յուսահատ:

- Օրէնբուրգում ձեր բախտը չբերեց, ասում է ուսուցչուհին, - ցուրտ օրերի եկաք, ամրանը պիտի գայիք, որ տեսնէիք, թէ ինչքան սիրուն երկրամաս ունինք:

- Այո, - համաձայնում եմ ես, - անտանելի ցուրտ էր, բայց Տէրեանի հանդէպ ձեր սէրը մեզ տաքացրեց:

- Ես ինձ երբեք չեմ ների, որ ձեզ հետ Օրէնբուրգ չեկայ, - ասում է Նինան, - այդ օրերին աշակերտներիս հետ Գանձա գնացի, որ Տէրեանի ծննդեան օրը այնտեղ նշենք, այն էլ Ղուկասեանում ընկանք բքի բերան, մնացինք:

(Շար. 6)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 15-ին տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին *մերոյ՝ ստակալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, Խորանին վարագոյրը բաց:*

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Salle H. SAMUEL

«ԿՈՄԻՏԱՍ, ԱՏԻՍ, ՓՕԼ ԵԻԱՑԼՆ...»

Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 20·30-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ - Սամուէլ սըրահին մէջ: Ունկնդրութիւն *«Հայերէն» եւ «Հայկական» երաժշտական կտորներու զորս կը բացատրէ եւ կը մեկնաբանէ Պրիւսելէն ծանօթ երաժշտագէտ՝* Պետրոս Ալահայտոյեան (հարցազրոյց):

Մուտքը ազատ է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Միակ օրակարգ՝ Ընդհանուր կանոնագրի վրայ կարեւոր յօդուածի մը յաւելում, պարտադրուած փրեֆեքթիւրին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փարիզ 8-րդ:

Ծանօթ. - *ՅԱՏՈՒԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՉՈՒՂԱՐԿՈՒԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ:*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին, 17 ռիւ - Պլէօ:

Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն:

COMMUNIQUÉ

DU COMITE DE DEFENSE
DES PRISONNIERS COMBATTANTS
DE LA CAUSE ARMENIENNE

Nous venons d'être informés par les avocats de défense que l'état de santé de Haroutioun LEVONIAN se déteriore et qu'il a développé des complications urinaires et cardiaques.

A ce sujet nous avons déjà saisi l'ambassade de Yougoslavie et avons présenté nos exigences :

— Le droit de visite pour des médecins spécialistes qui pourront collaborer au traitement de la phase aigüe que LEVONIAN traverse et ultérieurement, aux soins vitaux de rééducation;

— La possibilité de fournir à LEVONIAN le matériel spécialisé qui lui fait défaut pour l'instant;

— la présence auprès de lui d'une infirmière spécialement chargée de ses soins quotidiens.

Nous continuerons nos démarches auprès des autorités yougoslaves pour obtenir satisfaction.

Pour continuer notre action, nous avons besoin de votre aide financière et morale.

Nous rappelons que les chèques doivent être libellés à l'ordre du C.D.P.C.C.A. au 17, rue Bleue — 75009 PARIS.

COMITE DE DEFENSE
DES PRISONNIERS COMBATTANTS
DE LA CAUSE ARMENIENNE

OPERA DE LYON
CONCERT SYMPHONIQUE
Orchestre du Conservatoire Supérieur de Lyon
Direction :
OHAN DOURIAN
le 12 MARS 20 heures 30
Programme :
Mendelssohn. - *Symphonie N° 3*
Beethoven. - *Symphonie N° 1*
Kodaly. - *Danses maroszek*

×

OPERA DE MARSEILLE
CONCERT SYMPHONIQUE
Orchestre Philharmonique de Marseille
Direction :
OHAN DOURIAN
Soliste :
SUSANNA MILDONIAN
(harpiste)
le 14 MARS à 21 heures
Programme.
Haendel. - *Concerto pour harpe en si bemol, op. 4.*
Bruckner. - *Symphonie N° 5 en si bemol majeur.*

VOYAGE EN ARMENIE

sous l'égide de
ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE
Avec la participation de l'interprète national Rosy Armen
du 19 avril au 04 mai
Renseignement et inscription :
Mr. KEHYAYAN Mihran : Tél. : 46 - 42 - 73 - 10

ASSOCIATION DE LA CROIX BLEUE
du 20 avril au 03 mai
Renseignement et inscription :
Mr. MADOYAN Jean : Tél. : 47 - 99 - 41 - 19 (t. l. j. jusqu'à 13h).
Organisation technique
SABERATOURS

Licence d'Etat A 1037

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Anahide TER - MINASSIAN
qui parlera de
«UN HISTORIEN DU GENOCIDE DES ARMENIENS
Mgr. JEAN NAZLIAN»

Le jeudi 13 mars à 20 heures 30, au Centre Saint Mesrob.

Un buffet froid sera servi comme toujours à ceux qui le désirent à 19h. Participation : 40 F.

Prière de s'inscrire

---

mercredi 12 mars
Maurice KEUROGLANIAN
Chargé de Mission auprès du secrétaire général du RPR pour les Français d'origine arménienne
Membre du Comité Central du RPR

sur 99,3 FM
Radio SOLIDARITE
invité du magazine de l'information
12h30 - 13h
sur le thème :
«LA COMMUNAUTE ARMENIENNE DE FRANCE FACE A L'ECHEANCE ELECTORALE DU 16 MARS»

ARMENIE 1986

Tous nos départs sont effectués jusqu'à Moscou sur les vols réguliers d'AIR FRANCE et nos groupes sont encadrés par des accompagnateurs qualifiés et dévoués.

Au départ de Paris et de Lyon		Au départ de Marseille	
DEPART	RETOUR	DEPART	RETOUR
28 MARS	06 AVRIL	19 AVRIL	02 MAI
18 AVRIL	02 MAI	10 MAI	23 MAI
08 MAI	19 MAI	07 JUIN	20 JUIN
23 MAI	06 JUIN	28 JUIN	11 JUILLET
27 JUIN	11 JUILLET	12 JUILLET	25 JUILLET
11 JUILLET	25 JUILLET	02 AOUT	15 AOUT
01 AOUT	15 AOUT	16 AOUT	29 AOUT
15 AOUT	29 AOUT	30 AOUT	12 SEPTEMBRE
29 AOUT	12 SEPTEMBRE	13 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE
12 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE	04 OCTOBRE	17 OCTOBRE
03 OCTOBRE	17 OCTOBRE	27 DECEMBRE	09 JANVIER 87
07 NOVEMBRE	21 NOVEMBRE		
26 DECEMBRE	09 JANVIER 87		

— Nous sommes en mesure d'organiser vos voyages individuels avec avion, hôtel, accueil et transfert pour un séjour maximum de 15 jours.

— Tarif aérien très avantageux sur les dates de nos groupes ou en individuel de 1 à 4 semaines, pour tout détenteur d'un visa d'invitation (certificat d'hébergement).

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
SOUS LE PATRONAGE DES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
VOYAGE EN ARMENIE
du 18 Avril au 02 Mai
POUR LA COMMEMORATION DU CENTENAIRE DU LYCEE GUETRONAGAN A EREVAN

Lic. A. 1037

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOCA TOURS
10, ave. du Prado
13006 MARSEILLE
Tél. 91 - 37 - 58 - 58

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT

U. G. A. B.

Union Generale Armenienne de Bienfaisance
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
12
MERCREDI
12 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.180 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.180

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿԻՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԶԷՆՔԸ

Լիոն - Մարսէյլէն յետոյ, Փարիզի շըրջանի երեք Ակադեմիաները՝ Քրէթէյլ, Փարիզ, Վերսայլ, քննութեանց դրասենեակի ընդհանուր տնօրէնի միջոցաւ, կ'ընդունին հայերէնը որպէս առաջին կամ երկրորդ օտար լեզու պաքալօրէայի քննութիւններուն համար, համահաւասար միւս բոլոր օտար լեզուներու եւ միեւնոյն պնահատանքով:

Ստեղծուած նախընթացը ունեցաւ իր բնական շարունակութիւնը: Շրջանէ - շրջան, բացառութենէ - բացառութիւն կ'երթանք, անկասկած, դէպի ընդհանրացում, դէպի օրինականացում: Տարիներէ ի վեր օրակարգի վրայ եղող այս հարցը ի մօտոյ կը գտնէ իր վերջնական եւ մնայուն օրինաւոր ձեւը, յատուկ օրէնքի մը քուէարկութեամբ:

Այս երկու մասնակի յաջողութիւնները կապ ունին, անշուշտ, երեսփոխանական եւ ընդհանուր ընտրութիւններուն հետ: Կրնանք պարզապէս ափսոսալ եւ ցաւիլ որ յաջողութիւնը ամբողջական չէ: Այժմ, այլեւս ժամանակի հարց է: Եւ չմոռնանք որ Մարտ 17-ին կը բացուի արդէն նախագահական ընտրապայքարը:

Արդար է ուրախանալ այս դրական արդիւնքներէն: Ճիշդ է որ կ'իրականանայ, կամ բոլորովին իրականանալու ճամբուն վրայ է Ֆրանսայի Հայութեան տարիներու երազը: Սակայն, պէտք չէ գինովնալ եւ ըսել թէ ամէն ինչ լուծուած է եւ վաղը հայ աշակերտութիւնը պիտի լեցնէ հայ վարժարանները: Հայ աշակերտութիւնը պիտի նուիրուի հայերէն լեզուի ուսուցման: Ոչինչ լուծուած է եւ ամէն ինչ նոր կը սկսի, կամ պիտի սկսի: Չմոռնանք Նէօփոլանկ 86-ի շրջագիծին մէջ, դեռ երկու շաբաթ առաջ տեղի ունեցած կլոր սեղանը «Հայերէնը՝ այսօր» նիւթին շուրջ, ուր մասնակցողները ամէնէն շատ ծանրացած են հայերէնի ուսուցման ընդհանուր ծրագրի մը անհրաժեշտութեան մասին, ինչ որ կը պահանջէ դաղութային կազմակերպուած կեանք: Եւ աւելին. Արփի Թոթոյեան, իր Օրը Օրինին մէջ, «Յառաջ», Մարտ 5, կ'ըսէ. - «Մեր ապրանքը շուկայ ունի՞»: Այս հարցումը դնելն իսկ կ'արտայայտէ մտահոգիչ պատկեր մը, կը թարգմանէ լուրջ ճըշմարտութիւն մը:

Այս խօսքերուն մէջ յոռետեսութիւն պէտք չէ տեսնել, այլ դաժան ախտաճանաչում մը, բաց աչքերով, առանց իրականութիւնը ծածկելու:

Ուստի, որպէսզի այս անգամ ալ ամէն ինչ չճգուի պատահականութեան եւ մեր այսօրուան յոյսերը չդառնան վաղուան յուսախաբութիւններ, բոլոր անոնք որոնք կը զբաղին հայերէնի ուսուցմով՝ հայկական վարժարաններու, դպրոցներու դաստիարակներ, դասատուներ, հայկական մշակութային հաստատութիւններու պատասխանատուներ հրամայական պարտականութիւնը ունին կազմակերպելու հայերէնի ուսուցումը: Ասոր համար, անհրաժեշտ է կազմել ուսումնական կեդրոնական մարմին մը:

Կազմակերպուած գաղութ, այո՛, սակայն չտարուինք պատրանքներէ: Ֆրանսայի Հայութեան իրականութիւնը մէջտեղ է իր եկեղեցիով, իր կուսակցութիւններով, իր միութիւններով, իր հաստատութիւններով: Ուսումնական կառոյցը պէտք է ստեղծել, առանց յապաղումի, այս նոր ու բարեդէպ կացութիւնը տիրապետելու եւ ոչ կրելու համար:

Տա՛նք հայ մանուկին անհրաժեշտ զէնքը՝ իր մայրենի լեզուն ու բազմադարեան մշակոյթը:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃԻՀԱՏԸ
ԵՒ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ

ՇԱՏ ԵՂԱՒ

«Մաթէն» եւ «Փարիզիէն լիպերէ», այնքան հեռու իրարմէ, իրարու կը մօտենային Երեքշաբթի առտու, բոլորովին անըսպասելի կերպով: Այս երկու օրաթերթերն էին միայն, որոնք կը մերժէին տեղի տալ լրատուութեան եւ չէին հրատարակեր Սէօռայի նոր նկարը, զոր Ճիհատը ղրկած էր Պէյրութի մամուլի գործակալութեան մը, փաստելու համար թէ Ֆրանսացի դիտնականը մեռած է, այսինքն՝ սպաննած են, պէտք չէ կասկածիլ:

Զափը անցած է, անշուշտ, օրաթերթերը ածական կը փնտռեն՝ «Սարսափելի» («Իմմոնտէ»), «Մեռելապար» («Լիպեպասիոն»), «Բռնամոլներ» («Քոթիտիէն»), «Քստմնելին» («Մաթէն») եւայլն, եւայլն: Արդարեւ, շատը՝ շատ է, կ'ըսէ Ֆրանսացին եւ իսլամական Ճիհատը գարշելիին բոլոր սահմանները անցաւ եւ ինչ որ, հաւանաբար, իր հետապնդած նպատակը չէր, միաձայնութիւն ստեղծեց ֆրանսական քաղաքական հոսանքներուն միջեւ, ընտրապայքարի այս օրերուն: Բաժակը երբ կը յորդի, կարելի չէ նախատեսել հակազդեցութիւնները: Հակառակ այդ նկարներուն, դեռ կասկած կայ, այսինքն՝ յոյս մը որ Սէօռա ողջ ըլլայ: Ճիհատին մղած հոգեբանական անորակելի ճնշումը այնքան անողոք եւ տմարդի է, որ անկարելի չի նկատուիր թէ այս նկարներն ալ մաս կազմեն բեմադրութեան: Այլ խօսքով, Սէօռա ողջ ըլլայ, բայց քնաբերներու ազդեցութեան տակ, աչքերն ու դէմքը դիակի տպաւորութիւն թողուն: Ամէն պարագայի մէջ, անհանդուրժելի է եւ սակայն այնքան բացայայտ է, որ ընդդիմութիւնը, ցարդ խոհեմ, (Լըքանիւէ աւելի - պակաս բաներ մը ըսաւ, բայց զարմանալի չէ) այլեւս միաձայն Ֆրանսայի մը պատկերը կը պարզէ, ընդդէմ Ճիհատին, ցոյց տալով թէ ընտրապայքարէն անդին, կայ ֆրանսական քաղաքացիական եւ ազգային գիտակցութիւն մը, բանավէճ չկայ ողբերգութեան հետ, ըսած է Շիրաք:

Ճիհատին մղած ջլամարտը այնքան անգութ ու վայրագ է, որ յայտարարեց նաեւ թէ ինք չէ առեւանգած Անթէն 2-ի չորս լրագրողները: Երեքշաբթի օր, տոքթ. Ռաատ, ծագումով լիբանանցի բժիշկը, որ միակ ընդունելի բանագնացն է Ճիհատին, կը տեսնուէր առեւանգողներուն հետ: Կը փորձէր նախ ստուգել Սէօռայի մահը, ապա ներկայացնել Ֆրանսական առաջարկները: Ասոնց մասին, վարկածներ կան: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա տրամադիր է զեղչելու Պախթիարի ձախողած մահափորձին հեղինակներուն պատիժները եւ կրնայ Իրաքի կառավարութեան ըրաշխիքը տալ, որ յանձնուած երկու ընդդիմադիրները ողջ պիտի մնան: Եթէ Ճիհատը իսկապէս, եւ դժբախտաբար շատ հաւանական կը նկատուի, սպաննած է Սէօռան, պէտք է նկատել թէ կատարած ընտրութիւնն ալ վարնոց է, քանի ամէնէն մօտն էր արաբական աշխարհին, քաջ ծանօթ այդ Արեւելքին զոր կը սիրէր, շիիներու բարեկամ եւայլն, եւայլն:

Գալով Հէզպոլլային, այսինքն՝ Աստուծոյ կուսակցութիւնը, բոլորովին ենթակայ է Իրանի, ուր ալ սկսած է իր գործունէութիւնը իսլամական յեղափոխութեան սկիզբը: Լիբանանի մէջ, կը թուի որ Հէզպոլլան ծնած է Պաալպէք, ուր ալ կը գտնուին այսօր շուրջ 400 մոլլաներ, Իրանէն եկած Դամասկոսի ճամբով: Անկէ, շարժումը տարածուած է մինչեւ Պէյրութի հարաւը: Յստակ չէ կապը Ճիհատին հետ, որ կրնայ իր ահաբեկչական բազուկն ըլլալ, բայց հոս ալ, միաձայնութիւն չկայ: Ներքին մրցակցութիւնները զանազան խմբակներու միջեւ, բոլորովին կը շփոթեցնեն:

×

Լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէր երեքշաբթի առտու եւ ամէն յոյս կապուած էր տոքթ. Ռաատի, Արժանթանի (Օռն) շիրաքեան փոխ - քաղաքապետ մը, շուքի մէջ ապրած մինչեւ 1985-ի ամառը, երբ Պէյրութէն 2 նամակ կը բերէր Քարթոնէ եւ Ֆոնթէնէ, երկու դիւանագէտ պատանդները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 2 - 6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Դարուս վերջաւորութեան Հայաստան կ'ունենայ աւելի քան 4 միլիոն բնակչութիւն, այսինքն ներկայ թիւէն 700 հազար աւելի: Այս կարծիքը յայտնած է էլեկտրոնիք հաշուիչ մեքենան, զոր, ժողովրդագրական բոլոր տուեալները հաշուի առնելով, ծրագրաւորած են Հայաստանի պետական ծրագրի տնտեսագիտութեան հիմնարկի աշխատակիցները: Ստացուած են նաեւ հետաքրքրական այլ տուեալներ: Օրինակ, Հայաստանի բընակչութեան թուական կազմի աճը զգալի կերպով կը գերազանցէ միութենական միջին չափանիշը: Ծնունդի բարձր մակարդակի շնորհիւ Հայաստանի բնակչութեան միջին տարիքը երիտասարդացած է: Բնակչութեան գրեթէ կէսի տարիքը չանցնիր 35-ը, իսկ կանանց կեանքի միջին տեւողութիւնը տասը տարիով աւելի է այրերէ: Կարեւոր փոփոխութիններ տեղի կ'ունենան բնակչութեան տեղաբաշխումին մէջ: Քաղաքներու մէջ կ'ապրի մօտ 80 տոկոսը, մինչ ներկայիս 65 տոկոսն է, որ կ'ապրի քաղաքներու մէջ: Փոխուած է նաեւ բնակչութեան կառուցուածքը: Աստիճանաբար կը հաւասարակշռուի կանանց եւ այրերու թուական կազմի յարաբերակցութիւնը, զոր խախտած էր Բ. Աշխարհամարտը: Ժողովրդագիրներու նախատեսութիւնները լայնօրէն կ'օգտագործուին Հայաստանի ընկերային եւ տնտեսական զարգացման 1986 - 1990 թուականներու հնգամեայ ծրագիրը կազմելու առեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԻՆ ՄԻԼԱՆՏ, Լոսթ ուիք - էնտի անմոռանալի դերասանը (1945-ին, լաւագոյն դերասանի Օսքարը առած էր) մեռած է խլիրդէ մը, 78 տարեկանին:

ՏՈՔԹ. ՄԵԼՔՈՆ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ տեսակցութիւն մը տուած է լիբանանեան մամուլի գործակալութեան մը եւ յայտնած թէ միջ - լիբանանեան խօսակցութիւնները անելի մէջ չեն: Դամասկոս կատարած իր այցելութեան մասին, ըսած է թէ զուտ անձնական բնոյթ ունէր: Այն համոզումն ունի թէ Վատիկան կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Լիբանանի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ԼԵՒՈՆ ԿԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Փետրուար 28-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Լեւոն Կարագէօզեան: Ծնած էր 1913-ին՝ Երեւան: 1939-ին աւարտած է Բազմարուեստից հիմնարկը: Ցետագայ տարիներուն՝ 1940-էն 1952, թէեւ աշխատած է իր մասնագիտութեամբ՝ «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ իբրեւ գլխաւոր ճարտարագէտ, սակայն այդ շրջանին արդէն իր մէջ երեւան եկած է հակումը դէպի գրականութիւնը, մասնաւորաբար՝ թատերգութիւնը: Այդ թուականներուն գրած է «Այս աստղերը մերն են» թատերախաղը (Գ. Տէր - Գրիգորեանի հետ), որ 1950-ին յաջողութեամբ բեմադրուած է Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ:

Լեւոն Կարագէօզեան այնուհետեւ նըւիրուած է գրականութեան: Գրած է «Սպիտակազգեստ կինը» (1960), «Կովկասի դարպասները» (1975, Մ. Շաթիրեանի հետ), «Կայծակի հարուածը» (1975) «Երաշխաւորութիւն» (1977) թատերախաղերը, «Սուզուած նաւը» (1965) եւ «Արեւին հաւսար» (1974) շարժանկարի վիպակները: Իր թատերախաղերը բեմադըրուած են Հայաստանի թատրոններուն մէջ: Լեւոն Կարագէօզեան մեծ վաստակ ունի նաեւ շարժարուեստի մարզին մէջ: Իր բեմանկարներով նկարահանուած են «Պատուի համար» (1956), «Թռիչք անդունդի վրայով» (1959), «Տէրտէրի ուխտը» (1965), «Կարինէ» (1967) ժապաւէնները, որոնք կը դասուին «Հայֆիլմ»ի լաւագոյն շարժանկարներու շարքին: Ռուսերէն լոյս տեսած են իր «Այս աստղերը մերն են» (Մոսկուա 1951) եւ «Արեւին հաւսար» թատերախաղերու եւ վիպակներու հաւաքածոները: Եղած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար (1971 - 1976):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՄԸ, ՀԻՆ ԴԻԱԿՆԵՐ

Մարտ 10-ի «Թէրճիւման»ն է, որ արձագանգ կը հանդիսանայ այս լուրին: Հայկական եկեղեցիի մը տեղ շինուած դպրոցի մը պարտէզին մէջ կատարուած աշխատանքները յայտնաբերած են կըմախքներով լեցուն քարայր մը, ու կը փնտռուի ազգութիւնը: Հռովմէական շըրջանէն չե՞ն արդեօք: Անկախութեան շըրջանի սպանդի մը հետեւանք չե՞ն: Հարցում մըն ալ մենք աւելցնե՞նք, քանի որ Եկեղեցին հայկակա՛ն էր…: Բայց, հաւանաբար, աւելորդ է:

×

ՈՒՐՖԱ.- Օսմանեան շրջանի հայկական եկեղեցիի մը վայրին վրայ կառուցուած վարժարանին պարտէզը կատարուած աշխատանքներու ընթացքին քարայրի մը մէջ հարիւրէ աւելի փտած կմախքներ գտնուած են: Այս առթիւ կուսակալութիւնը ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.

«Թէեւ հաւաքական այս գերեզմանը կը յիշեցնէ վիմափոր հռոմէական դամբաններ, որոնց յաճախ կը հանդիպինք մեր շրջանին մէջ, սակայն մեծ հաւանականութեամբ անկախութեան շրջանին կատարուած սպանդի մը հետեւանք են, քանի որ քարայրին մէջ ոչ մէկ զարդարանք կամ պատմական առարկայ կայ, կմախքները կը գտնուին նոյն գերեզմանին մէջ եւ միաժամանակ քարայրը հայկական եկեղեցիի մը մէջ է: Մասնագէտներու կողմէ հարկաւոր պրպտումները կատարուելէ ետք այս մասին իրականութիւնը երեւան պիտի ելլէ»:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԸ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Արտասանուած Փետ. 23ին, Փարիզ, Կեդրոնականի 100ամեակի հանդիսութեան)

ԽԱՉԻԿ ԹէՕԼէՕԼԵԱՆ

Բ.

Օգտագործելով այն՝ ինչ որ գրուած է ու մատչելի, ե՛ս ալ հոս գալէ առաջ սերտեցի Կեդրոնականի պատմութիւնը: Կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ քիչ մը, այդ պատմութեան մասին, առանց փրոֆէսէօրական դասախօսութեան մը ունկնդրութիւնը պարտադրելու ձեզի: Անձնականը ագուցելով, զօդելով հաւաքականին, կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ Կեդրոնականի պատմութեան մասին, ընդգծելով այն կէտերը, որոնք ինծի կը թուին խիստ անսովոր: Այդ կէտերէն ոմանք ծանօթ են ձեզի, անկասկած: Ուրիշներ՝ թերեւս ոչ:

1882 Դեկտեմբեր 16-ին, 45-ամեայ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեան ժողովի մը կը հրաւիրէ Պոլսոյ ղեկավար դէմքերը, ու անոնց կը պարզէ երկու հիմնական եւ առաջնահերթ դիրք գրաւող մտահոգութիւններ, - Պատրիարքարանի շէնքի նորոգութեան պէտքը, եւ վարժարանի մը պակասը: Վարժարանի՛ մը՝ ուր կարելի պիտի ըլլար ստանալ երկրորդական բարձրագոյն ուսում, թէ՛ գիտական, թէ՛ հայա - գիտական, եւ ուր պատրաստէր ուսուցիչներ: Ներսէս Պատրիարք կ'ընդգծէ որ թէ՛ Պոլսոյ թաղերուն մէջ, թէ՛ ալ Գաւառի մէջ կ'ընդլայնի նախակրթարաններու ձայնը, սակայն կը պակսին անոնց համար լաւ պատրաստուած ուսուցիչներ: Փակագծի մէջ կրնանք ընդգծել որ Կեդրոնականի պատմութեան այժմէականութիւնը՝ արդէն կը յայտնաբերուի: Ահա այսօր ալ, Սփիւռքի մէջ քիչ մը ամէն տեղ, կը զգացուի հայագիտական պատրաստութիւն ունեցող ուսուցիչներու պակասը: Կեդրոնականի հիմնադրումը եղաւ այդ բացը գոցելու առաջին փորձը, սակայն վերջինը պիտի չըլլայ:

Ներսէս Պատրիարք, այդ առաջին ժողովին կը ներկայանայ իբր պերճախօս ու համոզիչ անձ՝ կը հաւաքէ 1450 օսմանեան ոսկի: Ապագային, զգալով որ առաջադրուած երկու նպատակներէն աւելի՛ կարեւորը վարժարանն է, փափաք կը յայտնէ որ հաւաքուած գումարէն ոչ մէկ մաս յատկացուի պատրիարքարանի նորոգութեան: Ուրեմն, ամբողջովին կը յատկացուի վարժարանին: 1884-ին կը մահանայ ան: 1885-ին կը հիմնուի Ներսէս Վարժապետեան ընկերակցութիւնը, որ նոյն տարուան վերջաւորութեան կը համաձայնի Ազգային Վարչութեան հետ: Արդիւնքն այն է որ 1885 Դեկտեմբեր 25ին կը կատարուի ստեղծուած նոր խնամակալութեան առաջին ժողովը: 1886-ի Սեպտեմբեր 1-ին կը կատարուի բացումը Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի, որուն «Հսկիչ», ապա տեսուչ կը նշանակուի ծանօթ գրագէտ մտաւորական մը՝ Մինաս Չերազ, առաջինը բայց ոչ վերջինը այն մտաւորականներուն, որոնք չարան - չարան պիտի անցնէին դպրոցէն:

Այդ առաջին տարին դպրոցը ունէր մէկ դասարան, 64 կամ 65 աշակերտ, ճընշիչ մեծամասնութիւնը՝ գաւառէն: Պոլսոյ ծանօթ ու մեծ ազգայիններէն Աբիկ էֆէնտի Ունճեան, Մկրտիչ էֆէնտի Էսայեան, (ապագային՝ Էսայեանի հիմնադիրներէն), Անտոն էֆէնտի Հաճեան, Յարութիւն էֆէնտի Նորատունկեան, Սերովբէ էֆէնտի Կիւլպէնկեան եւ ուրիշներ՝ խնամակալ մարմնի անձնուէր ու հոգածու անդամներէն էին, սակայն կ'արժէ նշել որ անցեալին, ինչպէս ներկայիս, Պոլսոյ մէջ՝ ինչպէս ներկայիս ամէն կողմ, ունեւոր եւ պատասխանատու դասակարգը կը նախընտրէր որ ռամիկ ու գաւառացի կամ համեստ դասակարգի ընտանիքները իրենց զաւակներով «փորձէին» նոր դպրոցները: Միայն մակարդակի վերիվայրումներու հանդարտումէն ե՛տք, մանաւանդ՝ 1908-էն ետք է որ Պոլսոյ բոլոր դասակարգերն ալ հաւասարաբար փութացին դէպի Կեդրոնական, որուն աշակերտները քննութիւններուն իրենց ձեռք բերած արդիւնքներով կրցած էին փաստել դպրոցին որակը, - որակ մը, որ ստեղծուած էր հակառակ անոր դիմագրաւած բազմաթիւ փոթորիկներուն:

1886-ի այդ առաջին դասարանի 64 աշակերտներուն կ'ուսուցանուէր այնքա՛ն խճողուած դասացուցակ մը, որ պաշտօնի կոչուած էին 22 ուսուցիչներ, որոնց ստուար մեծամասնութիւնը, անկասկած, շաբաթը մէկ կամ երկու պահ դաս կուտար հազիւ, իբր այցելու ուսուցիչներ: Այդ 22-ի անուններու ցանկը աչքէ անցուցի, եւ հոն գտայ վեց անուն՝ որոնք այսօ՛ր ալ, դար մը ետք, կ'ապրին ինծի համար, իբր մշակներ մեր մշակոյթին: Եթէ վեցը այսօ՛ր ալ ծանօթ են, կրնանք երեւակայել թէ որքա՛ն պատկառելի էր այդ ցանկը 1886-ին: Յիշեմ միայն անոնք, որոնք ծանօթ էին ինծի, ու ծանօթ պէտք է ըլլան ձեզմէ շատերուն, - Մատթիա Գարագաշեան, Թովմաս Թերզեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Յովսէփ Շիշմանեան - Ծերենց, Մինաս Չերազ, Ռէթէոս Պէրպէրեան:

1886-էն ետք, հինգ տարուան ընթացքին, իւրաքանչիւր տարի կ'աւելցուի դասարան մը: 1889-ին, երբ Չերազ կը հրաժարի տնօրէնութենէն, աշակերտութիւնը 65-էն բարձրացած է 102-ի: Մեծամասնութեամբ գաւառացի այս երիտասարդութիւնը բախտաւոր է իր ուսուցիչներով, - Աստուածաբանութեան ուսուցիչն է Մաղաքիա Եպիսկ. Օրմանեան, ապագայ Պատրիարքը: Իմաստասիրութեան ուսուցիչն է Եղիա Տէմիրճիպաշեան: Նման ուսուցիչներով օժտուած դպրոցներ քիչ էին Հայ Աշխարհի մէջ, եւ զարմանալի չէ ուրեմն որ Չերազ, 1888-ին Կովկասի մէջ շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք, վերադարձին կրնայ ըսել, առանց կեղծ համեստութեան, - միայն Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը աւելի լաւ ու զօրաւոր է իր մակարդակով, երեք տարուայս Կեդրոնականէն: 1891-ին, երբ Կեդրոնական ունէր 147 աշակերտ, ունեցաւ իր 18 առաջին շրջանաւարտները: Անոնցմէ մէկն էր Արշակ Չօպանեան: Ուրիշ մը՝ հայ ակադեմական պատմութեան ամէնէն պատկառելի միտքերէն մէկը, Հրաչեայ Աճառեան: 1889-ին թերաւարտ ձգած - ելած էին աշակերտներ՝ Վահան Թէքէեան, Սուրէն Պարթեւեան, եւ Օննիկ Չիֆթէ - Սարաֆ: Հոս կ'արժէ բանալ հետաքրքրական փակագիծ մը եւ յիշել Կեդրոնականի պատմութեան մէկ քիչ - յիշուած ծալքը: Երբ 1889-ին Մինաս Չերազ կը հրաժարի տնօրէնութենէն, դպրոցի խնամակալութիւնը, ինծի անյայտ պատճառներով, տնօրէն կը նշանակէ Ուիլիըմ Ֆիլիփէ անունը կրող Զուիցերիացի ուսուցիչ մը. փոխ - տնօրէն կը նշանակուի Հայ մը, Գրիգոր Մարգարեան: Սակայն աւագ դասարանը, որուն մաս կը կազմէին վերոյիշեալ հայ երիտասարդները, կ'ըմբոստանայ: Այդ «տարեշրջանը կ'ըլլայ բոլորովին ամուլ: Խընամակալութեան տեղեկագրութիւնները լեցուն են արտաքսուած աշակերտներու անուններով»: Նման ներքին խռովութիւններ, ինչպէս նաեւ արտաքին կեանքի պարտադրած վերիվայրումներ չեն պակսիր Կեդրոնականի կեանքէն: Անոր պատմութիւնը տարբեր չէ՛, չի՛ կրնար տարբերիլ իր համայնքի ու հայ ազգի պատմութենէն: Կամ Օսմանեան պետական մարմինը կը խանգարէ դպրոցի բնականոն ընթացքը, կա՛մ խնամակալ մարմնին տիրապետող աւագանին խնդիր կը յարուցանէ, կա՛մ ուսուցիչները կը ձգեն - կ'ելլեն ... Ա՛յս է անցեալն ու ներկան, հայ դպրոցին, եւ զարմանալին, նոյնիսկ հրաշալին ա՛յն է որ գտնուեցան ու կը գտնուին տակաւին անձեր, որոնք պատրաստ էին ծառայելու:

1890-էն 1896, Յարութիւն Մոստիչեանի տնօրինութեան օրերուն, կը ծաղկի Կեդրոնականը: Մոստիչեան ունէր կրկնակ գիտակցութիւնը հայագիտական եւ գիտական ուսումին կարեւորութեան: Ան կատարեց բարեփոխութիւններ: Երկու բարձրագոյն դասարաններուն համար ստեղծեց ճիւղաւորում գիտութիւններու եւ գրական դպրութեան, եւ պահանջեց որ շրջանաւարտները քննութիւն անցնեն՝ երկու ճիւղերուն մէջ: Պահանջկոտ ու հպարտ այս տնօրէնը՝ Փարիզի «Էքօլ - Սանդրալ»ի գիտութեանց դասացուցակն է որ պարտադրեց Կեդրոնականին, եւ պնդեց որ ա՛յդ պէտք է մնայ որակի չափանիշը, նոյնիսկ երբ աշակերտներ սկըսան ձախողիլ, ու ծնողներ՝ բողոքել: Այս մարզին մէջ ալ, դժբախտաբար, շատ բան չէ փոխուած կացութենէն՝ հայ կըրթական կեանքի մէջ: Հայ ծնողքը յաճախ կը մերժէ իր զաւակը հայ դպրոց ղրկել, պատճառաբանելով որ մակարդակը պէտք եղածը չէ: Իսկ երբ մակարդակը բարձր է եւ զաւակը ձախողի, յանցաւորը՝ անշուշտ, հայ ուսուցիչն է, որ զգայուն եւ ուշիմ իր զաւակին իսկական կարողութիւնները չէ կրցած մէջտեղ հանել: Կ'արժէ աւելցնել որ առաջին տարիներու ձախողութիւններէն ետք, Կեդրոնականի աշակերտները եղան Պոլսոյ Հա՛յ թէ Օտար դպրոցներու ամէնէն յաջողներէն, պետական բոլոր քննութեանց մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՏԻԵԶԵՐՔԻ ՄԷՋ

Աստղագիտութիւնը ըլլալով հնագոյն գիտութիւններէն մէկը, հազարամեակներու ընթացքին ծնունդ տուած է բազմահազար անուանումներու, որոնց զգալի մէկ մասը կ'օգտագործուի նաեւ մեր օրերուն: Եթէ մինչեւ 17-րդ դարու սկիզբը աստղագիտական ուսումնասիրութիւններու նիւթն էր միայն պարզ աչքով դիտուող երկինքը, ապա աստղադիտակի յայտնագործումէն ետք աստղագէտներու հետազօտական ասպարէզը անսահման կերպով լայնցաւ: Մեծ թիւով նոր տիպի մարմիններ յայտնաբերուեցան եւ բոլորովին նոր բնոյթով երեւոյթներ: Նման յայտնագործութիւնները կը շարունակուին նաեւ մեր օրերուն: Այդ յայտնագործութիւններէն կը ծնին նոր անուններ, որոնք արագօրէն կը թափանցեն բոլոր լեզուներու գիտական բառարաններէն...:

Յայտնի է, որ ամենահին ժամանակներէն Հայերը ունեցած են բաւական զարգացած աստղագիտութիւն: Կը նշանակէ, թէ մեր հեռաւոր նախնիքը օգտագործած են աստղային երկնքի անուանումներու որոշակի համակարգ: Միայն այդ համակարգի ուսումնասիրութիւնն արդէն կրնայ լայն տեղեկութիւններ տալ հնագոյն աստղագիտութեան մակարդակին մասին: Արեգակնային համակարգի պարզ աչքով երեւացող մոլորակները՝ Մերքիւրը, Վեներան, Մարսը, Ժիւփիթէրն ու Սաթիւրնը օրինակ, շատ կանուխ ժամանակներէն մեր նախնիներուն յայտնի են իրենց հայկական անուններով. ինչպէս՝ Փայլածու, Արուսեակ, Հրահատ կամ Հրատ, Լուսընթագ եւ Երեւակ:

Հայաստանի մէջ աստղագիտութեան վերածնունդը չէր կրնար հետք չթողուլ երկնային անուանումներու գրացուցակին վրայ: Հայկական աստղագիտութեան ժամանակակից կեդրոնին՝ Բիւրականի աստղադիտարանին մէջ, գլխաւորապէս կը զբաղին տիեզերքի մէջ դիտուող անկայուն երեւոյթներու ուսումնասիրութեամբ: Անոնք դիտուող պայթիւններն են, նիւթի արտահոսքը, հզօր ճառագայթումները, պայծառութեան արագ փոփոխութիւնները եւայլն: Այդ պատճառով ալ հայ աստղագէտներու կողմէ յայտնագործուած եւ անոնց անուններով կոչուած կամ անոնց առաջարկով անուանուած մարմիններն ու երեւոյթները կապուած են աստղաբնագիտութեան այս մարզին:

Քառասնական թուականներու կէսերուն, երբ դեռ նոր ստեղծուած էր Բիւրականի աստղադիտարանը, հոն ծնան տիեզերածնական շարք մը գաղափարներ, որոնք յետագային շատ կարեւոր դեր կատարեցին աստղագիտական հետազօտութիւններու, այսպէս կոչուած, բիւրականեան ուղղութեան ստեղծումին ու հաստատումին մէջ: Այդ ուղղութեան առաջին մեծ յաղթանակը կապուած էր աստղերու ծագումին խնդրին հետ, խնդիր՝ զոր մարդկութիւնը յուզած է անյիշելի ժամանակներէն: Բիւրականի մէջ յայտնաբերուեցան աստղային խումբեր, որոնք կ'ընդարձակուին, եւ կը նշանակէ, ժամանակի ընթացքին կը սփռուին ծիր կաթիններու ծաւալին մէջ: Աստղային այդ խումբերը, որոնք, պատկերաւոր ոճով, կը ներկայացնեն «աստղային մանկապարտէզ»ներ, ստացան աստղասփիւռներ անունը: Այս մէկը նոր հայերէնի մէջ ծնած առաջին աստղագիտական բառեզրն էր, որ յետագային թարգմանուեցաւ այլ լեզուներու:

Յիսունական թուականներուն ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումեան առաջադրեց նոր տեսակէտ մը, որու համաձայն ծիր կաթիններու միջուկները օժտուած են մեծ գործօնութեամբ: Եթէ նկատի առնենք, որ մինչ այդ անոնք կը համարուէին ծիր կաթիններու ամէնէն մեռեալ մասերը, դժուար չըլլար պատկերացնել այն սառն ընդունելութիւնը, որ գտաւ նոր վարկածը: Սակայն տարիներ ետք, 1973-ին, երբ այդ տեսակէտը արդէն փայլուն կերպով ապացուցուած էր, կոչուեցաւ «Կոպեռնիկոսեան», այսինքն՝ յեղափոխական: Իսկ անոր ընդհանուր ճանաչումի արժանանալու հարցին մէջ կարեւոր դեր կատարեցին նաեւ գործօն միջուկներով ծիր կաթիններու որոնումի աշխատանքները, որոնք կատարուած էին Բիւրականի մէջ, վաթսունական թուականներու սկիզբը: Անոնց արդիւնքը եղաւ այսօր արդէն լայնօրէն ծանօթ Մարգարեան ծիր կաթիններու յայտնագործումը, որոնք այսպէս կոչուած են Բիւրականի աստղադիտարանի բաժինի վարիչ Բենիամին Մարգարեանի անունով:

Մեր ծիր կաթինի բնակիչներուն կարգին աստղերէն զատ կան նաեւ ցրուած նիւթի բազմաթիւ գոյացութիւններ՝ մենաբազմազան բնոյթի միգամածներ: Աստղերու հետ միասին միգամածներու ծագումի հարցը եւս մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ ծիր կաթինի նիւթի գոյաձեւերու զարգացումին ուսումնասիրութեան տեսակէտէն: Անոնց մէկ մասի՝ գիսաւորաձեւ միգամածներու ծագումի [...] ցուցակագրումի աշխատանքով որոշ ժամանակ զբաղած է նաեւ աստղագիտութեան [...] բանի աւագ գիտաշխատող Էլմա Պարսամեան: Եւ այսօր աստղագիտական գրականութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ Պարսամեան միգամածներ անուանումին: Նոյն կարգի տիեզերական նոր մարմիններու ցուցակներ կազմած են նաեւ երիտասարդ աստղագէտներ՝ Արմէն Գիւլբուդաղեանն ու Տիգրան Մաղաքեան:

Ընդհանրապէս գիտութեան մէջ ընդունուած է որեւէ յատկանիշով [...] տուած մարմիններն անուանել [...] ցուցակագրած մարդոց անունով: Այսպէս, Առաքելեան ծիր կաթիններ կը [...] ուին բարձր մակերեւութային պայծառութեամբ այն ծիր կաթինները, որոնք ցուցակագրած է Մարատ Առաքելեան: Գրականութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ նաեւ կոմպակտ ծիր կաթիններու՝ Շահպազեան կոմպակտ խումբեր, Ղազարեան ծիր կաթիններ եւլն. անուանումներու, որոնք կ'առընչուին հայ աստղագէտներու կատարած հետազօտութիւններուն:

Գոյութիւն ունին երկնային մարմիններու դասակարգեր, որոնք իրենց անունները կը ստանան աստղագիտական հեղինակաւոր յանձնախումբերու որոշումի մը հիման վրայ: Այդպիսի մարմիններու թիւին կը պատկանին, օրինակ, փոքր մոլորակները կամ աստղակերպերը: Ասոնք նոյնպէս մեծ մոլորակներու նման կը դառնան Արեգակի շուրջը, սակայն անհամեմատ աւելի փոքր չափեր ունին. այդ պատճառով իսկ յայտնաբերուած են աստղադիտակի ստեղծումէն ետք միայն: Մինչեւ այսօր ալ նորանոր աստղակերպեր կը շարունակեն յայտնաբերուիլ, որոնք ժամանակի ընթացքին կը ստանան իրենց անունները: Ի պատիւ Հայաստանի Արմենիա կոչուած է 780-րդ փոքր մոլորակը: 791րդ աստղակերպը Անի կոչուած է, իր գեղեցկութեամբ ծանօթ հայոց միջնադարեան մայրաքաղաքին անունով: 1905րդ փոքր մոլորակը Համբարձումեան անուանուած է ակադեմիկոս Վ. Համբարձումեանի պատուին: Իսկ Մարիէթա անունով 2144րդ փոքր մոլորակը կը յաւերժացնէ յայտնի գրող եւ հրապարակախօս Մարիէթա Շահինեանի անունը:

Աստղադիտակի յայտնագործումէն յետոյ սկսան անուններ ստանալ նաեւ Լուսնի մակերեւոյթի որոշ մասերը, սակայն երկար ժամանակ այդ անուններու մէջ կայունութիւն չկար: Տարբեր աստղագէտներ այդ գոյացութիւններուն կու տային իրենց փափաքած անունները եւ այդ, զանազան թիւրիմացութիւններու պատճառ կ'ըլլար: Միայն 1935ին Միջազգային աստղագիտական Միութիւնը (Մ.Ա.Մ.) հաստատեց 672 անուանում, որոնցմէ 609—ը գիտնականներու անուններ էին: Երբ 1959—ին Խորհրդային «Լուսին-3» միջմոլորակային ինքնագործ կայանը երկիր հաղորդեց Լուսնի հակառակ երեսի լուսանկարը, սկսան «անուն ստանալ» նաեւ այդ կիսագունդի մասերը: 1984—ին ՄԱՄ—ին անուանումներու յանձնախումբը հաստատեց Լուսնի հակառակ երեսի խառնարաններէն մէկը Շիրակացի կոչելու առաջարկը: Այսպէսով է. դարու հայ անուանի աստղագէտ Անանիա Շիրակացիի անունը անցաւ տիեզերական արձանագրութեան մէջ: Աւելի առաջ [...]

Ռուբէն Սեւակի նուիրուած ցերեկոյթ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տունը ամսական առաջին Կիրակին կը կազմակերպէ գրական ցերեկոյթ մը. Մարտ 2-ի հաւաքոյթը նուիրուած էր Ռուբէն Սեւակի:

Ժամը 17-ին հանդէսը բացաւ Տիկին Ժագլին Սամոյեան եւ կարդաց (Ֆրանսերէն) նահատակ գրագէտին կենսագրականը: Վարդգէս Մարտիրոսեան մերթ (Հայերէն) Ռուբէն Սեւակի գրական վաստակը: Եղան Հայերէն թէ Ֆրանսերէն արտասանութիւններ բանաստեղծին գործերէն:

Հաճելի անակնկալ մը եղաւ ներկայութիւնը Ռուբէն Սեւակի աղջկան՝ Շամիրամի, եւ եղբօրորդւոյն՝ Յովհաննէս Չիլինկիրեանի: Տիկին Շամիրամ խնդրուեցաւ երկու խօսք արտասանել: Ցաւ յայտնելով, որ Հայերէն չի գիտեր, ան կարդաց Ֆրանսերէն արձակ եւ ոտանաւոր գրութիւն մը, նուիրուած Հայութեան: Խօսք առաւ նաեւ Յովհաննէս Չիլինկիրեանի, որ շնորհակալութիւն յայտնեց եւ Մշակոյթի Տան՝ կազմակերպած ցերեկոյթին համար, Տան նուիրեց վիտէօքասէթ մը, առնուած այն հանդիսութենէն, որ տեղի ունեցած էր Նիս, Ռուբէն Սեւակի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ:

Գնահատելի է Գրական Յանձնախումբը, որ յաջողեցաւ յիշատակելի պահեր հրամցնել մեզի:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

եզերական արձանագրութեան մէջ տեղ ունեցած էր նաեւ Սայաթ – Նովայի անունը: Այսպէս կը կոչուի Մերքիւրի խառնարաններէն մէկը:

Վերը, արդէն նշեցինք Հայերէնի մէջ աստղաֆիւռ անուններն ծագումին մասին: Անկէ զատ հայ աստղագէտները գործածութեան դրած են նաեւ այլ հասկացողութիւններ ու գիտական արտայայտութիւններ, որոնք յետագային լայն կիրարկութիւն գտած են գրականութեան մէջ:

Աստղագիտական նոր բառեզրերու ծընունդը Հայերէնին մէջ, ինչպէս նաեւ հայկական յատուկ անուններու տարածումը տիեզերական մարմիններու վըրայ, կը խօսի ոչ միայն Հայաստանի աստղագիտութեան զարգացման, այլ նաեւ Հայոց լեզուին մեծ հնարաւորութիւններուն մասին:

ՀԱՅԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին մէջ, Փետրուար 13-ին, տեղի ունեցած է Ոսնեան շէնքի երկրորդ յարկի վրայ կառուցուած նոր ու արդիական 12 սենեակներու բացումը: Ներկայ եղած են համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ հրաւիրեալներ: Ժամը 13-ին ժամանած է Շնորհք Պատրիարք եւ նախ բացումը կատարած է փոլիքլինիքի մէջ յուշատախտակի մը՝ Փերուզ եւ Երուանդ Պէրպէրեանի անունով, որով մկրտուած է փոլիքլինիքը, շնորհիւ Պէրպէրեան ընտանիքի բարերարութեան: Ապա ներկաները բարձրացած են Ոսնեան Բ. յարկը, ուր խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք բաց է ի մէջ այլոց. «Այսօր բացուելիք այս բաժինը կը ցոլացնէ մեր ժողովուրդին նկարագրին յատկանշական մէկ գիծը: Շինարարութեան ոգին է այդ գիծը: Այս շէնքը 150 տարուան հնութիւն ունեցող շէնք մըն է, բայց շինարարական ոգիին շնորհիւ 20-րդ դարու արժանավայել բոլոր պայմանները ստեղծուած են այստեղ: Գովելի են բոլոր անոնք որ շինարար ու դրական աշխատանքի մէջ են: Բայց կան խմբակներ որոնք շինարար գործունէութիւն, դրական գործունէութիւն չեն կրնար ունենալ: Եւ որպէսզի բան մը ըրած ըլլան, անոնք կը տանին ժխտական գործունէութիւն: Այս գործունէութիւնն ալ ի վերջոյ թէ՛ իրեն, եւ թէ իրենց համայնքին վնաս կը պատճառէ»: 12 սենեակներէն իւրաքանչիւրը կոչուած է իր բարերարին անունով:

×

ԱԹԷՆՔԻ Հայ Տան մէջ, Փետրուար 13-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբին մամուլի ասուլիսը, որուն ներկայ եղած են յունական ձայն - հեռատեսիլի եւ մամուլի, ինչպէս նաեւ յունական եւ ֆրանսական լրատու գործակալութեանց ներկայացուցիչներ: Յանուն Յանձնախումբին Շահան Փարաճեան խօսք առնելով անդրադարձած է Հայկական Հարցին, վերջերս անոր սատարած այժմէականութեան եւրոպական Խորհրդարանին մէջ եւ հելլէն քաղաքական, գիտական եւ այլ մարզերու 55 անձնաւորութիւններու կողմէ՝ ի նպաստ Հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան՝ ստորագրուած համակամութեան գիրին: Թղթակիցները լայն արձագանգած են երեւոյթին:

×

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 14-ին, դասախօսութիւն մը տուած է տոքթ. Զարեհ Մակար՝ «Ծովերու ապականումը» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարելով Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցի բժշկապետ տոքթ. Մարտիրոս Ենիքեօրկան նշած է, թէ կեդրոնականի հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած բանախօսութիւններու շարքին առաջինն է որ տեղի կ'ունենայ: Դասախօսը ծանրացած է ծովերու ապականութեան եւ ատոր ներկայ եւ ապագայ հետեւանքներուն ու վտանգներուն վրայ, շեշտելով մասնաւորաբար քարիւղին ծովերէն արտահանման, ծովերով փոխադրութեան եւ քարիւղի արտադրութիւններուն թէ մնացուկներուն՝ ուղղակի կամ անուղղակի՝ դարձեալ ծով վերադառնալու երեւոյթը, ինչ որ մահացու ազդեցութիւն մը կը գործէ բովանդակ ծովային կենդանական աշխարհին վրայ եւ կը սպառնայ խախտել բնութեան հաւասարակշռութիւնը՝ կլիմայական պայմաններու փոփոխութեամբ:

×

ՈՒՍՏՐԻ Մէրիոթ պանդոկին մէջ, Փետ. 7-ին եւ 8-ին, տեղի ունեցած են, Բարեկենդանի տօնախմբութիւններ: Մասնակցած են Նիւ Եորքէն, Նիւ Ճըրզիէն, Ուաշինկթընէն եւ Ֆլորիտայէն Հայեր: Պանդոկին մէջ բացուած է գիրքերու եւ յիշատակի նուէրներու ցուցահանդէս մը: Ցուցադրուած են հայկական շարժանըկարներ: Ներկայացուած են «Աշկերտ Կիկօ» եւ «Մշոյ Հարսանիք» թատերախաղերը: Հանդէս եկած է Ուստրի «Սիփան» պարախումբը: Տօնախմբութիւնները վերջ գտած են պարահանդէսով:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Փետ. 23-ին, նշուած է Փետրուարեան Ապստամբութեան տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Սարդարապատ Կոմիտէի: Բացումը կատարած է Արբահամ Գասպարեան: Բանախօսած է Յակոբ Տէր - Խաչատուրեան: Հանդիսութեան աւարտին կատարուած է վեց նորագիրներու երդման արարողութիւնը, կնքահայրութեամբ Մինաս Թէօլէօլեանի: Վեց երիտասարդները մտած են Հ. Ե. Դաշնակցութեան շարքերը:

×

ՈՒՍՏՐԻ մէջ, Փետ. 3-ին, իր մահկանացուն կնքած է ընկեր Կարապետ Պապիկեան: Ծնած էր 1908-ին՝ Զմշկածագ: 1913-ին ծնողքին հետ հաստատուած է Միացեալ - Նահանգներ: Կանուխէն մըտած Հ. Յ. Դ. շարքերը, նուիրուած է Ուստրի ազգային կազմակերպական աշխատանքներուն: Եղած է ատենապետ «Արամ» կոմիտէութեան և Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

- Հէրս ջախջի քարը մի ձեռքով բարձրանում էր, - պարծենում է մի Գիւմրեցի:

- Հնարուած բան է, կարո՞ղ ես ապացուցել, - առարկում է զրուցակիցը:

- Իդորից էլ հեշտ բա՞ն: Գնա պապիս ու ջախջի քարը բեր՝ ապացուցեմ:

×

Մի անգամ Արփաչայի էս պռունգից թռայ էն պռունգը, - պարծենում է մի Գիւմրեցի:

- Չի կարող պատահի, Արփաչայի ամենանեղ տեղը մի քսան մեթր կը լինի:

- Դէ, ես էլ հէնց էդ նեղ տեղից թըռայ: Էն տեղից մեծ ախպէրս էր թըռնում, - ճշդում է Գիւմրեցին:

×

Մօտ 50 տարի առաջ իմ ընկերներից մէկը երեք ժամ ջրի տակ սուզուած մընաց:

- Փչոց է:

- Ի՞նչ փչոց, այ աղայ, աչքովս եմ տեսել:

- Ասում եմ՝ փչոց է: Ի՞նչպէս կարող է մարդը ջրի տակ երեք ժամ սուզուած մնալ:

- Վայ, քո տունը չինուի, մարդը խեղդուել էր, երեք ժամ յետոյ գտան, հանեցին:

×

- Տղէք, էս գիշեր երազ եմ տեսել, ամա հէչ պատմելու բան չէ, - ընկերներին ասաց Օնէսը:

- Պատմէ, մի՛ ամչնայ:

- Չէ, չեմ կրնայ: Կարոյին գտէք, թող նա պատմի, էնիկ հոն էր...

×

Լենինականի թատրոնը «Համլէթ» էր բեմադրում: Միջին կարողութեան տէր մի դերասան մօտենում է Աբելեանին եւ ցոյց տալով ոտքերը՝ ասում է:

- Վարպետ, աչէ, էս ոտքերով կը սազէ՞ր Համլէթ խաղալ:

- Համլէթը ոտքով չեն խաղում, գլխով են խաղում, - վրայ է բերում անուանի դերասանը:

×

- Բարի օր, Օսէփ, չճանաչեցի՞ր:

- Չեմ կարողանում յիշել:

- Է, երեւի տեսողութիւնդ վատ է:

- Չէ ախպէր, հաւանաբար յիշողութիւնս է վատ: Մինչեւ այսօր կարծում էի, թէ իմ անունը Գեւօ է:

×

- Դարձեա՞լ առանց սափրուելու ես եկել, - նկատում է աղջիկը տղային:

- Երբ եկայ ու կանգնեցի այստեղ, - ասում է տղան, - որքան յիշում եմ՝ սափրուած էի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Օրէնբուրգում իսկապէս անտանելի ցուրտ էր, բայց երեւի լաւ էր, որ այդ օրերին եղանք այնտեղ, սառնամանիքն ու տափաստանով մէկ վնգացող բուքը մի պահ ետ տարան ժամանակի կիսաթափանց քօղը, եւ մենք կարծես թէ տեսանք բանաստեղծի վերջին օրերը՝ ձիւնոտ քաղաքում, նշմարեցինք տարագիր հոգու ցաւը, բայց չկարողացանք մօտենալ գերեզմանին, որովհետեւ գերեզման տանող արահետը չկար ...

Ո՜հ, ցուրտ է, ցուրտ ...

Երգում են ռուս երեխաները: Երգում են մտասոյզ, համերաշխ, համաչափ ճօճուելով: Երեւի նրանց հայեացքի դէմ հիմա ձիւնածածկ, անծայրածիր տափաստանն է, եւ նրանք երեւի հիմա կարօտում են իրենց ցուրտ երկրին, սիրում են իրենց ձիւնը. արեւապաշտներիս համար անհասկանալի փառաբանութիւն:

Մի՛ մսեցներ զիս
Իմ ձիս:

Երգում են նրանք, եւ մեր աւտոպուսի կողքով անցնող մեքենաների ուղեւորները շրջւում, հետաքրքրութեամբ նայում են մեզ:

- Մի բան էլ դուք երգէք, երեխէք, - ասում է Գառնիկ Մանուչարեանն իր աշակերտներին, - սկսէք, ամօթով չթողէք մեզ:

Երեւի շարքերից աղջիկներից մէկը անվստահ ձայնով սկսում է երգել, մի աղջիկ էլ է միանում նրան, ձայնակցում է ու անմիջապէս էլ լռում, եւ առաջին աղջիկը տեսնելով, որ մենակ է մնացել, դադարեցնում է երգը ու շփոթուած ծիծաղում:

- Ձեզ ի՞նչ պատահեց, երեխէք, - միջամտում է տնօրէնը, - հը, սկսէք:

- Արմէնը չկայ ընկեր Մանուչարեան, Արմէնը որ լինէր, բոլորս կ'երգէինք, - պատասխանում է աղջիկը, - Արմէնը մեր դիրիժորն է:

Եւ մինչ նրանք արդարանում են, ռուս երեխաները նորից են սկսում երգել.

Ես կին մը ունիմ
Ո՜հ, ինչ գեղեցիկ է ան...

Եւ անծայր տափաստանի սրտաճմլիկ, անափ թախիծը նորից օրօրում է մեզ, անբացատրելի, գրեթէ կենդանական տխրութեամբ լցնելով մեր հոգին: Երգը ափէ ափ լցնում է աւտոպուսը եւ չենք էլ զգում, թէ ինչպէս անցանք Աշտարակը: Ձիւնածածկ, հեռաւոր տափաստանի թախիծը մեզ հաւաքել, ամփոփել է մեր մէջ, եւ ես մտածում եմ տափաստանում թափառող միայնակ գայլի մասին: Յետոյ երգն ինձ տանում է ուրիշ ոլորտներ եւ արդէն որ երրորդ անգամ համոզւում եմ, որ ամէն ժողովուրդ տխրում է իր բառերով եւ իր բառերով է ուրախանում, եւ որովհետեւ նրանց բառերը նման չեն իրար, տխրութիւնն ու ուրախութիւնն էլ է տարբեր: Նրանց իրարից բաժանում է հողն ու երկինքը. ոչ մի տեղ հողը նըման չէ մի այլ վայրի հողին եւ ոչ մի երկինք այլ երկնքի նման չէ: Նրանց իրարից բաժանում է ջուրն ու կրակը, բայց սէրն ու ցաւը միաւորում է նրանց: Եւ ժողովուրդների սէրը միահիւսուելով դառնում է տիեզերական սէր, ցաւը՝ տիեզերական ցաւ՝ աղօթքի նման առաքուած երկինք, եւ՝ մարդուն՝ իրեն:

Պէտք է յամառ դեռ կիզեն,
Պէտք է մաշին որպէս խունկ,

Սիրտը մեր վիշտ ու երկունք, -
Դառն է խորհուրդն ու վսեմ...

Մարդը վառում է իր էութեան խունկը, ծխում է ու սպասում վերին մեծ արդարութեան, տոկում է ու համբերում, այրւում է ու սիրում, հաւատում է ու սպասում: Այնինչ նրա մահը ականջի ետեւում է, ծնուած օրից ոչ մի վայրկեան չի շքում նրան եւ միշտ գտնւում են խունկ սպանողներ...: Եւ խունկ սպանողի մշտական ներկայութիւնից չէ՞ արդեօք, որ բոլոր ժողովուրդների մէջ ծնւող գերզգայուն հոգիները, իրարից հեռու նոյն ցաւն են ապրում, նոյն տառապանքը բարբառում հազար լեզուով: Եւ երբեմն թւում է, թէ նրանք՝ համաշխարհային ցաւի այդ թրուպատուրները, մի մի առանձին ազգ են, առանձին մի ժողովուրդ, նոյն հոգու, կրօնի խաչով կնքըւած, բայց դատապարտուած են ապրելու տարբեր ազգերի մէջ, որ ժողովուրդներին մենակ չթողնեն իրենց ցաւի հետ, թէ չէ ցաւը կ'ելնի, աշխարհը կ'ուտի: Եւ որտեղ շատ է տառապանքը, այնտեղ շատ են նրանք եւ մեծ՝ կրած տառապանքի չափ:

(Շար. 7)

Այրի Տիկին Միշըլին Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Սվէնս եւ զաւակները,
Օր. Ֆրանսուազ Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Եփրեմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Միւթէվէլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժեռար Րէյ եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Պետրոսեան, Մուրատեան (Ամերիկա, - Պէյրութ), Պէշիկթաշլեան (Պոլիս), Տատոյեան (Ամերիկա), Սարհատեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մեծ - հօր եւ մօրեղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆԻ

մահը որ պատահած է Մարտ 10-ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 13, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց, 4 :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

×

Տիկին Ա. Միւթէվէլեան (ծնեալ՝ Միրզայեան) իր եղբօր՝ Հրանդ Միրզայեանի յիշատակին 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

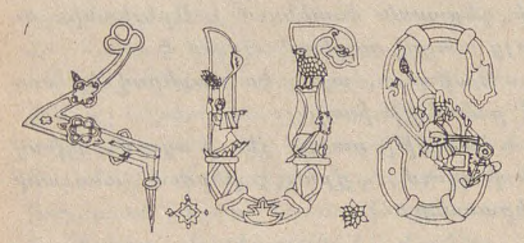

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Salle H. SAMUEL

«ԿՈՄԻՏԱՍ, ԱՏԻՍ, ՓՕԼ ԽԻԱՅԼՆ...»

Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 20.30-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ - Սամուէլ սըրահին մէջ: Ունկնդրութիւն «Հայերէն» եւ «Հայկական» երաժշտական կտորներու զորս կը բացատրէ եւ կը մեկնաբանէ Պրիւսելէն ծանօթ երաժշտագէտ՝ Պետրոս Ալահայտոյեան (հարցազրոյց):

Մուտքը ազատ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՔՍՄՈՒՆԱՄԵԱՆԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.- Տիկին Ս. Նշանեան 500 Ֆ.:
ՔԼԱՄԱՐ.- Ա. Էմիրզայեան 100 Ֆ.:
ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Պիւլկիւրեան 100 ֆրանք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մանօթ գրագէտ՝ Պետրոս Զարոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ Ս. Ք. Զանգու 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 15-ին տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ ասկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, Խորանին վարագոյրը բաց:

DÎNER de SOLIDARITÉ

organisé par le Comité de Soutien de la Vallée d'Enghien Montmorency à la Congrégation Mekhitariste

Le Vendredi 14 Mars à 20 heures au Restaurant des Courses

34, ave. Kellermann à Soisy s/Montmorency
Gare du Champs de Courses d'Enghien

avec la présence effective de
Mr. HOVNANIAN
Ancien député - ancien maire de St. Gratien
Mr. MAGARIAN
maire de Montmorency
Mr. SEMERDJIAN
adjoint au maire de Deuil

le Dîner sera présidé par
Mr. JAZMADARIAN
président du CICAM

pour réserver téléphoner au 39 - 89 - 07 - 97
Prix du dîner : 160 francs

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Միակ օրակարգ՝ Ընդհանուր կանոնագրի վրայ կարեւոր յօդուածի մը յաւելում, պարտադրուած փրեֆեքթիւրին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փարիզ 8-րդ:

Ծանօթ. - ՅԱՏՈՒԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՉՈՒՂԱՐԿՈՒԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ:

concert

Chœurs — Soli — Instruments

Juliette Yilmazian
présente
KAROUN
chorale d'enfants

Direction :
KHATCHIG YILMAZIAN
Dimanche 16 Mars à 15 heures
Centre Culturel Espace Julien
33, cours Julien — 13001 Marseille

Œuvres de :
Komitas — Bach — E. Hovhannessian — Abel — Khatchatrian — A. Haroutounian
Uvezian — Avedissian

Réservation
Minassian 91 66 18 45 — Mahikian 91 93 50 85
Yilmazian 91 87 43 71 — Terzean 91 49 77 22

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Միջին տարիքի, տանտիկին մը, մաքրասէր, մնայուն (բնակութեամբ):

Հեռաձայնել. -
ORGANISATION GLORIK
48 - 81 - 08 - 96

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Anahide TER - MINASSIAN
qui parlera de
«UN HISTORIEN DU GENOCIDE DES ARMENIENS
Mgr. JEAN NAZLIAN»

Le jeudi 13 mars à 20 heures 30, au Centre Saint Mesrob.

Un buffet froid sera servi comme toujours à ceux qui le désirent à 19h.
Participation : 40 F.

Prière de s'inscrire

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՃԱՇ
ՄԱՐՍԷՅԼ, - ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը յետաձգուած է՝ Կիրակի, Մայիս 4-ին, ժամը 13-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, (փոխանակ Մարտ 23-ի):

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

U. G. A. B.

L'UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE
organise
Une audition de guitare des élèves de
JEAN BEUJEKIAN
le Dimanche 16 Mars à 16 heures au
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
entrée libre

7 CONCERTS DE MUSIQUE SACRÉE

ASTRIG DEDEYAN LYNE DOURIAN

SUNTHESIS QUARTET
quatuor à cordes
S. COUTURE, A. OVIGNY
J. CHIRINIAN, J. BARA
Stepan AGUERT
(au santour)

Au programme :
HAENDEL, VIVALDI, PERGOLESI, ROSSINI
KOMITAS

Dimanche 16 mars à 16 h
CHAVILLE
Eglise Ste Bernadette: 3 rue Pavé de Meudon
Samedi 12 avril à 20 h 30
MONTFORT LAMAURY
Chapelle de l'Hôpital: 13 pl. de la Libération
Dimanche 27 avril à 15 h
ISSY LES MOULINEAUX
Eglise Saint Etienne: 5 place de l'Eglise
PRIX DES PLACES: 50 F enfants: 30 F

RESERVATION par téléphone
47 50 46 93 47 50 47 27 (le soir) 48 66 26 98
et sur place une heure avant le concert

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին, 17 ռիւ Պլէօ:

Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն:

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

TRANSTOURS

VOYAGES EN ARMENIE

TRANSTOURS — UCFAF
1er VOYAGE 86 : PAQUES EN ARMENIE
départ 27 MARS — retour 8 AVRIL
Paris - Moscou - Erevan - Paris
AU PRIX PROMOTIONNEL de 5600 frs. (+ visa = 100 frs.)
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE
HOTELS 1er CLASSE - ACCOMPAGNATEUR EXPERIMENTÉ
○ PLACES LIMITEES ○
13 JOURS DONT 11 JOURS A EREVAN

Le prix comprend : — l'assistance aux aéroports
- — le trajet aérien, les transferts aéroport / hôtel et vice versa
- — l'hébergement, en hôtel de 1ère catégorie, avec chambre à deux lits et sanitaires.
- — la pension complète.
- — les excursions et visites prévues au programme avec guide local.

et «NOTRE PLUS» une visite de la Forteresse et musée de EREBOUNI (782 av. JC)
un spectacle : ballet, théâtre ou Opéra.

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (lic. 132)
25, rue d'Argenteuil - Paris 1er
Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
13
JEUDI
13 MARS
1986
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.181 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.181

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Վաղը ի՞նչ ապագայ

Պարկեշտութեան որոշ բացակայութիւն մը գլխաւոր յատկանիշներէն է քաղաքական հոսանքներու : Ոչ մէկ կողմ կը գիջի խոստովանիլ թէ միւսն ալ կրնայ լաւ գործեր տեսած ըլլալ : Այս պատկերն է, որ կը պարզուի կրկին, մօտայլ ընտրապայքարի մը ընթացքին : Ընդդիմութիւնը - եւ որեւէ ընդդիմութեան դիրքը հանդրուանէտ ու անպատասխանատու է - գիտակցելով հանդերձ, կը մերժէ ընդունիլ որ ընկերվարական իշխանութիւնը եւ մանաւանդ Նախագահին արտաքին քաղաքականութիւնը դրական կողմեր ունեցան : Անկասկած որ հինգ տարուան մէջ, նոր վարչակարգը յաջողեր ինչ որ նախկինը չկրցաւ իրագործել քսանեւերեք տարիներու ընթացքին, կը նշանակէ անբարեխիղճ մօտեցում մը ունենալ : Եւ այս է, այսօր, ընդդիմութեան դիրքը : Ընդդիմութիւն մը, որ խորքին մէջ, շատ դոհ է ընկերվարականներու որոշ իրագործումներէն, զորս, ինք - աջի բարդոյթով - երբեք պիտի չհամարձակէր ընել : Պուբատ մը չէ միայն երբ կ'ըսուի թէ Ձախն է որ կրնայ, երբեմն, աջ քաղաքականութիւն վարել :

Խոստումները դիւրին եւ խաբուսիկ զէնքերն են ընդդիմադիր բոլոր թեկնածուներուն : Նման անհաշիւ խոստումներու գոհն է, արդէն, Ֆ. Միթերան, գլխաւորաբար գործազրկութեան մարզին մէջ, մինչ այս ծանրակշիռ ու կենսական հարցին փանաքէն ոչ ոք ունի : Երկու այլ հարցեր իրենց դերը պիտի խաղան այս ընտրութեան մէջ՝ անապահովութիւնը եւ գաղթողներու յարաճուն թիւը, զորս առաւելաբար կը շահագործէ Լը Փէնի ծայրայեղ - աջ վտանգաւոր շարժումը, որ իր ընտրողներու մէկ կարեւոր մասը կրնայ գտնել ոչ միայն իր կուսակիցներուն, այլեւ պարզ, միջին դասակարգի Ֆրանսացիին մօտ : Ֆրանսացին, ընդհանրապէս, թեր չի քուէարկեր, այլ՝ դէմ : Այդպէս ըրաւ արդէն, 1981-ին, դժգոհ Ժիսքարէն եւ նոյն մտայնութենէն տարուած, կրնայ այսօր դէմ քուէարկել ընկերվարականներուն :

Ե. Հանրապետութեան օրէնսդրական այս ութերորդ ընտրութիւնը, կուգայ նախ փաստել թէ Աքիլլէսի կրունկը կօլեան Սահմանադրութիւնն է, որու հակասութիւնները երբեք այսքան ցայտուն չէին եղած, մանաւանդ ընտրական նոր դրութեան կիրարկումով : Համեմատական ձեւը, միայն երեւութապէս, արդարութեան տպաւորութիւն մը կրնայ տալ : Խորքին մէջ, ան չի կրնար հարազատ պատկերը ներկայացնել ժողովուրդին տրամադրութիւններուն, որ կարելիութիւնն իսկ չունի մարդիկ ընտրելու, երբ կուսակցութիւնները կը պարտադրեն իրենց ընտրած դէմքերը : Այս ձեւով, կըրնայ բնաւ յստակ մեծամասնութիւն մը մէջտեղ չելլել եւ Ֆրանսան կը վերադառնայ կուսակցութեանց վարչակարգի մը, որու ոչ ոք կարօտն ունի : Այս անորոշ, չըսելու համար մտահոգիչ ապագան, հետեւանք է այն իրողութեան, որ կատարուածը առաւելաբար աթոռամարտ մըն է : Բոլոր թեկնածուներն ալ, անշուշտ, Ֆրանսայի բարօրութիւնը կը քարոզեն : Բայց այդ բարօրութիւնը, մէկը՝ ի'ր մընալով, միւսը՝ ի'ր վերադարձով միայն կ'երաշխաւորէ :

Հարկ է, սակայն, նկատի առնել կարգ մը կենսական կէտեր : Առանցմէ առաջինը, ընտրական դրութիւնն է : Որքան ալ կրկնուի, դեռ շատեր չեն գիտակցիր թէ վճիռը վերջնապէս կը տրուի այս Կիրակի, Մարտ 16-ին : Ուրեմն, պէտք չէ ձեռնպահ մնալ :

Պէտք է նաեւ լաւ գիտակցիլ թէ ներկայ Սահմանադրութիւնը շատ բարդութիւններ կը ստեղծէ, եթէ Ազգ. Ժողովին մեծամասնութիւնը չհամապատասխանէ Նախագահին : Համակեցութիւնը, այս ընտրապայքարին հիմնական նշանախօսքը եղաւ, ժամավաճառ ընելով բոլորը : Վիճաբանութիւնները աւելի կեդրոնացան Սահմանադրութեան տարբեր մեկնաբանութեանց վրայ, քան քաղաքացին շահագրգռող բուն հարցերուն : Որքան ալ յիշուի 20-րդ յօդուածը, ըստ որուն կառավարութիւնը կը ճշդէ ու կը վարէ երկրին քաղաքականութիւնը, գործադիրը՝ Նախագահն է : Ուրեմն ի՞նչպէս երեւակայել գործակցութիւնը ընկերվարական նախագահի մը եւ ընդդիմադիր նախարարապետի մը, եթէ նոյնիսկ պահ մը ենթադրենք թէ Ֆրանսուա Միթերան գրաւած է լուծումը, տեսակ մը մոտիւս - վիվէնտի մը, կեդրոն - ձախ կառավարութիւնով մը :

Բայց, անկախ սահմանադրական բարդութիւններէն, հարկ է առարկայական մօտեցումով անդրադառնալ որ ընկերվարական հաշուեկշիռը հեռու է միայն բացասական ըլլալէ, ինչպէս ընդդիմութիւնը կը ջանայ համոզել : Եթէ նոյնիսկ պետական անփորձութիւնը անխուսափելի սխալներու առիթ տուաւ նախարարական զանազան մարզերու մէջ - օրինակներ ալ կան շատ թարմ եւ ողբերգական - ընկերվարականները լաւ գործեր տեսան : Ո՞վ կրնար աւելի տկարացնել համայնավար կուսակցութիւնը, որու համար արդէն բո'ւն թշնամին է : Աջի օրով է որ ան կըրնայ զօրանալ : Մալրօ, Թարգմանն էր Տը Կօլի, երբ կ'ըսէր՝ համայնավարներուն եւ մեր (իմա' կօլիստները) միջեւ՝ ոչինչ կայ : Միթերանի նուազագոյն յաջողութիւններէն մէկը չեղաւ փաստել թէ սխալ է, բան մը կայ եւ այն ալ պզտիկ բան չէ : Ընկերային գետնի վրայ եղան կարեւոր իրագործումներ : Մշակութային քաղաքականութիւնը ամբողջովին պախարակելի չէ, եթէ նոյնիսկ միաձայնութիւն չի կրնար ստեղծել Ֆրանսացիներուն մօտ, խանդավառելով առաւելաբար օտարները : Կրթական գետնի վրայ իսկ, հարկ եղաւ ձախ նախարար մը դրական ծրագիրներ մշակելու համար, երբեմն արտարրական մարզերու մէջ : Դեռ կայ արտաքին ճակատը, ուր Նախագահ Միթերան վարեց անկախ քաղաքականութիւն մը, ընդդէմ երկու մեծերուն : Կարելի է շարունակել թուումները : Եւ պարզ է, որ ծագումով հայ Ֆրանսացին չի կրնար անտեսել, թէ ոչ մէկ վարչակարգ այնքան հայանպաստ գործունէութիւն ցոյց տուած է, Վիէնի նախագահական ելոյթէն մինչեւ եւրոպական Խորհրդարան, եթէ նոյնիսկ երբեմն դժուար համակերպինք raison d'Etat-ին, որու բնական հետեւանքն է գէշ մարդ չըլլալ Թուրքիոյ հետ :

Կիրակի օր, ամէն մէկ քաղաքացի, իր քուէն կուտայ, ազատօրէն, ըստ իր խղճին : Կարեւոր է սակայն, տրամադրութիւններէ կամ ժամանակաւոր դժգոհութիւններէ չտարուիլ, ծնունդ չտալու համար «անկարելի» ժողովի մը, որպէսզի մենք զմեզ չգտնենք մեծ հարցականի մը առջեւ՝ վաղը՝ ի՞նչ ապագայ :

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՐՋԵԼՈՆԱ - ՊԻԼՊԱՕ - ՍԱՆ - ՍԷՊԱՍԹԻԷՆ
ՄԱՐՏ 17-էն 20

Գեղարուեստական ու մշակութային սպանական մեծանուն հիմնարկի մը նախաձեռնութեամբ. -

Centre Culturel de la Caixa
de Pensions

այս տարի գարնան կազմակերպուած է երաժշտական ճոխ եւ բազմազան յայտագիր մը, ուր գնահատելի բաժին տրուած է արեւելքի եւ յատկապէս հայ սրբազան երգին :

Յիշեալ հիմնարկի հրաւէրով, Ս. Ղազարու մայրավանքէն 15 հոգինոց ընտիր երգչախումբ մը պիտի մասնակցի յայտագրին, 90 վայրկեան տեւող համերգով մը, երկու մասով, ամբողջապէս նուիրուած հայ եկեղեցական միջնադարեան երգին, ներկայացնելով քանի չափ գեղեցիկ շարականներ :

Համերգները տեղի կ'ունենան. -

ՊԱՐՋԵԼՈՆԱ. - Մարտ 17-ին, Երկուշաբթի, ժամը 21-ին Սէնթ - Մարի տը Ժէզիւ տէ Կռաս, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ :

ՊԻԼՊԱՕ. - Մարտ 19, Չորեքշաբթի, ժամը 20-ին Մայր Եկեղեցւոյ մէջ :

ՍԱՆ - ՍԵՊԱՍԹԻԷՆ. - Մարտ 20-ին, Հինգշաբթի, ժամը 20-ին, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ :

Իսկ Մարտ 16-ի Կիրակին, Սպանիա ժամանած օրը, կը մատուցուի հայածէս պատարագ, Մոնսեռայի բենեդիկդեան հռչակաւոր պատմական վանքին մէջ, ի ներկայութեան վանքին աբբահօր եւ հարիւր վանականներու :

Համերգներու խորագիրն է. -

«Ծաղկաճաղ հայ շարականներու, մեծ պահքի, ծաղկազարդի, աւագ շաբթուան եւ զատկի յարութեան շրջանէն 5-րդէն 13-րդ դար, ըստ հայերէնի հնաւանդ եղանակներու, որոնք երբեք դարէ ի վեր կը պահպանուին Ս. Ղազարու մէջ, Վենետիկ» :

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՍԷՕՌԱՅԻ ԿԻՆԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԺՈՔՍԸ

ՈՐՈՒ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ
ԷԼԻԶԷՆ ՄԵՐԺԱԾ Կ'ԸԼԼԱՅ

Չորեքշաբթի առտու դեռ տօքթ. Ռաստ չէր վերադարձած արեւմտեան - Պէյրութի հարաւային շրջանէն, ուր են Ճիհատի եւ Հէզպոլլայի կեդրոնատեղիները եւ հաւանաբար՝ պատանդները : Կարելի չէր եղած հաստատել Սէօռայի սպանութիւնը, թէեւ այլեւս կինն իսկ համոզուած էր որ յոյս չկայ : 12 վայրկեան տեւող յայտարարութեամբ մը, Մարի Սէօռա շատ խիստ էր Ֆրանսայի հանդէպ : Չի հասկընար մեռասաներորդ ժամու այս վճռականութիւնը, երբ նոյն Ֆրանսան չէ վարանած բանակցելու Ապու Նիտալի մը հետ, որու «խելօք կենալու» փոխարէն Ֆրանսայի մէջ, կառավարութիւնը երկու Պաղեստինցի ազատ արձակեց : «Ֆրանսան, կ'ըսէ Տիկին Սէօռա, երկու շաբաթ դրաւ անդրադառնալու համար որ յանձնուած երկու Իրաքցիները ողջ են, մինչ այդ ամուսինս սպաննուեցաւ իբրեւ փոխ - վրէժ անոնցմէ մէկուն գնդակահարման : ... Այդ սիրելի Ֆապիուսը, առեւանգումին սկիզբէն, բառ մը չըսաւ : Գնաց մայրի մը տնկելու : Ամուսինիս սպանութենէն ետք, յայտարարութիւն մը ըրաւ որ ոչ գլուխ ունի, ոչ պոչ : Կարելի է կ'ուզէր ցոյց տալ որ Ֆրանսա դեռ քիչ մը արժանաւորութիւն ունի : Բայց ձախաւեր է : Նախ Ժոքսը, ապա Ֆապիուս» : Տիկին Սէօռայի համար ամուսնոյն սպանութեան բուն պատասխանատուն Ժոքսն է, որ եթէ քիչ մը արժանապատուութիւն ունենար, հրաժարած կ'ըլլար, կ'ըսէ : Քանառ-Անշէնէ կը գրէ որ երկու անգամ հրաժարած է, բայց Էլիզէն մերժած է : Թէեւ Էլիզէ կը հերքէ : Այդ երկու Իրաքցիներու Պաղտատ ղրկուիլը այնքան դէմ է ֆրանսական տարրական օրէնքներուն - ոչ միայն աւանդութեան - որ կը կարծուի թէ կրնայ նաեւ հետեւանք մը ըլլալ «ոստիկանութեանց պատերազմին» եւ Տէ - ԷՍ - Թէ-ն ինքնագլուխ գործած կ'ըլլայ այս սխալը :

Գալով Ճիհատին, անոր գործելակերպը յստակ է : Անողոք կերպով խաղալ ընտանիքներու անձկութեան եւ արդար ըմբոստութեան հետ, որպէսզի անոնք ճնշում բանեցնեն հանրային կարծիքին եւ կառավարութեան վրայ, որ ընտրապայքարի այս վերջին օրերուն կրնայ տեղի տալ :

«Մաթէն» Չորեքշաբթի օր հարցազրոյց մը կը հրատարակէր Սէօռայէն, ցարդ անտիպ (1976-ին կատարուած) ուր կը պարզուի թէ որքան Սէօռա բարեկամ էր Պաղեստինցիներուն եւ մասնաւորաբար բանաստեղծ Քանաֆանիի, որու մասին կը խօսի : Պաղեստինցի քերթողը սպաննըւած էր Իտալացիներուն կողմէ, 1972-ին :

× Չորեքշաբթի ժամը 13.05-ին, ԷՍ - Օ - ԷՍ Ռասիզմի հրաւէրով մէկ վայրկեան լռութիւն կը պահէին բոլոր մետիաները եւ նոյն օրը ժամը 17-ին, Ժան - Փօլ Քօֆմանի բարեկամներն ալ ցոյցի մը կը հրաւիրէին Ազգ. Ժողովին տլին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԶԱՊԵՏ ՔՈՀԼԻ քաղաքական ապագան բաւական անորոշ կը թուի, նոր մեղադրանքներու տակ ըլլալով : Այս անգամ պնդում կայ որ «կեղծ վկայութիւն» տուած է, ինչ կը վերաբերի իր կուսակցութեան կաշառակերութեան Ֆլիք ընկերութեան կողմէ :

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Արտասանուած Փետ. 23ին, Փարիզ, Կեդրոնականի 100ամեակի հանդիսութեան)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Գ. եւ վերջ)

Եթէ ես այսպէս մանրամասնօրէն կը յամենամ Կեդրոնականի հին պատմութեան վրայ, գլխաւոր պատճառը ա՛յն է որ դուք, անկասկած, ինձմէ աւելի լաւ գիտէք յետ - 1945-եան շրջանի դէպքերն ու ծալքերը, այդ շրջանի պարտադրած դժուարութիւններն ու ակարութիւնները: Ես կ'ուզեմ շեշտել որ սկիզբէն ի վեր նման դժուարութիւններ դիմագրաւած է Կեդրոնականը: 1896-էն 1897, օրինակ, Պապը Ալիի եւ Պանք Օթթոմանի դէպքերէն ետք, դպրոցը փակ մնացած է: Օսմանեան ոստիկանութիւնը խուզարկած է դպրոցը, ձերբակալած է քիմիագիտութեան ուսուցիչ՝ Իգնատիոս Մուրատեանը, կասկածելով որ ան տինամիթ շինած է իր լապորաթուարին մէջ՝ յեղափոխականներու համար: Աշակերտներէն շատեր ձգած են դպրոցը, լուծուած են դասարաններ, եւ թէեւ 1897-էն ետք վերաբացուած է դպրոցը, ան սահպուած է վերընկալել, առաջին երկու դասարաններով միայն: 1897-էն 1909, Գ. Բարունակեան իբր ընդհանուր հսկիչ կը վարէ դպրոցը, սակայն տնօրէն չէ նշանակուած: 1908-ին, ծանօթ ազգային Յովհաննէս Հինդլեան տնօրէն կը նշանակուի խնամակալութեան կողմէ, անմիջապէս վէճ կ'ունենայ քիչ մը շատ ապաշխարհ(?) խնամակալութեան հետ, ու մի քանի օրէն կը հրաժարի, առանց տնօրէնի ձգելով դպրոցը: 1909-ին, Սահմանադրութենէն մօտ տարի մը ետք, տնօրէնութեան պաշտօնը կ'ընդունի Մարտիրոս Նալպանտեան, Ժընեւի համալսարանէն քիմիագիտութեան տոքթորայ ունեցող անձ մը, որ չորս փոթորկալից տարիներ կը վարէ Կեդրոնականը: Մէկ կողմէն դաւաղէն(?) աշակերտներ կը խուժեն Կեդրոնական, յաճախ առանց պէտք եղած պատրաստութեան: Միւս կողմէն, նոր օրէնքը կը սկսի Օսմանեան բանակին զինուոր տանիլ քրիստոնեաներն ալ, ի միջի այլոց՝ բարձր դասարաններու տղաքը, Կեդրոնականէն, մանաւանդ երբ քննութիւններու մէջ կը ձախողին: Երբ վեց աշակերտներ կը ձախողին եւ զինուոր տարուելու սպառնալիքին տակ կ'իյնան, Պոլսոյ նոր չղթայազերծուած մամուլին մէկ հատուածը սանձարձակ յարձակումներ կը կատարէ տնօրէնութեան դէմ, «անվարչագէտ ու անպատասխանատու» որակելով Նալպանտեանը, փաստօրէն՝ պահանջելով մակարդակի խախտում, հայ երիտասարդները զինուորագրութենէն պատսպարելու համար: Ինչպէս բոլ, հայ դպրոցը ընդհանրապէս, Կեդրոնականը՝ մանաւանդ, երբե՛ք զերծ չէ մնացած Հայ Ժողովուրդի ընկերային ու քաղաքական վիճակին վրայ ներգործութիւն ունեցող ազդակներու ազդեցութենէն: Ընդհակառակն: Քանի որ Կեդրոնականը եղած է կեդրոնակէ՛տ մը, սեւեռակէ՛տ մը ազգային բոլոր տենչերուն, կիրքերուն եւ մտահոգութիւններուն, ան երբեք զերծ չէ մնացած մեծ ու փոքր փոթորիկներէն: Անձի ու հաւաքականութեան միջեւ կամուրջ մը ըլլալով անխուսափելիօրէն կ'ենթադրէ այս բոլոր ցնցումները, եւ անոնցմէ տառապած ու տառապած է Կեդրոնականը, տառապած ու առանց ընկճելու:

Վայրկեան մը կ'արժէ յամենալ, սիրելի ունկնդիրներ, Կեդրոնականի ուսուցչական կազմին վրայ: Բոլորս գիտենք որ այդ ուսուցիչները լաւ վճարուած չէին, ոչ ալ դրամէն անդին ուրիշ, ընկերային ձեւերով լաւ վարձատրուած էին: Հակառակ ատոր, պէտք է յիշել եւ ընդգծել թէ որքա՛ն հսկայ դեր խաղաց Կեդրոնականը, մանաւանդ, եւ որքա՛ն մեծ դեր խաղացին ուրիշ դպրոցներ, հայ մտքի կեանքին մէջ, հայ մտաւորականներուն համեստ ապրուստ մը հայթայթելով: Պարզ է, անկախ մտաւորականութիւն չենք ունեցած: Մեր մտաւորականութիւնը իր ապրուստը ճարած է՝ դպրոցներու, մամլոյ, եկեղեցւոյ կամ կուսակցութիւններու պատուէրներով(?), անոնց կառոյցներուն համար աշխատելով, եւ այս կախեալ վիճակը ունեցած է իր գինը: Սակայն չմոռնանք, նորէն, որ առանց այս ապարէզներու հայթայթած տնտեսական հզեմ այլ կենսական խարիսխին, պիտի չունենայի՛նք լուրջ մտաւորականութիւն: 1910-ին, տեսնենք թէ ովքե՞ր իրենց ապրուստը մասամբ կամ ամբողջութեամբ կը ստանային Կեդրոնականէն: Ուսողութեան ուսուցիչները, ամէնէն անկախները հայ դպրոցէն (քանի որ կրնային ուրիշ հաստատութիւններու մէջ ալ աշխատիլ), Պետրոս Ատրունին եւ Գաբրիէլ Գավաֆեանն էին, - մէկը՝ ապագայ տնօրէն Կեդրոնականի, միւսը՝ հայ ազգային(?) ապագայ տնօրէնի մը: Հայերէնի ուսուցիչներն էին Յովհաննէս Գազանճեան, քերականագէտ, Լեւոն Շանթ եւ Տիրան Չրաքեան - Ինտրա: Շանթ, ապագային, պիտի ըլլար ոչ միայն մտաւորական մեծ ներկայութիւն, Պէյրութի մէջ, այլ նաեւ մէկը՝ Նշան Փալանճեան ճեմարանի սիւներէն: Չրաքեան - Ինտրա՝ հսկաներէն մէկը՝ հայ արձակին: Գրաբարի ուսուցիչներէն մէկն էր հմուտ անձ մը, Երուանդ Տէր - Անդրէասեան, «Եռան» ծածկանունով ծանօթ, Պոլսոյ հայ մամուլին: Միւսը՝ Մելքոն Կիւրճեան, որ իր Հրանդ ծածկանունով ծանօթ է հայ գրականութեան: Եւ այս բոլորը, մէկ տարուան ընթացքին: Եթէ արտօնենք, որ մեր յիշողութեան առջեւ տողանցեն մեծ ու փոքր բոլոր մտաւորականներն ու մտքի մշակները՝ որոնք Կեդրոնականի մէջ դասաւանդած են, արդի արեւմըտահայ մտքի պատմութի՛ւնն է որ՝ այդ ցանկին հետ նոյնացած, կ'անցնի: Ներեցէք ինծի որ վայրկեան մը ոգեկոչեմ անոնցմէ ցարդ չյիշուածներն զոնէ, - Բաբգէն Կիւլէսէրեան, ապագային՝ Սիսի Կաթողիկոս: Ստեփան Կուրտիկեան, արձակագէտ ու պարսկագէտ: Հրանդ Ասատուր, գրագէտ: Յակոբ Օշական, Կոստան Զարեան: Տիտաններ հայ մտքի: Զապէլ Ասատուր - գրագէտ: Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան՝ ապագային՝ Պատրիարք: Գարեգին Սրուանձտեանց Եպիսկոպոս, որ փրկեց «Սասունցի Դաւիթ»ը, հայ մշակներու յիշողութենէն հաւաքելով բերանացի 10 դար դիմացող մեր ժողովրդական էպոսը: Եւ վերջապէս՝ Կոմիտաս Վարդապետ, որուն «Գուսան» երգչախումբի աշակերտներուն ստուար մեծամասնութիւնը Կեդրոնականցիներ էին:

Ուսուցիչներու այս չքեղ երթին զուգահեռ՝ կրնանք տալ աշակերտներու ցանկը, Արշակ Չօպանեանէն մինչեւ Մկրտիչ Հաճեան, Հրաչեայ Աճառեանէն եւ Արշակ Ալպօյաճեանէն մինչեւ Յակոբ Մընձուրի, Յակոբ Սիրունի եւ Երուխան: Թող ներուի՛ ինծի որ իբր գրականութեան ուսուցիչ, ծանօթ չեմ դպրոցի շրջանաւարտներու նուաճումներուն՝ պետական, մանկավարժական, առեւտրական եւ իրաւագիտական մարզերուն մէջ: Վստահ եմ որ մշակոյթի մէջ իր նուաճումներուն զուգահեռ նուաճումներ ունեցած է Կեդրոնականը, հո՛ն ալ:

Կը փակեմ այսօրուան խօսքս, կրկնելով այն հիմնական միտքը, որ ուզեցի փոխանցել ձեզի՛: Կեդրոնականը, բոլոր հայ դպրոցներուն նման եւ անոնց մեծամասնութենէն աւելի՛, եղաւ կամուրջ մը՝ հայ հաւաքականութեան եւ նորահերտ(?) անձին միջեւ, Գաւառին ու Պոլսոյ միջեւ, ապագային՝ Պոլսոյ եւ Սփիւռքահայութեան, մանաւանդ Սփիւռքացած Պոլսահայութեան միջեւ: Կամրջումի այս կենսական գործին կոչուած է հայ դպրոցը, քիչ մը ամէն տեղ, եւ աւելի՛ քան երբեք, այսօ՛ր: Ամօթալի է որ Ֆրանսահայութիւնը պէտք եղած ձեւով չօժանդակեր այդ աշխատանքին, ներկայիս Ֆրանսա գտնուող դպրոցներուն նեցուկ կենալով, նորեր բանալով: Քալիֆորնիոյ մէջ նշմարած ենք որ ամէն հայ դպրոց մաղնիս մըն է, որ իր շուրջ կը հաւաքէ ոչ միայն ուսուցիչներ եւ աշակերտներ, այլ նաեւ ծնողներ: Ոմանց կապը հայութեան հետ կը վերանորոգուի ամէնէն առարկայական ձեւով, - ծնողներ կը փորձեն տուն գնել ու հաստատուիլ այն թաղամասերը՝ ուր արդէն կայ հայ դպրոց եւ ուրեմն՝ որոշ թիւով Հայութիւն, - Հայութեան գոյութիւնը, դպրոցի բացումը կը քաջալերէ, դպրոցի գոյութիւնը՝ նոր Հայերու հոն հաստատուիլը: Այսօր, Ֆրանսայի մէջ՝ Կեդրոնականը յիշել ու պատուել պէտք չէ զատուի՝ հոս գոյութիւն ունեցող դպրոցներուն թիկունք կանգնելու արարքէն:

Կը մնայ ինծի՝ ձեզի՛ շնորհակալութիւն յայտնել, մանաւանդ՝ Կեդրոնականի Սանուց Միութեան Յոբելենական Յանձնախումբին, որ շատ մը կամուրջներու կարգին, կամուրջ մըն ալ ինծի համար ստեղծեց, Ատլանտեանի վրայ, զիս հոս բերելով:

ԼԱԶԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՏՈՀՄԸ

Վ. ԴԻԼՈՅԵԱՆ

Մոսկուայի կեդրոնը, Կարմիր հրապարակէն ոչ հեռու փոքրիկ փողոց մը կայ, որ Արմեանսկի Պերեուլոկ (հայկական նրբանցք) անունը կը կրէ:

Այստեղ հսկայ քաղաքի ժխորը չի լսուիր, թէեւ բաւական է կտրել - անցնիլ փոքր տարածութիւն մը, որպէսզի իսկոյն իյնաս մարդկային յորձանքին մէջ: Այս խաղաղ փողոցին հիւսիսային մասին մէջ կը բարձրանայ երկյարկանի եւ երկթեւ, նրամենի(?) գեղեցիկ կառոյց մը: Շէնքի բակին մէջ կը գտնուի համեստ յուշարձան մը, որուն քառեակ կողմերուն վրայ դրոշմուած են Յովհաննէս եւ Յովակիմ Լազարեանի եւ վերջինիս խաչատուր եւ Յովհաննէս որդիներու պատկերներն ու անունները: Մոսկուայի պատմական նշանաւոր կոթողներու շարքին պատկանող այս շինութիւնը երբեմնի Լազարեան ճեմարանի շէնքն է. ճեմարան, որ անգընահատելի ծառայութիւններ մատուցած է 19-րդ դարու եւ 20-րդ դարասկիզբի հայկական մշակոյթին:

×

Լազարեան ճեմարանը երախայրիքն էր Հայոց պատմութեան նոր շրջանին նշանաւոր դեր խաղացած Լազարեան տոհմին, որուն քանի մը ականաւոր ներկայացուցիչները դարձան նաեւ հայ ազգային ազատագրական շարժումին կարկառուն դէմքերը, այդ շարժումին գաղափարախօսները:

Լազարեաններու կամ Աղազարեաններու նախնիները Ագուլիսի Դաշտ գիւղէն էին եւ Շահ Աբասի կազմակերպած հայկական բռնագաղթին ժամանակ հաստատուած էին Նոր Ջուղա: 18-րդ դարու կիսուն վաճառական (խոճա) Եղիազար Լազարեան իր եղբայրներուն եւ որդիներուն հետ կը փոխադրուի Ռուսաստան, կը հաստատուի Աստրախան, իսկ 1758-ին՝ Մոսկուա: Իրենց հարստութեան, լայն կապերուն ու ծանօթութիւններուն շնորհիւ Լազարեանները շատ շուտով կը սկսին աչքառու դեր խաղալ Ռուսաստանի հայկական շրջաններուն եւ ռուսական կառավարութեան արեւելեան քաղաքականութեան հարցերուն մէջ:

Ինչպէս խոճա Եղիազար, այնպէս ալ իր որդիները՝ Յովհաննէս, Մինաս եւ Յովակիմ Լազարեան սերտ կապեր կը պահպանէին ազգային ազատագրական շարժումին հնդկահայ թեւին հետ եւ լիովին կը բաժնէին անոնց տեսակէտներն ու հայեացքները ապագայ ազատագրուած Հայաստանի պետական կարգերու հարցին մէջ, գտնելով, թէ հարցին լաւագոյն լուծումը պուրժուա - պառլամենտական կարգերու հաստատումն է: Ասոր իրական վկայութիւնն են պահուած եւ մեզի հասած կարգ մը կարեւոր պատմական վաւերագրեր, ինչպէս 1781 Յունուար 10-ի Յովհաննէս Լազարեանի «Յուշագիր»ը ռուսական կառավարութեան, Լազարեան եղբայրներու 1779-ի ծաւալուն նամակը Շահամիր Շահամիրեանի, հայ - ռուսական դաշնակցային պայմանագրի նախագիծը, Մինաս Լազարեանի 1806-ին գրած նամակը Ի. Ի. Կուտովիչին, Մարգար Խոջենցի՝ 1805-ի համակարգած «Ոբոգայթ փառաց»ի օրինակը եւայլն:

Լազարեաններու տոհմին ամէնէն նշանաւոր ներկայացուցիչը, ի հարկէ, Յովհաննէս Լազարեանն էր (1735 - 1801): Ըլլալով փայլուն ընդունակութիւններու տէր անձնաւորութիւն, ան շուտով ուշադրութիւնը գրաւեց ռուսական արքունիքին եւ բաւական կարեւոր դեր գրաւեց Եկատերինա Բ. կայսրուհիին մերձաւորներու շարքին մէջ: Տոգորուած ըլլալով հայրենի երկրի ազատագրութեան գաղափարով, ան իր մտորումներով ուղղուած էր դէպի այդ վեհ խնդրին իրականացումը: Յովսէփ Արղութեանի հետ ան մասնակցեցաւ Գ. Ա. Պոտեմկինի եւ Ա. Վ. Սուվորովի հետ 1780-ին տեղի ունեցած բանակցութիւններուն, որոնց ընթացքին ծնունդ առաւ անոր նշանաւոր «Յուշագիր»ը, ուր առաջ կը քշուէր հայկական Պետութիւն ստեղծելու եւ Ռուսաստանի հետ դաշնակցային կապեր հաստատելու հարցը: Հայաստանի ազատագրումը պէտք է գլխաւորէր ժողովուրդին կողմէ ընտրուած անձնաւորութիւն մը: Եւ այս վերջինս անպայման պէտք էր «ազգէն» ըլլար, այսինքն՝ Հայ: Յատկանշական է նաեւ այն, որ Յովհաննէս Լազարեան հայ ազատագրական շարժումին դեկը կուտար բուրժուազիին, քանի որ իր կարծիքով հայ Մելիքներու ազդ[...] ութիւնը, ազգին համար զանոնք «ան[...] գուտ» կը դարձնէր: Յովհաննէս Լազարեան նկատի կ'առնէր այն կարեւոր հանգամանքը, որ 18-րդ դարու Բ. կիսուն Ռուսաստանի համար արեւելեան քաղաքականութիւնը հրատապ նշանակութիւն ստացեր էր, իսկ այդ քաղաքականութեան կենսագործումին համար հայ ժողովուրդին մղած ազգային ազատագրական պայքարը խիստ կարեւոր ազդակ էր: Երբ հայ ժողովուրդը իրական յոյսեր կը կապէր Ռուսաստանէն ստացուելիք օգնութեան, ապա ռուսական կառավարութիւնն ալ իր հերթին, մեծ ակնկալութիւններ ունէր հայ ժողովուրդի մղած պայքարէն իր քաղաքական ծրագրերը իրագործելու համար:

Լազարեաններու գործունէութեան մէջ աչքի կը զարնէ այն հանգամանքը որ [...] լոր վաւերագիրներուն մէջ անոնք [...] չեշտէին Հայաստանի մէջ, իրենց խօսքով «ճորտատիրական սարկութեան» գոյութիւնը եւ կը բողոքէին բոլոր անոր դէմ, որոնք կը փորձէին ճորտացնել հայ գիւղացիները: Ուստի, պատահական չէր, որ անոնք Պերմի նահանգի իրենց կալուածներուն մէջ գտնուող ճորտ գիւղացիները ազատեցին եւ զանոնք դրին այնպիսի վիճակի մը մէջ, որուն Ռուսաստանի գիւղացիութիւնը հասաւ տասնամեակներ ետք միայն: Հուկէ է այն [...] մտերմութիւնը, որ գոյութիւն ունէր Լազարեաններու եւ յայտնի ռուս պետական գործիչ, ճորտատիրութեան վերացման կողմնակից՝ Մ. Մ. Սպերանսկիի միջեւ, որու հետ Լազարեանները իրենց կապերը չխզեցին նոյնիսկ այն ատեն, երբ ան աք[...] սորուած էր ու մոռցուած նախկին [...] բարեկամներու կողմէ:

Սերտ կապը եւ ղեկավար մասնակցութիւնը հայ ազգային ազատագրական շարժումին, համակրանքը յառաջդիմական գաղափարներու նկատմամբ չէին կրնար իրենց կնիքը չդնել Լազարեաններու մշակութային - լուսաւորական հայեացքներուն վրայ: Անգնահատելի է Լազարեաններու երախտիքը հայկական մշակոյթի[...] հայ ժողովուրդի գործին մէջ:

Մոսկուայի մէջ ճեմարան հիմնելու միտքը Յովհաննէս Լազարեանը յղացած [...] դեռեւս 1785 թուականին եւ միջոցներ յատկացուցած է այդ նպատակի իրականացումին համար: Այդ նոյն նպատակ[...] ան բանակցութիւններու մէջ մտաւ Վիեննայի Մխիթարեան միաբանութեան [...] հայր՝ Աստուածատուր Բաբիկեանի հետ եւ զայն հրաւիրեց Ռուսաստան՝ ղեկավարելու ապագայ ճեմարանի աշխատանքները, իսկ 1795ին Գրիգոր վրդ. Տէր-Ստեփանեան- Արարատեանի կազմել տուաւ կանոնագրութիւն, որ յետագային դարձաւ ճեմարանի գործունէութեան հիմնաքարը: Սակայն վերահաս մահը Յովհաննէս Լազարեանի հնարաւորութիւն չտուաւ իրագործելու իր փայփայած երազանքը, զոր իրականացուց կրտսեր եղբայրը՝ Յովակիմ Լազարեան (1743-1826): Ան ոչ մէկ ջանք խնայեց իրականացնելու եղբօր մտայղացումը եւ 1814 Մայիս 10-ին հանդիսաւորապէս դր[...] բաւ հայկական մշակոյթի այդ տաճարին հիմը:

Յովակիմ Լազարեանի մտայղացմամբ[...] ճեմարանը պէտք է ըլլար այնպիսի ուսումնական հաստատութիւն, որ [...] պատրաստէր հայ ժողովուրդի աշխարհիկ ու հոգեւոր կարիքները հոգալու համար: Ան խորապէս կը գիտակցէր, որ գիտութիւնը պէտք է դուրս բերուի վանական նեղ շրջապատէն եւ դառնայ հանուր հասարակութեան սեփականութիւն:

Յովակիմ Լազարեան համոզուած էր[...]

որ հայկական դպրոցներու մէջ պէտք է կիրարկուին մանկավարժական նոր մե-թոդներ, քանի որ գոյութիւն ունեցող հին, սքոլաստիկ մեթոդները բոլորած են իրենց շրջանը: Ան կը գրէ, որ աշա-կերտները «սպառնալիքով ահաբեկել եւ խստօրէն պատժել բարբարոսական գործ է, միշտ խռովեցուցիչ եւ յուսահատեցու-ցիչ աշակերտի, նմանապէս եւ տաղտկալի ուսուցչին համար»:

Թէ որքան մեծ նշանակութիւն կուտար Յովակիմ Լազարեան ճեմարանի հիմնու-մին, այս մասին կը վկայեն որդիներուն գրուած իր հետեւեալ տողերը. «Սա մի գլխաւոր գործ է, օգտակէտ ու ազգային: Մեծամեծ ծախսեր ենք կրում, ամբողջ աշխարհը մեզ է նայում, կարող է պատա-հել, որ գործը սկսած, ծախսերը կատա-րած, այն անկատար մնայ եւ ազգերի ու ազգակիցների, մերայնոց եւ օտարաց մօտ խայտառակ լինենք»:

Ժամանակի հայ գործիչները խանդա-վառութեամբ ընդունեցան ճեմարանի հիմնադրութեան լուրը, ճիշդ կռահելով, որ ան կոչուած է մեծ, աննշմարելի դեր խաղալու հայ իրականութեան մէջ:

Լազարեան ճեմարանը իւրայատուկ ե-րեւոյթ մըն էր ինչպէս հայ իրականու-թեան, այնպէս ալ Ռուսաստանի մէջ: Այն թերեւս միակն էր ուսումնական հաստա-տութիւններէն, ուր քով քովի կ'ուսանէին Հայեր, Ռուսեր, Վրացիներ եւ այլ ազ-գերու զաւակներ: Ճեմարանի մէջ ուսա-նողները ձեռք կը բերէին բնական եւ մար-դասիրական գիտելիքներ, միաժամանակ ուսանելով եւրոպական եւ արեւելեան քանի մը լեզուներ: 1829 Թուականէն ճե-մարանի կից գործող տասնեակ լեզուներու տառերով հարուստ տպարանը մեծապէս կը նպաստէր ոչ միայն բուն ճեմարանի ուսումնական հարցերուն, այլեւ կը տը-պագրէր դասագիրքեր ու գիրքեր, որոնք մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցանեցին հայկական բազմաթիւ դպրոցներու: Հոն՝ 1833 - 1838 տպուեցաւ իր գիտական նը-շանակութիւնը մինչեւ այսօր պահպանած «Հայ ժողովուրդի պատմութեան տեսու-թեան վերաբերող ակտեր» եռահատոր ժողովածուն, Ս. Գլինկայի «Հայ ժողո-վուրդի պատմութեան տեսութիւնը», Մը-կրտիչ Էմինի, Գրիգոր Խալաթեանցի, Քերովբէ Պատկանեանի, Ստեփանոս Նա-զարեանցի եւ ուրիշներու բազմաթիւ ժո-ղովածուներ: Ճեմարանի մէջ ուսանած եւ դասաւանդած են ռուս մեծ գիտնական-ներ, ակադեմիկոսներ Ա. Կրիմսկին, Կորշը, Ն. Մառը, Վ. Գորդլեւսկին, Վ. Միլլերը, Ա. Վեսելովսկին, ինչպէս նաեւ Վ. Գերբէն, Ե. Վեսելովսկին, Կ. Ստա-նիսլավսկին եւ շատ ու շատ ուրիշներ:

Բայց ճեմարանը, անկասկած, իր ամե-նամեծ ծառայութիւնը մատուցած է հայ ժողովուրդին: Ան ոչ միայն հոգեւոր կա-յան եղած է աշխարհասփիւռ հայ ժողո-վուրդի զաւակներուն համար, այլ նաեւ կերտած է մեր նոր գիտութիւնն ու ար-ուեստը: Լազարեան ճեմարանի հետ անխը-զելիօրէն կապուած են Յ. Ալեմտարեանի, Միքայէլ Նալպանտեանի, Սմբատ Շահա-զիզի, Ռափայէլ Պատկանեանի, Յով-հաննէս Յովհաննիսեանի, Վահան Տէր-եանի անունները: Լազարեան ճեմարանը գիտութեան տուաւ դէմքեր, ինչպէս՝ Մկրտիչ Էմին, Ք. Պատկանեան, Կ. Եզ-եան, Լ. Մսրեանց, Ե. Շահազիզ, Հ. Կուսիկեան, Կ. Մելիք - Օհանջանեան, Յ. Խանզադեան եւ շատ ուրիշներ:

Շուտով նախկին Լազարեան ճեմարանի շէնքին մէջ կը բացուի Լազարեաններու տուն - թանգարանը: Թանգարանի ցուցա-նմոյշները այցելուներու կը պատմեն ռուս եւ հայ ժողովուրդներու կապերուն, հայ ժողովուրդի ազգային - ազատագրա-կան պայքարին եւ անոր ստեղծագործ ո-գիին մասին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՊՐՈՒՄ ԵՆ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԸ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ...

Օրուան բոլոր տաղտուկներէն, յոգնու-թիւններէն, աշխատութիւններէն յետոյ, երբ տակաւին այնքան թարմ են արձա-գանգները անհատնում վէճերու, յուսա-հատական կռիւներու, հացի կամ պատ-ւոյ համար մղուած պայքարներու, այո՛, բոլոր այդ տաղտուկներէն վերջ եթէ ել-լէք դուրս գիշերուան մէջ քիչ մը օդ առ-նելու համար, եւ եթէ նայիք դէպի վեր, դէպի այն բիւրաւոր աստղերը որոնք կ'երկարին մինչեւ ամէնէն անտեսանելի հորիզոնները, յանկարծ կրնաք մտածել, թէ որքա՛ն ծիծաղելի էիք դեռ քանի մը ժամ առաջ ձեր այդ տքնութիւններուն ու պայքարներուն մէջ: Կը նայիք դէպի ան-հուն, ձեր նայուածքը կը սեւեռէք այս կամ այն աստղին, եւ դուք ձեզի կրնաք հարց տալ թէ որքա՞ն հեռու է այդ աստ-ղը, որքա՞ն մեծ է մեզի նկատմամբ, եւ թէ որքա՞ն հինէն ի վեր ան կը փայլի հոն նոյն տեղը: Հարց կրնաք տալ նաեւ թէ քանի՞ հատ աստղ կայ այդ վայրկեանին երկնակամարին սա պահուն տեսանելի շերտին վրայ, եւ թէ այդ աստղերը, իր-րեւ թէ մէկզմէկու այդ աստիճան մօ-տիկ, որքա՞ն հեռու են իրարմէ:

Թագմիկ Դաւոյեանի բանաստեղծու-թիւններէն մէկուն մէջ սիրած էի սա քանի մը տողերը.

Ապրում են սերունդներ աշխարհում
Գալիս են, գնում են ,ու չկան:
Եւ մէկի համար, որ չգիտենք
Տեսիլք ու ցնորք եմք յաւիտեան:

Բանաստեղծին նման, շատերս, երբեմն կ'երեւակայենք հեռուէ այն հզօր անծա-նօթը, որ մեզի վերերէն կը նայի խնդա-լով մեր յաւակնութիւններուն ու ոչըն-չութեան վրայ: Տեսիլքի մը չափ անի-րական, ցնորքի մը չափ երեւակայական կը թուինք մենք անոր, մեր ամբողջ մե-ծութեան բարդոյթներուն ու տագնապնե-րուն մէջ: Մինչեւ որ իր աչքը բանայ ու գոցէ, մենք աշխարհ կուգանք, կ'ապ-րինք, կը մեռնինք: Ու մենք որ մեզի տրուած քառասուն, վաթսուն, ութսուն տարուան այդ կեանքին մէջ կը կարծենք յաւերժութեան պէս բան մը ապրած ըլ-լալ, կ'անդրադառնանք մեր ճակատագրին կատարեալ խեղճութեան:

Արդարեւ սարսափազդու է մտածել, թէ սա աստղը որուն կը նայիմ, հոն էր երբ հայրս աշխարհ եկած էր, հոն էր երբ մեծ - մօրս մեծ հայրը աշխարհ եկած էր, հոն էր երբ Մեծն Աղեքսանդր կը գրաւէր Եգիպտոսը, հոն էր երբ Նէան-տէրթալի մարդը կ'երեւէր երկրագունտին վրայ: Միշտ հոն էր: Եւ ... միշտ ալ հոն պիտի ըլլայ երբ աշխարհ պիտի գան մեր զաւակներուն զաւակներուն զաւակ-ներուն զաւակները...:

Եթէ հզօր այդ անծանօթը նայէր մեզի այդքան բարձրերէն ու տեսնէր մեր պըզ-տիկ պայքարներն ու անսահման տեն-չանքները քմծիծաղ մը պիտի չունենա՞ր արդեօք մեր ունայնութեան դիմաց...:

×

Բայց եթէ պատահի որ օր մը, սպառիչ տաղտուկներէ վերջ, հացի կամ պատուի համար մղուած պայքարներէ վերջ, գի-շերը քիչ մը օդ առնելու համար դուրս ելլէք ու աստղերուն նայելով մտածէք, թէ ծիծաղելի էիք քիչ առաջուան ձեր տքնութիւններուն մէջ, այն ատեն պահ մը խորհեցէք որ հեռուն զուարթօրէն աչք քթթող այդ բիւրաւոր աստղերէն որեւէ մէկուն վրայ գոյութիւն չունի մարդ կոչուածը: Անոնք անմարդաբնակ էին երբ ստեղծուեցան, անմարդաբնակ էին երբ մեր երկրագունտին վրայ կը յայտնը-ւէր Նէանտէրթալի մարդը, երբ Մեծն Աղեքսանդր կը գրաւէր Եգիպտոսը, ա-նոնք անմարդաբնակ կը մնային դեռ երբ այստեղ մարդը կը շինէր հազարու-մէկ գործիքներ, կը հիմնէր տպարանը, կը կառուցանէր կամուրջներ ու ամբար-տակներ, կը ծաղկեցնէր պարտէզներ ու անապատներ: Լուսնին վրայ նոյն աւազ-ներն ու փոսերը կային առաջին մէկ օ-րէն մինչեւ այսօր, նոյն քարի ու ժայռի կտորները, եւ ուրիշ ոչինչ, երբ այստեղ մենք՝ իրարու յաջորդող անհամար սե-րունդներս, իրարու կցելով մեր քառա-սուն, վաթսուն, ութսուն տարուան կեան-քը, կը կազմէինք յաւերժութեան շղթայ մը, որու շնորհիւ կը կերտէինք մեր քա-ղաքակրթութիւնը:

Սերունդները կ'ապրին աշխարհի վը-րայ, կուգան, կ'երթան, ու չկան, ինչ-պէս կ'երգէ բանաստեղծը, բայց կայ բան մը, որ կը տեւէ ու կը տեւէ: Ատո՛վ է որ պէտք է երջանկանանք, եթէ գիշերը նայինք պայծառ, բայց անմարդաբնակ աստղերուն:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՈՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Դպրոցի վերջին դասարանում մաթեմա-տիկայի մեր ուսուցչին հարցրի, թէ ինչն է պատճառը, որ թուերը գումարելիս ար-դիւնքում երկու դէպքում զոյգ է ստաց-ւում, միայն մի դէպքում կենտ: Օրինակ, երբ այդ թուերն զոյգ ես գումարում, ըս-տացւում է զոյգ, կենտին կենտ ես գու-մարում, էլի զոյգ է ստացւում եւ միայն զոյգին կենտ գումարելիս է կենտ ստաց-ւում: Ինչո՞ւ է այդպէս, ինչու է բացա-կայում չորրորդ ձեւը:

- Չորրորդ ձեւը բանաստեղծութիւնն է, - կատակով ասաց մեր ուսուցիչը:

Այն ժամանակ ես ոտանաւորներ էի գը-րում, եւ նա ինձ ծաղրելու համար այդ-պէս պատասխանեց, բայց տարիներ անց ես հասկացայ, որ նա սխալմամբ ճիշդ բան էր ասել. այն, ինչ կեանքում խախտուած է, կամ կորցրել է իր ներդաշնակութիւ-նը, ուղղւում, իր համաչափ ձեւն է ստա-նում խօսքի մէջ, եւ խօսքն է որ ղեկա-վարում է կեանքը: Ուրեմն ինչքան մեծ ու հզօր են աշխարհի աններդաշնակու-թեան ցաւից ծնուած խօսքի այդ առաք-եալները, որոնք մեր դէմ բացում են ի-րենց խօսքի հայելին, որ տեսնենք մեր աններդաշնակութիւնը եւ գնանք հոգեւոր համաչափութեան ճանապարհով:

Այդպէս ես Երկիր Նայիրին գտայ խօս-քի մէջ՝ աւելի կենդանի, ապրող, քան նա երբեւէ եղել էր: Բայց Նայիրի Երկիրը չկար ժամանակակից աշխարհի ոչ մի քարտէսի վրայ. կար հայկական Սովե-տական Հանրապետութիւնը իր քսանինը հազար քառակուսի քիլոմեթր տարած-ւող սար ու ձորերով: Եւ երբ ուզեցի Նայիրեան երկրի հինգհազարամեայ էու-թիւնը տեղաւորել այդ տարածութեանը վրայ, մեր փոքրիկ Հանրապետութեանը հագցրած շապիկը պատռուեց. ոգին մեծ էր մարմնից, Նայիրեան հնամեայ էու-թիւնը շարունակ դուրս էր յորդում եղած սահմաններից եւ լցւում հին աշխարհի մարած քարտէսների մէջ: Եւ իմ պա-տանեկան հոգին տենդագին ելք էր որո-նում, ուսերս չէին դիմանում այդ ան-մարդկային ծանրութեանը. շարունակ կրկնում էի.

Ո՞ր երկրի սրտում թախիծ
կայ այնքան ...

Իմ տաք, հրաշալի Երեւան՝ մտածում էի, իմ զարմանալի փոքրիկ Հայաստան Հանրապետութիւն, ինչպիսի խորութիւն-ներ պիտի բացես քո մէջ, որ կարողանաս տեղաւորել Նայիրեան երկրի տիեզերա-կան սէրն ու ողբերգութիւնը, թէ՞ ես մեծ ցաւի միակ ապաստանը մնալու է միայն խօսքը...: Նայիրեան մեծ ողբեր-գութեան դէմ Շէքսփիրի ողբերգութիւննե-րը քրէական պատմութիւններ էին թւում ինձ, եւ երբ «Համլետ» կարդալով մենք լաց լինելու չափ յուզւում էինք, զար-մանում էի, թէ ինչքան ջահել էինք, ինչքան զգայուն ուրիշի ցաւի հանդէպ: Զարմանում էի, ու ինձ համար կրկնում.

Որքան որ եղան արիւնիդ ագահ
Դու կամաւոր զոհ - բոլորը տուիր.
Դու յաւէտ եղար անարատ վկայ -
Չարերի կոխան, խաչուած իմ երկիր:

Կրկնում էի ու չէի կարողանում ըմբըռ-նել մեր հոգու մեծ գաղտնիքը. ինչից էր, որ աշխարհում նմանը չունեցող Նայիր-եան ցաւը չըթացրեց մեր սիրտը, չդար-ձրեց անհոգի գազան...: Զորի գիւղե-րից մի Թուրք էր եկել մեր գիւղ, երկու ձիու վրայ բարձած քթոցներով խնձոր էր բերել կարտոլի հետ փոխելու: Պապս տեսել էր՝ մարդը գիւղամիջում կանգ-նած է, կանչել, բերել էր տուն: Թուրքը երեք օր մնաց մեր տանը, եւ պապս գոր-ծը թողած նրա հոգսով էր. խեղճ մար-դը հաց կերա՞ւ, քնելու տեղը, յարմա՞ր է, գիւղացիների բերած կարտոլը լա՞ւն է, հօ խեղճ մարդուն չեն խաբում:

(Շար. 8)

ԿՈՉ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փրկե՛նք Ս. Ղազարը ամէնքս միասին

—×—

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ. -

Ինչպէս Կոմիտէս իր թիւ 3 հաղորդա-գրութեամբ եւ Մարմնիս նախագահին հետ կատարուած զրոյցի ձեւին տակ յա-տուկ գրութեամբ մը կը հաղորդէր, մօտ երկու տարուան յամառ ու դժուարին աշ-խատանքներէ ետք կարելի եղաւ վերջ-նապէս լուծել Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան անտեսական ծանր տագ-նապը, բոլոր պարտատէրերուն եւ դրա-մատուներուն հետ ստորագրուած վերջ-նական համաձայնութեամբ մը: Այս հա-մաձայնութեամբ, ինչպէս օրին հաղոր-դեցինք, Միաբանութեան 17.5 միլիոն տոլարի ընդհանուր պարտքը կը վերած-ւէր 5.5 միլիոն տոլարի:

Ձեռք բերուածը յաղթանակի հաւասար կարեւոր արդիւնք մըն է անշուշտ, բայց կարենալ իրաւապէս տէր ըլլալու համար վանքապատկան կալուածներուն եւ ինչքերուն, եւ վերջնապէս հեռացնելու համար Ս. Ղազար կղզին թէ իր պահպանած հայ մշակութային ժառանգութեան սպառնացող վտանգնե-րը, Կոմիտէս պէտք է կարենայ օրին յարգել յանձն պարտատէրերուն եւ դրա-մատուներուն ստանձնած իր յանձնա-ռութիւնները եւ հանգանակել անհրաժեշտ գումարը:

Այդ յանձնառութիւններու իսկ հիման վրայ, 1986-ի առաջին վեց ամիսներու ընթացքին պարտաւոր ենք գոյացնել եւ վճարել վերոյիշեալ գումարը՝ 5.5 միլիոն տոլար: Արդ, նկատի առած կարճ պայ-մանաժամն ու տագնապին լուծման ի շահ ձեռք բերուած բարենպաստ ար-դիւնքը չվտանգելու մտահոգութեամբ, ստիպողական այս սրտագին կոչը կ'ուղ-ղենք Սփիւռքի Հայութեան, որպէսզի առանց սպասելու հանգանակիչ մարմին-ներու - որոնց կազմութիւնը ժամանակի կարօտ է - անյապաղ փութացնէ իր աջակ-ցութիւնը՝ հետեւեալ հասցէներուն. -

Եւրոպայի համար՝

C. I. C. A. M.
c/o CREDIT SUISSE
92, ave. des Champs-Elysées
75008 PARIS

Միացեալ - Նահանգներու համար հե-տեւեալ զոյգ հասցէներուն՝ երկուքն ալ պաշտօնապէս ճանչցուած իբրեւ բարեսի-րական հաստատութիւններ եւ երկուքն ալ տրամադիր՝ հաւաքուած գումարները ամբողջապէս փոխանցելու այս նպատա-կով ստեղծուած ֆոնտին:

1. - A.G.B.U. / Mekhitariste Fund
585 Saddle River Road
Saddle Brook N. J. 07662
U. S. A.

2. - Armenian Relief Society Inc. /
Mekhitariste Fund
80 Bigelow ave.
Watertown (MA. 02172)
U. S. A.

Ժամն է ուրեմն, սիրելի հայրենակից-ներ, որ ամէնքդ բաժնեկից դառնաք մեր ստանձնած ծանր գործին ու պատաս-խանատուութեան՝ որպէսզի ի դերեւ չելլէ Կոմիտէիս երկու տարուան տարած աշխատանքը: Այլապէս, սիրելի Հայրե-նակիցներ, ամէն ինչ կորսնցնելէ ետք վտանգուած պիտի գտնենք նոյնիսկ Վե-նետիկի Մխիթարեան գոյութիւնը: (Կամ ալ՝ գործունէութիւնն ու ապագան):

Յոյս ունինք, - եւ վստահ ենք-, թէ հայ ժողովուրդը միակամ, առանց դաւա-նական թէ գաղափարային խտրութեան, վեհանձնութեամբ եւ առատաձեռն իր նուիրատուութիւններով պիտի փրկէ Սուրբ Ղազարը՝ Սփիւռքի ամէնէն հին եւ անփոխարինելի մշակութային իր կեդ-րոնը:

Ի Դիմաց Վարչութեան
Մ. Վ. Մ. Կ.ի Նախագահ
Վ. ՃԱՃՄԱՏԱՐԵԱՆ

Այրի Տիկին Միշըլին Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Սվէնս եւ զաւակները,
Օր. Ֆրանսուազ Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Եփրեմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Միւթէվէլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժեռար Րէյ եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պետրոսեան, Մուրատեան (Ամերիկա, - Պէյրութ), Պէշիկթաշլեան (Պոլիս), Տատոյեան (Ամերիկա), Սարհատեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մեծ - հօր եւ մօրեղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆԻ

մահը որ պատահած է Մարտ 10-ին, 72 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 13, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց, 4։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, Մարտ 23-ին իրենցմէ յաւերժապէս բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին։

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երէցներուն համար եւ ի դիւութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն։

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 78 - 88 - 92 - 51 կամ՝ 78 - 40 - 27 - 40

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Միակ օրակարգ՝ Ընդհանուր կանոնագրի վրայ կարեւոր յօդուածի մը յաւելում, պարտադրուած փրեֆեքթիւրին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին գպրոցին սրահը՝ 1, Պուլվար տիւ Նոռ, ԼԸ ՌԷՆՍԻ։

Ծանօթ. - ՑԱՏՈՒԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՉՈՒՂԱՐԿՈՒԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Նուարդ Փափազեան իր հօրեղբօր՝
ՎԱՀՐԱՄ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
- Նախկին մարզիկ
1912 Ողիմպիական խաղերու -
մահուան առթիւ որ պատահեցաւ Մարտ 8-ին, Նիւ - Եորքի մէջ, 94 տարեկանին 2000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Գրիգոր Պօյաճեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Մարտ 16, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

× Այս առթիւ, ողբացեալին յիշատակին, Գրիգոր Պօյաճեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

×

Պ. Նուպար Կիպրանոսեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 16, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԿԻՊՐԱՆՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ձերանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ
ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՇԱՒԻԼ.- Ա. Էքպէրեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի 60-ամեակին առթիւ մաղթելով անոր շարունակութիւնը, դեռ երկար տարիներ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վ. Պայրամեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Հայկ Պայրամեանի մահուան 9-րդ տարելիցին ի յիշատակ 100-ական Ֆ. կը նուիրեն Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, Մխիթարեաններու ֆոնսին, Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ENSEMBLE
DE MUSIQUE ARMENIENNE

C O N C E R T

au CENTRE MANDAPA
le vendredi 14 mars, à 20 h 30
chants populaires
6, rue Wurtz 75013 tél. 45 89 01 60

F. R. A. - NOR SEROUND

organise un

Meeting - Débat

Thème : L'UNITE ARMENIENNE

MARDI, 18 MARS, 20 HEURES 30

PARIS

CLUB DES INGENIEURS
9 bis, Avenue d'Iéna — 75116 Paris
M° IENA

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մշակութային Միութեան

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19·30–էն 2·00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48 · 78 · 88 · 70 եւ 48 · 31 · 01 · 03

Տախքերու մասնակցութիւն

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE

organise

Une audition de guitare
des élèves de
JEAN BEUJEKIAN
le Dimanche 16 Mars à 16 heures
au
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
— — — — — — — — entrée libre — —

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին, 17 ռիւ - Պլէօ։

Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

c o n c e r t

Chœurs — Soli — Instruments

Juliette Yilmazian
présente
K A R O U N
chorale d'enfants

Direction :
KHATCHIG YILMAZIAN

Dimanche 16 Mars à 15 heures

Centre Culturel Espace Julien
33, cours Julien — 13001 Marseille

Œuvres de :
Komitas — Bach — E. Hovhannessian — Abel — Khatchatrian — A. Haroutounian
Uvezian — Avedissian

.... *Réservation* ....
Minassian 91 66 18 45 — Mahikian 91 93 50 85
Yilmazian 91 87 43 71 — Terzean 91 49 77 22

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville

Devant le succès
EXPOLANGUES 86

Stand M.C.A.A. — C.E.D.I.A.

Suite de la TABLE RONDE
sur
«L'ARMENIEN AU QUOTIDIEN»
Intervenants . Professeur J. P. MAHE,
Père Vartan KECHICHIAN,
Mmes S. KARAGULIAN,
D. KARASSALMASSIAN,
M. G. DAKESSIAN.
D E B A T

le Vendredi 14 Mars, à 20 heures 45

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
14

VENDREDI
14 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.182 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.182

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏԱՆԴ

—×—

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԻՒՍԷՅՆ ՆԵՐՈՒՄ ՇՆՈՐՀԵՑ ԵՐԿՈՒ ԻՐԱՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

—×—

ՅԱՊԱՂԱԾ ՆՈՒԷՐ ՍԷՕՌԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

—○—

Նախագահ Միթերան անձնական բանագնաց մը ղրկած էր Իրաքի նախագահին եւ նամակով մը դիմած անոր, որպէսզի ազատ արձակուին այն երկու Իրաքցիները որոնք «սխալմամբ» արտաքսուած էին եւ ղրկուած Պաղտատ: Նախագահ Սատտամ Հիւսէյն ընդառաջեց դիմումին, ներում շնորհեց երկու Իրաքցիներուն, արտօնելով նոյնիսկ որ եթէ ուզեն, Փարիզ վերադառնան: Անիկա, անշուշտ դրական կարեւոր քայլ մըն է որ որոշ յոյսեր կրնայ տալ Ֆրանսացի պատանդներուն համար, բայց շատ հաւանաբար այլեւս օգուտ չունի Սէօռային: Արդ, հարց մըն ալ կը ծագի էմնըսթի Ինթըրնէշընըլի համար, որ քիչ մը անպատասխանատու հապճեպով յայտնած էր թէ Պաղտատ վերադարձած երկու Իրաքցիներէն մէկը անմիջապէս գնդակահարուած է, ինչ որ պատճառ եղաւ Սէօռայի սպանութեան: Եւ առնուազն տարօրինակ է, որ նման ծանրակշիռ հարցերու մէջ, միջազգային այս կազմակերպութիւնը այդքան թեթեւօրէն վարուի, տարածելով գրգռիչ լուրեր, զորս չէ կրցած ստուգել: Ֆրանսան ալ որոշ յապաղումով միայն հաստատեց թէ ողջ են եւ այս պալիւն անմեղ բառով մկրտուած մտահոգիչ սխալները, պարզ է, որ այդքան վրդոված դառնութիւն մը պատճառեն Տիկին Սէօռայի:

Փարիզի մէջ, շուրջ հազար հոգի հաւաքուած էր Ազգ. Ժողովի շուրջ, գլխաւորաբար Քոֆմանի համար, որու շնորհիւ է արդէն որ երբեմն կը յիշուին միւս Ֆրանսացի պատանդներն ալ: Ցոյցէն չէին բացակայեր Շապան - Տէլմաս, Մառշէ, Ժոսփէն, Լէօթար, Սիմոնն Վէյլ եւայլն, եւայլն: Բայց, նոյն օրը Պէյրութի մէջ գլխուն գնդակ ստանալով տեղն ու տեղը կը մեռնէր Ֆրանսացի սպայ մը, որ մաս կը կազմէր խաղաղապահ ուժերուն: Վերջին դէպքերը ծառայեցին նաեւ որոշ վախ մը պատճառելու Պէյրութ ապրող 7 հազար Ֆրանսացիներուն:

Հինգշաբթի օր, սկզբունքով Փարիզ կը վերադառնար տոքթ. Ռազատ, տեղեկատուութիւն կատարելու համար:

Արեւմտեան - Պէյրութի մէջ, Հէզպոլլայի ուժը սարսափ կը պատճառէ բոլորին: Յարդ, ոչ ոք անդրադարձած էր Աստուծոյ այս կուսակցութեան առած ծաւալին, մանաւանդ որ ան ոչ ոքի կը խնայէ:

×

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Գերպ. Սիլվէսթրինի իր այցելութիւններու կարգին, այցելած է նաեւ Գարեգին Բ.ին: Տեսակցութեան ներկայ եղած են Խաչիկ Պապիկեան, Մելքոն Էպլիղաթեան, եւ Անդրանիկ Մանուկեան:

Ի դէպ, ինչ կը վերաբերի Վատիկանի բանագնացին աշխատանքներուն, անոնք առ այժմ արդիւնաւոր չեն եղած: Մահմետական երեք համայնքներն ալ (սիւննի, շիի, տիւրզի) մերժած են յարանուանական խորհուրդ մը կազմելու անոր առաջարկը:

× Շիի շէյխ մը սպաննուած է, որ մուֆթի Քապալանի (Ամալի համակիր) քեռայրն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՆԵՒԻ մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Մարտիրոս Թարգեան անուն յոյն մը, այն մեղադրանքով որ ինք սպաննած է Գէորգ Քերժապէրեան (նախապէս, «Օռիան - լը - Ժուր» Թարժապերեան գրած էր):

ՍՊԱՆԻՈՅ բոլոր հարցախոյզերը սխալեցան: Արդարեւ վարչապետ Ֆելիփէ Կոնսալէս յաղթեց: Սպանացիք մեծամասնութեամբ այո՛ ըսին հանրաքուէին, որ կը վերաբերէր Սպանիոյ պահպանման Ատլանտեան Ուխտին մէջ: Եթէ նոյնիսկ ձեռնպահներու թիւը կարեւոր է, Սպանացիներուն 53%-ը դրական պատասխան տուաւ, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն է, եթէ նոյնիսկ Կոնսալէս չի կրնար բոլորովին անտեսել 40%-ի հասնող «ոչ»երը, ուր երիտասարդները մեծամասնութիւն են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, գիները 0,2% նուազած են փետրուարին, ինչ որ 20 տարի է չէր պատահած եւ առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսա նոյն արդիւնքն ունի արեւմտեան - Գերմանիոյ հետ:

ՄԻԹԵՐԱՆ կրնայ միտքը փոխած ըլլալ եւ չանտեսել հրաժարում մը, եթէ ընդդիմութիւնը լայն մեծամասնութիւն մը ապահովէ: Թէեւ Ժոսփէն հերքեց «Մոնտ»ի տուած այս լուրը, բայց այնքան ալ անտրամաբանական չէ նման լուրի մը տարածումը, վճռական օրէն քանի մը օր առաջ, ծանրակշիռ կացութեան մը հեռանկարով գգաստութեան հրաւիրելով ժողովուրդը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ» - 86Ի ԿԱԶՄԸ

—×—

Խորհրդային 49-րդ ախոյենութեան մասնակցող «Արարատ» խումբին պետն է Մ. Գալոյեան, գլխաւոր մարզիչը՝ Լ. Զախարով, մարզիչներ՝ Ս. Դարբինեան եւ Գ. Պապեան:

Ստորեւ՝ խումբին կազմը եւ մարզիկներուն տարիքը. -

Ա. Պոդշիվալով	22 տարեկան
- բերդապահ -	
Ս. Սուքիասեան	21 տարեկան
- բերդապահ -	
Յ. Կիրակոսեան	30 տարեկան
Ռաֆայէլ Գալստեան	30 տարեկան
Ա. Քերոբեան	30 տարեկան
Ռոբեր Գալստեան	28 տարեկան
Աշոտ Խաչատրեան	27 տարեկան
- խմբապետ -	
Մ. Մարգարեան	27 տարեկան
Պ. Գալստեան	25 տարեկան
Վ. Խաչատրեան	24 տարեկան
Հ. Մխիթարեան	24 տարեկան
Ա. Ջիլինգարեան	24 տարեկան
Ա. Սարգսեան	23 տարեկան
Ռ. Քոչարեան	23 տարեկան
Գ. Կարապետեան	23 տարեկան
Է. Վերանեան	23 տարեկան
Ա. Միրզոյեան	20 տարեկան
Ա. Կարապետեան	20 տարեկան
Յ. Պօղոսեան	19 տարեկան
Ա. Խաշմանեան	19 տարեկան
Կ. Գալստեան	19 տարեկան
Կ. Մարկոսեան	18 տարեկան
Մ. Տոնոյեան	18 տարեկան

Ի դէպ, Պուլկարիայէն վերադարձին, «Արարատ»ի մարզիչներէն Լեւոն Իշտոյեան» «իր դիմումին համաձայն», ազատ կացուցուած է իր պաշտօնէն:

Ինչ կը վերաբերի կազմակերպչական մարզէն ներս խումբին ունեցած դժուարութիւններուն, գլխաւոր մարզիչը՝ Լ. Զախարով, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի թղթակցին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին նշած է, թէ Երեւանի մարզադաշտերը տակաւին կը գտնուին անմխիթար վիճակի մէջ, որու հետեւանքով ալ կարելի չըլլար խումբին թեքնիք մարկարդակը անհրաժեշտ բարձրութեան հասցնել: Զախարով ներկայիս խումբին ամէնէն զօրաւոր եւ յուսադրիչ օղակը կը նկատէ պաշտպանութեան գիծը: Իսկ ինչ կը վերաբերի «Արարատ»ի պայքարի նպատակակէտին՝ ընթացիկ ախոյենութեան մէջ, Զախարով կը նշէ՝ «Աւելի բարձր տեղերի՝ քան անցեալ տարի»: Առաւել եւս ճշդելով իր նպատակը գլխաւոր մարզիչը կ'աւելցնէ՝ առաջին տասնեակին մէջ տեղ մը:

×

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՏՈՐՊԵԴՕ» ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 49-րդ ախոյենութեան մրցումները «Արարատ» կը սկսէր Մարտ 2-ին, իր դաշտին վրայ ընդունելով Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն: Ներկայ եղած են 25 հազար մարզասէրներ: Նախքան խաղը սկսիլը ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի Մարզական Կոմիտէի փոխ - նախագահ Մ. Իսպիրեան: Ապա, կողմերու խմբապետները՝ Ա. Խաչատրեան եւ Ս. Գրիգորա բարձրացուցած են ախոյենութեան դրօշակը, որմէ ետք սկսած է խաղը: Սկիզբը Երեւանցիները տիրապետած են խաղին, կազմակերպած քանի մը գրոհներ, սակայն չեն յաջողած արդիւնաւորել զանոնք: Այնուհետեւ Մոսկուացիները հաւասարակշռելով խաղը իրենք սկսած են տիրապետել անոր: Երկրորդ կիսախաղին «Արարատ»ի աղաքը գդալի կերպով կորսնցուցած են իրենց ուժականութիւնը, թոյլ ու անկազմակերպ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած եւ յաճախ սխալներ գործած: Թէեւ հանդիպումի ընթացքին կարելի չեղաւ կոլ նշանակել, սակայն եւ այնպէս «Արարատ»ի անդրանիկ խաղը շատ թոյլ եղած է:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Մարտ 4-ի թիւով:

F. MITTERRAND REÇOIT UNE DELEGATION ARMENIENNE

COMMUNIQUÉ

Le président de la République, François Mitterrand, a reçu ce mardi 11 mars à 11h45 durant quarante minutes au Palais de l'Elysée une délégation arménienne composée de Messieurs Jules Mardirossian, président du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), Ara Krikorian, porte-parole du CDCA et Henri Papazian, secrétaire général de la FRA Daschnaktzoutiun.

Au cours de cet entretien particulièrement chaleureux, le président a manifesté un vif intérêt à l'égard du peuple arménien, dont il a rappelé qu'il n'appartient pas au passé, qu'il est bien du présent et qu'il a un avenir.

Il a notamment assuré qu'il apporterait son soutien au développement de la langue et de la culture arméniennes, tant au niveau de l'aide aux écoles qu'à celui de la création d'une filière universitaire de langue et de civilisation arméniennes.

Il a aussi exprimé sa volonté d'apporter son appui à la résolution arménienne qui sera votée prochainement au Parlement européen.

Le Président de la République a admis que la solution politique du problème arménien implique l'instauration d'un dialogue entre les responsables de la Turquie et ceux du peuple arménien.

Enfin, François Mitterrand a promis d'examiner la proposition du CDCA de faire de la date du 24 avril la Journée du Génocide et des Crimes contre l'Humanité.

FRA DASCHNAKTZOUTIUN
CDCA

11 mars, 1986

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

— C. I. C. A. M. —

ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ը. ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Ս. Խաչ ընկերակցութիւն	10·000
Տէր և Տիկին Բաբգէն Գավէզեան	5·000
Տէր եւ Տիկին Ա. Աբիկեան	2·000
Տիկին Նուարդ Սարայտարեան	2·000
Տէր եւ Տիկին Տ. Սողոմոնեան	2·000
Սարգօ եւ Շապուհ Կէտիկ	2·000
Տիկին Գեղանոյշ Պչաքճեան	1·350
Պ. Կարապետ Պայեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ժամկոչեան	1·000
Օր. Արշալոյս Ղազարեան	1·000
Տիկին Շէնտըլէր - Թովմասեան	1·000
Տիկին Մ. Ջոտեան եւ զաւակները	1·000
Տէր եւ Տիկին Ա. Թիւֆէնքճեան	1·000
Մինաս Ճապուռեան ընտանիք	1·000
Տիկին Մ. Գրիգորեան	1·000
Տիկին Մարի - Ժոզէ Կիւրեղեան	1·000
Օր. Լէն	700
Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան	500
Պ. Ժան Գրիգորեան	500
Տիկին Մառի Մոսկոֆեան	500
Պ. Պ. Զարդարեան	500
Պ. Ռիշար Ժերանեան	300
Տէր եւ Տիկին Գ. Արթինեան	200
Օր. Ժեռմէն Եղիազարեան	200
Տէր եւ Տիկին Գր. Պօտոսեան	200
Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան	200
Ժան - Փիէռ Պօտոսեան	200
Տիկին Այտա եւ Օր. Սիլվա Սթրաէլի	200
Պ. Փ. Գազանճեան	180
Գումար՝	37·730
Նախորդ գումար՝	275·050
Ընդհանուր գումար՝	312·780

Ե. ցանկին մէջ («Յառաջ», Փետրուար 20) Տէր եւ Տիկին Ա. Գույումճեան պէտք է ըլլայ՝ Տիգրան եւ Անժէլ Գույումճեան: Է. ցանկին մէջ («Յառաջ», Մարտ 7) Հայ. Առաք. Էկզարքա 2000, պէտք է ըլլայ Տէր եւ Տիկին Անթուան Մաղաքեան 2000 Ֆ.:

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :

C. I. C. A. M.

et les expédier à

C. I. C. A. M.

c/o Crédit Suisse

92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ԱՐԱՄԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

(ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Պոլսահայութիւնը հանրապետական շրջանին, երկար տարիներ, իրաւունք չունէր մշակութային միութիւններ հիմնելու, հայերէն բանախօսութիւններ, կամ թատերական ներկայացումներ տալու: Այսուհանդերձ հայկական վարժարաններու մէջ, հայերէնի դասերը, գոհացուցիչ չափով կ'աւանդուէին: Թերթեր, հանդէսներ եւ գիրքեր հրատարակելու համար ոչ մէկ արգելք կար:

Համաշխարհային Բ. պատերազմի վախճանին, արտօնուեցաւ սանուց միութիւններու կազմութիւնը:

Ամէն թաղ օգտուեցաւ պատեհութենէն ու կազմեց իր Սանուց Միութիւնը:

Իրարու յաջորդեցին բանախօսութիւններ, թատերական ներկայացումներ, մշակութային այլազան ձեռնարկներ:

Գատըգիւղն ալ կազմեց իր Արամեան Սանուց Միութիւնը:

Առաջին իսկ ամիսներուն, երիտասարդ ու տարեց, հինգ հարիւրէ աւելի Արամեանցիներ եւ համակիրներ անդամագրուեցան Միութեան:

Անդամներուն մեծամասնութիւնը, հազիւ նախակրթարան մը կրցած էին աւարտել ու նետուած գործի ասպարէզ:

Իրենցմէ շատեր մոռցած էին հայերէն գրել - կարդալը, նոյնիսկ դժուարաւ կը խօսէին իրենց մայրենի լեզուն:

Այսպիսի տարրերէ կազմուած Միութեան մը մէջ, շատ դժուար էր գրական, մշակութային շարժում ստեղծել:

Տարեկան բազմանդամ ընդհանուր ժողովներու ընթացքին, երբ միութեան պիւտճէն կը պատրաստուէր եւ գրական յանձնախումբերը, չափաւոր գումարներ կը խնդրէին, անդամներ, փոթորիկ կը հանէին, ճախողեցնելու կամ նուազագոյնի իջեցնելու համար մեր պահանջները...:

Այս դժուարին պայմաններու տակ, աշխատանքի լծուող մշակութային կամ գրական յանձնախումբերու պարտականութիւնը, իրապէս շատ դժուար էր:

Բայց այսօր, տարիներ յետոյ, անկեղծօրէն կը խոստովանիմ թէ, բանախօսութիւններու դէմ, անգիտակցօրէն խնդիր հանող անդամները չար չէին եւ ոչ ալ անիրաւ. իրապէս առաջին ամիսներուն, որակաւոր բանախօսութիւններուն, 250 հոգի առնող մեր սրահին համար, յաճախ հազիւ կը յաջողէինք 10 – 15 անձեր դժուարաւ հաւաքել... անշուշտ երբ այս կացութիւնը երկար ատեն այսպէս տեւէր, աւելորդ պիտի դառնար գրական յանձնախումբերու կազմութիւնը եւ վերջ պիտի գտնէր անոնց եղած նուազագոյն յառաջացումներն ալ...

Բայց մշակոյթի եւ գրականութեան անհրաժեշտութեան խորապէս հաւատացած նուիրեալներ, չյուսահատեցան, ընդհակառակն աւելի եռանդով փարեցան գործի, միջոցներ որոնեցին գրականութիւնը սիրցնելու եւ տարածելու համար:

Խորհեցան որ գրական հաւաքոյթները պէտք է համեմել գեղարուեստական հաճելի յայտագիրներով: Բարեբախտաբար մեր բոլոր արուեստագէտները, հասկացողութեամբ դիմաւորեցին մեր դիմումները, բացարձակապէս մերժելով նիւթական ամենաչնչին վարձատրութիւնն իսկ:

Մեր այս որոշումին գործադրութիւնը, անհաւատալի արդիւնքներ տուաւ:

Այս պայմաններու տակ, ամէն տարի Հոկտեմբերի Բ. կիրակիները կազմակերպեցինք «Մշակոյթի օրեր», ողջ կամ մեռած ծանօթ գրողներու, կրթական մշակներու համար յիշատակի օրեր, ինչպէս նաեւ արտասանական ցերեկոյթներ, կամ բանախօսութիւններ իրարու յաջորդեցին:

Յաճախ մեր հաւաքոյթներուն, Պոլսոյ զանազան թաղերէն հիւրեր կը փութային եւ գրեթէ միշտ մեր ընդարձակ սրահը ամբողջութեամբ կը լեցուէր:

×

Յաջորդական այս յաջողութիւնները համարձակութիւն տուին գրական յանձնախումբի անդամներուն հրատարակչական յանձնախումբի մը կազմութեան մասին խորհելու, իբրեւ Ա. հրատարակելի գիրք ընտրելով «Համայնապատկեր հանրապետական Շրջանի Իսթանպուլահայ Գրականութեան» հատորը: Զանազան ծրագիրներ մշակելէ յետոյ, թէ ինչո՞ւ կանգ առինք այս բազմածախս, դժուարին գիրքին վրայ:

Կա՛նգ առինք, որովհետեւ Թրքահայ, մասնաւորաբար հանրապետական մեր գրողներուն եւ գրասէրներուն տարիներու անխրապործելի փափաքն էր այսօրինակ հատորի մը հրատարակութիւնը, որ հնարաւորութիւնը պիտի տար Սփիւռքի եւ Հայաստանի գրողներուն եւ գրասէրներուն, ճանչնալու պոլսահայ գրականութիւնը ու գրողները. նոյն տարրերու մեծագոյն փափաքն էր նաեւ հրատարակչական յանձնախումբի մը կազմութիւնը, որ կարելիութիւնը պիտի տար իրենց գեղեցիկ եւ օգտակար երազներուն իրագործման...:

Այս ուղղութեամբ գրողներ եւ գրասէրներ շատ մելան սպառեցին, կրակոտ ճառեր խօսեցան, զանազան խորհրդակցական հաւաքոյթներ կազմակերպեցին, օրակարգի գլխաւոր հարց ունենալով հրատարակչականի մը կազմութիւնը... Բայց այս ժողովները միշտ ալ ձախողութեամբ վերջ գտան:

Ամէնէն անլուծելի հարցը նիւթականը չէր, մեկենասներ կամ միութիւններ աւելի կամ պակաս չափով յատկացումներ ընելով կամ փոխ տալով, կրնային անհրաժեշտ գումարը հաւաքել. կարեւորը հրատարակուած գիրքերը սպառելն էր: Անցեալին կարգ մը գրողներ նիւթական անչափելի զոհողութիւններու գնով հրատարակած էին գիրքեր, բայց տարիներու ընթացքին, չէին յաջողած զանոնք սպառել եւ սոխպուած, քիլոյով ծախած էին, կամ ձգած փոշիներու տակ...:

Հրատարակչականի մը կազմութեան համար ժողով գումարողները, թուղթերու վրայ հաշիւներ կը ներկայացնէին, կ'ենթադրէին ու կը պահանջէին որ գոյութիւն ունեցող միութիւնները իրենց վիճակած պարտականութիւնը կատարեն գրքերու սպառման համար ու այդ ձեւով նուազագոյն հազար գիրք սպառել... Բազմահարիւր անդամներ ունեցող մեր միութիւնները, որոնք մօտէն տեղեակ էին իրենց անդամներու գրասիրութեան, կը խուսափէին պատասխանատուութենէ, թելադրելով գրատուներու անուններ, մինչ շատ լաւ գիտէին թէ գրատուներու յանձնուած հատորներէն ոչ իսկ 50 հատ կարելի էր սպառել...:

Ահա այս աննպաստ պայմաններու տակ է որ, 1955 – 1956 տարիներուն, գրական յանձնախումբը քաջութիւնը կ'ունենայ դիմելու վարչութեան, խնդրելով կազմութիւնը հրատարակչական լիազօր յանձնախումբի մը: Դիմում կատարողները գիտէին թէ վարչութիւնը խախուտ գործի մը համար պիտի չուզէր նիւթական զոհողութիւն մը ընել, ուստի յանձնառու եղան հրատարակելի գրքերուն ծախքը իրենց գրպանէն տալ, պայմանաւ որ եթէ շահ մը գոյանայ, այդ գումարը ի պահ դրուի եւ գործածուի այլ հրատարակութիւններու:

Վարչութիւնը սիրով ընդունեցաւ այս անվնաս առաջարկը եւ անհրաժեշտ լիազօրութիւնը տուաւ Տիգրան Պալեանի, Անդան Եօզէրի, Աբրահամ Եանըգեանի, անհրաժեշտը տնօրինելու եւ գործը յառաջ տանելու համար:

×

Վարչութենէն անհրաժեշտ լիազօրութիւնը ստանալէ յետոյ, անոնք լրջօրէն սկսան խորհիլ, գործը յաջողութեամբ պսակելու մասին:

Ձեռնարկը երկու երեսակ ունէր, նիւթական ու բարոյական:

Նիւթականը ապահովելու համար խորհեցանք կանխիկ բաժանորդագրութեան դիմել, եւ 15 ոսկիի վաճառելի գրքերուն համար քարտեր – տոմսակներ հրապարակ հանել 10 ոսկի գին նշանակելով:

Մեզի համակիր անձնաւորութիւններէ կազմեցինք յանձնախումբ մը, որ խոստացաւ առաւելագոյն արդիւնքով ներկայանալ:

Քաջալերական այս խոստումներէն յետոյ, կը մնար, կարող տարրերէ կազմել խմբագրական մարմին մը: Զանազան դիմումներէ ու փորձերէ յետոյ գործը վըստահեցանք ծանօթ գրագէտներու. Վ. Ս. Ծովակի, Վարդան Կոմիկեանի եւ Ռուպէն Հատտէճեանի: Հրատարակչական յանձնախումբի անդամները իրաւունք ունէին անպաշտօն կերպով մասնակցելու նիստերու: Գրողները յանձնառու եղաւ լուսանկարել ծանօթ արուեստագէտ՝ Արա Կիւլէր:

Խմբագրական մարմինը, իր պատասխանատու, դժուարին աշխատանքին ձեռնարկելէ առաջ, արդարօրէն ուզեց բացատրել, թէ ի՛նչ ապահովութիւն կրնայինք տալ իրենց, թէ գործը նիւթակա՛ն պատճառներով ձախողութեան պիտի չըմատնուէր... իրաւունք ունէին. նախընթաց դէշ օրինակներ կային...: Զիրենք վստահեցնելու համար, ծանօթ տպարանատիրոջ մը հետ պայմանագրութիւն կնքեցինք, գնելով նաեւ գրքին անհրաժեշտ թուղթը: Այս գոհացուցիչ ապահովութիւններէն յետոյ, խմբագրական մարմինը եռանդով գործի փարեցաւ, լուրջ գիրք մը պատրաստելու համար: Ուրեմն մեզի կը մնար նիւթականը ապահովել: Ամիս մը սպասելէ յետոյ կապ հաստատեցինք յանձնախումբի յարգելի անդամներուն հետ: Արդիւնքը յուսահատական էր: Ծախուելու համար առնըւած տոմսակները գրեթէ ամբողջութեամբ վերադարձուեցան: Դիմած էին շատերու բայց ոչ ոք ուզած էր առանց գրքի հրատարակութեան դրամ վճարել...: Իրականութեան մէջ, այս մերժումը արդիւնք էր հայ գրքի հանդէպ ցոյց տրուած դատապարտելի անտարբերութեան: Չէինք կրնար ետ դառնալ. մեզի կը մնար ստանձնել մեր պատասխանատուութիւնը, ի հարկին աչք առնելով մեր փոխ քսակներէն վճարել վնասը, հող չէ թէ լոյս տեսնելիք մեր գրքերն ալ փոշիներու տակ թաղուէին...:

Մտածումներու մէջ կը տարուբերէինք եւ յանձնառու եղած էինք ամէն տեսակ զոհողութեան, երբ յանկարծ տխուր պատահար մը՝ 1955ի 5 – 6 Սեպտեմբերին պատահած դէպքերը, եկան մոռցնել տալու ամէն բան: Մոլեգնած խուժանը տուներու, խանութներու եւ այլ հաստատութիւններու կարգին յարձակած էր նաեւ տպարանին վրայ, փճացնելով մեր մթերած թուղթերը: Պաշարման վիճակ հռչակուած էր եւ խմբագրական մարմինը ընդհատած ժողովները: Ուրեմն այս անսպասելի դէպքը կրնար մեր փախուստին նպաստել ու մենք կրնայինք առանց քննադատուելու խուսափիլ յանձնառութիւններէ: Մերժեցինք փախուստի ամէն ճամբայ եւ ուզեցինք որ գործը յաջողութեամբ վերջ գտնէ:

Ամիսներ յետոյ երբ պաշարման վիճակը դադրեցաւ եւ կարելի եղաւ 1956-ին միութեան ընդհ. ժողովը գումարել մենք հաստատեցինք մեր յանձնառութիւնը եւ ընդհ. ժողովէն եւս ստացանք լիազօրութիւն, գործը շարունակելու: Խմբագրական մարմինը կրկին սկսաւ իր աշխատանքները: Պէտք է խոստովանիլ թէ, «Համայնապատկեր»ին ամէնէն դժուար եւ պատասխանատու բաժինն էր յառաջաբանին խմբագրութիւնը, որ վստահուեցաւ Վարդան Կոմիկեանի: Ան՝ մեծ ձեռնհասութեամբ կատարեց իր պաշտօնը, բոլորին անվերապահ գնահատանքին արժանանալով:

Վերջապէս 1957-ին լոյս տեսաւ տարիներով սպասուած այս հատորը, որ բարոյական գետնի վրայ արժանացաւ աննախընթաց ընդունելութեան. Պոլսոյ եւ Սփիւռքի դժուարահաճ մտաւորականները եւ քննադատները համակրական տողերով կը դիմաւորէին այս գիրքը, որ կարելիութիւնը կու տար իրենց ծանօթանալու հանրապետական շրջանի գրողներու բեղնաւոր վաստակին: Դժբախտաբար այդ շրջանին ոչինչ իմացանք Հայաստանի մտաւորականներու կարծիքին մասին: Հայրենիքի մտաւորականներուն եւ մատենադարաններուն ձեռքը չէին հասած մեր ուղարկած գիրքերը: Բայց տարիներ յետոյ երբ կարելի եղաւ իրենց հասցէներուն հասցնել այս գիրքերը, տեսանք որ հայրենիքն ալ խորապէս գնահատած է այս աշխատութիւնը: Գալով նիւթականին, աւելորդ է յիշեցնել թէ, մենք եւս չէինք յաջողած տոմսակներուն վաճառումէն մեծ գումար մը ապահովել: Ուրեմն մեզի կը մնար վստահիլ միայն մեր ուժերուն. յանձնառու ըլլալ երկարատեւ, մաշեցուցիչ աշխատանքի: Թաղէ թաղ, միութենէ միութիւն, տունէ տուն, խանութէ խանութ շրջիլ հրատարակուած գիրքերը սպառելու համար:

Ամիսներու աշխատանքէ յետոյ է որ, յաջողեցանք գրեթէ բոլոր գիրքերը սպառել, հրատարակութեան ծախքը հանել եւ պզտիկ շահ մըն ալ արձանագրել:

Յանձնախումբը մոռցած էր իր յոգնութիւնները, դառնութիւնները եւ որոշած աշխատանքը շարունակել:

Իբրեւ Բ. հատոր նկատի ունէինք Վարդան Կոմիկեանի պատմուածքներու հատորը «Բարի եկար սէր»ը: Պէտք է խոստովանիլ թէ այս գրքին սպառումը մեզի նոյն յոգնութիւնը, չարչարանքը չպատճառեց: Հեղինակը հայերէնի սիրուած ուսուցիչ էր մեր բարձրագոյն վարժարաններուն եւ աշակերտները սիրով գնեցին կամ տարածեցին արժէքաւոր գիրքը, պատճառ ըլլալով որ պզտիկ շահ մըն ալ ապահովենք: Իբրեւ Գ. գիրք, հրատարակեցինք Գրիգոր Զոհրապի պատմուածքները, մէկ հատորի մէջ ամփոփելով իր երեք հատորները, որոնք անգտանելի դարձած էին Պոլսոյ մէջ: Այս անգամ եւս պէտք եղաւ շատերու ոտքը երթալ, գիրք ծախելու համար: Բայց մեր բարձրագոյն վարժարաններու աշակերտները գնահատեցին մեր գործը առատ թիւով գնելով:

Իբրեւ Դ. հրատարակութիւն, կանգ առինք այլրող խորիմաստ գրողի մը [illegible] գիծէ Այվազեանի վրայ: Այս հեղինակի գրելակերպը եւ ոճը կը խրտչեցնէր շատերը: Գրողներ, գրասէրներ կը խոստովանէին թէ Այվազեան, մեծարժէք գրող մըն է, բայց շատերու համար անհասկնալի՝ ու պատճառ պիտի ըլլար որ Միութիւնը նիւթապէս տուժէ: Այս ուղղութեամբ արտասահմանէն եւս նամակներ ստացանք, որոնք նոյն վերապահութիւնը կը յայտնէին, հակառակ բոլոր նախազգուշացումներուն, յանձնառու եղանք մեր գրպանէն վճարել վնասը: Բայց [illegible] օրինակ է որ ճիշդ հակառակը պատահեցաւ, Այվազեանի բոլոր գրքերը սպառեցան. միակ հատորն էր որուն համար անհրաժեշտ չեղաւ ընթերցողին ոտքը երթալ...: Այսօր զղջացած ենք որ [illegible] ըլլալով զգուշացումներէ քիչ տպաքանակով հրատարակեցինք եւ այժմ անգտանելի է այդ գիրքը, որ նոյնպէս մեզի պզտիկ շահ մը ապահովեց:

Իսկ Ե. հատորին համար կանգ առինք ծանօթ դասական երգիծաբանին՝ Յակոբ Պարոնեանի վրայ, որուն գրքերը եւս անգտանելի դարձած էին, «Մեծապատիւ Մուրացկանները», «Քաղաքավարութեան Վնասները», «Առտնին տեսարաններ» եւ «Պաղտասար Աղբարը», մէկ հատորի մէջ ամփոփելով հրամցուցինք ընթերցողներուն:

Այս առթիւ հրատարակչական յանձնախումբը, «Զրոյց ընթերցողին հետ» վերջաբանին մէջ, ի միջի այլոց հետեւեալ տողերը կ'արձանագրէր. - «Մեծանուն հեղինակին գործերը տարիներէ ի վեր սպառած ըլլալով հանդերձ, վերջին տասնամեակի ընթացքին, ոչ մէկ Սանուց Միութիւն քաջութիւնը ունեցած է Պարոնեանէն բան մը արտատպել, վախնալով սպառումի մղձաւանջէն»: Ճիշդ էին այս տողերը, որովհետեւ մէկ հատորի մէջ հաւաքուած մէկը միւսէն արժէքաւոր այս գիրքն ալ որուն համար անհաւատալի աժան գին մը նշանակուած էր, (10 ոսկի սպառելու համար) անհրաժեշտ եղաւ կրկին ամիսներով շրջիլ, այն օրերուն երբ պոլսահայութեան թիւը 60 հազար կը հաշուէր եւ գրասէրներու մեծագոյն մասը, տակաւին չէր լքած Պոլիսը... Հարկ կա՞յ անգամ մը եւս կրկնելու թէ, գրավաճառներ չէին յաջողեր ոչ իսկ 50 գիրք ծախել եւ ոչ ալ արտասահմանէն ապսպրանքներ կը ստանայինք ու հակառակ այս վհատեցուցիչ կացութեան յանձնախումբը դժգոհ չէր եւ հետեւեալ տողերը կ'աւելցնէր վերջաբանին. - «Բոլոր այս զոհողութիւնները սիրով եւ անտրտունջ կատարած ենք ու պիտի կատարենք, որովհետեւ բացարձակ համոզում մը եւ հաւատք ունինք թէ արտասահմանի մէջ հայ գրքի հրատարակութեան ծառայելու եւ մանաւանդ հայ գրողը քաջալերելու համար առայժմ ուրիշ միջոցներ չունինք»:

Մեզի համար որեւէ նշանակութիւն չունէր մեր յոգնութիւնը, թաղէ - թաղ [illegible] գիրք ծախելու համար: [illegible] կրնայինք անշուշտ խնայել, նուազեցնել մեր յոգնութիւնները: Ու ասոր համար բաւական էր մեր առջեւը եկած մարդոց, [illegible] նոթներու գիրք տալ, վաճառել, [illegible] չընելով թէ անոնք կը կարդա՞ն թէ ոչ: Մենք ջանացինք կարելի եղածին չափ գրքերը տանիլ այն մարդոց, որոնք հայերէն կարդալ գիտէին եւ ի հարկին կը [illegible]

նային գրասէրներու նուիրել, բայց երբեք աղուամահն նետել, ինչպէս կը պատահի կարգ մը գաղութներու մէջ: Ձեռք ձգուած արդիւնքն էր մեզ հրճուեցնողը եւ յաջողած էինք Ե. հատորն ալ ամբողջութեամբ սպառել եւ շահ ապահովել:

Որոշեցինք Զ. հատորն ալ տրամադրել Յ. Պարոնեանի եւ մէկ գրքի մէջ հրատարակել «Ազգային ջոջերը», եւ «Պտոյտ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ»ը:

Այս անգամ Պոլսահայ ծանօթ գրավաճառի մը փութաքեցաւ որ այս վերջին հրատարակութիւնը ամբողջութեամբ իրեն փոխանցենք. սիրով գոհացում տուինք եւ առանց շահու բոլոր գրքերը տուինք:

Մենք սիրով յանձն առինք վարժարաններու եւ մեզի ծանօթ գրասէրներու իր հաշուոյն ծախել կարեւոր քանակութեամբ գիրքեր:

1963-ին, հրատարակչական յանձնախումբը Ֆրանսա գալէս քանի մը ամիս առաջ, հրատարակեց իր վերջին՝ Է. հատորը, նուիրուած Համաստեղի: Հեղինակը սիրով ընդառաջ գնաց մեր դիմումին ու մերժեց հեղինակի որեւէ իրաւունք:

Այս հատորին մէջ ամփոփուած են Համաստեղի «Անճրեւը», «Գիւղը», եւ «Քաջն Նազար»ը: Ձեմ գիտեր թէ քանի գիրք ծախուած են: (*)

Կը ցաւիմ որ Պոլիսը լքելէս յետոյ Աբրահամեան Սանուցը չէ կրցած շարունակել հրատարակչական դժուարին, բայց պատուաբեր գործը:

Ուրախ ենք որ այժմ, շնորհիւ գրագէտ Ռոպէր Հատտէճեանի հիմնած արդիական տպարանին եւ ընծայած դիւրութիւններուն, կարելի կ'ըլլայ շօշափելի թիւով գրքեր հրատարակել: Այս հրատարակութիւններէն ոմանք կարելի կ'ըլլան մեկենասներու եւ կամ մրցանակներու շնորհիւ:

Ուրիշ գրողներ, որոնց նիւթական վիճակը գոհացուցիչ է, իրենց ծախքերով կը հրատարակեն հատորներ:

Ամէն պարագայի տակ, կ'ենթադրեմ որ Պոլսահայերու նոր արտադրութէն յետոյ, այլեւս ոչ մէկ գրող մտքէն կ'անցընէ որ, գրքերու վաճառումով կարելի կ'ըլլայ դիմագրաւել տպագրական հետզհետէ աճեցող ծախքերը:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

(*) «Համայնապատկեր Հանրապետական Շրջանի Իսթանպուլահայ Գրականութեան», սպառեալ՝ 903
«Բարի եկար Սէր» սպառեալ՝ 700 (սպառած)
«Գրիգոր Զօհրապ– Պատմուածքներ» սպառեալ՝ 900 (սպառած)
«Եղիշէ Այվազեան – Պատմուածքներ եւ Արձակ էջեր» սպառեալ՝ 475 (սպառած)
«Յակոբ Պարոնեան Ա. Հատոր» սպառեալ՝ 950 (սպառած)
«Յակոբ Պարոնեան Բ. Հատոր» սպառեալ՝ 957
«Համաստեղ» սպառեալ՝ 950

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՕՐ ՄԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲ | ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆՈՎ ՄԸ ՕԺՏՈՒՄ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Կիրակի, Մարտ 9-ը բառին ամբողջական իմաստով յիշատակելի օր մը պիտի մնայ Իսի լէ Մուլինոյի հայ համայնքի տարեգրութեան մէջ: Եւ այս՝ երրեակ մարզերէ ներս՝ կրթական, մարզական եւ մշակութային, քանի որ բացումը կը կատարուէր հայկական ամէնօրեայ վարժարանի մը կառուցման աշխատանքներուն, Հայ Մարզականը կ'օժտուէր կեդրոնով մը եւ կը վերաբացուէր Հայ Մշակոյթի Տունը հանրութեան առջեւ, կարգ մը նորոգութիւններու եւ վերակազմակերպումի ենթարկուելէ ետք:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲ

Ժամը 10-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն էր: Կը պատարագէր Միւռոն վրդ. Գրիգորեան եւ քարոզով մը անդրադառնալէ ետք Հայց. Եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ կրթական առաքելութեան եւ դերին դարերու ընթացքին, շեշտը կը դնէր մայրենի լեզուի գիտութեան եւ գործածութեան անհրաժեշտութեան վրայ, աւելցնելով. - «Ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր, պահ մը մոռնալով ու հեռու մնալով մեր անձնական, խմբակային կամ կողմնակցական շահերէ, կարեւոր է համախմբուիլ մեր ժողովուրդի գոյատեւման եւ միասնականութեան զոյգ խորհրդանիշներուն՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ հայ դպրոցի շուրջ, ի սէր գալիք հայ նոր սերունդին»:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր դպրոցաշէն եկեղեցականներու, ինչպէս նաեւ տնօրէններու, ուսուցիչներու եւ կրթական առաքելութեան նուիրուած ննջեցեալներու յիշատակին:

Ժամը 12.30-ին շուրջ 1500 հոգի կը հաւաքուէին ռիւ տը լ'Էկալիթէի այն հողամասին վրայ, ուր պիտի սկսէին ապագայ ամէնօրեայ հայկական վարժարանի շինութեան աշխատանքները: Ներկայ էին Իսիի քաղաքապետը՝ Անտրէ Սանթինի, Իսիի եւ Քլամարի թաղապետական խորհուրդներու անդամներ, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, զոյգ վարժարաններու տեսուչները, Փարիզի Եկեղեցւոյ Վարչութեան նախագահն ու անդամներ:

Հանդիսութեան բացումը կատարելով Իսիի քաղաքապետին կցորդը՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան, կը նշէր, թէ պատմական օր մը կ'ապրի Իսիի հայ համայնքը՝ իրականացած տեսնելով տարիներու իր երազը: Անդրադառնալով Հայերու դէմ գործուած ցեղասպանութեան Մարտիրոս Գարակէօզեան կը շեշտէր, որ 70 տարի առաջ Թուրքը փորձեց բնաջնջել մեզ եւ սրբել պատմութեան էջերէն, սակայն մենք այսօր՝ ասպնջական այս հողին վրայ բարձրացնելով հայ դպրոցի մը շէնքը, պիտի պահենք մեր լեզուն, մեր մշակոյթը եւ մեր ինքնութիւնը, գոչելով՝ մենք կա՛նք ու պիտի մնա՛նք:

Խօսք առնելով հոգաբարձութեան քարտուղարը՝ տոքթ. Վիգէն Կարապետեան, անդրադառնալէ ետք Եղեռնէն վերապրած Հայու բեկորներու Իսի լէ Մուլինօ հաստատման, անոնց յաջորդած երկրորդ սերունդի ապրուստի պայքարին, երրորդ սերունդի գոյատեւման եւ հայկական ինքնութեան պահպանման ջանքերուն՝ վեր կ'առնէր Հայու ոգին եւ Հայուն հաւատարմութիւնը յաւերժական Հայաստանին եւ իր պապերու աւանդին: Ապա կը գրուատէր Իսիի քաղաքապետն ու թաղապետական խորհուրդը, որ միաձայնութեամբ հայ համայնքի տրամադրութեան տակ կը դնէին հողամաս մը, անոր վրայ կառուցանելու համար հայկական վարժարան մը եւ սրահ մը, կարելիութիւն ընծայելով Հայերուն՝ ազգային դիմագիծի պահպանման: Կը յիշէր անունները բոլոր անոնց, որոնք ոգի ի բոին աշխատած էին այս ծրագիրը իրականացնելու համար, ինչպէս նաեւ անունները անոնց՝ որոնք զօրավիգ եղած էին հոգաբարձութեան, ամուր հիմերու վրայ դնելու համար Թաղապետութեան եւ հայ համայնքի միջեւ կնքուած պայմանագրի տրամադրութիւնները, որպէսզի ապագային ոչ մէկ հարց ստեղծուէր հայապատկան կառոյցին համար: Այս ուղղութեամբ ալ արդէն բարեփոխութիւններ եղած են անցեալին խմբագրուած պայմանագրին մէջ: Տոքթ. Կարապետեան դիտել կուտար, թէ քաղաքապետարանի ներկայ եւ յետագայ օժանդակութեամբ, ինչպէս նաեւ մեր ժողովուրդի գիտակից եւ առատաձեռն օժանդակութեամբ աշխատանքներու առաջին բաժինը՝ 4 դասարաններով մանկապարտէզի մը կառուցումը, վերջ կը գտնէ 2 տարիէն, իսկ 5 դասարաններով նախակրթարանի եւ 500 հոգինոց սրահի մը կառուցումը՝ 3 տարի ետք:

Հուսկ խօսք կ'առնէր Իսիի քաղաքապետը՝ Անտրէ Սանթինի, որ շեշտելէ ետք օրուան պատմական նշանակութիւնը հայ համայնքին համար՝ կ'աւելցնէր. «Հայ ազգը աշխարհի ամէնէն հին քրիստոնեայ ազգն է: Ան կրցաւ իր ինքնութիւնը պահպանել հակառակ ժամանակին ու պատմութեան, որուն համար ծանր հարկ վճարեց: Իր յատկանիշներէն առաջինն ու ամէնէն կարեւորը է ու կը մնայ իր լեզուն: Անով է, որ կը պահպանուին ժողովուրդի մը աւանդութիւններն ու մշակոյթը. անով է, որ կ'ամրապնդուին կապերը: Հայկական վարժարանի մը կառուցումը հայ ժողովուրդի հարստութեանց ապագայ զարգացման երաշխիքն է: Ես հպարտ եմ, որ ան կը կառուցուի Իսի լէ Մուլինոյի մէջ: Այս հողամասը հայ համայնքի տրամադրութեան տակ ձրի դնելով թաղապետութիւնը իր համեստ երախտագիտութիւնը կը յայտնէ հայ ժողովուրդին՝ Ֆրանսայի համար անոր ընծայած բազմաթիւ գործերուն: Ծանօթ էք, թէ որքան կապուած եմ կենսական արժէքներու: Գիտէք թէ կը պայքարիմ ձեր ինքնութեան ճանաչման համար: Այս կապակցութեամբ կրնաք վստահիլ ինծի»: Քաղաքապետը իր խօսքը կը վերջացնէր մաղթելով, որ Իսիի օրինակը վարակիչ դառնայ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Քաղաքապետին խօսքերը խոր հրճուանք պատճառեցին հայ բազմութեան:

×

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆ

Ժամը 13-ին ներկայ բազմութիւնը կ'ուղղուէր դէպի ռիւ տը լա Տէֆանսի անկիւնը, ուր գտնուող եւ թաղապետութեան պատկանող երկյարկանի շէնքը պաշտօնապէս պիտի յանձնուէր Իսիի Հայ Մարզականին՝ որպէս սեփական հաւաքավայր - կեդրոն:

Հոս, խօսք առնելով Միութեան նախագահը՝ Պ. Շահինեան, շնորհակալութիւն կը յայտնէր Իսիի քաղաքապետ՝ Անտրէ Սանթինիի եւ Թաղապետական Խորհուրդին, կալուածը Հայ Մարզականի տրամադրութեան տակ դնելուն համար: Քաղաքապետը գնահատելով Միութեան տարիներու գործունէութիւնը եւ անոր մարզիկներուն ձեռք ձգած յաջողութիւնները, կը յայտնէր, թէ հին շէնքի նորոգութեան ծախքերուն ալ պիտի մասնակցէր Թաղապետութիւնը: Շէնքը Հայ Մարզականին կը յանձնուէր 40 տարուան համար՝ տարեկան մէկ ֆրանք խորհրդանշական վարձքի փոխարէն: Հուսկ՝ նոտարի ներկայութեան, քաղաքապետն ու Հայ Մարզականին նախագահը կը ստորագրէին պայմանագիրը:

×

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Ժամը 16-ին խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Քանի մը տարի վերանորոգութեան աշխատանքներու եւ այլ պատճառներով ամուլ մնալէ ետք Տունը իր դռները կը բանար համայնքին առջեւ:

Յանուն առժամեայ Վարչութեան բացումը կատարելով Ժոզէֆ Գրլընճեան կը ներկայացնէր Մշակոյթի Տան մէջ այսուհետեւ տեղի ունենալիք գործունէութիւնը՝ հայերէնի դասընթացք, պարի դասընթացք, գրադարան, ժամանցի խաղեր եւայլն: Ապա անդրադառնալով Իսիի Մշակոյթի Տան հիմնադիրներ Տիկին Տիգրանուհի Յովսէփեանի եւ Պ. Յարութիւն Շիրվանեանի զոհաբերութիւններուն եւ անխոնջ ջանքերուն, որոնց շնորհիւ կարելի եղած էր գնումը եւ սեփականացումը Տան, յիշատակի նուէրներ կը յանձնուէին յիշեալներուն՝ որպէս երախտագիտութիւն:

Խօսք առնելով Տիկին Յովսէփեան պատմականը կ'ընէր Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան եւ յարգանքի տուրք կ'ընծայէր հանգուցեալ հիներուն՝ որոնց անսակարկ զոհաբերութեան պտուղն էր եղած Մշակոյթի Տունը: Կը յիշէր անունները Մարիամ Ղուկասեանի, Եղօ Պապի եւ այլոց՝ «որոնց ոգին ուրիշ էր» կը շեշտէր Տիկին Յովսէփեան, աւելցնելով որ ներկայ սերունդը պէտք է հետեւի հիներու օրինակին:

Իր կարգին խօսք առնելով Պ. Շիրվանեան դիտել կուտար, թէ ազգային գործերու նուիրեալները պէտք չէ փնտռեն անուն եւ դիրք, այլ անսակարկ նուիրումով յառաջ տանին աշխատանքները, աւելցնելով որ Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը Ֆրանսայի տարածքին առաջիններէն էր, որուն հետեւեցան այլ շրջանները:

Պ. Մանուկեան ֆրանսերէնով կը ներկայացնէր Տան գործունէութիւնը, որմէ ետք խօսք առնելով պատուելի Ռընէ Լեւոնեան, նախ երախտագիտութիւն կը յայտնէր հիներուն՝ որոնց անսահման զոհողութեամբ կառուցուած էր Մշակոյթի Տունը, կը մաղթէր որ Տունը չդառնայ սրճարան մը, ուր հաւաքուին մարդիկ ժամանցի համար, այլ ըլլայ իսկապէս Մշակոյթի Տուն մը ու կ'աւելցնէր. «Կ'ուզեմ շեշտել, որ Եղեռնէն վերապրած մեր պապերը այս երկիրը հաստատուելէ ետք, ո՛չ թէ իրենց ապրած քաղաքներու իշխանութեանց շնորհիւ կրցան յաջողիլ ու տէր դառնալ մեր ազգային ենթակառոյցներուն, այլ շնորհիւ իրենց աշխատասիրութեան, իրենց զոհողութեան, իրենց ճակտի քրտինքին»:

Քլամարի քաղաքապետի կցորդ Կարապետ Քեհեաեան իր խօսքին մէջ կը դրուատէր Իսիի քաղաքապետին հայանպաստ գործերը եւ կոչ կ'ընէր զօրավիգ ըլլալու անոր թեկնածութեան՝ երեսփոխանական ընտրութեան մէջ:

Յանուն Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջանի խօսք առնելով Օննիկ Ալթունեան դիտել կուտար, թէ առաւօտեան հայկական դպրոցի շինութեան աշխատանքներու բացման հանդիսութեան ընթացքին իր ուշադրութիւնը գրաւած էր Անտրէ Սանթինիի ճառին այն մասը, ուր քաղաքապետը կ'ըսէր, թէ երջանիկ է գտնուելով այն հողին վրայ, ուր պիտի բարձրանար հայ դպրոցը: «Անիկա օրինակելի պէտք է ըլլայ Ֆրանսայի բոլոր ղեկավարներուն համար» կ'եզրակացնէր Օննիկ Ալթունեան:

Հուսկ՝ ներկաները կը հիւրասիրուէին Տան Վարչութեան կողմէ, մինչ նուագախումբը կը ստեղծէր հաճելի մթնոլորտ մը:

×

Ահաւասիկ յիշատակելի օրուան մը պատկերը Իսիի հայ համայնքին համար: Մաղթենք որ այդ օրը նոր շարժումի մը ու նոր զարթօնքի մը մղում տայ շրջանին մէջ եւ անցնի պարագայական խանդավառութենէ մը անդին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Սրբոց Նահատակաց եկեղեցւոյ «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետրուար 5-ին, նշուած է Վարդանանց տօնը: Բացումը կատարած է Տիկնանց Միութեան ատենապետուհի Սօսի Գեւոնեան: Բանախօսած է թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են «Ֆերահեան» վարժարանի մանկական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ալֆրէտ Մարդոյեանի, Շաքէ Թուխմանեան, դաշնակահար Արմէն Ահարոնեան եւ երգչուհի Մարի Տապանճեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Փետրուար 25-ին, իր մահկանացուն կնքած է Վիսենթէ Լոփէզի գաղութի ծանօթ դէմքերէն Մկրտիչ Թահթա: Ծնած էր 1901-ին՝ Կեսարիա: Նախակրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրին եւ Պոլսոյ մէջ: Առեւտրական զբաղումներով Պոլիս եւ Անգլիա մնալէ ետք, 1967-ին հաստատուած է Պուէնոս - Այրէս, ուր տարիներ աշխատակցած է «Արմենիա»ի, ինքնագիր եւ թարգմանական յօդուածներով:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Յովհաննէս Թամրազեան: Ծնած էր 1898-ին՝ պատմական Փայտակարան գաւառը: Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրին մէջ, ապա ընտանեօք փոխադրուած Ղազուին, ուր քանի մը ընկերներու հետ հիմնած է «Հայ Ընթերցասիրաց Միութիւն»ը եւ բացած գրադարան մը: Զանազան պաշտօններ վարած է Ղազուինի ազգային մարմիններու մէջ: 1920ին երբ Ղազուին ժամանած է Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Իշխան Արղութեան, Յովհ. Թամրազեան՝ իբրեւ անդամ Ընդունելութեան Յանձնախումբի, մեծ նպաստ ունեցած է «Ոսկիի Ֆոնտ»ի յաջողութեան մէջ: Վերջին քսանամեակին հաստատուած էր Թեհրան:

×

ՕԹԱՈՒԱՅԻ Մշակ. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 16-ին, նշուած է Վարդանանց տօնը, որուն հրաւիրուած է Մոնրէալի Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Ուիլըըմ Սարոյեան» Թատերախումբը: Բանախօսած է փրոֆ. Գրիգոր Անտոնեան: Թատերախումբը ներկայացուցած է Դերենիկ Դեմիրճեանի «Վասակ» թատերախաղէն հատուածներ:

ՄՆՈՒՆԴ

ՎԱԼԱՆՍ -- Միքայէլ եւ Վիվէն Գասիկեան եղբայրները՝ անհուն ուրախութեամբ կը ծանուցանեն՝ իրենց եղբօր՝

ԵԴՈՒԱՐԴ - ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

ծնունդը (23 - 2 - 86-ին) :

Եւ այս ուրախ առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 100 Ֆ. Ս. Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՌԱՏԻՕ - ՖՈՒՐՎԻԷՐ

Ունկնդրեցէք Ռատիօ – Ֆուրվիէրի հայկական հաղորդումը՝ Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 7.15–ին :

L'Eglise arménienne vous propose tous les lundis sur Radio - Fourvière, radio Œcuménique Lyonnaise, à 19.h15 sur FM 88.3 son émission :
«Un quart d'heure avec nos amis Arméniens».

17 mars : La semaine sainte (présentation)
24 mars : La Jérusalem arménienne.
31 mars : L'Eglise arménienne dans le mouvement Œcuménique mondial.
07 avril : Le Madénataran.
14 avril : Panorama de l'Eglise arménienne (informations).

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, Մարտ 23-ին իրենցմէ յաւերժապէս բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին :

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երէցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն :

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
78 - 88 - 92 - 51 կամ՝ 78 - 40 - 27 - 40

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Միակ օրակարգ՝ Ընդհանուր կանոնագրի վրայ կարեւոր յօդուածի մը յաւելում, պարտադրուած փրեֆեքթիւրին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին դպրոցին սրահը՝ 1, Պուլվար տիւ Նոռ, ԼԸ ՌԷՆՍԻ :

Ծանօթ. - ՅԱՏՈՒԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՂՐԿՈՒԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ :

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 20, ժամը 20-ին Առաջնորդարանի սրահին մէջ :
15, ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Նիւթ՝
«Մեծ Պահքը մեր կեանքին մէջ»

Հրաւէր ամէնուն :

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այնթապի Հերոսամարտի 66-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի եւ Շրջակայքի Այնթապցիները կը հրաւիրեն **իրենց** բարեկամները ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 22, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ Եան'ց ակումբին մէջ :

5, avenue Reille, 75014 PARIS

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Ստեփան Աղեանի եւ Յակոբ Պատօլեանի :

Խրախճանք - Նուագ, երգ ու պար եւ անակնկալներ :

Ճաշագին՝ 200 Ֆ. :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
47 - 70 - 27 - 66 կամ 47 - 70 - 07 - 25 թիւերուն :

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԸ ԿԸ ՆՈՒԻՐՈՒԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին, 17 ռիւ - Պլէօ :

Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը :

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ : Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն :

F. R. A. - NOR SEROUND

organise un

Meeting - Débat

Thème : L'UNITE ARMENIENNE

MARDI, 18 MARS, 20 HEURES 30

PARIS

CLUB DES INGENIEURS
9 bis, Avenue d'Iéna — 75116 Paris
M° IENA

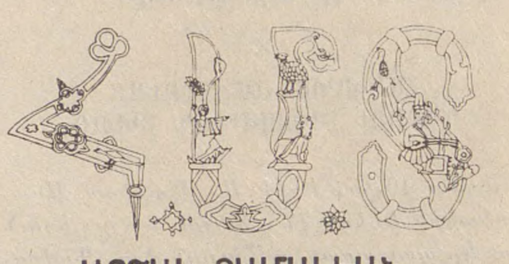

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Salle H. SAMUEL

«ԿՈՄԻՏԱՍ, ԱՏԻՍ, ՓՕԼ ԵՒԱՅԼՆ...»

Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 20.30-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ - Սամուէլ սրահին մէջ : Ունկնդրութիւն «Հայերէն» եւ «Հայկական» երաժշտական կտորներու գործ կը բացատրէ եւ կը մեկնաբանէ Գրիւսէլէն ծանօթ երաժշտագէտ՝ Պետրոս Ալահայտոյեան (հարցազրոյց) :

Մուտքը ազատ է :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԴԻՄԱԿԱՀԱՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ :

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին : Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին :

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ Ուրբաթ երեկոները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի Քարոզ

Ուրբաթ, Մարտ 14
ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

L'ÉTAPE ARMÉNIENNE au cœur de la Franche - Comté

AUBERGE D'ARMENIE

63, Faubourg de Besançon - 25200 MONTBELIARD
Tél. : 81 - 94 - 93 - 74

TRANSTOURS

VOYAGES EN ARMENIE

TRANSTOURS — UCFAF
1er VOYAGE 86 : PAQUES EN ARMENIE
départ 27 MARS — retour 8 AVRIL
Paris - Moscou - Erevan - Paris
AU PRIX PROMOTIONNEL de 5600 *frs.* (+ *visa* = 100 *frs.*)
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE
HOTELS 1er CLASSE - ACCOMPAGNATEUR EXPERIMENTÉ
○ PLACES LIMITEES ○
13 JOURS DONT 11 JOURS A EREVAN

Le prix comprend : — l'assistance aux aéroports
— le trajet aérien, les transferts aéroport / hôtel et vice versa
— l'hébergement, en hôtel de lère catégorie, avec chambre à deux lits et sanitaires.
— la pension complète.
— les excursions et visites prévues au programme avec guide local.

et «NOTRE PLUS» une visite de la Forteresse et musée de EREBOUNI (782 av. JC)
un spectacle : ballet, théâtre ou Opéra.

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (lic. 132)
25, rue d'Argenteuil - Paris 1er
Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. 42, 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
15-16
SAMEDI-DIMANCHE
15-16 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.183 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.183

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԵՐ

Երեսփոխանական եւ շրջանային ընտրութիւններու առթիւ, Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ Արմենիէն գրաւոր տասը հարցումներ ուղղած է գլխաւոր կուսակցութեանց պարագլուխներուն ֆրանսահայ գաղութը շահագրգռող հարցերու մասին:

Այս հարցումները կը վերաբերին՝ Ա) Պետական նպաստներու՝ կարգ մը հայկական հաստատութեանց անոնց գործունէութեան համար: Պիտի շարունակուի՞: Բ) Հայերէնի դասաւանդում: Գ) Դպրոցական քարթի որոշ արտօնութիւններ թոյլ տալու համար, որ աշակերտներ կարենան հայերէնի դասերու հետեւիլ կրթական այլ հաստատութեանց մէջ: Դ) Շրջանային խորհուրդները կրնա՞ն աւելի գործօն դեր խաղալ հայերէնի դասաւանդութեան համար: Ե) Ցեղասպանութեան նկատմամբ դիրքը եւրոպական Խորհրդարանին մէջ: Զ) Ապրիլ 24-ը վերածել «Յիշատակի եւրոպական օր մարդուն դէմ մարդուն անմարդկայնութեան»: Է) Թուրքիոյ ժխտական դիրքը ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին մէջ: Ը) Մշակութային եւ այլ սերտ յարաբերութիւններ խորհրդային Հայաստանի հետ, հիւպատոսարանի մը հաստատումով Երեւան: Թ) Քաղաքական բանտարկեալներու հարց, ասոնց կարգին հայր Մանուէլ Երկաթեան՝ Թուրքիա եւ Ա. Արշակեան՝ Հայաստան: Ժ) Թուրքիոյ հայկական ճարտարապետական հարստութեան լքուած վիճակը:

Կուսակցութիւններու պատասխանատուներուն դիրքը ընդհանրապէս դրական է այս բոլոր հարցերուն վերաբերեալ, ինչ որ այնքան ալ զարմանալի չէ: Կան սակայն ընթացիկ եւ ընդհանուր պատասխաններ, կան աւելի մանրամասնօրէն քննուած պատասխաններ, ինչպէս, օրինակ, Լիոնէլ Ժոսփէնի նամակը, յանուն ընկերվարական կուսակցութեան: Ան կը յիշէ իր կուսակցութեան դիրքը, Նախագահին եւ յօյթը: Լեզուի, ցեղասպանութեան հարցերու նկատմամբ արդէն, կ'ըսէ Ա. Քարտուղարը, ցարդ կատարուածը ծանօթ է: Հայերէնի դասաւանդութիւնը որոշ ճիգ կ'ենթադրէ եւ քանի մը ամիսէն կը լուսաբանի:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան - Ֆրանսա կապերուն, ան կախում ունի կառավարութիւններէն եւ անոնց բանակցութիւններէն: Քաղաքական բանտարկեալներու հարցին կապակցութեամբ, Ժոսփէն կը յիշէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը սկզբունքի դիրք մը ունի, անկախ երկիրներէ եւ մարդոցմէ: Հուսկ, Թուրքիոյ հայկական ճարտարապետական կառոյցներուն մասին, կը խորհի որ բանակցութիւնները անհրաժեշտ են Թուրքիոյ հետ, բայց երկկողմանի բնոյթէն անդին, Եւրոպայի Խորհուրդին միջոցաւ:

Ֆիթերման, յանուն համայնավար կուսակցութեան, նաեւ բաւական երկար մանրամասն պատասխան մը գրկած է: Հոս ալ պատասխանները դրական են, ինչ կը վերաբերի մշակութային զարգացման, հայերէնի դասաւանդման, դպրոցական քարթին, հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման, յիշատակի օրուան մը հաստատման, Հայաստանի հետ յարաբերութեանց զարգացման: Աւելի մանրամասնութիւն կ'ուզէ ունենալ երկու բանտարկեալներուն մասին: Ճարտարապետական հարստութեան փճացման մասին, հարկ է բողոքներ ներկայացնել եւ կառավարութիւնը պէտք է ընէ:

Շատ աւելի կարճ ու ամփոփ է Շիրաքի կուսակցութեան պատասխանատուին նամակը, որ ընդհանուր գիծերու մէջ, պարզ է, դրական է, այս օրերուն ոչ մէկ պատասխան կրնայ ժխտական ըլլալ:

× Մէթին Թոքէր, «Միլլիյէթ»ի Մարտ 14-ի թիւին մէջ, կ'անդրադառնայ ֆրանսական ընտրութիւններուն եւ Հայերուն ակնկալութեանց: Ըստ իրեն, կը սխալին այն Թուրքերը, որոնք կը կարծեն թէ ընդդիմադիրներու յաղթանակէ պարագային ֆրանսական նոր կառավարութեան դիրքը կրնայ փոխուիլ: Շիրաքներն ալ երես պիտի չդարձնեն Հայերուն: Բայց կը սխալին նաեւ անոնք - որոնք կը խորհին թէ Հայերու եւ Յոյներու ազդեցութեան տակ, Ֆրանսա միշտ ժխտական դիրք պիտի բռնէ Թուրքիոյ նկատմամբ: Արդէն իսկ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կը բարելաւուին:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 7 - 10)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՐ - ԴԱՒԹԵԱՆԻ «ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ»Ը ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Հայաստանի ակադեմիան ձեռնարկած է «Տնտեսական պատմութեան վաւերագրեր» խորագիրը կրող հայագիտական աշխատութիւններու մատենաշարի հրատարակութեան: Առաջին գործը եղած է ԺԷ. դարուն Հնդկաստան, Նեփալ եւ Թիպէթ այցելած միջնադարեան վաճառական եւ ճամբորդ Յովհաննէս Տէր - Դաւթեանի «Առեւտրական օրագիր»ը: Մատենաշարին մէջ կը մտնեն տասնեակ հատորներ, որոնք հարուստ նիւթ կը պարունակեն Հայաստանի տնտեսական կեանքի երեւոյթներու, սահմանակից եւ հեռաւոր երկիրներու հետ Հայաստանի կապերու ուսումնասիրութեան համար: Նոր ջուղայեցի վաճառականին «Առեւտրական օրագիր»ը երկար ատեն կը գտնուէր Փորթուկալի ազգային գրադարանը: Երեւանի Մատենադարանի գիտնականները ստացած են ծաւալուն ձեռագրի մանրաժապաւէնը, որուն վերծանման արդիւնքները գերազանցած են բոլոր ակնկալութիւնները: Հնդկաստան եւ Չինաստան այցելած հայ վաճառականներէն մնացած միակ օրագիրն է այս, որուն մէջ Յովհաննէս Տէր - Դաւթեան գրառումներ կատարած է 1682-էն մինչեւ 1693 թուականը, պահած տեղեկութիւններ՝ այդ երկիրներուն մէջ օտարականներու հետ կատարուող առեւտուրի եղանակներուն, դրամական միաւորներու փոխարժէքներուն մասին, ինչպէս նաեւ տուած է շատ մը լեզուներով արտայայտուած եւ ներկայիս մոռցուած տնտեսական, հաշուապահական եւ երկրաչափական եզրեր: Միայն Թիպէթի մայրաքաղաք Լհասա գտնուած է հինգ տարի եւ ուսումնասիրած է տեղական լեզուն եւ սովորութիւնները: Ժամանակագրական առումով ան աշխարհի մէջ չորրորդ մարդն է, որ գրաւոր վկայութիւն ձգած է Թիպէթ կատարուած այցելութեան մասին, որ մինչեւ Ի. դար փակ էր օտարականներու համար: Հնդկաստանի մէջ ճամբորդը ապրած է Կալկաթա, Սուրաթ, Աքքրա, ուր շփումներ ունեցած է նաեւ տեղաբնակ Հայերու հետ, իսկ Նեփալի մէջ ան ապրած է Քաթմանտու: Այս բոլորի մասին հետաքրքրական տուեալներ կան Յովհաննէս Տէր - Դաւթեանի եզակի օրագրին մէջ: Երեւանի Մատենադարանին մէջ կ'ուսումնասիրուին ու կը հրատարակուին բազմաթիւ ձեռագիրներ, որոնք գրուած են հին եւ միջին հայերէն, յունարէն, լատիներէն, հին սլաւոներէն, արաբերէն եւ շատ մը այլ լեզուներով:

×

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Երեւանի հրատարակչականներէն քանի մը տասնեակ հազար տպաքանակով լոյս տեսած են Ֆրանսացի հեղինակներու գործեր: Հրատարակուած երկերն են՝ Անտրէ Մորուայի «Յոյսեր եւ յուշեր» հրապարակագրութիւններու հաւաքածոն, Անթուան տը Սէն Թ'էկզիւփէրիի «Փոքրիկ իշխանը» հէքեաթը եւ Ժան - Փօլ Սարթրի թատերախաղերը՝ «Թատերգութիւն» խորագրով:

×

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՖԱՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հունգարական հողի բոլոր գոյները առած է նկարչական եւ գծագրական աշխատանքներու այն շարքը, զոր ստեղծած է Սուրէն Սաֆարեան: Հունգարիոյ բնութիւնը, ժողովուրդը, ճարտարապետական յուշարձանները պատկերացնող գործերուն մէջ մասնագէտները կը նշեն վարպետին ինքնատիպ աշխարհընկալման սրութիւնն ու թարմութիւնը: 63-ամեայ նկարիչին գործերը ծանօթ են Հայաստանի մէջ: Անոնց գլխաւոր թեման պատերազմն է: Մասնակցելով Բ. Աշխարհամարտին, ան Կովկասի լեռներէն հասած է մինչեւ Պեռլին, տեսածը փոխադրած կտաւներու վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՔԹ. ՌԱԱՏ Դամասկոս գացած էր Հինգշաբթի օր, ուրկէ Փարիզ պիտի վերադառնար, հետը բերելով Ծիհատին վերջին պահանջները: Ինք որոշ չափով լաւատես յայտարարութիւններ ըրած է, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երեք պատանդներուն, բայց ըսած է թէ Սէօռա պէտք է մեռած ըլլայ եւ թէ ոչ մէկ տեղեկութիւն կրցած է քաղել Անթէն 2-ի լրագրողներուն մասին: Սէօռայի մահուան մասին զանազան լուրեր կուտան «Մոնտ» եւ «Էքսփրէս»: Ըստ առաջինին, Սէօռա սպաննուած էր Փետրուար 19-ին, այսինքն երկու Իրաքցիներու արտաքսումէն առաջ, իսկ երկրորդին՝ Սէօռա մեռած էր Փետրուար 5-ին իսկ եւ այդ լուրը Ֆրանսայի տրուած էր ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ: Ասկէ զատ, Ծիհատը վիտէօ մը յանձնած է անգլիական գործակալութեան մը, ուր կը տեսնուին Ֆրանսացի երեք պատանդները, որոնք կոչ կ'ընեն Ֆրանսական իշխանութեանց:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՓՈԽԱՐԺԷՔԸ

Անցեալ օր մշակութային երեկոյթէ մը ետք ներկաները բոլորուեցան ընթրիքի սեղաններու շուրջ: Ուրախ էր մթնոլորտը. օրուան թամադան բաժակ ի ձեռին կը դառնար աջ ու ձախ, խօսք առնելու հրաւիրելով ներկաներէն այս ու այն: Աւելորդ է թերեւս ըսել, թէ արտայայտութիւններու առանցքը կը կազմէր հայ մնալու, ինքնութիւն, լեզու պահպանելու ջանքը, այս ուղղութեամբ թափուած աշխատանքը ու բոլորին ընկերացած անկեղծ մաղթանքներ այս մասին:

Ներկաներուն մէջ էր նաեւ ապահովագրութեան գրասենեակի տէր ազգային մը: Յանկարծ իրեն դարձաւ, այս մտահոգութիւնը ու անոր դժուարութիւնը, դառնութիւնը մեր բոլորէն աւելի իր մորթին վրայ կրող պատասխանատու մը, հարց տալով.

- Մեր հայութիւնն ալ կ'ապահովագրէ՞ք արդեօք:

- Անշուշտ, անմիջապէս. եղաւ պատասխանը, զոր ներկայ բազմութիւնը ողջունեց ծափով, խանդավառ բացագանչութիւններով:

Լա՛ւ էր մեր հայութիւնը ապահովագրելու գաղափարը. սակայն խանդավառ սեղանակիցներ մտածեցի՞ն արդեօք այդ ապահովագրութեան համար վճարուելիք «փոխարժէք»ին մասին եւս:

ԱՐՓԻ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻԻ ԵՒ ՎԻԷՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Երկու մրցում միայն, անցեալ շաբաթ, պատուոյ դասակարգի մեր ակումբներուն համար: Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին, Շամպէրիի մէջ, յաջողեցաւ հաւասար (0 - 0) արդիւնք մը ձեռք ձգել, իր խաղցողներէն երկուքը արտաքսուեցան խաղավարին կողմէ. անկասկած պիտի պատժուին, գոնէ մէկ խաղի համար եւ խումբը, յաջորդ մրցման, պիտի չկրնայ դաշտ իջնել իր լաւագոյն կազմովը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաջորդ հանդիպումը՝ Միզէրիէօի մէջ: Վալանս պաշտօնական մրցում չունէր Մարտ 8-ին: 16-ին, կ'ընդունի Վիլֆրանշի պահեստը:

Մարսէյլի երկու ակումբները դէմ - դիմաց ելան Կիրակի օր: Մրցում մը՝ որուն արդիւնքը թերեւս ծանր կշռէ մօտիկ ապագային, մանաւանդ Սէն - Թ'Անթուանի համար՝ որ խաղին 83-րդ վայրկեանին տեղի տուաւ: Կազարեան նշանակեց հանդիպման միակ կոլը ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւի: Արդիւնքը հիասթափութիւն պատճառած է Սէն - Թ'Անթուանի խաղացողներուն եւ վարիչներուն, մանաւանդ որ մրցումը տեղի կ'ունենար իրենց դաշտին վրայ:

Արծիւ կը թուի թէ յառաջդիմութեան մէջ է: Հիմակուհիմա կը մնայ դասաւորումին վերջին աստիճանին վրայ: Սէն - Թ'Անթուան ալ շատ հեռու չէ անկէ: Երկուքն ալ պէտք ունին քիչ մը բախտի, բայց մանաւանդ շատ ճիգերու, խուսափելու համար անկումէ:

Աւելի վար դասակարգերու մէջ, անկումի վախ չկայ Վիէնի համար՝ որ յաղթեց Սաթոնէի (1 - 0) եւ ոչ ալ՝ Նիսի Հայ Մարզականին, հակառակ որ պարտուեցաւ (2 - 0) Պօսօլէյի մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ «ՄԵԾ ԿՐՏՍԵՐԸ»

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

Լոս - Անճըլըսի մամուլը յարատեւ փոփոխութիւններ կը կրէ: Անդրադարձած էի անոր խայտաբղէտ վիճակին, «Յառաջ»ի մէջ, 1985 Սեպտեմբեր 6-ին: Այդ օրերէն ի վեր արդէն կարեւոր երկու նորութիւն կայ: Առաջինը՝ որուն պիտի անդրադառնամ առանձին, Հ. Յ. Դ.ի պաշտօնաթերթ «Ասպարէզ»ի կրած դրական փոփոխութիւններն ու բարեփոխումներն են: Երկրորդը, որ նիւթն է այս յօդուածին, Հայ Կեանք - Արմինիըն Լայֆ երկլեզու թերթի ծնունդն է:

Հոկտեմբեր 1985-էն ի վեր լոյս կը տեսնէ այս շաբաթաթերթը: Ցարդ՝ 21 թիւ, սովորաբար 40 էջ ծաւալով, 16 էջը անգլերէն, 24-ը՝ հայերէն: Թերթին արտօնատէրն ու վարիչ խմբագիրն է երիտասարդ այլ փորձառու Արօ Ճապարեան, որ մէկն էր նաեւ մօտ տասնամեակ մը առաջ հրատարակուիլ սկսող Նոր Կեանք թերթի հիմնադիրներէն (Վահան Ճանսըզեանի հետ, եւ Սարգիս Մաճառեանի գործակցութեամբ): Այս անունները թերեւս ծանօթ են Լիբանահայերու: Բոլորն ալ կը պատկանին 1960-ական եւ 1970-ական թուականներուն Պէյրութէն Ամերիկա հասած սերունդին, որոնց մասին կարելի է ըսել որ 1965-էն 1975 (մօտաւորապէս) Ամերիկան հասկնալ սորվեցան, եւ 1975-ին, նոր գաղթականութեան թափ առնալէն ետք՝ նետուեցան մամլոյ ասպարէզին մէջ, հիմնովին դիմափոխելով զայն:

«Նոր Կեանք», «Նոր Հայ» (այս երկրորդը՝ այժմ փակուած) եւ «Հայ Կեանք» Արմինիըն Լայֆ թերթերէն առաջ ալ կար ոչ - կուսակցական, մանաւանդ անգլիատառ մամուլ մը, որ կը մրցէր կուսակցական մամուլին հետ, եւ բաժանորդներու թիւով գրեթէ միշտ, ու լրատուական որակով՝ յաճա՛խ կը գերազանցէր կուսակցական մամուլին (Արմենիըն Ռիփորթըր, Արմինիըն Օպզըրվըր, Արմինիըն Քուրիըր): Սակայն Ճանսըզեան - Ճապարեան - Մաճառեանի ներմուծած երեւոյթը սա էր որ փորձեցին հրատարակել շաբաթաթերթեր, այս կամ այն չափով երկլեզու, որոնք կը հիմնուորուէին մի քանի «նոր» սկզբունքներու վրայ, - «նոր» անշուշտ, միայն հայ մամուլին համար:

(Ա). - Կը հրատարակուէին բազմահազար օրինակներով, կը ցրուէին, մանաւանդ առաջին վեցամսեային, ձրի: Նոր Կեանք կը յայտարարէր որ իր տպաքանակ - թիրաժը 15.000 էր: Հայ Կեանք՝ կ'ըսէ որ 25.000 է: Թէեւ այս թիւերը 100 տոկոսով վստահելի չեն միշտ, կասկած չկայ թէ տպաքանակը շատ մեծ է եւ կը հիմնաւորէ թերթը յայտարարութիւններ ծախելով պահելու որոշումը: Անկասկած, Հայ Կեանքն ալ, իր նախորդներուն նման, վերջին հինգ ամիսը ապրած է իր հիմնադրին դրամագլուխով եւ յայտարարութեան բերած եկամուտով: Եւ այս եկամուտը արհամարհելի չի կրնար ըլլալ, քանի որ Լոս - Անճըլըսի մէջ՝ ամերիկեան տնտեսական կեանքը, նոր գաղթող պիզնէսի մարդոց մրցակցութիւնը եւ հայկական թերթերու յայտարարութիւններ ծախող գործակատարներու աքնաջան, այլ համոզիչ աշխատանքը ստեղծած են հասարակութիւն մը՝ որ յայտարարութեան համար դրամ կը ծախսէ: Ամերիկահայուն համար ֆրանսական թերթերը («Լը Մոնտ», մասնաւորաբար), ինչպէս նաեւ ֆրանսահայ մամուլը կը թուին անպաճոյճ ու խստաբոյր, որովհետեւ չեն խճողուած յայտարարութիւններու բազմապիսի տեսակներով: Անո՛նք կ'ապրեցնեն ու կը զօրացնեն (ինչպէս երբեմն կը տկարացնեն) հայ մամուլը: Կամաց - կամաց այս պիտի ըլլայ իրականութիւնը՝ նոյնի՛սկ կուսակցական մամուլին համար: Իմ տպաւորութիւնս այն է որ Հայ Կեանքի էջերու տարածքին մօտ 40 առ հարիւրը յատկացուած է յայտարարութիւններու: Էջերը խճողուած են, սակայն էջադրութիւնը անճաշակ չէ, տրուած պայմաններուն մէջ:

(Բ). - Թերթին հիմնադրումէն վեց ամիս յետոյ, կը սկսի բաժանորդագրական արշաւ, որուն արդիւնքները երբեք յստակ չեն, սակայն կարելի է ըսել որ թերթը ձրի ստացողներուն մէկ երրորդէն մինչեւ կէսը, լաւագոյն պայմաններու տակ, կրնայ բաժանորդագրուիլ: Հայ Կեանքի բաժանորդագրական արշաւը համեմատաբար նոր է, եւ արդիւնքները անծանօթ են այս տողերը ստորագրողին:

(Գ). - Այս մամուլը չի տառապիր կուսակցական մամուլի «լրջութեան» մարմաջէն, ինչ որ սկիզբը դրական երեւոյթ կը թուի: Առատ են լուսանկարներ, անձերու հետ տեսակցութիւններ՝ որոնք դիւրաւ ինքնագովութեան կը վերածուին, եւայլն: Խառն ու դժուար արժեւորելի երեւոյթ մըն է մամուլ - ժողովուրդ նմանութիւնը, քանի որ, անշուշտ, նման պարագայի մը՝ մամուլը կը կապկէ իր ժողովուրդի լաւ ու դէշ կէտերը, հաւասարաբար: Սակայն ի՛նչ ալ ըլլայ մեր անձնական «վճիռը», կը մնայ երեւոյթը: Մամուլ մը կը ստեղծուի, եւ որոշ չափով կը տիրապետէ շուկային, որ իր ժողովուրդի առաքինութիւններուն եւ տկարութիւններուն հայելի՛ն է, առանց, դժբախտաբար, անոր ընկերային իրականութիւններուն հաւատարիմ հայելին ըլլալու: Այլ խօսքով, ճիշդ է որ մեր ժողովուրդի առօրեան աւելի՛ կ'արտացոլուի այս «նոր» մամուլին մէջ, քան մեր հաւաքական կեանքի շատ մը ծալքերէն խզուած կուսակցական եւ ինքնակոչ - դաստիարակիչ մամուլին մէջ: Բայց եւ այնպէս, քանի որ այս նոր մամուլը ամէն մարդու հետ լաւ է, ամէն կողմի հետ լաւ է, մի քանի «ազատ կարծիք»ի սիւնակներէ դուրս սուր խօսք չարտօներ, կարելի չէ ըսել, անո՛ր մասին ալ, որ իրապէս կը ցոլացնէ խայտաբղէտ գաղութի մը բազմապիսի իրականութիւնը, ներառեալ յոռին:

Լոս - Անճըլըսի հայ նոր մամուլի ընդհանուր արժեւորումէն ետք, կը մանրամասնենք Հայ Կեանքի ներկան: Առնենք, օրինակ, Փետրուար 28-ի թիւը: Առաջին էջը մեծ եւ օգտակար լուսանկար մըն է, օդանաւէ առնուած, որ ցոյց կուտայ այն հողը, ուր պիտի շինուի Արարատ ծերանոցը, որուն ծախքը, կ'ըսուի, պիտի ըլլայ ... 12 միլիոն տոլար: Գումար մը՝ որ գոյացուած չէ տակաւին: Երկրորդ էջը՝ յայտարարութիւն մըն է, աւելի ճաշակաւոր, քան կը հանդիպինք սովորաբար ուրիշ թերթերու մէջ: Երրորդ էջը՝ նիւթերու ցանկն է, լաւ էջադրուած, յօդուածներու հեղինակներու կամ կարեւոր անձնաւորութիւններու լուսանկարներով զարդարուած: Երեք առաջին էջերը՝ առանց ոչ մէկ միջուկ ունեցող լուրի, սակայն կազմուած ամերիկեան մամուլի ժողովուրդ - յափշտակող թեքնիքներու անսայթաք տիրապետութեամբ: Էջ 4 եւ 5 ունին ազգային լուրեր՝ Լոս - Անճըլըսէն եւ Թեհրանէն: Նաեւ, անշուշտ, յայտարարութիւններ: Էջ՝ վեցն ու եօթը՝ լուրեր Գանատայէն եւ Տիթրոյիթէն: Ճապարեան լուրջ աշխատանք տարած է, թղթակիցներ ապահովելու համար՝ ուրիշ համայնքներէ: Էջ 8 - 9 տրամադրուած են գրագէտ Պօղոս Գուրեղեանի մէկ յօդուածին, «Ոտնահարում Սփիւռքահայ Արժէքներու»: Այս գրութիւնը մէկն է անոնցմէ, որ արժէք կուտայ թերթի մը կոչումին: Հոն Գուրեղեան կ'ընդգծէ թէ «հիւանդագին համեմատութիւններու հասած է՝ ամէնօրեայ մեր կեանքի մէջ Սփիւռքահայ արժէքներու ոտնահարումն ու անտեսումը»: Կը բաղդատէ գաղութին ընդունելութիւնները Հայաստանէն ժամանած Զօրի Բալայեանին եւ Պէյրութէն եկած Մուշեղ Իշխանին համար: Կը նշէ որ իշխանավայել չէին բանաստեղծ - ուսուցիչ Իշխանին համար կազմուած հանդիսութիւնները, որոնց ներկայ էին, մեծ տոկոսով, Նշան Փալանճեան Ճեմարանի շրջանաւարտները, մինչ Բալայեան «ցուցամոլական սալոնային երեւոյթներու պատրուակ» եղաւ, եւ շատեր խուժեցին անոնց: Անշուշտ Բալայեանի հանդէպ ցոյց տրուած «հոգածութիւնը» չէ որ կը նեղէ Գուրեղեան, այլ՝ ան կը տրտմի, որովհետեւ «մեզ յուզողը այստեղ սփիւռքահայ արժէքներու անտեսումն է բոլոր անոնց կողմէ, որոնք յաճախ լալկան շեշտով մը կ'ողբան նոր արժէքներու հետզհետէ նօսրացումը», Սփիւռքի մէջ:

Այս յօդուածէն ետք, էջ 10-ի վրայ «Հայ Կեանք» կուտայ լուրեր ու պատկերներ՝ Պէյրութի «Զարթօնք»էն քաղուած: Ահա ուրիշ առաւելութիւն մը, զոր կ'ըմբոշխնէ ոչ - կուսակցական մամուլը, - կրնայ արտատպել ամէն կողմէ, եթէ ուզէ: Եւ այսպէս, կը շարունակուի, միշտ լաւորակ լուսանկարներու առատ, երբեմն՝ քիչ մը շատ առատ գործածութեամբ: Ի միջի այլոց, կ'արժէ նշել որ այս թիւին մէջ Հանրի Վէրնէօյ երկու լուսանկարով մէջտեղն է, մէկը գրկած իր նորածինը, Սեւան: «Հայ Կեանք» մասնաւոր արթնութիւն կը ցուցաբերէ՝ պատկերասփիւռի եւ շարժանկարի աշխարհի հայ ու օտար աստղերուն հանդէպ:

Եզրակացութիւններու յանգելու տեղը չէ այս: Ուզեցի նշել «Հայ Կեանք»ի ծնունդն ու մօտ վեց ամիս դիմանալը, որ ինքնին լաւ նշան մըն է, անոր ապագայ կենսունակութեան համար: Կը յուսամ նորէն անդրադառնալ անոր, իր ծննդեան տարելիցին: Մինչ այդ՝ տարիքով կրտսեր այս թերթը հաւանաբար գաղութին, նաեւ Սփիւռքի ամենամեծ թերթն է՝ իր տպաքանակով:

Մարտ 4
Միտիլթաուն, - Քընէթիքըթ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԻՄԸ

Ա.

Բաւական տարիներ առաջ նամակ մը ստացած էի բանաստեղծ ու արձակագիր Արսէն Ծանեանի Իսքէնտէրունաբնակ երէց եղբայրէն: Նամակը ազգային ու համայնքին վերաբերող կարգ մը խնդիրներու վրայ գրուած էր, նաեւ կը գրուատէր մեր գրական աշխատութիւնները: Բայց այդ չէր կարեւորը: Կարեւորը այն էր որ այդ նամակը սքանչելի, մեզմէ շատերու նախանձը գրգռելու աստիճան անսխալ հայերէնով մը գրի առնուած էր, նաեւ կրնար իբր օրինակ ծառայել գեղագրութեան: Եւ տակէ ալ աւելի կարեւորը այն էր որ, Իսքէնտէրունաբնակ այդ անձը, բացի գաւառի նախակրթարանին մէջ քանի մը տարի հայերէնի դաս առնելէ, ո՛չ ուրիշ դպրոց մը տեսած էր, ոչ ալ հայկական շրջանակներու հետ մօտիկ կապ պահած: Գրեթէ առանց հեռանալու իր ծննդավայր քաղաքէն, ամբողջ իր կեանքը անցուցած էր բանեցնելով ալիւրի ջաղացք մը, զոր յետոյ լքեց ու մեկնեցաւ Հայաստան:

Ինք մեկնեցաւ, բայց ես դեռ կը պահեմ այդ նամակը, որպէսզի ամէն անգամ որ նայիմ անոր, կամ ամէն անգամ որ զայն ցոյց տամ մէկու մը, յիշեմ թէ մայրենի լեզուն տասնամեակներ ամբողջ ամուր կրնայ տոկալ նոյնիսկ եթէ չգործածուի, կամ քիչ գործածուի: Պայմանաւ որ անոր հիմը լաւ նետուած ըլլայ երախայի մը, տղեկի մը ներաշխարհին մէջ:

×

Երբեմն նամակներ կը ստանամ երէց սերունդի պատկանող անձերէ, որոնք սովորական մարդիկ են, բայց լաւ ազգայիններ: Նայելով հնաբոյր բայց գեղեցիկ գիրով գրուած այդ նամակներուն, որոնք միեւնոյն ժամանակ գրեթէ անսխալ հայերէն մը կը ցուցաբերեն, ես ինծի կը հարցնեմ թէ այս մարդիկը տարին քանի՞ անգամ այսպէս հայերէն գրելու առիթը կ'ունենան, որ կը պահեն անսխալ նամակ մը գրելու իրենց կարողութիւնը: Ոչ գրագէտ են, ո՛չ թղթակից, ո՛չ ուսուցիչ, ոչ հանրային գործիչ: Միայն թէ կ'ենթադրեմ որ ամէն իրիկուն կանոնաւոր կերպով ու մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդան իրենց հայերէն թերթը: Եւ ահաւասիկ երբ պէտք ըլլայ որ գրիչ ձեռք առնեն, կը գրեն նամակ մը, որ տասն անգամ աւելի կանոնաւոր է, քան թէ բազմաթիւ երիտասարդ գրողներու, թղթակիցներու, մանաւանդ ուսուցիչներու գրած նամակները:

Պարզ է ուրեմն որ այս անձերուն մօտ ալ, երախայութեան շրջանին, լաւ նետուած էր հայերէնի հիմը:

×

Քանի մը օր առաջ երիտասարդութեան հարցերու շուրջ կազմակերպուած հրապարակային ասուլիսի մը ընթացքին, մեր աղջիկներէն մէկը, կը գանգատէր որ մեր տղոց մօտ, տակաւին մանկապարտէզէն կամ նախակրթարանէն, լաւ հիմ չէր նետուեր հայերէն սորվեցնելու աշխատանքին մէջ: Եթէ լեզուի մը հիմը լաւ նետուած ըլլայ, այդ լեզուն դժուար կը քանդուի, դիւրին կը պահպանուի, կ'ըսէր ան:

Մայրենի լեզուի մասին այնքան շատ բան ըսուած է եւ մենք ալ այնքան շատ բան գրած ենք, որ կրնանք կարծել թէ այլեւս աւելորդ է նոյն բաները կրկնել: Բայց նորէն ալ աւելի քան կենսական օգտակարութիւն ունի կրկնելը. Հայերէն լեզուն պէտք է սորվուի այնքան կանոնաւոր եւ այնքան հանգիստ, որքան կանոնաւոր կը սորվինք քալելը, խօսիլը, ուտելը, եւայլն: Մայրենի լեզուն ա՛յնպէս է որ մարդուս մօտ կը դառնայ մէկը իր վարժութիւններէն եւ սովորութիւններէն, կամ գիտելիքներէն, զորս մինչեւ իր կեանքին վերջը պիտի գործածէ նոյնիսկ առանց յիշելու թէ ի՞նչպէս եւ երբ սորված է: Իսկ եթէ պատահի որ երկար ատեն չգործածէ զայն, գործածելու առիթը չունենայ, այդ գիտութիւնը իր գիտակցութեան ամէնէն խորունկ խաւերուն մէջ պիտի գոյատեւէ, մոռացումի պիտի չտրուի: Ասիկա անհատներուն համար այսպէս է, ազգերու, հաւաքականութիւններու համար ալ:

Բայց ո՞վ պիտի նետէ այդ առաջին հիմը, երբ հիմնարկէքի շրջանին չունինք այդ գործը ընելիք մարդիկը: Պայմանները այնպէս բերեր են, որ մեր մեծ քաղաքին մէջ ալ բազմաթիւ ծնողներ զուրկ են այն մայրենիէն զոր պարտաւոր էին իրենց զաւակին փոխանցել, ուտել եւ քալել սորվեցնելու պէս: Կերպով մը՝ գաւառը քաղաք եկած է: Եւ երբ հիմնարկէքը կը կատարուի, նետուած կրաշաղախին, նետուած շաղախին մէջ կարեւոր բան մը չէ դրուած ստիպողաբար. մայրենի բարբառը:

Մեր գրագէտ ընկերներէն մէկը, որ ծնած է գաւառին մէջ, անցեալ օր հրապարակաւ կը յայտնէր թէ մեր լեզուն սորված էր տասնըհինգ տարեկանէն վերջ: Քանի՞ հոգիէ կրնանք սպասել որ տասնըհինգ, քսան տարեկանէն վերջ սորված լեզու մը, որով պիտի կարենայ գրական գործեր արտադրել երեսուն, քառասուն տարեկանին:

Ռ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան կեդրոնատեղին, Մարտ 1-ին, բացուած է Պերճ Էրզիեանի զարդանկարչական եւ մանրանկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են փայտի վրայ նկարազարդումներ, որոնք պատկերացուցած են մեր տոհմիկ արժէքներէն ընտրուած գիրեր, պատճէններ, տողեր, պատգամներ, ինչպէս նաեւ ապակեղէններու վրայ նկարուած զարդեր ու գիրեր:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Փետրուար 2-ին, ներկայացուած է Ժան Լը Լեթրագի երեք արարնոց թատերախաղը՝ «Մոնրէալի մէջ գործ չկայ», Դաւիթ Էվերեկլեանի վերամշակումով: Ձեռնարկը կազմակերպուած է ի նպաստ Միութեան «Նոր Այգ» պարբերաթերթին, որուն խմբագիրն է Մ. Նալբանդեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

Ուրբաթ, Մարտ 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, շուրջ հարիւր ունկնդիրներ հետեւեցան Լիոնի համար անսովոր դասախօսութեան մը՝ ուր երաժշտութեան և ազգագրական վերյիշումներու պիտակին տակ, դասախօսը յաջողեցաւ, մէկուկէս ժամուան ընթացքին, կերտել հայկական ութեամբ յորդող մթնոլորտ մը: Եղան յուզուողներ. վերջաւորութեան, կային արցունքոտ աչքեր...

Երեկոյթը կազմակերպած էր Լիոնի Մշակութային Ընկերակցութիւնը՝ որուն նախագահը, Պ. Գեղամ Կանանեան, բարեւելէ վերջ ներկաները, պարզեց թէ դասախօսը Պ. Պետրոս Ալահայտոյեան ինչ նպատակաւ կը գտնուէր Լիոնի շրջանին մէջ, քանի մը շաբաթներէ ի վեր:

Ծնած Պէյրութ, նախկին աշակերտ Ճեմարանին, ջութակահար եւ յետագային ուսանող երաժշտագիտութեան, Պ. Ալահայտոյեան, լքելով պելժիական ծայ-նասփիւռի կայանի մը մէջ ունեցած իր պաշտօնը, առաքելութիւն տուած է ինքզինքին արթնցնել հայ պապիկներու եւ մամիկներու մտքին մէջ հին - հին յիշատակներ, երգեր ու պատմուածքներ եւ երիզի վրայ առնել զանոնք, փրկել կորուստէ:

Ազգագրական գիտութեան ի սպաս, քաջալերանքի արժանի, աշխատանք մը՝ զոր Պ. Ալահայտոյեան, աւելի քան տարիէ մը ի վեր, կը կատարէ իբր անհատական ձեռնարկ մը, առանց կայուն նիւթական միջոցներու, ապաւինելով բախտին: Ֆրանսայէն յետոյ կը յուսայ, Ցուլի - սին, անցնիլ Քալիֆորնիա: Լիոնի մէջ արտայայտուեցաւ ֆրանսերէն լեզուով:

Իր դասախօսութիւնը սկսաւ, բնականաբար, շեշտը դնելով Կոմիտասի կատարած աշխատանքին վրայ: «Առանց ատոր, հայկական երաժշտութիւն պիտի չըլլար ու թերեւս ան պիտի նկատուէր բիւզանդական կամ թրքական երաժշտութեան մէկ աղքատ տարբերակը, մնալով սոսկ գիւղական եւ անգիտանալով գիւղը, ասոր հողէն բխած օրօրներով, սիրոյ եւ տըխրութեան երգերով»:

Ներկաներուն առիթ տրուեցաւ, մերթ ընդ մերթ, ունկնդրելու վարդապետին եւ անոր մօտիկ հեղինակներուն ստեղծագործութիւններէն ոմանք:

Իր ելոյթին երկրորդ մասին մէջ, Պ. Ալահայտոյեան տուաւ տեղեկութիւններ ծերուններու մօտ իր կատարած հետախուզութիւններուն մասին. լսեցինք քանի մը երգեր, պատմուածքներ իր հաւաքածներէն: Դասախօսին մասնաւոր կերպով գոհունակութիւն պատճառած է Փարիզի շրջանին մէջ Պ. Խաչիկ Ներսէսեանի բերանէն իր քաղած 11 երգերը, հասկնալի գաւառաբարբառով մը երգըւած:

Վերջին մասին մէջ, Պ. Ալահայտոյեան խօսեցաւ հայապահպանման մասին: Գիտցաւ տալ իր խօսքերուն անկեղծ հայկայկանութեան ազդու շունչ մը՝ ինչ որ յուզեց ներկաները: Ըստ իրեն, ազատ Ֆրանսայի մէջ պէտք է մնալ հարիւր առ հարիւր հայ եւ ըլլալ հարիւր առ հարիւր ֆրանսացի...: Այս ուղղութեամբ ճիգը պէտք է ըլլայ ամէնօրեայ. հաւատարիմ եւ հաղորդակից մնալը հայ բնիկ երաժշտութեան պիտի ըլլայ անկասկած այդ ճիգին մէկ կարեւոր մասը: Գոնէ այդպէս հասկցանք մենք այս երեկոյթէն բըխած դասը: Երեկոյթ մը՝ որ նկատեցինք թէ հոգեկան հաճոյք պատճառեց ներկաներուն լայն մեծամասնութեանը. գոհունակ էին բոլորը եւ՝ արթուն, ինչ որ յաճախ չէ որ կը պատահի դասախօսութենէ մը վերջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100-ԱՄԵԱԿ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ԵԱՆ'ՑԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մարտ 8-ի երեկոյեան, Եան'ց Ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գրական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Ակումբին եւ Կեդրոնականի հաբիւրամեակի Յանձնախումբին, Վարժարանին յոբելենական հանդիսութիւններու շրջագիծին մէջ:

Ժամը 20.30-ին երեկոյթին բացումը կատարելով Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախագահը՝ Արթօ Մանուկեան, կը ներկայացնէր օրուան բանախօսը՝ Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեան, ծանօթ անուն մը հայագիտութեան մարզին մէջ, նշելով որ «ան 1972-էն 1974 ուսումնական երեք տարեշրջան դասաւանդած է Կեդրոնականի մէջ հայերէն լեզու եւ գրականութիւն»:

Դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Կեդրոնականի գրական հունձքը»: Հ. Լեւոն Վրդ. նախ կը նշէր, թէ անձի մը կամ հաստատութեան մը մասին խօսելու համար երկու՝ գրեթէ հակասական՝ պահանջներ կը ներկայանան. մին՝ առարկայականութեան, միւսը՝ մտերմութեան: Նկատի առած այն՝ որ ինք ուսուցիչ եղած է Կեդրոնականի մէջ, դժուար պիտի ըլլար անոր մասին խօսիլ բոլորովին անանձնական ձեւով մը, բայց գիտել կուտար նաեւ թէ նման բան մը ոչ իսկ կարելի է սպասել ոեւէ Հայէ, քանի որ «Կեդրոնականն ալ, անտարակոյս, կը պատկանի մեր այն հաստատութիւններու, այն աւանդներու շարքին, որոնք սեփականութիւնը եւ հարստութիւնն են բովանդակ հայ ժողովուրդին: Վարժարան մը՝ ուր Մեծասքանչին մայրենի կաթով սնած են Աճառեաններ, Զօպանեաններ, Երուխաններ, Մեծարենցներ, Թէքէեաններ, Սարաֆեաններ, ու պահուս յիշելու համար միայն ամէնէն ակնառուները մեր մշակոյթի ջահակիրներու շարանին, որ հո՛ն այդ ակումբի բոյլն վառած են իրենց հոգիին ջահը, չի՛ կրնար չըլլալ էապէս ու գերազանցօրէն «ազգային» կամ, եթէ կ'ուզէք, «համազգային» հաստատութիւն մը, բառին բովանդակ ընդունելութեամբ»:

Դասախօսը անդրադառնալէ ետք ընդհանրապէս հայկական վարժարանի նպատակին հայ լեզուին ու մշակոյթին, որով եւ հայ ինքնութեան պահպանման գործին, կը նշէր թէ «եղած են ու կան վարժարաններ, որոնց դերը շատ աւելի անդին կ'երթայ սոսկ հայեցի սերունդներ հասցնելու առաքելութենէն, քանի որ անոնք կը ստեղծեն նոյնինքն անհրաժեշտ տարրերն ու պայմանները այդ առաքելութեան կատարման»: Այս իմաստով ալ վեր կ'առնէր Կեդրոնականի մը կամ Գէորգեան Ճեմարանի մը կամ Մուրատ - Ռափայէլեանի մը դերը մեր մշակոյթի պատմութեան որոշ մէկ հանգրուանին: Այդ հաստատութիւնները ստեղծած են միջավայր մը, աւանդութիւն մը, մթնոլորտ մը, ոգի մը, որ տասնամեակներու ընթացքին վերաբերումի անխուսափելի կէտ մը եղած է մեր ազգային եւ մշակութային կեանքին համար:

Այնուհետեւ Հ. Լեւոն Վրդ. հպանցիկ ակնարկ մը կը նետէր Կեդրոնականի տեսուչներուն եւ ուսուցիչներուն, հաստատելու համար որ Կեդրոնականը առողջ, աննախապաշար եւ բազմատարրութեան մը լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկը եղած է մեր ազգային իրականութեան մէջ: Ապա նշելէ ետք, թէ Կեդրոնականը, իր գոյութեան առաջին օրերէն սկսեալ, յաջողեցաւ ստեղծել մշակութային կենսունակութեան եւ հայեցի մտաւորական կազմաւորումի առանձնաշնորհեալ միջավայր մը, դասախօսը կը յիշէր քանի մը անուններ Կեդրոնականի գրական - հայագիտական հունձքէն՝ բացի նախապէս նշուածներէ՝ Սուրէն Պարթեւեան, Արշակ Ալպօյաճեան, Օննիկ Չիֆթէ - Սարաֆ, Գեղամ Բարսեղեան, Պիմէն Զարդարեան, Հրաչ Զարդարեան, Բագարատ Թեւեան, Յակոբ Մնձուրի, Ա. Շաւարշ, Հայկազուն Գալուստեան ու տակաւին՝ Վարդան Կոմիկեան, Կարպիս Ճանճիկեան, Թորգոմ Սրապեան, Օննիկ Բալուեան, Մկրտիչ Հաճեան, Սոնա Տէր - Մարգարեան եւ շատ ուրիշներ:

Դասախօսը խօսելէ ետք Կեդրոնականի ու Պէրպէրեանի կապերուն, անոնց գրական սերունդի ստեղծած շարժումին մասին, կը նշէր. «Ցատկանշող գիծ մը, որ պիտի ուզէի նշմարել Կեդրոնականի գրականի սերունդին մէջ, ներանձնապաշտ հակումն է բանաստեղծութեան իր լաւագոյն ներկայացուցիչներուն՝ Մեծարենցի եւ Թէքէեանի, որ ձեւով մը պիտի շարունակուի նաեւ կրտսեր սերունդին մօտ, շատ տարբեր՝ Սիամանթոյի մը կամ Վարուժանի մը «առարկայական» բանաստեղծութենէն: Կը խորհիմ թէ այս երեւոյթը, մասամբ, կը բացատրուի անով՝ որ Կեդրոնականի պարագլուխները, Մեծարենց եւ Թէքէեան, ինչպէս Պէրպէրեանինները՝ Ինտրա ու Զարիֆեան, բանաստեղծութեան իրենց գլխաւորութեամբ, կը կապուին ուղղակի Պոլսոյ հայ քնարերգութեան ակերուն՝ Պէշիկթաշլեան - Դուրեան - Տէմիրճիպաշեան երրեակին»: Կեդրոնականի գրական սերունդին այլ մէկ յատկանիշը նկատելով նորարարութեան ուժը եւ խիզախութիւնը՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան կը հաստատէր, թէ «Մեծարենց, Սարաֆեան եւ, այլ ուղղութեամբ, Գալուստեան - Ճանճիկեան - Ա. Շաւարշ Երրեակը, Սիամանթոյի Վարուժանի եւ Ինտրայի հետ, կը ներկայացնեն Ի. դարու արեւմտահայ գրականութեան ամէնէն նորարար միտումները: Բայց մինչ Վարուժանի մօտ լեզուին դասական դրոշմը մասամբ կը մեղմացնէ «ձեւ»ի, խորքի, մերձեցումի «ընդվզեցուցիչ» նորութիւնները - յիշենք պոռնկագրութեան մեղադրանքը, - եւ նման դեր մը կը խաղայ, թէեւ տարբեր ձեւով, Ինտրայի մը ներաշխարհին արձակ հանդամանքը, Մեծարենցի մը պարագային, ընդհակառակն, «դայթակղութեան» կորիզը իր ամբողջ մերկութեամբ կը պարզուի: Եթէ Սարաֆեան մը նուազ դայթակղեցուցած է անձնապէս, այնու որ արդէն մաս կը կազմէր «դայթակղական» հոսանքի մը - «Փարիզի տղոց» խումբը, - հաւանօրէն աւելի դըժուար մարսուէր Գալուստեան - Ճանճիկեան - Շաւարշի բացած ուղին, եթէ Ճանճիկեանի վաղաժամ մահը եւ միւս երկուքին տարաժամ հրաժարումը բանաստեղծութեան բեմէն՝ մեծ մասամբ ուշադրութենէ վրիպեցուցած չըլլային այն ինչ որ հանրութեան ակնարկները իր վրայ սկսաւ հրաւիրել անոնց հոգեկան ժառանգներուն՝ յատկապէս Զահրատի եւ Խրախունիի հրապարակի վրայ յայտնութեամբ»: «Եզրափակելէ առաջ, - կ'ըսէր դասախօսը, - պիտի ուզէի մատնանշել տակաւին՝ թէ Կեդրոնականը անհաղորդ չէ մնացած գաւառի շունչին ալ: Ուսուցչական կազմէն Հրանդ, աշակերտներէն Գեղամ Բարսեղեան, Մեծարենց, Մնձուրի, գրական ներկայացուցիչներն են գաւառէն հասած ու Կեդրոնականէն որդեգրուած սաներու փաղանգի մը: Եւ ինչո՞ւ չէ: Մայր հողէն ու անցեալէն եկող, թթուածին ու աւիշ ջամբող, արիւն նորոգող այս թարմ ու հարազատ շունչը չէ՞ր ամէնէն զօրեղ ազդակներէն մէկը՝ Կեդրոնականի ոգին յաւերժացնող»:

Դասախօսութեան ընթացքին, մէջընդմէջ կը կատարուէին արտասանութիւններ ու ընթերցումներ Կեդրոնականի սերունդի գրականութենէն: Անահիտ Թէրզեան կ'արտասանէր Վահան Թէքէեանէն «Կ'անձրեւէ տղաս»ը եւ Միսաք Մեծարենցի «Հիւղը», իսկ Վիլմա Պէօրէքեան՝ Հայկազուն Գալուստեանի «Խաղաղութիւն»ը եւ Ա. Շաւարշի «Տենչանք»ը, մինչ Կարապետ Տաքէսեան կը կարդար Նիկողոս Սարաֆեանէն («Արմատ նետել») եւ Յ. Մնձուրիէն էջեր:

Յաւարտ դասախօսութեան, ակումբին մէջ տրուեցաւ ճաշ մը, որուն մասնակցեցան քառասուն հոգի: Սեղանը վարեց Հրանդ Աճէմեան, մէջընդմէջ խօսք տալով Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Վարդան Վրդ. Քէշիշեանի, Մարկ. Նշանեանի, Գրիգոր Պըլտեանի, Արփի Թոթոյեանի, Զարեհ Սարեանի (երիցագոյն Կեդրոնականցի), Ստեփան Իյնէճեանի եւ Պարգեւ Շամիկեանի՝ որոնք վեր առնելով Կեդրոնականի նման վարժարանի մը դերը, ոգին, մաղթեցին որ բազմանան նման հաստատութիւններ մեր իրականութեան մէջ:

Գրական եւ մտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ վերջ կը գտնէր երեկոյթը կէս գիշերին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԳԻՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Վերջում էլ մի պարկ մեր տնից կարտոլ լցրեց, տուեց նրան, որ տանի տուն. խեղճ մարդը ութ երեխայ ունի, թող տանի, երեխէքը կ'ուտեն: Իսկ այդ խեղճ մարդու գիւղացիները 1918 թուականի թալանին սրբել էին մեր գիւղերը, եւ երեւի, կարտոլի բոխ տակ ճկած նրա երկու ձիերն էլ մեր գիւղերից գոյացած ձիերի քուռակներն էին.

Եւ այնճան ճերում - ո՞ր երկրի սրտում ...

Իսոյի Անտրէյասը ճիշդ էր ասում, որ հայ լինելը միայն պարզ ազգային պատկանելիութիւն չէ, այլ ծանր աշխատանք:

Բայց աշխարհը տեղում էր, արեւը կար, եւ մենք ապրում էինք. արտ էինք հնձում, դպրոց էինք գնում, ինչպէս հազար տարի առաջ, թոնիրներում մեր մայրերը լաւաշ էին թխում: Եւ իրենց հին ու սրբազան երգերը մոռացած, մեզ համար «Ինժեներ բալա» էին երգում, յոյսով, որ մեծանանք, ինժեներ կը դառնանք, լուսաւոր, մաքուր կեանքով կ'ապրենք: Կը նմանուենք Երեւանում սովորող մեր գիւղի տղաներին, որոնք արձակուրդներին գալիս էին մաքուր հագնըւած բոլոնեան թեթեւ թիկնոցները թեւերին գցած, այնպէս, որ խտալական շըքեղ պիտակը երեւայ: Եւ դեղամիջում սպիտակ ձեռքերը ցուցադրելով, մեզ համար անծանօթ կեանքի միջից անփոյթ հեգնանքով ուսումնասիրում էին աղբիւրից ջուր տանող գիւղի աղջիկներին: Եւ մեզ հետ իրենց այնքան լուրջ ու հեռաւոր էին պահում, որ թւում էր, թէ վաղը - միւս օրը աշխարհի բախտը իրենք պիտի տնօրինեն, թւում էր, երբ աւարտեն ու սկսեն աշխատել, ինչ - որ կարեւոր բան է փոխուելու աշխարհում, առնուազն արեւը պիտի արեւմուտքից ծագի: Մեր խեղճ ու հրաշալի տղաներ, մեր ծանր ու մեծ Պետրոս. նա փիլիսոփայականում էր սովորում, եւ նրա խորհրդաւոր մտքերի դէմ գիւղն ու ժողովուրդը մանր - մունր բաներ էին թւում, այնպէս որ, անգամ գիւղի մեծերը քաշուելով էին խօսում նրա հետ: Մի անգամ հացի սեղանի շուրջ հայրը նրան հարցրել էր, թէ աւարտելուց յետոյ ի՞նչ է դառնալու, Պետրոսը պատասխանել էր, որ դառնալու է փիլիսոփայ: Փիլիսոփայի աշխատանքը լաւ չպատկերացնելով, հայրն ասել էր.

- Բալա ջան, - ասել էր, - վարժապետի գործը կը հասկնամ, ինժեներինը կը հասկնամ, քու գործի անունն ի՞նչ է, ի՞նչ պիտի էնէս:

Պետրոսը սրտնեղել էր եւ հօր թանձրամտութեանը մէկ ընդմիշտ վերջ տալու համար ուզեցել էր շատ պատկերաւոր ու հասկնալի պատասխանել. Նայել էր շուրջը, աչքն ընկել էր սեղանին դրած խաշած հաւին, ցոյց էր տուել հաւը եւ ասել էր.

- Հաւը տեսնո՞ւմ ես:
- Տեսնիմ կը, - ասել էր հայրը:
- Մի հաւ է, չէ՞:
- Հա, - համաձայնել էր հայրը:
- Իմ մասնագիտութիւնով կարող եմ ապացուցել, որ այս հաւը ոչ թէ մի հաւ է, այլ երկու հաւ, - ասել էր ու իմաստուն մարդու մեծահոգի ժպիտով նայել հօրը:

Հայրը կարծել էր, թէ տղան կատակում է, բայց երբ նայել է նրա ինքնագոհ, յագեցած դէմքին, զայրացել էր. ցաւը քաշել էր իր առաջ ու ասել էր.

- Ուրեմն էս հաւը ես մենակ կ'ուտեմ, քու ապացուցածն էլ դու կեր, շուն - շանորդի:

Պատմութիւնն ընկաւ գիւղի բերան միւս օրը հայրն էր պատմել եւ գիւղամիջում մի կուշտ ծիծաղել էին: Ծիծաղը ծիծաղ, բայց խեղճ Պետրոսի անաււիկ հպարտութիւնը գիւղի աչքի առաջ քայքայուեց, հաւասարուեց հողին:

(Շար. 9)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան փոխան ծաղկեպսակ Հրանդ Միրզայեանի մահուան առիթով 500 Ֆ. կը նուիրեն Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

×

Նոյն տխուր առթիւ Սարհատեան ընտանիքը 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Ռատիօ - Ազգ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՇԱՌԼԸՎԻԼ. - Տէր եւ Տիկին Նուպար Անդրանիկեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին ի յիշատակ իրենց շատ հին եւ սիրելի բարեկամուհիին՝ Տարիա Կամսարականի :

Ռ Ա Տ Ի Օ – Ֆ Ո Ւ Ր Վ Ի Է Ր

Ունկնդրեցէ՛ք Ռատիօ – Ֆուրվիէրի հայկական հաղորդումը՝ Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 7.15–ին :

L'Eglise arménienne vous propose tous les lundis sur Radio - Fourvière, radio Œcuménique Lyonnaise, à 19.h15 sur FM 88.3 son émission :
«Un quart d'heure avec nos amis Arméniens».

17 mars : La semaine sainte (présentation)
24 mars : La Jérusalem arménienne.
31 mars : L'Eglise arménienne dans le mouvement Œcuménique mondial.
07 avril : Le Madénataran.
14 avril : Panorama de l'Eglise arménienne (informations).

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 20, ժամը 20-ին Առաջնորդարանի սրահին մէջ :
15, ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Նիւթ՝
«Մեծ Պահքը մեր կեանքին մէջ»

Հրաւէր ամէնուն :

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise une
JOURNEE
DU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
au profit de ses œuvres culturelles
et sociales
le Dimanche 23 Mars à partir de 11h
Musique arménienne - bar - buffet
Concours de tric-trac à 15h
au
118, rue de Courcelles - Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, Մարտ 23-ին իրենցմէ յաւերժապէս բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին :

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երէցներուն համար եւ ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն :

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
78 - 88 - 92 - 51 կամ՝ 78 - 40 - 27 - 40

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ :

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին : Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին :

F. R. A. - NOR SEROUND

organise un

Meeting - Débat

Thème : L'UNITE ARMENIENNE

MARDI, 18 MARS, 20 HEURES 30

PARIS

CLUB DES INGENIEURS
9 bis, Avenue d'Iéna — 75116 Paris
M° IENA

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն Մ Ե Ծ Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը

ՄԱՐՏ 22, Շաբաթ օր, ժամը 20.30–էն սկսեալ
Salle «M a r c e l - P a g n o l»
Rue Gounod — Villiers - le - Bel

մ ա ս ն ա կ ց ո ւ թ ե ա մ բ՝
« Յ Ա Ղ Թ Ա Ն Ա Կ » նուագախումբին,

երգիչ՝ Ե Ր Ո Ւ Ա Ն Դ Ն Ա Ճ Ա Ր Ե Ա Ն – ի

եւ յոյն երգչուհի՝ Մ Է Յ Ր Ի – ի
որուն կ'ընկերանայ յոյն նուագախումբ մը :

SOIRÉE EXCEPTIONNELLE DU CINÉMA ARMENIEN

LE VENDREDI 21 MARS, A 21 H 30

Au programme :
○ *LES SAISONS* (1975) *A. PELECHIAN*
Images de M. Vartanov, musique de Vivaldi — (noir et blanc)
○ *LES HOMMES* (1972) *E. KEOSSIAN*
Version originale arménienne — (couleurs)
Avec
Mher MKRTCHIAN, Alla TOUMANIAN, Armen GIGARHANIAN
P a r t i c i p a t i o n : 30 Frs.
CINEMA COSMOS
76, rue de Rennes, 75006 PARIS
M° Rennes et Sèvres Babylone

COMITE SARDARABAD du MNA

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մշակութային Միութեան

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19.30–էն 2.00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48 · 78 · 88 · 70 եւ 48 · 31 · 01 · 03

Տախքերու մասնակցութիւն

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1986 --

Pâques en Arménie
— Du 29 Mars au 12 Avril (via Kiev) .... 6.050 F

Spécial Cérémonie du 24 Avril et Premier Mai en Arménie
— Du 19 Avril au 3 Mai .... 6.050 F

Arménie
— Du 10 au 24 Mai .... 6.700 F

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — ıa chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré per notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél. : 47 - 42 - 10 - 35

LIC A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
18

MARDI
18 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.184 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.184

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ՝ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՉԷ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ՝ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՉԷ

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ՝ ԶԳԱԼԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ՝ ԶԳԱԼԻ ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ՝ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Ընտրական նոր դրութեան անակնկալ - ներէն մէկը այն եղաւ որ մինչեւ Երկուշաբթի առտու ժամը 6-ի մօտ, կարելի չեղաւ վերջնական արդիւնքներուն ծանօթանալ: Կիրակի իրիկուն ժամը 20-ին, հարցախոյզերու հիմնարկներն ալ չկրցան պատկերը տալ նորընտիր Ազգ. Ժողովին եւ անորոշութիւնը տեւեց ամբողջ գիշերը, մանաւանդ ընդդիմութեան համար, որու բացարձակ մեծամասնութիւնը մէկ - երկու աթոռի վրայ կը խաղար: Ուրեմն եղան խոհեմ յայտարարութիւններ, սկիզբը մանաւանդ աւելի երկրորդական դէմքերու կողմէ քան՝ պարագլուխներու, ապա կարելի եղաւ լսել Շաքան - Տէլմաս, Ժիսքար, Լիոնէլ Ժոսփէն, որոնք սակայն որոշ բան մը չէին կրնար լսել այնքան անորոշ կացութեան մը մէջ:

Վերջապէս, վաղ առաւօտեան, Ներքին նախարարութիւնը կուտար արդիւնքները. -

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ, այլ խօսքով ԷՌ - Փէ - ԷՌ առաւել Իւ - Տէ - էՖ. - 291, այսինքն միայն 2 աթոռով բացարձակ մեծամասնութիւն կ՚ապահովէ. բաւական փափուկ կացութիւն: Այս երկու հոսանքներուն առաջինն է՝ Շիրաքի կուսակցութիւնը:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ. - Ձայներու 32%-ը ապահովելով, ընկերվարականները կը յաջողին ձեռք ձգել իրենց ակնկալած 30-էն աւելին եւ 216 երեսփոխանով կը ներկայանան Ազգ. Ժողովին: Բացի 81-ի - հաշուէ դուրս - յաղթանակէն, ընկերվարականները երբեք այսքան փայլուն յաջողութիւն չէին արձանագրած: Եւ որքան ալ հակասական թուի, հարկ է հաստատել թէ ընկերվարականները իրենց պարտուած օրն է, որ յաղթանակ մը կը տանին...:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ.- Պատմական անկումը կը շարունակուի: Մառշէի կուսակցութիւնը նոյնիսկ քիչ մը նուազ ձայն կը ստանայ քան Ազգ. Ճակատը, որու հետ սակայն հաւասար ներկայացուցիչ պիտի ունենայ Ազգ. Ժողովին մէջ, 34: Յիշենք որ նախորդ Ժողովին մէջ, Համայնավար կուսակցութիւնը 44 երեսփոխան ունէր: Եւ սակայն կարելի չէ ըսել որ ընտրական դրութիւնը իրեն վնասեց, ինչպէս կ՚ըսէր ցարդ արդարացնելու համար իր պարտութիւնները, երբ երկու շրջանով մեծամասնութեան ձեւը կը կիրարկուէր: Ինչ որ սակայն միշտ կը զարմացնէ համայնավարներուն մօտ, այն է որ «Իւմանիթէ» կը յաջողի տիտղոսներ, որոնք իսկապէս «փառաւոր» են, պարտկելու համար այսքան անփառունակ նահանջ մը: Արդարեւ, համայնավար պաշտօնաթերթը կը խորագրէր Երկուշաբթի առտու. - «Համայնավար կուսակցութիւն՝ ուժ մը որ հաշուի պիտի առնուի»: Ոչ մէկ աւտօկրիտիկա փնտռելու - գտնելու եւ ի հարկին՝ բացատրելու համար պարտութեան բուն պատճառները:

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ. - Խորքին մէջ, այս վրտանգաւոր հոսանքին յաղթանակը զարմանալի չէ, որքան ալ, Երկուշաբթի առտու, վիճաբանողները «անակնկալ» կ՚որակէին պատահածը եւ պատճառներ կը փնտռէին, մեղադրելով նոյնիսկ որոշ մամուլի մը բարեացակամութիւնը Լը - Փէնի հանդէպ, մինչ կը բաւէր վերջերս քիչ մը ականջ տալ միջին Ֆրանսացիին, թաքսիի վարորդէն նպարավաճառ մը, հասկնալու համար որ հեռուները երթալու պէտք չկայ, անապահովութիւնը եւ գաղթողներու թիւը կը բաւեն: Լը Փէն 34 երեսփոխանով պիտի կարենայ նաեւ Խորհրդարանական խմբաւորում մը կազմել:

Համեմատականի այս դրութեան կարգ մը յատկանշական կէտերը կարելի է մատնանշել: Նպաստաւորուեցան՝ ընկերվարական եւ Ազգ. Ճակատ: Վնասեցին փոքրերը, որոնցմէ ոչ մէկը ներկայացուցիչ ունի Ազգ. Ժողովին մէջ, ուր 5 կուսակցութիւն կայ, այսինքն՝ Լը - Փէնի «Զորսերու պանտը», շնորհիւ իրեն, դարձաւ «Հինգերու պանտը»: Կանաչները եւ փոքր շարժումները բացակայ են:

Ծանօթ պարտուածներու մէջ յիշենք՝ Մարի - Ֆրանս Կառօ, Արլէթ Լակիյէ, Ժիզէլ Մօրօ, Ֆրանսին Կոմէզ, Ռընէ Տիմոն (կանաչ) եւ ձախ - արմատականներու նախագահը: Ժիզէլ Մօրոյի պարտութեամբ, համայնավար կուսակցութիւնը ոչ մէկ ընտրեալ կ՚ունենայ Փարիզէն:

Ընդդիմութեան (Շիրաքեան) Օ - տը - Սէնի ցանկին վրայ ընտրուած է Փաթրիք Տէվէճեան (5-րդ դիրքի վրայ էր):

Իր բերդին մէջ, այսինքն Լիոնի շրջանը, Պառի ցանկին համար կը նախատեսուէր 3 աթոռ, կը ստանայ միայն 2, մինչ Նոնի՝ 5 և Միշէլ Նուառ 3 ընտրեալ կ՚ունենան: Ասիկա կը նշանակէ որ «պառակտող»ի իր համբաւը վնասեց Պառին, որ յայտարարեց թէ որեւէ ձեւով խանգարող մը պիտի չըլլայ:

Նորընտիր ժողովը կ՚ունենայ 577 երեսփոխան, որոնց երկուքը յայտնի կ՚ըլլան շաբթու վերջ (ՍԷՆ – փիէր Է Միքըլոն եւ Ուալիս եւ Ֆութունա), բայց ոչինչ կը փոխէ, քանի որ կը նախատեսուի մէկ ընկերվարական եւ մէկ Շիրաքեան երեսփոխան: Ձեռնպահութիւնը 21%-ով, նորութիւն չէր եւ կը պամպատասխանէր ընթացիկ կացութեան: Պէտք է սակայն նուազ ըլլար:

Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսցող գիշերը հարցախոյզի մը տուած արդիւնքն այն է որ ժողովուրդը կողմնակից է համակեցութեան եւ նախընտրած նախարարապետերն են՝ Շիրաք եւ Ռոքար:

Բուն հարցը սա է. - Ի՞նչ պիտի ընէ Միթերան: Պէտք է ըսել թէ դիրքը այնքան ալ գէշ չէ, այսինքն ընդդիմութեան այս «հազիւ թէ» յաղթանակը, ռազմավարութեան աւելի լայն կարելիութիւններ կուտայ Նախագահին, որ ոչ աճապարելու պէտք ունի, ոչ ալ անպայման ընդդիմադիր մը նշանակելու որպէս նախարարապետ:

Միշտ այս դրութեան իբրեւ հետեւանք,

ՄԱՀ՝ ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶԻ

Ցաւով իմացանք, որ Մարտ 10-ին, Նիւ - Եորքի Պուս Մեմորիըլ Հոսփիթըլ Քուինզի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է գրագէտ Արամ Հայկազ (Չեքէմեան):

Ինք է, որ հակիրճ կերպով կուտայ իր կենսագրականը Մինաս Թէօլէօլեանի «Դար մը գրականութիւն» Բ. հատորին մէջ. -

«Կը ներփակեմ կենսագրական ամփոփ տեղեկութիւններ: Ամփոփ չըլլալու ի՞նչ պատճառ ունիմ որ արդէն... Ո՛չ Մամիկոնեանց տունէն եմ, ո՛չ ալ Բագրատունեաց սերունդէն, այլ՝ Հայ, անգիւղ Հայ:

Ծնած եմ Շապին - Գարահիսար, 1900 Մարտին: Հինգ եղբայրներու կրտսերն եմ: Հօրս անունը Չեքէմեան Արսէն էր, մօրս անունը՝ Իսգուհի: Հայկազը՝ ինծմէ երկու տարու մեծ եղբօրս անունն էր. կցեցի Արամին ու գրչանուն եղաւ ինծի:

«Անտաշութեան համար վտարուած էի մանկապարտէզէն ու չորրորդ դասարանին լքած՝ նախակրթարանը: Հօն Տարւնի վարդապետութիւնը սկսած էին աւանդել ու գիս անաստուած պիտի ընէին: 1915-ին ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն՝ բերդն էի եւ յետագային գրեցի այդ պատմութիւնը: Աքսորին՝ չորս տարի ապրած եմ արկածներով եւ ապրումներով հարուստ կեանք մը, Թուրքիոյ եւ Քիւրտիստանի լեռներու մէջ: 1919-ի Մայիսին փախայ ու հասայ Պոլիս. ամիս մը կօշկակարութիւն ըրի ու երջանկութիւնս անխառն էր, երբ բազմաթիւ հօրաքոյրներէս վերապրող մը գիս Կեդրոնական Վարժարան դրաւ որ «կաշի կրծող չըլլամ»: Մէկուկէս տարի ձրի յաճախեցի այդ հաստատութիւնը. վերջին վկայականին, երրորդ կարգի մէջ ուսուցիչ ունեցայ Յակոբ Օշականը, որուն ձեռքը երբ կը սեղմէի Ամերիկա մեկնումիս առիթով, պատուիրեց որ գրականութիւնը չմոռնամ. - «Գրականութիւնը չմոռնա՛ս, մենձ տղա» ... «այո՛ միւսիւ», ըսի ու պահեցի խոստումս: Ան, իր մահէն առաջ նամակով մը օրհնեց զիս»:

Արամ Հայկազի գրական հունձքը ամփոփուած է հետեւեալ հատորներուն մէջ. - «Ցեղին Ձայնը» (1949), «Ցեղին Ձայնը» Բ. հատոր (1954), «Չորս աշխարհ» (1962), «Պանդոկ» (1967), «Կարօտ» (1971), «Չորս տարի Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ» (1973) եւ «Երջանկութիւն» (1978): Հրատարակած է նաեւ իր ծննդավայրին՝ Շապին - Գարահիսարի ինքնապաշտպանութեան պատմութիւնը. - «Շապին Գարահիսար եւ իր հերոսամարտը» (1957): Իր գործերէն հատընտիրներու ժողովածու մը հրատարակուած է Պէյրութի մէջ, «Ալրէք երեխէք» անունին տակ, 1973-ին:

Աշխատակցած է մամուլին, գլխաւորաբար «Հայրենիք»ի, բայց նաեւ «Յառաջ»ի, ուր մինչեւ քանի մը տարի առաջ կանոնաւոր կերպով կ՚ոգեկոչէր Շապին - Գարահիսարի հերոսամարտը կամ Օգոստոսի աւարտին՝ Անդրանիկի մահուան տարելիցները:

Պարզ, հաղորդակից ոճի մը տէր, ոչ զուրկ որոշ իւմուրէ, Արամ Հայկազ Սփիւռքի մեր ժամանակակից գրականութեան վաստակաւոր դէմքերէն մէկն է: Դեռ առիթը կ՚ունենանք խօսելու իր մասին:

×

Արամ Հայկազի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հինգշաբթի օր, Մարտ 13-ին Նիւ - Եորքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ հիւսիսային - Ամերիկայի կիլիկեան թեմի առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, որ խօսած է նաեւ առաջին դամբանականը: Դամբանականներ խօսած են Յակոբ Ասատուրեան եւ Ժիրայր Աթթարեան:

Կարդացուած են նաեւ Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Կաթողիկոսի ցաւակցական հեռագրերը:

շրջանային ընտրութեանց արդիւնքները ծանօթ չէին Երկուշաբթի առտու: Ժիսքար ուրախութեամբ կը յայտնէր թէ Օվէրնեը ձախէն աջ անցած է: Ըսենք թէ Մարտ 16-ին կ՚ընտրուէին նաեւ 1840 շրջանային խորհրդական, առաջին անգամ ըլլալով՝ ուղղակի ժողովուրդին կողմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԼՈՖ ՓԱԼՄԷԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ օր, մեծ շուքով եւ ի ներկայութեան բազմաթիւ երկիրներու ղեկավարներու, ի շարս որոնց Նախագահ Միթերան: Շուէտական ոստիկանութիւնը ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էր:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ, որ շատ կը գործածէ հանրաքուէի դրութիւնը երկրին ճակատագիրը որոշող հարցերու համար, 75%-ով ո՛չ ըսաւ Զուիցերիոյ անդամակցութեան Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան: 26 շրջաններն ալ (քանթոն) ժխտական պատասխան տուին:

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ, որ ինը ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած էր յօդուածի մը պատճառով, ուր կը ձաղկէր Էրզրումի համալսարանին կաշառակերութիւնը եւ կամայականութիւնը, անկողինին կապուած է: Հայրն է որ յայտնած է թէ հիւանդացած ըլլալով, բանտին հիւանդանոցը փոխադրած են եւ անկողինին կապած:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ

ՏԻԳՐԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԵՒ ՎԵՑ ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լոս - Անճըլըսի դատարանը Մարտ 10-ին արձակած է իր վճիռը Տիգրան Պէրպէրեանի դէմ՝ հինգ տարի եւ վեց ամիս բանտարկութիւն: Ծանօթ է, որ Փետրուար 12-ին եւ 13-ին տեղի ունեցած էր Տիգրան Պէրպէրեանի դատավարութիւնը: Հայ երիտասարդը ամբաստանուած էր 1982-ին Ֆիլատելֆիոյ Թրքական հիւպատոսարանը ռմբահարելու յանցանքով, չորս հայ երիտասարդներու հետ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԿԻԵՒԻ «ԴԻՆԱՄՕ»ԷՆ

Մարտ 14-ի եւ 16-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ Կ. – Արարատ	2 – 0
Զէնիթ – Դնեպր	3 – 0
Ժալգիրիս – Չերնոմորեց	1 – 0
Շախտեոր – Սպարտակ	3 – 1
Մետալիստ – Դինամօ Մ.	1 – 2
Կայրաթ – Դինամօ Թ.	0 – 0
Տորպեդօ Մ. – Տորպեդօ Ք.	2 – 0
Դինամօ Մինսկ – Նեֆթչի	3 – 1

ԹԵԹԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՄ ԾԱՆՐԱԲԵՌՆՈՒԱԾ ԿԵԱՆՔԻՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

«Զուարճալի հարցազրոյցներ» գրքում եւ մամուլի էջերում տպագրել եմ աւելի քան 100 զուարճալի դէպք իմ կեանքից: Անցեալում այդպիսի դէպքեր գրի չէի առնում, յետոյ սկսեցի գրի առնել: Արտաքինից թեթեւ թուացող այդ պատմութիւններում երբեմն կարելի է տեսնել լուրջ խնդիրներ: Ցաւօք սրտի, թէ բարեբախտաբար՝ միշտ ծանրաբեռնուած եմ եղել աշխատանքով, այժմ՝ աւելի: «Ոզնի»ն ազատ վայրկեան չի տալիս: Այնուհանդերձ՝ գրի առայ մի շարք դէպքեր եւս, որոնք, կարծում եմ, կը հետաքրքրեն բարի եւ կատակասէր ընթերցողներին...

Թող սա էլ լինի իմ ուրախ նուէրը՝ Նոր տարուայ առթիւ:

×

Խաղաղ ովկէանոսում էի, երբ կայծակ-ատոմիզմը տարածուեց, որ չտապ վերադառնամ Վլադիվոստոկի քաղկոմ՝ Երեւանից տղաս ասել է՝ շտապ զանգեմ տուն: Սարսափած վերադարձայ քաղկոմ, տագնապով զանգեցի «աշխարհի ծայրը»՝ տուն, իմանալու, թէ ի՞նչ է պատահել: Լսափողը տղաս վերցրեց.

- Ի՞նչ է պատահել, - վախով հարցրի ես:

- Ձե՞ս ասի՝ որտե՛ղ է դրուած Զարենցի հատորը, - հանդիստ հարցրեց տղաս:

×

Մոսկուայի «Պիոներ» ամսագրում տըպագրուել էին իմ ռուսերէն բանաստեղծութիւնները, իսկ ներքեւում գրուած էր՝ «Քաղաք Երեւան»: Հայաստանի դպրոցներից մէկութիւնից նամակ ուղեցին (ծրարի վրայ գրուած էր՝ Երեւան, բանաստեղծ այսինչին), ուր ասուած էր. «Ես սովորում եմ Սովետական Միութեան Տուլայի մարզի այսինչ գիւղի 3-րդ դասարանում: Կարդացի ձեր բանաստեղծութիւնները: Խնդրում եմ գրէք, թէ ի՞նչպէս են սովորում ձեզ մօտ երեխաները: Իսկ մեզ մօտ՝ Սովետական Միութիւնում, բոլորը սովորում են գերազանց»:

Պատասխան նամակում գրեցի որ Երեւանը նոյնպէս Սովետական Միութիւնում է ...

×

Տէրեանի հարիւրամեակի առթիւ Երեւան էր ժամանել նաեւ ուկրաինացի բանաստեղծ Վիկտոր Կոչեւսկին, որը հայերէն գիտի: «Հրազդան» հիւրանոցի ռեստորանում ճաշում էինք: Սեղանին խմիչքներ չկային, բացի հանքային ջրերից: Կոչեւսկին հանքային ջրի բաժակը ձեռքին յուրջ խօսում էր եւ փոխանակ հայերէն ասելու «Թանկագին հայ եղբայրներ», չփոթուելով ասաց. «Հանքային հայ եղբայրներ...»:

×

Ցանկարծամահ էր եղել մի վատ մարդ: Թաղմանը ընդամէնը մի քանի հոգի կային: Անցնում էի այդ տեղով եւ մէկին հարցրի. «Ինչո՞ւ մարդ չկայ»: «Հանգուցեալի՛ն հարցրէք...», - անտարբեր պատասխանեց մարդը:

×

Երբ Նուրի Վարդանեանն ամուսնացաւ, հարցրի, թէ առաջինն ի՞նչ երեխայ կ՚ուզենայ ունենալ՝ տղա՞յ, թէ աղջիկ:

- Առաջինն ինչ կ՚ուզէ էղնի, երկրորդը թող հակառակն էղնի, - պատասխանեց Նուրին:

×

Զորի Բալայեանը նեղացել էր, որ չէի գնացել իր ծննդեան 50-ամեակին նուիրուած խնջոյքին, որին ներկայ են եղել 100 գրող: Ասացի, որ ես միայն ծանր օրին կ՚այցելեմ (թէեւ թող այդպիսի օր չլինի):

- Իսկ քեզ ո՞վ է ասում, որ դա իմ կեանքի ծանր օրը չէր, ... - սրամտեց Զորին:

Գ. Էմինը, Ա. Գրաշին եւ ես ելոյթ էինք ունենում Թիֆլիսում: Գրաշին ամպիոնից ասաց.

- Հայերը եւ Վրացիները ընդհանուր եւ նման բառեր շատ ունեն: Օրինակ՝ մենք ասում ենք՝ ճշմարտութիւն, դուք՝ ճըշմարիտի, մենք ասում ենք՝ օջախ, դուք՝ օջախի, մենք ասում ենք՝ դրօշ, դուք՝ դրօշի...

Էմինը տեղից շարունակեց.

- Դուք ասում էք՝ Գրաշ, մենք՝ Գրաշի ...

×

Առնօ Բաբաջանեանի հետ գրեցինք «Զքնաղ երազ» երգը («Արեգակին պէտք է հեռուից նայել...»): Մի մարդ (անունը չեմ տալիս), տեսնելով ինձ ասաց. «Ինչո՞ւ ես համաձայնուել, որ այդքան լաւ խօսքերիդ վրայ գրուի այդքան վատ երաժշտութիւն»: Ցաջորդ օրը տեսնելով Բաբաջանեանին, ասում է. «Այդքան լաւ երաժշտութիւնն ինչո՞ւ ես գրել այդքան վատ խօսքերի վրայ»: Հանդիպելով երգչին, ասել է. «Այդքան լաւ երգիչ ես, ինչո՞ւ ես այդքան վատ երգ ընտրել»: Իսկ երբ Բաբաջանեանին եւ ինձ տեսաւ միասին, ասաց. «Այդքան լաւ երգն ինչո՞ւ էք տուել այդքան վատ երգչին...»:

×

Կոմպոզիտոր Խաչատուր Աւետիսեանի հետ գրեցինք երգ, որը առաջին անգամ պիտի կատարուէր Լենինականում՝ «Ծիծաղի օր» տօնին: Երբ բեմից ասացի, որ երգը կատարուելու է առաջին անգամ, քաղսովետի նախագահը դահլիճից ասաց.

- Ըշտը՝ չէի՞ք կրնայ հասըմ փորձէիք՝ նոր բերէիք ...

×

Շրջկենտրոններից մէկում մտանք ճաշարան: «Խորոված ունէ՞ք», - հարցրինք: «Զունենք», - պատասխանեցին: «Զուկ ունէ՞ք»: «Զունենք»: «Սուրճ ունէ՞ք»: Զունենք»: «Իսկ տրեկտոր ունէ՞ք», - հարցրինք: «ՈՒՆԵՆՔ», - պատասխանեցին: «Դէ մի քանի բաժին դիրեկտոր բերէք, - զայրացանք մենք, - եթէ ոչինչ չունէք, դիրեկտորն ինչի՞ էք պահում...»:

×

Հրաւիրուած էի հինգ տարեկան Ջութակահար տղայի ծննդեան տօնին: Հայրը հանդիսաւոր ասաց, որ իր տղան հրեշտակ է, փողոցի տղաների հետ չի շըփւում, նրա ընկերներն են Փականինին, Պրահմսը, Շուպերտը: «Նա այնքան մաքուր է հայերէն խօսում, - հպարտութեամբ ասաց հայրը, - որ նոյնիսկ չգիտէ, թէ ի՛նչ է հայհոյանքը: Ջէ՞, հրեշտակ ջան», - դիմեց նա որդուն:

- Ինչի՞ չգիտեմ, շուն - շան որդի, - գրնգուն, համարձակ եւ ուրախ ասաց հրեշտակը:

×

Ֆուտպոլային մեկնաբան Ս. Բաղդասարեան իմ ներկայութեամբ վարում էր երկրորդ խաղակէսի ռադիոռեփորթաժը: Ըստ երեւոյթին յուզուած էր, ուստի ասաց. «Ցարգելի ֆութպոլասէրներ, խաղի հաշիւը դեռեւս չի բացուել՝ 1 - 1»:

×

Տարիներ առաջ «Արարատ»ը Երեւանում 10 - 0 հաշուով յաղթեց Կիպրոսի թիմին: Խաղից յետոյ փողոցում հանդիպեցի Շիրազին: Նա ֆութպոլ չէր սիրում ու երեւի կարծում էր, թէ կոլերը «լիմիտաւորուած» են լինում: «Ծօ՛, մերոնք դըժւե՞լ են, - զայրացաւ նա, - ի՞նչըխ 10 կոլ կը խփեն էդ պզտիկ երկրին: Թող մէկ հատ խփէին, իսկ մնացածները պահէին «Սպարտակ»ի, Կիեւի «Դինամօ»ի, Թիֆլիսի «Դինամօ»ի եւ «Նեֆթչի»ի համար...»:

×

Մի պետ բողոքում էր, թէ իր հիմնարկը շատ են ստուգում: «Ջեմ հասկանում՝ ի՞նչ են ուզում», - անկեղծ զարմանքով հարցրեց նա:

- Ոչ թէ՝ ինչ, այլ ... ինչքա՛ն, - բացատրեցին դահլիճից:

×

Գիւղական ակումբի պատին գրուած էր՝ «Հանդիպում սովետահայ գրողների հետ»: Մի երեխայ մատիտով աւելացրել էր. «Ուռա՛, ձրի է»:

×

- Եկէք մեզ մօտ աշխատելու, - ասացի մի ընկերոջ, - մեր հիմնարկում ամէն աշխատակից տարին երկու ամիս արձակուրդ ունի:

- Ինչպէ՞ս թէ՝ երկու ամիս, - զարմացաւ նա:

- Շատ պարզ, - ասացի ես, - մէկն իր հասանելիք արձակուրդն է, միւսը՝ երբ պետն է արձակուրդում...

- Ա՛, - ծիծաղեց ընկերս, - մեր հիմնարկում էլ է այդպէս...

×

Մի սկսնակ բանաստեղծ ցոյց տուեց իր ձեռագիրը: Ներկայ էր նաեւ գրականագէտ Յովհ. Ղազարեանը: «Պէտք է շատ կարդաք, - խորհուրդ տուեց գրականագէտը, - թոյլ էք գրում, ինչքան շատ կարդաք, այնքան լաւ կը գրէք»:

- Գիտէ՞ք ինչ, - արդարացաւ սկսնակը, - գրախանութներում լաւ գրքերը չեն մնում, ստիպուած թոյլ գրքեր եմ գնում, դրա համար էլ երեւի գրածներս թոյլ են ...

×

Մի լենինականցու հարցրի. «փոխանակ ասէք՝ գնում եմ, սիրում եմ, ասում էք՝ էրթամ կը, սիրեմ կը: Էդ «կը»ն ինչի՞ համար է»:

- Հասկնաս կը՞ ... դա էլ բառի տանող հրթիռն է, - պատասխանեց Լենինականցին:

×

Կոմպոզիտոր Ռոբերտ Ամիրխանեանին հարցրի, թէ ինչո՞ւ է այդքան ուշադիր նայում աղջիկներին:

- Եթէ աղջիկներին չնայիս, կը թառամես..., - պատասխանեց կոմպոզիտորը:

×

Մօտս 3 ռուբլի կար, ուստի որոշեցի մի գաւաթ սուրճ խմել, որն արժէ ընդամէնը 30 կոպէկ: Սրճավաճառ կինը ճանաչեց ինձ եւ փորձեց դրամ չվերցնել: «Դա անհնար բան է, - առարկեցի ես, - երբեք թոյլ չեմ տայ, խնդրում եմ դրամը վերցրէք», - եւ մեկնեցի 3 ռուբլին: Ուղիղ երեք րոպէ կինը չէր վերցնում, յետոյ ասաց.

- Դէ լաւ, որ ասում էք, ի՞նչ կարող եմ անել, - ապա վերցնելով 3 ռուբլին, ոչինչ չվերադարձրեց...

×

Ուսուցչուհի կինս աշակերտներին յաճախ է թելադրում գրքերի եւ շարադրութիւնների վերնագրերը, յաճախ է գործ ունենում վերնագրերի հետ, ուստի զարմանալի չէր, որ մի երեխայի փոխանակ հարցնելու «Անունդ ի՞նչ է» հարցրեց. «Վերնագիրդ ի՞նչ է»...:

×

Լուսաւորութեան բնագաւառի մի պաշտօնեայ, փորձելով ցոյց տալ, որ ինքն աւելի շատ բան գիտի, քան միւսները, զրոյցի ժամանակ հարցրեց, թէ քանի՞ դպրոց կայ Հայաստանում: Խոստովանեցի, որ չգիտեմ: «Լաւ չէ, լաւ չէ, - խըրատեց նա, - դա ամէն երեխայ էլ գիտի»: «Հիմա կ՚իմանամ եւ կ՚ասեմ», - ասացի ես, ապա ինչ - որ տեղից իմանալով ճիշդ թիւը, վերադարձայ եւ դիտմամբ սխա՛լ թիւ ասացի: «Ճիշդ է, շատ ճիշդ է», - ասաց նա: Պարզուեց, որ ինքն էլ չգիտի ...

×

Բանաստեղծ ընկերս պատմեց. «Հեռուստատեսութեամբ ծրագրուած էր իմ ելոյթը, այդ մասին գրուել էր թերթում, բայց ինչ - ինչ պատճառներով ելոյթս չկայացաւ: Չկայացած ելոյթիս յաջորդ օրը ինձ տեսաւ մեր գրողներից մէկը եւ գրկելով ու համբուրելով՝ ասաց.

- Շնորհաւորում եմ երէկուայ ելոյթդ ... Հիացմունքով դիտեցինք ամբողջ ընտանիքով ... Ուղղակի հանճարեղ էր [...] ապրիս ... Գնանք մի տեղ նշենք:

- Շնորհակալ եմ, - ասացի ես, - բայ[...] ելոյթս երէկ չի հաղորդուել...

- Ինչպէ՞ս թէ..., - կարմրեց գրողը, [...] ա՛յ քեզ բան ... պարզ է՝ ուրեմն ուրի[...] բանաստեղծի ելոյթ եմ նայել...»:

×

Մի աղջկայ փորձեցի ժամադրել: «Ա[...] պայման կը գամ, - սիրով ասաց, նա, [...] միայն մի պայմանով՝ ամուսնուս էլ կը [...] բերեմ ինձ հետ՝ նա յայտնի բռնցքամար[...] տիկ է եւ շատ կ՚ուզենայ անձա՛մբ ծա[...] նօթանալ ձեզ հետ...»:

×

Գորիսում ներկայ էի ծննդեան խնջո[...] քի: Խնձորեսկ գիւղի սովխոզի դիրեկտո[...] Սէյրան Խաչատրեանը շատ խնդրեց, [...] արտասանեմ իմ բանաստեղծութիւնն[...] րից: «Մի կտոր խորոված ուտեմ, [...] տոյ...,» - ամաչելով ասացի ես: «Խոր[...] վածը մե՛նք կ՚ուտենք, դու արտասանի[...] - խնկոյն աշխատանքի բաժանում կատա[...] րեց դիրեկտորը...

×

Վիրահատութիւնից յետոյ այցել[...] հիւանդ տիկնոջս, եւ որպէսզի տրամադ[...] րութիւնը բարձրանայ, սկսեցի կատակ[...] ներ անել:

- Ամօ՛թ քեզ, - նեղացած ասաց նա, [...] ես հիւանդ եմ, իսկ դու ուրախանում[...] ես...

Ցաջորդ օրը կրկին այցելեցի, բայց այ[...] անգամ խօսեցի լուրջ եւ տխուր:

- Ամօ՛թ քեզ, - կրկին նեղացաւ կինս, [...] ես հիւանդ եմ, դու էլ մի կողմից ես [...] տխրեցնում ...

×

Ինձ ծանօթացրին մի մարդու հետ, որը գիւղի իր սեփական տունը 30 հազար ռուբլով վաճառել էր համագիւղացիներից մէկին, ապա մէկ ամիս յետոյ խո[...] րապէս զղջալով՝ 40 հազար ռուբլով ետ էր գնել...

×

Հայոց լեզուի եւ գրականութեան [...] նախկին ուսուցիչ Աշոտ Դանիէլեան[...] պատմեցի, որ իմ գրած ճիշդ պարա[...] ներէն յետոյ մեզաւորները խօսում [...] վրաս: «Ինչքան ճիշդ եմ գրում, քննա[...] դատողներն այնքան շատ են վրաս խօ[...] սում», - ասացի:

- Զարմանալի է, - ասաց նա, - դպրո[...] ցում աշակերտի վրայ խօսում են, երբ սխալ է գրում, իսկ հիմա խօսում են, որ ճի՞շդ է գրում...

×

- Երեւանում սկսել են խանութներ կառուցել գետնի տակ, փողոցների տակ, խաչմերուկների տակ, ասաց մի ընկեր:

- Ճիշդ են անում, - ասացի ես, - չէ՞ որ ապրանքը տակից են տալիս...

×

Տարեց մի մարդ երկու պատմուածք է բերել խմբագրութիւն: «Գոնէ մէկը տպուի, գոնէ մէկը», - աղաչում էր նա: «Լաւ, մէկը կը տպեմ», - ասացի ես: «Բա մի՞սը...», - զարմացաւ մարդը:

ՇԱՀԵԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ ՄԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Պոլսոյ Մխիթարեան Սանուց Միու[...] թեան սրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային ասու[...] լիս մը, նուիրուած՝ երիտասարդական հարցերու քննարկումին: Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Վեց երիտասարդ[...] ներ արտայայտուած են երիտասարդութիւնը տագնապեցնող զանազան հարցերու շուրջ: Ասուլիսը վարած է «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան:

Վարչութեան անդամներէն Ռազմիկ Մենգիլեճեան երեկոյթին բացումը կատա[...]

րելով յայտնած է, թէ «ամէն հաւաքականութեան նման, մեր մօտ ալ երիտասարդութիւնը ունի իր հարցերը» եւ հարց տուած է, թէ անհրաժեշտ կարեւորութեամբ կանդ կ'առնուի՞ անոնց վրայ:

Ռոպէր Հատտէճեան խօսք առնելով ըսած է, թէ «այսօրուան երիտասարդը, փոխանակ պատասխանատուութեան ու խռովութեան իր նախորդէ իր հարցերը լուծել խաղաղաւէր, աշխատունակ ու խելացի միջոցներով: Աշխարհի ամէնէն քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ երիտասարդութիւնը ունի իր սեփական հարցերը: Իսկ մեր երիտասարդներուն վրայ կուգան աւելնալ նաեւ փոքրամասնական համայնքի մը զաւակը ըլլալու դժուարութիւնները, ինչպէս տոհմիկ ինքնութեան որոնումի կամ լեզուի կամ կրօնքի դժուարութիւններ»:

Ապա խօսելու հրաւիրուած են համալսարանական վեց երիտասարդներ, որոնք շատ խնամեալ հայերէնով ներկայացուցած են իրենց յանձնուած նիւթերը: Այսպէս, Մելինէ Լօրէնք խօսած է «Երիտասարդը եւ իր ընտանիքը» նիւթին շուրջ եւ յայտնած թէ «Եթէ երիտասարդը այսօր կարգ մը մտահոգութիւններ կը պատճառէ ծնողքին, ծնողքին սխալ մեկնաբանութիւնն է պատճառը: Ան դանդատած է ծնողներու խիստ ու անզիջողական մեկնելումէն, վստահեցուցած է որ մեր երիտասարդները լաւ ճամբու վրայ են եւ չեն զաւաճաներ այն բարի կրթութեան զոր ստացած են իրենց ծնողքէն եւ սակայն ծնողքները անհրաժեշտ հասկացողութիւնը չեն ցուցաբերեր, չփոթելով հեղինակութիւնն ու մտերմութիւնը:

Լեռնա Սէլէքման խօսած է երիտասարդին ուսանելու եւ ասպարէզ ընտրելու դժուարութիւններուն մասին, շեշտելով թէ ծնողքը պէտք է իր զաւակը ազատ թողու իր փափաքած ճիւղին հետեւելու: Ան շեշտած է նաեւ ուսուցչական ասպարէզի նուիրուելու անհրաժեշտութիւնը:

Աննա Թիւրայ արտայայտուած է մեր երիտասարդներու տոհմիկ ինքնութեան մասին եւ հարց տուած, թէ մեր մեծերը ինչ ատրիճան տէր եղած են իրենց տոհմիկ մշակոյթին: Ըսած է, թէ ամէն երիտասարդի անհատականութիւնը կը կազմուի իր թաղին, ընտանիքին, դպրոցին, այսինքն իր անմիջական միջավայրին ազդեցութեան տակ: Փոքր ինչ բաներ որ կը սորվեցուին երիտասարդներու (տոհմիկ պար եւ երգ), կը սորվեցուին մեքենական ու անզիջողական միջոցներով: Մեր տղաքը, ըսած է ան, այլեւ հայերէն օրօր մը չեն լսեր, հմայիչ գիրքեր չունին, մամուլը լեցուն է գիրենք չհետաքրքրող նիւթերով եւ եզրակացուցած՝ թէ երիտասարդը չի կրնար սիրել իր մշակոյթը առանց թափանցելու անոր խորքին:

Լիւսէթ Ինճէ խօսած է լեզուի դժուարութիւններուն մասին եւ ըսած թէ հայերէն չգիտցող ծնողք մը ի՞նչպէս կրնայ իր զաւկին հայերէն սորվեցնել: Լեզուի զարգացման հիմնաքարը ընտանիքն է, եթէ առաջին հիմը լաւ դրուի, լեզուին քանդուիլը դժուար՝ պահպանումը դիւրին է: Ուրեմն, ամէն ինչ պէտք է գայ միջավայրէն, եզրակացուցած է ան:

Երօլ Ինճիճի անդրադարձած է երիտասարդին՝ իր եկեղեցիին հետ ունեցած յարաբերութիւններուն, բացատրելով որ ինքնապահպանման կարեւոր ազդակ է մեր եկեղեցին: Ծանրացած է վանականներու խաղացած մեծ դերին վրայ եւ տոհմիկ ինքնութիւնը հաւասար նկատած եկեղեցւոյ և կրօնքին հետ, աւելցնելով որ «հաւատացեալ ըլլալը կրօնք սորվելու հարց է, եթէ հաւատք ու տոհմիկ արժէքներու սէր չկայ, երիտասարդ մը ինչո՞ւ եկեղեցի երթայ»:

Վերջին խօսողը՝ Հրանդ Գալաթաչ, անդրադարձած է երիտասարդին ու համայնքին հետ անոր կապերուն, շեշտելով որ այսօրուան երիտասարդը կը հասնի ստիպողաբար քաղքենիացած միջավայրի մը մէջ, զաւակն է համայնքի մը՝ որ զինուոր, պաշտօնավար, հողագործ եւայլն չունի, որ աւելի սպառող է քան արտադրող, տակաւին՝ զաւակն է ընտանիքի մը, որ անվերջ կը գաղթէ, նախ ընտանիքը՝ գաւառէն քաղաք, յետոյ՝ քաղաքէն դէպի արտասահման: Այս բոլորին փոխարէն կը փնտռուին անհատական միջոցներ եւ ոչ թէ հաւաքական: Ապա աւելցուցած է, թէ «այսօրուան երիտասարդութիւնը սթափած է եւ սկսած է տէր դառնալ իր Միութիւններուն ու մշակութային կեդրոններուն: Երէցները օրէ օր կը քաշուին ու երիտասարդներ հրապարակ կ'իջնեն»:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՅԻ

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի ներկայ տարեշրջանի երկրորդ ձեռնարկը նուիրուած էր «Անոյշ» օփերայի բացատրական ունկնդրութեան, ինչ որ տեսակին մէջ նորութիւն մըն էր երաժշտասէր հասարակութեան համար:

Պ. Ժիրայր Միրիճեան ներկայացնելով օրուան դասախօսը, ճշդեց թէ Մշակութային յանձնախումբը լաւագոյն ընտրութիւնը ըրած էր յանձին Տիկին Լիլի Ապրիեանի, որուն երաժշտական հմտութիւնը անվիճելի էր, ճանչցուած ըլլալով իբր տաղանդաւոր դաշնակահարուհի, վկայեալ՝ Փարիզի Երաժշտանոցէն:

Տիկին Ապրիեան նախ ըրաւ հակիրճ պատմականը հայկական օփերային, բացատրելով թէ այդ գետնին վրայ առաջին գործը՝ «Արշակ Բ.», հեղինակուած է Պոլսոյ մէջ 1865-ին, Տիգրան Չուխաճեանի կողմէ իտալական օփերաներու հետեւողութեամբ, գործ որ մնացած է ձեռագիր վիճակի մէջ, չկարենալով ներկայացուիլ Սուլթանական գրաքննութեան պատճառաւ, մինչեւ 1945, երբ վերջապէս կրցեր էր ներկայացուիլ Երեւանի օփերային մէջ:

Գալով «Անոյշ»ի, ան ալ բեմադրուեր էր առաջին անգամ 1912 Օգոստոս 17-ին Ալեքսանդրապոլի մէջ (Ներկայիս՝ Լենինական), բայց յետոյ կրկին մնացեր էր շուքի մէջ, մինչեւ 1935, թուական՝ որմէ վերջ կանոնաւորաբար ներկայացուեր էր Երեւանի Օփերային մէջ, հազարէ աւելի անգամներ:

Ուրեմն, ճշդեց Տիկին Ապրիեան, պէտք եղաւ որ հայկական Պետութիւն ունենանք, որպէսզի օփերա ալ ունենանք:

Յետոյ բացատրեց «Անոյշ»ի նիւթը, որ բոլոր օփերաներուն պէս եղերերգական պատմութիւն մըն է, սպաննութեամբ ու մահով վերջացող: Պարզունակ պատմութիւնն է հովիւի մը եւ գեղջկուհիի մը անյոյս սիրոյն, որ կը խեղդուի արեան մէջ, երբ աղջկան եղբայրը (Մոսի) կը սպաննէ հովիւը (Սարօ), եւ տարաբախտ գեղջկուհին ալ (Անոյշ) խելագարելով անձնասպան կ'ըլլայ:

Տեսակ մը ոճիր - արկած, որոնց նման հազարաւորներ կ'արձանագրուին օրաթերթերու մէջ: Բայց երբ Յ. Թումանեանի պէս զգայուն բանաստեղծ մը կը մշակէ նիւթը, ատկէ դուրս կուգայ արուեստի գողտրիկ գործ մը, որուն վրայ աւելցնելով Արմէն Տիգրանեանի նման տաղանդաւոր երգահանի մը յօրինած երաժշտութիւնը, յառաջ կուգայ գլուխ-գործոց մը:

Տիկին Ապրիեան, որ ամիսներ շարունակ ունկնդրած ու ուսումնասիրած էր «Անոյշ»ի բանաստեղծութիւնն ու երաժշտութիւնը, յայտարարեց թէ իր կարծիքով իրական գլուխ-գործոց մըն է եւ երբեք վար չի մնար եւրոպական օփերաներէ:

Ապա տալով նաեւ կարգ մը մասնագիտական ծանօթութիւններ, անցաւ ունկնդրութեան, օգտագործելով 1964-ին Երեւանի մէջ պատրաստուած սալեր, որոնց մէջ երգած են Գոհար Գասպարեան (Անոյշ) եւ Աւագ Պետրոսեան (Սարօ):

Երաժշտութեան ընթացքին տեղ-տեղ դասախօսը տուաւ բացատրութիւններ, որպէսզի ունկնդիրները դիւրաւ հետեւին եւ լաւագոյնս ըմբռնեն մեներգիչներուն ձայնական կարողութիւնները, երգչախումբին ներդաշնակ երգեցողութիւնը եւ նուագախումբին անթերի ընկերակցութիւնը: Եւ իրաւացիօրէն մատնանշեց թէ, բոլոր մեներգիչները կ'երգեն թէեւ կիրթ ու մշակեալ ձայնով, բայց կ'արտաբերեն գրական ակադեմական շեշտ մը, ինչ որ շատ չի պատշաճիր գիւղական մթնոլորտին, բացի Աւագ Պետրոսեանէ, որուն շեշտը որոշապէս գաւառական է եւ կը պատշաճի հովիւի մը տիպարին:

Մատնանշելով հանգիտութիւններ, Տիկին Ապրիեան ճշդեց թէ Աւագ Պետրոսեան, որ բազմահարիւր անգամներ երգած է իբր Սարօ, կարծես թէ նախասահմանուած էր այդ դերին համար, քանի որ ծնած էր ճիշդ այն տարին, երբ Շարա Տալեան առաջին անգամ ըլլալով Սարօ երգած էր 1912-ին:

Ուրիշ հանգիտութիւն մըն ալ զարմանալի: Արմէն Տիգրանեանի հայրը եղած էր արհեստով ոսկերիչ, ճիշդ՝ Տիգրան Չուխաճեանի հօր պէս:

Տիկին Ապրիեան յիշեցուց նաեւ թէ 1939-ի փառատօնին երբ «Անոյշ» օփերան ներկայացուած էր Մոսկուայի մէջ (հայերէն անշուշտ) վարագոյրը իջնելէ վերջ ունկնդիրները 18 անգամ բեմ հրաւիրած էին երգիչները, եւ հինգ վայրկեան ալ՝ յոտնկայս ծափահարած:

Այս բոլորը, եզրակացուց Տիկին Ապրիեան, պատիւ կը բերեն հայութեան, որուն համար պարծանք է Երեւանի օփերան:

Ակներեւ է որ դասախօսը յաջողեցաւ ունկնդիրներուն փոխանցել այն խոր յուզումը, որ զինքը համակած էր «Անոյշ»ի ուսումնասիրութեան ընթացքին, ճըշմարիտ դեղարուեստական վայելքի մը վերածելով այդ ունկնդրութիւնը: Միթէ այդ չէ՞ դերը իրական մեկնաբանին, որ երբ արուեստի գործի մը բացատրութեան կը ձեռնարկէ, կը ջանայ ունկնդիրին փոխանցել հեղինակին գաղափարն ու յուզումը, իւրայատուկ մեկնաբանութեամբ մը, որ ինքնին կը դառնայ արուեստի գործ, քանի որ կը մնայ եզական ու անկրկնելի:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ ՅԱՃԱԽ ԿԸ ՓԱՅԼԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՎՐԱՅ

Թէեւ երկու «Մեծերը», Միացեալ-Նահանգներ եւ Խորհրդային Միութիւն, դոհ չեն իրարմէ եւ իրենց փոխադարձ դժկամակութիւնը կը յայտնեն յաչս աշխարհի, փոխն ի փոխ, պօյքոթ ընելով Ողիմպիական խաղերը (1980 Մոսկուա, 1984 Լոս-Անճըլըս), այսուհանդերձ չեն կրած երբեք իրենց մարզական փոխյարաբերութիւնները եւ ամէն տարի, զանազան մարզաձեւերու մէջ կը մրցին իրարու հետ մէկ կամ միւս երկրամասին մէջ:

Այսպէս, այս տարուան սկիզբը, ամէրիկացի կոփամարտիկներն էին որ այցելութեան եկած էին Մոսկուա, Լենինկրատ: Հանդիպում մըն ալ կազմակերպուեցաւ Երեւանի մէջ:

Զարմանալի պէտք չէ թուի որ Երեւան ընտրուած է այսպիսի խոշոր միջազգային մրցումի մը համար: Առաջին անգամը չէ արդէն: Պատճառն այն է որ՝ Հայաստան Խորհրդային-Միութեան կոփամարտի օճախներէն մէկն է եւ յաճախ է որ Հայեր յաջողապէս պաշտպանած են Միութեան հմայքը այս մարզաձեւին մէջ, միջազգային մակարդակի վրայ:

×

ԵՕԹԸ ՀԱՅԵՐ

Երեւանի հանդիպման համար, խորհըրդային կազմը հայկական բնոյթ ունէր: Խումբին մէջ կային եօթը Հայեր, իննի վրայ: Վեցը յաղթեցին իրենց ամերիկացի մրցակիցներուն: Խորհրդային Միութիւնը գերազանցեց Միացեալ-Նահանգները վեց յաղթանակի դէմ երեք պարտութեամբ: Ուրիշ խօսքով՝ Հայաստան յաղթեց Ամերիկայի...

Դիւրին խանդավառութեան մը տեղի չտալու համար, ճշդենք սակայն որ այս մրցումները կարելի չէ բաղդատել արհեստավարժ կոփամարտիկներու ելոյթներուն՝ ուր մրցակիցները կը պայքարին 10, 12 կամ 15 ռաունտներու ընթացքին: Հոս պարագան կը վերաբերի սիրողական (ամաթէօր) բռնցքամարտի՝ ուր հանդիպումները տեղի կ'ունենան, ընդհանրապէս, երեքական վայրկեաննոց երեք շրջաններով:

Համայնավար վարչակարգով երկիրներու մէջ, արհեստավարժ կոփամարտիկներ չկան: Արգիլուած է: Կայ միայն սիրողական կոփամարտ: Այսուհանդերձ, երբ մարզիկ մը հասնի միջազգային մակարդակի, ընդունուի ազգային կազմին մէջ մտնելու յաւակնորդներուն շարքը, իր առօրեայ գլխաւոր զբաղումը կ'ըլլայ, քանի մը տարիներ, միայն կոփամարտը: Կրնայ թերեւս ուսանիլ կամ մնալ բանակին մէջ: Այս է ներկայիս պարագան, ուրիշներու կարգին, երկու Հայ Եւրոպայի ախոյեաններու՝ երեւանցի՝ Իսրայէլ Յակոբկոխեանին (67 քիլօ քաշային դասակարգ) եւ կիրովականցի՝ Սամսոն Խաչատուրեանին (57 քիլօ): Երկուքն ալ շուրջ 26 տարեկան, կրնան տակաւին մնալ բարձր մակարդակի վրայ ու շարունակել պայքարիլ մէկ-երկու տարի եւս:

×

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐ

Նկատեցինք որ Ամերիկացիներու հետ կատարուած մրցումին մէջ, այս երկու «միջազգային վարպետ»ները մաս չէին կազմեր խորհրդային խումբին, ինչ որ ըսել է թէ, Հայաստանի մէջ, արդէն համբաւի տէր բռնցքամարտիկներու եւեւ, կան նաեւ արժէքաւոր պահեստիներ:

Արդէն ասոնք են որ, քանի մը շաբաթներ առաջ, մարզական շրջապտոյտ մը կատարեցին Գամպոճ: Եօթը մարզիկներ, Հայաստանի ներկայացուցչական կազմին գլխաւոր մարզիչ Ռ. Մեհրապեանի ղեկավարութեան տակ, մրցեցան երեք անգամներ տեղացի կոփամարտիկներուն հետ եւ յաղթեցին երեք անգամներուն ալ: Կը թուի թէ Գամպոճի եւ Հայաստանի միջեւ մարզական կապերը սերտ են: Տարի մը առաջ Գամպոճցիներն էին որ Հայաստան կը գտնուէին մըրցումներու եւ մարզուելու համար:

Ինչ որ կ'ուզէինք ընդգծել, սա է թէ՝ Հայաստան, այս մարզաձեւին մէջ, ունի արժանի համբաւ մը եւ շնորհիւ իր կոփամարտիկներուն, Հայաստանի անունը կը ճանչցուի հեռաւոր երկիրներու մէջ՝ ուր նախապէս այդպիսի անունով երկրի մը գոյութիւնն իսկ թերեւս անծանօթ էր շատերու:

«Հայաստան - Գամպոճ մրցումները տեղի ունեցած են» կը գրէ «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթը «Փնոմփէնի մարզական պալատին մէջ՝ ուր տեղ բռնած էին տասը հազար հանդիսատեսներ»: Իրաւ է որ բռնցքամարտը իր զանազան տարբերակներով, շատ ժողովրդական մարզաձեւ մըն է այդ երկրամասին մէջ, Գամպոճ, Թայլանտ եւայլն:

×

ՇՈՒՐՋ ՀԱԶԱՐ ՏՂԱՔ ԿԸ ՄԱՐԶՈՒԻՆ

Երբ կը գրենք Հայաստանի կոփամարտիկներուն մասին, արդար է նաեւ յիշել նախորդ տարիներու ախոյեաններու անուններ, ինչպէս Խորէն Ինճէյեան, Ալպէրթ Նիկոլեան, Կամօ Սարեան - կան ալ անկասկած ուրիշներ - որոնք յաճախ փայլած են միջազգային ռինկերուն վրայ: Պէտք է նաեւ եւ մանաւանդ յիշել եւ ընդգծել խորհրդային կոփամարտին մէջ շատ ծանօթ անուն մը՝ Վլատիմիր Ենգիպարեանը:

Յառաջիկայ Մարտ 24-ին, Ենգիպարեան պիտի տօնէ իր 54-րդ տարեդարձը: Եղած է Մելպուրնի (1956) Ողիմպիականի ախոյեան եւ նաեւ երեք անգամներ՝ Եւրոպայի. վերջինը 1959-ին: Իր թէքնիքը համբաւաւոր եղած է: Կը մրցէր թեթեւ կամ գեր-թեթեւ քաշային դասակարգին մէջ (60 - 63-ու կէս քիլօ):

Ենգիպարեանի հիմնած Երեւանի պատանի կոփամարտիկներու դպրոցը մեծ հմայք շահած է ամբողջ միութեան մէջ եւ տուած է արդէն բազմաթիւ ախոյեաններ: Դպրոցը ունի մասնաճիւղեր Հայաստանի զանազան քաղաքներուն մէջ, ինչպէս Աբովեան, Էջմիածին եւ ուրիշ տեղեր: Բարձրագոյն մասնագիտական ուսում ունեցող երեսուն մարզիչներ կը զբաղին տղոցմով՝ որոնց թիւը կ'անցնի հազարը, կը վկայէ ինքը, Վլատիմիր Ենգիպարեանը:

Ծանրաբարձութիւն եւ սիրողական կըռփամարտ Հայաստանի մէջ միջազգային բարձր մակարդակի հասած մարզաձեւեր են եւ կարելի է ակնկալել հայ մարզիկներու կողմէ նորանոր յաջողութիւններ այս տարի ալ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յովակիմեան եւ զաւակները խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր այն միութիւններուն եւ անհատներուն որոնք անձամբ, գրաւոր թէ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ. - Այրի Տիկին Նոյեմի Էրմիշ եւ զաւակը՝ Պ. Հայկազուն Էրմիշ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ԷՐՄԻՇԻ

մահուան 5-րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Dîner

2e anniversaire de la chorale d'enfants

KAROUN

Directrice : J. YILMAZIAN

DIMANCHE 23 MARS à 13 h

Maison de la Culture Arménienne

12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

Partie artistique par la Chorale KAROUN

Réservation :

91 87 43 71 — 91 66 18 45 — 91 77 84 70

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. - Տողրամաճեանի մկրտութեան առթիւ.- Կասպրիէլ Տողրամաճեան 200, Չպլագեանի թաղման առթիւ՝ Աւետիս Չպլագեան 200, Մարիանոյշ Չպլագեան 100, Տիկին Հայկուհի Տուրնաեան 50, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 200, Տիկին Մարի Րաֆայէլեան 100, Սարգիս Չպլագեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Տէր - Զաքարեան 200 Ֆ.: Իբրեւ Խղճգին. - Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Խաչիկեան 50, Տէր եւ Տիկին Միսաք Շնոտեան 100, Այրի Տիկին Ազատնի Ճրլըգեան 100, Այրի Տիկին Փերուզ Տէր - Մարգարեան 50, Պայծառ Յակոբեան 100, Տէր եւ Տիկին Ենովք Գըրիգորեան 100 Ֆ.: Թաշճեանի թաղման առթիւ. - Խսկուհի Տատիկեան 100, Տրդատ Տէր - Պօղոսեան ընտանիք 100 Ֆ., Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի անդամները 100 Ֆ. «Յառաջ» թերթին եւ 100 Ֆ. «Աշխարհ» թերթին: Սկիւտարլեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Հայկ Թերզըեան 100 Ֆ. եկ. դպրոցին, Օր. Ժանէթ Պօյաճեան 100 Ֆ., Զօրիքեան ընտանիք 200, Չէքչէքեան ընտանիք, Թամասիօ եւ Սեմիզեան ընտանիքներ 600, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 50 Ֆ. եւ 50 Ֆ. Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին :

(Շար.)

ԱՆԻԷՈ - ՊՈԻԱ - ԳՈԼՈՄՊ
ԳՈԼՈՄՊ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

50-րդ տարեդարձին առթիւ բացառիկ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 15-ին, Պուա - Գոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահը, Վիլլա տէ ջ'Օպէփին :

35 ռիւ տիւ Ժեներալ Լըքլէր

Նախագահութեամբ՝

Տիկին Սոնա ՄՈՄՃԵԱՆԻ

Կը խօսի՝

Տիկին Շաքէ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Յուսնակուհի՝

Տիկին Մարօ ԱՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝

Ֆոլքլորիք պարախումբ՝ ՆԱՅԻՐԻ, ծանօթ երգիչ՝ ՎԻԳԷՆԻ, ժողովրդական երգչուհի Անահիտ ՍՎԱՃԵԱՆԻ, արտասանողուհի՝ Արաքսի ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, եւ այլ հաճելի անակնկալներ :

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք. - «Սէն Լազար»ի կայարանէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլոմպ, սրահը մօտիկն է :

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ. :

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այնթապի Հերոսամարտի 66-րդ տարեդարձին առթիւ, Փարիզի եւ Շրջակայքի Այնթապցիները կը հրաւիրուին իրենց բարեկամներով ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 22, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ Եան'ց ակումբին մէջ :

5, avenue Reille, 75014 PARIS

Խրախճանք - Նուագ, երգ ու պար եւ անակնկալներ :

Ճաշագին՝ 200 Ֆ. :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

47 - 70 - 27 - 66 կամ 47 - 70 - 07 - 25 թիւերուն :

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԸ ԿԸ ՆԸՒԻՐՈՒԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ :

RADIO FRANCE

SAISON DE MUSIQUE DE CHAMBRE

L'UNIVERS NON TEMPÉRÉ

MARDI 18 MARS

à 22h30 / Grand auditorium

MUSIQUE ARMENIENNE VIVANTE

— TRADITION ET CREATION —

GIRAIR DER HAROUTIOUNIAN, tar et chant

PHILIPPE CHABAZIAN, doudouk et chevi

ZADIG PANOSSIAN, dehol

— entrée libre —

RADIO FRANCE

116 av. du Président Kennedy, Paris 16

tél. 45 24 15 16 de 11h à 18h

cartons d'invitation à retirer à la caisse de Radio France 1/2 h avant le début du concert.

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, Մարտ 23-ին իրենցմէ յաւերժապէս բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին :

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երէցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն :

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 78 - 88 - 92 - 51 կամ՝ 78 - 40 - 27 - 40

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

organise une

JOURNEE DU CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

au profit de ses œuvres culturelles

et sociales

le Dimanche 23 Mars à partir de 11h

Musique arménienne - bar - buffet

Concours de tric-trac à 15h

au

118, rue de Courcelles - Paris 17e

Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ԴԻՄԱԿԱՀԱՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ :

SALLE DES FETES

de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին : Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին :

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 20, ժամը 20-ին Առաջնորդարանի սրահին մէջ:

15, ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Նիւթ՝

«Մեծ Պահքը մեր կեանքին մէջ»

Հրաւէր ամէնուն :

A L'OCCASION DES PAQUES ARMENIENNES

(le 04 Mai, selon le calendrier ancien)

PELERINAGE A JERUSALEM

avec la participation de

Monseigneur NORVAN ZAKARIAN

et accompagné par VAROUJAN *SARKISSIAN*

du 28 avril au 06 mai

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

(Մայիս 4-ին, ըստ հին տոմարի)

մասնակցութեամբ՝ ՆՈՐՎԱՆ եպիսկ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ-ի

ընկերակցութեամբ՝ Վարուժան ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ - ի

ԱՊՐԻԼ 28 - ՄԱՅԻՍ 06

Renseignement, Programme détaillé et inscription :

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	VOCA TOURS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	10, ave. du Prado
75001 PARIS	69003 LYON	13006 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 37 - 58 - 58

VOYAGE EN ARMENIE

sous l'égide de

ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE

Avec la participation de l'interprète national Rosy Armen

du 19 avril au 04 mai

Renseignement et inscription :

Mr. KEHYAYAN Mihran : Tél. : 46 - 42 - 73 - 10

ASSOCIATION DE LA CROIX BLEUE

du 20 avril au 03 mai

Renseignement et inscription :

Mr. MADOYAN Jean : Tél. : 47 - 99 - 41 - 19 (t. l. j. jusqu'à 13h).

Organisation technique

SABERATOURS

Licence d'Etat A 1037

SOIRÉE EXCEPTIONNELLE DU CINÉMA ARMENIEN

LE VENDREDI 21 MARS, A 21 H 30

Au programme :

○ *LES SAISONS* (1975) *A. PELECHIAN*

Images de M. Vartanov, musique de Vivaldi — (noir et blanc)

○ *LES HOMMES* (1972) *E. KEOSSIAN*

Version originale arménienne — (couleurs)

Avec

Mher MKRTCHIAN, Alla TOUMANIAN, Armen GIGARHANIAN

Participation : 30 Frs.

CINEMA COSMOS

76, rue de Rennes, 75006 PARIS

M° Rennes et Sèvres Babylone

COMITE SARDARABAD du MNA

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
19
MERCREDI
19 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.185 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.185

ՎԱՂԸ՝ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿԱՐՃ ԲԱՅՑ ՅՍՏԱԿ ԵԼՈՅԹԸ

Մինչ Թիւերը, ըստ հոսանքներու տակաւին վերջնական բնոյթ չէին խակ առած, Երկուշաբթի իրիկուն, Նախագահը անակնկալին ըրաւ երեք վայրկեան տեւող ելոյթով, պարզելու իր տեսակէտն ու ծրագիրը: Ֆրանսայի ապրած այս ճակատագրական հրջանին, կ'արժէ ամբողջովին ներկայացնել Նախագահին ճառը, քանի որ կը սահմանէ նաեւ Համակեցութեան այս փափուկ հրջանին բնոյթը եւ պայման. -

«Կիրակի օր, Ազգ. Ժողովին համար, երեսփոխաններու նոր մեծամասնութիւն մը ընտրեցիք: Այս մեծամասնութիւնը թուական առումով թեթեւ է, բայց գոյութիւն ունի: Ուրեմն անոր շարքերուն մէջ է, որ վաղը պիտի կանչեմ անձնաւորութիւնը զոր ընտրած կ'ըլլամ կառավարութիւնը կազմելու համար, ըստ Սահմանադրութեան 8-րդ յօդուածին: Պ. Լօրան Ֆապիուս տեղեկացուց ինծի, որ արդէն իսկ պատրաստ էր իր պաշտօնէն վերջ տալու: Նկատի առի իր դիմումը եւ լսի իրեն, որ մնայ իր տեղը կառավարութեան միւս անդամներուն հետ, մինչեւ իր յաջորդին նշանակումը: Այս ձեւով ապահոված կ'ըլլայ հանրային իշխանութեանց անհրաժեշտ շարունակականութիւնը: 1981-ին ինծի տուիք լիազօրութիւնը եւ առով իսկ՝ պարտականութիւնը, կ'ենթարկուիմ: Գարագաները կը ստիպեն, որ ամէն ինչ իր տեղն ըլլայ ժամ առաջ: Շնորհակալ եմ նախկին մեծամասնութեան այն աշխատանքին համար, զոր տարաւ քաջութեամբ եւ վճռականութեամբ: Ֆրանսան կը թողու լաւ վիճակի մէջ և կըրնայ հպարտ ըլլալ իր գործէն: Կը մաղթեմ որ նոր մեծամասնութիւնը յաջողի այն գործունէութեան մէջ, որու կրնայ, հիմա, ձեռնարկել, ըստ իր տեսակէտներուն: Կը չափեմ կարեւորութիւնը փոփոխութեան զոր կը պարտադրէ, մեր ժողովրդապետութեան մէջ, քաղաքական պատասխանատուութեանց գլուխը հասնիլը քաղաքական մեծամասնութեան մը, որու նախընտրութիւնները կը տարբերին Հանրապետութեան Նախագահին ընտրութիւններէն, կենսական կէտերու շուրջ: Այս հարցումին պատասխանը կը գտնուի միայն խղճամիտ յարգանքին մէջ մեր հիմնարկներուն եւ հաստարակաց կամքին ազգ. շահը ամէն բանէ գերադաս նկատելու: Գալով ինծի, պաշտօնին մէջ զոր ինծի յանձնեցիք եւ զոր կը վարեմ ամէն կողմ, ներսը թէ դուրսը, պիտի պաշտպանեմ մեր ազատութիւններն ու անկախութիւնը, մեր յանձնառութիւնը Եւրոպայի մէջ, մեր տեղը՝ աշխարհի մէջ: Սիրելի հայրենակիցներ, վստահութիւն ունենանք: Ամէն ընտրութեան առեն արտայայտուած շատ բնական տարակարծութիւններէն անդին, ինչ որ մեզ կը համախմբէ, դեռ շատ աւելի զօրաւոր է. - մեր հայրենիքն սէրն է: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆրանսան»:

Այս ելոյթին մէջ, եթէ ընդգծեցինք՝ վաղը, պատճառն այն էր որ այդ վաղը անպայման Երեքշաբթի չէր նշանակեր, ինչպէս մեկնաբանուեցաւ ընդհանրապէս, թէեւ ճիշդ է որ Նախագահը ցոյց տուաւ թէ ժամանակ չուզեր կորսնցնել: Ցատկանշական կէտեր կան, անշուշտ, Միթերանի խօսքերուն մէջ: Նախ՝ կը մնայ եւ կ'ընդունի համակեցութիւնը: Պիտի նըշանակէ նաեւ ընդդիմութեան մէկ պարագլուխը (հաւանական կը նկատուէր, առաջին կարգի վրայ՝ Շիրաք): Բայց, ինք ալ խելօք մը տեղը պիտի չնստի, այսինքն ոսկեծաղիկի բացումով պիտի չզբաղի, ըստ աւանդական բացատրութեան: Պարզ է որ կացութիւնը այնքան ալ հանդստաւէտ պիտի չըլլայ, մանաւանդ նոր մեծամասնութեան համար եւ քաղաքականութեան այն հին ու փորձառու աղուէսը, որ է Միթերան, ո՞վ գիտէ ի՞նչ խաղեր կը պատրաստէ եւ քիթին տակէն ալ կը խնդայ, խորհելով՝ «Նայինք ի՞նչ պիտի ընէք եւ որքան ատեն իրարու հետ համաձայն պիտի մնաք»: Արդարեւ, չմոռնանք որ նորընտիր այս Ժողովին մէջ բացարձակ մեծամասնութիւնը 289 է եւ Նախկին ընդդիմութիւնը հազիւ 291-ի կը հասնի, որու մէջ միայն Իւ - Տէ - էՖ (127) եւ էՌ - Փէ - էՌ (150) չկայ, այլեւ «զանազան աջ» մկրտուած 14 երեսփոխան: Ասոնց մէջ կան գործ խանգարող «Պառիսթներ» եւ հաւանաբար Միթերանի յոյսը այդ է եւ ուրեմն պիտի նախընտրէ այնպիսի նախարարապետ մը նըշանակել, որու հանդէպ Պառ անհանդուրժողութիւն ունենայ: Ամէն պարագայի մէջ, նոր նախարարապետը պարտաւոր չէ վստահութեան քուէ ուզելու իր տանելիք քաղաքականութեան համար եւ հաւանաբար ալ չուզէ, որպէսզի Պառ եւ իր մէկ - երկու հաւատարիմները չմերժեն իրենց հաւանութիւնը, ինչպէս Պառ ըսաւ, ի սկզբանէ:

×

Շրջանային ընտրութեանց պատկերն ալ մօտաւորապէս նոյնն է: Հողամասին 22 շրջաններուն մէջ, ձախը մեծամասնութիւն կը կազմէր վեց հատի մէջ, ընկերվարական նախագահութեան ներքեւ, առանցմէ երեքը՝ աջին ձեռքն անցան (Օվեռնեը, Միտի - Փիրէնէ, Փրովանս - Ալփ - Քոթ տ'Ազիւր): Հոս, աջը Ազգ. Ճակատին պէտք չունի գործադիր իշխանութեան գլուխն անցնելու համար: Նոյնը չէ պարագան, օրինակ, Լանկըտոք - Ռուսիյոն, ուր Լը Փէնի շնորհիւ միայն աջերը կրնան դիւանը ձեռք առնել: Ձախը կը պահէ Նոր - Փա - տը Քալէն եւ Լիմուզէնը: Ընդհ. ձեւով աջը ձայներու 41,08 առ հարիւրը ապահոված է, ընկերվարականները՝ 29,88, համայնավար՝ 10,21, Ազգ. ճակատ՝ 9,69:

Այս ընտրութեան յատկանշական երեւոյթներէն մէկն է արդէն, որ հո՛ս, ինչպէս Ազգ. Ժողովին մէջ, Մառշէ եւ Լը Փէն նոյն, գրեթէ հաւասար ձայներ կը վայելեն:

×

Ժամն է, անշուշտ, որ այնքան քարոզուած համակեցութիւնը չձախողի, ի շահ երկրին: Իսկ եթէ չյաջողի, նոր «հազիւ թէ» մեծամասնութիւնը պէտք է գիտակցի թէ Նախագահը ամէն ինչ պիտի ընէ, որպէսզի ձախողեցնողը՝ միւսը ըլլայ: Կը մնայ ուրեմն նոր կառավարութեան եւ նոր մեծամասնութեան այդ «հաճոյքը» չպատճառել Նախագահին եւ մանաւանդ յուսախաբ չընել այն 7.050.663 քուէարկողները, որոնք այն խարուսիկ պատրանքն ունեցան որ լաւ գործ մը կը տեսնեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ - ՄԱՐՍԷՅԼ արագընթաց ճեպընթացին (Թէ - Ժէ - Վէ) մէջ, Երկուշաբթի օր ռմբայփորձ մը կատարուեցաւ, որ բարեբախտաբար միայն տասը թեթեւ վիրաւորներ պատճառեց: Ռումբը պայուսակներու բաժանմունքի մը մէջ դըրուած էր, կառախումբին ծայրը եւ պայթած է մեկնումէն 15 վայրկեան ետք, երբ կառախումբին արագութիւնը ժամական 140 քիլոմեթր էր: Ճեպընթացը գիծէն չէ ելած և կեցած է Պրինուա: Երեքշաբթի առտու դեռ ոչ ոք տէր եղած էր արարքին: Կասկածներ կային Աֆսիոն Տիրէքթի եւ Ճիհատի մասին:

ՓԱՆՏԵԼԻՍ ՓՐԵՎԵԼԱՔԻՍ յոյն գրագէտը մեռած է սրտի տագնապի հետեւանքով, 77 տարեկանին: Փիլիսոփայ - գըրագէտը բարեկամն էր Ալպէր Քամիւի, Քազանզաքիսի: Ծնած Կրետէ, հեղինակն էր «Զօրպա՝ Յոյնը»ի: Զինքը առաջնորդող երեք գլխաւոր սկզբունքներն էին. - Բարութիւն, հանդուրժողութիւն եւ խաղաղութիւն: 1977-էն ի վեր անդամ էր յոյն «Անմահներուն», 1938-էն 1974 արուեստի պատմութեան դասախօս էր Աթէնքի Գեղարուեստից վարժարանը: Փրեվելաքիս կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ արդի յոյն գրականութեան մէջ, նաեւ որպէս քննադատ եւ թատերագիր:

ԿԼԸՊ ՓԱՇԱ, որ նման Լօրանս տ'Արապիի ամբողջ առասպել մը հիւսած էր իր շուրջ, մեռաւ Անգլիա, 88 տարեկանին: Նախկին հրամանատար արաբական լէգէոնին, Հիւսէյն Թագաւորի մեծ հայրն էր, որ իրեն տուած էր փաշայի տիտղոսը:

ԻՎՈՆ ՇՈԹԱՐ գործադիրութեան փոխ - նախագահը հրաժարեցաւ (չար լեզուները կ'ըսեն թէ նախագահութիւնը պատրաստելու համար է), տարակարծիք ըլլալով նախագահին՝ Իվօն Կաթազի հետ, որ կը մեղադրուի որպէս ձախ հակում ունեցող մէկը, շատ լեզու գտնող ընկերվարական վարչակարգին հետ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 7 - 10)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԿԱՅՐԱԹ» ԽԱՂԸ (*)

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, Մարտ 9-ին, տեղի ունեցաւ «Արարատ»-«Կայրաթ» հանդիպումը, Խորհրդային 49րդ ախոյեանութեան շրջագծին մէջ: Խաղին ներկայ եղած են շուրջ 40 հազար մարզասէրներ: Սկիզբէն իսկ Երեւանցիները անցած են գրոհի եւ ստիպած մըրցակիցներուն քաշուիլ իրենց պաշտպանութեան գօտին: Հինգերորդ վայրկեանին Քոչարեան կոլ նշանակելու լաւ առիթ մը կորսնցուցած է: «Արարատ»ի տղաքը սաստկացուցած են իրենց ճնշումը եւ խաղի 9-րդ վայրկեանին յաջողած են նշանակել մրցաշարքի իրենց անդրանիկ կոլը, շնորհիւ Ռոբեր Գալստեանի գլուխի հարուածին: Ապա Երեւանցիները շարունակած են իրենց գործողութիւնները, սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են խմբապետ Աշոտ Խաչատրեան, Ռոբեր Գալստեան եւ Պօղոսեան: Երկրորդ կիսախաղին, շուրջ քառորդ ժամ հիւրերը ճընշում բանեցուցած են դաշտի տէրերու պաշտպանութեան վրայ, սակայն չեն կրցած արդիւնաւորել իրենց գործողութիւնները եւ այս՝ շնորհիւ «Արարատ»ի բերդապահ Պօդշիվալովի: Երեւանցիներու խաղարկութիւնը այնուհետեւ դարձած է միապաղաղ, դանդաղ եւ աւելի անհատական բնոյթ ստացած է, այսուհանդերձ խաղը վերջ գտած է իրենց յաղթանակով:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Մարտ 11-ի թիւով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԵՐԳԸ ԵՒ «ՄԵՐ» ԵՐԳԻՉԸ

Այդ մասին առաջին խօսողը աւանդապաշտ, մեր արժէքներուն ջերմապէս նախանձախնդիր ընկեր մըն էր. գայթակղած էր ուղղակի: Չզարմացայ, յաճախ տեսեր էի զինքը գրեթէ նոյն վիճակին մէջ, երբ արաբական գալարուն մեղեդիներով «հայկական» երգ երգել կը յաւակնէին: Կը յամառէր կառչած մնալ Կոմիտասին, անտունիներուն, խորովելներուն հարազատութեան ու բոլոր այս կարգի «հնաքոյր բաներ»ուն. չէր վարժուած Պէյրութէն Ամերիկա ներածուած սա նորաձեւութեան որ այսօրուան հայ երգն էր, եւ որ այնքան կը խանդավառէր ուրիշներ:

Իրմէ ետք երբ ուրիշներ եւս - աւելի «զարգացած» ճաշակի տէր - մօտաւորապէս նոյն արտայայտութիւնը ունեցան, հետաքրքրուած՝ դիտեցի տեսոյցի արձանագրութիւն մը. Շարլ Ազնաւուրի նուիրուած աւելի քան երկու ժամուան հեռատեսիլի յայտագրի մը մասնակցութիւնը իր աղջկան՝ Սեդա Ազնաւուրի, որ հայերէն կ'երգէր...:

«Ամչցանք մեր հայութենէն», «Ուրեմն Շ. Ազնաւուր այսքան կը հասկնայ հայկական երգէն», «նոյն ձեւով եթէ ֆրանսերէն երգէր աղջիկը, պիտի թոյլատրէ՞ր», «յայտնի է թէ ոչ մէկ կապ ունի հայ երգին հետ, ոչ ալ սէր, յարգանք». ահա, յաճախ զայրոյթով արտայայտուած հակազդեցութիւններէն մէկ քանին, նետուած՝ երգիչ Ազնաւուրի հասցէին. այն Ազնաւուրին, որ եթէ ոչ հայերէն, գիտցա՛ծ էր երգել «Անուշ ինկան» մը:

Ի՞նչ պիտի պատասխանէր արդեօք ինք, եթէ տեղեակ ըլլար այս անդրադարձումներուն. հաւանաբար մէկ երկու խորշոմ եւս աւելցնելով իր այնքա՛ն հայկական դիմագիծին, ամօթխած ծեքծեքումով մը ըսէր.

- Կը սիրեմ հայ երգը, սակայն աւելի կը սիրեմ աղջիկս...:

ԱՐՓԻ

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Թ. ՑԱՆԿ

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան	2.500
Տիկին Ե. Պօղոսեան եւ զաւակը	1.000
Պ. Վահրամ Ասլանեան	500
Պ. Ալեքսան Պէրճճիքլեան	500
Տէր եւ Տիկին Ա. Սամուրքաշեան	500
Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Ճամուսեան	500
Տիկին Լիւսի Աչճեան	500
Տիկին Մարկրիթ Միսաքեան	500
Տէր եւ Տիկին Ա. Գիւլասարեան	300
Գումար՝	6.800
Նախորդ գումար՝	312.780
Ընդհ. գումար՝	319.580

×

Աւստրալիոյ Հայ Պատմական Ընկերութիւն՝	132,80 Զ. Ֆ.
Պ. Վարդգէս Երէցեան (Քարաքաս)	Տոլար 10.000
Ճ. Երուանդ Գույումճեան (Քոնէքթիքըթ)	5.000

ԱՆՑԵԱԼԻ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

«Գիտեմ, թէ աշխարհի անկիւններուն մէջ մոռցուած բազմութիւն մը կայ, տասնեակ մը հազար իննի պէս տրտում տղաք, որոնք աշխարհի ամէնէն դժբախտ մարդիկը եղան ու պիտի մնան այդպէս, որովհետեւ մանկութիւն չունեցան: Գիտեմ թէ անուն չունեցող բան մը եղաւ մեր մանկութիւնը, թշուառութեան ու տառապանքի դժոխային խառնուրդ մը, որուն յիշատակն իսկ, տարիներ ետք, դեռ կը պահէ մեր սրտերը կարծր ու հոգիները խանձուած»:

×

Մուտքն է ասիկա Ա. Ծառուկեանի «Մանկութիւն չունեցող Մարդիկ» հատորին: Տխրալար ողեկոչում մը՝ Յովհաննէս Թումանեանի «Կանչում է կրկին, կանչում անդադար» սրտի խորքէն բխող խօսքի նման: Թումանեան կերտեց «Անոյշ»ի երեւակայական տամբ, Ծառուկեան ներկայացուցած է մանուկներու ամբողջ աշխարհի մը էութեան քայքայումը:

Որո՞նք էին այդ մանուկները. ուրկէ՞ եկած. ինչո՞ւ հոն էին՝ միատեղ խմբուած, կազմած առանձին աշխարհ. խլեակներու տառապող զանգուած եւ կ'ապրէր լինել թէ չլինելու չէյքսփիրեան հարցականը:

Քաղաքական յաւակնութիւնը յղացած էր անյղանալին. ժողովուրդ ջարդելու, ազգ բնաջնջելու, հայկական արեւմուտք հետք չձգելու մոլեգնութեամբ Թուրքը անցած էր գործի, կատարած մեծագոյն ոճիրը: Հայու արիւնով ներկուած ու դիակներով նեխած Միջագետքի ու արաբական բոլոր երկիրներու ամայի տափաստաններու ու անապատներու մէջ կորսուած անօթի ու ծարաւ մանուկներու հօտը «հայրի՛կ» - «մայրի՛կ» կը մայէր, առանց հովիւի զաւազան տեսնելու, առանց ձեռքէն բռնող մը գտնելու, երբ ամերիկեան ողորմա՛ծ մարմիններ պարարտ գետին գտած, կ'անցնէին մարդասիրական առաքելութեան:

Ջարդն ու կոտորածը պաշարին ու անտարբեր դիտող հզօրներու խիղճը արթնցած կը թուէր: Որբահաւաք - «Հաւաքագը» սկսած էր: Դաշտերու մէջ արածող «հօտաղը», ախոռներու ու աղբանոցներու մէջ կուտ որոնող «անասունի ձագուկները» կը մէկտեղուէին նպաստամատոյցներու ու պատսպարաններու հովանիին տակ: Քրիստոնէական բարեսրտութեամբ կը բաշխուէին ո՛չ միայն հաց ու ալիւր, այլեւ հաւաքական դաստիարակութիւն: Բաղցն ու անօթութիւնը պէտք է լրացուէր դրախտի ու դժոխքի զարմանահրաշ պատմութիւններով, միսիոնարներու առասպելական հաւատալիքներով: Հայի համար երկարող ձեռքերու մէջ կը դրըւէին Աւետարաններ՝ սնանելու համար ուստուածաշնչական պատգամներով: Այդպէս է, որ վաղը՝ անոնք պատրաստ պիտի ըլլան ինքնաբերաբար փառք տալու ամերիկեան աստուծոյ եւ կոչեն «կեցցէ՛ Ամերիկա». ճիշդ այսօրուան պէս, երբ առատօրէն տոլար ու զէնք կը բաշխուի բազմապատկելու համար ամերիկեան «Դեմոկրասի»ի մոլեռանդ դովերգու «գուսաններ»ու թիւը:

ԷՍ - Փէ - Ա.ի «փչաթեղերու» մէջ առնուած, արուեստական պատիժներու ու ծեծերու ենթակայ այդ մանուկները, տակաւին ԱյբԲենԳիմ չսորված, քաւարանի սարսափով ծեփուած գլուխներով այդ երախաները՝ կորսնցուցած կամք ու անհատականութիւն, պիտի չունենային բնական աճում ու զարգացում, պիտի չճանչնային մանկութիւն ու պատանեկութիւն:

Ա՛յս է «Մանկութիւն չունեցող Մարդիկ»ի մթնոլորտն ու տխեղերքը եւ քիչ մըն ալ անդին:

Ժամանակի քմահաճ խաղ համարուի, թէ կեանքի բնական ընթացք, այսօրը պիտի վերածուի երէկուան. Երէկը՝ հեռաւոր անցեալի: Տարիներու աւերիչ ու շինարար անդոհանքին մէջ պիտի աղօտին հետզհետէ ներկայի պատկերները, երէկուան տառապանքները. պիտի դառնան անորոշ ստուերներ եւ մոռացութեան դիմող կացութիւններ, եթէ մտաւորական միտքը չարձանագրէ պատմութիւնը ինչպէս որ է. եթէ գրագէտը զարթնումի չհրաւիրէ մեղկութեան ու ծուլացումի ենթարկուած ենթագիտակցական ուժը:

Ա՛յդ է ըրած Ա. Ծառուկեան: Գրական շնորհի ու տաղանդի ապացոյցը եղող իր յուշագրութեամբ կը տանի մեզ աւելի քան եօթանասուն տարի ետք՝ ապրեցընելու համար մեծ արհաւիրքի հետեւանք չարչարանքն ու տառապանքը, որ եղան մերը, որոնց ուրուականն անգամ չուքի ու տեսիլքի վերածուած, հետեւեցաւ մեր կեանքի ամբողջ տեւողութեան:

Տաժանելիօրէն հաճելի է հակիլ Ա. Ծառուկեանի որբերու աշխարհին վրայ, որովհետեւ անիկա մեր աշխարհն է. հեռաւոր մեր կեանքը, որ պէտք չէ խեղդուի ժամանակի թանձրութեան մէջ. պէտք չէ, որ մոռացութիւնն ալ իր ոճիրը գործէ: «Մանկութիւն չունեցող Մարդիկը» հետեւանքն է սարսափազդու Ապրիլին: Իւրաքանչիւր Ապրիլի այժմէութիւն է այդ հատորը՝ Աւետարանէ մը աւելի հոգեխըռով ու ցնցիչ: Եւ ահա՛, Ապրիլը կրկին կանգնած մեր առջեւ, կը բախէ հայութեան սրտի դռները, կը միաձուլէ անոր մտածումները երբեմն ծանր, երբեմն միգամած խոհերու կշռոյթով:

Ջենք սիրեր յանձնուիլ մութի ու արխուր մտածումներու: Երբ արեւը հեռացած, սկսած է տարածուիլ մութը, կը կոխենք ելեկտրական կոճակին, որպէսզի խաւարին մէջ չփշրենք մեր կարասինեըը՝ ձախող շարժումներով կամ չճզմենք մեր ներքին ուժերը՝ նպատակի սեւեռումներու դէմ առնուած անհամապատասխան վճիռներով:

Այս պարագային մեր լոյսն ու արեւը՝ երէկը այսօրուան մօտեցնող, յիշողութիւնները թմբիրէ հանող Ծառուկեանի գիրքն է: Պէտք է կարդալ զայն: Անոր պատկերներով ու ցոլքերով ողողել գըլուխները եւ անշօշափելի ճառագայթները վերածել շօշափելի իրականութեան:

×

Որոնելու, դէպքեր յղանալու, գրական տիպարներ ստեղծելու ճիգ չի պահանջեր յուշագրութիւնը, քանի արդէն գոյութիւն ունեցող դէմքերու վերակենդանացումն ու համատեղումն է այդ: Եթէ անոնց ներկայացումն ու պատումը եղած են հարազատ, գրական գեղեցիկ ոճով ու արուեստով, ունին միշտ կախարդական հմայք, երբ մանաւա՛նդ անոնք մաս կը կազմեն մեր անմիջական շրջանակին ու առօրեային: Ստուերի իսկ վերածուած կերպարներու, ծանօթներու ու բարեկամներու տողանցքը աչքի առջեւ, կը բերեն անցեալի բուրումներ ու քաղցրութիւններ, եթէ նոյնիսկ հանդիպինք բացասական երեւոյթներու կամ մթնոլորտի մը ծանրութիւնը ճնշէ մեր մտքին վրայ:

Այդ տուեալներու վրայ յենած, այդ տարրերը բովանդակող երկ է Ա. Ծառուկեանի «Երազային Հալէպը», որ կը կազմէ տեսակ մը շարունակութիւնը «Մանկութիւն չունեցող Մարդիկ» հատորի: Հոն՝ մանուկները մեծցած, դարձած են պատանի. երիտասարդ. հասուն մարդ: Որբանոցի բնակիչ հեղինակը ուսուցիչ է արդէն. բանաստեղծական խլրտումներու ենթակայ հոգի. լրագրութեան ասպարէզ նետուած վազվզող եւ որոնող միտք: Իր կեանքի իւրաքանչիւր հանգրուան ունի համապատասխան շրջանակ ու յարաբերութիւններ, ուր կը վխտան զինք խանդավառող զգայութիւններ. իրեն հիացում պատճառող, ջերմութիւն բաշխող դէմքեր. վանողական կացութիւններ. հակազդեցութեան մղող պարագաներ՝ համապատասխան մօտեցումով. վերլուծական ուսումնասիրութեամբ եւ լեզուական ճարտար բացատրութեամբ:

«Երազային Հալէպը» լուսանկարներու ալպոմ մըն է՝ հեղինակին հետ ապրած բարեկամներու, ծանօթներու ու անձնաւորութեանց, որոնք ճակատագիր են դարձած, հայ կեանքը երանգաւորած՝ իրենց դրական ու բացասական արդիւնքներով:

Լուսանկարային այս հատորը պիտի ըլլար լուսանկարչական արուեստ եւ ո՛չ անպայման գրական արուեստ, ինչպէս կարգ մը յուշագրութիւններ, եթէ հեղինակը օժտուած չըլլար պատմելու եւ գըրելու արուեստին:

Ծառուկեան, իր ամբարած իմաստութեամբ, գիտէ էականը զատորոշել անկարեւորէն. մանրուքին եւ «դրամատոմսին» տարբերութիւնը: Մակերեսէն կը սուզուի խորը. կրած հակազդեցութիւնը կը դնէ բնական հունի մէջ եւ պատմութիւնը կը վերածէ «պատմական վէպի» արուեստին:

«Երազային Հալէպի» իւրաքանչիւր գըլուխ կը կազմէ առանձին պատմուածք մը եւ սակայն իր ներկայութիւնը իւրաքանչիւր էջի ու խօսքի մէջ, կը ստեղծէ զուգահեռ. կը շաղկապէ զանոնք իրարու ու կը պահուի միշտ շարունակութիւն կազմող խօսքն ու հեւքը:

Անշուշտ, կարգ մը հատուածներ կը կըրեն լրագրողի դրոշմ եւ կան «պատերազմական լրագրողի» ռըփորթաժի տպաւորութիւն ձգող գրութիւններ, սակայն ա՛յնքան գունագեղ են իր տիպարները եւ ա՛յնքան անկեղծութեամբ տրուած անոնց ապրումները, որ «Երազային Հալէպը» կը մնայ երազուած արուեստի մարգին մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

GÉO - ՖՐԱՆՍԱ GEO - ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանական հրատարակչականի մը այս պարբերականը ունի նաեւ ֆրանսերէն հրատարակութիւն մը, որ բոլորովին անկախ է: Այնքան անկախ, որ կրցած էր փետրուարի իր թիւով լոյս ընծայել Քլօտ Մութաֆեանի մէկ խիստ շահեկան յօդուածը («Յառաջ», փետրուար 15 / 16 եւ 18): Մարտի գերմանական հրատարակութիւնը ուրիշ յօդուածագիր մը գտած է, երեւի «Հաւասարակշռութիւնը» պահելու համար: Ստորեւ Գերմանիայէն ստացած թղթակցութիւնը այդ միւս յօդուածին մասին.-

×

ԿԷՕ-ն՝ «Կոլիներ ունտ Եահր»՝ գերման հրատարակչութեան հանդէսներէն մէկն է որ Գերմանիայէն զատ լոյս կը տեսնէ նաեւ Ֆրանսայի մէջ: Սոյն հանդէսին ֆրանսական հրատարակութեան Փետրուարի եւ գերմանական հրատարակութեան Մարտի թիւերուն մէջ Հայերու նուիրուած յօդուած մը հրատարակուած է: Զարմանալիք ոչինչ կայ, պիտի ըսեն շատեր, նոյն հրատարակչութիւնը չէ՞, նոյն գրութիւնը կրնայ տարբեր երկիրներու մէջ տպել: Բայց հոս կէտ մը կայ, որ շատ հեռու է սովորական ըլլալէ. Ֆրանսականին հեղինակն է Քլօտ Մութաֆեան, իսկ Գերմանականինը՝ Վոլֆկանկ Շրափս՝ ԿԷՕ-ի աշխատակիցներէն մէկը: Երկուքն ալ գրեթէ նոյն լուսանկարները կը գործածեն՝ քաշուած Վոլֆկանկ Քունցի կողմէ եւ կը գրեն իրարմէ շատ տարբեր բաներ: Մութաֆեանի յօդուածին աւելցնելիք բան մը չունինք, մեզ աւելի կը հետաքրքրեն Վ. Շրափսի գրածները:

Ան կ'ընտրէ «Կորսուած Ազգը Որոնելով» վերնագիրը եւ առաջին քանի մը էջերով կը նկարագրէ հայկական կոթողներու ներկայ վիճակը. «Կարսի հայկական եկեղեցիին մէջ ... աղաւնիները ... Թորանը աղբով լեցուած են եւ ոչ ոք ի վիճակի է սա եկեղեցիին փլուզումը կասեցնելու: Մարդ ամիսներու պէտք ունի որպէսզի կարենայ արձանագրել այս մշակոյթին մնացորդացը, զոր Հայերը մահմետական շրջապատի մը մէջ կանգուն կը պահէին: Այն քիչը որ մենք քանի մը շաբթուան ընթացքին տեսանք, կը բաւէ մարդս ընկճելու համար: Ով որ Վարագայ վանքը կը փնտռէ, կը գտնէ միայն «Ետի Քիլիսէ» գիւղը: 1915-ի քանդումէն վերջ մնացորդները հողագործներու իրենց տուներու շինութեան համար գործածած են: Նոյնը պատահած է «Եմիշլիք» գիւղին մէջ Մանակերտի Եկեղեցիի պարագային: «Այս բաժինին մէջն է որ կը կարդանք հետեւեալ հռետորական հարցումը. «Բայց այն մարդիկը, Հայերը՝ ո՞ւր են»:

Որպէսզի ասոր պատասխանը լաւ հասկնայ աշխարհը «Դիմեցի Անգարայի Նախարարութիւններէն մէկուն», կը գրէ յարգելի Շրափս: Եւ իրականութիւնը կը յորդի մեզի ծանօթ իր բոլոր երանգներով: Ո՛չ, Անատոլուի մէջ 1895-ին հազիւ 1,2 միլիոն Հայեր կան եղեր - Շրափս տեղ մը կը յիշէ թէ 1828-ին անոնց թիւը 1 միլիոն էր - աս մարդիկը լման 70 տարի քնացա՞ն, - Հայերը 1850-էն սկսեալ ահաբեկչութեան դիմեր են, չնկատելով ... Սուլթանը—ո՞ր մէկն է այդ—ո՛չ ալ իրենց ցեղակիցները: Եկուր տես որ մահմետականները միայն 1890-էն վերջ սկսեր են փոխադարձել: Ո՞վքե՞ր են այս մահմետականները - Թուրքե՞րը, Քիւրտե՞րը կամ Արաբնե՞րը: Մինչ բաւծ ենք, նոյն ալ կ'ըսենք. էֆէնտի մարդիկ են աս Թուրքերը: Պիսմարքը չէ՞ ըսած որ անոնք Եւրոպայի «ճէնթըլմէններն» են: Իրաւ ունի եղեր մեծ Գերմանացին: Ուրիշ ո՞ր ազգ համբերութիւն կ'ունենար՝ ... մեր խայտառակութեան: Կարծես աս ... բաւեր Հայերը Ա. Աշխարհամարտի ... խօրեակին «Ռուսին կողքին կանգնելու» ... Թուրք կառավարութիւնը ստիպ չէ, ... չերուն տեղահանումը կ'որոշէ «միայն ... բեւելեան - Անատոլուի մէջ»: Նոյնիսկ այդ դժուար պայմաններուն տակ «կառավարութիւնը հրահանգած էր որ աքսորեալները ապահով եւ առանց անհանգիստ ըլլալու հասնին իրենց նպատակին»: Յարգելի Շրափս բանիմաց մարդ է եւ մանաւանդ շատ լաւ գիտէ մարդկային ակարութիւնները, եթէ այդպէս չըլլար պիտի չկարենար գրել հետեւեալ մարգարիտը. «Բայց որոշումը եւ անոր գործադրումը իրարու երբեք այնքան չէին կրնար հակասել ինչպէս պատահեցաւ Թուրքիոյ այդ հեռաւոր անկիւնը: Զգարմանալ անկարելի է. մենք չենք ... ուած սա տարրական կէտը եւ խեղճ Թուրքերը ամբաստանած ենք բանի մը համար որ խորապէս մարդկային էր: Պ. Շրափս կ'աւելցնէ թէ միայն 400.000 Հայեր ... զոհանուած եւ անոնց 300.000-ը մեռած է: Իբրեւ միակ վկայ կը ներկայացնէ ... մերիկացի «գիտական» Շօ-ն, որուն ... սին քանի մը տարիներ առաջ լայնօրէն խօսելու առիթը ունեցած էինք: Կէտ մը մոռցանք. «1,5-էն 2,5 միլիոն մահմետական քաղաքացիներ, միայն 1914-1917-ի շրջանին արեւելեան - Անատոլուի մէջ զոհ գացած են»: Խորհեցէք անգամ մը. միլիոններով մահմետականներ զոհ գացեր են 300.000 Հայ մեռցնելով, ... ափ մը Հայ 2,5 միլիոն մեռցուցեր ... Վերը ըսինք, հիմա ալ կը կրկնենք. մեծ դիկը էֆէնտի են, եթէ այդպէս չըլլար 300.000 Հայ մեռցնելով կը գոհանային բնականաբար ո՛չ: ԿԷՕ-ի թղթակիցը ... դիպում մը կ'ունենայ նաեւ Թուրք ... նական Աթաէօվի հետ եւ այս վերջինը «1915 - 1916-ի արիւնոտ դէպքերուն ... կը տեսնէ դասակարգային բախումի ... բոլոր յատկանիշները»: Յարգելի ... Թաէօվ Թաքուն մարկսիստ մը չըլլա՞ր: Գիտը իսկապէս հիանալի է, միայն մոռ... ցած է ըսել թէ ո՞վ էր ճնշուողը:

Կարելի է ուրիշ կէտերու վրայ ալ կենալ, բայց չարժեր: Մօտեցումը միշտ նոյնն է, կը յիշուին միայն Թրքական «ապրիլները»: Կ'արժէ դիտել թէ ԿԷՕ-ին Ֆրանսայի խմբագրութիւնը ինչո՞ւ չէ տպած Շրափսի յօդուածը: Ինչ կ'ըսէք. Ֆրանսահայ գաղութին բաւականաչափ լաւ կազմակերպուած ըլլալը ... մը խաղացա՞ծ է:

Գրութեան վերջաւորութեան կը ... ղեկանանք թէ Շրափս Հայերու ճակատագրին մասին կարդացած գիրքերէն ազդուելով այս «մանրակրկիտ» ուսումնասիրութեան ձեռնարկած է: Արդեօք ի՞նչ պիտի գրէր՝ եթէ չազդուէր: ... գիտեր թէ իր թափած կոկորդիլոսի ... ցունքները ինչ աստիճանի հոգեկան ... հացում կրցած են տալ իրեն, բայց վըս... տահ ենք որ նիւթական հունձքը առա... ւագոյն գոհացուցիչ եղած պէտք է ըլլայ ... էֆէնտին հոս ալ էֆէնտիութիւնը ... մոռցած անտարակոյս:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («ՅԱՌԱՋ»). - Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը, Մարտ 9-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, նշեց Վարդանանցը հացկերոյթով մը, որուն յաջորդեց յատուկ գեղարուեստական յայտագիր մը:

Տարիներէ ի վեր Վարդանանց տօնը դարձած է Հայ Արենոյշներու Միութեան համար տեսակ մը նուիրական օր: Ներշնչարան մը որ իր խորհուրդով, իր ոգիով լաւագոյնս կ'ընդգրկէ սկաուտական շարժումի մը նպատակը: Հայ սկաուտին երդումն է ծառայել եւ հաւատարիմ մնալ Ազգին ու Աստուծոյ: Ուստի, Վարդանանց քաջերուն մէջ հայ սկաուտը կը փնտռէ մարդկային տիպարը եւ հայ մարդուն կեցուածքը որ կը յատկանշուի ազնուութեան, վեհանձնութեան, զոհողութեան, բարի գործ կատարելուն մէջ:

Կոկիկ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ այս ձեռնարկին զոր իրենց ներկայութեամբ պատուեցին՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Գարեգին Վարդապետ Պէքճեան, Գրիգորիս Քհնյ. Քէշիշեան, եւ կարգ մը միութիւններու ներկայացուցիչներ: Հացկերոյթը ընթացաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ ատենապետութեամբ նախկին Արենոյշ եւ խմբապետուհի՝ մեթր Անի Քէշիշեանի: Մէջ ընդ մէջ եղան երգեր՝ Սիմոն Աստոյեան, Սիրանոյշ Մանուկեան, արտասանութիւն՝ Արեւիկ Կուտեան, բաժակաճառեր՝ Կարօ Սարեան, վերապատուելի Յարութիւն Հէլվաճեան, Նուպար Քիւթալեան: Եղան սրտաբուխ նուէրներ՝ որոնց գումարը բարձրացաւ՝ 7450 ֆրանքի:

Գեղարուեստական յայտագրին խօսնակը՝ Օրիորդ Ռիթա Էթթարեան նախ բեմ հրաւիրեց Պ. Ժաք Սողոմոնեանը որ հակիրճ խօսքերով բացատրեց Վարդանանց տօնակատարութեան իմաստը եւ ներկայացուց Կոմիտաս նորաստեղծ Թատերախումբը ու անոր ղեկավարը՝ Նուպար Քիրէճեան որ երեք ամսուան ընթացքին կարողացած էր յայտագիր մը պատրաստել: Նուպար Քիրէճեան ունի անցեալ մը, վաստակ մը Հայ Թատրոնին մէջ, յատկապէս Յունաստան, որպէս դերասան, բեմադիր եւ հեղինակ:

Նախ ներկայացուեցաւ Սմբատ Բիւրատի «Աւարայրի Արծիւը» Թատերական գործին մէկ ամփոփումը, երեք արարով, զոր կատարած էր Նուպար Քիրէճեան: Ամփոփում մը եւ պատշաճեցում մը կարծուածէն աւելի դժուար գործ մըն է: Շատեր կը փորձուին, բայց քիչեր կը յաջողին: Մենք պիտի նախընտրէինք տեսնել Սմբատ Բիւրատի հարազատ եւ լրիւ Թատերգութիւնը: Դերակատարները սահուն հայերէնով, իրենց կարելիութեանց համաձայն, ըրին պարկեշտ մեկնաբանութիւն մը: Ապա, ներկաներուն հրամցուեցաւ յանգաւոր Թատերակ մը, հայրենասիրական եւ երգախառն «Ազատութեան երազանքը», մէկ արար եւ մէկ պատկեր: Տեսակ մը կենդանի պատկեր ուր Մայր Հայաստանը, նախախնամութիւնը եւ հայ հերոսը դէմ - յանդիման կը վերյիշեն Հայոց պատմութեան դրուագներն ու պանծալի դէմքերը: Այս գործին հեղինակն է Նուպար Քիրէճեան: Յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի երկու արժէքաւոր մենակատարներ՝ Եւա Արթինեան որ երգեց «Մայրիկ» եւ «Կիլիկիա» եւ Հրանդ Կիւզէլեան որ մեկնաբանեց՝ «Լռեց ամպերը» եւ «Հայաստան»: Այս երկու երգիչները յաճախ կը մասնակցին զանազան եւ այլազան ձեռնարկներու, գուցէ լաւ պիտի ըլլար միայն պատշաճ առիթներով ներկայանալ, որպէսզի իրենց արժէքը իր տեղին գնահատուէր: Երգիչներուն դաշնակով ընկերացաւ Օրիորդ Օթար: Գեղարուեստական յայտագիրը փակեց Հայ Արենոյշներու պարախումբը ներկայացնելով չորս պարեր, «Նազանի», «Տաւիղ», «Քոչարի» եւ «Թամզարա»:

×

Այս մակարդակի Թատերական նախաձեռնութիւնները եւ իրագործումները չեն որ հայ Թատրոնին ազնուութեան գիրերը պիտի փայլեցնեն: Կը սատարեն պարզապէս հայկական կեանք, շարժում, մթնոլորտստեղծելու: Վստահ ենք որ Նուպար Քիրէճեան կը գիտակցի այս իրողութեան: Եւ եթէ այդպէս է, կը գնահատենք իր աշխատանքը եւ կը քաջալերենք:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ 40ԱՄԵԱԿԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. - («Յառաջ»). - 1946-ին, խումբ մը նախկին մարտիկներ և գիմադրականներ հիմը դրին տեղւոյս Ֆրանսահայ Մարտիկներու Միութեան: Քառասուն տարուան ընթացքին Միութիւնը չգոհացաւ միայն պաշտօնական արարողութիւններու մասնակցութեամբ՝ Մայիս 8, Յուլիս 14, Նոյեմբեր 11, այլեւ աշխատեցաւ ընկերային եւ մարդասիրական գետնի վրայ սերտ կապեր հաստատել տարբեր կազմակերպութիւններու հետ, Հայութիւնն ու Հայ Դատը ծանօթացնելով անոնց: Կը վայելէ տեղւոյս իշխանութեան յարգանքը: Իր դրօշակը բարձր բռնած միշտ ներկայ եղած է հոն՝ ուր պարտականութիւնը զինքը կանչած է, ի մէջ այլոց՝ Փարիզ, Վէրտէօն, Մարսէյլ, Տէսին, Վիէն, Ռոման, Նորմանտի, վերջերս Մոնփըլիէ՝ յուշարձանի բացման: Այս դրօշակը պաշտօնապէս յանձնուեցաւ 1955 Յուլիս 14-ի տողանցքի ընթացքին, զօրավար Վալէթ - Տոզիայի կողմէ:

Մարտ 9-ի առաւօտեան էչիրոլի (Կրընոպլի մօտիկ արուարձան) մէջ գտնուող Միսաք Մանուշեանի յուշատախտակին, ինչպէս նաեւ տեղացի ռազմիկներու յուշարձանին առջեւ ծաղկեպսակներ դրուեցան: Իսկ կէսօրէ ետք, Մարտիկներու Միութեան հիմնադիրներէն Պարոյր Միսքճեանի շիրիմին վրայ ծաղիկներ դրուեցան:

Կէսօրին ճաշ մը սրուեցաւ Մշակոյթի Տան մէջ: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Տիկին Շաքէ Մանուկեան ժողովրդական եւ գուսանական երգերով ջերմ մթնոլորտ ստեղծեց: Արտասանուեցան ճառեր:

Գնահատելի ձեռնարկ մը, որուն արձագանգեց «Տօֆինէ Լիպէրէ» յաջորդ օրը:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Եու - Սի - Էլ - Էյ համալսարանի Գրիգոր Նարեկացի հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆէսէօր Աւետիս Սանճեանի հրաւէրով, ֆրանսահայ գրական քննադատ Մարկ. Նշանեան՝ Փետրուար 16 - 28, վեց դասախօսութիւններ տուած է ամպիոնի ուսանողներուն համար: Դասախօսութեանց նիւթերը եղած են՝ «Արդի գրաքննադատութեան եւ գրական վերլուծումի հոսանքները եւ պարտադրանքները», «Շահան Շահնուրի գործը՝ արդիական տեսանկիւնէ մը դիտուած», «Զարեհ Որբունիի վէպը», «Գրիգոր Պըլտեանի բանաստեղծական գործէն քանի մը հատուածներ», «Աղէտ եւ գրականութիւն» եւ «Յակոբ Օշականի գործերը»:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի «Ա. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Փետրուար 18-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ կազմակերպութեամբ Համազգայինին: Փարիզի Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան հիմնադիրներէն Գեղամ Գեւոնեան եւ Ժիրայր Լուսինեան լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ եւ իրենց տարած աշխատանքին բացատրութեամբ ցոյց տուած են Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան առաքելութեան կարեւորութիւնը: Յաջորդ օրը, նոյն յայտագիրը կրկնուած է Ս. Յակոբ Վարժարանի աշակերտութեան համար: Կազմակերպութեան ներկայացուցիչները շրջած են Քանատայի եւ Միացեալ - Նահանգներու կարգ մը հայկական գաղութները:

×

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ Փունթա Տէլ Էսթէ ամարանոցին մէջ, Փետրուար 9-ին պատարագ մատուցուած եւ բարեկամական խրախճանք մը տեղի ունեցած է: Ներկայ եղած են Մոնթէվիտէոյէն, Աթլանթիտայէն, Փիրիափոլիսէն, Պուէնոս - Այրէսէն Հայեր: Պատարագած եւ քարոզած է Արժանթինի թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան: Յընթացս պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Վարդգէս Տէր - Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի եւ Ներսէս Խուտավերտեանի յիշատակին: Յաւարտ արարողութեանց, Սան Ռաֆայէլ պանդոկի պարտէզին մէջ (սեփականատէր Տիկին Ժոլանտա Մանուկեան - Մերլօ) տեղի ունեցած է խրախճանքը: Սեղանը վարած է Արօ Պէլեան: Ստեղծուած մթնոլորտէն խանդավառ ներկաներու նուէրներէն գոյացած է կարեւոր գումար մը ի նպաստ Մոնթէվիտէոյի Ներսէսեան կրթական հաստատութեան:

Լուբիան

Ժողովրդական այս բանջարեղէնը այնպէս կը Թուի Թէ Ֆրանսա հասած է Քաթրին տը Մետիսիի օժիտին հետ, ապագայ Հանրի Բ. հետ իր ամուսնութեան օրերուն, (1533 Հոկտեմբեր 20): Անկէ քանի մը տարի առաջ Քաթրինի հօրեղբայրը Գլէման Է. պապը մարդասէր Փիէռօ Վալէրիանոյի նուիրած էր այս նոր բանջարեղէնին հունտերը որոնք բերուած էին Ամերիկայէն. իրեն յանձնարարուած էր տարածել պարտէզներու այս գանձին մշակումը, որ Թանկագին օժանդակութիւն մը պիտի ըլլար ժողովուրդին, որպէս նոր սննդանիւթ: Վալէրիանօ

Բանաստեղծական ոճով մը կը նկարագրէ զայն. «Մալլցող ոստերով բոյս մըն է, կը գրէ ան, մանիշակի նմանող ծաղիկներով ու կարմիր ու ճերմակ բըծաւոր հատիկներով. անոնք Թանկագին քարերու կը նմանին»: Նախ կը մշակուի Պէլինի շրջանին մէջ, ուր կը բնակէր Վալէրիանօ:

Իտալիայէն լուբիան Ֆրանսա կուգայ շնորհիւ Ք. Մէտիսիի, նախ կը մշակուի Վալ տը Լուառի մէջ որ Ֆրանսայի արքայանիստ շրջանն է: «Աստուած վկաս է, որ այս գունաւոր հատիկները մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառեն Քաթրինի, ու անոնցմով պիտի հպարտանայ ան» կ'ըսէ Վալէրիանօ, որ կը յորդորէ Ալեքսանտր տը Մէտիսիի իր քրոջը տալ անպայման այս հունտերէն մաս մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՎՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Յետոյ նա աւարտեց համալսարանը եւ ոչ մի տեղ չկարողացաւ հիմնաւորուել - աշխատել, շարունակ տեղից տեղ էր փոխւում: Գիւղացիք ասում էին, թէ՝ երեւի իր ապացուցած երկրորդ հաւն է փնտռում: Վերջում գնաց Ռուսաստան, ամուսնացաւ, տեսնողներն ասում են, թէ՝ Պեւեան այնտեղ էլ հանգիստ չունի: Հիմա էլ ուզում է գնալ Սիպերում ապրի:

Բայց ես ու իմ ընկեր Մնացականեանը Երեւանում սովորողներից չէինք քաշւում. ինչ որ նրանց մէջ աղօտ մըմլում էր, մեր ներսում վառւում էր պայծառ բոցով: Խոյի Անտրէասից յետոյ գիւղում միայն երկուսս գիտէինք Երկիր Նայիրիի ճիշդ տեղը, միայն մենք էինք մինչեւ վերջ կարդացել Տէրեանի հատորները:

Եւ երբ հարսանիքներում Մնացականը արտասանում էր «Ամէն վայրկեան սիրով տրտում, ասում եմ ես մնաս բարով» բանաստեղծութիւնը, ժողովուրդը յուզւում, հաւաքւում էր մեր շուրջը, խնդրում, որ նա ուրիշ բանաստեղծութիւններ էլ կարդայ հայրենասիրական ոգով. տղերքը մի քիչ խմած էին լինում եւ ուզում էին այնպիսի բան լսել, որով սրտները լցուի, ու լան: Այն տարիներին խոպանի ճանապարհը դեռ չէր բացուել եւ համայնքն ամուր էր, մեծերի խօսքը՝ օրէնք, անկախ այն բանից, նա զառամեալ ծերունի՞ է, թէ խօսքաշէն մարդ: Իսկ երբ մեծերը մահանում էին, գերեզմանի վրայ Զիւանու «Հայրիկ»ն էին երգում: Եւ այդ տարիներին ընդհանրապէս յարգի էր մարդու բարի, գեղեցիկ, առաքինի անունը: Եւ այդպէս, Տէրեանի շնորհիւ մենք երկուսով գիւղի աչքին բարձրացանք, դարձանք երեւելի տղաներ, ու թէեւ դպրոցը չէինք աւարտել, գիւղացիները մեզ մարդու տեղ էին դնում. խնջոյքներին մենք ներքեւում էինք նստում, իրենք մեզ կանչում էին վերեւ: Տէրեանը մեզ սովորեցրել էր Երկիր Նայիրին սիրել մեր գիւղում, մեր բարի, խոնարհ, քրիստոնեայ ժողովրդի տեսքով, մթնշաղում կորած մեր դաշտերի, երգող ջրերի ու մեր տըներում առկայծող աղօտ լոյսերի մէջ փնտռել Նայիրին պահող լոյսը: Նա մեզ ետ էր պահում հեռու, խաւար աշխարհներից, անարեգակ երկրներից, զգուշացնում էր խելօք խօսքերից, Թաքցըրած սրերից սուրսայր, բացում էր բարակիրան Նայիրուհու տաք, անծանօթ սիրոյ գաղտնիքը, յուշում, որ մեզ չի հասկանայ սառն օտարուհին: Եւ նորից ու նորից ցոյց էր տալիս մեր արեւոտ արտերը՝ բոլորուած վեհանիստ սարերով, երբեք ոճիր չգործած մեր հողու խաղաղ, ոչ ոքի ոչինչ չպարտադրող խոնարհ լոյսը՝ մեր արքայական խօսքի կանթեղի մէջ, որ մեզ պահպանել էր աշխարհի ցրտից եւ տանելու էր մեր հողու երկիրը՝ Նայիրի:

- Ուզում եմ հետս հայ գրողների գրքեր տանել Տէրեանի Թանգարանի համար, - ասում է ռուս ուսուցչուհին - երեխաներն ուզում են կարդալ Հայաստանի մասին, բայց գրքեր չունենք:

- Երեւանից կարելի է գնել, թէեւ հայ գրողներն այնքան էլ յաճախ չեն Թարգմանւում ռուսերէն:

- Հինգ գիրք ես կը նուիրեմ, - ասում է Նինա:

- Ես էլ Րաֆֆի ու Մուրացան կը տամ, ասում է Մանուչարեանը:

- «Մուսայ լերան 40 օրն» ու «Անլռելի զանգակատուն»ը ես կը նուիրեմ, - ասում եմ:

-Հրաշալի է, - ուրախանում է ուսուցչուհին, - դա արդէն մի ամբողջ գրադարան է, երեխաները շատ կ'ուրախանան եւ միւս անգամ Հայաստան գալուց աւելի լաւ կը ճանաչեն ձեր ժողովրդին:

Մեր աւտոպուսը արդէն մօտենում էր Թալինին, եւ ես պատուհանից ցոյց եմ տալիս Կաթնաղբիւր գիւղի գերեզմանոցը, որտեղ թաղուած է Մուշեղ Գալշոյեանը: Յետոյ մտածում եմ, որ եթէ Մուշեղն ապրէր, գրողների մեր փոքրիկ խմբի հետ ինքն էլ կը գար Օրէնբուրգ, որովհետեւ նա էլ էր Երկիր Նայիրիի երդուեալ ուխտաւորը:

– Յաջորդ անգամ, որ Օրէնբուրգ գաք, Տէրեանի Թանգարանը մեծ ու հարուստ կը լինի, - ասում է ուսուցչուհին, - եւ մենք ձեր առջեւ ամօթով չենք մնայ:

- Դուք ամաչելու պատճառ հիմա էլ չունէք, շատ գեղեցիկ Թանգարան էք ստեղծել, մենք ենք ամաչելու, որ ոչընչով չենք օգնել, - ասում եմ, - ես համոզուեցի, որ ձեր քաղաքում Տէրեանին սիրում են:

Օրէնբուրգում Տէրեանի օրերը իսկապէս հրաշալի էին: Մեր ներսում մոմ էր վառւում, Տէրեանի բանաստեղծութեան մոմը: Եւ ոչ երեսուն աստիճան սառնամանիքը, ոչ տափաստանով մէկ վնգացող բուքը չէին կարող հանգցնել այն, մենք ներսից էինք լուսաւորուած:

Ես մտածում եմ այդ մասին եւ վերյիշում մեր այցելութեան բոլոր յուզիչ մանրամասները:

(Տար. 10)

Գ. Թագւոր Պալըքճեան,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ալէքս Պալըքճեան
եւ զաւակը,
Հայկ եւ Էլիզ Պալըքճեան,
Սեդա Սեւան եւ զաւակները
(Հայաստան),
Այրի Տիկին Իրիս Աքըլեան
եւ զաւակները (Պելժիա),
Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Աքըլեան
եւ զաւակները (Պելժիա),
Այրի Տիկին Լուիզ Աքըլեան,
Տէր եւ Տիկին Գուրամաճեան
եւ զաւակները,
Պաղտասարեան ընտանիքները
եւ զաւակները,
Շահինեան ընտանիք,
Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան
եւ զաւակները,
Պահչէճեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԺԱՆԷԹ ԱԶՆԻՒ – ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Աֆրիկա)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Մարտ 19, Չորեքշաբթի, ժամը 10·30-ին Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, 6 ավընիւ – Պուռկէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

Dîner

2e anniversaire de la chorale d'enfants

KAROUN

Directrice : J. YILMAZIAN

DIMANCHE 23 MARS à 13h

Maison de la Culture Arménienne

12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

Partie artistique par la Chorale KAROUN

Réservation :

91 87 43 71 — 91 66 18 45 — 91 77 84 70

ԱՆԻԷՌ - ՊՈԻԱ - ԳՈԼՈՄՊ
ԳՈԼՈՄՊ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

50-րդ տարեդարձին առթիւ բացառիկ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 15-ին, Պուա - Գոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահը, Վիլլա տէ գ'Օպէփին:

35 ռիւ տիւ ժեներալ Լըքլէր

Նախագահութեամբ՝
Տիկին Սոնա ՄՈՄՃԵԱՆԻ

Կը խօսի՝
Տիկին Շաքէ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Խօսնակուհի՝
Տիկին Մարօ ԱՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
Ֆոլքլորիք պարախումբ՝ ՆԱՅԻՐԻ, ծանօթ երգիչ՝ ՎԻԳԷՆի, ժողովրդական երգչուհի Անահիտ ՍՎԱՃԵԱՆի, արտասանողուհի՝ Արաքսի ԳՄԲԷԹԵԱՆի, եւ այլ հաճելի անակնկալներ:

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք. - «Մէն Լազար»ի կայարանէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլոմպ, սրահը մօտիկն է:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ՓՌԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յիրամայր Արաքսի Նագգաշեանի մահուան առթիւ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ընտանեկան «Յառաջ»էն):

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼՈԹՈՅԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդրոնական Սանուց Միութեան կրթաթոշակներու ի նպաստ լոթոյի վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ, Մարտ 21-ին, Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի սրահին մէջ, պարանցիկ ճաշի ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

——×——

Այս Ուրբաթ, Մարտ 21, ժամը 20·30ին, Հայ Մշակոյթի Կեդրոնը՝

6, Cité Wauxhall — Paris 10e
M° République

հարցազրոյց՝
Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տնօրէնուհի՝
ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ
եւ՝
Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տեսուչ՝
Հ. ՎԱՐԴԱՆ Վ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

Նիւթ. -
«Հայ լեզուի ուսուցումը մեր դպրոցներուն մէջ» եւ յարակից հարցեր:
Հարցազրոյցը կը վարէ՝
Արտաւազդ Պէրպէրեան

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ:

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին: Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 20, ժամը 20-ին Առաջնորդարանի սրահին մէջ:
15, ռիւ ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Նիւթ՝
«Մեծ Պահքը մեր կեանքին մէջ»

Հրաւէր ամէնուն:

Յետաձգուած է

ՃՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի հոգեճաշը - Մարտ 23, Կիրակի, յետաձգըւած է կարգ մը անկախ պատճառներով:

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

organise une

JOURNEE
DU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN

au profit de ses œuvres culturelles
et sociales

le Dimanche 23 Mars à partir de 11h
Musique arménienne - bar - buffet
Concours de tric-trac à 15h
au
118, rue de Courcelles - Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

CINÉ - CLUB SCOLAIRE
— — — — Mercredi 19 Mars — — — —
Studio 43
43, Fbg. Montmartre, Paris 9ème
Renseignements : 45 - 23 - 51 - 50

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները Ազգային Միութեան կը նուիրեն. – Ազգանոյշ Հաբէլեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ՝ Պ. Գարեգին Հաբէլեան եւ զաւակները 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաբէլեան 500 Ֆ.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատանքէն զատ, կը տրուին բնակարան եւ յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -
43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այնթապի Հերոսամարտի 66-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի եւ Շրջակայքի Այնթապցիները կը հրաւիրուին իրենց բարեկամներով ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 22, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ Եանգ ակումբին մէջ:

5, avenue Reille, 75014 PARIS

Խրախճանք - Նուագ, երգ ու պար եւ անակնկալներ:

Ճաշագին՝ 200 Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

47 - 70 - 27 - 66 կամ 47 - 70 - 07 - 25 թիւերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԸ ԿԸ ՆՈՒԻՐՈՒԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

F. R. A. - NOR SEROUND

organise un

Meeting - Débat

Thème : L'UNITE ARMENIENNE

DIMANCHE 23 MARS, 16 HEURES

MARSEILLE

Salle de l'Eglise arménienne de Beaumont
8, Impasse des Monts

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՏ 22, Շաբաթ օր, ժամը 20·30-էն սկսեալ
Salle «Marcel-Pagnol»
Rue Gounod — Villiers - le - Bel

մասնակցութեամբ՝
«ՅԱՂԹԱՆԱԿ» նուագախումբին,

երգիչ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՆԱՃԱՐԵԱՆ-ի

եւ յոյն երգչուհի՝ ՄԷՅՐԻ-ի
որուն կ'ընկերանայ յոյն նուագախումբ մը:

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մշակութային Միութեան

Հ.Մ.Ը.Մ.
HOMENMEN
1921

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19·30-էն 2·00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48·78·88·70 եւ 48·31·01·03

Տախքերու մասնակցութիւն

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
20
JEUDI
20 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.186 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.186

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅՍՕՐՈՒԸՆԷ՝ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

—×—

ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ ՇԻՐԱՔ

1976 Օգոստոս 25ին էր, որ նախարարապետ Ժաք Շիրաք դուռը կը քաշէր կ'երթար, համաձայն չըլլալով նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ: Մօտ տասը տարի ետք, դուռը կը բանայ ու կը մտնէ որպէս թեկնածու նախարարապետի աթոռին, նախագահ Միթերանի հետ: Այլ խօսքով, ան որ համաձայն չէր նոյն հոսանքին պատկանող նախագահի մը հետ, պէտք է համաձայն ըլլայ հակոտնեայ հոսանքի պատկանող նախագահի մը հետ, այսինքն յաջողցնէ համակեցութիւնը որպէսզի այդ համակեցութիւնը չդառնայ ինչպէս կը նախատեսէր իտալական «Էօրոփէօ» թերթը՝ «Իլ պորտէլլօ» («Քանար Անշէնէ» կը ճշդէ որ այս բառը իտալերէնի մէջ, աւելի մտաւորական եւ գրական իմաստ մը ունի եղեր...):

Ուրեմն, Երեքշաբթի օր էր, ժամը 17·30-ին, որ Ժաք Շիրաք Ելիզէ կը կանչուէր եւ 2 ժամ 17 վայրկեան մաքրուր փոխանակութիւն կ'ունենային: Տեսակցութեան աւարտին, ըստ աւանդութեան առաջին յայտարարութիւնը կ'ընէր Ելիզէի ընդհ. քարտուղարը, ճշդելով թէ Միթերան հրաւիրած էր Ժաք Շիրաքը խօսելու համար կառավարութեան կազմութեան մասին, Պ. Շիրաք իր պատասխանը պիտի բերէ Հանրապետութեան Նախագահին ժամ առաջ: Անկէ ետք, Ժ. Շիրաք կը վերադառնայ Օթէլ տը Վիլ եւ մինչեւ 23·30, կը խորհրդակցի իրեններուն եւ Իր - Տէ - Էֆ-ի հետ: Ըստ երեւոյթին, նոր մեծամասնութեան բաղկացուցիչ երկու տարրերը համաձայն են որ Շիրաք գլուխն անցնի կառավարութեան: Հիմակուհիմա գիտակից են թէ մէկ ճակատ պէտք է կազմեն: Շիրաք չեշտած է՝ «Սահմանենք մեր պատասխանատուութիւնները»: Ի հարկէ, Չորեքշաբթի առտու, ենթադրութիւնները կը շարունակուէին: Ըստ ոմանց, Միթերան - Շիրաք տեսակցութիւնը երկար տեւած էր, ուրեմն՝ ի սկզբանէ տարակարծութիւնները խոր էին: Ուրիշներ բնական կը գտնէին որ գոնէ երկու ժամ խօսին եւ ընդհանուր ակնարկ մը նետեն կացութեան վրայ: Ենթադրութիւններու կարգին, կ'ըսուէր թէ Շիրաք յայտնած կ'ըլլայ իր մտադրութիւնը՝ սկզբնական շրջանին հրամանագիրով կառավարել եւ Միթերան համաձայնած չըլլար: Ցիշենք որ Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ այս դրութիւնը, որ թոյլ կուտայ ժամանակ շահելու: Մընայ որ հրամանագրերը՝ Հանրապետութեան Նախագահը կը ստորագրէ: Ուրիշներ կը կարծէին գիտնալ թէ Միթերան համաձայնած չըլլար Շիրաքի առաջարկած անուններուն շուրջ կառավարութեան որպէս անդամ: Ճիշդ է որ աթոռամարտ մը պէտք է ըլլայ այս հիներուն մօտ որ նորեր կ'ուզեն դառնալ: Ազգ. Ժողովի նախագահութեան աչք ունին՝ Ժիսքար եւ Շապան - Տէլմաս: Լըքանիւէի աչքը՝ Արտաքին նախարարութեան վրայ է, Լուսար Պալատիւր (որու խաղացած վճռական դերին մասին համակեցութեան առընչութեամբ, բաւական կը խօսէր Լիպերասիոն Չորեքշաբթի օր) կրնայ տընտեսութեան պատասխանատու դառնալ: Շառլ Փասքուա Ներքին նախարարութեան

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐԵՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱԺՆԻՆ

Երեքշաբթի իրիկուն, Մարտ 18-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը նախագահեց կաթողիկոսարանի տպարանին արդիական նոր բաժանմունքին (նկարաշար եւ օֆսէթ) բացման արարողութեան եւ խօսք առաւ այդ առթիւ:

Երկու օր առաջ, Կիրակի, Մարտ 16-ին, Գարեգին Բ. պատարագած էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տօնին եւ Անթիլիասի Ուխտապնացութեան օրուան առթիւ: Աւանդութեան առած դեգահամները եւ ըստ եկեղեցական աւանդութեան բոնած ծոմը պատճառ եղած են որ թեթեւ եւ անցողակի անհանդստութիւն մը ունենայ: Մէկ ժամուան հանդիստը բաւած են, սակայն, որ Կաթողիկոսը ինքզինքը գտնէ վերադառնայ արարողութեան եւ իր օրհնութիւնը տայ հազարաւոր ուխտաւորներուն:

թեկնածու է, կ'ըսուի, եւայլն, եւայլն: Պարզ է որ կարկանդակը բոլորին պիտի չբաւէ: Երբ յիշենք թէ ընդդիմութիւնը ինչ սեւ պատկեր մը կուտար Ֆրանսայի վիճակին ընկերվարական մատակարարութեան հետեւանքով, միժամանակ բուռն պայքար տանելով երկրին գլուխն անցնելու համար, հարկ է ընդունիլ թէ ինչ ալ ըլլայ, իշխանութիւնը լաւ բան է եւ ով որ համը առած է, չուզեր այլեւս կորսնցնել:

×

Երկուշաբթի օր ալ, կը գրէ Լիպերասիոն, Ելիզէի եւ Փարիզի քաղաքապետին միջեւ բանակցութիւնները տարած է Էտուար Պալատիւր: Ծնած Իզմիր 1929-ին, Պալատիւր (բուն անունով՝ Պահատուրեան, եթէ չենք սխալիր) ԷՆԱ.-ն աւարտած է 1957-ին եւ 1964-էն սկսած է քաղաքական իր ասպարէզը Փոմփիտուի շուքին տակ, այն ատեն վարչապետ: Անոր մահուան, ատեն, Ելիզէի ընդհ. քարտուղար է: Ապա ճարտարարուեստով կը զբաղի, առանց կապը կտրելու Շիրաքի հետ, որու վրայ իր ազդեցութիւնը շատ մեծ կը նկատուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ - ՄԱՐՍԷՅԼ ճեպընթացին ոճրափորձին տէր եղաւ «Մերձաւոր - Արեւելքի եւ արաբ քաղաքական բանտարկեալներու զօրակից կոմիտէ»ն, որ առաջին անգամ իր անունը ծանօթացուցած էր Քլարիճի, Հալերու Ֆնաքին եւ Ժիպէրի դէմ ահաբեկչական արարքներուն առթիւ: Կը պահանջեն Ապտէլ Քատէր Էսատի, Անիս Նաքաշի եւ Վարուժան Կարպիճեանի ազատ արձակումը:

ՏՈՔԹ. ՌԱԱՏ հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, այսինքն բանագնացի իր դերէն Ֆրանսայի պատանդներուն ազատագրութեան համար Իսլամական Ծիհատին հետ: Իր առարկութիւնն այն է, որ կը մեղադրուի իբրեւ մէկը որ ձախողեցուց բանակցութիւնները, ինչպէս յայտարարեց Դամասկոսի մէջ, Օմրան Ատհամ, որ ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս անձնական ներկայացուցիչը նախագահ Միթերանի: Տիկին Սէօռա ալ բացասական կարծիք արտայայտած է ծաղումով լիբանանցի ֆրանսացի այս բժիշկին նկատմամբ:

ՓՐԵՎԵԼԱՔԻՍԻ մահուան լուրին մէջ («Յառաջ» Մարտ 19) պէտք էր կարդալ՝ եղած է «Զորպա Յոյնը»ի հեղինակին՝ Քազանզաքիսի բարեկամը:

RATP

Տիւրաս - Միթերան հարցազրոյցին համար է որ գնած էի Լ'օթրը ժուռնալը, կարդացած հանոյքով, ապա շաբաթաթերթը փոխանցած բարեկամուհիի մը: Միւս էջերուն նայած չէի՝ մտածելով որ ի՞նչ պիտի ըլլար անոր մէջ միւսներէն տարբեր: Թէեւ մամուլը կը տագնապի, մէկը միւսին ետեւէն նոր թերթեր լոյս կը տեսնեն, գրեթէ նոյն բովանդակութեամբ, թէեւ տարբեր էջադրումով: Ուրախութիւն է նկատել, որ ժամանակ մը մեռած թիթրեր կը վերակենդանանան՝ թռիչքի նոր փորձի մը համար:

Ցաւ է տեսնել գրատան մը փակումը ու անոր տեղ համպըրկըրի ճաշարանի մը ծաղկումը:

Տիւրաս - Միթերան տեսակցութեան մասին խօսք կը փոխանակէինք, երբ այդ բարեկամուհին ուշադրութեանս յանձնեց նոյն թերթին մէջ տպագրուած մէկ էջնոց ծանուցում մը: Փարիզի փոխադրամիջոցներու ընկերութիւնը շուրջ 30 լեզուներով կ'ըսէր պարզապէս, թէ Քաղաք մը կազմուած է խաչաձեւումներէ: Հայերէնի առկայութիւնը չինարէնի, պարսկերէնի, ճափոներէնի, արաբերէնի եւ ուրիշ բազմաթիւ լեզուներու կողքին աւելի քան գոհունակութիւն առթող պարագայ մըն էր: Արդար և բնական էր որ Էռ-Ա.-Թէ-Փէ ընկերութիւնը նկատի առնէր նաեւ իր հայ յաճախորդները: Բայց, բայց գոհունակութիւնս զերօ աստիճանին հասաւ, երբ նկատեցի որ երեք բառերէ կազմուած այդ նախադասութեան մէջ, կային ուղղագրական չորս սխալներ: Քաղաքը գրուած էր գիմ-ով, խաչը՝ ջէ-ով, ձեւը՝ ցօ-ով, իսկ յոգնակերտ ներ-ին կը պակսէր նու մը:

Պէտք է բողոքել, մտածեցի: Գրել նամակ մը այս անտարբերութեան, այլ անարգանքին դէմ: Ըսել, որ ամէն ոք կրնայ ունենալ, պարտաւո՞ր է ունենալ իր ոճը, բայց իրաւունք չունի ունենալու ի՛ր ուղղագրութիւնը: Արդէն ունինք երկու ուղղագրութիւն ունենալու պատուհասը ու եթէ ամէն ոք ինքզինքին իրաւունք տայ ունենալու իր սեփակա՛ն ուղղագրութիւնը, ո՞ւր պիտի վերջանայ լեզուն, ո՞ւր պիտի հասնի մշակոյթը: Անտարբեր ժի՞տն է որ բաց է, թէ Գերմանիան այնքա՛ն կը սիրէ, որ ուրախ է որ անկէ երկու հատ կայ:

Բողոքելու մտադրութիւնը յանկարծ տեղը զիջեցաւ ուրիշ ժխտական մտածումներու: Հապա՞ եթէ այդ ընկերութիւնը պատասխանէ, թէ այդ նախադասութեան համար դիմած էր իսկապէս հայերէն գիտցողի մը: Հապա՞ եթէ պատասխանէ, թէ Հայերը, դուրսէն դիտած, կուտան տպաւորութիւնը, թէ կը ճանչնան իրենց լեզուն, կը կարդան ու կը խօսին զայն: Հապա՞ եթէ պատասխանէ, որ իրենք ալ այցելած են էքսփոյանկ 1986-ի հայկական տաղաւարը ու հոն չեն գտած ոչ մէկ հայերէն գիրք, այլ նկատած են նոյնիսկ որ հայերէնը վերադարձած է իր այբբենական վիճակին ու նոյնիսկ կազմակերպուած է կլոր սեղան մը գլխաւոր հարցումով, թէ կենդանի լեզո՞ւ է հայերէնը:

Հապա՞ եթէ յիշեցնեն ֆրանսական թելադրութիւնը, որու համաձայն նախ ամէն մարդ պէտք է իր դրան առջեւը աւլէ:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Այդ էջը առաջին անգամ մեր աչքին զարկած էր «Իւմանիթէ»ի Հոկտեմբեր 7-ի թիւին մէջ եւ մղուած նոյն մտահոգութիւններէն խուսափած էինք բողոքելէ...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 7 - 10)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԷՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Տալլինի Երիտասարդութեան պալատին եւ «Էստոնիա» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ջութակահարներու համամիութենական 7-րդ մրցումը: Հայկական մենանուագային արուեստը ներկայացուցած են երեք երաժիշտներ՝ Մովսէս Պօղոսեան, Կարէն Յարութիւնեան եւ Գրիգոր Տէր-Սարգիսեան: Առաջին մրցանակը շնորհուած է Մովսէս Պօղոսեանի, իսկ երկրորդը՝ Կարէն Յարութիւնեանի: «Սովետսկայա Էստոնիա» թերթը՝ «Վերելք» խորագրին տակ, անդրադառնալով Կարէն Յարութիւնեանի արուեստին՝ ի մէջ այլոց գրած է. «Աւարտականի եօթը մասնակցողներէն հինգը արդէն նուագած էին իրենց ընտրած գործը, երբ սրահին հանդիսավարը յայտարարեց. «Արամ Խաչատուրեան: Քոնչերթօ ջութակի եւ նուագախումբի համար՝ երեք մասերէ: Սոլիսթ Կարէն Յարութիւնեան: Հայաստան»: «Էստոնիա» համերգասրահին բեմ մը ելաւ արտայայտիչ դիմագծերով գեղեցիկ երիտասարդ մը՝ ուսերուն թափուած սեւ մազերով ... եւ սրահին մէջ տարածուեցաւ բուռն մոթիֆը, որ կաուցուած է զօրացող, առաձիգ կշռոյթի վրայ, որ ամէն Հայու լաւ ծանօթ է որպէս «Քոչարի» ժողովրդական պարի կշռոյթ: Որոշ ժամանակ ետք գլխաւոր մոթիֆը փոխարինելու եկաւ նոր թեմա մը՝ քնարական, երգեցիկ՝ ներթափանցուած անմիջական ջերմ զգացումով: Քոնչերթոյի աւարտական մասը հնչեց իբրեւ ժողովրդական բուռն, կրակոտ պարի տարերք, իբրեւ իրարու յաջորդող մեղեդային դիպուկ ուրուապատկերներու տարափ, իբրեւ չնդալից, յորդուն զուարթութեամբ լեցուն տօն: Ընդհանուր առմամբ, Արամ Խաչատուրեանի ջութակի քոնչերթօն, զոր հմայիչ ներշնչումով ու մեծարուեստ փայլով մեկնաբանեց Կարէն Յարութիւնեան, անտարբեր չթողուց ներկաները, որոնք անմիջապէս հայ ջութակահարը դասեցին մրցումի հաւանական յաղթականներու շարքին: Այդպէս ալ եղաւ»:

Կարէն Յարութիւնեան ծնած է Երեւան: 1963-ին՝ եօթը տարեկանին, ընդունուած է Երեւանի տասնամեայ մասնագիտական երաժշտական դպրոցը, փրոֆէսօր Հրաչեայ Բողդանեանի դասարանը: 1977ին մասնակցած է անդրկովկասեան 5-րդ մրցումին՝ Թիֆլիս, եւ շահած Ա. մրցանակը: Յաջորդ տարի փոխադրուած է Մոսկուայի Երաժշտանոցը՝ Լէոնիդ Քոկանի դասարանը: Աւարտելէ ետք վերադարձած է Հայաստան եւ աշխատած Երեւանի երաժշտական տասնամեայ դպրոցին մէջ: Երիտասարդ ջութակահարին նուագացանկին մաս կը կազմեն Պախէն, Մոցարթէն, Պեթհովէնէն, Մենտելսոնէն, Վիենիաւսկիէն, Փականինիէն, Պրամսէն, Պարթոքէն, Զայքովսքիէն, Փրոքոֆիեւէն, Շոսթաքովիչէն, Խաչատրեանէն եւ հայ եւ օտար այլ երաժիշտներէն գործեր:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ԱԲԳԱՐ ԴՊԻՐ ԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆՇԱՀ

Ա.

Աբգար Դպիր Թոխաթեցին յայտնի է իբրեւ ԺԶ. դարի հայ տպագրիչ - գրահրատարակիչ, Յակոբ Մեղապարտի յաջորդն ու գործի շարունակողը: Շուրջ հարիւր տարի առաջ Աբգար Թոխաթեցին համարւում էր առաջին հայ տպագրիչը, քանի որ Յակոբ Մեղապարտի գրահրատարակչական աշխատանքը մոռացութեան էր մատնուած: Բայց Աբգարը տպագրիչ է դարձել ինչ - որ չափով ակամայից, որոշ դէպքերի բերումով: Նախապէս քաղաքական գործիչ էր իր կոչում ու նպատակներով: Լինելով Հայոց Ռուբինեան Թագաւորական տան ժառանգորդ՝ Աբգարն իրեն արքայազն էր հռչակել եւ ծրագրում էր Արեւմուտքի օգնութեամբ վերականգնել Հայոց Պետականութիւնը:

1562 Թ. Միքայէլ Սեբաստացի կաթողիկոսը էջմիածնից գալիս է իր ծննդավայրը՝ Սեբաստիա, յատուկ նպատակով: Նա այդ քաղաքն է հրաւիրած լինում նաեւ շատ հայ եպիսկոպոսների ու վարդապետների: Ս. Աստուածածին եկեղեցում գումարւում է գաղտնի ժողով՝ Հայաստանի ազատագրութեան հարցերով: Գլխաւոր դէմքն Աբգար Դպիրն էր՝ Հայոց գահի յաւակնորդը:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններ չլինելու պատճառով, Աբգարի հասարակական գործունէութեան սկիզբը համարւում է նրա մասնակցութիւնը այդ ժողովին, թէեւ, հաւանաբար, նախքան այդ էլ նա ինչ - որ գործեր արել է: Նրա կենսագրութիւնից քիչ բան է յայտնի. ծնուել է Թոխաթում (Եւդոկիայում), որ Փոքր - Հայքի քաղաքներից էր: Ծնողները՝ Ամիրբէկն ու Եւան, եղել են մահտեսիներ: Զգիտենք՝ որտեղ եւ ինչ կրթութիւն է նա ստացել, բայց Միքայէլ Կաթողիկոսի եւ այլ վկայութիւններից գիտենք, որ Աբգարը ունեցել անձ էր ծածկագրեր վերծանող, ճարպիկ ու հնարագէտ: Եղել է հոգեւորական (դպիր): Ունեցել է երկու որդի, աւագը, որին ծրագրած է եղել տանել Հռոմ ուսման, մացահել է, եւ Աբգարը որոշել է փոքր որդուն՝ Սուլթանշահին տանել Հռոմ ուսման տալու: Ընդհանրապէս, Եւրոպա գնալը՝ գլխաւորապէս քաղաքական նպատակով, եղել է Աբգարի ծրագրերում:

Աբգարի ծննդեան եւ մահուան թուականներն անյայտ են, դատելով նրա կենսագրութեան փաստերից, ինչպէս եւ նրա ու իր որդու 1565 Թ. դիմանկարներից, կարելի է ենթադրել, որ Աբգարը ծնուել է 1520-ական ԹԹ. վերջում, որդին՝ Սուլթանշահը՝ 1550-ական ԹԹ. սկզբում: Աբգարի մասին յետագայում զանազան պատմութիւններ են հիւսել՝ նշել են մահուան թուական, գրել, թէ իբր կեանքի վերջում եղել է էջմիածնում եւ այլն, որոնք փաստերով չեն հաստատւում:

Սեբաստիայի ժողովը մանրամասն քննում է Աբգարի ծագումը, եւ Կաթողիկոսի, մի շարք եպիսկոպոսների ու վարդապետների ստորագրութիւններով վաւերացւում է նրա արքայազն լինելը հաստատող թուղթը:

Յիշենք, որ ԺԶ. դարը Հայաստանի համար, թերեւս, ամենադաժանն էր միջնադարի բոլոր հարիւրամեակներից: Դա Օսմանեան Թուրքիայի եւ Սեֆեան Պարսկաստանի հարիւրամեայ ահեղ պատերազմի ժամանակաշրջանն էր. պատերազմ, որ տեղի էր ունենում Հայաստանի հողում՝ դարձնելով այն արեան ու աւերի թատերաբեմ: Դա նաեւ Հայոց մշակոյթի ամենաամուլ հարիւրամեակն էր, Հայութեան արտագաղթերի առատութեամբ աննախադէպ մի ժամանակաշրջան, որ աւարտուեց ԺԷ. դարի սկզբներին հայ ժողովրդի առաջին մեծ տեղահանութեամբ (1604 Թ.):

Հայոց եկեղեցին, որ ազգային պետականութեան չգոյութեան պայմաններում ստանձնել էր նաեւ պետական պարտաւորութիւններ, մեծ տագնապի մէջ էր, փրկութեան ելք էր որոնում: Ստեփանոս Սալմաստեցի կաթողիկոսը (1545 - 1566 ԹԹ.) ուղեւորուեց Եւրոպա, օգնութիւն ու փրկութիւն աղերսեց Հռոմից, Վենետիկի հանրապետութիւնից, Գերմանիայի կայսր Կարլոսից, Լեհաստանից ... Բայց ապարդիւն: Նրա աթոռակիցն ու յաջորդը՝ Միքայէլ Կաթողիկոսը, շարունակեց այդ ջանքերը. նա առաջ մղեց Աբգար Թոխաթեցուն:

Իր Թագաւորական ծագումը հաստատող վկայականի հետ, որպէս ժողովի արդիւնք, Աբգարն ստանում է նաեւ կաթողիկոսի անձնական նամակը՝ ուղղուած Հռոմի պապին: Նամակում ներկայացւում էր Հայոց անելանելի վիճակը, եւ կար աղերսանք օգնութիւն ստանալու վերաբերեալ: Աբգարին յանձնարարուած էր իմանալ, թէ ինչ են մտածում Վատիկանում եւ առհասարակ Արեւմուտքում Հայաստանի ծանր վիճակի մասին, հնարաւորութիւն յայտնել Հռոմին եւ համոզել լուրջ քայլեր անելու երկրի ազատագրութեան ու Հայոց գահի վերականգնման ուղղութեամբ:

1562 Թ. Մայիսին Աբգարը՝ որդու եւ մի օգնականի՝ Ալեքսանդր երէցի հետ մեկնում է Սեբաստիայից եւ երկու տարի անց հասնում Հռոմ: Ուշանալու պատճառն այն էր, որ նա բաւական երկար ժամանակ մնացել էր Վենետիկում: Ենթադրում են, որ Աբգարն այնտեղ բանակցել է դոժի հետ՝ Վենետիկի հանրապետութեան օգնութիւնն ստանալու նպատակով: Այդ ժամանակ Վենետիկի եւ Թուրքիայի յարաբերութիւնները լարուած էին, պատերազմի նախօրեակ էր, եւ հաւանական է, որ Աբգարը դոժի ու հանրապետութեան խորհրդի առջեւ արծարծած լինի Հայոց հարցերը եւ օգնութիւն հայցած:

Վենետիկում Աբգարը նաեւ միտք է յղանում իր քաղաքական առաքելութիւնն աւարտելուց յետոյ՝ ձեռնարկել տպագրութեան գործին, համոզելու համար Թուրքական իշխանութիւններին, որ ինքը հէնց միայն տպարան կահաւորելու եւ հայերէն գրքեր հրատարակելու համար է մեկնել Արեւմուտք: Վենետիկը, որ այն ժամանակ ամենատպարանաշատ քաղաքն էր, նաեւ Հայոց առաջին տպագրութեան օրրանը, չէր կարող չգրաւել Աբգարի ուշադրութիւնը՝ թէ՛ իր առաքելութեան իսկական նպատակը քօղարկելու եւ թէ՛ իր ժողովրդին մշակութային մի օգուտ բերելու տեսակէտից:

Հռոմում Պիոս Դ. պապն Աբգարին ընդունում է շուքով, պատիւներով՝ ինչպէս որ վայել է արքայազնին: Վաւերագիրը պատմում է, որ Պիոս պապը տեսնելով Աբգարին, մեծ ցնծութիւն է արտայայտել, կազմակերպել է դիմաւորման շքեղ հանդէս եւ ամբոխի առաջ համբուրել Աբգարին, ասելով. «Հայոց Թագաւորին գտայ», իսկ Հայաստան ճանապարհելիս՝ մաղթանք է տուել. «Որպէս Թագաւորազն եկար ինձ մօտ եւ այժմ փառաւորեալ որպէս արքայ եմ քեզ ուղարկում»: Պապը նաեւ որդեգրում է Սուլթանշահին, որն սկսում է կոչուել նոր անունով Մարքանթոնիօ, կարգադրում է նրա ուսման գործը:

Աբգարի առաքելութիւնը, հասկանալի է, իր նպատակին չհասաւ, ինչպէս որ նպատակին չեն հասել Աբգարից առաջ եւ յետոյ կատարուած բոլոր նման փորձերը՝ քրիստոնեայ Պետութիւնների միջոցով Հայաստանն ազատագրել օտար բռնապետութիւններից: Խոստումներից այն կողմ Հռոմը չգնաց: Աբգարի պարագային ուշագրաւն այն էր, որ եթէ մի շարք հայ գործիչներ դիմելով քրիստոնեայ Պետութիւնների ղեկավարներին, խնդրում էին գործ ուղարկել գրաւելու Հայաստանը մահմեդականներից եւ հաստատելու իրենց, թէկուզ օտար, բայց քրիստոնեայ Պետութեան իշխանութիւնը, ապա Աբգար Թոխաթեցու որոշակի նպատակն էր Հայոց Պետութեան վերականգնումը:

Լուրեր առնելով, որ Թուրքական հետախուզութիւնն իմացել է իր ուղեւորութեան եւ հանդիպումների քաղաքական նպատակի մասին, Աբգարը յատուկ այցելում է պապին՝ Իտալիայում հայերէն տպագրութիւն կատարելու իրաւունք ստանալու համար: Այդ թոյլտուութիւնն ստանալով՝ վերադառնում է Վենետիկ եւ ներկայանում Հերոնիմոս դոժին ու սրանից նոյնպէս հայերէն տպագրութեան իրաւունք ստանում: Ապա Աբգարը ձուլել է տալիս երկու տեսակ հայերէն տառեր, պատրաստել տալիս պատկերների ու զարդագրերի փորագրութիւններ, կահաւորում է տպարան եւ 1565–ի վերջերին որպէս փորձ մեծադիր թերթի վրայ տպագրում է օրացոյց: Այն կոչւում է «Խառնայփնթուր տումարի գեղեցիկ եւ պիտանի» (պահպանուած միակ օրինակը գտնւում է Միլանոյում):

Տպարանը գործում էր Վենետիկի Հայոց տանը, որը դեռեւս ԺԳ. դարում հիմնել էր իտալացի Մարքոս Ծիաննին, եւ որը Վենետիկում գտնուող պանդուխտ Հայերի հաւաքատեղին ու հիւրանոցն էր:

Յակոբ Մեղապարտի տպարանի փակուելուց անցել էր 52 տարի, եւ ահա աւելի քան կէսդարեայ դադարից յետոյ հայկական տպագրութիւնը նորից սկսում է գործել: Դա մեզանից 471 տարի առաջ էր:

Յիշենք, որ ԺԶ. սարսափելի դարի ամբողջ ընթացքում Հայոց մշակոյթի միակ նաշնակալից երեւոյթն ու ձեռքբերումը հայերէն տպագրութեան սկզբնաւորումն էր Յակոբ Մեղապարտի կողմից եւ շարունակումը Աբգար Թոխաթեցու, ապա եւ նրա որդու ջանքերով:

Աբգարը, հաւանաբար, Վենետիկում փնտռել է Յակոբ Մեղապարտի տպատառերը ու չի գտել: Բայց նրա ձեռքին եղել են Յակոբի հրատարակած գրքերը, եւ նա ընդօրինակել է այդ գրքերի տպագրական արուեստի շատ կողմեր. օրինակ, նրա տպատառերն, ինչպէս եւ Յակոբինը, ձեռագրանման են, զարդագրերը ճիշդ նոյն ոճի են եւայլն:

Իր միէջեայ օրացոյցի վերեւում Աբգարը տպագրել է երկու պատկեր. ձախ կողմում դրուածը պատկերում է Աբգարի եւ Սուլթանշահի այցելութիւնը պապին՝ հայկական տպագրութեան իրաւունք առնելու համար, աջ կողմի պատկերում Վենետիկի Հերոնիմոս դոժն է եւ խորհրդի անդամները, նրանցից Աբգարը հայերէն տպագրութեան թոյլտուութիւն է խնդրում:

Այս պատկերները, որոնք դրուած են նաեւ Աբգարի հրատարակած Սաղմոսարանում, Իտալիայի այն ժամանակաշրջանի կաթոլիկէ խիստ գրաքննութեան պայմաններում հայերէն գրահրատարակութեան իրաւունք ունենալու վկայականի դեր էին կատարելու, բացի դրանից, Թուրքական իշխանութիւններին նրանք ցոյց էին տալու, որ Աբգարը պապին եւ դոժին այցելել է միայն տպագրութեան թոյլտուութիւն ստանալու նպատակով:

Նոյն 1565–ի վերջին Աբգար Դպիրն ընկրում է Սաղմոսարանի տպագրութիւնը եւ աւարտում է յաջորդ տարուայ Մայիսին: Դա փոքրադիր գիրք է լուսանցազարդերով ու պատկերներով:

Միջնադարում Սաղմոսարանը Հայոց մէջ ամէնից աւելի ընթերցուող գրքերից էր, նաեւ մայրենի լեզուի դասագիրք՝ հայկական դպրոցներում: Աբգար Դպիրը ճիշդ էր հաշուի առել Հայութեան պահանջները եւ իր տպագրական հնարաւորութիւնները՝ որպէս առաջին գիրք հրատարակելով Սաղմոսարանը: Այսօր այդ հրատարակութիւնը եւս հազուագիւտ է. աշխարհում մի քանի օրինակ կայ միայն (Հայաստանում եղած միակ օրինակը գտնւում է Մաշտոց մատենադարանում):

Սաղմոսարանը հրատարակելուց յետոյ Աբգարը որոշում է, որ Թուրքական իշխանութիւններին արդէն կարող է համոզել, թէ իր ուղեւորութեան նպատակը զուտ գրահրատարակչական է եւ տպագրական սարքերն առած մեկնում է Կ. Պոլիս:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Մնացեալ յաջորդով)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌԷՆԱՆԻԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

1936 Մարտ 6–ի իրիկունը. իրիկուն մը, նման շատ մը ուրիշներու, երկու պատերազմներու միջեւ:

Պեռլին՝ քարոզչութեան նախարարութիւնը, Կէօպէլսի կողմէ հոն հաւաքուած են գլխաւոր թերթերու լուսանկարիչներն ու տեղեկատուները:

– Պարոննե՛ր, իմ կալանաւորներս էք, կ՚ըսէ ան հեգնական ժպիտով մը. վաղը առաւօտ փոքր ճամբորդութիւն մը պիտի ընենք: Հարցը այնքան գաղտնի է որ չէք կրնար ասկէ դուրս ելլել. ապահով եղէք ամէնուն համար անկողին կայ եւ ուտելիքը լայնօրէն բաւարար է:

Անդին, վարչապետարանի իր անկողնին մէջ անքուն գիշեր մը կ՚անցընէ Հիթլէր. ճիշդ որոշում մը տուա՞ծ է արդեօք:

Անգլիոյ վարչապետը Պալտուին համոզուած կը նստի. գինք վրդովեցնող հարցը տակաւին հրապարակուած չէ. երեքշաբթի արքան՝ Էտուըրտ Ը. մինչեւ ո՞ւր պիտի երթայ գեղեցիկ ամերիկուհիին Ուալիս Սիմփսընի հետ:

Փարիզ. խաղաղ է նաեւ քունը վարչապետ Ալպէր Սարոյի. ճիշդ է մօտալուտ են ընտրութիւնները. իսկ Հիթլէրի գալութի՞ւնը: Սակայն ան անցեալ շաբթու հրատարակուած հարցազրոյցի մը մէջ հաշտութիւն յայտարարեց Ֆրանսայի հետ:

– Ձեր առջեւ կը գտնուի Գերմանիա մը, որուն ժողովուրդը լիուլի վստահութիւն ունի իր ղեկավարին. եւ այդ ղեկավարն է որ կ՚ըսէ. «բարեկամանա՛նք»: Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ յաւիտենական անհաշտութիւն մը անհեթեթ բան է: Տակաւին ո՞րքա՞ն ժամանակ մեր ժողովուրդները իրենց բարոյական ուժը պիտի վատնեն ապարդիւն ատելութիւններու մէջ:

– Սակայն ձեր «Պայքարս» գործին մէջ Ֆրանսան կը սահմանէք որպէս Գերմանիոյ «թիւ 1 թշնամին»: Այս գիրքը վերջերս վերհրատարակուեցաւ ու նուազագոյն սրբագրութիւն մը իսկ չըրիք հոն:

– «Պայքարս» գրուեցաւ երբ ձեր զօրքերը կը գրաւէին Ռուրի շրջանը. ես գրագէտ չեմ, քաղաքականութեան մարդն եմ: Հեղինակի իմ սրբագրութիւններս արձանագրեցի Պատմութեան մեծ գիրքին մէջ, արտաքին այնպիսի քաղաքականութեամբ մը, որ բարեկամութեամբ կը մօտենայ Ֆրանսայի...:

Շաբաթ, Մարտ 7, արշալոյսին Պեռլին:

Կէօպէլսի «կալանաւոր»ները փոխադրուած են սաւառնակ մը, որուն նաւուղին իսկ կ՚անգիտանայ ուղղութիւնը. օդը բարձրանալէ ետք կնքուած պահարան մը կը բանայ. Քոլոներ:

Նոյն առաւօտուն ժամը 10–ին, Լոնտոն արտաքին նախարարութեան մէջ Իտըն կ՚ընդունի Գերմանիոյ դեսպանը. «Եկած չեմ խօսելու ծովային մեր վերջին համաձայնութեան մասին. ձեզի շատ կարեւոր տեղեկութիւն մը պիտի հաղորդեմ...»:

Յետագային Ֆիւրէրը պիտի ըսէ. «Եթէ շաբաթ օր մը ընտրեցի այս գործողութեան համար, պատճառը այն է, որ գիտէի թէ անգլիացի ոչ մէկ անձնաւորութիւն գործի գլուխ պիտի ըլլար. երկուշաբթի առաւօտ միայն պիտի վերադառնային ու արդէն վրդովումը հանդարտած պիտի ըլլար»:

Քոլոներ. ժամը 11.30–ին թերթերու թղթակիցները սաւառնակէն կ՚իջնեն. ինքնաշարժեր զանոնք կ՚առաջնորդեն Հոհենցոլէրն կամուրջը Հռենոսի վրայ: Ամբոխ կը սպասէ: Կէսօր է: Մոյկերու երկաթապատ անիւներու աղմուկը կը լսուի սալարկին վրայ. Ջոկատ մը, յետոյ երկու, կ՚անցնին կամուրջէն. կ՚ուղղուին դէպի «Ռէնանի» գինաթափուած շրջանը: Ամբոխը ուրախութեամբ կ՚աղաղակէ, ոմանք կու լան: 18 տարի առաջ վարկաբեկիչ զօրանցքի մը ներկայ եղած են պարտեալ Կիյոմ Բ.ի զօրաբաժիններու վերապրողները:

Նոյն պահուն հինգ այլ կէտերու վրայ

Հաննոսը կ՚անցնին Հալածիչ սաւառնակներ։։ Անոնք եւս կը դիմաւորուին ժողովրդական խանդավառ ցոյցերով. ծաղիկներ, ծափ, Հայրենասիրական երգեր։

Պերլին, կէսօրին Ռայխսթակը ստիպողաբար Հրաւիրուած է Ֆիւրէրին «կարեւոր» մէկ ճառախօսութեան։ Ան կը խօսի ժամը 11·30-էն ի վեր։ Կը խօսի Վերսայի անարդարութեան, «կենսական տարածութեան» անհրաժեշտութեան, Լոքարնոյի դաշնագրին բռնաբարումին մասին…։

Ուրիշ նոր․ սակայն եւ այնպէս «Եունայթըտ Փրէս»ի երիտասարդ թղթակիցը կը գրէ թէ Ֆիւրէր «ծայր աստիճան պըրկումով» կը խօսի, «անսովոր կերպով ոտքի ելած է», եւ գրակալին եզրին «ջըղայնօրէն մէկ ձեռքէն միւսը կ՚անցընէ իր թաշկինակը»։

Ճիշդ կէսօր է․ ան «ցած եւ Հակակըշռուած» ձայնով մը կ՚ըսէ «պարոններ մինչ կը խօսիմ ձեզի գերման ջոկատներ կը յառաջանան…»։

Սպայակոյտը նկատողութիւններ ունի այս «ձմեռնային ապմափորձ»ին մասին. ու ձախողութեան պարագային բանակի զեկավարները պիտի յիշեն անփորձ աչքերուն փորձութիւնը։

Յաջորդ առաւօտուն Պլոմպէրկ կուզայ խնդրելու որ ետ քաշէ գոնէ էքս լա Շափէլի, Թրէվի եւ Սարպրիւքի ջոկատները։ Ինչպէ՞ս կարելի է տեղ գրաւել Մաժինօ գիծին եզրին.

- Եթէ յառաջանան, մեզ մէկ պատառով կը կլլեն։

- Պիտի չշարժին, կը պատասխանէ Հիթլէր. եթէ նոյնիսկ փորձեն շարժիլ, Անգլիացիները պիտի արգիլեն։ Եւ եթէ Սարօ ինքնինք Փուանքարէ կը նկատէ, կրնանք միշտ ետ քաշուիլ վաղը…։

Հիթլէր իրաւունք ունէր. Սարօ Փուանքարէ մը չէր։ Սակայն եւ այնպէս Ֆիւրէրը պիտի շարունակէ անքուն գիշերներ անցընել։ Աւելի եւս պիտի խոստովանի թէ իր ջիղերը ամէնէն աւելի քայքայող գործողութիւնը եղած է այս մէկը. «Եթէ Ֆրանսացիները փոխադարձէին պիտի Հարկադրուէինք նաՀանջել. քանի որ մեր զինամթերքը բոլորովին անբաւարար էր, նոյնիսկ դիմադրելու…»։

Կիրակի ժամը 10-ին կը գումարուի Նախարարաց Խորհուրդը. կարծիք կը յայտնուի, թէ եթէ Ֆրանսա անպատասխան թողու այս քայլը, Հիթլէր Համոզուած պիտի ըլլայ որ ամէն բան կրնայ ընել ու Ֆրանսացիները պիտի չշարժին։ Եւ ան պիտի փորձէ ամէն բան…

Մարգարէութիւն։

Մօտալուտ ընտրութիւնները խոչընդոտ մը կը նկատուին զօրակոչի մը Համար։ Կը Հեռաձայնեն Իտընի. Մեծն Բրիտանիա, Իտալիոյ եւ Պելժիոյ Հետ մէկն է Լոքարնոյի դաշնագիրը ստորագրած երկիրներէն։

- Անշուշտ, կը պատասխանէ ան, վըստահեցէք մեր աջակցութեան… բանակցելու Համար Հիթլէրի Հետ. միանալով՝ մենք կրնանք զիջումներ ապաՀովել իրմէ։

Դուք կրնաք զինուորական միջամտութեան մըն ալ ձեռնարկել. ձեր Հաշւոյն իրաւունք ունիք ատոր։ ԱյսուՀանդերձ գիտցէք որ անգլիական Հանրային կարծիքը լաւ պիտի չդիմաւորէ նման քայլ մը. ան խաղաղութիւն կ՚ուզէ, ի գին ամէն բանի։

Իրերը իրենց վիճակին ձգելու կողմնակիցները լաւ պատճառաբանութիւն մը գտած են. «անկարելի է գործի ձեռնարկել առանց Անգլիոյ, ու Անգլիա մեզ կը լքէ»։

Այս մասին Հետեւեալը կ՚ըլլայ Չըրչիլի կարծիքը. «Եթէ Սարօ եւ արտաքին նախարար Ֆլանտէն իրենց պարտականութեան պաՀանջած բարձրութեան վրայ գտնուէին, անմիջապէս զօրակոչի պիտի դիմէին եւ իրենց դաշնակիցները պարտաւոր պիտի ըլլային Հետեւելու անոնց։ Սակայն իրենք անկարող դուրս եկան գործելու առանց Մեծն Բրիտանիոյ նեցուկին։ Գլէմանսօ կամ Փուանքարէ ընտրութիւնը պիտի ձգէին Պ. Պալտուինի (Բրիտանիոյ վարչապետ)։ Եթէ Ֆրանսա զօրաշարժի ենթարկէր իր ուժերը, գերման սպայակոյտը Հիթլէրին պիտի պարտադրէր ետ քաշուելու. իր յաւակնութիւններուն տրուած Հարուածը ճակատագրական ըլլար թերեւս իր իշխանութեան Համար…»։

Անօգուտ է պատմել դէպքերու շարունակութիւնը։ Ֆրանսայի Նախարարաց Խորհուրդը կ՚որոշէ… ոչինչ որոշել։

Հիթլէր խաղ մը շաՀած է անարժէք խաղաթուղթերով. անտեղի չէ իր խրոխտութիւնը. Մարտ 29-ին Գերմաններու 98%-ը ի նպաստ իրեն կը քուէարկեն։

Այո. երկրորդ ԱշխարՀամարտը 1939-ին չսկսաւ. այլ՝ Մարտ 7, 1936-ի կէսօրին «խաղաղութեան առաքեալ» Արիսթիտ Պրիանի մաՀուան տարելիցին օրը։

- Այս պատերազմը ի՞նչպէս պիտի կոչենք, կը Հարցնէ օր մը Ռուզվելթ Չըրչիլի։

- Ոչ-անՀրաժեշտ պատերազմը, կը պատասխանէ ծեր առիւծը։ Պատերազմ՝ որմէ կրնայինք խուսափիլ իր սաղմին մէջ խեղդելով զայն…։

Թ.Ա.Թ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԻՄԸ

Բ.

Այն անձը, որուն մօտ մայրենի լեզուին ամուր Հիմը նետուած է, այլեւս պաՀանջը ունի ամէն առթիւ լեզուն գործածելու։ Առիթը իրեն Համար Հաճոյք մը աւելի՛ն է։ Կը տառապի, եթէ շուրջը չկայ մէկը որուն Հետ խօսի իր մայրենի լեզուով։ Կը տառապի, եթէ չի գտներ բան մը զոր պիտի կարդայ իր մայրենիով։ Ան, ՎաՀրամ Մավեանի Հայու բեկորներէն մէկուն նման, նոյնիսկ եթէ գտնուի ափրիկեան անտառի մը մէջ, խենթի պէս պիտի երջանկանայ լսելով ձայնասփիւռ մը ուրկէ իր մայրենին կը սփռուի։

Իսկ ատոր փոխարէն, այն անձը, որուն մօտ մայրենիի Հիմը լաւ չէ նետուած, կամ բնաւ չէ նետուած, ամէնէն Հայաշատ բազմութեան մէջ Մայրենիի գործածութեան մղձաւանջը պիտի ապրի, պիտի անՀանգստանայ շուրջիններուն Մայրենիէն։ Կա՛մ այն է որ պիտի տառապի չՀասկնալէ ու ինքզինք զրկուած պիտի նկատէ, եւ կամ այն, որ պիտի քարկանայ շուրջիններուն եւ պիտի Հեռանայ։ Առաջին պարագային, գիտէ որ ինք պակասաւոր է, եւ տակէ անկեղծօրէն ցաւ կը զգայ։ Երկրորդ պարագային ան շուրջիններն է որ պակասաւոր կը նկատէ եւ չանդրադառնար թէ ինչպիսի կարեւոր բանէ մը զրկուած է ինք։ Առաջինը չար – Համարհեր իր մայրենի լեզուն, որուն օտար մնացած է։ Երկրորդը կ՚արՀամար – Հէ, զայն, չի զգջար իր չգիտցածին Համար, իսկ գիտցողներուն ալ կը նայի որպէս աւելորդ բանով զբաղող մարդիկ։

×

Սփիւռքահայ գետնի վրայ մեր ամէնէն մեծ ցաւն է ականատես ըլլալ մայրենիին նաՀանջին, օր ըստ օրէ։ ԱՀաւոր նաՀանջ մըն է այս եւ մենք ամբողջ մեր յոյսը կորսնցուցած ենք կասեցնելու այդ նաՀանջը։ Որովհետեւ Հայերէնը դադրած է մաս կազմելէ մօրը կաթին։ Երախան, որ նախապէս իր առաջին սնունդներուն Հետ միասին Հայերէնի սնունդն ալ կը ստանար մօրը կաթը ծծելով, այսօր կը ծծէ մօր կաթ մը, որուն մէջ Հայերէն չկայ։ Ուրեմն պարտի զայն սորվիլ արուեստական կաթ խմելով, երբ վաղուց իր ետին պիտի թողու երախայութեան շրջանը։ Կամ ըսենք՝ երբ պիտի նստի ուսուցիչի մը դիմաց։ Եւ Հոն ալ մեծ բան մը պիտի չփոխուի, որովհետեւ մօր կաթէն սրբուած մայրենին սրբուած է նաեւ ուսուցիչին լեզուին վրայէն։ Ուսուցիչին անՀատականութեան մէջէն։ Ուսուցիչէ մը ճառագայթող անՀատականութեան մէջ ամէն բան կայ այսօր թերեւս, բայց մայրենին չկայ։ Տղան Հոնկէ ալ սնունդ պիտի չկարենայ ստանալ։ Նոյնիսկ պիտի չգիտնայ այլեւս որ մայրենին սնունդ մըն է կենսական։

Երեսուն տարի առաջ Խսաեանէն շրջանաւարտ եղած Հայուհիներ, այսօր, նոյնիսկ աշխարՀին ամէնէն Հեռաւոր անկիւններէն, իրենց մայրենիով նամակ կը գրեն իրենց քոյրերուն, մայրերուն, զաւակներուն։ Տասը, տասնըՀինգ տարի առաջ շրջանաւարտ եղած Խսաեանցի Հայուհիներ կը վախնան իրենց մայրենիով գրելու, կը վախնան որ սխալներ պիտի ըլլան, բայց եթէ Հարկ ըլլայ, կը գրեն։ Իսկ սա վերջին տասը, կամ Հինգ տարի – ներուն Խսաեանէն ելլողները ոչ միայն երկու տող չեն կրնար գրել, այլ նամակագրութեան մը ընթացքին իրենց մօքէն իսկ չեն անցըներ մայրենիով գրել այդ նամակը։ Ասիկա ոչ թէ Խսաեանին, այլ բոլոր վարժարաններու յատուկ երեւոյթ է։ Մայրենին մոռցուած է։ Մոռցուած է, որովՀետեւ դադրած է ըլլալէ մը ըլլալէ ներաշխարՀին խօսք։

Մենք միշտ, տառապած ենք մայրենիի ճանաչումի պակասէն։ Կը տարուին խորՀելու, որ ասկէ ութսուն, Հարիւր տարի առաջ ալ մեր ժողովուրդին կէսը թերեւս Հայերէն չէր գիտեր։ Բայց միւս կէսը կը բաւէր ծաղկեցնելու մեր լեզուն։Այդ շրջանին էր որ կը կատարելագործուէր ու իր գեղեցկութեան գագաթնակէտին կը բերուէր մեր անզուգական արեւմտաՀայերէ – նը։ Գրագէտներու ու բանաստեղծներու ոչ մէկ սերունդ կրնայ առանձինն զար – գացնել լեզու մը, եթէ ժողովուրդը իր ետին չկանգնի։ Երբ ուսուցիչը մայրենին չի սորվեցներ, երբ քաՀանան եկեղեցիին մէջ մայրենիով շնորՀքով քարոզ մը չի կրնար տալ, երբ դերասանը բեմին վրայ իր մայրենին օտարի պէս կը խօսի, կամ բնաւ չի խօսիր, երբ Հաւաքոյթի սեղա – նին վրայ խօսնակը կամ թամադան իր մայրենիով խօսք չուղղեր Հրաւիրեալներուն, երբ մայրենի բառերով երգը Հե – տըզՀետէ կը բացակայի շրթներուն վրայէն, երբ մայրենի գիրքը չի կարդաց – ուիր ու չի փնտռուիր, այն ատեն գրագէտները եւ բանաստեղծները որո՞ւ Համար պիտի զարգացնեն լեզուն, ո՞ւրկէ պիտի գտնեն զայն քիչ մը եւս ճոխացընելու ու գեղեցկացնելու ուժն ու քաջալերութիւնը։

Ռ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ իր մաՀկանացուն կընքած է պարսկաՀայ վերջին կէս դարու Հանրային կեանքի ծանօթ դէմքերէն Սուքիաս Կարապետեան։ Ծնած էր 1901-ին՝ ՉարմաՀալ։ Փոքր տարիքէն փոխադրուած է Նոր Ջուղա, ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը։ 1935-ին իր ընկերներով Հիմնած է «Իրան» ապաՀովագրական ընկերութիւնը։ Երիտասարդ տարիքէն նուիրուած է Հանրային գործերու։ Տարիներ եղած է ԹեՀրանի «Հայոց Ակումբ»ի վարչութեան նախագաՀ. յաջորդաբար ընտրուած է ԹեՀրանի Համայնական խորՀուրդի, վարիչ մարմնի, ներկայացուցչական եւ պատգամաւորական ժողովներու անդամ։ Քանի մը շրջան եղած է նաեւ թեմական խորՀուրդի անդամ, իսկ 1974-ին՝ նախագաՀ։ Հիմնադիրներէն էր ՉարմաՀալի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԳԻՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Օդանաւակայանում օրէնքուրգցի գրող Լէոնիդ Բոլշակովի դէմքը ցրտից սպիտակել էր եւ երբ մեզ դիմաւորելիս ժըպտում էր, ժպիտն աղաւաղում էր նրա դիմագծերը, բայց Տէրեանի լոյսը քսուել էր նաեւ նրան, եւ մենք անմիջապէս մըտերմացանք, դարձանք բարեկամներ։

Յետոյ բքի ու խաւարի միջով դեղերող աստղուսն ու Տէրեանը. «Ում Համար է աւելի դժուար՝ նրա՞ որ մեռնում է, թէ՞ Հարազատների, որ մնում են», վերջին օրը Հարցրել էր Անահիտին։

Յետոյ ձիւնի մէջ թաղուած, քնած քաղաքն ու Տէրեանը. Բոլշակովն ասում էր, որ բանաստեղծին թաղելիս սաՀնակին ուզտ են լծել, ասում էր՝ ՕՀանեաններն Հարեւանը ուղտ է ունեցել, ձի որտեղի՞ց պիտի գտնէին։

Յետոյ շէնքերի աղօտ ուրուագծերն ու Տէրեանը, բայց ինձ յամառօրէն պատկերանում էր ուրիշ տեսարան. սաՀնակի վրայ դագաղն է, եւ լացող երկու կանայք Հրում են սաՀնակը դատարկ փողոցում։

Յետոյ արդէն տաք, լուսաւոր Հիւրանոցն ու Տէրեանը, եւ Բոլշակովի խօսքերը.

- Տէրեանին թաղել են մօտաւորապէս այն տեղում, որտեղ Հիմա այս Հիւրանոցն է։

Լոյսը բացւում է սառն ու դանդաղ, իսկ Վարդավառի մորթուած աքլորը թըպրտում է իմ ներսում, Գանձայից գալիս եւ արիւն ու փետուր է թողնում պատուՀանի սառցակալած ապակիներին։

Թէեւ գերեզմանը արաՀետ չունէր, ասում եմ իմ ներսում, ներիր, որ եկանք, գերեզմանիդ կողքով մեծ փողոց է անցնում, աղմկում են մեքենաները, ներիր, Արարատի Հարիւրամեայ որբ զաւակ… ներիր։

Բացւում է լոյսը, եւ օրը լցւում է Տէրեանով…

Մարզային գրադարանում Տէրեանի բառերով են մեզ դիմաւորում, տողեր արտասանում բանաստեղծութիւններից։

Մթնոլորտը լցուած էր տէրեանական շնչով։ Թիւ 24 դպրոցում, անմիջապէս մուտքի մօտ, աշակերտներն ու ուսուցիչները մեզ դիմաւորում են բանաստեղծութիւններով։ Եւ ինչ տաք ու լուսաւոր էին մարդկանց դէմքերը, ինչ ջերմ էին ժպիտները։ Ինչ խնամքով էր ձեւաւորուած դպրոցի երկրորդ յարկում գտնուող Տէրեանի թանգարան - սենեակը։ Պատերից մեզ էր նայում բանաստեղծը՝ իր Հարիւրամեայ թախիծով, ինչպէս գրքերի էջերից, ինչպէս տանը՝ Գանձայում։ Եւ չիմացանք էլ որ ինչպէս Հանդիպումը վերածուեց բանաստեղծութեան տօնի. արտասանում էին երեխաները, ուսուցիչները, Հայ բանաստեղծները։ Ինչ ջերմ օր էր, ինչ գեղեցիկ տօն։ Երջանիկ էր Ռիմա Սանդակովան՝ թանգարանի կազմակերպիչն ու Տէրեանի Հանդէպ սէր Բորբոքողը, երջանիկ էր մեր խումբը։ Յետոյ՝ յուզելու աստիճան Համեստ ճաշկերոյթը դպրոցի բուֆետում, Հացթէների փոխանակում, ինքնագրեր։ Տէրեանը մեզ Հաւաքել էր իր լոյսի շուրջը, դարձրել Հարազատներ։ Երեւի մեծերի բնութիւնն է դա միաւորել մարդկանց ոչ միայն իրենց կեանքով ու ներկայութեամբ, այլեւ մաՀից յետոյ էլ, որովՀետեւ նրանց ստեղծագործութեան վառած ժամը չի Հանգչում իրենց Հետ, մնում է ապրողներին, մնում է լուսաւորելու նրանց ճանապարՀը։ Ցուրտ էր, բայց Ջիչերինի փողոցը լիքն էր մարդկանցով։ Այդ փողոցում էին Տէրեանի մասունքները. դպրոցը, որտեղ նրա թանգարանն էր, կիսանդրին եւ ՕՀանեանների նախկին տունը, որտեղ բանաստեղծն էր մաՀացել։ Եղեւնու կանաչ ճիւղերից պսակը երկար էր, եւ մեզ Հետ պսակը տանում էին քաղաքի բնակիչները։ Անտանելի ցուրտ էր, բայց ոչ ոք չէր Հեռանում։ Փողոցը շարունակ լցւում էր մարդկանցով, այն փողոցը, որտեղով երկու լացող կանայք Հրելով տարել էին սաՀնակի վրայ դրուած բանաստեղծի դագաղը։ Բոլշակովը եւ նրա Հետ գրեթէ բոլոր Հաւաքուածները ցոյց են տալիս քարաշէն Հին տունը, սենեակի պատուՀանը, որտեղից վերջին անգամ Հեռացող աշխարՀին էր նայել մեռնող բանաստեղծը։ ՊատուՀանի ապակիները սառցակալած են, ձիւնաեղեամը անՀաւանական նախշեր է Հիւսել ապակուն։ Մենք երկար նայում ենք պատուՀանին, փորձում մի Հետ, աննիւթական մի նշան գտնել բանաստեղծից մնացած … Եւ Հըրաշք. Ռազմիկ Դաւոյեանը սեղմում է թեւս՝ նայի՛ր՝ վերեւ։ Տէր աստուած, ձիւնաեղեամի արանքներից ուղիղ մեզ են նայում երկու մանկական աչքեր - բանաստեղծի ոգին է՝ մտածում եմ, յաւիտեան որբ մանուկը … իսկ աչքերը նայում են, դէմքը չի երեւում, անթարթ նայում են մեզ։ Ո՞վ է, ո՞ւմ աչքերն են։

- Տանտիրոջ տղան է, - ասում է ինչ - որ մէկը։ - Տանտիրոջ վեց տարեկան տըղան է՝ Սաշան։

Իմ ներսում նորից է թպրտում Վարդավառի մորթուած աքլորը, թպրտում է, թպրտում ու չի Հանգչում.

(Շար. 11)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Հայկանոյշ Ոսկերիչեան, Տիկին Աննա Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ոսկերիչեան եւ զաւակը, Օր. Փաթրիսիա Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ոսկերիչեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 23, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր՝

ԱՆՏՐԷ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՆՎԵՐՍ. - Պ. Երուանդ Արթինեան 500 Ֆ.:

ԻՍԻ. - Այրի Տիկին Սիրանոյշ Գարակէօզեան 100 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Միհրան Նազաշեան 100 ֆրանք:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ժանէթ - Ազնիւ Պալըքճեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան փոխան ծաղկեպսակի՝ 1000 Ֆ. կը նուիրեն Հ.Մ.Ը.Մ. ՖՐԱՆՍԻ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 ֆրանք «Յառաջ»ին:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Անել Կացութեան մատնուած կին մը, երկու զաւակով, վարձու սենեակ մը կը փնտռէ Փարիզ կամ Ալֆորվիլ (երաշխաւոր ունի): Ամսական առաւելագոյն վարձք՝ 1.500 Ֆ.:

Հեռաձայնել. -

42 - 41 - 12 - 46 Տիկին Անոյշ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը ամառնային իր կայանին համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

2.- Շրջուն կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

3.- Վկայեալ վարիչներ:

4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան:

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBAF
17, rue Bleue — 75009 PARIS

le

YAN'S CLUB

organise

son 2ème tournoi mixte

de

Tavlou

Le Dimanche 30 Mars

à 14 h 30

Participation : 40 Frs.

Réservation au YAN'S CLUB

5, Avenue Reille — 75014 Paris

Tous les jours de 11 à 14 h. et les mercredis à partir de 20 h. au :

45 - 89 - 20 - 48

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատանքէն զատ, կը տրուին բնակարան եւ յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -

43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼՈԹՈՅԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդրոնական Սանուց Միութեան կրթաթոշակներու ի նպաստ լոթոյի վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ, Մարտ 21-ին, Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի սրահին մէջ, պարանցիկ ճաշի ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

—×—

Այս Ուրբաթ, Մարտ 21, ժամը 20.30ին, Հայ Մշակոյթի Կեդրոնը՝

6, Cité Wauxhall — Paris 10e
M° République

հարցազրոյց՝

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տնօրէնուհի՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ

եւ՝

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տեսուչ՝

Հ. ՎԱՐԴԱՆ Վ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

ՆԻՒԹ. -

«Հայ լեզուի ուսուցումը մեր դպրոցներուն մէջ» եւ յարակից հարցեր:

Հարցազրոյցը կը վարէ՝

Արտաւազդ Պէրպէրեան

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

organise une

JOURNEE DU CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

au profit de ses œuvres culturelles

et sociales

le Dimanche 23 Mars à partir de 11h

Musique arménienne - bar - buffet

Concours de tric-trac à 15h

au

118, rue de Courcelles - Paris 17e

Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ:

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին: Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՏ 22, Շաբաթ օր, ժամը 20.30–էն սկսեալ

Salle «Marcel-Pagnol»

Rue Gounod — Villiers - le - Bel

մասնակցութեամբ՝

«ՅԱՂԹԱՆԱԿ» նուագախումբին,

երգիչ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՆԱՃԱՐԵԱՆ-ի

եւ յոյն երգչուհի՝ ՄԷՅՐԻ-ի

որուն կ'ընկերանայ յոյն նուագախումբ մը:

ԾԱՂԿԱՔԱՂ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 23

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30-ին, Պատարագ եւ քարոզ՝ 10.30: Դռնբացէք՝ 16.30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9, պատարագ՝ 10.30:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ 10.45-ին:

Դռնբացէք՝ 16:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն՝ 8.30-ին, Պատարագ՝ 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Դռնբացէք՝ 16-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ՝ 10-ին, Դռնբացէք՝ 17-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17:

ՓԱՐԻԶ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Մարտ 22, յիշատակ է յարութեան Ղազարու: Ժամը 16.30-ին Կիրակնամուտի ժամերգութիւն, որու ընթացքին վարագոյրը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, սկիզբ ժամերգութեան 8.45, պատարագ՝ 10.30:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Դռնբացէք՝ ժամը 16:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17.30-ին:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն 8.30, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 16.30:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ 8.30, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 16:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8-ին, Պատարագ՝ 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՐԴ. Ծ. Վ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Դռնբացէք՝ 17-ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10-ին, Դռնբացէք՝ ժամը 18-ին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Դռնբացէք՝ 17-ին:

ARMENIE 1986

Tous nos départs sont effectués jusqu'à Moscou sur les vols réguliers d'AIR FRANCE et nos groupes sont encadrés par des accompagnateurs qualifiés et dévoués.

Au départ de Paris et de Lyon		Au départ de Marseille	
DEPART	RETOUR	DEPART	RETOUR
18 AVRIL	02 MAI	19 AVRIL	02 MAI
08 MAI	19 MAI	10 MAI	23 MAI
23 MAI	06 JUIN	07 JUIN	20 JUIN
27 JUIN	11 JUILLET	28 JUIN	11 JUILLET
11 JUILLET	25 JUILLET	12 JUILLET	25 JUILLET
01 AOUT	15 AOUT	02 AOUT	15 AOUT
15 AOUT	29 AOUT	16 AOUT	29 AOUT
29 AOUT	12 SEPTEMBRE	30 AOUT	12 SEPTEMBRE
12 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE	13 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE
03 OCTOBRE	17 OCTOBRE	04 OCTOBRE	17 OCTOBRE
07 NOVEMBRE	21 NOVEMBRE	27 DECEMBRE	09 JANVIER 87
26 DECEMBRE	09 JANVIER 87		

— Nous sommes en mesure d'organiser vos voyages individuels avec avion, hôtel, accueil et transfert pour un séjour maximum de 15 jours.

— Tarif aérien très avantageux sur les dates de nos groupes ou en individuel de 1 à 4 semaines, pour tout détenteur d'un visa d'invitation (certificat d'hébergement).

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

SOUS LE PATRONAGE DES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN

VOYAGE EN ARMENIE

du 18 Avril au 02 Mai

POUR LA COMMEMORATION DU CENTENAIRE DU LYCEE GUETRONAGAN A EREVAN

Lic. A. 1037

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOCA TOURS
10, ave. du Prado
13006 MARSEILLE
Tél. 91 - 37 - 58 - 58

AIR FRANCE Intourist AEROFLOT APS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
21
VENDREDI
21 MARS
1986

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.187 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.187

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՐ՞Վ ՄԱՍ ՊԻՏԻ ՉԿԱԶՄԷ

Համակեցութիւնը սկիզբէն ցոյց տուաւ իր դժուարութիւնները եւ մինչ Շիրաք չի գիտեր ինչպէս գոհացում տալ բոլորին եւ մէջէն ելել, անդին երկու հոգի լաւ պէտք է զուարճանան: Եթէ առաջինը՝ նախագահ Միթերանն է, երկրորդն ալ պարզ է, Պառն է, որ շատոնց ըսած է թէ «չի կրնար քալել»: Անդին նախարարութեանց թեկնածուները վիրար կը հրմըշտըկեն Շիրաքի դուռին առջեւ, մինչեւ իսկ ժիսքառ — տ'էսթէն, որ բարձրագոյն բազկաթոռին հասնելէ ետք, չի կրնար գոհանալ «Հանրապետութեան Նախկին Նախագահ»ի մեծագոյն տիտղոսով, եւ անպայման աթոռ մը կը փնտռէ:

Այս անգամ, ինչ որ հետաքրքրական էր, այն է որ մինչ նախ կը տրուին անունները՝ անոնց որոնք մաս պիտի կազմեն կառավարութեան, ծանօթ եղան անոնք՝ որոնք մաս պիտի չկազմեն:

Նախագահ Միթերան նախապայմաններ դրած է եւ կարգ մը մարդիկ բոլորովին մերժած: Ինք է, առաւելաբար պատասխանատուն արտաքին եւ պաշտպանութեան քաղաքականութեան, պարզ է՝ հոն նշանակուողները պէտք է, առնուազն, համամիտ ըլլան ցարդ իր վարած քաղաքականութեան: Ուրեմն, Միթերան կը մերժէ Լըքանիւէն, որպէս Արտաքին նախարար: Ան ալ ուրիշ նախարարութիւն չուզեր, եւ «սիրտը կոտրած» տեղը կը նստի: Միթերան չուզեր Լէոթարը՝ Պաշտպանութեան աթոռին, անփորձ ու երիտասարդ կը գտնէ: Չուզեր Փասքուան Ներքին աթոռին, նախատած է զինքը եւ հինգ տարի է ընկերվարութիւնը կը ճագկէ: Ազգ. Ժողովի նախագահի աթոռն ալ ինչպէս բաժնել Ժիսքարի եւ Շապանի միջեւ, որոնք դեռ չեն կշտացած իշխանութենէն: Տակաւին չենք խօսիր Լը Փէնի ախորժակներուն մասին:

Ամէն պարագայի մէջ, Շիրաք խոստացած էր կառավարութեան կազմը ներկայացնել Նախագահին, Հինգշաբթի ժամը 13էն առաջ: Բայց եւ այնպէս, ընտրապայքարի ատեն հանրագրերու վրայ փռուած երանելի ժպիտները մարած են, հոն ուր աջի թեկնածուները՝ «ախ, ժամ առաջ վաղը ըլլար» կը մաղթէին, այս գնացքով, անկարելի չէ, որ նոր հանրագրերով պատգամեն՝ «Երանի թէ երէկ ըլլար»...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, հակիսրայելեան ոճրափորձ մը կատարուած է Հինգշաբթի օր, Միջազգային տօնավաճառին, ուր անծանօթներ կրակ բացած են Իսրայէլի տաղաւարին պաշտօնեաներուն վրայ, սպաննելով մէկ կին եւ վիրաւորելով երեք ուրիշներ: Արարքին տէր եղած է «Եգիպտական Յեղափոխութիւն» կազմակերպութիւնը, որ դէմ է Իսրայէլ — Եգիպտոս դաշնագրին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հինգ գաւառներու մէջ, պաշարման վիճակը կը մնայ, 67-ի վրայ: Առջի օր, չորս գաւառի մէջ եւս վերցուեցաւ (մէկը՝ Սուրիոյ սահմանագլուխ), մնացեալները, անշուշտ, քրտական շըրջաններն են:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

×

ՎԱՆՏԷՄԷԼՊՐՈՒՔԻ «ԱՄԲՈՂՋԱՑԱԾ» ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՅԻՍԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է, քաղաքական յանձնախումբի վերջին նիստին (Յունուար 22) մեծամասնութիւնը համաձայնած էր այն առաջարկին շուրջ, որ կը յանձնարարէր տեղեկատուին՝ Ժաք Վանտէմէլպրուքի որ Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերեալ իր տեղեկագիրը ամբողջացնէ, անդրադառնալով նաեւ Հայաստանի, Իրանի եւ Թուրքիոյ Հայերու ներկայ կացութեան:

Նախ քան աւելի մանրամասնութիւններ տալը, ըսենք որ ընդհանուր գիծերու մէջ, Վանտէմէլպրուք հետեւեալ յաւելումները ըրած է. -

ԻՐԱՆ. - Խորհրդարանը կը մտահոգուի այն դժուարութիւններուն ի տես, զորս պարսկահայ գաղութը ունի իր լեզուի գործածութեան եւ ուսուցման կազմակերպութեան համար, ըստ իր կրօնքին կանոններուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. - Խորհրդարանը կը հաստատէ որ խորհրդային Հայաստանի Հայերը կրցած են պահպանել իրենց ինքնութիւնը, լեզուն, մշակոյթը եւ կրօնքը, բայց կը դատապարտէ անհատական ազատութեանց բռնաբարումները զորս կը մատնանշէ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ:

ԹՈՒՐՔԻԱ. - Խորհրդարանը ստիպողաբար կը պահանջէ որ Թուրքիա ապրող հայ փոքրամասնութիւնը արդար իրաւասութիւններ վայելէ, ինչ կը վերաբերի իր ինքնութեան, լեզուին, կրօնքին, մշակոյթին եւ ուսուցման դրութեան եւ բուռն կերպով կը պաշտպանէ բարելաւումը յուշարձաններու պաշտպանութեան ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ Հայերուն կրօնական եւ ճարտարապետական հարստութեան պահպանումը:

Այս յաւելուածական հարցերուն առթիւ է որ քաղաքակն յանձնախումբը արտայայտուած է Չորեքշաբթի, Մարտ 19-ին:

Խօսք առած են.. յոյն դեմոկրատ քրիստոնեայ՝ Ցոնիս, որ ըսած է թէ պէտք է աւելնան Լօզանի դաշնագրին Հայերը պաշտպանող յօդուածները: Ապա, Թրակ, անգլիացի պահպանողական որ դէմ արտայայտուած է տեղեկագրին Բ. յօդուածին, այսինքն՝ ցեղասպանութեան ճանաչման: Ընկերվարական պելժիացի՝ Պէօսման կողմնակից է: Բրիտանացի աշխատաւորական՝ Նիուէնս նաեւ նպաստաւոր է:

Ֆրանսացի քրիստոնեայ դեմոկրատ՝ Մալէ չուզեր որ յիշատակուի ժողովուրդներու դատարանին վճիռը, այն պատրուակով որ ան միջազգային դետնի վրայ ճանչցուած մարմին մը չէ: Բրիտանացի պահպանողական Լորտ Տուրօ կ'առաջարկէ որ Ապրիլ 28-ը վերջին պայմանաժամը ըլլայ փոփոխութիւններ բերելու: Քուէի դրուելով, այս առաջարկը կ'ընդունուի:

Յաջորդ նիստերը նախատեսուած են Ապրիլ 21 - 22 - 23-ին, բայց հաւանական է որ վերջնական բնագրին շուրջ, յանձնախումբը արտայայտուի միայն Մայիսին:

×

Օրուան որպէս անեքդոտ յիշենք որ թրքական հեռատեսիլը ուզած է նկարել նիստը, բայց մուտքը մերժուած է (նախընթաց անգամներ՝ կրցած էր), այսուհանդերձ բազմաթիւ Թուրքեր ներկայ եղած են:

ԿՈՉ

Ի ՆՊԱՍՏ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՀԻ. ԱՐՀԻ. ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ
ՄԵՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, ԿՂԵՐԻՆ,
ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒՆ
ԵՒ
ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ
ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ամէն ոք տեղեակ է թէ՝ մի քանի տարիներէ ի վեր ինչպիսի ծանր տնտեսական տագնապի մէջ է մեր Հայ Կաթողիկէ համայնքին ամենակարեւոր կրօնական հաստատութիւններէն մէկը՝ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը, որ միանգամայն հայ ազգին՝ մշակոյթի ջահը վառ ու բարձր պահող կեդրոններէն մէկն է:

Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադիրն է անմահն Մխիթար Աբբահայրը: Խմբեց իր շուրջը վանական սուրբ կեանքի, իմացական մեղուաջան աշխատանքի եւ ժողովուրդի սիրով տոչորող հայ երիտասարդներ: Միաբանութեան հիմնարկութեամբ յառաջ բերաւ հայ ազգի կեանքին մէջ մշակոյթի եւ գրականութեան այնպիսի վերածնող շարժում մը, որ արժանի եղաւ կոչուելու «Ազգին երկրորդ Լուսաւորիչը».

Արդ, այս մեր փառաւոր հաստատութիւնը, տնտեսական դժուար պայմաններու բերումով՝ ենթարկուեցաւ հսկայական պարտքերու, որոնք ստեղծուեցան անողոք եւ խաբեբայ ընկերութիւններու եւ անձերու կողմէ: Միաբանութիւնը հասաւ սնանկացումի եզրին. բազմաթիւ կալուածներ ծախուեցան եւ վանապատկան մնացեալ ինչքերը փաստի տակ են, եթէ մինչեւ յառաջիկայ Յունիսի կէսը չվճարուի պարտքերուն վերջին բայց հսկայ մնացորդը, որ կը հասնի 5 միլիոն տոլարի:

Ընդառաջելով կոչին՝ Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէին, որուն անդամները անշահախնդիր նուիրումով եւ անխոնջ ջանքերով երկու տարիներէ ի վեր լծուած են ահաւոր տագնապի լուծման, եւ սիրայօժար սրտով համապատասխանելով միաբանութեան Աթոռակալ՝ Հ. Բարսեղ Զեփիճեանի խնդրանքին, մենք պարտք կը համարինք բարձրացնել մեր ձայնը եւ խնդրել համայն հայութենէն եւ յատկապէս Հայ Կաթողիկէ համայնքի զաւակներէ՝ որ բերեն իրենց սրտաբուխ եւ վեհանձն մասնակցութիւնը՝ հայ ազգին այս մշակութային եւ արժանիքներով այնքան հարուստ Կեդրոնին փրկութեան:

Սուրբ Ղազարի փրկութիւնը այս ճգնաժամային պահուն, պէտք է ըլլայ ամէն Հայու առաջնահերթ մտահոգութիւններէն մէկը: Վենետիկ պէտք է վերագտնէ իր ապահովութիւնը եւ անդորրութիւնը եւ շարունակէ ջամբել հայ պատանի եւ երիտասարդ սերունդներուն սուրբ արժէքները կրօնասիրութեան, հայրենասիրութեան եւ մեսրոպեան անմահ մշակոյթին:

Կոչ կ'ընենք մեր Առաջնորդներուն եւ կը խնդրենք որ իւրաքանչիւրը իր թեմին մէջ գործի կանչէ յանձնախումբեր, որպէսզի տալնապին համահայկական տարողութեան դիւրահաղորդ դարձնեն սրտերը, յանձնառու ըլլան զանոնք նուիրական պարտականութեան՝ թիկունք կանգնելու Սուրբ Ղազարի, ընդունին անոնց սրտաբուխ նուէրները եւ փոխանցեն Վենետիկ կամ Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէին:

Կը խնդրենք նաեւ մեր Արհի. Արհի. Առաջնորդներէն, որ այս տարի, Սուրբ Զատիկի յաջորդող շրջանին, եկեղեցիներէն ներս կատարուած հանգանակութիւնները յատկացուին Մխիթարեան միաբանութեան օժանդակութեան ֆոնտին:

Սփիւռքի հայ ժողովուրդի զաւակները ինչպէս երէկ, այսօր ալ պէտք ունին Մխիթարեան միաբանութեան առաքելութեան: Հարկ է որ անոնք ցոյց տան իրենց կամքը՝ կանգուն պահելու եւ չէն տեսնելու հայ իրականութեան երանդներով բոլոր Հայերուն համար սիրելի Սուրբ Ղազարի կղզեակը:

Քրիստոսի սէրը կը ստիպէ մեզ, կը ստիպէ բոլոր Հայերը: Կը յորդորենք ամէնքը որ գիտակից երախտագիտութեամբ, վեհանձն հոգիով եւ զուարթառատ նուէրով, օժանդակող բարերարի ձեռք տան: Տկարացումը Վենետիկի, խոց մըն է Սփիւռքի մեր մշակոյթին ամէնէն վառ կեդրոնին մարմնին վրայ: Ազատագրումը հայատրոփ սրտով գործող այս կեդրոնին՝ պիտի ըլլայ ապացոյցը մեր միասնականութեան, գրաւականը մեր գնահատանքին եւ սիրոյն՝ ամէն հայ հաստատութեան հանդէպ, որուն նպատակին ամէնէն զգայուն ջիղն է ծառայութիւնը մեր ժողովուրդին:

Ներկայ կոչը կ'ուղղենք Մեր եւ Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան անունով եւ յոյսով ենք որ հայ ազգին եռանդուն շահագրգռութեամբ եւ օժանդակութեամբ՝ Վենետիկի Մխիթարեան ազգանուէր միաբանութիւնը շուտով կը ձերբազատի իր ներկայ ծանր բեռէն եւ անդորր մտքով եւ սրտով կը շարունակէ յաւէտ, ազգապահպանումի իր անփոխարինելի սրբազան առաքելութիւնը:

Մեր աղօթքը կը բարձրացնենք առ Աստուած, տուող բարի տուրքերու, որպէսզի Ինք վարձահատոյց ըլլայ՝ հարիւրապատիկի համեմատութեամբ, բոլոր նուիրատու անհատներուն եւ հաստատութիւններուն, պարգեւէ Մխիթարեան միաբանութեան անսպառ համբերութիւն եւ յոյս եւ ազատագրէ զայն ներկայ փորձանքէն՝ ի հրճուանս համայն հայ ժողովուրդին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԸ.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅՈՑ
Տրուած Պէյրութ, 1986, Մարտ 5-ին

ՖՈՒԹՊՈԼ

×

ԻՒ - ԷՖ - Ա
ՆԱՆԹ ՊԻՏԻ ՉՄԱՍՆԱԿՑԻ
«Մեղաւորը՝ ես եմ»
Կ'ԸՍԷ ՏԷՐ - ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Տէր - Զաքարեանի խաղէն վտարուիլը, առջի իրիկուն, ճակատագրական եղաւ Նանթի համար, որ 3 - 3 հաւասար արդիւնքով Ինթէռ - Միլանօ-ի հետ, դուրս մնաց ԻՒ - ԷՖ - Ա-ի մրցումներէն: Հինգշաբթի առտու, Տէր - Զաքարեան կը յայտարարէր թէ միակ յանցաւորն էր: Առաջին կիսախաղին, շնորհիւ մասնաւորաբար նոյն Տէր - Զաքարեանին, Նանթ կը յաղթէր 3 - 1, բայց, երկրորդ կիսախաղին Տէր - Զաքարեանի վտարումէն ետք 10 - 11-ի դէմ խաղալով, Ֆրանսական խումբը չկրցաւ հրաշքներ գործել:

Միւս խաղերու կարգին յիշենք. -

Վարեժէր - Համտիւք, որ 1 - 0 արդիւնք մը արձանագրեց եւ պելժիական խումբը կը մնայ կէս աւարտականներուն համար: Նէօշաթէլ - Ռէալ Մատրիտ 2 - 0, Սպանացիք կը մնան, Քոլոնեը - Լիզպոն, Գերմանացիք կը մնան:

×

Ախոյեան ակումբներու մէջ կէս - աւարտականներուն պիտի կարենան մասնակցիլ. - Անթէրլէխթ, Պարչելոնա, Կոթպորկ, Պուքրէշ:

Բաժակակիրներու բաժակին համար, մրցումները պիտի շարունակեն. - Դինամօ Կիեւ, Իւտինկըն, Աթլեթիքօ Մատրիտ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ԱԲԳԱՐ ԴՊԻՐ ԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆՇԱՀ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կ. Պոլսում Աբգարի անցկացրած առաջին երկու տարիների մասին վաւերագրերը լռում են: Չի բացառւում, որ տեղի իշխանութիւնները չհաւատալով Աբգարի՝ «Ֆրանկստան» ուղեւորուելու մասին ներկայացրած բացատրութիւններին, ձերբակալած լինեն նրան: Բայց հնարաւոր է նաեւ, որ Աբգարը զգուշանալով ձերբակալութիւնից, այդ ընթացքում թաքնուել է իշխանութիւններից: 1567-ի վերջում Կ. Պոլսի Ս. Նիկողայոս Եկեղեցու գաւթում սկսում են տպագրել դպրոցական մի քերականութիւն: Տպագրութիւնն աւարտւում է յաջորդ տարուայ սկզբներին: Տպարանը եւ տպատառերը Աբգարինն էին, բայց Աբգարը չի մասնակցել տպագրութեանը: Կամ եթէ մասնակցել է, ապա՝ գաղտնի, քանի որ նրա անունը չկայ գրքի յիշատակարանում: Այս հրատարակութիւնը մշակութային կարեւոր երեւոյթ էր Հայոց կեանքում. նախ հայերէն առաջին տպագիր այբբենարանն էր, ապա այդ գրքի հրատարակութեամբ Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայերէնը դարձաւ երկրորդ տպագրական լեզուն (եբրայերէնից յետոյ):

1568-ին տպարանը լոյս է ընծայում Տօնացոյց, որի գլխաւոր տպագրիչը Աբգարի գրած յիշատակարանի, իրր եղել է Առաքել Խորվիրապցին. Աբգարն ու Սուլթանշահը յիշւում են իբրեւ օգնականներ: Ինչ - ինչ պատճառներով Աբգարը դեռ չէր համարձակւում հանդէս գալ որպէս տպարանատէր եւ տպագրութիւնը գլխաւորող: Նոյն թուականին տպարանը հրատարակում է եւս չորս գիրք՝ Պարզատումար, Ժամագիրք - Պատարագամատոյց (մի կազմում), Տաղարան, Մաշտոց: Սրանցից Պարզատումարի եւ Ժամագիրք - Պատարագամատոյցի յիշատակարաններում Աբգարն արդէն ներկայանում է որպէս գլխաւոր տպագրիչ. առաջինում՝ «ձեռամբ անարժան Աբգարի», երկրորդում՝ «պարուեստի չինող Աբգար դըպիրս»: Սրանք Աբգար Թոխաթեցու մասին մեզ հասած վերջին յիշատակութիւններն են (իր ձեռքով գրուած), եթէ չհաշուենք Հ. Մ. Ջամչեանի ակնարկն այն մասին, որ Աբգարի տպարանը հրդեհել են:

Այսպէս, մեծ նպատակներով, մեծ յոյսերով սկսեց գործել Աբգար Թոխաթեցին՝ Հայոց պատմութեան ամենապայծառ ու ամենաեռանդուն, բայց եւ ողբերգական գործիչներից մէկը: Նա չկարողացաւ իրականացնել իր գլխաւոր նըպատակի մի չնչին մասն անգամ: Ինչպէս աւելի ուշ նրա որդին էր գրում, Աբգարի քաղաքական գործունէութիւնն ի վեր - ջոյ «ունայն եւ սնոտի եղաւ»: Ի հարկէ, Աբգարը, եւ ոչ միայն նա, պէտք է ձախողուէր, ու որքան էլ յուզիչ լինի նրա նուիրուածութիւնը իր ժողովրդի ազա - տագրութեան գործին, պարզ է, որ նա մէկն էր Հայոց ազնիւ, բայց ի վերջոյ անիրապաշտ գործիչներից: Բայց Աբգարի կեանքը շատ աւելի ողբերգական կը լինէր, եթէ նա մեծ նպաստ բերած չլինէր իր ազգային մշակոյթին՝ Հայոց գրահրատարակչութեանը: Ահա այս բընագաւառում է, որ Աբգար Թոխաթեցին իրապաշտ գտնուեց՝ իր եռանդը նպատակայարմար օգտագործելով հայ ժողովրդի համար: Այն անպատմելի ծանր ժամա - նակներում, նա յաղթահարեց հազար ու մի դժուարութիւն եւ մայրենի լեզուով ութ գիրք հրատարակեց, վերակենդանացնելով, բորբոքելով հայ տպագրութեան մարող կրակը: Նա նաեւ տպագրական արուեստը Եւրոպայից բերեց հայաշատ Կ. Պոլիս ու մօտեցրեց հայրենիքին:

Աբգար Դպիր Թոխաթեցին մէկն է անցեալի այն մարդկանցից, ովքեր զոհում էին իրենց ինչքն ու ունեցուածքը, հանգիստը, ամէն ինչ՝ յանուն ընդհանուրի եւ արդար գործի, ժողովրդին որեւէ չափով օգտակար լինելու նպատակին: Կիլիկիոյ Ազարիա կաթողիկոսն Աբգարի մահից յետոյ նրա մասին գրում էր. «Աշխատեցաւ շատ վասն ազգին մերոյ եւ եթէ ոչ էր մեռեալ, շատ բան անելոց էր»:

Աբգարի այդ յատկութիւններն ինչ - որ չափով չէին կարող չանցնել նրա դաստիարակած որդուն (հօր խօսքով ասած՝ «իմ գրայմիտ Սուլթանշահ որդոյս»): Սուլթանշահը Հռոմում ստանալով ժամանակի լատինական բարձր կրթութիւն, ըսկսել է պաշտօնավարել եւ բաւական բարձր դիրքի է հասել:

Ապրելով Հռոմի բարձրաստիճան կղերի շրջանում, Վատիկանից ռոճիկ ու նըւէրներ ստանալով, Սուլթանշահը չդարձաւ մէկն այն ապազգայնացած Հայերից, որոնք Եւրոպայում հասնելով բարեկեցութեան, մոռանում էին իրենց ազգն ու թշուառ հայրենիքը: Սուլթանշահ Թոխաթեցու մտքում միշտ իշխեցին ժողովրդի հոգսերը: Սովորելով եւրոպական լեզուներ՝ նա մնաց հայախօս եւ հայագիր: Էջմիածնի ու Սսի Կաթողիկոսների յանձնարարութեամբ Վատիկանում նա կատարեց նրանց նուիրակի պաշտօնը: Ստանձնեց Հռոմի Հայոց տան վերակացուի պարտականութիւնը՝ հայրենակիցներին օգտակար լինելու նպատակով:

Վաւերագրերը պատմում են պանդուխտ հայրենակիցներին Սուլթանշահի ցոյց տուած նիւթական օգնութեան, նրա բարեգործութիւնների մասին: Դա այն ժամանակն էր, երբ Իտալիայում օրաւուր մեծանում էր տարագիր Հայերի քանակը. նրանց մեծ մասը փախել էր հայրենիքից՝ ազատուելու համար այնտեղ տեղի ունեցող աւերիչ պատերազմներից, տիրող անսահման կամայականութիւններից, ուրիշները գալիս էին Հռոմ ուխտի, ոմանք՝ առեւտրական գործերով: Հայ պանդուխտներն Իտալիայում, ընդհանրապէս, ծանր կացութեան մէջ էին. գիւղացիներ, արհեստաւորներ, հոգեւորականներ՝ մուրացկի թափառաշրջիկներ էին, հալածեալ, արհամարհուած, շատերը բանտերի մէջ փակուած: Ահա Սուլթանշահը մտահոգւում էր նրանցով, անօթեւաններին ապաստան տալիս, քաղցածներին՝ սնունդ, ոմանց՝ դրամ, մխիթարում բոլորին: Նա նաեւ դիմում էր իշխանութիւններին՝ բանտերից ազատելու իր հայրենակիցներին:

Սուլթանշահն այն կարծիքին էր, որ Հայոց թագաւորութիւնը վերականգնելու ուղղութեամբ իր հօր թափած ջան - քերը պէտք է շարունակել, եւ որ յաղթանակի օրը ի վերջոյ գալու է: Նա աշխատում էր զգուշօրէն համոզել Հռոմի բարձրաստիճան կղերին, որ անհրաժեշտ է գործով օգնել Հայաստանին ազատագրուելու, ինչպէս ինքն էր գրում՝ «Գալ նոցա ի փրկութիւն Սրբոյն Սիոնի»: Սուլթանշահը կարծում էր, որ այն, ինչ չկարողացաւ անել հայրը, ինքը կ՚անի:

Թադէոս կաթողիկոսից նա խնդրում էր իր թագաւորական ծագումը հաստատող նոր վկայական ուղարկել, որպէսզի աւելի արդիւնաւէտ գործի յանուն հայրենիքի: Այդ վկայականը պէտք է օգնէր Սուլթանշահին նաեւ պապից նուէրներ ու նպաստներ ստանալու՝ Իտալիայում անտերունչ թափառող Հայերին նիւթապէս օժանդակելու, նրանց բնակեցնելու, հողամասեր տալու, Հայոց եկեղեցիներ կառուցելու համար: Սակայն Թադէոս Կաթողիկոսը վախճանուեց Սուլթանշահի նամակը չստացած:

Հասկանալի է, որ հայ պետականութիւնը վերականգնելու Սուլթանշահի ձգտումները նոյնպէս ապարդիւն մնացին: Հռոմը, Վենետիկը կամ մի ուրիշը երբեք զօրք չէր ուղարկի ու զոհեր չէր տայ յանուն Հայոց պետականութեան՝ որքան էլ հեղինակաւոր լինէր խնդրողը: Սուլ - թանշահի գործունէութեան շօշափելի արդիւնքները եղան նրա բարեգործութիւն - ները եւ դարձեալ, տպագրական աշխա - տանքը: Հօր հետ մասնակցած լինելով մի քանի գրքերի տպագրութեանը՝ Սուլթանշահը Հռոմում շարունակեց նաեւ այդ գործը: Նա համոզեց Գրիգոր ԺԳ. պապին եւ կարդինալներին՝ հայերէն տառեր ձուլել եւ Հռոմում սկսել հայերէն գրքերի տպագրութիւն:

Սուլթանշահի գծագրերով ֆրանսիացի փորագրիչ - տառաձոյլ Ռոպէր Կրանժան պատրաստում է հայերէն տպատառեր, որոնցով առաջին փորձնական տպագրութիւնը կատարում է 1579 թ.: Դրանք Հռոմում պատրաստուած առաջին հայե - րէն տպատառերն էին եւ նախօրինակը յետագայում եւ այժմ ամէնից աւելի տարածուած հայերէն բոլորագիր («կորպուս») տպատառերի (դրանց նախորդած Յակոբ Մեղապարտի եւ Աբգար Դպիրի տպատառերը ձեռագրակերպ էին): Սուլթանշահ - Կրանժանեան տպատառերով Հռոմում բազմաթիւ հայերէն գրքեր տըպագրուեցին՝ մինչեւ 1770 թ., մօտ 200 տարուայ ընթացքում:

1583 թ. Հռոմում պանդուխտ Հայերի մէջ էր Յովհաննէս քահանայ Տէրզնցին, իր որդու՝ Խաչատուրի հետ, եկած Արեւմտեան Հայաստանից: Դա մի մարդ էր, որ ճաշակել էր Իտալիա գնացող Հայերին բաժին ընկնող բոլոր դառնութիւնները՝ արհամարհանք, հալածանք, քաղց, բանտ: Նա որոշած է լինում հայրենիք վերադառնալ, բայց սկսում է զբաղուել տպագրական աշխատանքով եւ մնում Հըռոմում: Նա եւ որդին Սուլթանշահի օգնութիւնը վայելած Հայերից էր: 1584-ին Սուլթանշահի նախաձեռնութեամբ կարգադրում է նոր տառերով հրատարակել «Տօմար Գրիգորեան» գիրքը՝ նուիրուած նոր տոմարին: Իտալական մի տպարանում Սուլթանշահի հովանաւորութեամբ այդ գիրքը շարում եւ տպագրում է Յովհաննէս Տէրզնցին՝ որդու հետ: Դա բաւական բարդ տպագրութիւն էր՝ շատ գծապատկերներով, զարդերով, Տէրզնցու եւ իր որդու պատկերով: Այս հրատարակութիւնն ուշագրաւ է նաեւ նրանով, որ նրա յիշատակարանում են առաջին անգամ գործածուել տպագրութիւն, տպագրեցաւ, տպագրիչ բառերն այժմեան իմաստով («Ես մեղաւոր տպագրիչս յիշման արժանացոյ»): Նախքան այդ, տըպագրութեան իմաստով գործածւում էին այլ բառեր՝ պասմա, ստամպա եւ այլն (իսկ տպագրութիւն նշանակում էր սոսկ ձեռագիր նմանահանութիւն, պատճենահանում):

Սուլթանշահի նախաձեռնութեամբ հըրատարակուած այս գիրքը ողջունեց Հայոց Ազարիա կաթողիկոսը՝ յուսալով Հըռոմում նաեւ հայերէն այլ գրքեր տպագրել:

Այնուհետեւ Սուլթանշահը մի քանի այլ հայերէն հրատարակութիւններ է անում, որոնցից են Հայոց ծիսարանի՝ Մաշտոցի երկու հատուածները, տպագրուած 1586 թ. մի լատիներէն գրքի մէջ եւ այլն:

Սուլթանշահի կեանքի ու գործի յետագայ ընթացքի ու նրա մահուան թուականի մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չկան. կան ենթադրութիւններ, վերագրումներ: Չգիտենք անգամ նա ապրե՞լ է մինչեւ ԺԷ. դար, թէ՝ ոչ:

Սուլթանշահի գործունէութեան աւարտով վերջանում է նաեւ նրա հօր՝ ԺԶ. դարի ականաւոր հայ գործչի անուան հետ կապուած քաղաքական եւ մշակու - թային ձեռնարկումների աւելի քան երկու տասնամեակ տեւած ժամանակաշըրջանը:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԻՄԸ

Գ.

«Գարուն» ամսագրի մէջ հրատարակ - ուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Սիլվա Կապուտիկեան կը պատմէր իր մէկ զրոյցը Երեւանի ռուսական բարձր վարժարանի մը ուսանողներուն հետ: Բանաստեղծուհին անոնց հարցուցած էր թէ կը ճանչնայի՞ն Սիամանթօն: Երիտասարդները խանդավառութեամբ պատասխանած էին որ, այո՛, կը ճանչնային, անիկա Շիրազի նշանաւոր «Սիամանթօ եւ Խջեզարէ» հովուերգութիւնն էր: Շիրազի այ[...] գործը ձայնասփիւռին կողմէ սփռուած էր անգամ մը եւ հանրածանօթ դարձած էր: Այդ էր ուրեմն որ կը հասկնային երի[...] տասարդները երբ կ՚արտասանուէր Սիա[...] մանթօ անունը: Եւ անշուշտ գաղափար չունէին Արեւմտահայ բանաստեղծ Սիա[...] մանթոյի մասին:

Սիլվա Կապուտիկեան կը ստուգէր [...] Հայաստանցի այդ երիտասարդները «պու[...] րակ» բառին իմաստն ալ չէին գիտեր: «Ինչքան պէտք է անհաղորդ լինել լեզո[...] նկատմամբ, որ այդքան գործածուա[...] պուրակ բառը չլսել ու չիմանալ» կ[ը] գրէ «Զմոռանաս քո մայր լեզուն»ի հեղի[...] նակը:

Մենք՝ Սփիւռքահայ հեղինակներ[...], մենք՝ որ այստեղ այնքան կը տառա[...] պինք հանդիպելով հայկական լեզէ [...] հրջանաւարտ տղոց, որոնք ո՛չ թէ պու[...] րակ, այլ անտառ, ծառ, ծաղիկ բառե[...] իսկ չեն գիտեր, չէին կրնար երեւակա[...] յել որ Երեւանի մէջ երիտասարդներ [...] բովին պիտի անգիտանային «պուրակ» բառի իմաստը, կամ տակաւին ա[յլ] պիսի բազմաթիւ բառեր, ըստ Սիլվ[ա] Կապուտիկեանի վկայութեան: Այն [...] բերգութիւնը, զոր կ՚ապրին Դանիէլ Վ[ա] րուժանի, Միսաք Մեծարենցի ժառա[...] գորդները, ողբերգութիւնը պիտի դա[ռ] նա՞ր նաեւ Աբովեանի, Րաֆ[ֆ]ֆիի կամ Թումանեանի ժառանգորդնե[...] րուն: Իր երկրին մէջ ապրող երիտա[...] սարդ մը երբ իր լեզուն լաւ չի գիտեր ինչո՞վ կ՚արդարանայ անոր տեսած բա[...] ձըր ուսումը, ո՛ր համալսարանին կա[...] ճիւղին ալ հետեւի ան:

×

Այսօր Սփիւռքահայ բոլոր օճախներ[...] մէջ, ամէն հաւաքոյթ կամ դպրոցակա[ն] հանդէս կը սկսի կամ կը վերջանայ [...] դաւառ մանուկի մը կողմէ արտասանու[...] այն տողերով որոնցմով անմահացած Սիլվա Կապուտիկեանը.

Թէ մօրդ անգամ մտքից հանես,
Քո մայր լեզուն չմոռանաս:

Ու անհամար մանուկներ կամ երիտա[...] սարդներ, բեմին վրայ այս երկու տողե[ր] արտասանելէ վերջ բեմէն կ՚իջնեն ու [...] կոյն էր «մոռանան իրենց մայր լեզուն»: Կը կարծուի թէ կը բաւէ որ այդ երկու տողերը արտասանենք, որպէսզի չմոռա[...] նանք մայր լեզուն: Երանի թէ Կապու[...] տիկեան, եւ իրեն նման անթիւ անհամա[ր] բանաստեղծներ ու գրողներ պահանջ[...] զգացած չըլլային զանգուածը հրաւիրե[...] լու՝ իր մայրենի լեզուն «չմոռանալու»: Ոչ մէկ անգլիացի կամ ֆրանսացի իր ա[...] զակիցները կը հրաւիրէ չմոռանալու ի[...] րենց լեզուն, տրուած ըլլալով որ, ա[...] լեզուն մոռցուած չէ եւ չի մոռցուիր: Մե[...] րիններն անվերջ այս մասին կը խօսի[...] որովհետեւ առանց քաջաբար խոստովա[...] նելու գիտենք որ մեր լեզուն մոռց[...] ուած լեզու է այլեւս:

×

Սփիւռքահայ տարածքի վրայ մա[...] վրայ համրուող քանի մը անյեցեալներ [...] ըսել կ՚ուզեմ գրադէտներ, որոնք դե[...] կը յամառին արեւմտահայերէնը ապրե[...] ցընել գրական գործերով, գիտեն թէ [...] ապագայ չունի իրենց գործը: Անոնք [...] րենք զիրենք չեն խաբեր: Բայց [...] կեցուածք մը ունին: Կը նմանին ա[...] մարդոց, որոնք գացած են բժիշկի [...] մօտ եւ անկէ լսած են որ քաղցկեղ [...] կայ իրենց մէջ: Բժիշկը, առանց այլ[...] եւայլի, լսած է անոնց թէ կարճատե[ւ] կեանք մը կայ իրենց առջեւ: Ցանձնարա[...] րած է նաեւ որ իրենց ձեռքը շատ բա[...] նեն, եթէ չեն ուզեր անսւարտ գործեր ձգել իրենց ետեւէն:

Մեր գրողները, գիտեն ուրեմն որ մա[...] հը կայ իրենց առջեւ, բայց կ՚ապրին եւ կը ստեղծագործեն այնպէս ինչպէս պի[...] տի ընէին, եթէ իրենց առջեւ անվերջա[...] նալի ապագայ մը գտնուէր: Անոնց այ[...] քաջութիւնը կը կրկնապատկէ իրենց հե[...] րոսութիւնը: Եւ երբ քաղցկեղը պիտի վերջացնէ անոնց գործը, մարդիկ պիտի ըսեն, որ գոնէ վախկոտ չէին անոնք:

Բ. Հ.

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄԱՄԼՈՅՆ, ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ :

Մեծ Եղեռնի ահաւոր ողբերգութիւնից յետոյ, բարին Աստուած կենդանաբար նոր շունչ փչեց նահատակուած մեր ազգի վրայ, որով նա շուտով վերստին ոտքի կանգնեց ոչ միայն ողբալու իր անթիւ անհամար կոհերն ու աւերուած երկիրը, այլեւ սրբազան եռանդով ու լաւատեսութեամբ վերակառուցելու իր նոր կեանքը, նահատակների կրակը սրտում ամուր ծրարած :

Ազգային վերածնունդի այս հորիզոնի վրայ, Սփիւռքահայ կեանքում լուսատու փարոսներից մին հանդիսացաւ Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը, աւա վաթսուն տարիներից ի վեր անընդմէջ, որպէս հայկազեան միշտ յաղթող ոգու փայլատակում :

Լուսաբնակ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրների առատաձեռն նուիրաբերումով եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան մշտական հոգատարութեամբ, 1926-ից սկսած Կիպրոս կղզու հիւրընկալ ապահով հողի վրայ բարձրացող այս կրթական հաստատութիւնը, մեր ազգի հազարաւոր զաւակների միտքն ու հոգին է լուսաւորել մեր մայրենի լեզուի ու մշակոյթի եւ մերօրեայ գիտութեանց լոյսերով եւ ջերմացրել նրանց սրտերը անմար սիրովը ազգի եւ նախնեաց սուրբ հաւատքի, կոփելով նրանց կամքը՝ ծառայելու հայ ժողովրդին ու մայր հայրենիքին :

Նախախնամական եղաւ Մելգոնեան հաստատութեան նպաստը Սփիւռքի հայ վարժարաններին, մանաւանդ վերջին երկու համաշխարհային պատերազմների միջեւ ընկած ժամանակահատուածում, երբ բազում մելգոնեանցի շրջանաւարտներ նուիրուեցին կրթական ծառայութեան :

Նաեւ մեր օրերին անհուն մխիթարութեամբ տեսնում ենք թէ Մելգոնեանցիները հայ կեանքում ներկայ են ազգանուէր առաքելութեան գրեթէ բոլոր ճամբաների վրայ, թէ Հայաստանում, թէ հայ Սփիւռքում, իբրեւ կրթական մշակներ, իբրեւ գրողներ եւ հրապարակագիրներ, իբրեւ հասարակական գործիչներ եւ գիտութեանց ծառայողներ, բոլորը որպէս եռանդաշատ ժիր մատուակներ :

Բարձրօրէն գնահատելով հայանուէր ու հայապահպան պատմական իրագործումները Մելգոնեան կրթական հաստատութեան, այսու Մեր կոնդակաւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից բերում ենք Մեր հայրապետական օրհնութիւնը հիմնադիր Մելգոնեան եղբայրների անմոռաց յիշատակին, Հ. Բ. Ը. ազգաշէն Միութեան, հոգաբարձութեանց մեծահոգի անդամներին եւ բոլոր կրթական մշակներին, որոնք վաթսուն տարիների ընթացքում գիտութեան լոյսը եւ հայ ոգու հուրը բաշխեցին Մելգոնեանցիներին ու այդպէս նրանց պարգեւեցին մեր ազգին :

Մեր աղօթքն է նաեւ որ Տէրը վերջնական արդարութիւն եւ խաղաղութիւն հաստատի Կիպրոսի գեղածիծաղ ափերին, դեռեւս բազում տարիներ ու տասնամեակներ չէն ու լուսաշող պահպանի Մելգոնեանի կրթական հաստատութիւնը, որ վաղուց ի վեր առարկան է համայն հայութեան գուրգուրանքին ու հպարտանքին :

«Աստուած յուսոյ լի արասցէ զձեզ ամենայն խնդութեամբ եւ խաղաղութեամբ, առաւելուլ ձեզ յուսով զօրութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ» (Հռոմ. Ե. 13) : Այլեւ՝ «Հըսկեցէք, հաստատուն կացէք ի հաւատս, ժրացարուք, զօրացարուք: Ամենայն ինչ ձեր սիրով եղիցի, (Ա. Կորնթ. ԺԶ. 14) : Ամէն :

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս ի 20 Փետրուարի
1986 փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԼԵ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի :
Հմր. 1411

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՁԳԱՑԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԵՂԱՆՉԵԼՈՎ ...
«Վահան Թէքէեանի Նամականի» -
բնական մօտեցումի փորձ մը :
Հեղինակ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ
Փարիզ, 1985

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՑԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐ

ՆԻՍ. - («Յառաջ»). - Երեք օր: Երկուքը, ըստ յայտարարութեանց, Շաբաթ եւ Կիրակի, Մարտ 8 - 9: Հայ Մշակոյթի Ակումբի շրջագիծին մէջ, շրջանիս Մշակոյթի Յանձնախումբը՝ գլխաւորութեամբ՝ Տիգրան Հաճեանի, յղացաւ հայկական ժապաւէններու ցուցադրութեան գաղափարը: Արդարեւ, Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած շարժանկարի բեմադիր, պարսկահայ (ծնած՝ 1942, Նոր-Ջուղա) Արբի Յովհաննիսեանի քանի մը փոքր եւ մեծ յղացումները պաստառի վրայ հանեց: Կազմակերպութիւն՝ Հայ Մշակոյթի Ակումբ՝ ջանադիր աշխատանքով Միութեան նախագահ Եդուարդ Յովակիմեանի եւ անոր շուրջ համախմբուած երիտասարդ վարչականներու, միութենականներու :

Ուրբաթ երեկոյ, Օչական սրահը, յանձնախումբի անդամներուն եւ հրաւիրեալներուն առջեւ ներկայացուեցաւ Ս. Փարաճանովի (Փարաճանեան) «Նռան Գոյնը» ծանօթ ժապաւէնը: Բացատրութիւններ - մեկնաբանութիւններ Արբի Յովհաննիսեանի :

Գաղութը հրաւիրուեցաւ յաջորդական երկու օրերուն՝ դիտելու եւ գնահատելու համար պարսկահայ արուեստագէտին նկարահանած ժապաւէնները :

Օր. Սօսի Անտէզեան եւ Արբի Յովհաննիսեան, առաջինը Ֆրանսերէն եւ երկրորդը հայերէն, պարզեցին ժապաւէններու նկարահանին հետապնդած նպատակները, առաջադրութիւնները: Արտերկրի մէջ հայախօս ժապաւէններ արտադրել, ցոյց տալ, թէ մայրենին կրնայ գոյատեւել ամէնուրեք, շարժանկարը հիմնական միջոցներէն մէկն է, լեզուն կ'ապրի, մանաւանդ՝ մեր դիմագիծին պահպանումին գլխաւոր ազդակն է: Յատկանշական էր «Գարուն» ամսագիրէն (Երեւան) քաղուած Լեւոն Խալաթեանի Յովհաննէս Թումանեանի լեզուի մասին գրութիւնը՝ հատուածներ, իբրեւ պարզաբանում հիմնական միտքերու հայերէնի կարեւորութեան մասին: Ազգ - հայրենիք, յաւիտենական սահմանումին մէջ :

Առաջին օրը՝ հրապարակային, ԷՄ - Ժի - Սէ Կորպելլս սրահին մէջ, կարճ տէսէն անիմէ մը՝ Փարւանա, ուր նկարահան հեղինակը, մեր համեստ կարծիքով, յաջողած էր Ջաւախքին աշխարհը, անկէ վեր մուժ սարերուն վեհափառ հաստատուած համանուն ամրոցին եւ դիցուհիին, արքային աղջկան մորմոքը բացայայտել՝ սիրոյ կարօտի ակնկալութեամբ :

«Թէ ի՞նչպէս մօրս անեղծագործ գոգնոցը կը սփռուի կեանքիս մէջ» : Շաբաթ օրուան գլխաւոր ֆիլմն էր : Հայկական խորհրդապատկեր՝ միջնադարէն ցայսօր : Գունաւոր : Արբի Յովհաննիսեան տէրն է իր քամերային, ըսել կ'ուզենք շարժապատկերի թեքնիքին : Գիտէ խօսեցնել լոյսն ու ստուերը, կենդանի, խօսուն պահել միջավայրը՝ ձայներու կողքին, երգ - երաժշտութեան (հայ հոգեւոր, Կոմիտաս, ժողովրդական) փոնով: Նկարագիրները անոր մօտ առաւելապէս խորհրդանիշեր են՝ Այրէն - Օ. Ֆ.: Ընթացիկ առումով, չարահիւսական իմաստով պատմութիւն պէտք չէ փնտռել յառաջապահ դպրոցին ձգտող, հետեւող անոր յղացումին մէջ: Լեւոն Շանթի «Հին Աստուածներ»ը, Արշիլ Կորքի, Վազգէն Շուշանեան, իրենց «հիմնաքարեր»ով, նիւթերու առաղձով, կը ծառայեն միտքերու եւ տեսակէտներու արտայայտութեան: Մըտածումներու ձեւաւորումին: Հայոց ժամանակակից պատմութիւն: Արմատ՝ պատմական, հաւատք, ապա խարխլում, վերադառնում վերստեղծում :Վերածնունդ :

Կը սիրէ պատկերները «կեցնել», յամենալ անոնց վրայ, «խճանկարներ» ստեղծել հաւանաբար Փարաճանովի ուղղութեամբ: Պատկերը, մտածումը «սթաթիք» վիճակի մէջ դնել: Շարժումը սահմանափակել, առաւել չափով կեդրոնացնել, դանդաղութիւն՝ շարժարուեստի մէջ: Լաւ եւ միաժամանակ վտանգաւոր :

Անծանօթ դերասանները, առհասարակ, կ'անտեսուին: Հոս՝ անոնց անունները, - Լերման Շահին, Արամ Քերովբեան, Վիրժինի Փաթի, Ժիրայր Զոլաքեան, Ալինա Մնացականեան, Լիլտա Նիքոլ, Խոմոնտ Հարէթեան :

Ծանօթ բեմադիր Փիթըր Պրուք յառաջաբանի մը մէջ կ'ըսէ, - Արբի Յովհաննիսեան կերտած է հազուագիւտ գեղեցկութեամբ շարժանկար մը, խուրաքանչիւր մասնիկ նրբաճաշակ խճանկար կը ներկայացնէ՝ զմայլանքի հրաւիրելով դիտողը: Ան մեզ կ'առաջնորդէ դէպի խաղաղ աշխարհ մը՝ պատկերներն ու պատառիկները իրար միացնելով՝ մըրմունջի եղանակներով եւ բնութեան ձայներով: Մանրակերտ տեսիլք մը, որ դանդաղ կը յամենայ, մինչ մենք իր կորիզին մէջ կը գտնենք տարագիր ժողովուրդի մը կրքոտ կանչը եւ լաւութեան կեանքի անձնատուր մարդուն որոնումը՝ վերագտնելու իր ինքնութիւնը» :

(Ի դէպ, յիշենք թէ «Յառաջ»ի յաջորդական երկու թիւերու մէջ, Խաչիկ Թէօլէօլեան, մանրամասնօրէն արտայայտըւած է այս ֆիլմին մասին) :

«Սուրբ Թադէ» եւ «Աղբիւրը» հրապարակային երկրորդ յայտագիրը կը կազմէին: Առաջինը՝ ուխտագնացութիւն Ատրպատականի խանձոտ արեւին, մերկ լեռնաշղթաներու, ամայի շրջանին մէջ: Նկարահանը ամէն անկիւնէ վանքին լոյսը կը ցոլացնէ, ճարտարապետական հոյակապ կառոյցը, այլազան մշակոյթներու ազդեցութիւնը կրող որմնանկարները: Ուխտագնացութեամբ գիւղ մը կը կենդանանայ՝ հայկական դիմագիծով: Քամերան յաջորդական հպումներով ցոյց կուտայ կենդանութիւն սրսկող ամբոխը՝ իր ծէսերով, հաւատքով: Մարդիկ կը խօսին, կը պարեն, կը լուան իրենց աղտոտ լաթերը առուակին մէջ, - տպաւորիչ, անկասկած: Հարազատ :

Հապա՞ այս ողջակիզումները զառներու: Կնունքները եւ ամուսնութիւնները, հաւաքական աղօթասացութիւնը, երգեցողութիւնը՝ կորուած ռիթմերով :

Ապա հեղինակին նկարահանած «Աղբիւրը», սեւ եւ ճերմակ, որքան գիտենք 1970 - 1971-ի արտադրութիւն: Նիւթ՝ Հայրենի գրագէտ Մկրտիչ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւրը» : Հայկական շարժապատկեր անուանենք, թէ՞ պարսկական, քանի ներկայացման լեզուն պարսկերէն է (կարճ, երբեմն, հայերէն), դերասաններն ալ մեծաւ մասամբ Պարսիկ: Նկարահան - հեղինակը հարազատ մնացած է գրագէտին յօրինած միջավայրին, ծանօթ բոլորին: Արբի Յովհաննիսեան յաջողած է գիւղին (Հայ - Ազերի, խառն) կշռոյթը տալ, զայն հաւասարակշռել՝ դանդաղ, այլ սակայն խոհուն մտածումով: Երկու տարբեր հաւաքականութիւններու կենցաղ, սնահաւատութիւններ եւայլն: Յաջող վերլուծում, անկասկած :

Հարցազրոյց, ինչպէս նման պարագաներու: Ֆրանսացիներու կողմէ առհասարակ հարցումներ եւ հեղինակին պատասխանները :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԳԻՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Մենք բոլորս, բոլորս մանուկներ ենք որբ :

Իրարից թաքուն բոլորս շօշափում ենք տան մուտքի դուռը, որին հպուել են Տէրեանի ձեռքերը եւ մտնում փոքրիկ սենեակը, որը մնացել է նոյնութեամբ, փոխուել է միայն կահոյքը: Տանտիրուհին իր Սաշա որդու հետ կանգնել է սենեակի մէջտեղում: Հարցնում եմ, գոտին, որ իրենց սենեակում մեծ բանաստեղծ է մահացել:

- Այո, գիտենք - ասում է նա :
- Իսկ Տէրեանից որեւէ գիրք ունէ՞ք:
- Ջունենք, - ասում է, - հայ բանաստեղծութիւնների մի ժողովածու ունենք, մէջը մի բանաստեղծութիւն էլ Տէրեանից կայ:

Նա ձեռքը մեկնում է համեստ գրադարակին:

- Քառասունութերորդ էջում է, - ուղղակի ճչում է վեց տարեկան Սաշան:

Նա խլում է գիրքը մօր ձեռքից, եւ ... յուզմունքը խեղդում է մեզ: Ինչ է ուզում մեզնից այս անմեղ, դեռ կարդալ չիմացող վեց տարեկան Սաշա տղան: Մտածում եմ, որ Երեւանից այդ մանչուկին մի լաւ բան կ'ուղարկեմ նուէր, բայց ի՞նչ, չգիտեմ: Մտածում եմ նաեւ, որ եթէ Սաշան այն օրերին ապրէր, չէր թողնի, որ երկու կանայք հրէին սահնակը, ինքը կ'ընկնէր առաջ, կը քաշէր ...:

Դրսում նորից նոյն սառը լոյսն էր: Դիմացի տան եռեւում եկեղեցի էր եղել, որի գմբէթներին կեանքի վերջին պահին նայել էր բանաստեղծը: Եկեղեցին հիմա չի երեւում, ասում են՝ քանդել են: Եւ սառը լոյսի միջով ամբողջ փողոցում մէկ շարժւում էր բանաստեղծի օրը, դէպի իր անուան փողոցը, որի մօտերքում ժամանակին բանակ էր դրել Պուգաչեւի զօրքը, բայց չէր կարողացել գրաւել քաղաքը: Ինչ - որ մէկը կատակեց, թէ՝ Պուգաչեւը բանակով չկարողացաւ գրաւել Օրէնբուրգը, բայց բանաստեղծն իր մահով գրաւեց: Դա բանաստեղծութեան յաղթանակն է, աւելացրեց նա :

Բանաստեղծի օրը յաղթանակով շարժւում էր առաջ:

- Հետաքրքիր է, - ասում է Արամ Գրիգորեան լեփլեցուն հոկայ դահլիճի առաջ, - որ Տէրեանի ծննդեան 100-ամեակի տօնակատարութիւնը սկսւում է այն քաղաքից, որտեղ աւարտուեց նրա կեանքը:

Բանաստեղծութեան ու բարեկամութեան տօն էր, եւ երկրս ճիշդ է, երբ ասում են, որ չկայ ժողովուրդների վերացական բարեկամութիւն, այլ կայ որոշակի կենդանի մարդկանց անմիջական մտերմութիւն, որը եւ վերաճում է ժողովուրդների բարեկամութեան ...

Ցեառոյ օդանաւակայանում մեր ինքնաթիռն ուշանում էր: Տափաստանով մէկ բուք էր, չեմ յիշում մեզնից ո՞վ, հա, Գագիկ Դաւթեան ասաց՝ դա Տէրեանի հոգին է, չի ուզում, որ մենք գնանք, մայրենի խօսքին է կարօտել:

Եւ երբ վերջապէս թռիչքը յայտարարւեց, եւ մենք ինքնաթիռ էինք բարձրանում, իմ ներսում անպատասխան մնացած հարցը շարունակւում էր կրկնուել. ո՞վ է հարցնում, ինձ թողել, ո՞ւր էք գնում.

Մեր սարերը տարէ՜, տարէ՜ տուն ...

Ցետոյ ի՞նչ եղաւ. ինձ թւում է՝ մոռացել եմ մի շատ կարեւոր լուր, թւում է ամենակարեւորը, ախ, հա, դա երեւի այն զգացողութիւնն է, որը չի տեղաւորւում բառերի սահմաններում, մնում է քո մէջ համբերութեան պէս խուլ ու անբարբառ ...

(Շար. 12)

ԷՎԻԱՆ. -

Պ. Մկրտիչ Գազանճեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻԿ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Զիթունի)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ, Չորեքշաբթի, Մարտ 19-ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Էվիանի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանը:

×

Պ. Մ. Գազանճեան եւ զաւակները ողբացեալին յիշատակին 500-ական Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին, Որբերու Օգն. Մարմնին, Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն եւ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մկրտիչ Գազանճեանի եւ զաւակներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Դպրոցասէր Վարժարանի խնամակալութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տիկին Էքիզեան 200, Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն 1000, Պ. Պատրիկ Կէնճեան 1000, Պ. Շահէն Պալապան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Եափուճեան 250, Տէր եւ Տիկին Ջըրբաշեան 2000, Օր. Գ. Գէորգեան 100 Ֆ., Պ. Ն. Պետիկեան 1500 Ֆ., Տիկին Ռօզ Սթաթեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ա. Հայրապետեան 300 Ֆ., Պ. Տրդատ Արանեան 1000, Պ. Հրանդ Մարգարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Թաղէոսեան 1000 Ֆ., Գասպարճեան ընտանիք 1000, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն 1000, Պ. Աղեքսանտր Օհանեան 200, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն 500, Տէր եւ Տիկին Հ. Յարութիւնեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մխիթէվէլեան 1000, Տիկին Մարտիրոսեան 500, Պ. Կարպիս Զաքմաքճեան 200 Ֆ., Պ. Րաֆֆի Պապըրճեան 200, Պ. Տելեմակ Գավէզեան 200 Ֆ., Պ. Արսէն Տիրդէլէսեան 500 Ֆ., Պ. Ակօ Գավուքճեան 200, Պ. Վահէ Չիլինկիրեան 200, Պ. Ստեփան Տամլամեան 200, Պ. Լեւոն Ղազարեան 200, Տիկին Ռ. Խըտըրշահ 500 Ֆ., Թէրի Փռոտիւքսիոն (Տատեան) 1000, Պ. Յակոբ Կէվրէքեան 200 Ֆ., Պ. Մովսէս Պչաքճեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փ. Ամկվերտ - (Զուիցերիա) - 360 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ֆ. Գարակիւլեան 500 Ֆ., Պ. Վահէ Չիլինկիրեան 1000 Ֆ., Օր. Արփի Մինասեան եւ ընտանիք 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան Ապաճեան (Պրիւսէլ) 1000 Ֆ., Օր. Ա. Քիզիրեանէ 500 Ֆ., Տիկին Մ. Մխաքեանէ 500 Ֆ. Տոքթ. Հ. Տամլամեանէ 500, Իսիի Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութենէն 1500 Ֆ.:

- Զանց առնուած են արդէն ծանուցուած նուէրները, (Պրիւսէլէն)՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Ապաճեան կը նուիրեն 5000 ֆրանք որպէս կրթաթոշակ սանուհիի մը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼ. - Տիկին Անահիտ Դաւիթեան իր սիրելի բարեկամուհիին՝ Տիկին Վալանթին Տէսթէրէճեան (Պրոն) մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին եւ փոխան ծաղիկի 300 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տիրամայր՝ Արաքսի Նագգաշեանի մահուան առթիւ Տիկին Աղաւնի Թորոսեան կը նուիրէ 200 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆրանք «Յառաջ»ին:

ԱՆԻԷՌ - ՊՈԻԱ - ԳՈԼՈՄՊ
ԳՈԼՈՄՊ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

50-րդ տարեդարձին առթիւ բացառիկ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 15-ին, Պուա - Գոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահը, Վիլլա տէ գ'Օպէփին:

35 ռիւ տիւ Ժեներալ Լըքլէր

Նախագահութեամբ՝
Տիկին Սոնա ՄՈՄՃԵԱՆԻ
Կը խօսի՝
Տիկին Շաքէ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
Խօսնակուհի՝
Տիկին Մարօ ԱՏՈՒՐԵԱՆ
Մասնակցութեամբ՝

Փոլքլորիք պարախումբ՝ ՆԱՅԻՐԻ, ծանօթ երգիչ՝ ՎԻԳԷՆԻ, ժողովրդական երգչուհի Անահիտ ՍՎԱՃԵԱՆԻ, արտասանողուհի՝ Արաքսի ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, եւ այլ հաճելի անակնկալներ:

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք. - «Սէն Լազար»ի կայարանէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա - Գոլոմպ, սրահը մօտիկն է:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պուվլար Օտտոյի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Այրի Տիկին Մարի Գարիկեան եւ զաւակները իրենց ամուսինին եւ հօր՝ Մասիս Գաբիկեանի մահուան առթիւ՝ 300, Թէճիրեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Վահէ Ֆըրնըզեան 50, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան 50, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան 100, Բիւզանդ Թիրէքեանի մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ 50, Կօթիէ 25 Ֆ.:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Յակոբ Յակոբեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ազամեանէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Ագնաւուրէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արման Նեվրուզ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Նեվրուզ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օրթավերեան 200, Տէր եւ Տիկին Արման Թիւղէմէն 150 Ֆ.:

Voyage en ARMÉNIE

organisé par

l'UNION DES EGLISES EVANGELIQUES
ARMENIENNES DE FRANCE

du 14 au 28 août

Départ : PARIS / LYON / MARSEILLE

Responsable et accompagnateur :
Pasteur JEAN AGOPIAN

Renseignements — Programme détaillé
inscriptions

Pasteur Jean AGOPIAN
4, rue Paul Diday — 69003 LYON
Tél. : (16) 78 - 53 - 54 - 16

AGENCE ORGANISATRICE
SEVAN Voyages

Lic. : 169011

U. G. A. B.
l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise une
JOURNEE
DU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
au profit de ses œuvres culturelles
et sociales
le Dimanche 23 Mars à partir de 11h
Musique arménienne - bar - buffet
Concours de tric-trac à 15h
au
118, rue de Courcelles - Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

- Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ. Տիկին Հայկանոյշ Թաշճեանէ իր զաւկին Պօղոս Թաշճեանի մահուան առթիւ:

Պօղոս Թաշճեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ՝ իր ընտանիքը եւ բարեկամները կը նուիրեն 1700 Ֆ. Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 1700 Ֆ. Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատավարձէն զատ, կը տրուի բնակարան և յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -
43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը ամառնային իր կայանին համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:
2.- Շրջուն կայանի համար վկայեալ տնօրէն:
3.- Վկայեալ վարիչներ:
4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան:

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBA
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ի նպաստ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ՝

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24-ԻՆ

ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ
ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԽԱՉԱՁԵՒԵԼ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՏ 22, Շաբաթ օր, ժամը 20·30–էն սկսեալ
Salle «Marcel-Pagnol»
Rue Gounod — Villiers - le - Bel

մասնակցութեամբ՝
«ՅԱՂԹԱՆԱԿ» նուագախումբին,
երգիչ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՆԱՃԱՐԵԱՆ-ի
եւ յոյն երգչուհի՝ ՄԷՅՐԻ-ի
որուն կ'ընկերանայ յոյն նուագախումբ մը:

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մշակութային Միութեան

Հ.Մ.Մ.
HOMENMEN
1921

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19·30–էն 2·00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
ԱՆԻ նուագախումբի
ԳԱՅԵԱՆԷ պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48 · 78 · 88 · 70 եւ 48 · 31 · 01 · 03

Ծախքերու մասնակցութիւն

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
22 - 23
SAMEDI-DIMANCHE
22-23 MARS
1986
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.188 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.188

ՇԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ

ՆՈՅՆ ՊԱՀՈՒՆ ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ *CHAMPS - ELYSEES*

2 ՄԵՌԵԱԼ, 28 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ժամը 17.55-ին է որ, անգամ մը եւս սարսափ ու խուճապ կը յաջորդեն զօրաւոր ռումբի մը պայթումին, Շան զ'Էլիզէի փաէն - Շօ կալըրիին մէջ: Հաշուեկշիռը՝ երկու մեռեալ, 28 վիրաւոր, որոնց մէջ 10 շատ ծանր վիճակի մէջ: Ասիկա, եթէ զուգադիպութիւն մըն է նոր կառավարութեան, կը հաստատէ նաեւ այլ իրողութիւն մը. - Կարեւոր չէ կառավարութեան ձախ թէ աջ դիմագիծը, բուն եւ միակ թշնամին՝ Ֆրանսան է, ընդհանուր թըշնամին՝ արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները: Թէ անմեղ մարդիկ ի՞նչ կապ ունին այն հարցերուն հետ, որոնք պատրուակ կը ծառայեն այս վատ, անպատասխանատու, զզուելի ոճիրներուն, այլեւս անիմաստ հաստատում մըն է, քանի որ այս ոճրափորձերուն հեղինակները քաջ գիտեն թէ հանրային կարծիք ցնցելու եւ սարսափ տարածելու ամէնէն լաւ միջոցներն են: Նոյն իրիկունը, ճամբորդի մը ուշիմութեան շնորհիւ, կարելի եղած է երկրորդ ռումբ մը խափանել, Շաթըլէ, Էռ - Ը - Էռ-ի գիծին վրայ:

Լօրան Ֆապիուս իր շրջանը կը վերջացնէր, Երկուշաբթի օր, Թէ - Ժէ - Վէ-ի ռումբով, Շիրաք կը սկսի նաեւ ռումբով մը, որու պայթումէն քիչ առաջ էր որ ան հանդիսաւոր յայտարարութեամբ կը ստանձնէր կառավարութեան պատասխանատուութիւնը, մինչ Էլիզէի ընդհ. քարտուղարը կը կարդար նոր կառավարութեան կազմը, որ հետեւեալն է. -

Պետական նախարար,
Տնտեսութիւն, Ելմտական — ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ
Արդարութիւն — Ա. ՇԱԼԱՆՏՌՆ
Պաշտպանութիւն — ԱՆՏՐԷ ԺԻՐՕ
Մշակոյթ, Հաղորդակցութիւն — Ֆ. ԼԷՈԹԱՐ
Արտաքին — Ժ. Պ. ՌԷՄՈՆ
Ներքին — Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ
Բնակութիւն, Փոխադրութիւն — Փ. ՄԷՀԷՆԵՐՌԻ
Անդրծովեան նահանգ եւ հողամաս — Պ. ՓՈՆՍ
Լուսաւորութիւն — Ռ. ՄՈՆՈՐԻ
Ընկերային հարցեր — Ֆ. ՍԸԿԷՆ
Ճարտարարուեստ, Թղթատար
Զբօսաշրջիկութիւն — Ա. ՄԱՏԸԼԷՆ
Գիւղատնտեսութիւն — Ֆ. ԿԻՅՕՄ
Համագործակցութիւն — Մ. ՕՌԻՅԱՔ
Խորհրդարանի հետ յարաբերութիւն — Ա. ՌՈՍԻՆՕ

Ասոնց կարգին ութ նախարարներ եւս, որոնք պատուիրակ - նախարարի տիտղոսն ունին եւ կը ստանձնեն մեծ նախարարութեանց գլխաւոր ճիւղերը, ինչպէս՝ Ալէն Ժիփէ, Միշէլ Նուառ, Քամիյլ Քապանա, որոնք գործակիցները կը դառնան Է. Պալատիւրի եւ Է. Շառէթ (Պետական պաշտօնէութիւն եւ ծրագիր), Փանտրօ (Ներքին, ապահովութեան պատասխանատու), Ժ. Տուփիակ (Բնակութիւն, եւայլն), Ալէն Քարինեոն (Շրջապատ), Ալէն Տէվաքէ (Լուսաւորութիւն):

Այս 22 նախարարներէն զատ, կան 15 ենթանախարարներ:

Այս կառավարութիւնը, հաւասարակշռուած ըլլալով հանդերձ ինչ կը վերաբերի հոսանքներու բաշխումին (Էռ - Փէ - Էռ, կեդրոն, Փէ - Էռ, արմատական) առաւելաբար շիրաքեան դիմագիծ ունի:

Յատկանշական է որ միայն մէկ նախարար պետական նախարարի տիտղոսն ունի, ան ալ ամէնէն մտերիմն է Շիրաքի՝ Էտուար Պալատիւր: Ծագումով Հայ (քիչ կը յիշուի այս կէտը, որու կ'ակնարկէր սակայն «Ֆիկառօ» Ուրբաթ օր, մինչ «Մաթէն՝ «ce provençal de vieille souche» ով կը մկրտէր այս Իզմիրցին: Ի դէպ, ենթական, ըստ երեւոյթին բարդոյթի կամ այլ պատճառներով չի սիրեր «պարծենալ» իր ծագումով, ուրեմն՝ թող այդպէս մնայ), այս նախարարը կարեւորագոյն դէմքն է նոր կառավարութեան: Իրատես եւ իրապաշտ, ցարդ շուքի մէջ աշխատած է, բայց տնտեսական գետնի վրայ վճռական դեր խաղացած է Փոմփիտուի օրով, կընկէլի համաձայնագրերու առընչութեամբ, «հայրը» կը նկատուի պայմանադրական քաղաքականութեան աշխատավարձքերու համար:

Պալատիւրի ուրիշ մէկ «զաւակն» է համակեցութիւնը, որու գաղափարը, ինք նետած է առաջին անգամ, 1983-ին «Մոնտ»ի մէջ յօդուածով մը:

Հետաքրքրական է նաեւ Գիւղատնտեսութեան նախարարը, որ ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ հողագործներու սենտիքաներու նախագահը՝ Ֆ. Կիյօմ: Ծանօթ է որ 1981-էն ի վեր ինչ բուռն պայքար տարած է էտիթ Քրէսոնի դէմ, ապա ցոյցեր կազմակերպած: Հիմա, «միւս կողմը» կ'անցնի, տեսակ մը գէշ կատակ է որ կ'ըլլայ իրեն եւ դժուար է գործը: Ձեւով մը, պէտի նմանէր որ մէկը Ապու Նիտալը կանչէր եւ ... Ներքին նախարար ընէր:

Ընդհանուր ձեւով կառավարութեան բաղկացուցիչ տարրերը հետեւեալ հոսանքներուն կը պատկանին. - 17 Էռ-Փէ-Էռ, 19 Իւ-Տէ-էֆ (Ասոր մէջ ալ՝ 8 հանրապետական, 6 կեդրոն, երկու արմատական եւ երկու սոսիալ - դեմոկրատ):

Արտաքին նախարարութիւնը կը վերագտնէ իր երբեմնի դիմագիծը յանձնուելով դեսպանական ճիւղին, յանձին Մոսկուայի ներկայ դեսպանին: Պարզ է, որ Պաշտպանութեան եւ Արտաքին նախարարութիւններուն շուրջ, Միթերան եւ Շիրաք համաձայնած են, քանի որ կարելի չէր երեւակայել որ այդ աթոռները գրաւեն անձեր, որոնք բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունենան Հանրապետութեան Նախագահէն:

Էլիզէէն վերադարձին, յստակ ելոյթով մը, Շիրաք պարզեց իր անմիջական ծրագրերը, ճշդելով նաեւ Միթերանի եւ իր իրաւասութիւնները, կառչելով Սահմանադրութեան, որ այլեւս բոլորին «սրբազան գիրքը» պիտի ըլլայ: Շիրաք համաձայնութիւնն առած է նաեւ Նախագահին, անմիջականին մէջ, հրամանագրերով վճռելու կարեւոր երկու հարցեր՝ ապազգայնացումները եւ ընտրական նախկին դրութեան (մեծամասնութիւն՝ երկու շրջան) վերահաստատումը: Շիրաքի շեշտած գլխաւոր կէտերն են. - «Ֆրանսա պէտք է կառավարուի, այդ պէտք է ըլլայ յստակութեան եւ արդիւնաւորութեան մէջ: Նախ եւ առաջ մեր Սահմանադրութեան կանոնները եւ ժողովուրդին կամքը պէտք է յարգուին: Հանրապետութեան Նախագահին առանձնաշնորհներն ու ձեռնհասութիւնները, այնպէս ինչպէս սահմանուած են Սահմանադրութեան կողմէ անխախտ են: Կառավարութիւնը ղեկավարուած նախարարապետին կողմէ կը ճշդէ եւ կը վարէ ազգին քաղաքականութիւնը ըստ Սահմանադրութեան թիւ 20 յօդուածին»:

Այսինքն՝ ամէն մարդ իր գործին գլուխը եւ իր սահմաններուն մէջ:

Այս յայտարարութենէն ետք, Շիրաք Շան զ'Էլիզէ գնաց, նախարարապետի որպէս առաջին գործ: Ֆապիուս, որու շնորհակալութեան նամակ մը ղրկեց Միթերան, ինքնադրոհ ելոյթ մը ունեցաւ, շեշտելով թէ ամէն ինչ շատ լաւ վիճակի մէջ կը յանձնէ եւ հարկ է չփճացնել, վերջացուց յայտնելով թէ հրաժեշտ (ադիէօ) չառներ, այլ՝ ցտեսութիւն: Միտք ունի նորէն գալու:

Ամէն պարագայի մէջ, ով որ ալ ըլլայ կառավարութեան գլուխը, Թղթածրարը ծանր է, - գործազրկութիւն, ահաբեկչութիւն, կենսական հարցեր են, զորս ոչ մէկը կրնայ լուծել մէկ օրէն միւսը:

F.R.A. NOR SEROUND

COMMUNIQUÉ

Des représentants du comité central de la F.R.A. NOR SEROUND ont eu le mercredi 19 mars un entretien avec M. ROKOFULLOS, ambassadeur de Grèce à Paris. Cette entrevue s'est déroulée dans une atmosphère amicale. Les discussions ont porté sur les relations de la Grèce avec la Turquie, l'O.T.A.N., les grandes puissances. La délégation de la F.R.A. NOR SEROUND a constaté l'approche positive de M. l'ambassadeur de Grèce concernant la cause arménienne. Il a notamment déclaré : «La Grèce est avec vous».

Nous vous donnerons de plus amples informations dans le n° d'avril de «HAÏASTAN».

Comité central
de la
F.R.A. NOR SEROUND

Paris, le 19 - 3 - 1986

ՔԱՆԻ՝ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷԼ ՏԱՍՕ, 94 տարեկան, ողջ - առողջ է եւ սիրալիր բարեւներ ունէր Ֆիլիփ Թէսոնի, «Քոթիտիէն»ի տէրն ու տիրականը, որ Հինգշաբթի օր, առաջին էջին վրայ տալէ ետք Տասոյի մահուան լուրը, ամբողջ էջ մը նուիրած էր անոր կեանքին ու գործին: Ուրբաթ օր, «ողբերգական սխալը» կը փորձէր սրբագրել նոյնինքն Թէսոն, բայց նման «վրիպակ»ներ ցոյց կուտան որ լրագրութիւնն ալ չէ, այլեւս, ինչ որ՝ էր:

ԳԻՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ (սալոն) բացուեցաւ Փարիզի Կռան - Փալէին մէջ, Մարտ 20-ին: Կը տեւէ մինչեւ Մարտ 26: Բազմաթիւ հրատարակիչներու կարգին յիշենք «Փառանթէզ» (Վարուժան Արզումանեան) որու հրատարակած հայկական շարքը ծանօթ է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՐԳԵԼԻ ՉԷ

Վերջերս համայնքի կազմակերպութիւնները համախմբող հաւաքոյթներու ընթացքին յաճախ շեշտը դրուեցաւ ֆրանսահայ գաղութին *«կազմակերպուած ըլլալ»*ու անհրաժեշտութեան վրայ, եթէ կ'ուզենք որ արդիւնք տային լեզու, ինքնութիւն, ապագայ պահելու մեր ջանքերը:

Այդ պահանջը որպէս անհրաժեշտութիւն ներկայացաւ նախ հայ լեզուի ներկային մասին կազմակերպուած կլոր սեղանին. ապա, անցեալ օր ֆրանսահայ գաղութին լայնքին ու երկայնքին մի ոմն «պարոն կազմակերպութիւն» փնտռեց հայ դատի յանձնախումբի մը մէկ անդամը, որ եկեր էր Պուէնոս - Այրէսէն ու ժընեւ կատարուած շփումներու մասին տեղեկատուութիւն մը կատարեց: Տեղեկատուութենէն ետք ան ըսաւ. «միայն արժանթինահայ գաղութը չի կրնար, - ոչ ալ պէտք է, - քաղի ամէն ետքի շրջաններով. դուք ալ կրնաք կազմակերպուիլ հոս, ու համայնքներու միջեւ գործակցութեան մը պարագային բաներ մը ընելու միջոցները միշտ կան»:

Ի՞նչպէս բացատրել այս ցաւալի բացակայութիւնը. մինչդեռ աշխարհացրիւ Հայերու մասին երբ խօսք ըլլար, նախ որպէս գլխաւոր դրական յատկանիշ, կը յիշուէր անոնց կազմակերպչական կարողութիւնը: Հայը ուր որ երթար, շուտով կը հիմնէր եկեղեցի - դպրոց զոյգը ու կը բոլորուէր անոնց շուրջը, օրինակը տալով տիպար փոքրամասնութեան մը:

Է՛հ, կ'երեւի օր մըն ալ Աստուած ուզեր էր հայութիւնը քննադատողներն ալ ուրախացնել, ու ստեղծեր էր սա ֆրանսահայ գաղութը:

ԱՐՓԻ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ՎԵՐԱԳՏԱՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

Ընտրութիւնները արգելք չեղան եւ ախոյենական խաղերը շարունակուեցան Մարտ 16-ին: Գէշ օր մը Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսինի համար՝ որ, Միզէրիէօյի մէջ, պարտուեցաւ (3 - 2), մրցման ճիշդ վերջին վայրկեանին նշանակուած կոլով մը: Վալանսի Հայ Մարզականը, ընդհակառակն, վերագտաւ իր համակիրներուն վստահութիւնը: Անոնց ներկայութեան յաղթեց Վիլֆրանշի (3 - 0): Վալանս հաստատ կը մնայ առաջատարի իր դիրքին վրայ: Այս Կիրակի, Տէսին կ'ընդունի Ֆէզէնի խումբը. Վալանս կ'երթայ Կրընոպլը մրցելու «Նորգաւ»ի դէմ՝ որ դասաւորումին երկրորդն է:

Միջերկրականի շրջանին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ կը հաստատէ թէ յառաջդիմութեան մէջ է: Հաւասար (1 - 1) արդիւնք մը Կարտանի դէմ: Նոր պարտութիւն Սէն - Թ'Անթուանի համար Տինեի մէջ (1 - 0): Հայանուն երկու ակումբները կը մնան քով - քովի դասաւորումին վերջաւորութեան: Կան տակաւին խաղացուելիք ութ մրցումներ:

Փոքր դասակարգի ախոյենութիւններու ի հաշիւ, հաւասարութիւն (0 - 0) Նիսի Հայ Մարզականին համար, պարտութիւն՝ (1 - 0) Վիէնի եւ նաեւ՝ Տէսինի պահեստիին համար (1 - 0), մինչ Նիսի երկրորդ կազմը յաղթական է ելած (3 - 1) հակառակորդի դաշտին վրայ:

Ամփոփելով՝ ոչ փայլուն Կիրակի մը, հայանուն ակումբներուն համար. Վալանս միայն բացառութիւն կը կազմէ:

Վ. Մ.

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՀԻՄԱ ԱՉՔԵՐՍ ԳՈՑ ԱԼ ԿԸ ՏԵՍՆԵՄ

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

«Յայտնի գրագէտ» եմ հիմա։ Կար ատեն մը, երբ «Երիտասարդ գրող», «Երիտասարդ գրագէտ» էի։ Այդպէս կը յորջորջէին զիս, իմ մասին երբ գրէին։ Եկաւ ատեն մը, որ ձանձրացայ այդ տիտղոսէն։ Փարիզ բնակող բարեկամի մը գրած մէկ նամակիս մէջ դժգոհեցայ այդ բանին համար.

- Եղբայր պատուական, եթէ զիս երիտասարդ որակողներուն հասցէները ունենամ, գլուխս բաց, սպիտակ բաշերս ցուցնող մէկ - մէկ նկար պիտի ղրկեմ իրենց ...

Կարծես բողոքս տեղ հասաւ ... Յանկարծ անունիս առջեւէն «երիտասարդը» վերցաւ ու ես այնքան սրտագին խնդացի, որ կողերս ցաւ ինկաւ։

Այս բանը պատահեցաւ աւելի մօտ քսան տարի առաջ։ Հիմա նորէն կը խնդամ, բայց տարբեր ձեւով ու բոլորովին տարբեր պատճառով։

Կը կարծեմ, որ եթէ օր մը մեռնիմ - Աստուած հեռու ընէ այդ օրը - «յիշատակ» մըն ալ ձգած կ'ըլլամ ետիս, «լացող» մըն ալ։ Առաջինը կարեւոր է ու հոգեկան անդորրութիւն կուտայ ինծի. երկրորդը, լացողը, այնքան ալ կարեւոր չէ։ Ես երթալէս ետք, կ'ուզեն լան, կ'ուզեն՝ խնդան վրաս։

Հոգս ... Կեանքի փորձառութիւնը սորվեցուցած է ինծի, որ առհասարակ, մինչեւ մեռնողի մը թաղուիլը, կուլան վրան։ Յետոյ, հոգեճաշի համար սեղան նստած պահէն սկսեալ, յայտնի կամ անյայտ կը խնդան։ Ոչ թէ անոր համար, որ չար են, մեռնողին հանդէպ սէր չունին կամ անտարբեր են, այլ պարզապէս անոր համար, որ իրրեւ մարդ ուրախ կ'ըլլան, որ կ'ապրին՝ ու իրենք չեն հողը դրուողը։

Ես, մինչեւ այդ սեւ օրերուն գալը, պիտի գրեմ, կարդամ, սիրեմ ու մանաւանդ՝ խնդամ։

Որովհետեւ, երբ այդ բաները ընելէ դադրիմ, հողը դրուած ըլլամ կամ ոչ, բժիշկը մահուանս վկայագիրը ստորագրած ըլլայ կամ ոչ, մեռած պիտի ըլլամ։

Իսկ ես դեռ կ'ապրիմ ու կը քալեմ աշխարհ կոչուած այս աղուոր մոլորակին վրայ։ Բայց տարբերութիւն մը կայ երէկին եւ այսօրին միջեւ։ Երէկ, ամէն մէկ քայլիս, ամէն մէկ գործիս համար շահ, գովեստ կամ գնահատութիւն կ'ակնկալէի, վնասէ, կորուստէ, մեղադրուելէ ու քննադատուելէ կը վախնայի։

Հիմա գրեթէ անտարբեր եմ։ Շահ, ծափ, գովասանք ու գնահատութիւն օդի պէս անհրաժեշտութիւն չեն ինծի համար. անիրաւուելէ կամ ստորագնահատուելէ չեմ վախնար. անսխալական ըլլալու յաւակնութիւնը չունիմ, կը խնդամ զիս չհասկցողներուն և անիրաւողներուն վրայ ու կը ներեմ անոնց։

Օր մը, երբ բարեկամներէս մէկը հեռաձայնեց ինծի ըսելու համար, թէ այն ինչ լրագրին մէջ մէկը «Պանդուխտ»ս ստորագնահատած էր, «վրդովելու պէտք չունիս, - ըսի, - այդ մէկը գրողին կամ լրագրին յօդուածով ոչ ունեցածէս բան մը կը պակսի եւ ոչ ալ, եթէ գովեստով խօսուէր, ունեցածիս վրայ բան մը կ'աւելնար»։

Երբ երիտասարդ գրող էի, այդպէս չէի մտածեր։ Բարեբախտ եմ, որ կը յիշեմ, թէ կանուխ օրերուս այսպէս չէի։ Այդ է պատճառը, որ կը հասկնամ մեր նորերը ու կը պատասխանեմ անոնց ինծի ուղղած նամակներուն գուրգուրանքով։

Յիշատակ թողած գրականութեանս մէջ յաճախ յիշած եմ զաւակներս, չեղալը դնելով ինծի, մեղի բերած երջանկութեան՝ ու անոնց ըրած չարաճճիութեանց վրայ։ Առհասարակ լուռ անցած եմ անոնց պատճառած կսկիծին ու սրտմաշուքին վրայէն։ Չեմ պատմած, թէ մինչեւ առաւօտեան կանուխ ժամերը, երբեմն ալ մինչեւ այգաբաց, սպասած եմ փողոցին վրայ նայող պատուհանիս առջեւ, կամ անկողնիս մէջ ուշադիր, որ դրան բացուելուն երջանկաբեր ու հանդստացնող աղմուկը բռնեմ։

Հիմա ես կը խնդամ մտավախութիւններուս, սրտմաշուքիս ու բախտաւորութեանս վրայ, որովհետեւ մեծցան զաւակներս եւ դարձան օրինակելի կեանքով ապրող մարդիկ ու պարտաճանաչ քաղաքացիներ։ Ուրախ եմ, որ հարկին տակ չեմ հարցնելու ինքզինքիս, թէ «ո՞ւր եւ ինչո՞ւ ձախողեցայ»։

Բայց այս է բոլորը։ Աւելին կայ։ Գիտեմ, թէ սրտմաշուքի ու անձկութեան այդ օրերուս ու պահերուս վրէժը լուծելու նուիրուածներ կան այսօր։

Թոռս ու թոռնուհիս կան։ Երբ անոնք 15 - 16 տարեկան ըլլան, գիտեմ որ պատուհանին առջեւ անքուն պիտի սպասեն հարսս ու տղաս. պիտի յիշեն իրենց ըրած անառակութիւններն ու ենթարկուած վտանգներն ու փորձութիւնները եւ սրտերնին պիտի դողայ իրենց զաւակներուն ապահովութեան համար։

- Ճէյն։
- Այո։
- Ժամը քանի՞ է։
- Երկուք։
- Եկա՞ն։
- Չէ, բայց կուգան, հոգ մի ըներ։

Դիւրի՞ն է հոգ չընելը...

Անկասկած, վաղը միւս օր, երբ նորէն իրար գանք, խօսք պիտի բացուի ու պիտի բողոքեն, ըսեն թէ Քարէն ու Մարքը չար զաւակներ են, սրտմաշուք, սրտհատում կը պատճառեն, մինչեւ առաւօտեան ժամը 2-ը, 3-ը փողոցներն են ու յաճախ իրենք չեն գիտեր, թէ ո՞ւր են եւ որո՞ւ հետ....

Այն ատեն ես մտքէս պիտի խնդամ իրենց վրայ, զաւկիս ու հարսիս վրայ ու յարմար պահու մը թոռներս դաղտնի մէկ կողմ քաշած, մէկ - մէկ տասնոց դնեմ իրենց ափին մէջ։

- Գացէք ու զուարճացէք Շաբաթ գիշեր, բայց նայեցէք, որ մեր գերդաստանին անպատուութիւն բերող արարքի մէջ չգտնուիք եւ առողջութիւննիդ չվտանգէք։

- Թէնք եու, կրէնփա, այո, մեծ հայրիկ...

Քիչ կը մնայ, որ զանոնք կանչեմ ու պատուիրեմ, որ գիշերը ուշ գան տուն։

Զարմանալի է, զարմանալի։ Ու հրաշալի։ Քանի աչքերուս լոյսը կ'աղօտնայ, - ալ ակնոց կը գործածեմ կարդալու համար, - այնքան լաւ կը տեսնեմ, այնքան լաւ կը հասկնամ աշխարհի կարգն ու կանոնը։

Զարմանալի է. նոյնիսկ աչքերս գոց կը տեսնեմ հիմա...

(*) «Կարօտ» հատորէն, 1971

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՈՒՆԸ ՀԻՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Խ. Ա. ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ

Ամենահին դրամները որոնց վրայ արձանագրուած է Հայաստանի անունը, կը վերաբերին Ք. Ա. առաջին դարու վերջին։ Առաջին անգամ այդ անունը լատիներէն տառերով, յիշատակուած է հռոմէացի զօր. Մարկոս Անտոնիոսի դենարներու (արծաթէ դրամ) վրայ, պատրաստուած Ք. Ա. 32 - 31 թուականին։ Ընդհանրապէս հնագոյն մետաղէ դրամները իրենց վրայ գրութիւն չեն ունեցած։ Գրութիւնները կը պատկանին աւելի ուշ շրջաններուն։ Հայաստան, որ անցքի ճամբան էր հեռաւոր Ասիայէն եկած ապրանքի քարաւաններուն եւ անոնց ոսկիէ ու արծաթէ դրամներուն, մինչեւ Հռոմի Հանրապետութեան վերացումը դրամներու վրայ անուանական յիշատակութիւն չէ ունեցած։

Ո՛չ հայկական թագաւորութիւնները, ո՛չ ալ օտար Պետութիւններ Հայաստանի անունով դրամ չեն պատրաստած։ Նոյնիսկ Արտաշէսեան հարստութեան ժամանակի (Տիգրան Մեծի եւ անոր անմիջական յաջորդներուն օրով) դրամներուն վրայ Հայաստանի անունը չէ յիշատակուած։ Այս բանը զարմանալի չէ, որովհետեւ Հայոց թագաւորները իրենց երկրին անունը նշելու պէտքը չունէին, կարեւոր էր դահակալին պատկերն ու անոր անուան եւ տիտղոսներուն վերաբերող գրութիւնները։

Առաջին դրամը, որուն վրայ գրուած է Հայաստան անունը (լատիներէն) կը կրէ Ք. Ա. 32 - 31 թուականը. պատրաստուած է հռոմէացի զօր. Մարկոս Անտոնիոսի կողմէ, իր եւ Եգիպտոսի թագուհի Կղէոպատրայի պատկերներով։ Այդ դրամները հրջանառութեան դրուած են Մ. Անտոնիոսի զօրքերուն կողմէ Հայոց թագաւոր Արտաւազդ Բ.ի դէմ տարուած հռոմէական «յաղթանակ»ին առթիւ. նպատակ ունեցած են ամէն կողմ հաղորդել այդ յաղթանակի մասին։ Սակայն այդ դրամներէն շատ քիչ տեսակներ պահուած են։

Հայաստանի անունով դրամներ նկատելի են առաւելապէս Հռոմէական կայսրութեան ամրապնդման եւ ծաւալման ժամանակներուն, մասնաւորապէս Օկտավիանոս Օգոստոսի եւ յաջորդներուն շրջանին։

Պահուած են հռոմէական ոսկի եւ արծաթ դրամներ, Ք. Ա. 20 - 18, ուր Օգոստոսի դիմաքանդակէն զատ, այլաբանօրէն պատկերուած են հռոմէական «յաղթանակներ» Հայաստանի դէմ. այսպէս օրինակ, ոսկիէ դրամի մը վրայ պատկերուած է Վիկտորիան (յաղթութեան թեւաւոր դիցուհին) որ բռնած է հուժկու ցուլ մը, ձգտելով զայն տապալել։ Պատկերին վրայ արձանագրուած է Արմէնիա, իսկ տակը՝ քափթա. այսինքն՝ «Հայաստան նուաճուած»։ Նոյն տարիներէն կան նաեւ արծաթէ դրամներ, միշտ Արմէնիա անունով եւ միշտ Հռոմը որպէս յաղթող ներկայացնող պատկերներով։ Հայ ռազմիկը ներկայացուած է ձեռքերը կապուած, գլխաթափ կամ ծնրադիր, ազատութիւն խնդրողի տեսքով։

Հռոմի մէջ յետագային պատրաստուած դրամներու վրայ Հայաստանի անունը վերածուած է «Արմէնիաք»ի, որմէ արդէն յայտնի կը դառնայ թէ կայսրն էր յաղթականը։ Ներոնի օրէն (54 - 68) մնացած դրամներ կան, որոնց վրայ կեդրոնը կայ կայսեր դիմաքանդակը, իսկ հակառակ կողմը Վիկտորիայի կերպարանքը «Արմէնիաք» արձանագրութեամբ. ինչ որ կը նշանակէ՝ Հայաստան Ներոնի կողմէ նուաճուած։

Հռոմէական կայսրութեան արեւելեան շրջաններուն մէջ 115-էն կան Տրայանոսի պատկերով չքադրամներ, որոնց վրայ Հայաստանի անունը յունարէն արձանագրուած է։ Ասոնք Տրայանոսը ցոյց կուտան յաղթական կերպարանքով, իսկ Հայաստանը՝ կնոջական։ Ասոնցմէ զատ ծանօթ են նաեւ նոյն շրջանի պղինձէ դրամներ (116 - 117) ուր Հայաստան անունը լատիներէն գրուած է, ու նուաճուած Հայոց երկիրը պատկերուած է երկու գետերու - (Տիգրիս եւ Եփրատ) միջեւ գլխիկոր նստած կնոջ մը կերպարանքով։ Ասոնք պատրաստուած են Տրայանոսի զօրքերուն Հայաստանն ու Միջագետքը գրաւելուն առթիւ։

Հայ - հռոմէական յարաբերութիւններու առընչութեամբ այնուհետեւ Հայաստանի անունը այնուհետեւ կը յիշատակուի Անտոնինոս Պիոսի (138 - 161) պատկերներով դրամներու վրայ, յատկապէս 140-ին, երբ Հռոմի կայսրը Հայոց թագաւոր կը կարգէ Արշակունի Սոհէմոսը. դրամին վրայ կը տեսնուի թագադրութեան տեսարանը, շուրջը լատիներէն գրուած է. «Հայերուն թագաւոր տրուած»։

Յետագայ դարերուն դարձեալ արձանագրուած է Հայաստանի անունը, այս անգամ սակայն պահլավերէն, կապուած ըլլալով սասանեան Իրանի պատմութեան հետ։

Այս դրամները կը վկայեն թէ Սասանեաններու օրով եւս յիշատակուած է Հայաստան անունը եւ ոչ թէ ռազմաքաղաքական իրադարձութիւններու առընչութեամբ, ինչպէս հռոմէական ժամանակներուն, այլ որպէս այն երկրի անունը ուր պատրաստուած էր դրամը։ Շուրջ 150 տարի Սասանեան արքաները Հայաստանի անունով դրամ ունեցած են։ Սասանեան դրամներու պատրաստութեան գլխաւոր կեդրոնը եղած է Դուին քաղաքը։ Հոն, Դ. դարու կէսէն կը գտնուէին Արշակունի թագաւորներուն պալատները, իսկ յետագային Սասանեան փոխարքաները (մարզպան) կ'ապրէին։

Է. դարու վերջին, երբ վերջացաւ Սասանեան իշխանութիւնը, Հայաստանի անունը դրամներու վրայ արձանագրելու սովորութիւնը շարունակուեցաւ արաբական տիրակալութեան շրջանին։ Այս անգամ արաբերէն կը գրուէր «Հայաստան» անունը։

Պահուած են դրամներ, որոնք կը վերաբերին Ը. դարու առաջին կիսուն։

Յետագային, երբ արաբական խալիֆայութիւնը երկու մասի բաժնուեցաւ, արեւելեան եւ արեւմտեան, «Հայաստան» անունին յիշատակութիւնը շարունակուեցաւ աբբասեան դրամներու վրայ, մօտ 200 տարի։ Մինչ Աբբասեան դրամներու վրայ եւս Հայաստան անունը յիշատակուած է Արմինիյա արաբերէն ձեւով։ Գրութիւնները ցոյց կուտան որ դրամները պատրաստուած են Դուին։ Այդ շրջանին քաղաքի անուան արաբական ձեւով դրամները շատ քիչ պահուած են։

Արեւելեան խալիֆայութեան անկման շրջանին երբ Աբբասեաններէն կիսանկախ ու անկախ ամիրայութիւններ գոյացած էին, ունէին սեփական դրամ կտրելու իրաւունքը եւ ներքին ու արտաքին առեւտուրի համար դրամներ կը կտրէին (արծաթ, պղինձ, երբեմն ոսկի)։ Ասոնց կարգին էին Սաջեան ամիրաները, անոնց դրամներու վրայ որոշակի կը յիշատակէին իրենց սեփական անունը։ Առեւտուրի մէջ անոնց դրամները չէին գանազանուեր ժամանակակից աբբասեան կամ մահմետական այլ գերդաստաններու դրամներէն։ Այդ շրջանին ապրանքի փոխանակման մէջ կարեւոր կը նկատուէր ազնիւ մետաղի զտութեան աստիճանը եւ դրամին կշռային չափը։ Վրան դրոշմուած պատկերն ու գրութիւնները կարեւորութիւն չունէին օտար վաճառականներու համար։

Սաջեաններէն ետք Հայաստանի անունը դրամներու վրայ կ'երեւի քաղաքական պատմութեան ասպարէզ մտած, ծագումով Քիւրտ՝ Դայսամ իբն Իբրահիմի արծաթէ դրամներուն վրայ։ Անոնցմէ պահուած է հատ մը միայն, վրան Հայաստան անունը Արմինիյա արաբերէն ձեւով արձանագրուած, 941 - 942 թուականէն, կտրուած՝ Դուինի մէջ։ Ներկայիս արծաթէ այդ դրամը կը գտնուի Լենինկրատ (պետական Էրմիտաժ թանգարանը)։

Ժ. դարու 60-ական թուականներու սկիզբին Հայաստանի անունը նոյն արաբական ձեւով դրոշմուած է Բուվեհեան ամիրա Ռուկն ադ - Դաուլա Հասանի դրամներուն վրայ, կ'ենթադրուի պատրաստուած են նոյնպէս Դուին քաղաքը, որու քաղաքական պատմութեան մէջ սակայն Բուվեհեաններու մասին տեղեկութիւններ պահպանուած չեն։ Դրամներու թուականները 961 - 962 - 963 են, երբ Հայաստանի Բագրատունիներու գահուն վրայ էր Աշոտ Գ. թագաւորը։

Ժ. դարու վերջերէն Հայաստանի դրամական տնտեսութեան մէջ զգալի կերպով կը նուազի արաբական դրամներու հոսքը, որ մինչ այդ առատօրէն կուգար Մերձաւոր - Արեւելքի երկիրներէն, յատկապէս Իրանէն ու Միջագետքէն։ Սակայն նկատելի է Բիւզանդական կայսրութեան դրամներու թափանցումը։ Մինչ Անդրկովկասի մէջ գտնուած ոսկի դրամներու գանձերը բաւական են տեսնելու, թէ դրամական տնտեսութեան մէջ ինչպէս փոխուած է յարաբերակցութիւնը, Բիւզանդիոնի գերակշռութեամբ։ Անի քաղաքէն պեղուած դրամագիտական նիւթերը ամբողջութեամբ այդ մասին կը վկայեն։ Սակայն որքան ալ որ անմիջական եղած են Բիւզանդական կայսրութեան յարաբերութիւնները Մերձաւոր - Հայաստանի հետ, այսուհանդերձ կը բացակային բիւզանդական ծագումով այնպիսի դրամներ, որոնց վրայ գրուած ըլլար Հայաստան անունը։ Տասնամեակներ ետք, Սելճուկները եւ անոնց հետ Թուրք աթաբէկները (12 - 13-րդ դար) Հայաստանի անունով դրամ չեն ունեցած։ Արտաքին ու ներքին առեւտուրի համար հայկական քաղաքներու մէջ Սելճուկներու կողմէ կտրուած դրամներու վրայ կը նշուէին միայն բուն քաղաքներու անունները, բայց ոչ երբեք ամբողջ երկրի։

Աւելի ուշ, երեք հարիւր տարի ետք, երբ Սելճուկ - Թուրքերու տիրապետութիւնը դադրած էր, Հայաստանի անունը կրկին տեղ կը գրաւէ դրամներու վրայ։

Իսկ ո՞վքեր էին յետ սելճուկեան շրջանի այն տիրակալները, որոնք իրենց դրամներուն վրայ կը դրոշմէին Հայաստան անունը։ Ինչպէս կը վկայեն գտնուած դրամները անոնք Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ երբեմնի հզօր, մոնղոլական ծագումով երկու գերդաստաններու ... ունձին խաներն էին։

Յետագային Հայաստանի անունը դրամներու վրայ գրեթէ չէ յիշատակուած, եթէ նկատի չառնենք Բրիտանական թանգարանը պահուած Օսմանեան դրամներու շարքին հազուագիւտ օրինակ մը։

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐՈՐԱԿԱՒՈՐՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Լիբանանահայ Ազգ. Վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդը դպրոցական ընթացիկ տարեշրջանին ձեռնարկած է ուսուցիչներու յատուկ վերորակաւորման դասընթացքի մը, որուն նպատակն է մանկավարժական նորագոյն գիտելիքները փոխանցել հայ ուսուցչին եւ անոր ճամբով՝ հայ աշակերտին:

Պէյրութի մեր պաշտօնակից «Ազդակ»ի Փետրուար 15-ի թիւին մէջ հրատարակուած ծանուցումը կը բացատրէ միջոցառման տուն տուող պատճառը: Հոն կ'ըսուի. «Բոլորիս ծանօթ է այն երեւոյթը, որ հայերէնը, հակառակ մեր բոլոր ճիգերուն, սկսած է նահանջել քիչ մը բոլոր մարզերու մէջ: Ազգային Իշխանութիւնները, գիտակցելով այս ծանրակշիռ երեւոյթին եւ կարելի չափով առաջքը առնելու համար այս թերութեան, պիտի ջանան հերթականօրէն կրկնուող դասընթացքներով նոր աւիշ մը ներարկել մեր լեզուի դասաւանդման պատասխանատուութիւնը ստանձնած ուսուցիչներուն, յառաջ հետզհետէ նորոգ փայլ մը տալ հայերէնին եւ Հայեցի դաստիարակութեան՝ առանց դոյզն չափով անտեսելու արաբերէնն ու օտար լեզուները»:

Դասընթացքները սկսած են Փետրուար 18-ին եւ կը շարունակուին մինչեւ Ապրիլ 16:

×

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցած է Ս. Քառասնից Մանկանց Վարժարանի սրահին մէջ: Նիւթը եղած է՝ «Ազգային դաստիարակութեան հիմունքները», զոր ներկայացուցած է տոքթ. Բարգէն Փափազեան:

Ժամ մը տեւած այս դասախօսութեամբ տոքթ. Փափազեան բնութագրած է ազգային դաստիարակութեան հիմերը նկատուող գործօնները՝ անոնց իւրաքանչիւրի կերտիչ ու կրթիչ ուժին անդրադառնալով: Ակնարկելով հայ ժողովուրդի հայրենիքէն դուրս ապրելու ճակատագրին, ըսած է թէ ստիպուած ենք պահել մեր ինքնութիւնը, հայրենի հողէն դուրս, այդ հողին սէրը վառ պահելով աշակերտին սրտին մէջ: Արժեւորելէ ետք դպրոցը, ազգային հաւաքական կեդրոնները, միութիւնները իբրեւ դաստիարակութեան գլխաւոր հիմեր, դասախօսը նշած է, թէ ուսուցիչը ինչ ձեւով կրնայ սիրելի դարձնել իր դասաւանդած նիւթը, հայերէն լեզուով աւանդուած դասերը, հայերէնը, Հայոց պատմութիւնը, շեշտելով. «Ուսուցիչը ի՛նքը անձնական օրինակ պէտք է ըլլայ իր հաւատաւոր կեցուածքով: Եթէ ուսուցիչը հաւատք չունի իր բառին, իր դասերը կը վերածուին ճառերու»: Ապա կատարած է կարգ մը թելադրանքներ. «Դասարանին պատերէն կախել հերոսներու, արուեստագէտներու կամ կարեւոր գրողներու լուսանկարները եւ պարբերաբար քանի մը խօսք ընել անոնց մասին: Տնօրէնները պէտք է նախաձեռնեն հայկական երգ ու երաժշտութիւն ձայնասփռելու դպրոցին մէջ: Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն կազմակերպել եւ երբեմն հրաւիրել դասախօսներ, որպէսզի խօսին ազգային հերոսի մը, անուանի գրողի մը, բանաստեղծի մը կամ երաժիշտի մը մասին, նիւթը այնպէս ներկայացնելով, որ բոնազբօսիկ ոչինչ նշմարուի անոր մէջ»:

Շարունակելով դաստիարակութեան միջոցառումներու իր մատնանշումները, տոքթ. Փափազեան ըսած է, թէ ուսուցիչները հետամուտ պէտք է ըլլան նորութիւններ ստեղծելու դասարանին մէջ՝ ընթերցումներ կատարելով: Պէտք է կարդալ ճշգրիտ առոգանութեամբ, դերասանական ապրումներով, եւ ոչ թէ այս կամ այն աշակերտին կարդալ տալով, հետաքրքրական էջ մը հայ գրականութենէն: Հայրենիքը լաւագոյն ձեւով ծանօթացնելու պարտաւորութիւնը ունի ուսուցիչը: Արդի Հայաստանը թէ պատմական Հայաստանը մօտիկ պէտք է ըլլան աշակերտի սրտին ու մտածումներուն: Ներկայ Հայաստանի նուաճումներուն մասին հարկ է խօսիլ, քանի որ աշակերտին համար իր հայրենիքին յաջողութիւնները խանդավառութեան եւ ոգեւորութեան ներշնչարաններ են: Հուսկ, տոքթ. Փափազեան շեշտած է, թէ մեր մշակոյթի բոլոր մարզերուն հանդէպ հետաքրքրութիւն արթնցնելով հանդերձ, պէտք է արթուն հսկել հայ լեզուի անաղարտ եւ մաքուր պահպանման, լեզուական, խօսակցական, ուղղագրական եւ արտայայտչական իմաստով: Եթէ լեզուի մաքրութեան հանդէպ բծախնդիր չըլլանք, շատ բան կը կորսնցնենք մեր մայրենի լեզուին հմայքէն, ըսած է դասախօսը և եզրակացուցած.«Այս բոլորը իրականացնելու համար անհրաժեշտ են մեզի ունենալ հաւատաւոր ուսուցիչներ, որոնք գիտակցութիւնը եւ նախանձախնդրութիւնը ունենան մեր մշակոյթին պահպանման ու գոյատեւման, եւ ըստ այնմ պատրաստեն իրենց յանձնուած սերունդները»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

իտալահայ նամականի

—×—

ՄԻԼԱՆՈՅԻ

Ս. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ԵՒ

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇԸ

—×—

ՄԻԼԱՆՕ. - Այս տարի եւս հոգեւոր շինիչ մթնոլորտի մը մէջ կատարուեցաւ Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնը, որուն ներկայ գտնուեցան Միլանոյի եւ շրջակայ քաղաքներու ամէն տարիքի բազմաթիւ Հայեր:

Կիրակի, Մարտ 9-ին հանդիսաւոր պատարագը մատոյց համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան եւ իր քարոզին մէջ շեշտեց չորրորդ դարու ըսկիզբին մարտիրոսութեան փառապսակին արժանացած քրիստոնեայ քառասուն երիտասարդ զինուորներուն հաւատքի զօրութիւնը, որոնց յիշատակին նուիրուած է Իտալիոյ Հայոց Եկեղեցին: 316 թուականին Սեբաստիոյ մէջ նահատակուած քառասուն զինուորները իրենց գերագոյն զոհաբերութեամբ հաւատքի վկայութիւն ցոյց տուին ու մեծ յարգանքի արժանացան Հայոց մէջ: Անոր համար է որ Միջին - Արեւելքի հայաշատ քաղաքներու մէջ Հայեր երախտագիտութեամբ կառուցած են Քառասնից Մանկանց յիշատակին նուիրուած եկեղեցիներ՝ ոգեշնչուելու անոնց հաւատքի զօրութենէն: Հին դարերուն քրիստոնէական կրօնքի յաղթանակին համար գերագոյն զոհաբերութիւններ յանձն կ'առնուէին, այսօր նոյն հաւատքի պահպանման համար նոյն չափանիշը չի կիրարկուիր ու չի պահանջուիր քրիստոնեաներէն, այլ դոյզն նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններ բաւարար կը համարուին - ըսաւ Սարգիս քահանայ: Ապա ան անդրադարձաւ եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերար՝ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեան եղբայրներու եկեղեցաշէն գործին, որոնք 28 տարիներ առաջ իրենց ծնողաց յիշատակին կառուցել տուին հայկական դասական ճարտարապետութեան ոճով Իտալիոյ Հայոց Առաքելական Եկեղեցին: Տէր հայրը իր քարոզի վերջաւորութեան ոգեկոչեց յիշատակը բոլոր անոնց որոնք ամէն տեսակի օժանդակութեամբ ու զոհողութիւններով չէին ու պայծառ պահած են իրենց աղօթքի տուն ու հոգեւոր մշակութային կեանքը համայնքէն ներս եւ կոչ ըրաւ իրենց հայրերուն հաւատքով եւ հաւատարիմ ոգիով Լուսաւորչի կանթեղին լոյսը անսպառ պահել եւ ընթանալ դէպի ապրիլը լոյսին:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարուեցաւ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեան բարերար եղբայրներու եւ եկեղեցւոյ հովանիին տակ հանգչող իրենց ծնողաց Մանուկի եւ Զարուհիի համար:

Կէսօրէ ետք ժամը 13-ին Հայ Տան մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին եւ միջինքի առիթով, որուն ներկայ գտնուեցան աւելի քան հարիւր հոգի, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ է նկատի առնելով Միլանոյի եւ շրջակայքի Հայոց թիւը:

Ճաշը սկսաւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեանի աղօթքով: Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի անդամուհիներն ու եկեղեցասէր Հայուհիներ սպասարկեցին իրենց պատրաստած հայկական համեղ ուտելիքներն ու անուշեղէնները, արժանանալով բոլորի հիացման ու գնահատանքին: Վերջաւորութեան վիճակահանութեան դրուեցան համայնքի անդամներուն կողմէ տրամադրուած արժէքաւոր իրեր: Ինչպէս նախորդ տարիներուն այս տարի եւս կարգ մը ընտանիքներ ուտելիքներու ծախքերը իրենց վրայ վերցուցած էին որոշ գումար մը տրամադրելով:

Հոգաբարձութեան նորընտիր ատենապետ Արտաւազդ Սրապեան յանուն հոգաբարձութեան շնորհակալութիւն յայտնեց Տիկնաց Օժանդակ Յանձնախումբի անդամուհիներուն իրենց նուիրեալ աշխատանքին համար:

Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնը եւ Հայ Տունին մէջ տեղի ունեցած ճաշը Միլանոյի եւ շրջակայքի հայութեան համար հոգեւոր արթնութեան պահեր ստեղծեց, միաժամանակ եղաւ հասութաբեր տարեկան ձեռնարկ մը՝ կազմակերպուած եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբին կողմէ, որուն իրենց համերաշխ գործակցութիւնը բերին եկեղեցասէր տիկիններ ու օրիորդներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

LIVRES REÇUS

LE BATEAU SUR LA MONTAGNE
Kostan ZARIAN
Traduit de l'arménien
par
Pierre Ter - Sarkissian
Ed. Seuil, Paris 1986.

×

HITLER
and the armenian genocide
K. B. BARDAKDJIAN
Zoryan Institute
Cambridge (Ma.) U.S.A. 1985

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՈՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Ես շրջւում եմ ռուս, ուսուցչուհու կողմը եւ ժպտում նրան:

- Ձեզ մի բան եմ խնդրում, - ասում եմ, - ուզում եմ մի փոքրիկ ծանրոց ինձնից նուէր տանէք Տէրեանի մահացած սենեակում ապրող այն փոքրիկ Սաշա տղային, հրաշալի տղայ է:

- Սիրով կը տանեմ, - ասում է նա, - ի՞նչ էք ուղարկելու:

- Կոնֆետներ, երեւանեան ծամօն, երեխաները քաղցր բաներ սիրում են:

- Լաւ էք մտածել, - ուրախանում է նա, - ձեր նուէրը տղային շատ դուր կը գայ:

- Մենք շատ յուզուեցինք, երբ նա բացեց գիրքը ու ցոյց տուեց Տէրեանի միակ բանաստեղծութիւնը, նա դեռ տառերն էլ չգիտի: Մայրն էլ լաւ կին էր, նրա համար էլ Տէրեանի ռուսերէն հատորը կ'ուղարկեմ, ասացի, սիրում է կարդալ:

- Հաճոյքով կը տանեմ, տունը մեր դըպրոցի մօտ է, - ասաց ուսուցչուհին, համոզուած եմ, որ նրանք շատ կ'ուրախանան:

Աշակերտները դադարել էին երգել, երկար ճանապարհից յոգնած, գլուխ - գլխի ննջում էին: Ետեւում ինչ - որ մէկի ծընկների վրայ մագնիտաֆոնը իտալական ծանօթ մի երգ էր կիսաձայն մրմնջում, կապոյտ ծովի եւ սիրահարուած աղջկայ մասին: Մտնում էինք Լենինական:

- Քաղաքից դուրս գանք, մի տեղ կանգնենք, երեխաները հաց ուտեն, - ասում է Մանուչարեանը, - հետներս ամէն ինչ վերցրել ենք:

×

- Աւտոպուսում էլ կը ճաշենք, - արձագանգում է Նինան, - դրսում երեխաները կը մրսեն:

- Այս գրքի մէջ ինձ մի բան անհասկանալի մնաց, - ասում է ռուս ուսուցչուհին, որ մինչ այդ Տէրեանի ռուսերէն հատորն էր թերթում, - ի՞նչ երկիր է Նայիրին, դա Հայաստա՞նն է, թէ ինչ - որ երեւակայական երկիր:

- Նայիրին Հայաստանի հին անունն է, - ասում եմ:

- Բայց ինչո՞ւ է Տէրեան այդքան ողբերգական ներկայացնում Հայաստանը, ինչո՞ւ էր վախենում, որ ինքը իր ժողովրդի վերջին պոէտն է:

Ես մի քանի խօսքով նրան պատմում եմ մեր ժողովրդի գլխին եկած դժբախտութեան մասին, եւ մենք երկար ժամանակ լռում ենք, թւում է էլ խօսքերի կարիք չկայ: Բայց նա իր կապոյտ, կլոր աչքերը յառնում է դէմքիս ու հարցընում.

- Իսկ ինչո՞ւ այդպէս եղաւ:

Ես նայում եմ նրա կապոյտ, գեղեցիկ աչքերին եւ պատասխան չեմ գտնում: Այդ հարցից ես միշտ խուսափել եմ, խուսափել եմ նաեւ պատասխանից, որովհետեւ երբ ուզում եմ քննել ու հասկանալ, թէ ինչո՞ւ այդպէս եղաւ, հիւանդանում եմ: Ինչո՞ւ այդպէս եղաւ...

Այն տարին, երբ ես Տէրեանի օգնութեամբ բացայայտել էի կեանքիս միւս մեծ առեղծուածը՝ հայրենիքը, պապս դեռ ապրում էր. մի օր հարցրի, թէ աշխարհում ապրող բոլոր մարդիկ ունե՞ն իրենց հայրենիքը:

- Բա ի՞նչ, բալա ջան: Աստուած ամէնքին էլ հայրենիք է տուէ, - յետոյ մի քիչ մտածեց, ասաց, - հըմը կան անկիրթ, թափառական ցեղեր, կուզան կուով հայրենիքդ ձեռքէդ կ'առնեն:

- Եթէ իրենք հայրենիք ունեն, ինչո՞ւ են ուրիշի հայրենիքի խլում, - հարցրի:

- Հայրենիքը, Բալա ջան, տուն է, ցանած արտ է, ժամի գիրք է, ծիրանի ծառ է, հայրենիքը մէկ կեանքում չէ, հայրենիքը հազար տարուայ կեանք է: Էդ թափառական ցեղերը աշխատել չեն սիրէ, տուն չեն շինէ, ծառ չեն տնկէ, էտոր համար էլ իրենց հողը իրենց հայրենիք չի դառնայ. իրենք մենակ իրենց կեանքը կ'ապրեն, օր մա քոչ ու քարւանով կուգան ուրիշի հազար տարուայ կեանքին տէր կը դառնան, կ'ըսեն մերն է:

- Մարդու հայրենիքը, որ խլում են, մարդը ո՞ւր է գնում:

- Ո՞ւր պիտի էրթա, կը համբերէ կ'ապրի, կը սպասէ, մինչեւ օր աստծու արդարութիւնը յաղթէ, իրենք իրենց կեանքի տէրը դառնան, էրթացողն էլ աշխարհ կը պտտի, ետ կուգայ, կեանքը ամէն տեղ էնոր տխուր կը թուայ, չումքի հայրենիքը իրեն միշտ կը կանչէ:

Ինչո՞ւ այդպէս եղաւ: Իմ լռութիւնը յուզել է ռուս ուսուցչուհուն, ես դա տեսնում եմ, բայց չգիտեմ ինչ պատասխանեմ այդ զգայուն, - հրաշալի կնոջը, եւ պատասխանի փոխարէն, հայերէնով Տէրեան եմ արտասանում: Մինչ այդ, նա ասել էր, որ իրեն շատ է դուր եկել մեր լեզուն, շատ երաժշտական լեզու է: Կարդում եմ դանդաղ, բառերը հատ-հատ արտասանելով, բայց անպատասխան մընացած հարցը, շարունակում է պնդել իրենը. ինչո՞ւ այդպէս եղաւ...:

(Շար. 13)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիրուհի Ամիրխանեանի *հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան կը նուիրեն 250 Ֆ., նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան կը նուիրեն* 150 Ֆ. «Յառաջ»ի *բարգաւաճման:*

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տիրուհի Ամիրխանեանի *հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան* 250 Ֆ., *Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան* 150 Ֆ.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատավարձքէն զատ, կը տրուին բնակարան եւ յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. - 43 – 59 – 67 – 03 *եւ* 42 – 25 – 84 – 85

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարդանց Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին՝ Ազնիւ Նիկողոսեանի *մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Արա Շիրինեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պետեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կարապետեան, Տիկին Մարի Սարաֆեան 100ա-կան փրանք:*

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Օհանեան եղբայրներ 500, Այրի Տիկին Յովսէփեան 200, Տիկին Աննա Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Քալիաֆեան, եւ Պ. Խաչիկ Գուրուեան 100-ական Ֆ., Տիկին Քէչեճեան եւ բարեպաշտ Տիկին մը 50-ական Ֆ.: Տիկին Յարութիւն Մխիթէվէլեան 400 Ֆ. կը նուիրէ փոխան ծաղիկի Յակոբ Զարշաֆեանի *մահուան առթիւ եւ 400 Ֆ.* Հերմինէ Ճրճրեանի *մահուան առթիւ:*

Տիկին Սիլվա Գույումճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ՝ Յակոբ Յակոբեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի:*

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Պ. Զագարեանի *յիշատակին՝ Զագարեան ընտանիք 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Իշխանեան 100 Ֆ., Թալլաեան ընտանիք 200 Ֆ.:*

Տաճատ Շալճեանի *յիշատակին. - Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեան 100, Պ. Հայկ Մարգարեան 30 Ֆ.:*

Տիկին Ազատ (*ծնեալ՝* Փանոսեան) *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Միսաք Միսաքեան 100 Ֆ.:*

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Երեքշաբթի, *Մարտ 25, յիշատակ է տասն կուսանաց, երեկոյեան ժամերգութիւն՝* 16.30:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեքշաբթի. - *Ժամը 17-ին ժամերգութեան ընթացքին միօրեայ վարժարանի եւ Կիրակնօրեայ դպրոցի աշակերտուհիները օրուան Ս. Գրոց մարգարէական թուղթերը պիտի կարդան:*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Երեքշաբթի. - *Ժամերգութիւն 18-ին:*

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Երեքշաբթի. - *Ժամերգութիւն՝* 18.30 :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Մասիս Չիչեքեանի *մահուան առթիւ. - Չիչեքեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Անտոնեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժագ Փաստըրմաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100 Եկեղեցւոյ եւ 100 Կապոյտ Խաչին: Այրի Տիկին Արշալոյս Հաճի - Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Հանրի Մկրտիչեան, Պօյաճեան Ազնիւ եւ Պետիկեան ընտանիք, Պ. Գեղամ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Հաճի - Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաշճեան, Գոճապաշեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Թորիկ Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Հաղէմեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տէլլ - Պօյաճեան, Ժիւլիէն ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Շէհիրեան, Տէր եւ Տիկին Կիւզէն 100-ական փրանք, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մելքոնեան 100 Ֆ. եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆ. Դպրոցին, Մինասեան Եղբարք, Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Սիվազլեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մանուկեան, Պ. Պետրոս Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Նշանեան 50-ական Ֆ.:*

ՌԱՏԻՕ-ՖՈՒՐՎԻԷՐ

Ունկնդրեցէք Ռատիօ – Ֆուրվիէրի հայկական հաղորդումը՝ Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 7.15–ին:

L'Eglise arménienne vous propose tous les lundis sur Radio - Fourvière, radio Œcuménique Lyonnaise, à 19.h15 sur FM 88.3 son émission :

«Un quart d'heure avec nos amis Arméniens».

24 mars : La Jérusalem arménienne.

31 mars : L'Eglise arménienne dans le mouvement Œcuménique mondial.

07 avril : Le Madénataran.

14 avril : Panorama de l'Eglise arménienne (informations).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	600 Ֆ.
Վեցամսեայ	310 Ֆ.
Հատը՝	4 Ֆ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Տարեկան	700 Ֆ.
Վեցամսեայ	400 Ֆ.

Օդանաւային սպասարկութեանց սակերուն համար, դիմել վարչութեան:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՃԱՇ
ՄԱՐՍԷՅԼ, - ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը յետաձգուած է՝ Կիրակի, Մայիս 4-ին, ժամը 13-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, (փոխանակ Մարտ 23-ի):

Urgent

RECHERHE A PARIS, petit studio indépendant, confort pour étudiant. Possibilité de payer un an de loyer d'avance.

S'adresser :

42 - 88 - 78 - 86

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը ամառնային իր կայաններուն համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

2.- Շրջուն կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

3.- Վկայեալ վարիչներ:

4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան:

Adresser les candidatures au Conseil d'Administration de la CBAF 17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

L'ÉTAPE ARMÉNIENNE
au cœur de la Franche - Comté

AUBERGE D'ARMENIE

63, Faubourg de Besançon - 25200 MONTBELIARD
Tél. : 81 - 94 - 93 - 74

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. 42. 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1986 --

Spécial Cérémonie du 24 Avril et Premier Mai en Arménie

— Du 19 Avril au 3 Mai .... 6.050 F

Arménie

— Du 10 au 24 Mai .... 6.700 F

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél. : 47 - 42 - 10 - 35

LIC A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
25

MARDI
25 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.189 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.189

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՊԻՏԻ ՈՒԶԷ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՇՈՒՏ ՍԿՍԱՒ ԹԷ՛ ՇԱՊԱՆ, ԹԷ՛ ԺԻՍՔԱՐ ՆՈՅՆ ԱԹՈՌԸ Կ'ՈՒԶԵՆ

Միթերան մերժեց «ընտանեկան նկարը» որ աւանդութիւն է, հանրապետական պատմութեան մէջ: Հանրապետութեան նախագահը շրջապատուած նոր կառավարութեան անդամներով կը նկարուի Ելիզէի չէմին: Հարցը հոն է որ ամէն մարդ ժողովրդավարութենէ կը ճառէ, որու ամէնէն յատկանշական արտայայտութիւնն է՝ հանրային քուէն, բայց այդ քուէն կը գնահատէ միայն անկէ նպաստաւորուողը: Այսպէս, Մարտ 16էն ի վեր, ամէն մարդ - խրատացի կերպով, անխուսափ - մտահոգ է Ազգ· ճակատի Ազգ· ժողով մուտքին առթիւ, 35 երեսփոխանով: Ոչ ոք կ'ուզէ անդրադառնալ թէ նոյն ֆրանսացի քաղաքացին է որ իր քուէն տուած է Լը Փէնի եւ ոչ ոք կը համարձակի բացէ ի բաց ոգեկոչել նաեւ այդ քուէին բուն դրդապատճառները: 7/7 յատագրին ընթացքին, Կիրակի իրիկուն, Մարսէյլի որոշ թաղերու պատկերները շատ բան կը բացատրէին այդ ուղղութեամբ, մանաւանդ Ազգ· ճակատի առած 25%-ը Մարսէյլի մէջ: Ամէն ոք աւելի կը խրտչի Ազգ· ճակատի ընտրելներէն քան ուրիշ որեւէ ծայրայեղ հոսանքէ եւ առոր մէկ արտայայտութիւնն էր նաեւ շրջանային խորհուրդներու նախագահներու ընտրութիւնը: Նոր մեծամասնութիւնը, այսինքն՝ աջը, ձեռք ձգեց 22 շրջանի վրայ, նախագահական 20 աթոռ, բայց ասոնցմէ 5-ը եղաւ շնորհիւ Ազգ· ճակատի քուէներուն, ինչ որ, պարզ է, օգտուողին երեսին կը տրուի քանի մը օրէ: Հարկ է սակայն չմոռնալ որ Ազգ· ճակատը զօրացաւ Միթերանի եւ ընկերվարական վարչակարգի օրով եւ 35 երեսփոխաններ ալ ընտրուեցան համեմատականի դրութեան շնորհիւ: Ուրեմն, պարկեշտութիւնը կը պահանջէ որ ամէն մարդ իր «մէա քուլփա»ն ընէ եւ մանաւանդ անկեղծ ըլլայ եւ վատօրէն «ստարասիրութիւն» չծախէ, երբ խորքին մէջ, այնքան ալ ստարասէր չէ...:

22 շրջաններու վրայ Նոր Փա տը Քալէ եւ Լիմուզէնը կ'ունենան ընկերվարական նախագահներ (վեց շրջան կը կորսնցնեն): Հետեւեալ հինգ շրջաններուն մէջ՝ Աքիթէն, Լանկըտոք - Ռուսիյոն, Ֆրանշ-Քոնթէ, Հօթ-Նորմանտի, Փիքարտի Ազգ· ճակատի քուէները դէմ խաղացին:

Նոր կառավարութիւնը բաւական բարդութիւններու առջեւ է եւ երբ նկատենք որ դեռ գործի չսկսած իսկ, մեծամասնութիւնը անհամաձայնութեան պատկեր մը կը պարզէ, կրնանք ըսել՝ շատ չուտ սկսան: Կրնայ ըլլալ որ Միթերան դոհունակութեամբ կը ժպտի քիթին տակէն, թէեւ խորքին մէջ խնդալիք բան չկայ, տխուր է, շատ տխուր, որ մարդիկ իրենց փառամոլութիւնը գերադասեն ազգային ընդհանուր շահէն: Այսպէս «Թաու»ին, ինչպէս մկրտուած է Ազգ· ժողովի նախագահութեան աթոռը, Շիրաքի կուսակցութեան թեկնածուն է՝ Շապան - Տէլմաս, մինչ Իւ - Տէ - էֆը միտքը դըրած է ժիսքարը հոն նստեցնել: Մինչեւ Ապրիլ 2, հարկ է հարցը լուծել:

Անկէ զատ, կան լուրջ հարցեր, ինչպէս ապահովութիւնը, ահաբեկչութիւնը, պատանդները: Շան դ'Էլիզէի 2 մեռեալներէն մէկն էր Լիբանանցի մը, շատ մըտերիմ, բանտը գտնուող այն Լիբանանցիին, որուն ազատ արձակումը կը պահանջուի: Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու զօրավիգ այս կոմիտէն կը ճչէ որ կապ չունի Իրան - Իրաք պատերազմին հետ, հեռու կ'ուզէ երեւալ կրօնամոլ հոսանքներէն եւ կը պնդէ որ իր միակ մտահոգութիւնը՝ «քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումն է»: Կը յայտարարէ թէ ոճրափորձերը պիտի շարունակէ Փարիզի փողոցներուն մէջ:

Պէյրութի մէջ, Հէզպոլա ծանրօրէն կը ձաղկէ Ֆրանսան, որու քաղաքականութիւնը վարակուած է «հրէական մանրէով»: «Հրեայ մանրէն ամէն կողմ է, կ'ըսէ, դրագէտներու դրիչին տակ, լումայափոխներու մորթին տակ, պերճագինձներու ցանցին, սեւ շուկային, մեռելաթաղներուն մէջ»: Հուսկ, կը մեղադրուի ժան Տանիէլը, որ իր Նուվէլ Օպսէրվաթէօրը «քաղաքական սինակոկի» վերածած է:

× Համայնավար կուսակցութեան կեդր· - կոմիտէն նիստ կը գումարէ Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի, բայց արդէն իսկ ներքին խլրտումներ կան շարքերուն մէջ, իբրեւ հետեւանք ընտրական մեծ պարտութեան: Բազմաթիւ դիմումներ ալ կան արտակարգ համագումար պահանջող:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՐԱՑԻ ((Լիբանան) Սէն - Ժոզէֆ հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր գնդակ մը ստացած ըլլալով գլխուն, մեռած է Հմայեակ Մոմճեան: Ըստ ոստիկանութեան, ինք իսկ է որ այդ գնդակը պարպած է գլխուն, երբ քանի մը ընկերներով «ռուսական բախտախաղ»ով ժամանակ կ'անցընէին: Միջադէպը պատահած է Յակոբ Գորտեանի բնակարանը, որ ձերբակալուած է, տարճանակն ալ՝ դրաւուած:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԻՆԳ ՄԵԾ ՌԱԲՈՒՆԻ Պապին դիմած են, «Բոլորովին անընդունելի գտնելով Լեհերուն ծրագիրը՝ մայրապետանոց մը շինելու Աուշվից»: Կ'ատրկեն որ Աուշվիցը խորհրդանիշ ըլլալով ողջակիզումի «վիշտ ու ծանրակշիռ նախատինք է որ այդ վայրը կրօնական ուխտագնացութեան ծառայէ»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

×

ԴԻՆԱՄՕ ՄԻՆՍԿ - ԱՐԱՐԱՏ ՀԱՒԱՍԱՐ

Մարտ 23-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Ժալգիրիս - Դնեպր	0 - 0
Շախտեոր - Դինամօ Մ·	1 - 0
Մետալիստ - Սպարտակ	0 - 0
Կայրաթ - Տորպեդօ Ք·	1 - 0
Տորպեդօ Մ· - Դինամօ Թ·	0 - 2
Դինամօ Մինսկ - Արարատ	0 - 0
Դինամօ Կ· - Նեֆթչի	1 - 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուին Չերնոմորեց եւ Դինամօ Թիֆլիս 6-ական կէտերով, որոնց կը հետեւին, Զէնիթ, Կայրաթ, Դինամօ Կիեւ եւ Դնեպր 5-ական, Դինամօ Մինսկ, Շախտեոր, Սպարտակ, Ժալգիրիս եւ Արարատ 4-ական, Նեֆթչի, Դինամօ Մոսկուա եւ Տորպեդօ Մոսկուա 3-ական, Տորպեդօ Քութայիս 2 եւ Մետալիստ 1 կէտերով:

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ — C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ժ· ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Օր· Մարի Պարոնվարդեան	2·500
Անոյշ Եսիքարտաշեան	2·000
Ժ· Շէրպէթճեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Հայկազ Աստուրեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տարօնեան	1·000
Օր· Շուշան Տէօլէնեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Պեռնար Անդրէասեան	700
Պ· Հրաչեայ Պաղտասարեան	500
Պ· Յակոբ Կօշկակարեան	500
Պ· Ստեփան Քրվըրեան	500
Տէր եւ Տիկին Փօլ Լըվրիէ	300
Տէր և Տիկին Ոսկեան Պասմաճեան	200
Այրի Տիկին Սիրանոյշ Գարակէօզեան	200
Պ· Հանրի Իսկէնտէր	100
Օր· Նաթաշա Ղուկասեան	100
Օր· Պասմաճեան	100
Գումար՝	11·700
Նախկին գումար՝	319·580
Ընդհ· գումար՝	331·280

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 11 – 20)

«ՀԱՅՖԻԼՄ»Ի ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԻՆ՝ «ԿԻՐԱԿԻ»Ի ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Նայիրի» շարժանկարի սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Հայֆիլմ»ի արտադրած «Կիրակի» նոր ժապաւէնի անդրանիկ ցուցադրութիւնը: Ներկայ եղած են բեմադրիչ Գենադի Մելքոնեան, արձակագիր Նորայր Ադալեան, որուն նոյնանուն պատմուածքին հիման վրայ պատրաստուած է ժապաւէնը, գլխաւոր դերասանը՝ Միքայէլ Պօղոսեան եւ այլ դերակատարներ, ինչպէս նաեւ բեմանիւթի հեղինակ Է· Յակոբով, նկարիչ Մ· Անտոնեան, երաժիշտ Ա· Բոյաճեան: Բեմադիրը խօսած է տարուած աշխատանքներու մասին: Ապա ցուցադրուած է շարժանկարը, որ աշխոյժ, հետաքրքրական կատակերգութիւն մըն է մեր օրերու մարդոց առօրեայի մասին:

×

ԱՐՏԱՇԷՍ ՀԱՅՐԻԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՌԻԳԱՅԻ ՄԷՋ

Ռիգայի հաչակաւոր Դոմի տաճարին մէջ երգահանդէս մը տուած է Երեւանի օփերայի մեներգիչ Արտաշէս Հայրիեան: Երգեհոնահար Տալիվալդիս Ռիկալիսի հետ Արտաշէս Հայրիեան ներկայացուցած է դասական յայտագիր մը, մեկնաբանելով Սթրատելայէ, Բաչինիէ, Հէնտըլէ, Պիզէէ, Կրիկէ գործեր: Երաժշտասէրները մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրած են Նարեկացիի, Կոմիտասի եւ Բարսեղ Կանաչեանի երգերու մեկնաբանութիւնները: Վերջերս Արտաշէս Հայրիեան հանդէս եկած է նաեւ հիւսիսային Կովկասի առողջարանային քաղաքներու մէջ, ներկայացնելով հայկական երաժշտութեան գոհարներ, Կէօրկի Կուզանովի դաշնակի ընկերակցութեամբ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ «ՑՈՒՇԵՐԸ»

«ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԶԱՐՆԵՆՔ» ԸՍԻՆՔ ՎԵՐԷՆ՝ «ՉԸԼԼԱՐ» ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑԻՆ

Նոր հրատարակուող շաբաթաթերթ մըն է՝ «Եէնի կիւնտէմ» որ արձագանգ կուտայ այս «զգայացունց» լուրին, հրատարակելով նախկին «Իւլքիւ»ականի (գաղափարապաշտ, յետամնաց հոսանք) մը յուշ - խոստովանութիւնները: Անոնք կը գործակցէին Թիւրքէշի Միլլի Հարէքէթին հետ (ՄՀՓ) եւ օրին մէկը ուզեր են մինչեւ իսկ մեր պատուական Պատրիարքը մէջտեղէն վերցնել, բայց «վերէն» չեն ձգեր...

×

«Եէնի կիւնտէմ» շաբաթաթերթը, իր 2-րդ թիւին մէջ կը շարունակէ հրատարակել նախկին «Իւլքիւ»ական Ճէնկիզհան Ճէնկիզի խոստովանութիւն - յուշերը: «ՄՀՓ» նախկին կուսակցութեան հետ իրենց յարաբերութիւններուն մասին զանազան մերկացումներ ընող Ճէնկիզհան Ճէնկիզ կը պատմէ որ Իւլքիւ-ականներու «օճախ»ներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր վերէն եկող հրահանգներու եւ կը յարգուէր աստիճանաւորումը: Շրջանային օճախները կապուած էին կեդրոնին: Կապուած էին թէ տնտեսապէս եւ թէ վարչական տեսակէտէ: Բայց միւս կողմէ ալ թուլացում մը առած քալած էր: Այնպիսի կէտի մը հասած էին, որ այլեւս վերինները լուր իսկ չունէին այս կամ այն օճախին գոյութենէն:

Ճէնկիզհան Ճէնկիզ կը շարունակէ հետեւեալ կերպով·

- Գնդապետն էր որ կուտար հրահանգները: Օճախներու նախագահներն ալ ուրիշներու կը փոխանցէին այդ հրահանգները: Գնդապետը կ'ուզէր որ շրջանային կազմակերպութիւնները իրենց իւղով տապկուէին: Բայց ատկէ դուրս կեդրոնէն պատրաստուած ծրագիրն էր կարեւորը: Այդ ծրագիրը կը պատրաստուէր ՄՀՓ-ի կողմէ: Մենք անգամ մը «Հայոց Պատրիարքը զարնենք» ըսինք: Վերէն «Չըլլար» պատասխանեցին: Եթէ ես իմ գլխուս «պիտի երթամ ու զարնեմ» ըսեմ, խորհրդակիցուի «Եուրտ»ին մէջ ինծի համար մասնաւոր դատարան մը կը հիմնեն:

×

ՆԿԱՐԻՉ ՍԵԴՐԱԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՊԱՏԻՆ ՅՈՒՇԱՏԱԽՏԱԿ ՄԸ ՓԱԿՑՈՒԱԾ

Արովեան փողոցի թիւ 32 տան պատին փակցուած է յուշատախտակ մը, նուիրուած նկարիչ Սեդրակ Առաքելեանի (1884 - 1942) յիշատակին: Արուեստագէտը այդ տունը ապրած է 1934 - 1942 թուականներուն: Հարթաքանդակի հեղինակն է քանդակագործ Վլադիմիր Պետրոսեան: Յուշատախտակի բացման արարողութեան ընթացքին Սեդրակ Առաքելեանի արուեստի ու մանկավարժական գործունէութեան մասին խօսած են Երեւանի քաղաքապետի կցորդ Բ· Վարդանեան եւ Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան նախագահ Ս· Մուրադեան:

ՄԵՐ ՍԻՐԵԼԻ ԱՃԷՄԵԱՆԸ

ԱՆՏՈՆԻՆԱ ՄԱՀԱՐԻ

Գուրգէն Մահարու հետ ծանօթանալուս առաջին իսկ օրերին նա ասում էր եւ նոյնիսկ պարծենում, թէ ունի մի չատ տաղանդաւոր ու հռչակաւոր բարեկամ (Վարդան Աճէմեանը եւ Գուրգէն Մահարին հօրեղբօր զաւակներ էին), որն ապրում է Երեւանում։ Այն ժամանակ ես դրան առանձին ուշադրութիւն չդարձրի, քանի որ հեռաւոր յոյս անգամ չունէի, թէ կը գայ մի օր երբ ես կը տեսնեմ այդ հռչակաւոր մարդուն։

Բայց մեր բախտը բերեց։ 1954 թուական։ Անմոռանալի տարի. մենք անսպասելի հրաշքով յայտնուեցինք Երեւանում։ Ապրում էինք «Ինտուրիստ» հիւրանոցում, որ այժմ «Երեւան» է կոչւում։ Գուրգէն Մահարու մտերիմներն ու բարեկամները գալիս էին նրան տեսնելու։ Մի չարաթ երեկոյ հեռախօսը զրնգաց։ Գուրգէնի խօսակցութիւնից կռահեցի, որ զանգահարողն իր համար չատ թանկագին մարդ է։ Ու երբ Գուրգէն խօսափողը ցած դրեց, ասաց՝ իր հռչակաւոր բարեկամն էր, որի մասին այնքան չատ պատմել է. նոր է վերադարձել հիւրախաղերից եւ վաղը մեզ հրաւիրում է տուն։ Գուրգէնը չատ էր յուզուած, խօսում էր հանդիսաւոր ձայնով. «Նազիկին լաւ կը հագցնես եւ դու էլ պատրաստ եղիր։ Վաղը գնում ենք Աճէմեանի տուն։ Ա՛յ, կը տեսնես ինչ հրաշալի մարդ է. բարի, սրտալի, պարզ։ Բայց եւ՝ վառ անհատականութիւն։ Ճիշդ է, պոյը կարճ է, բայց դա չի խանգարում, որ լինի մեծ։ Իսկ կինը՝ Արուսը, նոյնպէս յայտնի մարդ է, գեղեցիկ կին է, դերասանուհի։ Մի խօսքով, կը տեսնես»։

Մեզ տանելու եկաւ ինքը Աճէմեանը։ Յիշում եմ, սպիտակ քօթում էր հագել, որովհետեւ յուլիսեան չոգ օրեր էին։ Ներս մտաւ, սրտալի ու երկար գրկախառնուեց Գուրգէնի հետ։ Նայում էին միմեանց՝ հրճւում էին իրար նայելով ու զարմանում։ Իսկ իմ յայտնուելը Երեւանի երկնքի տակ Վարդան Նիկիտիչն ընդունեց սրտաբաց անկեղծութեամբ։

Առաջին իսկ օրերից ես զգացի, որ Աճէմեանն արտասովոր մարդ է, մեծ տաղանդի տէր, չափազանց եռանդուն, անհանդիստ, եւ ինձ թւում էր, թէ նա մըշտապէս չտապում է ինչ - որ տեղ։ Հիմա հասկացայ, թէ Գուրգէն ինչու էր չարունակ պատմում նրա մասին եւ հպարտանում նրանով։

Այո, ամէն մարդու այդպիսի բարեկամ ունենալու բախտ չի տրուած։

Տանը մեզ դիմաւորեց Տիկին Արուսը՝ մի անուշիկ, հմայիչ կին։ Գուրգէնը պատմում էր, որ նա յայտնի եւ սիրուած դերասանուհի է, Աճէմեանի հաւատարիմ, նուիրուած ընկերը։ Տիկին Արուսն ամէն ինչ անում էր, որ մենք իր տանը մեզ լաւ զգանք։

Այդ օրուանից սկսած մենք երեքով՝ Գուրգէնը, Նազիկը եւ ես, չատ յաճախ լինում էինք Աճէմեանի տանը, սուզւում տան կենցաղի մէջ եւ մնում մինչեւ ուշ գիշեր։ Գուրգէնը պատմում, հա պատմում էր իր ոդիսականը, իսկ Վարդանը լսում էր թաւ յօնքերը կիտած։ Եւ չատ էր յուզւում։

Նրանք չատ էին խօսում գրականութեան, թատրոնի մասին, երբեմն տաք - տաք վիճաբանում։ Այդ տանը ես հանդիպեցի ամբողջ հայ ընտրանուն, բոլոր ասպարէզների տաղանդաւոր մարդկանց։ Շարունակ ականջիս էին հասնում՝ տաղանդաւոր գրող է, հիանալի բանաստեղծ, փաստաւոր արդիստ, յայտնի քանդակագործ, վտանգաւոր քննադատ ... Բայց նրանց անունները չարժէ իրար ետեւից չարել թղթի խնայողութեան նկատառմամբ, մանաւանդ որ ժողովուրդն առանց այն էլ ճանաչում է նրանց։ Երբեմն նոյնիսկ ես ինձ անյարմար էի զգում, որ այդ տան ամենասովորական մարդիկ ես ու Նազիկն էինք։

Յաճախ էին այցելում Աճէմեանի բարեկամները եւս. Աղասի Խանջեանի մայրը, քոյրերը, Լեւոն Աճէմեանի ընտանիքը, այրին՝ Տիկին Հրաքիլը, որդու եւ Վանուշ զոաեր հետ։ Աքանչելի մարդիկ էին եւ նոյնպէս չնորհալի։

Աչքի ընկնող, համբաւի տէր մարդկանց մէջ ես այդ տանը յաճախ էի տեսնում չափազանց անհանգիստ, տղայաբար կրակոտ մի երիտասարդի։ Աչքերից կայծեր էին թափւում։ Անլուրջ մարդու տըպաւորութիւն էր թողնում ինձ վրայ, ու ես զարմանում էի, թէ նա ի՞նչ գործ ունի այս միջավայրում տաղանդի ու համբաւի տէր մարդկանց մէջ։ Թւում էր տարօրինակ, որ ուրիչ պատուաւոր հիւրերի հետ միասին այդ, իմ հայեացքով, կասկածելի երիտասարդը բարձրաձայն խօսում է, յանդգնում ինչ որ բան ապացուցել եւ նոյնիսկ վէճի բռնուել։ Էլ աւելի զարմացայ, նկատելով, որ նրա հետ հաշուի են նստում։ Առհասարակ նա իրեն պահում էր տան մարդու պէս, եւ ինձ թւում էր, որ Վարդան Նեկիտիչը չատ է սիրում նրան։ Մինչդեռ, ըստ իս, այդ զրեթէ տղան բնաւ չէր ներդաչնակում այդ ծանրակչիռ հասարակութեանը։

Ահա ինչու մի անգամ, երբ կողմնակի ոչ ոք չկար, ես հարցրի, թէ ո՞վ է նա եւ ի՞նչ գործ ունի այստեղ, այս պատւական տանը, ուր ընտրեալներն են հաւաքւում ... Վարդանը ծիծաղեց երկար ու լիաթոք։ Յետոյ ասաց. - «Այդ, քո տպաւորութեամբ տղան Լեւոն Հախվերդեանն է, գրականագէտ, թատերական քննադատ։ Նա է, որ գնահատում է մեր աշխատանքը եւ գրում զարմանալի յօդուածներ։ Այնքան եռանդ ունի, որ ինքն էլ չգիտի ուր տեղաւորի։ Ահա եւ մոլեգնում է, տեղը չի գտնում պարզապէս, չէ, որ դեռ չատ է ջահել, բայց այդ՝ իսկապէս խոլերիկ է»։

Յետագայում Լեւոնը չատ էր լինում մեր տանը, եւ Գուրգէնը նոյնպէս սիրում էր նրան։ Ամէնից յաճախ Վարդան Նիկիտիչի հետ, ուստի եւ Գուրգէն ասում էր. «Ահա գալիս է մարշալն իր համհարզի հետ»։ Ես տեսնում էի, որ թատրոնի մարշալը Լեւոնին սիրում է հայրաբար, գնահատում իբրեւ կրտսեր աշխատակցի, քանի որ Վարդանն ու Գուրգէնը տանել չէին կարողանում ապաչնորհ մարդկանց։ Նրանք յոյսեր էին կապում այդ երիտասարդի հետ, եւ Լեւոնն արտաբացընում էր նրանց յոյսերը, նրանց սիրոյն պատասխանում նոյնպիսի սիրով։

×

Գուրգէնը, Վարդանը եւ ես սիրում էինք թափառել Երեւանի փողոցներով։ Գուրգէնն ագահաբար չնչում էր հարազատ օդը եւ պատմում էր ու պատմում ... Մի անգամ, յիչում եմ, օփերայի չէնքի մօտով անցնելիս, նայելով Թումանեանի եւ Սպենդիարեանի յուշարձաններին, Վարդանն ասաց. «Կը գայ ժամանակը, եւ ես ու դու պրոնզ կամ մարմար կը դառնանք ...»։

Գուրգէն հառաչեց ու պատասխանեց. «Է՜հ, լաւ կը լինի, որ ինչ որ բան դառնանք։ Վատ չէր լինի, Վարդան, եթէ այստեղ օփերայի մօտ մենք, պրոնզ դարձած, յաւերժօրէն նայէինք միմեանց։ Անձամբ ես համաձայն եմ հէնց այսօր, եթէ դու կողքիս լինես ...»։

Աճէմեանը պատասխանեց մի փոքր յապաղելով. «Ճիշդն ասած, այսօր մի քիչ վաղաժամ է, բայց քեզ հետ կողք - կողքի կանգնելու յոյս ունեմ ... ապագայում»։

×

Երբ մենք բնակարան ստացանք, Աճէմեանը յաճախ էր գալիս իր Գուրգէնին տեսնելու։ Նրանք չատ չէին խօսում, քանի որ առանց խօսքի էլ հասկանում էին միմեանց։ Նրանք ուրախ էին որ միասին են։ Այլեւս ի՞նչ խօսքեր կարող էին պէտք լինել։ Գուրգէնն ագնուական մարդու իր նուրբ մատներով թմբկահարում էր սեղանը, սուլելով, կարծեմ, Կոմիտասի մեղեդիներից մէկը։ Իսկ Վարդանը, տեղը հանգիստ նստել չգիտէր։ Ձեռքերը մէջքին դարսած, գլուխը հպարտ - հպարտ վեր պահած չրջում էր սենեակում, կարծես ըղձօսայդում, եւ ինչ - որ բան էր մըռմըռում, ծրագրում։ Երբեմն միայն խօսքեր էին փոխանակում։ Երկուսն էլ գոհ էին, բարձր տրամադրութեամբ համակուած։ Մէկ էլ Աճէմեանը կը նայէր ձեռքի ժամացոյցին, եւ անսպասելի՝ «Դէ՛, ես գնացի, ուչանում եմ։ Գնացի թատրոն»։ Ու այլեւս ոչ մի ուժ չէր կարող նա պահել նրան։ Գուրգէնը սաստիկ զայրանում էր, որ թատրոնն իրենից խլում է իր Վարդանիկին (յաճախ էր նա Աճէմեանին այդպէս կոչում) եւ խօսք չէր գըտնում թատրոնը պարսաւելու համար։ «Կըրակի բաժին դառնար թատրոնը, պրծնէինք դրանից։ Տանջեց - թողեց մարդուն։ Ձի էլ թողնում հանգիստ զրուցենք ...»։

Եւ այդպէս տարիներով, մինչեւ որ ասածը կատարուեց ... Մի անգամ, առաւօտ վաղ, հեռախօսը զրնգաց, խօսափողը վերցրի, եւ ինձ սգաւոր մի ձայն հաղորդեց, որ Աճէմեանի թատրոնը գիչերն այրուել է ... Քանի որ դեռ չատ վաղ էր, Գուրգէնը դեռ անկողումն էր, ես մտայ ննջարան եւ ուրախ - ուրախ յայտնեցի. «Գիտե՞ս ինչ, Գուրգէն, Աճէմեանի թատրոնն այրուեց վերջապէս ...»։ Ուզում էի ուրախացնել Գուրգէնին, դուրս եկաւ հակառակը. «Վա՜յ, վա՜յ, վայ ... ինչպիսի՜ դժբախտութիւն։ Ափսոս, չատ ափսոս ... Խեղճ Վարդան։ Հիմա ի՞նչ պիտի անի։ Առանց թատրոն նա մի օր էլ չի կարող ապրել։ Դու ի՛նչ ես ուրախանում, Անտոնինա՛, չե՞ս ամաչում։ Դժբախտութիւն է պատահել, մե՜ծ դժբախտութիւն, իսկ դու ոնց որ տան թշնամի ...»։

Ես նեղացայ. «Դու չէի՞ր Գուրգէն, որ չարունակ ասում էիր՝ այրուի թատրոնը, պրծնենք դրանից ... Այրուեց - պրծաւ, էլ ինչ ես ուզում»։ Պատասխանեց. «Յետո՛յ ինչ, որ ասում էի, չա՛տ բան էի ասում, եւ դու հաւատո՞ւմ էիր»։ Յետոյ մտածեց, մտածեց ու ասաց. «Գուցէ եւ լաւ է, որ այրուեց ... Հնացած, խարխլուած, անպէտք չէնք էր, եւկի չէր սազում Վարդանին ...»։

Գուրգէնն իրաւացի էր։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

—×—

Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան դիմագրաւած տնտեսական ճգնաժամին էութիւնն ու տարողութիւնը բոլորին ծանօթ է այլեւս։ Ու թէեւ տակաւին կը մնան կարգ մը մութ ծալքեր, որոնցմէ գլխաւորը տագնապին հանդէպ Վատիկանի դերին ու դիրքին բացայայտումը պիտի ըլլար անչուշտ, սակայն պահը պատասխանատուութեանց ճշդումին չէ, եւ ոչ ալ օտար մեղսակցութիւններու ճշգորոշումին։ Մամուլին մէջ հրատարակուած նիւթերը, յօդուածները, հաղորդագրութիւններն ու հարցազրոյցները որոշակի գաղափար մը կուտան արդէն Ս. Ղազարի տնտեսական կացութեան եւ զայն դարմանելու միջոցներուն՝ աւելի ճիշդ միջոցի՛ն մասին։

Առաջին հերթին՝ ողբերգականօրէն պարզ է այլեւս, որ վտանգուած են Ս. Ղազարի մէջ վերջին երեք դարերու ընթացքին հազար ու մէկ զոհողութիւններով կուտակուած ու պահպանուած ազգային մեր բոլոր արժէքներն ու հարըստութիւնները։ Երկրորդ՝ որ անոնց վըտանգումին մէջ Մխիթարեան հայրերուն բաժինը եղած է զոհի պատասխանատուութիւն մը, ուր գիրենք պէտք է մեղադրել չիմացութեան կամ միամտութեան յանցանքով։ Երրորդ՝ որ փրկելու համար Ս. Ղազարը, անհրաժեշտ է կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին (մինչեւ յառաջիկայ Յունիս) պարտատէրերուն վըճարել 5,5 միլիոն տոլարի հսկայական գումար մը։ Չորրորդ՝ որ այդ գումարը պիտի վճարենք մենք եւ միայն մենք՝ ամբողջ հայութիւնը, քանի որ միայն մենք ենք որ կը ներկայացնենք չահագրգիռ կողմը։

Եւ հոս է արդէն, այս վերջին պարագային, որ հարցը կը մտնէ իր ազգային բո՛ւն պարունակին մէջ. թէեւ հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեանը մէջ պատասխանատու չէ Ս. Ղազարի վտանգումին համար, սակայն ա՛ն է միակ պատասխանատուն անոր փրկութեան գործին։ Որովհետեւ, ինչ ալ ըլլան երանգաւորումները, Ս. Ղազարը եղած է եւ է՛ ազգային հաստատութիւն մը՝ իր ազգային հարստութիւններով եւ իր ազգային ուրոյն առ[...] քելութեամբ։ Եւ բացի հայ ազգէն, ուր[...] ոչ ոք, ոչ իսկ Վատիկանը, չահագրգռ[...] ուած են անոր փրկութեամբ։

Ահա թէ ինչո՛ւ Ս. Ղազարի «Փրկու[...] թեան Կոմիտէն», կամ՝ իրաւական ձ[...] ւակերպումով՝ Մխիթարեան Վարժարա[...] ներու Միջազգային Կոմիտէն (Մ. Վ. Մ. Կ. կամ ՍԻՔԱՄ) բացառապէս հա[...] ժողովուրդին դիմեց օգնութեան փութա[...] լու Մխիթարեան միաբանութեան մ[...] պահ դրուած եւ այժմ վտանգուած ազգա[...] յին մեր հարստութիւններուն։ Ահա թ[...] ինչո՛ւ, հայ ժողովուրդի հոգեւոր Գեր[...] գոյն Պետը՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ[...] առաջին արձագանգողը եղաւ այդ կոչ[...] հայ ժողովուրդի զաւակները հրաւիրե[...] լով հետեւելու օգնութեան իր օրինակի[...]։ Եւ ահա թէ ինչո՛ւ, մեր ժողովուրդ[...] Միացեալ - Նահանգներէն մինչեւ եւր[...] պական փոքրաթիւ ոստաններ, գլխաւոր[...] թեամբ Հ. Բ. Մ. Միութեան ցկեա[...] նախագահին, այդքան սրտառուչ պա[...] րաստակամութեամբ ընդառաջ գն[...] փրկութեան գործին ու տակաւին կը [...] րունակէ փութացնել իր նիւթական օժա[...] դակութիւնը։ Եւ ահա թէ ինչո՛ւ, Մեծ[...] Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, իր հերթի[...] Ս. Ղազարին նեցուկ կանգնելու հրաւէ[...] ուղղեց իր հօտին։

Արտասահմանէն հասած հայ թերթերը կը վկայեն, թէ գրեթէ ամէն տեղ, հա[...] յեր, չսպասելով նոյնիսկ համապատասխ[...] մարմիններու կազմութեան, ինքնաբեր[...] մասնակցութիւն կը բերեն փրկութեան գործին։ Անոնցմէ մէկը, նոյնիսկ, [...] ւիրելէ ետք իր լուման, մամուլով հրա[...] ւէր կ'ուղղէր իր ազգակիցներուն՝ հե[...] տեւելու իր օրինակին՝ ծխախոտի համար սահմանուած տարեկան գումարը նուի[...] րելով Ս. Ղազարին ...

Արդ, ո՞ւր ենք մենք, մեր գաղութը համահայկական այսպիսի պատասխանատու գործին մէջ։ Մենք՝ որ արդարօրէն հպարտ ենք մեր ազգային գիտակցութեամբ, ինչո՞ւ կը յապաղինք մեր այդ գիտակցութեան հնչուն ապացոյցը տա[...] լու։ Շա՞տ խոշոր է պահանջուած գումարը, տնտեսական ճգնաժամի մէ՞ջ են բոլորս, մեր երկրին դրամանիշը որքա՞ն մեկի՞ արժէք ունի հսկայական փրկագի[...] նին դիմաց ... Այո՛, ճիշդ են այս բո[...] րը։ Ու թերեւս, իբրեւ տագնապահար [...] իր բազում հոգերով արդէն իսկ ծանրա[...] բեռնուած գաղութ, Լիբանանահայութե[...] նէն չակնկալուիր ծանրակշիռ մասնակ[...] ցութիւն մը հանգանակութեան գործին։ Սակայն մեր բոլորին պարտքն է, հոգե[...] կա՛ն պարտքը, գէթ խորհրդանշական մասնակցութեամբ մը մեր նեցուկը ար[...] տայայտելու Ս. Ղազարին, մեր հաւա[...] քը՝ անոր առաքելութեան, եւ այդպի[...] սով՝ մեր ժողովուրդին ստեղծած գանձ[...] ւոր արժէքներուն նկատմամբ։

Ս. Ղազարի փրկութիւնը ազգային գործ է, անոր առաքելութեան չարունակութիւնը՝ հրամայական պահանջ մը մեր ժողովուրդին համար։ Հետեւաբար, անհատներու սեփականութիւնը պէտք չէ մնայ նաեւ անոր փրկութեան աշխատանքը։ Ազգովին, իւրաքանչիւրս մեր կարողութեան համաձայն, պէտք է օգնութեան հասնինք անոր, եւ անոր միջոցով մենք մեզի՛։

Խմբագրական «ԶԱՐԹՕՆՔ»-ի

Պէյրութ

Մարտ 5

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

ԳՈՎԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Արդէն ամիսներ են անցեր այն օրէն, երբ Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէ (ՍԻՔԱՄ)-ի հաղորդագրութիւնը հրատարակուեցաւ Սփիւռքի մէջ լոյս տեսնող բազմաթիւ թերթերու մէջ, կոչ ուղղելով համայն Հայութեան, որ իր օգնութիւնը բերէ Մխիթարեան միաբանութեան նիւթական դժուարութիւնը փարատելու գործին։

Թէեւ մեր հայրենակիցները չեն զլացած իրենց սրտաբուխ նուէրներով մասնակցելու այս նուիրական գործին, սակայն կան չատեր որոնք դեռ իրենց մասնակցութիւնը չեն բերած այս խ[...]

կարեւոր նպատակի իրագործման՝ Սփիւռքի հայ մշակութային մեծագոյն հաստատութիւնը կորուստէ փրկելու աշխատանքին:

Ինչպէս կը նախատեսուէր, հարկ էր ազգային հանրանակութեան ձեռնարկել եւ այս նպատակով ՍԻՔԱՄ-ի հովանաւորութեամբ կազմել օժանդակ յանձնախումբեր, որ առաջ նպատակը իրագործելու միտումով: Ուստի խումբ մը գիտակից ազգայիններ ինքնաբուխ կերպով կեանքի կոչած են Վալ տ'Ուազի շրջանի օժանդակ յանձնախումբը: Նպատակ ունենալով նախ համայնքի ուշադրութիւնը հրաւիրելու խնդրի էութեան, յանձնախումբը մէկտեղ էր ունեցած իր շուրջը հաւաքելով Վալ տ'Ուազի շրջանի հայ համայնքէն որոշ թիւով հայրենակիցներ, ընթրիքի սեղանի մը շուրջ մտերմիկ զրոյց ունենալու, եւ ինչու չէ, նաեւ կարելի չափով հանգանակութեան ձեռնարկելու:

Անկէն - Մոնմորանսիի Օժանդակ Մարմնի կազմակերպած ընթրիք - հանդիպումը տեղի ունեցաւ Մարտ 14-ին, Սուազի սու Մոնմորանսի, Տէ Քուրս ճաշարանի սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Ազգ. Ժողովի նախկին երեսփոխան եւ Սէն - Կրասիէնի նախկին քաղաքապետ՝ Թիէկ Լ. Յովնանեանի, Մոնմորանսիի քաղաքապետ՝ Ա. Մակարեանի եւ Տէօյ լա Պարի փոխ - քաղաքապետ՝ Ֆ. Սէմէրճեանի: Ներկայ էին շուրջ 90 ազգայիններ:

Օժանդակ յանձնախումբի կողմէ Պ. Ժ. Դատաւորեան ողջունեց ներկաները: Ան անդրադարձաւ մեր մշակութային այս կարեւոր կեդրոնին ունեցած նիւթական դժուարութիւններուն եւ շեշտեց, որ իւրաքանչիւր Հայու սրտին մօտ է Ս. Ղազարն ու հոն կատարուող աշխատանքը, հայ լեզուի եւ գրականութեան ասպարէզին մէջ, ի շահ հայապահպանման:

Յիշելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի մասնաւոր կոչը, որով ան կ'ողջունէր տարուած աշխատանքը եւ Ս. Աթոռի կողմէ 25 հազար տոլարի նուիրատուութեամբ կը խրախուսէր Սփիւռքահայութիւնը, ան ըսաւ թէ Հայաստան ապրող իւրաքանչիւր հայ եւս պիտի չզլանար իր մասնակցութիւնը, եթէ չըլլային փոխանցումի դժուարութիւնները:

Ընթրիքը սկսաւ Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տեսուչ Հ. Վարդան Քէշիշեանի աղօթքով. յետոյ տեսուչ վարդապետը համառօտ կերպով բնորոշեց Ս. Ղազարի կարեւորութիւնը, որպէս կրթական ու մշակութային հաստատութիւն եւ որպէս բեկորը մեր «հայրենի հող»ի: Ան յիշեց Իտալիոյ Հանրապետութեան առաջին Նախագահին զաւեշտական հարցումը Ս. Ղազարի մուտքին, թէ արդեօ՞ք անցագիր ներկայացնելու պարտադրանքին ենթակայ է ինք, ակնարկելով այն իրականութեան, որ կղզին կը ներկայացնէ «Փոքրիկ Հայաստան»:

Կերուխումէն ետք ՍԻՔԱՄ-ի նախագահ Պ. Վ. Ճագմատարեան շատ հակիրճ կերպով ներկայացուց աւելի քան քսան ամիսներու աշխատանքը եւ ձեռք բերուած յաջողութիւնները եւ շեշտեց թէ պէտք էր որ առաջ կազմակերպել համահայկական հանգանակութիւններ ի Սփիւռս աշխարհի:

Եղան հարցումներ, եւ բացատրութիւններ տրուեցան այն միջոցառումներու մասին որոնք պիտի ծառայեն նման սխալներ կասեցնելու եւ ապագային նման տընտեսական դժուարութիւններէ խուսափելու: Բացատրութիւններ տուաւ նաեւ ՍԻՔԱՄ-ի քարտուղարը՝ Պ. Ա. Մարսըլրու եւ յատկապէս շեշտեց այն իրականութիւնը որ պէտք չէ փորձել միաբանութեան այս տագնապը դարմանել ժողովուրդին «աւելցուքով», այլ հարկ է մեծ ճիգ ընել եւ Ազգային գիտակցութեամբ կարեւոր զոհողութիւններ կատարել, ինչպէս աւելի քան 100 տարի առաջ ըրած են Ֆրանսացիները, իրենց հայրենիքը Պիսմարքի զինուորներէն ձերբազատելու համար:

Հարցուեցաւ, թէ ինչ ձեռնարկներ կատարուած են հանրածանօթ եւ բարեգործ ազգայիններէ օժանդակութիւն ստանալու ուղղութեամբ: Պ. Դատաւորեան նըշեց, թէ որքան ալ գնահատելի ըլլայ այս կարգի ազգայիններու մասնակցութիւնը, պէտք է, որ նախ հայ զանգուածները շարժման անցնին, որպէսզի ալ աւելի ներշնչեն ու ոգեւորեն մեր բարերարները: Իսկ Պ. Մարսըլրու աւելցուց, թէ փափաքելի է որ համայն Հայութիւնը իր մասնակցութիւնը բերէ այս մեծ գործին եւ Ս. Ղազարի փրկութիւնը մէկ, կամ քանի մը բարերարի մենաշնորհը չդառնայ: Նաեւ փափաքելի է որ պատմութեան մէջ ալ արձանագրուի որ համաժողովրդական ճիգերու եւ զոհողութիւններու գնով ապահովուած է մեր մշակութային այս հաստատութեան յարատեւութիւնը:

Շնորհիւ Պ. Դատաւորեանի պատշաճ խօսքերուն եւ ստեղծած ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտին, եղան ինքնաբուխ նուէրներ, և հակառակ ներկաներու փոքր թիւին, գումարը հասաւ շուրջ 150 հազար Ֆրանքի: Պ. Դատաւորեան յայտնեց որ այս սկիզբ մըն էր միայն եւ աշխատանքը պիտի շարունակուի եւ Ֆրանսայի Հայութիւնը նման ձեռնարկներով պիտի գերազանցէ այս գումարը, քանի որ հոծ թիւ մը չունի Վալ տ'Ուազի Հայութիւնը:

Վերջաւորութեան ան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներու եւ նուիրատու ազգայիններու. իսկ Պ. Ճագմատարեան յոյս յայտնեց, որ այլ շրջաններու Հայութիւնն ալ հետեւելով այս օրինակին կը կազմեն իրենց յանձնախումբերը եւ կը լծուին այս ազգօգուտ գործին:

Հանդիպումը վերջ գտաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ, եւ հիւրերը ձեռնարկի յաջողութեամբ ոգեւորուած, թերեւս չնկատեցին, թէ միաժամանակ որքան բարձրորակ ընթրիքով մը հիւրասիրուեցան այդ գիշեր:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Մարտ 8-ին եւ 9-ին, տօնուած է Յակոբ Կարապենցի յոբելեանը: Մարտ 8-ին, Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, 200 հոգիի ներկայութեամբ տեղի ունեցած է գրական ցերեկոյթ մը: Անջատ զեկուցումներով հանդէս եկած են Նուպար Ակիշեան, Արմէն Տօնոյեան, Խորէն Արամունի եւ Օշին Քէշիշեան: Ասուլիսը համադրած է Տիկին Իօժէնի Պետրոսեան: Հուսկ՝ խօսք առած է յոբելեարը:

Յաջորդ օրը, Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի մէջ նշուած է յոբելեանը, որուն ներկայ եղած են 800 հոգի: Հանդիսավարը՝ Սեպուհ Յովհաննիսեան, տուած է Յակոբ Կարապենցի կենսագրականը: Հանդէս եկած է Համազգայինի «Անոյշ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հովիկ Գասպարեանի: Բանախօսած է Մինաս Թէօլէօլեան ներկայացնելով Յակոբ Կարապենցի գրական հինգ գործերուն հիմնական եւ էական յատկանիշները: Իրանահայ Միութեան թատերախումբը ներկայացուցած է «Միջնարարը 17 րոպէում» (համադրուած Կարապենցի «Միջնարար» երկէն) թատերախաղը, բեմադրութեամբ Գէորգ Նուպարեանի: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է յոբելեարը:

×

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Մարտ 10-ին, վախճանած է Ասատուր Վրդ. Ճիլօզեան: Ծնած էր 1922-ին՝ Գարգինդ: Նախակրթութիւնը ստացած է Արամեան - Ունճեան վարժարանը, զոր 1935-ին աւարտելէ ետք՝ մինչեւ 1968 զբաղած է կօշկակարութեամբ: 1953-ին ամուսնացած է եւ ունեցած մանչ զաւակ մը: 1962-ին կորսնցուցած է իր կինը: 1967-ին դիմած է Պատրիարքարան որպէս թեկնածու կուսակրօն քահանայութեան: 1969-ին Շընորհք Պատրիարք կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրէ զինք, իսկ 1974-ին ալ անոր կը շնորհէ վարդապետական տիտղոս: Ասատուր Վրդ. եղած է անդամ կրօնական ժողովի, շրջան մըն ալ հովիւ Կղզիներու: 1981-ին հրաժարած է հովուութենէ, առողջական պատճառներով:

×

ՏՈՐՎԱԼԻ Հիլթըն պանդոկին մէջ, Փետրուար 15-ին, տեղի ունեցած է Քանատայի հայ առեւտրականներու խորհուրդի անդրանիկ հանդիպումը, որուն ներկայ եղած են 250 հոգի: Հանդիսավարը՝ Վահան Տէր - Ասատուրեան, բանալով հաւաքոյթը, նշած է թէ առիթ մը կը ստեղծուի կազմակերպութեան անդամները իրարու ծանօթացնելու: Խորհուրդին ատենապետը՝ Մկօ Մալխասեան, խօսք առնելով ըսած է. «Այս մարմինը ամէն ճիգ ի գործ դնելով իրարու պիտի մօտեցնէ նախ Քանատայի մէջ ապրող առեւտրական ասպարէզի Հայերը, ապա Սփիւռքի տարածքին, կազմակերպուած միջազգային առեւտրական ուժի մը խարիսխները զետեղելու համար: Մեր նըպատակն է Խորհուրդի միջոցաւ Հայերուն հարկ եղած առիթներն ու կարելիութիւնները ընծայել, որ անոնք անհրաժեշտ յարաբերութիւնները ստեղծելով իրենց տնտեսութիւնը զօրացնեն եւ դրամը պահելու փոխարէն առաւելագոյն չափով շահարկեն զայն»:

ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԱՂԲԻՒՐ - ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 17-ին, Շաբաթ օր, Գեղարդի հնամեայ վանքի նոր պարտէզին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Տարօն աշխարհի յիշատակին նուիրուած աղբիւր - յուշարձանի մը բացումը:

Օրհնութեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. ներկայութեամբ հայրենի եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայէն եկած հայրենակիցներու եւ զանազան ուխտաւորներու: Այս արարողութեան ներկայ պիտի գտնուի նաեւ Փարիզի առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս Նագդաշեան:

Աղբիւր - Յուշարձանը յղկուած պազալդ քարէ, չորս մեթր բարձրութեամբ եւ 2 մեթր լայնքով, չորս պատերով քառակուսի կառոյց մըն է, որ ունի երեք մըշտահոս աղբիւրներ, դիմացի լեռնէն բերուած սառնորակ ջուրով:

Կեդրոնական մեծ աղբիւրին վրայ քանդակուած է Տարօնի Արծիւը եւ փորագրըւած Մամիկոնեան ուխտը:

«Քաջութեամբ մեռցուք ի վերայ Աշխարհիս մեր եւ ի վերայ Ազգիս մեր, եւ մի տեսցէ աչք մեր կոխան ոտից պղծալից լեալ զսրբարանս մեր...»:

Միւս պատերուն վրայ.

«Յանմոռաց յիշատակ Հայոց Տարօն Աշխարհի փառապանծ անցելոյն»:

Ետեւի կողմը կայ երկաթէ բանուած դուռ մը որուն վրայ գեղարդ մը ագուցուած է:

Աղբիւր - Յուշարձանի կառոյցը գործն է Էջմիածնի ճարտարապետներու հոյլէն ճարտարապետ Բ. Արզումանեանի: Իսկ կառուցման գաղափարը յղացած էր փարիզաբնակ մշեցի Մարտիկ Տակառեան ստանձնելով շինութեան բոլոր ծախքերը:

Այս առթիւ անշուշտ անհրաժեշտ է յիշել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի բարոյական օժանդակութիւնն ու բարեացակամութիւնը որուն շնորհիւ կարելի եղած է ծրագրին իրագործումը:

ՏԱՐՕՆՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՈՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Գիւղում այդ հարցի պատասխանը ես փնտռում էի Տէրեանի գրքերում: Այդ տարի իմ առաջին անպատասխան սէրը՝ վրացերէնի ուսուցչուհի Նոնա Կոպտոնաշվիլին ամուսնացաւ Թիֆլիսեցի մի ինժեների հետ, եւ մեր գիւղից գնաց: Նրան փոխարինեց շրջկենտրոնից եկած մի երիտասարդ տղայ, որը վրացերէն վատ գիտէր, բայց հրաշալի էր խօսում Հայոց պատմութիւնից: Եւ նա մի անգամ ասաց, որ մեր ժողովրդի դժբախտութեան պատճառը՝ առաջինը քրիստոնէութիւն ընդունելն էր:

- Քրիստոնէութիւնը մեր տունը քանդեց, - ասում էր նա, - մենք մեր հաւատի զոհը դարձանք:

Նման կարծիք ես աւելի ուշ էլ լսեցի, երբ արդէն ուսանող էի, եւ համալսարանի առաջին յարկի պուֆետում օրական ութ - տասը բաժակ սուրճ խմելով, սովածի վիճում էինք, հերքում ու հաստատում հայ եւ օտար երեւելի մարդկանց մտքերը: Յիշում եմ, այն ժամանակ ընդդիմանալով այդ կարծիքին, ես վկայակոչեցի Քսենոփոնի «Անաբասիս»ը, որտեղ պատմում է, թէ Հայերս ինչքան բարեկամաբար ընդունեցինք մեր երկիրը մտած օտար զօրքը, երբ ուրիշները իրենց հողերից քշել էին նրանց: Այն ժամանակ, հասկանալի է, մենք դեռ քրիստոնեաներ չէինք, բայց կերակրեցինք օտար զօրքը, մեր տղային էլ դրեցինք հետները, որ ուղեկցի, ճանապարհ ցոյց տայ, իսկ նրանք, որպէս երախտագիտութիւն, առեւանգեցին մեր տղային, տարան իրենց հետ: Ինչո՞ւ այդքան բարի ու միամիտ եղանք, չէ որ Քրիստոս դեռ մեզ չէր ասել՝ քո անձիդ պէս սիրիր օտարին: Գուցէ բարին, խաղաղասիրութիւնը, չասպատակելը, մեր գենի, տեսակի մէջ է, գուցէ այդ էր պատճառը, որ Քրիստոսի ուսմունքը անմիջապէս մօտ ու հարազատ ընդունեցինք, եւ գուցէ, Քրիստոսից առաջ մենք վաղուց արդէն քրիստոնեաներ էինք, միայն թէ անունն էր ուրիշ՝ Նայիրականութիւն...:

Ոչ ծաղրածու զուարճաբեր, ոչ
խօսքերի վարժ վարպետ -
Կոչուած ես դու վերին կամքով որպէս
պայծառ մի ասպետ:

Դու մարգարէ պիտի լինես,
խաչակիր եւ մարտիրոս,
Խարոյկ ու խաչ պիտի ելնես - ոչ իբր
ստրուկ, այլ հերոս...

Տէրեանն էլ այդ է ասում:

Հին աշխարհի միակ արդար մարդ Նոյը իջաւ մեր հողի վրայ: Առաջինը մեր հողի վրայ օրինականացուեց Քրիստոսի ուսմունքը: Մեծագիտակ լեզուաբանները բերում, մեր հողի վրայ են տեղաւորում հնդեւրոպական լեզուի բոյնը: Առաջին անգամ այդտեղ է մարդը հողի անթափանց խաւարից դուրս հանել շողշողուն մետաղը: Եւ երջանիկ, աշխարհի ոչ մի կողմում չէ գտնուի այլ հողակտոր, որի հայաստանաչափ տարածութեան վրայ ասածուն ուղղուած այնքան շատ տաճարներ, մեհեաններ ու կոթողներ լինեն կառուցուած...: Այսքան շատ ունենալը չէ՞ արդեօք պատճառը, որ մեզ շարունակ հալածել են, աւերել, պահել ու թալանել, ուզեցել են մի բան փախցնել, ուզեցել են մեզ խառնել իրենց վայրի ցեղերին: Մեզ ասպատակել են անգամ քրիստոնեայ երկրները, իսկ այլադաւանները ուզեցել են ոչնչացնել: Նայիրական մեր հաւատը անհասկանալի էր, մեր տեսակի բարոյական կերպը՝ առեղծուած, եւ որովհետեւ անհասկանալի էր, վախեցնում, անհանգստացնում էր նրանց: Ուզում էին բացայայտել մեր էութեան գաղտնիքը, ուզում էին իմանալ ինչի՞ վրայ էր մեր յոյսը, երբ մի բուռ մարդկանցով նահատակութեան էինք գնում Տղմուտ գետի ափին, երբ օտարի սրի դէմ անպաշտպան էր մեր հոգին, ինչպէս անպարիսպ քաղաք: Որքի մեր հեզութիւնն ու արքայական վեհանձնութիւնը, անբացատրելի ու յաւիտեան օտար պիտի մնային նրանց, ինչպէս,

Քեզ կը մնայ միշտ օտար,
Նայիրական իմ հոգին
Եւ թախիծն այս անդադար,
Եւ տրտունջը հին:

Կարծես Աստծոյ գործերի ասպարէզ էր այս հողը: Ֆրանսիայի պրեզիդենտը Մոսկուայում, սովետական հեռուստատեսութեամբ ունեցած ելոյթում հպարտութեամբ ասում էր, որ իր երկիրը այսօր պայքարում է ոչ միայն ժողովուրդների խաղաղ կեանքի համար, այլեւ պաշտպանում է խղճի ազատութիւնը: Խեղճ Եղիշէ պատմիչ. 1500 տարի առաջ Պարսիկներից հաւատի ու խղճի ազատութիւն էիր պահանջում. ո՞վ պիտի հասկանար ի՞նչ է խղճի ազատութիւնը, երբ քաղաքակիրթ երկրները միայն հիմա են սկսել մտածել այդ մասին:

(Շար. 14)

Պ. Գալուստ Մինասեան,
Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Խոսրով Տոլմաճեան
եւ աղջիկը,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Բարսեղեան)

մահը, որ պատահեցաւ, Ուրբաթ, Մարտ 21-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Մարտ 26, ժամը 15·45-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի Գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՌԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց ներոջ եւ կնքամօր՝ Տիկին Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ, Տիկին Արմենուհի Մինասեան եւ զաւակները հազար ֆրանք կը նուիրեն փոխան ծաղիկի Մխիթարեաններու ֆոնտին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արամ Հայկազի թարմ յիշատակին Պ. Մկրտիչ Գազանճեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ծնունդի ճրագալոյցին եկեղեցւոյ պայծառութեան եղած նուէրները. - Տիկին Մարիամ Պոլոեան 100, Տիգրան Տէօքմէճեան 100, Այրի Տիկին Մելքոնեան 100, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Նալպանտեան 100, Օր. Տրնիզ Համբարձումեան 200, Յակոբ Աւետիքեան 100, Տելեմաք Զորուրեան 25, Գաբրիէլին Հէքիմեան 100, Տէր եւ Տիկին Նորայր Իշճեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաշճեան 100 Ֆ.: Այրի Տիկին Մելքոնեան Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին 200, Օր. Տրնիզ Համբարձումեան Տիալոկ ատիոյին 200 Ֆ., Միշէլ Մեսրոպեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պաղտասարեան 1000 Ֆ., Կարապետեան Գրիգոր 100, Օր. Լուսին Կարապետեան 100, Այրի Տիկին Նուրիճա Աւետիսեան 100, Տիկին Անժէլ Զիլինկիրեան 100, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սանտրըեան 100, Մարտիրոս Նորիկեան եւ զաւակները 100, Սարգիս Համասեան 200, Այրի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեան 100, Ճարաեան ընտանիք 200 Հայ Մշակոյթի Տան, Ծարուկեան ընտանիք 100, Ութուզեան ընտանիք 200 Հայ Մշակոյթի Տան, Աստուր Ճրնճեան ընտանիք 100, Ռոլան Սըրապեան եւ Մառլէն Սարոլեան 300 Ֆ.: Ամիրխանեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 500 Ֆ., 500 Հայ Մշակոյթի Տան, 500 Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, 500 Պօմոնի Կապոյտ Խաչին, 500 Գուսան երգչախումբին, 500 «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 150 Ֆ., 150 Հայ Մշակոյթի Տան, 150 «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 100 Ֆ., 100 Հայ Մշակոյթի Տան, Տիկին Ազատուհի Տիրատուրեան 100 Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, Տէր և Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 100 եւ 100 Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Սանթուրեան 100, Տիկին Ունճեան եւ իր աղջիկը 100 Ֆ., Աստղիկ Տէրտէրեան եւ Ազատուհի 100 Ֆ. Հայ Մշակոյթի Տան, Գուսան երգչախումբ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, 100 Ֆ. «Աշխարհ»ին, Այրի Տիկին Ագնիւ Թէլէր 100 Ֆ. Մայր Եկեղեցւոյ, 100 Ֆ. Պօմոնի Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փափազեան 100 Ֆ. Գուսան երգչախումբին, Տիկին Արշալոյս Ղազարեան 100 Ֆ. Գուսան երգչախումբին, Օր. Տորումեան 50 Ֆ. Գուսան երգչախումբին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատըւութիւնները. - Տիկին Աղաւնի Պարոնեան իր ամուսնոյն՝ Սիրուն Պարոնեանի մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ՝ 300 Ֆ., Պ. Աստուր Վարդանեան 350 Ֆ. Տիկին Պըլանչատուրեան 50 Ֆ.:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի.- Ժամերգութիւն 8, կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց.- Պատարագ ժամը 10-ին, ոտնլուայ ժամը 16, խաւարում՝ 19·30:

Ուրբաթ. - Յիշատակ է Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. - Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ 16, Խաւարում՝ 19·30:

Ուրբաթ. - Ժամերգութիւն եւ Թաղում՝ 17-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10·45, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 16·30 :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ 10, Ոտնլուայ՝ 16·30, Խաւարում՝ 19 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 16, Կարգ չարչարանաց՝ 19·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 16·30, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17·30 :

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16·30, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 12, Ոտնլուայ 18, Խաւարում՝ 20·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ 10:

Կը պատարագէ՝
ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 17·30, Խաւարում՝ 20·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՊՈՒԼՎ. ՕՍՍՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի. - Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը 9, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Չորեքշաբթի. - Փոքրիկներու Հաղորդութիւն՝ 9 :

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17·30 :

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Չորեքշաբթի. - Պատարագ եւ փոքրիկներու հաղորդութիւն՝ 10 :

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18·30 :

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՓՌԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիրամօր՝ Արաքսի Նազգաշեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Շըրնորհօքեան 500 կը նուիրեն Դպրոցասէր Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատավարձքէն զատ, կը տրուին բնակարան և յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -
43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը ամառնային իր կայանին համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:
2.- Շրջուն Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:
3.- Վկայեալ վարիչներ:
4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել առրեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան:

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBA
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ARMENIE 1986

Tous nos départs sont effectués jusqu'à Moscou sur les vols réguliers d'AIR FRANCE et nos groupes sont encadrés par des accompagnateurs qualifiés et dévoués.

Au départ de Paris et de Lyon		Au départ de Marseille	
DEPART	RETOUR	DEPART	RETOUR
18 AVRIL	02 MAI	19 AVRIL	02 MAI
08 MAI	19 MAI	10 MAI	23 MAI
23 MAI	06 JUIN	07 JUIN	20 JUIN
27 JUIN	11 JUILLET	28 JUIN	11 JUILLET
11 JUILLET	25 JUILLET	12 JUILLET	25 JUILLET
01 AOUT	15 AOUT	02 AOUT	15 AOUT
15 AOUT	29 AOUT	16 AOUT	29 AOUT
29 AOUT	12 SEPTEMBRE	30 AOUT	12 SEPTEMBRE
12 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE	13 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE
03 OCTOBRE	17 OCTOBRE	04 OCTOBRE	17 OCTOBRE
07 NOVEMBRE	21 NOVEMBRE	27 DECEMBRE	09 JANVIER 87
26 DECEMBRE	09 JANVIER 87		

— Nous sommes en mesure d'organiser vos voyages individuels avec avion, hôtel, accueil et transfert pour un séjour maximum de 15 jours.

— Tarif aérien très avantageux sur les dates de nos groupes ou en individuel de 1 à 4 semaines, pour tout détenteur d'un visa d'invitation (certificat d'hébergement).

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
SOUS LE PATRONAGE DES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
VOYAGE EN ARMENIE
du 18 Avril au 02 Mai
POUR LA COMMEMORATION DU CENTENAIRE DU LYCEE GUETRONAGAN
A EREVAN

Lic. A. 1037

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOCA TOURS
10, ave. du Prado
13006 MARSEILLE
Tél. 91 - 37 - 58 - 58

AIR FRANCE · Intourist · AEROFLOT

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
26,
MERCREDI
26 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.190 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.190

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇՈՒԼԹԶԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԹՈՒՐՔ-ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շուլցի այցելութիւնը Թուրքիա վերջ գտաւ եւ Երեքշաբթի օրուան լուրերու համաձայն, Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին նախարարը ձեռքերը պարապ կը վերադառնար, թերեւս անոր համար որ ձեռքերը պարապ ալ եկած էր: Արդարեւ Թուրքերը շատ պնդած են գլխաւորաբար առեւտրական յարաբերութեանց վրայ եւ ասիկա՝ ոչ միայն Պոլսոյ գործի մեծ մարդիկը, այլեւ Էօզալ, որու ամբողջ ծիգը եղած է կեդրոնանալ այդ հարցի վրայ:

Ճաշի մը ընթացքին է, Պոլիս, որ Շուլց այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ ծուղակ մը ինկած է: «Ձիս հոս համով ճաշի մը բերած էին, ըսած է, փոխանակ ատոր գլուխս ուտեցուցին»: Սապանճը, որ Թրքական ճարտարարուեստի մեծերէն է եւ նախագահը համապատասխան միութեան ըսած է որ Միացեալ-Նահանգները ոչ թէ օգնութիւն պէտք է ընեն Թուրքիոյ, այլ՝ դիւրացնեն անոր արտածումը: «Եթէ կարենանք աւելի արտածել, կ'ըսէ Սապանճը, ոչ ձեր զինուորական, ոչ ալ տնտեսական օժանդակութեան պէտք ունինք եւ դեռ մեր պարտքերն ալ, օրին կրնանք վճարել»: Շուլց շատ դժգոհ մնացած է այս ճաշին բռնած ընթացքէն, չեշտած է թէ Միացեալ-Նահանգները առաւել-լագոյն առաջարկը զոր ըրած են՝ Թուրքիոյ եղած է: Բայց Սապանճը գոհ չէ, կ'առարկէ որ Թուրքիոյ արեւմտեան միւս դաշնակիցներն ալ սահմանափակումներ ըրած են Թուրքիայէն հիւսուածեղէնի ներածման համար:

Այս ամբողջին հետեւանքն այն եղած է, ըստ «Ճուշհիէթ-Փրէս»ի, որ Շուլց Թուրքիայէն կը մեկնի առանց նոր համաձայնութեան մը, տնտեսական եւ պաշտպանութեան գործակցութեան համար: Շուլցի յոյսերն ալ ի դերեւ ելեր են, ինչ կը վերաբերի զինուորական կայաններու իրաւունքներու համաձայնութեան շուտափոյթ նորոգման մը, Անգարա պնդելով որ ատիկա կախում ունի ամերիկեան առեւտրական զիջումներէ:

Ըստ երեւոյթին Թուրքեւամերիկեան աւանդական սիրաբանութիւնը պաղ շրջան մը կը թեւակոխէ, բայց հաւանաբար «մտահոգուելու» հարկ չկայ, նոր մեղրալուսիններ կ'ըլլան, երբ Ուաշինկթըն «խօսք հասկնայ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԻԱԿԱՆ ձայնասփիւռը ամբողջ գիշերը - Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի - հրաւիրած է ամբողջ արաբ ժողովուրդը ոտքի ելլելու, պայքարելու համար ամերիկեան ծաւալապաշտութեան դէմ: Սիրթի ծոցին մէջ է, որ ի պատասխան լիբիական (խորհրդային) հրթիռներու յարձակման ամերիկեան նաւատորմին դէմ, ամերիկեան օդուժը լիբիական նաւ մը ընկղմած է եւ յարձակած հրթիռներու վրայ: Ուաշինկթըն կը հերքէ լիբիական լուրը, ըստ որուն երեք ամերիկեան օդանաւ վար առնուած են:

ՍԱԼՒՐԴՈՐԻ շրջանը նոր բախումներ տեղի ունեցած են Թրքական ապահովութեան ուժերու եւ Քիւրտերու միջեւ: Ըստ Թրքական աղբիւրներու խսկ, 11 մեռեալ կայ, որոնց մէջ՝ 3 զինուոր եւ պահակներ:

ԹՈՔԻՈՅԻ մէջ, յարձակումներ եղած են ամերիկեան դեսպանատան եւ կայսերական պալատին դէմ: Զոհ չկայ, բայց նիւթական վնասները՝ մեծ են:

ՄՈՆՈՐԻ, Կրթական նոր Նախարարը յայտարարեց թէ նոր բարեփոխումներ պիտի չփորձէ, այլ գոհանայ գործադրելով Շըվէնըմանի ծրագիրը: Յիշեցուց որ միայն նախնական ուսմանց վկայական մը ունի, որպէսզի, ըսաւ՝ ուրիշները չյիշեցնեն...:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ֆրանսացի պատանդներու հարցը անելի մէջ չէ, ըստ Շէյխ Ֆատլալահի, որ ըսած է նաեւ. - «Մէկէ աւելի բաց դուռ կայ»: Շէյխը, որ Հէզպոլլայի «հոգեւոր առաջնորդն» է, հարցազրոյց մը տուած էր Փարիզ լոյս տեսնող արաբական շաբաթաթերթ՝ Ալ - Մոսթաքպալի: Ան դեռ կ'ըսէ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը, սկիզբէն, կացութեան սխալ գնահատում ըրած է: «Առեւանգում եւ հակառեւանգում կայ, կ'ըսէ: Ուրիշ միջոց չկար Փարիզի բանտարկեալներուն ազատ արձակումին համար»:

ԻՏԱԼԻՈՅ խարդախուած գինին ամէն օր նոր զոհեր կը խլէ: Օտոռէ ընկերութեան գինի կը հայթայթէին երկու գինեգործ, հայր ու տղայ, բաւական ալքոլ մէթիլիք խառնելէ ետք գինիին: Ըստ Իտալական օրէնքին, կրնան մինչեւ 0,9% խառնել, մինչ քննութիւնները 6% մէջ-տեղ հանած են: Ցարդ ութ մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ հիւանդներ: Վախ կայ նաեւ որ Ֆրանսա եւ Գերմանիա զոհեր ըլլան, որովհետեւ գինին արտածուած է: «Պառպեռան որ կը սպաննէ»ի շուրջ ամէն կողմ քննութիւն բացուած է, բայց օտար երկիրներու համար Իտալական բոլոր գինիները խնդրոյ առարկայ են, տարբերութիւն դնող չկայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՑՈՒՍԱԼԻ ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

Խորհրդային 49-րդ ախոյենութեան մրցաշարքի երկրորդ հանդրուանին «Արարատ», Մարտ 9-ին, իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Ալմա Աթայի «Կայրաթ»ը, որու կը յաղթէր 1 - 0 արդիւնքով: Ասիկա խորհրդային ախոյենութիւններու մէջ «Արարատ»ի 100-րդ յաղթանակն էր: Կոլը նշանակած է Ռոբեր Գալստեան, դառնալով ընթացիկ ախոյենութեան «Արարատ»ի անդրանիկ կոլի հեղինակը: Ի դէպ, Ռոբեր Գալստեան 1980-ին ալ՝ «Կուբան»ի դէմ խաղի ընթացքին, դարձած էր մրցաշարքի առաջին կոլի հեղինակը:

Մարտ 9-ի «Արարատ» - «Կայրաթ» հանդիպումին Երեւանցիները կարելիութիւն ունեցած են աւելի մեծ հաշիւով յաղթանակ մը ձեռք ձգելու, սակայն, 8-րդ վայրկեանին խսկ Ռոբեր Գալստեանի նշանակած կոլէն ետք, անոնք միապաղաղ, դանդաղ եւ անհետաքրքրական խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են: «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի մարզական թղթակիցը «տժգոյն» եւ «անհետաքրքիր» որակած է խաղը, իսկ համամիութենական մարզական կոմիտէի ներկայացուցիչ մը դիտել տուած է, թէ նման մակարդակով «Արարատ» դժուար թէ կարենայ դիմանալ ախոյենութեան մարաթոնին...

Մարտ 14-ին, «Արարատ» կը հիւրընկալուէր Կիեւի «Դինամօ»ի կողմէ: Նախ քան այս հանդիպումը, Երեւանցիներն ու Կիեւցիները 50 անգամ խաղացած էին իրարու դէմ եւ 31 անգամ յաղթական հանդիսացած էին Կիեւցիները, 13 խաղ վերջ գտած էր հաւասար արդիւնքով իսկ 6 անգամ յաղթած էին Երեւանցիները: Հարկ է յիշել, որ վերջին տարիները «Արարատ» ծանր պարտութիւններով կը վերադառնար Կիեւէն. անցեալ տարի Երեւանցիները 4 - 0 արդիւնքով (Նոյեմբեր 3) պարտութիւն մը կրելով վերադարձած էին տուն:

Արդ, 51-րդ այս հանդիպումը եւս չշեղեցաւ աւանդութենէն եւ Կիեւցիները դարձեալ յաղթեցին «Արարատ»ի 2 - 0 արդիւնքով: Մխիթարութիւնն այն է, որ փոքր հաշուով տեղի ունեցած է «Արարատ»ի պարտութիւնը:

Խաղը տեղի ունեցած է պայքարի բուռն մթնոլորտի մը մէջ: Կիեւցիներու համար յաղթանակը դիւրին չէ եղած ձեռք ձգել: «Արարատ»ի տղաքը համարձակ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են: Մանաւանդ երկրորդ կիսախաղին, շնորհիւ միջնապահներու աշխատանքին, Երեւանցիները հրցած են ձեռնարկել կարգ մը սուր գրոհներու, ծանր կացութեան մատնելով մրցակիցները, սակայն հարուածները դիպուկ չըլլալով անոնք չեն կրցած արդիւնաւորել իրենց յարձակումները: Յիշատակելի է Ռոբեր Գալստեանի հնարամիտ մէկ հարուածը, որ բախած է Կիեւցիներու բերդի ձողին:

Այսուհանդերձ, Կիեւցիներու առաւելութիւնը աւելի զգալի ըլլալով, անոնք ապահոված են իրենց ակնկալելի յաղթանակը: Խաղի 9-րդ վայրկեանին Տեմիաննենկօ, ճեղքելով «Արարատ»ի ձախ թեւի պաշտպանութիւնը, ճշգրիտ փոխանցում մը կատարած է Բելանովի, որ գնդակը մխրճած է Երեւանցիներու բերդին մէջ: Երկրորդ կոլը նշանակած է Եարեմչուկ 66-րդ վայրկեանին: Թէեւ Կիեւցիները այնուհետեւ երկու - երեք կարելիութիւններ եւս ունեցած են կոլ նշանակելու, սակայն «Արարատ»ի յետսապահներն ու բերդապահը յաջողած են չէզոքացնել մրցակիցներու գործողութիւնները:

Մարտ 23-ին, «Արարատ» կը հիւրընկալուէր Մինսկի «Դինամօ»ի կողմէ. խումբ մը՝ որ անցեալ տարի ախոյենութիւնը աւարտած էր առաջին հնգեակին մէջ: Հանդիպումի ընթացքին ոչ մէկ կոլ արձանագրուած է եւ կողմերը հեռացած են դաշտէն մէկական կէտ շահելով:

Ներկայիս, չորս խաղերէ ետք «Արարատ» կը գրաւէ 11-րդ տեղը, սակայն նկատի առած այն՝ որ իրեն պէս չորս այլ խումբեր ալ ունին չորսական կէտեր, տակաւին կանուխ է ենթադրութիւններ ընել եւ դատել: Յետագայ քանի մը հանդիպումները կրնան աւելի յստակացնել պատկերը, մանաւանդ որ Երեւանցիներու յաջորդ երկու խաղերը տեղի կ'ունենան իրենց իսկ դաշտին վրայ, Մարտ 30-ին՝ «Ժալգիրիս»ի, իսկ Ապրիլ 6-ին՝ «Զէնիթ»ի դէմ:

Մաղթենք որ յստակացումը ըլլայ յօգուտ «Արարատ»ի:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—×—

Ծաղկազարդի Կիրակին նպաստաւոր չեղաւ Ռոն - Ալփի շրջանի հայանուն ակումբներուն համար:

Ի հաշիւ պատուոյ դասակարգի ախոյեանութեան, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին, իր իսկ դաշտին վրայ, անակնկալօրէն պարտուեցաւ (2 - 1) Ֆէյզէնէ՝ որ անկումի սպառնալիքի տակ կը գտնուի:

Վալանսի պարտութիւնը, Կրընոպլի մէջ, «Նոր - Գափ»ի առջեւ, անակնկալ մը չէր, բայց ինչ որ կը զարմացնէ, վերջնական արդիւնքն է (4 - 0): Շատ մեծ անյաջողութիւն մը որ, մօտիկ ապագայի համար, կը վտանգէ Վալանսի, մրցակցութեան առաջին օրէն իսկ ձեռք ձգած, առաջատարի դիրքը: Նոր - Գափ, Ֆրանսական զօրաւոր խումբ մը Կրընոպլի մէկ արուարձանին մէջ, յաւակնութիւնը կրնայ ունենալ ախոյեան դառնալու:

Վիէն որ կ'այցելէր իր խմբակին առաջատարին, Փոն - Շարայի, պարտուած է 2 - 0-ով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստին հաւասար մնացած է (0 - 0) Ժվէյլ - Լիոնի հետ:

Փարիզի շրջանին մէջ Իսիի Հայ Մարզականը յաղթած է Անթոնիի (1 - 0): Լաւ արդիւնք մը:

Վ. Մ.

ԳԻՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Գիրքի 6րդ ցուցահանդէսը բացուեցաւ Փարիզի Կրան - Փալէի մէջ, Մարտ 20-ին եւ կը փակուի Մարտ 26-ին: Այս առիթով, քանի մը թիւեր ընդհանուր պատկեր մը կուտան հրատարակչականներու մասին:

Ֆրանսայի մէջ 685 հրատարակիչներ կան, որոնք կանոնաւոր արտադրութիւն մը ունին եւ որոնց գործերը կը տարածուին գրախանութներու միջոցաւ: Աւելի լայն ըմբռնումով, հրատարակիչներու թիւը 2000-ի կը հասնի: Ֆրանսացի եւ Ֆրանսագիր 1250 հրատարակիչ կը մասնակցին ցուցահանդէսին: Ֆրանսայի մէջ, հրատարակչութիւնը 13.148 հոգի կ'աշխատցնէ: 1985-ին 60 վէպ լոյս տեսած են, առաջին անգամ ըլլալով: 1984ին հրատարակութիւններու 41, 8%-ը նորութիւններ էին, գրպանի ծաւալը հրատարակուած տիտղոսներու 19, 8%-ը կը կազմէ եւ 860 միլիոն Ֆրանքի առուծախ, որու ընդհանուր գումարն է 8.909 միլիոն Ֆրանք: Ընդհանուր գրականութեան ամէնէն հին հրատարակչականն է՝ Սթոք, հիմնուած 1708-ին: Իր հիմնադրութենէն ի վեր 2096 հեղինակ տեսնուած են «Աստոֆրոֆ» յայտագրին:

1985-ին ամէնէն սուղ ծախուած գիրքն է Կիւթէնպէրկի Աստուածաշունչը՝ (Ֆաքսիմիլիէ) 34.500 Ֆրանք:

Ամէնէն թարգմանուած Ֆրանսացի հեղինակներն են. - Ժիւլ Վեռն (230 թարգմանութիւն), Ռընէ Կոսինի (89), Ալեքսանտր Տիւմա (78), Շառլ Փէրօ (56), Ժ. Փ. Սարթր (50), Մոլիէռ (42), Ֆրանսուազ Սական (37), Ժերար տը Վիլիէ (37):

ՄԵՐ ՍԻՐԵԼԻ ԱՃԷՄԵԱՆԸ

ԱՆՏՈՆԻՆԱ ՄԱՀԱՐԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Աճէմեանի հետ ամէն մի հանդիպում հրճուանքով էր լցնում Գուրգէնի սիրտը: Բայց մի անգամ հակառակը եղաւ:

Կարծեմ 1960 թուին էր: Մոսկուայում երեքով էինք՝ երկու Գուրգէնը եւ ես: Գնացել էինք ժողովրդական տնտեսութեան ցուցահանդէս: Տեսնենք՝ դիմացից գալիս է Վարդան Աճէմեանը՝ ուսանող - ուսանողուհիների ուրախ խմբով շըրջապատուած: Մեր Թանկագին Վարդանը կարծես ջահելացել էր, շողում էր ուրախութիւնից: Ուսանողուհիներից ամէն մէկն ուզում էր աւելի մօտ լինել իր փրոֆէսէօրին: Նա ինչ - որ բան էր պատմում, եւ բոլորն ուրախ քրքջում էին՝ հի՜ - հի՜ - հի՜, հա՜ - հա՜ - հա՜: Գուրգէնն ուրախացաւ Վարդանին տեսնելով, բայց, ինչպէս ինձ թուաց, ո՛չ այնքան: Վարդանն առանց Գուրգէնի էլ իրեն լաւ էր զգում: Կանգնեցինք, մի քիչ զրոյց արինք: Վարդանը կարճ կապեց. «Ցէ՜, Գուրգէն, ցէ, կը տեսնուինք»: Գուրգէնը, կարծես, նեղացաւ. «Դէ որ ցէ՝ ցէ՛»: Եւ խանդոտ հայեացքով ուղեկցեց անհունօրէն երջանիկ Վարդանին, մինչեւ որ նա իր խանդավառ խմբով անհետացաւ բազմութեան մէջ:

Գուրգէնը տխրեց: Նրան, ըստ երեւոյթին, բարկացնում էր, որ ոչ միայն Թատրոնն է իրենից խլում Վարդանին, այլեւ ուսանողուհիները: Ծանր հառաչեց եւ ասաց. «Ապրում է մարդը քէֆը տուածին պէս...»: Ես փորձեցի սփոփել. «Դու քեզ Վարդանի հետ մի համեմատիր: Նախ նա քեզնից երիտասարդ է եւ առողջ: Ի՞նչ է պատահել՝ փրոֆէսօրը շրջում է ցուցահանդէսում իր ուսանողների հետ: Ինչո՞ւ ես սրտնեղում»:

«Գիտենք, լա՛ւ գիտենք այդ փրոֆէսէօրներին, - ասաց: - Երեխայ չենք: Ապրում է, ինչպէս քէֆը տալիս է: Եւ որտեղի՞ց նրան այդքան հմայք, որ քաշում է կանանց ու աղջիկներին: Անդիմադրելի հմայք: Դիւային զօրութիւն»:

«Դէ դու էլ ուրախ եղիր, որ քո Վարդանին բոլորը սիրում են», - ասացի:

Գուրգէնը հաստատեց բռնած. «Կարծում ես ուրախ չե՞մ, կարծում ես իսկապէս նախանձո՞ւմ եմ նրան: Նա արժանի է, որ իրեն սիրեն ու յարգեն: Հէնց այնպէս ասացի, դու մի նեղանա ... Ես ո՛ւր, Վարդանն ո՛ւր: Ա՜խ, ա՛խ, որտե՛ղ ես իմ ջահելութիւնս»:

Միեւնոյն է, այդ հանդիպումը փչացրեց Գուրգէնի տրամադրութիւնը: Բայց դա միակ դէպքն էր, առաջինը եւ վերջինը, որ հանդիպումը Վարդանի հետ այդպէս անդրադառնայ Գուրգէնի վրայ:

Ինչքա՜ն - ինչքա՜ն լուսաւոր յուշեր են կապուած Վարդան Նեկիտիչի հետ: Յիշում եմ, երբ ապրում էինք «Ինտուրիստ»ում, շատ յաճախ իջնում էինք ռեստորան եւ այնտեղ նստում ժամերով: Մեզ հետ էր լինում Վարդանը, ինչպէս եւ մեծահամբաւ Հրաչեայ Ներսիսեանը, որին արդէն գտնում էինք այնտեղ, նստած սեղանի առաջ եւ ծխի քուլաներով պարուրուած: Արտիստը ծխում էր ու խըմում ... Միայն Վարդանն էր, որ երբեք չափը չէր անցնի, ամէն ինչ կ'անէր չափի սահմաններում ու երբեք չէր հարբի: Դրա համար ես նրան աւելի էի յարգում: Իսկ երբ գիշերուայ ուշ ժամին ես ու Գուր - գէնը վերադառնում էինք մեր համարը, մեր միջեւ տեղի էր ունենում մօտաւորապէս հետեւեալ տխալոկը:

«Տեսնո՞ւմ ես, Գուրգէն, թէեւ Վարդանը ձեր բոլորից աւելի տաղանդաւոր է, միաժամանակ նորմալ մարդ է ու երբեք չի կորցնում իր մարդկային արժանապատւութիւնը: Օրինակ առէք նրանից: Ասա ինձ, մի՞թէ չի կարելի ե՛ւ տաղանդաւոր, ե՛ւ նորմալ մարդ լինել»:

Գուրգէնը պատասխանում էր.

«Հնարաւոր է, բայց շատ հազուադէպ: Մեր Վարդանը բացառութիւն է: Ինչ որ ճիշդ է՝ ճիշդ է, նա երբեք վայելչութեան սահմանը չէ անցնում ու շատ զուսպ է: Իսկ ընդհանրապէս տաղանդաւոր մարդիկ նորմայի չեն ենթարկւում, այդ պատճառով էլ թւում են աննորմալ: Աճէմեանն ուրիշ է, դրանց շարքին չի պատկանում...»:

Զգիտեմ ինչ նպատակով ինչ - որ «ժիւրի» էր կազմակերպուել՝ Վարդան Աճէմեանի նախագահութեամբ: Զգիտեմ ինչու, ինձ թւում էր, որ այդ չար գործի նախաձեռնողն անզուգելի Լեւոնն էր: Դրա հետ կապուած բոլոր տաղնապներն ու տհաճութիւնները ես թափում էի նրա գլխին, քանի որ համոզուած էի, որ նա է փչացնում բոլորին, շեղում իրենց ճանապարհից: Կրտսերն էր բոլորից, բայց ենթարկւում էր իր ազդեցութեանը: Ինձ թւում էր, թէ այդ կասկածելի «ժիւրի»ն նպատակ ունէր ամուսիններին կորել իրենց տնից, որ նրանք, ազատագրուելով մեր լծից, կարողանային ազատ շունչ քաշել, ժամերով նստել ռեստորանում եւ անվերջ զրուցել ու վիճել Թատրոնի, գրականութեան եւ աստուած գիտի ուրիշ ինչի մասին:

Ի հարկէ, ես ամէն կերպ ընդվզում էի «ժիւրի»ի դէմ, բայց ինձ լսողն ո՞վ էր: Իմ յորդորներն այն ժամանակ ուժ ստացան, երբ «ժիւրի»ի հերթական մի նիստից յետոյ Գուրգէնը հիւանդացաւ: Վարդանն ինձ «մխիթարում» էր այսպիսի խօսքերով. «Դու մի անհանգստանայ, ա՛յ կը տեսնես, Գուրգէնը շուտով ոտքի կը կանգնի եւ ... մեր «նիստ»երը նորից նրա հետ կ'անենք»:

Ես գիտէի, որ նա շատ է սիրում իր տանջահար ու հիւանդ եղբօրը, ու երբ Գուրգէնը պառկած էր հիւանդանոցում՝ գրեթէ ամէն օր այցելում էր նրան: Միակ մարդն էր Վարդանը, որ չափազանց ուշադիր էր Գուրգէնի նկատմամբ ու դըժբախտութեան ժամին երբեք մենակ չէր թողնում նրան: Իսկ ամառները, երբ մենք մեկնում էինք իմ հայրենիքը՝ Լիտուա, հանգստանալու, Աճէմեանից նամակներ էինք ստանում: Ահա դրանցից մէկը, որ ստացանք Պալանգայում (ուր գտնւում էր գրողների ստեղծագործական տունը), Գուրգէնի մահից մէկ տարի առաջ:

«Իմ սիրելի Գուրգէն

Ստացայ քո նամակը, որին վաղուց էի սպասում: Այնքան ուշացրիր, որ նոյնիսկ քո դրէչը չի կարող արդարացում գտնել: Ուրախ եմ, շատ ուրախ, որ ձայնդ լսեցի, եւ դու յիշում ես ինձ: Ուրախ եմ, որ դու կաս: Որ կատակում ես, գրում ես եւ ... որ դու քեզ նման ես:

Մենք, բոլոր Աճէմեաններս ողջ - առողջ ենք: Փա՛ռք Աստուծոյ: Մեզ ուրիշ բան պէտք էլ չի:

Փափագը չկայ այլեւս: Մտադիր ենք նշել նրա 80-ամեայ յոբելեանը: Մեծ արտիստ էր Փափագը եւ գնալով աւելի է մեծանում: Բոլոր մեծերը մահուանից յետոյ աւելի են մեծանում: Մի խօսքով:

Ես, ինչպէս միշտ, ինչպէս քեզ յայտնի է, շատ եմ ծանրաբեռնուած: Իս անիծեալ գլխաւոր ռեժիսորութիւնը քիչ էր, հիմի էլ Լենինականի Թատրոնն աւելցաւ (այդ ժամանակ, համատեղութեան կարգով, Վ. Աճէմեանը նշանակուել էր Լենինականի Թատրոնի գեղարուեստական ղեկավար):

Իմ «Ժպիտներ»ը՝ ընկերական շարժերի գրքոյկը, արդէն լոյս է տեսել: Դու էլ կաս մէջը: Զգիտեմ ամառը որտեղ պիտի անցկացնենք, բայց քեզ միշտ էլ կը գըրեմ, միայն թէ հասցէդ յայտնիր: Ես գիտեմ, որ դու հանգիստ նստողը չես եւ շարունակ աշխատում ես, գրիր ինչի վըրայ ես աշխատում:

Ողջոյններ բոլորից:
Անտոնինային սրտագին բարեւներ:

Քո Վարդան

1960, 6, 2
Երեւան»:

×

Տարիներ եկան ու անցան: Անվերադարձ անցան ոսկեշող օրերը: Վաղուց է, ինչ Գուրգէնը չկայ, և «ժիւրի»ն էլ ցրուել է վաղուց: Վարդանը շատ է փոխուել, ծերացել է կարծես, իսկ իր «համհարզ»ը հիմա «ծանրակշիռ տօքթէօր» եւ արուեստաբան է դարձել: Այն ժամանակից ի վեր շատ բան է փոխուել Երեւանի կեանքում, եւ ամբողջ աշխարհում նոյնպէս:

Գուրգէն Մահարու վախճանուելուց յետոյ էլ մեր Թանկագին Վարդան Նեկիտիչը չմոռացաւ եղբօրն ու նրա ընտանիքը: Յաճախ էր լինում մեր տանը: Կը գար, կը մտնէր Գուրգէնի աշխատասենեակը, տխուր - տրտում կը գնէր այն տեղը, բազմոցի այն անկիւնը, ուր միշտ նըստում էր իր սիրելի Գուրգէնը, անհամբեր սպասում իր գալուն եւ սրտնեղում, երբ ինքը շտապում էր Թատրոն: Կը գար, կը նստէր, կը նայէր չորս կողմը եւ կ'ասէր սրտի ցաւով. «Այո՛ ... այսպէ՛ս ... հիմա ես մնացի մենակ, որբացայ»:

Խորին տրտմութեամբ աչք էր ածում սենեակի բոլոր անկիւնները, կարծես ուզում էր ստուգել՝ ամէն բան իր տե՞ղն է արդեօք: Յետոյ ասում էր. «Անտոնինա՛, լաւ ես դու, կեցցե՛ս»:

Նայում էր պատերին կախուած լուսանկարներին, յատկապէս այն մէկին, ուր ինքն ու Գուրգէնն էին միասին: Նորից ու նորից նայում էր Վանի տեսարանը, նայում էր հեռուից եւ յետոյ մօտենում էր աւելի ու աւելի եւ կարծես չէր կարողանում հայեացքը կորել: Գուրգէնի պէս նա էլ շատ էր սիրում ծննդավայր քաղաքը եւ կարօտում անհունօրէն:

Յետոյ նստում էր գրասեղանի մօտ, հառաչում. «Դա՜...»: Մէկ էլ յանկարծ նայում էր ժամացոյցին եւ ինչպէս առաջ՝ «Ուշացայ, ես գնացի Թատրոն... Քեզ պինդ պահիր, մի ընկճուիր ... Ես էլի կը գամ»:

Ես տխրութեամբ ճանապարհ էի դնում իմ Թանկագին, անչափ հարազատ հիւրին, ինքս ինձ մտածելով. «Թատրոնը չայրուի յանկարծ, այնքան նոր ու գեղեցիկ: Երանի թէ երկար ապրի Վարդան Նեկիտիչը, Աճէմեանների փառաւոր տոհմի հպարտութիւնը»:

×

1977, Յունուարի 18: Երեկոյեան դէմ Աճէմեանը զանգահարեց. «Ալլօ՛, Անտոնինա՛: Ո՞նց ես, ի՞նչ ես անում: Էլի ինչ - որ բա՞ն ես գրում: Ինչո՞ւ Թատրոն չես գալիս: Անպայման արի: Նոր բեմադրութիւն ունենք, Ֆրանսիական պիէս է (խօսքը վերաբերում է Մարսէլ Փանեոլի «Թոփազ» կատակերգութեանը): Շատ հետաքրքիր: Ո՛չ, բեմադրութիւնն իմը չէ: Գալուց առաջ զանգ տուր: Ինչ ես ճգնաւորի պէս մեն - մենակ նստել տանը: Այս քանի օրը կը գամ քեզ մօտ: Հիմա գլուխս խառն է չափազանց: Շատ եմ յոգնում: Մի շաբաթից կ'ազատուեմ բոլոր գործերից եւ կը գամ...»:

«Օ՜, Վարդան Նիկիտի՛չ, ինչ լաւ է, որ լսում եմ ձեր ձայնը, - ուրախացած վրայ տուի ես: Գիտէք ի՞նչ, Վարդան Նիկիտիչ, այս քանի օրը ձեզ տեսայ հեռուստացոյցով: Շատ լաւ տեսք ունէիք: Այնքան էլ առոյգ, այնքան եռանդով էիք խօսում ... Ես շատ, շա՜տ ուրախ եմ, որ դուք, Վարդան Նիկիտիչ, գործում էք, բոլոր ճակատներում ... Խոստովանեմ՝ զմայլւում էի ձեզնով: Դուք գնալով նմանւում էք Գուրգէնին, յիշեցնում էք նրան ... Այնքան ուրախ եմ, որ դուք կաք, որ քաջառողջ էք ու եռանդուն...»:

«Շնորհակալութիւն, Անտոնինա՛, դու միշտ կարողանում ես մի լաւ, հաճելի բան ասել ... Այո՛, շատ եմ աշխատում, բայց յետոյ ի՞նչ ... Յետոյ ի՞նչ, որ օրն ի բուն աշխատում եմ նզովեալի պէս ... Այդպէս է, Անտոնինա, այդպէ՛ս ... Մի շաբաթից կը գամ, անպայման կը գամ կը խօսենք ամէն ինչի մասին: Զանգ կը տամ յետոյ կը գամ ... Ցտեսութիւն, Անտոնինա՛, ցտեսութիւն...»:

Սա վերջին խօսքն էր, որ ես լսեցի մեր հարազատ Վարդան Աճէմեանից:

Մի շաբաթից նա իրօք որ վերջնականապէս ազատուեց իր բոլոր գործերից, բայց մեզ այցելութեան չեկաւ ... Չեկաւ, ու երբեք չի գայ այլեւս...

Յունուարի 24-ին ինձ զանգահարեց Ալիսա Խանջեանը եւ տրտմալի ձայնով հաղորդեց, որ մեր Թանկագին Վարդան Աճէմեանը չկայ այլեւս:

Երեւանի արեւը թաքնուեց ամպերի ետեւը, սեւ - սեւ ամպերը կախուեցին երկնքում, քանի որ մարեց եւս մի աստղ, ամենավառ աստղերից մէկը:

Իսկ ինձ համար հանդաւ իմ միակ եւ վերջին հարազատը Երեւանում՝ մի չափազանց վառ անհատականութիւն, բեմական արուեստի մեծ վարպետը, բազմաշնորհ մի մարդ, եւ մեծապէս հպարտ եմ, որ պատիւ եմ ունեցել ճանաչելու նրան:

Երբ ես գնացի ինձ համար անհունօրէն հարազատ տունը, որի հետ այնքան լուսաւոր յուշեր են կապուած, իմ խորին ցաւակցութիւնը յայտնելու այլեւս արդէն այրի տիկին Արուսին եւ իրենից լըսեցի հանգուցեալի վերջին տագնապալից օրերի նրա ունեցած ծանր ապրումների մասին, ես սրտի ցաւով մտաբերեցի Գուրգէնի խօսքը. «Վարդանն առանց Թատրոնի մի օր էլ չի ապրի: Ես լաւ գ[...] տեմ նրան...»:

Ինչքա՜ն, ինչքա՜ն ափսոս, ինչ ցաւ[...] լի՛ է, որ ոմանք դա չգիտէին եւ չէին ու[...] զում իմանալ:

Հիմա մեր մխիթարութիւնն այն է, ո[ր] նրա գործերը չեն մոռացուի, այլ կ'ապ[...] րեն արուեստը գնահատող մարդկանց սրտերում, եւ Վարդան Աճէմեանի պա[...] ծալի անունն առմիշտ կը մնայ հայրե[...] նական Թատրոնի պատմութեան տաճ[...] էջերում, այն Թատրոնի, որին նա նուի[...] րաբերեց իր ամբողջ կեանքը:

Քանի որ, ինչպէս Թանկագին Վարդա[...] նը գրել էր իր նամակներից մէկում, «Բո[...] լոր մեծերը մահուանից յետոյ աւելի են մեծանում»:

1977, Մարտ 24-ի

10.000 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ ՄԷՋ

Ուաթրթաունի Ս. Յակոբ Եկեղեց[...] սրահին մէջ, Մարտ 8-ին, տեղի ունեցա[...] է Միացեալ - Նահանգներու արեւել[...] շրջանի Ազգ. Առաջնորդարանի (Էջմի[...] նական) հայ դպրոցներու կրթական կե[...] րոնի կազմակերպած գիտական ժողով[...] «Հայաստան - Հայեր. 10.000 տարու[...] պատմութիւն՝ 10 ժամէն» նիւթին շուր[...] Բացումը կատարած եւ ժողովը վար[...] է Կեդրոնի տնօրէնուհին՝ Օր. Սի[...] Տէր - Ստեփանեան, բացատրելով ձ[...] նարկին բնոյթը եւ նպատակը:

Հայոց պատմութեան մասին դասախ[...] սած է տոքթ. Գրիգոր Մաքսուտեան, [...] կլոնեալ Հայոց ծագումէն: Յիշած է [...] րիւրներ, հին եւ նոր հրատարակութի[...] ներ ու անոնց յարաբերական արժէ[...] թելադրելով կարդալ Խորենացի եւ Աս[...] Թանգեղոս:

Հայկական հնէաբանութիւնը ներկայ[...] ցուցած է տոքթ. Փօլ Պըտուքեան, [...] սալատկերներու բացատրութեամբ: Ցո[...] ցադրուած են հայկական հին դրամնե[...] ինչպէս նաեւ աւելի մօտ ժամանակնե[...] գործեր - եկեղեցական անօթ, գիրք, [...] ղեստ եւայլն:

Հայկական երաժշտութեան մասին դա[...] սախօսած է թեմին առաջնորդը՝ Թորգ[...] Արք. Մանուկեան, մասնաւորաբար շե[...] տելով դերն ու արժէքը Կոմիտասի: Զա[...] նազան բնոյթի երգեր բացատրուած [...] մեկնաբանուած են իրենց ճիշդ՝ նա[...] սխալ՝ եղանակներով, երեւան հանե[...] համար Կոմիտասի իսկական գիմագի[...] եւ իր անփոխարինելի դերը հայ երաժ[...] տութեան մէջ:

«Հայկական ընտանիքին աւանդութի[...] ները եւ տօները» եղած է նիւթը տոք[...] Բերկրուհի Սվաճեանի, որուն բացա[...] յութեան պատճառով, զեկուցումը կ[...] դացած է Լօրէյն Ալեքսանտր:

Կէսօրուան ճաշէն ետք, տոքթ. Լի[...] Տէր - Մանուէլեան ներկայացուցած [...] «Հայկական ճարտարապետութիւնը [...] անոր յատկանիշները. բացատրութիւն[...] տուած է նաեւ լուսապատկերներու մի[...] ցով:

Տոքթ. Գէորգ Պարտաղճեան դասախ[...] սած է հայ գրականութեան մասին՝ [...] դարէն մինչեւ մեր օրերը:

Տոքթ. Ճան Վարդան ներկայացուցած է հայկական նուագարանները՝ տառ[...] շւի, սրինգ, ուտ, սազ, քամանչա [...] այլն, իւրաքանչիւրի մասին տալով [...] հրաժեշտ բացատրութիւնները եւ նուա[...] գելով հայկական եղանակ մը:

Վերջին դասախօսին՝ Տաճատ քահան[ա] Դաւիթեանի նիւթը եղած է «Հայաստա[...] եայց Եկեղեցին»: Նշենք, որ իւրաքա[...] չիւր դասախօսութենէ ետք եղած են հա[...] ցումներ:

Յաւարտ դասախօսութեանց տեղի ու[...] ցած է եզրափակիչ հանդիսութիւնը, [...] խագահութեամբ Թորգոմ Արք.ի եւ [...] նավարութեամբ Նուպար Քիւփէլեան[...] Խօսք առած են Բաբգէն Ա. քհնյ. Մ[...] սուտեան, Մեսրոպ Մաշտոց Հիմնար[...] տնօրէն Նորայր Խըլոբեան եւ Լօրէյն [...] լեքսանտր: 9 պատանիներ, 10 - 14 տար[...] կան, որոնք մասնակցած էին 100 հար[...] ցումներու մրցումին, ստացած են յու[...] տախտակներ:

ՕՀԱՆ ՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՍՈՒՍԱՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՕՓԵՐԱՆ

—×—

Մարտ 14-ին, Մարսէյլի քաղաքապետական օփերան ապրեցաւ բացառիկ երաժշտական երեկոյթ մը: Օփերան իր տարեկան ընթացիկ յայտագրին մէջ արձանագրած էր Օհան Տուրեանի եւ Սուսանա Միլտոնեանի անունները: Երկուքն ալ փայլուն կերպով յաղթանակեցին, ու իրենց հետ երաժշտութիւնը եւ նաեւ Հայու մեր հպարտութիւնը:

Ոչ Օհան Տուրեան եւ ոչ ալ Սուսանա Միլտոնեան անծանօթներ են երաժշտական աշխարհին մէջ: Օհան Տուրեանի տաղանդին վաւերականութիւնը եւ Սուսանա Միլտոնեանի արուեստին կատարելութիւնը տարիներէ ի վեր ճանչցուած են: Անոնք ունին արդէն միջազգային համբաւ: Երկուքն ալ ներկայացան Մարսէյլի երաժշտասէր հասարակութեան, առաջին անգամ ըլլալով, եւ գերազանցօրէն արդարացուցին իրենց մեծ վարպետի եւ արուեստագէտի համբաւը:

Հէնտէլի տաւիղի համար գրուած Օփիւս 4, Թիւ 6, Սի Պեմոլ քոնչերթոյին մէջ, որ հաւասարապէս կը նուագուի երգեհոնով, լարադաշնակով կամ վինով, Սուսանա Միլտոնեանի մեկնաբանութիւնը իր թեքնիքով, իր երաժշտականութեամբ եղաւ կատարեալ վայելք մը: Իր նուագածութեան հնչականութեան հմայքը, յստակութիւնը, ճշգրտութիւնը, պարզութիւնը կ'արդարացնեն արուեստագէտին միջազգային հռչակը: Սուսանա Միլտոնեան արժանացաւ կրկնուած ծափահարութիւններու եւ որպէս պիս նուագեց՝ Պարթոքի «Ռումանական վեց պարերը», Տրլիսիի «Քէյա տը Լինը» եւ երրորդ կտոր մը:

Օհան Տուրեան, իր առաջին երեւումին համար, Մարսէյլ, դիւրին ճամբան չէր ընտրած յայտագրին մէջ դնելով՝ Անթոն Պրիւքնէրի (1824 - 1896) Թիւ 5 համանուագը: Պրիւքնէր համանուագ յօրինած մեծագոյն երգահաններէն մին նկատուած է, թէեւ վիճուած, քանի ոմանք իր գործերուն մէջ կը գտնեն կրկնութիւններ եւ երկարաբանութիւններ: Ամէն պարագային գրած է տասը համանուագ, երեք օրաթորիօ, թէ տէում մը, բազմաթիւ քոնչերթոներ եւ այլ կտորներ: Սի պէմոլ Մաժէօռ Թիւ 5 համանուագը առաջին անգամ նուագուած է 1894-ին, յօրինումէն 16 տարի վերջ, որուն ինք հեղինակը ներկայ չէ եղած հիւանդութեան պատճառաւ: Կոթողային գործ մը որ կը բաղկանայ հինգ մասերէ եւ որուն երաժշտութիւնը պատկերալից է: Տեսակ մը ողբերգութիւն, ուր երաժշտութիւնը վիպապաշտ եւ միսթիք շեշտերով, ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէ, տալով նոյնիսկ վակներեան օփերայի մը լրիւ յատկանիշերը: Օհան Տուրեան յաջողեցաւ այս կառուցուածքը քար առ քար հիւսել: Իր խոր ներշնչումը ու մտերիմ ապրումները փոխանցեց նուագախումբին, որուն հետ կապը եղաւ ամուր, ամբողջ ութսունըհինգ վայրկեան որ տեւեց այս վիթխարի համանուագը: Գրեթէ ոչ մէկ տկար կէտ, ոչ մէկ սայթաքում: Մարսէյլի Ֆիլարմոնիք նուագախումբը, որ այլ առիթներով լսած ենք, այս անգամ ինքզինքը գերազանցեց: Զգաց եւ հասկցաւ թէ կը գտնուի մեծ ղեկավարի մը դիմաց: Անիկա կը փաստէ Օհան Տուրեանի ոչ միայն տաղանդը, այլեւ նախապէս իր տարած խստապահանջ եւ խղճամիտ աշխատանքը: Նուագախումբը միշտ պահեց իր հսկողութեան տակ առանց սակայն չափազանցօրէն սանձելու նուագածուները, ձգելով անոնց ազատ ընթացք արտայայտելու համար իրենց բնական ձիրքերը: Այս ալ վարպետին ինքնավստահութիւնն է, իր արուեստին տիրապետումն է: Պրիւքնէրի այս երկարաշունչ գործը, որ այնքան ալ ծանօթ եւ մատչելի չէ, կրնար յոգնեցնել ունկնդիրները: Ո՛չ, Օհան Տուրեան մէկ ծայրէն միւսը, առանց երաժշտատետրի (փարթիսիօն), առանց ճպոտի, ինքզինքը պարտադրեց Մարսէյլի օփերայի բեմին վրայ, եւ յաջողեցաւ իր մուտքը: Վերջացուց ուժասպառ: Ունկնդիրները, շուրջ եօթը հարիւր հոգի, որոտընդոստ ծափահարութիւններով ողջունեցին եւ գնահատեցին: Օհան Տուրեան, Թէպէտ, Փարիզէն՝ Երեւան, Մոսկուա, Փրակա ... Վիէննա եւ այլուր իր ետեւ ունի բեղուն եւ փայլուն ասպարէզ մը, սակայն, Մարսէյլի երաժշտական շրջանակներուն եւ յատկապէս ընտրանիին համար եղաւ կատարեալ յայտնութիւն մը: Տեղական օրաթերթերը շատ գնահատական տողեր նուիրեցին «Երաժշտական դէպք» որակելով Մարտ 14-ի համերգը: Լը Մերիտիոնալի երաժշտական քննադատը կը գրէ՝ «Մեծ, շատ մեծ նուագախումբի մը ղեկավարը, յաղթանակեց քաղաքին մէջ, ուր կ'ապրի հինգ տարիէ ի վեր: ... Ներկայութիւնը նման ղեկավարի մը, որ այժմ ոչ ոք կրնայ անգիտանալ, կը հարկադրէ պարտաւորութիւններ: Անհասկընալի պիտի ըլլայ չգիտակցիլ, ոչ միայն մեր քաղաքին մէջ, այլ նաեւ ֆրանսական երաժշտական աշխարհին մէջ»:

×

Փակելէ առաջ այս թղթակցութիւնը, ըսենք թէ ներկայ եօթը հարիւր հոգիներուն մէջ, տեսանք քանի մը տասնեակ Հայեր, միայն: Ցաւալի է այս երեւոյթը, բայց նոր չէ: Ի՞նչպէս կարելի է անտարբեր մնալ, երբ քաղաքին սիրտին վրայ հսկայ յայտարարութիւններով, մեծ տառերով տեղ կը գրաւեն երկու Հայ անուններ, միջազգային համբաւի տիրացած երաժշտական աշխարհի մէջ: Ե՞րբ պիտի արթննանք եւ պիտի գիտնանք գնահատել եւ քաջալերել մեր վաւերական արժէքները: Հետաքրքրութեան պակաս մը կայ անկասկած որ սակայն ամէն բան չի բացատրեր: Դժբախտութիւն է որ ամէն ոք, ամէն միութիւն իր շրջապատէն, իր բրածէն անդին բան չի տեսներ: Ամէն պարագայի, բացակաները զրկուեցան բարձրորակ երաժշտական վայելքէ մը եւ առիթը չունեցան հոգեպէս հրճուելու:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հեռաձայնի առաջին խօսակցութիւնը

Աշխարհի առաջին հեռաձայնը բանած է 1876 Մարտ 10-ին· այդ օրն է որ Ա· Կրահամ Պէլ յաջողած է գործածել այդ գործիքը: Բարձրախօսը ձեռքը տեղաւորուած է իր տան ձեղնայարկը, իսկ ընկալուչը տուած օգնականին, որ մուտքի յարկը կը գտնուէր:

- Պ· Ուաթսըն եկէք, կը խնդրեմ, ձեզի պէտք ունիմ ... այս է ահա պատմութեան հեռաձայնային Ա· խօսակցութիւնը:

Պէլ ծնած է 1847 Մարտ 3-ին: Նախ ճանչցուած է որպէս խուլ եւ համրերու դաստիարակ, շարունակելով իր հօրը գործը: 1865-ին գաղափարը կը յղանայ ելեկտրական ալիքներու շնորհիւ խօսակցութիւնը փոխադրելու մէկ տեղէն ուրիշ մը: Այս գաղափարը 11 տարի ետք զինքը պիտի առաջնորդէ հեռաձայնի գիւտին: Նոյնպէս ինքն է որ պիտի պատրաստէ մեղրամոմով առաջին սկաւառակը: 1915-ին Նիւ - Եորք բացումը կը կատարուի նոր գիծի մը, որ պիտի միացնէ Ատլանտեանի եւ Խաղաղականի ափերը· կը դիմեն Կ· Պէլլի: Կ'ընդունի, պայմանաւ որ իր նախկին օգնականը՝ Ուաթսըն գտնուի գծին միւս կողմը, այսինքն՝ Սան - Ֆրանսիսքօ, 5·500 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Բացումը կատարելով գիծին, ան կ'արտասանէ 1876-ի նոյն նախադասութիւնը·

- Պ· Ուաթսըն, եկէք, կը խնդրեմ, ձեզի պէտք ունիմ:

Կ'ըսուի թէ Ուաթսըն պատասխանած է ժպտելով·

- Այս անգամ, պարոն, ութ օր պէտք պիտի ըլլայ որ հասնիմ հոդ:

Պէլ կը մեռնի Գանատա, 1922 Օգոստոս 2-ին:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 7-ին, տեղի ունեցած է դեռատի դաշնակահար Սայաթ Զամանի նուագահանդէսը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են գործեր՝ Մոցարթէն, Հայտընէն, Շոփէնէն: Երկրորդ բաժնին, դաշնակահարը՝ հասուն արուեստագէտի հասկացողութեամբ նուագած է Կոմիտասի վեց պարերը, «Խս աուն»ը եւ «Գարուն ա»ն, վերջացընելու համար Արամ Խաչատուրեանի «Սոնաթինա»ով: Շնորհք Պատրիարք խօսք առնելով՝ ի մէջ այլոց ըսած է. - «Անկարելի է լուռ մնալ, չհիանալ ու չհպարտանալ այս երեւոյթին դիմաց: Մեր մեծ ընտանիքին, Պոլսոյ հայ համայնքին մէջէն ահա կը յայտնուի դեռատի զաւակ մը, որ այնքան տիրականօրէն կը գործածէ այս գործիքը: Մենք գիտենք որ իր շնորհը իրեն տրուած է ոչ միայն Աստուծոյ կողմէ, այլ նաեւ մեր ցեղին կողմէ»: Շնորհք Պատրիարք շնորհաւորելէ ետք Մխիթարեան Սանուց Միութեան 40-ամեակը, եզրակացուցած է. «Ասկէ 25 տարի առաջ դարձեալ այսպիսի բեմի մը վրայ դեռատի դաշնակահար մը նուաճած էր իր ունկնդիրները: Ան Շահան Արծրունին էր, որ այսօր դարձած է մեծ արուեստագէտ մը: Որքան երջանիկ ենք, որ 25 տարի ետք տեսարանը կը կրկնուի: Կը նշանակէ որ չենք ցամքած, թէ աղբիւրը կը բխի տակաւին»:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Ա· Ահարոնեան» սրահին մէջ, Փետրուար 16-ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, մասնակցութեամբ Նորա Անթոնեանի (սոփրանօ) եւ Կարօ Նշանեանի (թաւ - պարիթոն), որոնց դաշնակով ընկերացած է Սիլվա Զարզավատճեան: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Յայտագիրը բաղկացած է հայ եւ միջազգային դասական գործերէ, իսկ երկրորդ բաժինը՝ ամբողջութեամբ յատկացուած է հայկական ժողովրդական երգերու:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Փետրուար 12-ին, իր մահկանացուն կնքած է Ժորժ Միքայէլեան, Եգիպտահայ Կաթողիկէ համայնքի, ինչպէս նաեւ Թեմական Խորհուրդի ատենապետը: Ծանօթ դէմք մը՝ գաղութին մէջ, որու ազգային եւ հանրային կեանքին բերած է իր գործօն մասնակցութիւնը: Եղած է նաեւ Հ· Բ· Ը· Մ·ի Գահիրէի մասնաճիւղին ատենապետը եւ անդամ Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Մարմնին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Աւետումն Ս· Կոյսի Եկեղեցին, ուր դամբանականներ խօսած են տոքթ· Սուրէն Պայրամեան, Հ· Ժողէֆ վրդ· Մագլում եւ Համայնքի վիճակաւոր Ռափայէլ Եպիսկ· Պայեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Երդւում եմ Արարատով, ինչպէս, Աստծոյ գործերի ասպարէզ է այս հողը, եւ որովհետեւ որտեղ շատ են աստծոյ շնորհները, այնտեղ էլ շատ է նաեւ մեղքը, մեր տառապանքը մեծ եղաւ, ցաւը տիեզերական, քանզի անապատում ոչ աստուածային շնորհ կայ, ոչ էլ մեղք, մենք աշխարհաշէն կեանքն էինք, լոյսը համատարած խաւարի մէջ: Եւ մեր լոյսը բացայայտում էր նրանց այլակերպութիւնը: Եւ որպէսզի չերեւայ իրենց կենդանական կերպը, ուզում էին լոյսը հանգցնել:

Ինչո՞ւ այդպէս եղաւ ... ո՞րն էր մեր սխալը:

Թորոս գիւղի ճաշարանի մօտ մեր աւտոբուսը կանգնեց: Ճանապարհին արդէն կերել էինք եւ ջուր էինք ուզում խըմել: Աշակերտները ուրախ աղմուկով լցուեցին գիւղական ճաշարան, խախտելով նստածների ալարկոտ զրոյցը: Ճաշարանի տնօրէնը իմանալով, որ երեխաները հիւրեր են եւ գնում են Տէրեանի տուն - թանգարանին այցելութեան, հրաժարուեց մեր խմած քսան շիշ հանքային ջրի գինը վերցնել:

- Անուշ խմեցէք, - ասաց, - ձեր բռնած գործին յաջողութիւն:

Սարոյեանի հերոսների նման բանաստեղծ, զգայուն մարդ էր երեւի: Եւ մինչ աշակերտները հաւաքւում, լցւում էին աւտոբուս, ես Սարոյեանի բարի հերոսների մասին մտածելով, երկու անծանօթ մարդու հետ կանգնած ծխում էի· պարզուեց, որ նրանք Դումանիսից են եւ ուզում են գնալ Ղուկասեան՝ հովիւ աշխատելու: Աւտոբուսում տեղ չկար, եւ ես վարորդին խնդրեցի, որ մի կերպ տեղաւորի նրանց·

- Էս մեր Դումանիսից են, - ասացի, - Ղուկասեան են գնում:

Վարորդը երկու ինքնաշէն աթոռներ տուեց, եւ նրանք բաւականին յարմար տեղաւորուեցին ուղիղ անցումի մէջտեղում, խափանելով երեխաների աշխոյժ երթեւեկութիւնը: Ռուս ուսուցչուհին Տէրեան էր կարդում եւ մատիտով նշում իրեն դուր եկած բանաստեղծութիւնները: Աշակերտները հանքային ջրից ու սառն օդից թարմացած վերսկսեցին իրենց խմբական երգը: Արեւոտ, հրաշալի օր է, Ղուկասեանի դաշտերը դեռ ձիւնի տակ են, եւ սառը, թափանցիկ լոյսի միջով երեւացող հեռաւոր սարերի ճերմակ կատարների վրայ որպէս անտես, երկնագոյն արծիւ սաւառնում է ձմրան դեռեւս կենդանի շունչը:

Բայց ճանապարհը բաց է, եւ մեր աւտոբուսը շարունակում է իր զուարթ ընթացքը: Տեսնես ո՞ւր գնաց, ինչ եղաւ Քսենոֆոնի առեւանգած մեր այն անանուն տղան, նայելով երգող աշակերտներին, մտածում եմ ես, ի՞նչ բախտ ու ճակատագիր ունեցաւ մեզ յայտնի այդ առաջին հայ տարագիրը, ինչպէ՞ս ապրեց օտարութեան մէջ եւ հիմա որտե՞ղ է նրա չարչարուած հոգին: Չգիտեմ ինչու, յետոյ մտածում եմ, որ նրա թափառական հոգին երեք հազար տարի յետոյ նորից է աշխարհ եկել, բայց այս անգամ երեւի Վահան Տէրեանի կերպարանքով: Չէ, աւելի ճիշդ, Միսաք Մեծարենցի կերպարանքով, որովհետեւ երբ Մեծարենց ես կարդում, քեզ թւում է, թէ նա ինչ - որ տեղից է վերադարձել, վերադարձել է երկար բացակայութիւնից յետոյ եւ անասելի կարօտել է այն ամէնին, ինչ առաջ իրենն է եղել: Ուսանող տարիներիս, երբ ես առաջին անգամ հիմնաւոր Մեծարենց կարդացի, այն զգացողութիւնն ունեցայ, թէ նա չփոթուած հրեշտակ է, որ անըսպասելիօրէն գտել է մի անգամ կորցրած աշխարհը եւ հիմա ամէն ինչ տեսնում է շուրջը, հիանում, զուարթանում է· անանձնական ուրախութեան բուռն ցանկութիւնից, ուզում է ուղեւորի ժամանմանն սպասող հիւղ լինել, ուզում է հասցընել՝ զգալ, շօշափել, սիրել ամէն ինչ ու ամէնքին, քանի դեռ իրեն նորից չեն տարել եւ դէպի անյայտութիւն: Մտածում էի նաեւ, որ եթէ Տէրեանը Երկիր Նայիրիի ոգին է, ապա Մեծարենցը՝ սէրն է նրա: Յետոյ այդ մտքերը ինձ՝ մոլորուած ուսանողիս, տանում - կանգնեցնում էին Չարենցի դէմ, եւ ես ոչ մի կերպ չէի կարողանում Տէրեանի նայիրական ոգու ու Մեծարենցի սիրոյ արանքում տեղաւորել նրա «Երկիր Նայիրի»ն: Եւ թող ների ինձ մեծն Չարենցը, որ ես այդպէս էլ մնացի Տէրեանի Երկիր Նայիրիի ուխտաւորը, որովհետեւ, երբ փորձում էի ինձ պատկերացնել առանց Երկիր Նայիրիի երազի, կեանքն ինձ համար կորցնում էր իմաստը: Չէ որ Երկիր Նայիրին միայն յափշտակուած հայրենիք չէ, գիւղ ու քաղաք չէ, դաշտ ու արտ չէ:

(Շար· 15)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Այրի Տիկին Շնորհիկ Ջերչեան,
Տէր եւ Տիկին Արման Ջերչեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Երամեան,
Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեան,
Տէր եւ Տիկին Ռեմի Ջերչեան եւ զաւակները՝ Օլիվիէ եւ Սեսիլ,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Երամեան,
Պ. Վազգինակ Երամեան,
Օր. Օր. Քաթրին եւ Նաթալի Պասմաճեան,

Տիկին Զարուհի Ջերչեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Մերտինեան, Գափլանեան, Սանթելլի, Պահչեճեան, Գոստիկեան, Էլմայեան ընտանիքները, զաւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, պապին եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՋԵՐՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Մարտ 24-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 28, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ջերչեանի եւ ընտանիքին:

Տիկին Ժաք Պետրոսեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԺԱՔ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 22-ին, 76 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Մարտ 26-ին, ժամը 10.45-ին:
Eglise Sts. Pierre et Paul
Sarcelles - Villages
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԽՕԼՄԷՋԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Իչգալացեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 23-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 28, ժամը 10.30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նազլաչեան եւ Միհրանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն, թէ Զատկուան Մեռելոցի օրը, Երկուշաբթի օր, Մարտ 31-ին, ի ժամու Ս. Պատարագին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի իրենց նորոգ հանգուցեալ, սիրեցեալ մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻՐԱՄԱՅՐ

ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԶԼԱՇԵԱՆ-Ի

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Զայս կը հաղորդուի ի գիտութիւն հանգուցեալ Տիրամօր յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անդրէ Ոսկերիչեան եւ զաւակները 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Անտրէ Ոսկերիչեանի մահուան Ա. տարելիցին ի յիշատակ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հրաւէր Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը իր անդամներուն կը տեղեկացնէ թէ Ապրիլ 17, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 20.30-ին, Կեդրոնի (77 ռիւ Լաֆայէթ) սրահին մէջ, արտակարգ ընդհանուր ժողով մը տեղի պիտի ունենայ:

Օրակարգն է. -

1.- Կոնեսի մէջ հանգստեան տուն մը գնումը:

2.- Անտիպի-ի հանգստեան տան վաճառումը:

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ
ՀԱՐՑ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
— Գ. ՏԱՐԻ —

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 2

Ս. Ղազարի Հայկական Ակադեմիան, գործակցութեամբ Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարանի Տեսչութեան, այս տարի եւս կազմակերպած է ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ, որոնք տեղի պիտի ունենան Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարանին մէջ, Վենետիկ, ՅՈՒԼԻՍ 20-էն ՕԳՈՍՏՈՍ 20:

Դասընթացքները նախատեսուած են երեք մակարդակի համար,

1.- ՍԿՍՆԱԿ - 2.- ՄԻՋԻՆ - 3.- ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ: - Նիւթ ունենալով ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ - (Գրաբար եւ Աշխարհաբար), ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Դասական, Արդի եւ Սովետահայ), ԱՐՈՒԵՍՏ եւ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ:

Դասերէն զատ, տեղի պիտի ունենան նաեւ բանախօսութիւններ հայագիտական նիւթերու նուիրուած՝ մասնագէտներու կողմէ:

Մասնակցութեան համար անհրաժեշտ է ունենալ նուազագոյն 15 տարեկան. 18 տարեկանը չբոլորած աշակերտներուն համար կը խնդրուի ծնողներէն խնամակալութեան վկայագիր մը յանձնել արձանագրուած չափահաս անձի մը:

Դասընթացքներուն մասնակցութեան սակն է Մէկ միլիոն իտալական լիր (շուրջ 4.500 Ֆ.Ֆ.), որ կը ներփակէ բնակութեան եւ սննդեղէնի ծախքերն ալ:

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամն է 1986 Մայիս 15:

Կը խնդրուի ղրկել արձանագրութեան ընկերացող համառօտ կենսագրութիւն մը նշելով հայերէնի մակարդակը եւ 100 տոլար (կամ անոր համարժէք գումարը) որպէս կանխավճար:

ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՆ ԵՆ. -

Հ. Ներսէս Վ. Տէր Ներսէսեան - Գրաբար եւ դասական գրականութիւն:
Հ. Յարութիւն Պզտիկեան - Պատմութիւն Հայ Մշակոյթի, Պատ. Հայոց:
Հ. Ռափայէլ Անտոնեան - Պատմութիւն հայ գրականութեան (բարձ. ընթ.):
Հ. Սարգիս Պոհճալեան - Հայերէն լեզու (Միջին ընթացք):
Փրոֆ. Մանուէլ Քէօսէյեան - (Երեւանի համալս.) Սովետահայ գրականութիւն:
Պ. Մինաս Լուռեան - Հայերէն լեզու:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. -

Հ. Ն. Վ. Տ. Ներսէսեան - Սուրբ Ղազարի ձեռագրական գանձերը:
Հ. Մ. Վ. Յովհաննէսեան - Հայաստանի բերդերը:
Հ. Ե. Տ. Ղազարեան - Գրելու արուեստը:
Հ. Ղ. Վ. Ֆոկոլեան - Տրանսիլվանիոյ հայ գաղութը:
Հ. Յ. Պզտիկեան - Հայկական Բիւզանդիոնը - Հայ Ազատագրական շարժումները:
Հ. Մ. Ապաճեան - Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան ձեւաւորումը:
Հ. Վ. Ուլուհոճեան - Հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը:
Հ. Ս. Ճեմճեմեան - Մխիթարեան Միաբանութեան հրատարակչութիւնը:
Հ. Ռ. Անտոնեան - Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն:
Փրոֆ. Մ. Քէօսէյեան - Գուրգէն Մահարի:
Տոքթ. Վ. Պօյաճեան - Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան:
Փրոֆ. Կ. Յովսէփեան - Պատմութիւն հայ տպագրութեան:

Կը սպասուի նաեւ Փրոֆ.՝ Ժրէտէրիք Ֆէյտիի (Փարիզ) եւ Փրոֆ. Ճ. Ֆրասսօն (Իտալիա):

Մեր հասցէն է. -

Direction Arménologie - S. Lazzaro
30126 Venise (IT)
Tel. ((39-41) 52. 60. 104
Telex 311. 892 Edapro I

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի.- Ժամերգութիւն 8, կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց.- Պատարագ ժամը 10-ին, ոտնլուայ ժամը 16, խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Յիշատակ է Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. - Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ 16, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Ժամերգութիւն եւ Թաղում՝ 17-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10.45, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 16.30:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ 10, Ոտնլուայ՝ 16.30, Խաւարում՝ 19:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 16, Կարգ չարչարանաց՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 16.30, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17.30:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16.30, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 12, Ոտնլուայ 18, Խաւարում՝ 20.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ 10:

Կը պատարագէ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 17.30, Խաւարում՝ 20.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՊՈՒԼՎ. ՕՍՍՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8.30 Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի. - Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը 9, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Չորեքշաբթի. - Փոքրիկներու Հաղորդութիւն՝ 9:

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17.30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Չորեքշաբթի. - Պատարագ եւ փոքրիկներու Հաղորդութիւն՝ 10:

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18.30:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատավարձքէն զատ, կը տրուին բնակարան և յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -
43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր դըպրոցին. - Տէր եւ Տիկին Գ. Բալոյեան 100 Ֆ. Պօղոս Թաշճեանի մահուան առթիւ: Տիկին Աբրահամեան 200 Ֆ. ամուսնոյն մահուան առթիւ: Իրենց ապաքինման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սապունճեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մուրատեան 200 Ֆ. Տիկին Սառա Աւօյեան 100 Ֆ., Տիկին Ֆասուլեաճեան 100 Ֆ., Տիկին Քուլոյեան 50 Ֆ., Տիկին Սողոմոնեան 50 Ֆ.:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տիկին Օլիմբիա Գազանճեանէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միքայէլեանէ (Իսի լէ Մուլինօ) 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ջէրչեան եւ զաւակներէ 1000 Ֆ., իրենց շատ սիրելի հօրեղբօր կնոջ՝ Խօժէնի Արփաճեանի (Թրէսթ) կսկծալի մահուան առթիւ: Տիկին Տէմիրճեանէ (Լը Պլան-Մէնիլ) 300 Ֆ. ողբացեալ՝ Անեսիս Նատիրեանի մահուան առթիւ: Տիկին Շնորհիկ Մոսկոֆեանէ (Վիլժուիֆ) 300 Ֆ. իր ամուսնոյն՝ Յակոբ Մոսկոֆեանի մահուան 21-րդ տարելիցին առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը ամառնային իր կայանին համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

2.- Շրջուն կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

3.- Վկայեալ վարիչներ:

4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան:

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBAF
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի՝ Արթուն Նաճարեանի եւ զաւակներուն իրենց փեսային Գէորգ Աբրահամեանի յանկարծակի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ԲԱՑ Է

Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի ժամը 14-էն 19:

Գրադարանի հերթապահութիւն. - Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
27
JEUDI
27 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.191

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.191

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ, դատնութեան բաժակն ի ձեռին, յայտարարեց թէ թեկնածու չէ Ազգ. Ժողովի նախագահի աթոռին, զոր Թողուց Շապանի: Բայց, Հանրապետութեան նախկին նախագահը չկըրցաւ լուռ անցնիլ Շիրաքի կուսակցութեան իրեն դէմ առած այս որոշումին վրայ եւ մաղձը թափեց, նոյնիսկ եթէ իր առհմային կրթութիւնը պատճառ եղաւ որ քաղաքավարութեամբ արտայայտուի: Այնուամենայնիւ «ցաւ» յայտնեց որ կարելի չէ եղած միութեան թեկնածու մը գտնել: Պարզ է, որ սիրտը կոտրած է:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ որոշեցին 6-րդ նաւատորմը քաշել Միջերկրականէն, խորհելով թէ այս ազդարարութիւնը բաւեց Քատաֆիի: Փոխադարձ յարձակումները դադրած էին:

ՆԵՐԷՖԻԷԻ մէջ բուռն պայթում մը տեղի ունեցած է Չորեքշաբթի առտու: Բազմաթիւ փոհեր կան, բայց մանրամասնութիւնները կը պակսին:

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ պէտք է ժամ մը առաջ տանիլ, ամրան ժամու անցնելու համար, Շաբաթէն Կիրակի (Մարտ 30-էն 31) լուսնալիք գիշերը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կեդրոնական կոմիտէի նիստը վերջ գտաւ, բայց ըստ երեւոյթին, բան չէ փոխուած եւ չէ լսուած ձայնը՝ անոնց որոնք բաներ մը ունէին ըսելիք: Ինքնաբերաբար քաշուողներ կան, այն առարկութեամբ որ կուսակցութեան վերին մարմնին տըւած պատճառաբանութիւնները, արդարացնելու համար ընտրական պարտութիւնը, մանկամիտ են: Պատճառները ուրիշներուն պէտք չէ վերագրել, (ընկերվարական եւայլն) այլ՝ ներսը փնտռել:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յաւելեալ օժանդակութիւն պիտի չընեն Թուրքիոյ, ինչպէս գրած էինք արդէն առջի օր: Անգարա 1,2 միլիառ տոլար կ'ուզէր եւ առեւտրական դիջումներ: Ուաշինկթըն կ'ուզէ աւելի օգտագործել Թուրքիոյ զինուորական կայանները եւ չուզեր այդ հարցը կապել առեւտրական ներածումներու:

ՎԱՂԸ՝

Մեր Նոր Թերթօնը՝

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

զոր մեր ընթերցողները պիտի կարդան այն նոյն հաճոյքով որ կը կարդան «Մարմարա»յի վաստակաւոր խմբագիրին «Ցուցատախտակ»երը:

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ՄՏԱՀՈԳ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ

—×—

Թուրքիոյ պաշտօնական շրջանակները շատ մտահոգ են բնակչութեան արձանագրած աճէն եւ կը ձեռնարկեն ընտանեկան ծրագրաւորման դրութեան մը: 1985 Հոկտեմբերի քննութիւնները ցոյց տուած են որ բնակչութիւնը 44,7 միլիոնէն հասած է 51 միլիոն 400 հազարի, վերջին հինգ տարիներու շրջանին, ինչ որ 2,8% աճ կը նշանակէ, աշխարհի բարձրագոյններէն մէկը: Եթէ այս թափով շարունակուի դարուս վերջաւորութեան Թուրքիա Արեւմտեան - Եւրոպայի ամէնէն բազմամարդ երկիրը կը դառնայ, 85 միլիոնի հասնող բնակչութեամբ:

Թանտողան Թօքկէօզ, առողջապահութեան նախարարութեան ընտանեկան ծըրագրաւորման ճիւղին պատասխանատուն յայտարարած է որ ձեռնարկած են մասնաւոր քարոզչութեան մը, որպէսզի այն զոյգերը որոնք կ'օգտագործեն ծնունդներու արգելիչ միջոցները, ներկայ 18%էն երկու տարուան մէջ 25%-ի բարձրանան:

Հազարաւոր հանրագիտներ կը զարդարեն երկրին պատերը քաջալերելով ընտանիքները որ քիչ՝ այլ առողջ զաւակ ունենան: Թօքկէօզ ըսած է նաեւ որ վիժումը օրինաւոր է Թուրքիոյ մէջ, բայց պէտք չէ քաջալերուի:

Նախագահ Էվրէն ամբողջովին զօրավիգ է այս պայքարին եւ կրօնական հարցերու բաժանմունքն ալ յայտարարութիւն մը հրապարակած է, հաստատելով որ Իսլամի կանոնները չեն արգիլեր յղութեան դէմ ձեռք առնուած նախազգուշական միջոցները: Այս հակակշիռը պէտք է արդիւնք տայ, ըստ կառավարական շրջանակներուն, որպէսզի օգնէ նաեւ գործազրկութեան, որ 18%-ի հասած է, ներկայիս:

Թօքկէօզ ըսած է որ կատարուած քննութիւնը ցոյց տուած է որ թուրք կիները առաւելագոյն երեք զաւակ կ'ուզեն, բայց շատեր վեց զաւակ ունին:

Մանկական մահացութեան համեմատութիւնը 10% է Թուրքիոյ մէջ: Այդ ուղղութեամբ ալ, կ'ըսէ Թօքկէօզ, գործակցաբար Միացեալ ազգերուն արշաւ մը կազմակերպուած է պատուաստներու համար, որպէսզի 2 տարիէն համեմատութիւնը 8%-ի իջնէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Եօթը խաղեր եւս եւ Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգի ախոյեանութիւնը վերջ կը գտնէ: Մասնակցող երկու հայանուն խումբերը կը մնան վտանգաւոր դիրքերու վրայ:

Սէն - Թ'Անթուան, յաղթելով Լա Սիոթայի (2 - 1), բարուոքեց քիչ մը իր կացութիւնը, բայց ազատած չէ անկումի սպառնալիքէն: Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ, յաղթուելով (3 - 0) Մարթիկի մէջ, կը մնայ վերջինը:

Ուրիշ դասակարգերու մէջ, Նախ՝ Հ. Մ. Ը. Մ. լաւագոյններուն կարգին է: Իր վերջին արդիւնքը՝ (0 - 0) Վիքայի հետ: Հաւասարութիւն նաեւ Ալֆորվիլի համար (0 - 0) Պրիի դէմ:

Վ. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝
ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆԻ

—×—

Երեւանի մէջ, Մարտ 19-ին, իր մահկանացուն կնքած է հրապարակագիր եւ արձակագիր Ստեփան Կուրտիկեան, յետ անողոք հիւանդութեան:

Ծնած էր 1908ին՝ Պուրսա՝ ուրու Գէորգեան վարժարանը աւարտելէ ետք յաճախած է Սելանիկի «Անատոլիա» ամերիկեան քոլէժը: 1926 - 1927 թուականներուն Սելանիկի մէջ խմբագրած է «Աշխատանք» համայնավար թերթը: 1927-ին գացած է Հայաստան ուսանելու: Աւարտելով Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական եւ օտար լեզուներու հիմնարկները, 1930 - 1932 թուականներուն խմբագրած է «Աւանգարդ» թերթը եւ «Երիտասարդ բոլշեւիկ» ամսագիրը, իսկ 1933-ին՝ «Բանւորական Երեւան» օրաթերթը:

Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն Ստեփան Կուրտիկեան եղած է Թղթակից Խըրիմի եւ Անդրկովկասի զինուորական թերթերու, ինչպէս նաեւ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի եւ Հայաստանի հեռագրական գործակալութեան: 1946 - 1962 թուականներուն եղած է «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի խմբագիր, իսկ 1962-էն մինչեւ 1982 խմբագրապետ:

Ստեփան Կուրտիկեան հեղինակն է բազմաթիւ վէպերու, վիպակներու, պատմըւածքներու եւ հրապարակագրական յօդւածներու: Իր գործերէն յիշենք՝ «Լեռնաշխարհի դուստրը» (1948), «Հետախոյզներ» (1950), «Հայրենի լեգենդներ» (1957), «Հայրենի հողի վրայ» (1960), «Ժամանակներ եւ մարդիկ» (1962), «Անդալուզեան լեռներում» (1966), «Կոմիտասեան ղօղանջներ» (1969), «Պրոլոմեան հովտաշուշաններ» (1969), «Լուսաշխարհ հանիմ գիմ գուժան» (1974), «Դանիէլ Վարուժան» (1975) եւ այլն: Կարեւոր վաստակ մը ունի արեւմտահայ եւ սփիւռքեան գրականութեան ուսումնասիրութեան եւ տարածման գործին մէջ:

«Գրական Թերթ»ի Մարտ 21-ի թիւին մէջ Սիլվա Կապուտիկեան՝ «Հաւատաւոր մարդը» խորագրին տակ, հետեւեալ տողերով կը բնորոշէ Ստեփան Կուրտիկեանի նկարագիրը. «Ստեփան Կուրտիկեանը արիութիւնը ունէր՝ իրեն եւ իրերին նայելու սթափ աչքերով, ունկնդիր լինելու փոփոխուող ժամանակների հարցադրումներին: Այդ է վկայում նրա համարձակ, ճշմարտին հետամուտ գործունէութիւնը «Սովետական Գրականութիւն» հանդէսի գլխաւոր խմբագրի դիրքում, վերջին տարիներին նրա ցուցաբերած լայնախոհ վերաբերմունքը հանդէպ Սփիւռքն ու նրա մշակութային գործիչները, հանդէպ հայ ազատագրական պայքարի պատմութիւնը: Այդ են վկայում նրա տարեցտարի հասունացող գրողական ներթափանցումը մեր ժողովրդի էութեան մէջ, նրա նպատակասլաց ձեռքգարկումները՝ տալու զօրավար Անդրանիկի ժողովրդանուէր անձի ու գործի պատկերը, ուծացման՝ սպիտակ ջարդի ողբերգութիւնը Սփիւռքում, հաստատելու բարու եւ լուսաւորի յաղթանակը աւերիչ ուժերի դէմ՝ մեր կենսափիլիսոփայութեան յաղթանակը»:

Նոյն թերթին մէջ Արտաշէս Քալանթարեան՝ «Լրագրողի ազնիւ ճանապարհ» խորագրին տակ, ի մէջ այլոց կը նըշէ. «Գրողների Միութեան ընդհանուր ու կուսակցական ժողովներում յաճախ էր հնչում նրա կրակոտ խօսքը՝ ընդդէմ հակահասարակական երեւոյթների, ընդդէմ ապօրինութիւնների եւ անտարբերութեան, ընդդէմ այն ամէնի, ինչը խանգարում է ժողովրդի առաջընթացին»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԲԱԲԳԷՆ ՊՕՏՈՍԵԱՆ

Սրտի խոր կսկիծով իմացանք մեր սիրելի Բաբգէնին յանկարծական մահը, որ պատահած է Մարտ 25-ին, Երեքշաբթի օր, երբ կը հանգստանար ցերեկուան ճաշէն ետք:

Ծնած Օվաճըգ, 1914 Օգոստոս 25-ին, Բաբգէն Պօտոսեան ընտանիքով անցած է Միտիլի (Յունաստան), ուրկէ ինք կը ղրկուէր Վենետիկ իր ուսումը կատարելու համար Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը, ուսում՝ զոր պիտի աւարտէր Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանը: Միացած ընտանիքին, որ Փարիզ հաստատուած էր, հակառակ արուեստագէտի իր բնածին տաղանդին, կանուխէն նետուած է կեանքի ասպարէզը, ապրուստ ճարելու համար, ինչպէս ճակատագիրն էր բազմահազար Հայերու, որոնք նոր կը ժամանէին Ֆրանսա, ուր այնքան դըժուար տարիներ պիտի անցընէին, սկզբնական շրջանին:

Բաբգէն պիտի մտնէր, սակայն, Գեղարուեստից վարժարան (Պօ զ'Առ), միաժամանակ զբաղելով դերձակութեամբ եւ յետագային՝ ներկարարութեամբ, նկարչութիւնը երբեք արհեստի չվերածելով, ինչ որ թոյլ տուաւ իրեն որ՝ նկարէ ե՛րբ որ ուզէ, ի՛նչ որ ուզէ, առանց կաշկանդումի, արուեստը՝ արուեստին համար: Խառնուածքով իսկ արուեստագէտ, այսինքն՝ պոհէմ, քիչ մը «խենթ», ինչպէս կը սիրէր կրկնել, իր անոյշ ժպիտով:

Մաս կազմած է Փարիզի հայկական երբեմնի այն շրջանակին որ նախ Մոնփարնաս, ապա Քառէ, Բիւզանդ Թօփալեանի սպարանը ամբողջ կեանք մը սպառեցին, խօսելով արուեստի, գրականութեան, թատրոնի եւ անշուշտ՝ Հայութեան մասին: Այդ խումբին մաս կազմած են Շահնուր, Թէքէեան, Արման Կոթիկեան, Գմբէթեան եւ այնքան ուրիշներ, բայց մանաւա՛նդ՝ ան, Ցարուք Կոստանդեան, որու հետ իր մտերմութիւնը պիտի շարունակուէր մինչեւ Փետրուարեան այն օրը, երբ ան ալ, ինչպէս այսօր՝ Բաբգէն, կը մեկնէր, մեզ քիչ աւելի առանձին ձգելով:

Բաբգէն Պօտոսեան, նկարիչ էր, տաղանդաւոր արուեստագէտ, սիրահար՝ Փրովանսի, ուր կը քաշուէր յաճախ, հեռու քաղաքներու ժխորէն, բնութեան ծոցը: Կը դիտէր ու կը նկարէր, դաշտերուն ու ձորերու աննման գոյները հարազատօրէն տալով պաստառին:

Բայց, այսօր, մենք, արուեստագէտը չէ զոր կ'ողբանք, այլ՝ պարզապէս մե՛ր ընկերը, մե՛ր մտերիմը, մե՛ր Բաբգէնը: Ո՛չ ան՝ որ իր գրիչով թէ մատիտով կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի, այլ այն միւսը՝ որ մինչեւ վերջերս, ամէն Հինգշաբթի, խմբագրատունէն ներս կը մտնէր, իր ընկերները տեսնելու ու անոնց հետ խօսելու, տաք ու անմիջական:

Տարիներ առաջ, Ֆորքալքիէէն քիչ անդին, փլատակ տուն մը գնած էր, լեռներուն դիմաց, ամայութեան մէջ, ուր կը խորհէր ապրիլ կեանքի իր վերջին օրերը, ինչպէս ըրած էր Ցարուք, քիչ անդին: Չեղաւ: Բայց, ճակատագիրը այնպէս տնօրինեց, որ նոյն մահն ունենայ, քունին մէջ, չզգայ ոչինչ ու մեկնի այդպէս՝ մնաս բարեաւ ոչ ըսէ՛:

ԶՐՈՅՑ՝ ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Աշխարհն այսքան անգութ չըլլար
Սիրտը միշտ ազատ ըլլար
Մահը Աստուծոյ հրամանն է
Միայն բաժանում չըլլար...»

«Ա՜հ, վառ պահեցէք յիշատակը նրանց՝ որոնք մեր Գիրն ու Բանը փարդարեցին ու անցան» (Ա. Ա.)

Կեանքի իմաստն ու խորհուրդը խառացընող վերի չորս տողնոց յանգաւոր տունը, դու ինքդ է որ սորվեցուցիր. երբ, աքսորէն վերադարձիս հայերէնը գրեթէ մոռցած, խաւեանի գրասեղաններուն վրայ Ա. Բ. Գ.ը հեգելով, կրտսերներս, մայրենի լեզուն կը սերտէինք: Այո՛, Խասեա՜նը, այդ հոյակապ վարժարանը, կարելի՞ է միթէ զայն մոռնալ, երբ, դառնութեան օրերէն ետք հո՛ն է որ մխիթարութիւն գտանք, երջանկացանք: Ի՞նչպէս չյիշել այստեղ, երբ մեր խօսքը Խասեանի մասին է, որ ամէ՛ն սան, որ այդ աքանչելի կրթարանէն ներս, գիշերօթիկ կամ ցերեկուան կեանք մըն է ապրած, բան մը կը պարտի անոր հիմնադիր մեծագործ բարերարներուն:

Ո՞վ չի յիշեր իսկապէս, սրտաբեկութեան օրերուն յաջորդող խանդավառութեան ու ցնծութեան այդ շրջանը, երբ Պոլսահայութիւնը ապրեցաւ իր որբանոցներով ու եռուզեռ բերող սկաուտական զմայլելի կազմերով: Եւ մենք, երբեմնի «որբերս» առաւելապէս պարտական ենք անձնուէր դաստիարակ ուսուցիչներու այն փաղանգին եւ իրարու յաջորդող խնամակալ մարմնի մաս կազմող բարեսէր անդամներուն, որոնք անսահման նուիրումով չունչ եւ սիրտ հատուցին մեր մատղաշ՝ բայց բթացած մտքերը արթնցնելու եւ բան մը աւելի սորվեցընելու ջանասիրութեամբ:

Այո՛, կեանքէն լուր չունեցող անմեղ պատանիներ էինք, եւ շատ մը տեսակէտներով բախտաւոր եղանք Խասեանէն ներս ապաստան գտած ըլլալով: Ի՜նչ անոյշ յուշեր, դրուագներ եւ սիրելի դէմքեր կ՚ուրուագծուին այսօր, որոնք երեք տարիներու որբանոցի հաւաքական կեանքի մը պատմութիւնն ունին, այնքան հարուստ եւ յիշատակութեան արժանի:

Այն ատեն, ես պատանի, դուն արդէն երիտասարդութեան դուռը հասած, կեանքի նոր հանդրուանով նոր հորիզոններ կը բացուէին մեր առջեւ. եւ, վերանորոգ յոյսով ու խանդավառութեամբ տոգորուած կը դիտէինք դեռ մեզի անծանօթ ապագան:

Այսպէս, տարիները իրարու յաջորդեցին ու հարկ եղաւ կրկին իրարմէ բաժնուիլ քու Ամերիկա մեկնումովդ, եւ անկէ ի վեր մեր ետին ձգեցինք քանի մը տասնամեակներու անջրպետ մը, մինչեւ որ՝ բարեբախտ առիթով մը, կարճ ժամանակով Ամերիկա գտնուելուս, անգամ մըն ալ զիրար ողջագուրելու երջանկութիւնը ունեցանք ընտանեկան տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ, առանց սակայն կարենալ յագուրդ տալու տարիներու մեր կարօտին:

Եւ ահա՛, անխուսափելին կը պատահի եւ մեզմէ յաւիտենապէս բաժնուելուդ գոյժը հասնելով, վիշտով ու տխրութեամբ կը համակէ մեզ, եւ հայ մշակոյթը կը կորսնցնէ իր վաստակաւոր խընկարկուներէն մին:

Այո՛, սիրելի Արամ, միայն բաժանում չըլլար, եւ սակայն, յաւիտենական բաժանումը կեանքի բնական ու անխուսափելի օրէնքներէն մին է, երբ Աստուած է որ կը հրամայէ: Ո՞վ պիտի համարձակէր վիճիլ այդ մասին...: Չէ՞ որ բոլորս ալ ժամանակաւոր հիւրեր ենք այստեղ ու կեանքը Աստուծմէ մեզի պարգեւուած շընորհ մըն է, բայց ո՛չ ձրի, քանի որ այդ պարգեւը կը փոխարինուի օր մը, մեր մահով...:

Մարդիկ այս երկրաւոր աշխարհին մէջ մէկ անգամ միայն կ՚ապրին. բայց երանի անոր՝ որ իր ձգած գործով ու վաստակով՝ կոչուած է բազմիցս անգամներ ապրելու:

Բայց, ի՜նչ կրնանք ըսել այն բազում բաժանումներուն, որոնց հայ ժողովուրդը դարերէ ի վեր ենթարկուեցաւ, եւ չար ու անգութ ձեռքերով ազատութեան մէջ սիրելու եւ սիրուելու ամենաթանկագին իրաւունքէն ալ զրկուեցաւ: Եւ, մեր ապրած այս աշխարհին մէջ, ո՛չ միայն անպաշտպան մնացինք մեզի պատահած խըժդըժութիւններուն դէմ, այլ Աստուած անգամ անտարբեր մնաց, կարծես մեղսակից ըլլար անոնց՝ ... որոնք մահ ու սարսափ սփռեցին Հայոց աշխարհէն ներս:

Այսպէս, ճակատագրի դժբախտ բերումով, Հայը՝ միշտ ու ամէն անգամստիպուեցաւ բաժնուիլ, կարծես՝ իրեն սահմանուած ըլլար այդ փոթորկալից կեանքը: Բաժնուեցաւ հոգեհատոր սիրելիներէ, իր բոյնէն ու ինչքէն եւ մանաւանդ՝ իրեն ծնունդ տուող հողէն, հայրենիքէն: Եւ ամէն անգամ որ հայ աշխարհէն հողի մը կը պակսի, սիրելիի մը մահուան գոյժը կը հասնի, մեր ամբողջ էութիւնն է որ կը ցնցուի:

Այս չա՛տ տխուր առթիւ ուստի՛ արցունքոտ աչքերով ու թախծոտ սրտով է որ գրիչը ձեռք կ՚առնեմ, գրելու համար մէկու մը մասին, որու հետ մեր պատանեկութենէն ցայսօր եղբայրական փոխադարձ սիրով կապուած մնացինք: Երկար ժամանակ հեռաւորութիւնները մեզ բաժնեցին, բայց երբե՛ք հոգիով - սրտով իրարմէ բաժնուած չզգացինք: Այդ կը նշանակէ ուրեմն՝ որ տածուած փոխադարձ զգացումները երբ անկեղծ են, այդ զգացումներուն մրափի մէջ մնալը ժամանակաւոր է, եւ կայծի մը կը կարօտին հրահրելու համար զանոնք:

Չէ՞ որ մարդկային երեւակայութիւնը իր խորութեամբ արգասաւոր «հող» է, ուր կը ծաղկին, կը պարարտանան շատ ու շատ բաներ ... եւ նոյնիսկ աէրեր: Այդպէս ալ, տարիներու բաժանումն ու հեռաւորութիւնը պատճառ չեղան որ մեր սրտերը չքանան ու մտածումները դադրին իրենց սլացքին մէջ, այսինքն, եթէ կենդանի աչքերով մօտէն զիրար չվայելեցինք, բայց մեր էութեան մէջ երբե՛ք չդադրեցան հոգեկան մեր ապրումները:

Ո՛չ միայն «միասին լացած ու խնդացած ենք» այլեւ գրականութեանդ միջոցաւ թելադրեցիր մեզի, որ պաշտամունքի վառ զգացումներով տոգորուած մնանք մեր անցեալին. այսինքն՝ հաւատարիմ մնալ սիրելի նահատակներուն խնկելի յիշատակին: Եւ, ամէն անգամ որ կը յիշենք անցեալի զարհուրանք պատճառող այդ օրերը, կը փուշոտի մեր մարմինը: Եւ դուն, սիրելի Արամ, երբե՛ք չդադրեցար ողբալէ արհաւիրքի քստմնելի այդ յուշերը: Ուստի՛ հետեւ, գրիչը միակ միջոցը հանդիսացաւ քու զգայուն սիրտդ ու միտքդ կրծող դաժան ժամերու յիշատակը վերակենդանացնող: Եւ, հայ ժողովուրդի ցաւն ու վիշտը խառնելով քու կիններուդ՝ մշակած գրականութեանդ առանցքը հանդիսացաւ, ան:

Կը բաւէ կարդալ հրատարակուած հատորներդ եւ մամուլին յանձնած բազմաթիւ գրութիւնները եւ մանաւանդ «Տապին Գարահիսար եւ իր Հերոսամարտը» գոհար հատորդ, չքեղակազմ ու միջուկին վայել փառաւոր մատեան մը, արժանի բարձի տակ դրուելու եւ կարդացուելու իբրեւ սաղմոսարան: Այլ խօսքով, ո՛չ միայն գրադարանի գեղեցիկ զարդ մը, այլ նաեւ՝ մտքի ու սրտի, հոգեկան ապրումներու բովանդակութեամբ ընտիր գանձարան:

Այսօր ո՛չ միայն կ՚ողբանք կորուստդ, այլեւ իբրեւ հայրենակիցներ կը փութանք անգամ մըն ալ յայտնելու մեր երախտագիտութիւնը սոյն թանկագին յուշամատեանին համար, որու լոյս - աշխարհ ընծայաբերումովդ մեր բիւրաւոր զոհերուն փառքն ու յիշատակը յաւերժացուցիր: Հատոր մը, որ նաեւ կոթողը պիտի ըլլայ մեր ծննդավայրին, Տապին Գարահիսարի հերոսական դէպքերուն եւ մարտնչումներուն իբրեւ պանծացում:

Ո՞վ պիտի կրնար տալ Հերոսամարտի լիակատար պատկերը, եթէ ոչ դուն ինքդ՝ ականատես վկան, բազմաթիւ հերոսապատում այն դրուագներուն, որոնք կերտուեցան մեր բիւր անմահներուն արեան գինով:

Եւ այսպէս, բոլոր հատորներդ, որոնց մէջ տեղ են գրաւած, տարբեր չորս եղանակներէն հաւաքուած պէտպիսագոյն ծաղիկներու գեղեցիկ փունջեր, իւրաքանչիւրը՝ իւրայատուկ բուրումովն աւինքնոց:

Յիշատակ ոգեկոչող հեռաւոր թէ մօտաւոր անցեալի մը մէջ ապրուած դէպքերն ու պատահարները, արծուային թռիչքով մը կը վերակենդանանան, կարծես ընթերցողը՝ ինքն ապրած ըլլար այդ րոպէն: Տխրութեամբ կը համակուիս, աչքերէդ արցունք խլող տողերով կը սկսիս կարդալ, եւ, վերջաւորութեան, ահա յանկարծ ծիծաղն ու ժպիտը դէմքիդ՝ վերջակէտը կը գտնես:

Ամենամեծ մխիթարութիւնդ եղաւ նաեւ այն՝ որ գրչիդ շնորհիւ ու ճախրանք ունեցող երեւակայութեամբ գրուած հատորներդ եւ յօդուածները, անձիդ շուրջ ստեղծեցին թէ՛ իբրեւ վաւերական գրագէտ եւ թէ անհատ՝ սէր, համակրանք եւ հիացողներու բազմութիւն մը: Սիրոյ եւ հիացումի այդ ապացոյցը տուին իր ժամանակին կրտսեր գրչեղբայրներ, կազմակերպելով յիսուն տարիներու ընթացքին գրիչ շարժող գրագէտին յոբելեանը, եւ, պերճիմաստ ու սրտառուչ արտայայտութիւններով ներբողեցին հայ դպրութեան բերած վաստակդ: Վկայ՝ այն սըրտաբուխ արտայայտութիւններով գրուած յօդուածները՝ որոնք տեղ են գրաւած, Նիւ - Եորքի՝ «Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութեան» ի պատիւ քեզի սարքած երեկոյթին առթիւ հրատարակած գրքոյկին մէջ:

Ոմանք ալ իբրեւ մարդ, անձիդ մէջ կեդրոնացած առաքինի կողմերը գովելով ծափահարեցին քեզ հաւասարապէս, ոբովհետեւ, մարդն ու գրագէտը, յատկանշական իրենց գիծերով ընդելուզուած՝ զուգահեռ մը կը կազմեն, եւ չենք գիտեր թէ՝ Արամ Հայկազ մարդն է՝ թէ գրագէտ Արամ Հայկազն է, որ պիտի խլէ գափնին: Կը կարծեմ ես շատ մը ուրիշներու պէս թէ՝ կեանքի այդ վազքին մէջ, երկու մարդերն ալ կը ներկայանան հաւասար նիշերով: Այն պատճառաւ՝ որ գըրագէտն ու մարդը զիրար ամբողջացնելով, փոխադարձաբար, զօրավիգ կը հանդիսանան մէկը միւսին սիրելի դարձնելու եւ մէկը միւսով սիրցնել տալու: Այլ խօսքով, Արամ Հայկազ մարդը սիրելնուս համար է որ քիչ մը աւելի կը սիրենք իր գրականութիւնը, եւ նոյնպէս՝ Արամ Հայկազ հեղինակին գրականութիւնը սիրելնուս համար է որ սիրած ենք նաեւ Ա. Հ. մարդը:

Հանգիստ քեզի, սիրելի եղբայր Արամ. եթէ այսօր մեզմէ յաւիտեան բաժնուեցար, վստահ եղիր, երբե՛ք պիտի չմոռնանք քեզ ու քաղցր յիշատակդ կենդանի պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ, որքան ատեն որ պիտի չնչենք այս անցաւոր աշխարհին մէջ: Չէ՞ որ բոլորս ալ մահկանացուներ ենք հոս...:

Թո՛ղ, Ամենակալը մխիթարութիւն պարգեւէ ողջ հարազատներուդ, որոնք մեծով - փոքրով սգաւոր են այսօր. եւ հոգեհատոր թոռնիկներուդ մտքին մէջ դրոշմուած թող մնայ իրենց սիրելի պապիկին անոյշ ժպիտն ու դիմագծերը: Երկար ու առողջ կեանք անոնց, որոնք ժպիտ ու երանաւէտ պահեր պարգեւելով, օրհնութիւնը եղան ձեր տունին ու քաղցրութիւնը ձեր կեանքին:

×

Արամ Հայկազ, իր ծննդավայրին Տապին Գարահիսարի մէջ, գինքը շրջապատող սիրելիներու եւ ծնողական գուրգուրոտ ձեռքերու տակ մանկութեան եւ պատանեկութեան խաղաղ ու երջանիկ օրերով հասակ նետեց, մինչեւ որ 1915-ի Ցունիսեան առաւօտ մը, գալիք սեւ ու աղէտալի օրերու ազդանշանը տրուեցաւ:

Այսպէս, մթնոլորտը պիտի մթագնէր, սիրտերը պիտի ալեկոծուէին եւ, ամբողջ հայ բնակչութիւնը սարսափի պիտի մատնուէր: Այդ կը նշանակէր թէ դա[illegible]ւոր թշնամին դարանակալ կը սպասէր [illegible] անպաշտպան որսը գազանօրէն յօշոտ[illegible]լու...: Հետեւանքը՝ բոլորիս պատմ[illegible]թիւնն է եւ հարկաւոր չէ մանրամասն[illegible] երբ գիտենք զարհուրանքը ինքնապաշ[illegible]պանութեան, յետոյ կոտորածի, թալանի եւ կազմակերպուած ահաւոր աքսորի:

Եւ, պատանի Արամ Հայկազ զերծ [illegible] կրնար մնալ ու ինքն ալ հարիւրաւորներ[illegible] կարաւանին խառնուելով, աքսորի մահ[illegible] սարսուռ ճամբաներուն վրայ քարշ [illegible]ւի տար իր կեանքը, թափառելով [illegible] ու անդ, մինչեւ որ հրաշքով մը ազատ[illegible]լով Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ ապա[illegible]տան կը գտնէ, ապրելով այսպէս, անը[illegible] տոյդ օրերու դաժան կեանք մը, մի[illegible]այն յոյսով՝ որ շնորհիւն նախախնամու[illegible]թեան պիտի կարենար օր մը իր ազատու[illegible]թիւնը վերագտնել:

Աւելորդ չըլլար ըսել այստեղ, [illegible] Արամ Հայկազ խորապէս հաւատացեա[illegible] էր, թէ՛ իր եկեղեցւոյ հանդէպ ունեցա[illegible] համոզումներով եւ թէ իր ազգին ապագ[illegible] ազատագրման համար:

Զինադադարի վաղորդայնին, ինչպ[illegible] ըսինք, հրաշքով կ՚ազատի եւ բախտի [illegible] րումով ինքզինքը կը նետէ Սեբաստիա [illegible] ապաստանելով Ամերիկացիներու հով[illegible] նաւորութեան եւ հսկողութեան տակ գտ[illegible]նուող որբանոցը, (Սանասարեան նախկ[illegible] վարժարանը որ Կարինէն հոն էր փ[illegible] խադրուած) ուր՝ արդէն՝ հարիւրաւո[illegible] որբեր ու որբուհիներ Ամերիկացիներ[illegible] պաշտպանութեան եւ հոգածութեան ներ[illegible]քեւ կը գտնուէին, մինչեւ այն օր՝ եր[illegible] լուրեր տարածայնուեցան իբրեւ թէ Թուրքերը, առիթէ մը կը սպասէին փ[illegible] տաշէն որբանոցը իր բոլոր բաժիններո[illegible] հրդեհելու եւ հետեւաբար մէջի բնակի[illegible]ներն ալ հրկիզելու: Եւ այսպէս, ամէ[illegible] օր ու գիշեր մղձաւանջային մթնոլորտ մ[illegible] ստեղծուած էր:

Նոր շրջանին հոն կը գտնուէին նաև[illegible] իր հօրաքրոջ երկու աղջիկները եւ մա[illegible] (որոնցմէ մին՝ յետագային Տիկին Զ[illegible] պէլ Սերոբեան պիտի ըլլար) որոնց հ[illegible] քիչ ժամանակ վերջ Ամերիկացիներ[illegible] շնորհիւ կը մեկնի Պոլիս, ապա կը մ[illegible] իբրեւ գիշերօթիկ Խասեան որբանոց[illegible] բայց կ՚ուսանի Կեդրոնականի մէջ, ա[illegible] ապագայ գրագէտի սերմերը պիտի [illegible] նէր:

1921-ին կը մեկնի Ամերիկա Նիւ - Եո[illegible] քարնակ իր երէց եղբօր (Յակոբ Կարմի[illegible] եան) մօտ:

Տատերու նման, Արամ Հայկազ [illegible] առօրեայ սեւ աշխատանքի համընթա[illegible] յարդած ըլլալով նաեւ իր բազմավաստա[illegible] ուսուցիչ Յակոբ Օշականի պատգամ[illegible] երբեք գրիչը վար չդրաւ ու մշակեց իր գրականութիւնը, որ շուտով պիտի գր[illegible] սփիւռքեան գրական անդաստանին մէ[illegible] սիրուած ու փնտռուած գրագէտի իր[illegible] յատուկ իր տեղը գրաւելու:

Հակառակ վայելած ժողովրդային հա[illegible] մակրանքին ու շատո՜նց վաւերական գր[illegible] րագէտի պատմուճանը ուսերուն՝ բնա[illegible] րութեամբ ու կենցաղով, համրայ[illegible] կեանքի մէջ իր նիստ ու կացով մնա[illegible] միշտ նոյն բարեհամբոյր, փառք ու պ[illegible] մուկ չսիրող Արամ Հայկազը: Բայ[illegible] գինքը սիրող բազմութիւններ պատուե[illegible] ցին ու մեծարեցին զինքը:

Այսպէս, կեանքը սկսաւ վիշտով ու ե[illegible] կունքով, բայց կեանք մը ունեցաւ լեցու[illegible] վաստակով եւ զայն ապրեցաւ անհո[illegible] հաւատքով. ատկէ աւելի միթէ մեծ [illegible] մխիթարութիւն կա՞յ, երբ ասոր վրայ կ[illegible] գայ աւելնալու նաեւ, սիրելի հոգեհա[illegible] տորներով շրջապատուած ըլլալու երա[illegible] նութիւնը:

Իբրեւ վերջաբա՛ն եւ ի փոխան փուն[illegible] մը ծաղիկի, կարդանք՝ վաստակաւոր մ[illegible] տաւորական Մ. Թ.ի գրիչէն ծորող գ[illegible] նահատանքի հետեւեալ տողերը:

«Հայաշունչ, մարդկայնական, պա՛[illegible] ու խորունկ, իր լացին մէջ իսկ ժպա[illegible] գին՝ Արամ Հայկազի գրական վաստակ[illegible] բացառապէս ինքնատիպ է: Իրմէ առա[illegible] ոչ ոք կրցած է Արեւելքը խառնել Արե[illegible] մուտքին այնպէս մը, որ հայ գրականու[illegible] թեան ժամանակակից պատմութեան մէ[illegible] իր անունը կարելի ըլլայ յիշատակել [illegible] րեւ ազդեցութիւններէ հիմնովին զերծ գրագէտի մը եւ իր գործը դասել որպէ[illegible] պէս բարձր, ոգեպէս թելադրական, տե[illegible] սերեւերութեան մէջ խորաթափանց ու համակող իրագործումներու կարգին»:
(«Յառաջ» Մ. Թ. 1972):

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Մարտ 20

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՄ ԿԻՆՆ Է ԿԱՐԻՆԷՆ

ԿԱՄ՝ ՋԱՒԵՇՏԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԽՈՒՐ ՇՐՋԱՆԱԿՈՎ

—×—

Պատահեց այնպէս, որ Երեւանի Նարիմանովի փողոցի թիւ 19 տան բնակչուհի Կարինէ Սարգսեանն ամուսնացաւ: Ում հետ չի պատահում: Թաղն ու պսակը մարհաւոր՝ մի այլ պարագայում կ'ասէինք մենք: Բայց այս դէպքում, ինչպէս տեսնում էք, չենք շտապում: Թէ ինչո՞ւ, յետոյ կ'իմանաք:

Ամուսնացաւ, փոխադրուեց Ամիրեան փողոցի թիւ 5 շէնքի 7-րդ բնակարան, բայց ծնողների տան գրանցումից դուրս չեկաւ: Է՛, գի՞ժ էր, որ քանդման ենթակայ տնից դուրս գար: Զագս էլ չգնաց: Աւելի ճիշդ՝ գնաց, բայց տեխնիկումի մի ուսանողի հետ, որն իրենց տանը վարձակալ էր: Դա 1977 թուականին էր, կանանց էմանսիպացիայի տօնից ուղիղ մէկ օր յետոյ:

Այդ խոտոր ճանապարհով Կարինէն երկու ամուսին ունեցաւ. մէկը՝ փաստացի, ազատ, բայց ոչ օրինական, միւսը՝ կեղծ, չինծու, բայց օրինական: Միեւնոյն առանցքի երկու կողմերում սիմետրիկ տեղեր բռնած փաստացի եւ ոչ օրինական Սուրէն Բաղդասարեանն ու չինծու եւ օրինական Վաղիֆ Դաւիթեանը:

Վերջինս, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, զագսի վկայականը ծածանելով, շուտով գրանցուեց Նարիմանովի փողոցի թիւ 19 քանդման ենթակայ տանը եւ չսպասեց Մարիական ինքնավար Հանրապետութիւն՝ սպասելով, այսպէս ասած, դարձան կլոր կանչին: Բայց դարսնը ուշացաւ կամ աւելի շուտ՝ յայտնուեց Սուրէն Բաղդասարեանի տանը՝ այն լցնելով նախ առաջին, ապա երկրորդ երեխայի ծլվլոցով:

Երկու երեխաներն էլ գրանցուեցին Վաղիֆ Դաւիթեանի անունով, թէեւ նրանք Սուրէնի ծնկներին էին մեծանում եւ սրան էին հայր ճանաչում: «Մինչեւ աչքաբացուեն, աշխարհի սեւն ու սպիտակը հասկանան, հարցը կը լուծուի», - յաճախ կրկնում էին կողմերը: Եւ այդ «մինչեւ»ը վերաբերում էր ոչ այլ ինչի, եթէ ոչ շէնքի իրացմանը՝ այն երջանիկ օրւան, երբ Կարինէն բնակարան կը ստանար, բանալին Վաղիֆին կը յանձնէր ու սովորականի պէս կը շարունակէր իր ընտանեկան «հովուերգութիւն»ը: Մի անգամ Սուրէնը քիչ մնաց փչացնի գործը եւ ամուսնութեան ու ընտանիքի օրէնսգրքի ուժով ընդունի երեխաների հայրութիւնը, բայց գզաստ Կարինէն նրան հետ պահեց խենթութիւնից, հասկացրեց, որ տան իրացման ժամանակ դրանով կը բացայայտուի կեղծիքը եւ ստիպեց քիչ էլ համբերել:

Միասնիկեանի շրջգործկոմը այդ համբերութեան արդիւնքում ազնիւ մոլորութեան մէջ ընկաւ, իրացման պայմանագիր կնքեց Կարինէի հետ եւ նրա ընտանիքի Վաղիֆեան թեւին յատկացրեց Աւան թաղամասի Բրիսովի փողոցի թիւ 62 շէնքի 27-րդ երեք սենեակնոց բնակարանը: Դա նպատակի իրականացում էր, բայց դեռ վերջնագիծ չէր: Եւ Կարինէ Սարգսեանը հայցադիմումով ներկայացաւ ժողովրդական դատարան: Վկայակոչեց հազար ու մի պատճառաբանութիւն եւ պահանջեց ապահարզանել իրեն ու Վաղիֆ Դաւիթեանին: Դրանից էլ հեշտ բա՞ն: Սովետական շրջանի ժողովրդական դատարանը բաւարարեց հայցը, իսկ զագսը ձեւակերպեց ամուսնալուծութիւնը:

Զուշացաւ նաեւ յաջորդ քայլը: Կարինէն զագսով ամուսնացաւ իր ամուսնու եւ երեխաների հօր՝ Սուրէն Բաղդասարեանի հետ եւ շրջգործկոմի միջոցով նոր բնակարանի վարձակալման քարտն անուանափոխեց Վաղիֆ Դաւիթեանի անունով: Վերջինս էլ՝ երկրորդ չնչաւութիւնը բացուած՝ մի ռեկորդ էլ ինքը սահմանեց՝ իրենից չսերուած երեխաների իր անունով գրանցումը դատական կարգով ճանաչելով անվաւեր:

Եղաւ այն, ինչ պլանաւորել էր Կարինէի թուածրագրային մեքենան: Միայն թէ սպիտակ կարկատանները սեւ թելով էին կարուել՝ դժուարացնելով որոշել, թէ վերջապէս ո՞ւմ կինն է Կարինէն: Հարցն առկախ էլ կը մնայ, քանի դեռ չի բեկանուել ապահարզանի վճիռը, եւ ամուսնութիւնը Դաւիթեանի հետ կեղծ չի ճանաչուել: Դա կը լուծի նաեւ ստացած բնակարանի ճակատագրի յետագայ տնօրինման հարցը:

Յետո՞յ: Յետոյ երկնքից երեք խնձոր կ'ընկնի. մէկը՝ պատմողին, որին նիւթեր է տրամադրել քաղաքային դատախազութիւնը, երկուսն էլ՝ միանգամից նրան, ով կը ստեղծի այս ներկայացման վերջին արարը:

ԵԴՈՒԱՐԴ ՇԱՀԻՐԵԱՆ

ԾԱՂԻԿԷ ԾԱՂԻԿ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է բժշկուհի Թամարա Շահնազարեան (Լաուրի): Ծնած էր 1900-ին՝ Ղարաբաղ: Բժշկական ուսումը առած է Ռուսիա, ապա վերադառնալով Պարսկաստան նուիրուած է իր ասպարէզին: Բ. Աշխարհամարտին որբանոցէ որբանոց շրջելով բուժած է տարադիր որբեր: Գործօն անդամուհի եղած է Թեհրանի Հայ Կանանց Եկեղեցասիրաց Միութեան, Բարեգործական Ընկերութեան եւ Հայ վարժարաններու հոգաբարձութեանց: Իբրեւ Պարսկաստանի ներկայացուցիչ մասնակցած է բժշկական համաշխարհային համագումարներու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Մեսրոպեան տառերուն, հայ դպրութեան նուիրուած ինքնատիպ ձօն մըն է «Երաժշտական այբուբեն» պատկերազարդ գիրքը, որ սահմանուած է կրտսեր դասարաններու եւ մանկապարտէզներու երախաներու գրաճանաչութեան ու գեղագիտական կրթութեան գործը լաւագոյնս կազմակերպելու համար: Գիրքը կը բացուի «Պատգամ»ով, որ երախաներուն կը թելադրէ սիրել ու սորվիլ «այբուբենը մեր Հայոց՝ ոսկէ դուռը մեր գրոց», ապա կուգայ «Հայոց այբուբեն» նախերգը: Այնուհետեւ իւրաքանչիւր տառի կը նուիրուի երգ մը: Հայկական տառերը բնութեան տարրերու եւ երեւոյթներու նմանցնելով, բանաստեղծական խօսքը, երաժշտութիւնը եւ նկարը աւելի պատկերաւոր կը դարձնեն տառերու ընկալումը: «Երաժշտական այբուբեն»ը կը դիւրացնէ թէ՛ տառերու ուսուցումը եւ թէ կը նպաստէ մանկանց երգեցողական ձայնի ու երաժշտական ունակութիւններու զարգացման: Երգերուն մեղեդիները հարազատ են ազգային երաժշտական ոգիին, հարուստ են այլազան կշռոյթով, հնչական կառուցուածքով: «Երաժշտական այբուբեն»ը մեծ տպաքանակով լոյս տեսած է «Սովետական Գրող» հրատարակչականէն: Գիրքերուն մէկ մասը կը ղրկուի Սփիւռքի հայկական վարժարանները: Երգերուն բառերը գրած է Նանսէն Միքայէլեան, երաժշտութիւնը՝ Արեգ Լուսինեան: Պատկերազարդումը վարպետօրէն կատարած է նկարիչ Ֆրէդ Աֆրիկեան:

Աշխատութեան հրատարակութեան առթիւ «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին Արեգ Լուսինեան ըսած է. - «Լեզուի տիրապետումը կատարեալ չէ առանց գրաճանաչութեան, որու ուսուցման մէջ պէտք է առնել նաեւ երաժշտութիւնը: Երաժշտական այբուբէնի ստեղծման միտքը ծնաւ պատահական ձեւով: Բանաստեղծ Նանսէն Միքայէլեանի հետ հանդէսի մը ներկայ էինք. երախաները մեկնաբանեցին մեր մէկ երգը (իր բառերով ես գրած եմ մօտ 100 երգեր): Սկիզբը մտածեցինք երգ մը գրել հայկական այբուբենի մասին ընդհանրապէս, յետոյ զարգացուցինք գաղափարը եւ որոշեցինք իւրաքանչիւր տառին նուիրել երգ մը: Ու այսպէս ծնաւ երգաշարքը»:

Արեգ Լուսինեան Հայաստանի ծանօթ երգահաններէն է, հեղինակ աւելի քան 350 մանկական երգերու եւ այլ գործերու: Իրմէ լոյս տեսած են 7 հաւաքածոներ: Մոսկուա եւ խորհրդային այլ հանրապետութիւններու մէջ հրատարակուած շուրջ 100 հաւաքածոներու մէջ հայ երգահանէն առնուած են բազմաթիւ երգեր: Լաւ ընդունելութիւն գտած են անոր ռոմանսները՝ Իսահակեանի, Զարենցի, Շիրազի, Սեւակի բառերով, երկու համանուագները եւ մանկական օփերաները:

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՔԱՄՓ. ՖՐԷԶ - ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իբրեւ հետեւանք կատարուած կազմակերպչական աշխատանքներու, կարելի եղաւ Ս. Կարապետ Եկեղեցին օժտել նոր վարչական մարմինով մը:

Նորակազմ վարչական խորհուրդը իր անդրանիկ ժողովին մէջ պաշտօններու բաշխում կատարեց հետեւեալ ձեւով. -

Պ. Պ. Փիէռ Ղազարեան պատուոյ նախագահ,
Ֆերնա Ժամկոչեան Ատենապետ,
Կարապետ Սայապալեան Փ. Ատենապետ,
Մինաս Գոճապաշեան Փ. Ատենապետ,
Լեւոն Պետեան Ատենադպիր,
Շարլ Տէվէճեան Փ. Ատենադպիր,
Ալէն Պօյաճեան Գանձապահ,
Աբրահամ Տուտուսեան Փ. Գանձապահ,

Պ. Պ. Կարապետ Թաշճեան, Կիւլպէնկ Զիլեան, Ժագ Աճէմեան, եւ Քլօտ Պիւլպիւլեան - խորհրդականներ:

Նորակազմ վարչական խորհուրդը, որոշեց նոր հոգեւոր հովիւ մը հրաւիրել պաշտօնի:

Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանին հետ համախորհուրդ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ նոր հոգեւոր հովիւ նշանակուեցաւ Մակար քհնյ. Նաճարեան:

×

Այս առթիւ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ նորակազմ վարչական խորհուրդը շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Յառաջ» օրաթերթի խմբագրական կազմին եւ բոլոր աշխատակիցներուն, իրենց մեր եկեղեցւոյ հանդէպ ունեցած մնայուն բարեացակամութեան համար եւ իր համեստ պիւտճէէն 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

Ի ԴԻՄԱՑ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Ֆ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

1985-Ի ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ա. - Բարոյական

1. - Պատրաստութեան աշխատանքներ եւ ձեռնարկ Նոյեմբեր 24-ի եւ 25-ի բարեկամական երկու օրերուն:

2. - Ստանձնում Մարի Նուպար Հաստատութեան 18 հայ ուսանողներու պարտքին համալսարանական ոստանին համալսարանական ընթացիկ տարուան:

Բ. - Նիւթական

1985 ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

1985 Յունուար 1-ին, տրամադրելի՝ 44.500 Ֆ.:

Մուտք. - 121.200 Ֆ.:

Անդամավճար՝ 400 Ֆ.
Նուէր՝ 13.700 Ֆ.

(Թոշակներ ստանձնուած անդամներու կողմէ)
Բարեկամական օրեր՝ 107.100 Ֆ.
Ելք. - 125.700 Ֆ.
Թոշակ (վարձքերու ստանձնում) 91.900 Ֆ.
Բարեկամական օրեր 29.300 Ֆ.
Միութենական ծախքեր 4.500 Ֆ.
Յաւելեալ մուտք ծախքերուն վրայ՝ 4.500 Ֆ.
Տրամադրելի 1985 Դեկտեմբեր 31 40.000 Ֆ.

Տրամադրելի գումարին նախատեսուած օգտագործում

Թոշակ՝ Յունուար - Մարտ եւ Ապրիլ - Յունիս եռամսեաններուն (18 հատ):

1986-ի Բարեկամական օրերու նախապատրաստական ծախք՝
Գումար՝ 40.000 Ֆրանք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Երկիր Նայիրին մեր հինգ հազար տարուայ կեանքն է, մեր յիշողութիւնը, լեզուն, ապրելու մեր կերպը, Երկիր Նայիրին այն է, որ Սարոյեանի խօսքին խառնում է մինչ այդ աշխարհին անյայտ լուսաւոր թախիծը, արեան թելով գնում - հասնում է Ֆրանսիա ու Շառլ Ազնաւուրի ձայնին ողբերգական շեշտը հաղորդում, իր կեանքը Մոսկուայում ապրած Արամ Խաչատրեանին մահուանից յետոյ բերում է տուն ... Եւ վերջապէս, Երկիր Նայիրին մենք ենք, մեր երազն է ամբողջականութեան ու մեր կատարելութեան մասին.

Սիրտ, հաւատա, որ լուսէ -
Վառ է մի նոր Բեթղեհէմ -
Գուցէ պարզուած են արդէն
Բաց են թեւերը բոցէ...

Աջ կողքիս նստած դումանիսցի հովիւը ծխում է, եւ ռուս ուսուցչուհին մեղմօրէն հասկացնում է ինձ, որ նրան ասեմ՝ չծխի: Ես նայում եմ նրա չափուած, բացակայ դէմքին, եւ ոչինչ չեմ ասում. մարդը ծխում է, թող ծխի, ի՞նչ ասեմ: Յետոյ փորձում եմ տեղական, զուարճալի պատմութիւններ յիշել ուսուցչուհուն պատմելու համար. թէ չէ շատ լրջացանք, յոգնեցի իրերամերժ մտքերից, անպատասխան ինչուներից: Եւ վերջապէս ինչ է ուզում մեզնից այս փչէ պսակը, ո՞վ հագցրեց մեր գլխին: Երեւս ճիշդ է Թումանեանը, երբ սրտնեղած բողոքում է.

Երկու դարի արանքում,
Երկու քարի արանքում,
Յօգնել եմ նոր ընկերի
Ու հին ցարի արանքում:

Այնինչ՝

Կեանքն անցնում է տխեզերքում
զնգալէն,

Եւ իսկապէս՝

Ափսոս չէ՞, Մարգօ, այս երեկոն...

Յետոյ շրջւում ու ժպտում եմ ռուս ուսուցչուհուն. գարնանային արեւոտ, գրնդուն օր է, աշակերտներն աշխոյժ զրուցում են, բարձրաձայն ծիծաղում. ծաղիկների ժամանակն է, երանի իրենց: Շուտով վերջին ոլորանից այն կողմ կ'երեւայ Գանձա տանող ճանապարհը, սրբազան գիւղը, որտեղ հարիւր տարի առաջ Վարդավառի մորթուած աքլորը մէկընդմիշտ արեան ու փետուրի խաչով կնքեց մանուկ բանաստեղծին, եւ մենք վերջապէս կը տեսնենք բանաստեղծի համար արդէն յաւիտեան օտար հայրենական տունը, բոլորուած վեհանիստ, արեւոտ սարերով, որոնց հեռու վերեւում դեռ թափառում է Խոյի Անդրէասի խռոված հոգին եւ իրեն հասկացող զրուցակից է փնտռում:

(Շար. 16 եւ վերջ)

Այրի Տիկին Ժանն Պօտոսեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Պօտոսեան
եւ զաւակները,
Պ. Մարք Պօտոսեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօտոսեան
եւ զաւակները,

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր և հօրեղբօր՝

ԲԱԲԳԷՆ ՊՕՏՈՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Մարտ 25-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 28, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ժանն Պօտոսեանի, Ժան - Փիէրի, Մարքի, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօտոսեանի,

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նագգաշեան եւ Միհրանեան ըն - տանիքները կը ծանուցանեն, թէ Զատկուան Մեռելոցի օրը, Եր - կուշաբթի օր, Մարտ 31-ին, ի ժա - մու Ս. Պատարագին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի իրենց նորոգ հանգուցեալ, սիրեցեալ մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻՐԱՄԱՅՐ

ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-Ի

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառա - սունքին առիթով:

Զայս կը հաղորդուի՝ ի գիտութիւն հանգուցեալ Տիրամօր յիշատակը յար - գողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Լուսին Սալմասլեան եւ զաւակ- ները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Տիրան Սալմասլեանի մահուան 31-րդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրեն 300 Ֆ. Դպրոցա- սէր Տիկնանց Վարժարանին, 300 Ֆ. Ազ- քատախնամի հանգստեան տուներուն եւ 300 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժա- րանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

4 ՕՐ

ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՄԱՅԻՍ 8, 9, 10 ԵՒ 11

ՎԱՐԴԱՏՕՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Աւանդական հիւրասիրութիւն, օթօ- քարով պտոյտներ, 4 օրուան ընթաց- քին, հաւանաբար մինչեւ Տօվիլ եւ Մոն Սէն Միշէլ:

Départ de l'autocar - Jeudi matin :
Mairie de Clamart .... à 8h
Eglise Arménienne
Issy-les-Moulineaux .... à 8h30
Gare Saint Lazare
25 rue de Rome .... à 9h

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 390 Փրանք:

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռա- ձայնել. - 39 85 36 53 - 48 54 35 74

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste des voyages en ARMÉNIE depuis 17 ans

Vous propose

9 VOLS PARIS ➤ EREVAN
DIRECTS EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours

Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F
Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De E R E V A N, extensions possibles soit :
○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻՒՐ - ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10էն 24

(Brochure détaillée sur demande)

CONTACTER :
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47. 42. 10. 35

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ·- Ճրագալոյց Զատկի: Սկիզբ՝ ժամերգութեանց 16·30, Խթման պատա- րագ՝ 17·30:

Կը պատարագէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Կիրակի· - Զատիկ· - Ժամերգութիւն՝ 8·15, Պատարագ՝ 10·15:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եկմալեան պատարագը կ'երգէ Մայր Ե- կեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարու - թեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 16·30 եւ դպիրներու կողմէ մարգարէական թուղ- թերու ընթերցում:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 9·30, Պա- տարագ՝ 10·30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաբաթ· - Խթում՝ 16, Պատարագ՝ 17·30:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատա- րագ՝ 10·30:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Շաբաթ· - Ճրագալոյց՝ 16, Պատարագ՝ 17:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 9·30, Պա- տարագ՝ 11:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 16, Պատա- րագ՝ 17·30:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատա- րագ՝ 10:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 16, Ընթեր- ցում՝ 16·30, Պատարագ՝ 17:

Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պա- տարագ՝ 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Կոմիտաս երգչախումբին կող- մէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէր- պէրեանի:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Շաբաթ· - Ճրագալոյց՝ 16·30:
Կիրակի· - Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Մեներգ եւ երգէօն Տիկին Անժէլ Սաժ - Կարապետեան:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Շաբաթ· - Պատարագ՝ 16·30:
Կիրակի· - Պատարագ՝ 10:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Շաբաթ· - Խթում՝ 17:
Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատա- րագ՝ 10:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի· - Պատարագ՝ 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿՌԸՆՈՊԼԸ

Երկուշաբթի, Մարտ 31, Կրընօպլի (Նօթրը - Տամ - Տը Լա - Տէլիվրանս) ֆրանսական Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏէՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ· - Ընթերցուածք եւ Պատարագ՝ 17:

Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Ընթերցումները կը կատարեն եկեղեց- ւոյ դպրոցի աշակերտները:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատա- րագ՝ 9·40:

Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկո- սի Զատկուան շնորհաւորանքի եւ Քարոզ՝ 11·15:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 16·30, Պա- տարագ՝ 17·30:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատա- րագ՝ 10·30:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 17:
Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պա- տարագ՝ 10:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Շաբաթ· - Ընթերցուածք ժամը 17·30, Պատարագ՝ 18·30:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պա- տարագ՝ 10:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Շաբաթ· - Ճրագալոյց՝ 17, Ընթերց- ուածք՝ 18-ին, Պատարագ՝ 18·30:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատա- րագ՝ 10, Կոնդակ եւ քարոզ՝ 11·30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ· - Ընթերցում եւ Պատարագ 17-ին:

Կիրակի· - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատա- րագ՝ 10:

Երգեցողութիւնները կը կատարէ Գու- սան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ժիւլիէթ Ըլմազեանի:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 16·30, Խթման Պատարագ՝ 17·30:

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կիրակի· - Պատարագ· - Ժամերգու- թիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10, Հոգեհան- գիստ ժամը 12-ին:

le
YAN'S CLUB
organise
son 2ème tournoi mixte
de
Tavlou
Le Dimanche 30 Mars
à 14 h 30
Participation : 40 Frs.
Réservation au YAN'S CLUB
5, Avenue Reille — 75014 Paris
Tous les jours de 11 à 14 h. et les mercredis à partir de 20 h. au :
45 - 89 - 20 - 48

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժան Ումիտեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, կեսրոջ եւ մեծ - մօր՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 10-րդ տարեդարձի հացկերոյթը, բացառիկ պատրաստութեամբ, Կիրակի, Մայիս 11, ժամը՝ 13-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
28

VENDREDI
28 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.192
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.192

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ յայտնեց թէ պատգամ մը պիտի ուղղէ Խորհրդարանին բացման նստաշրջանին, Ապրիլ 2-ին: Միւս կողմէ, Նախարարաց Խորհուրդի այս երկրորդ նիստը, որ գործնական գետնի վրայ, առաջինը պէտք է նկատել ծառայեց նաեւ իրաւասութեանց սահմաններու ճշդումին, Միթերանի եւ Շիրաքի միջեւ: Արդարեւ, Նախագահ Միթերան ճշդեց թէ սահմանափակ թիւով հրամանագրեր կը ստորագրէ եւ միայն այն հրամանագրերը, որոնք յառաջդիմութեան մը արձանագրելու կը ձգտին, ընկերային գետնի վրայ: Այս առընչութեամբ, օրինակ, պիտի չստորագրէ այն հրամանագիրը, որ կը ջնջէր վարչական արտօնութիւնը պաշտօնազրկումներու համար: Շիրաք չպնդեց, պիտի ստիպուի օրինագիծի դրութիւնը օգտագործել, ինչ որ ժամանակ կորսնցնել կուտայ իրեն: Նախագահը յստակ է, պէտք չէ խնդրոյ առարկայ դարձնել ձեռք ձգուած ընկերային առաւելութիւնները: Ասիկա առաջին անհամաձայնութիւնն է «համաձայնութեան» այս ամուսնութեան մէջ:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ յաջորդաբար ընդունած է Շիրաքի, ապա՝ Պալատիւրի այցելութիւնները: Տնտեսական եւ Ելմտական նախարարը յայտարարած է թէ ուզած է ելմտագէտ Ժիսքարի վերլուծումը լսել տնտեսական ներկայ կացութեան մասին եւ շատ գոհ մնացած է տեսակցութենէն: Պարզ է որ Շիրաք եւ Պալատիւր ուզած են Ժիսքարի սիրտը առնել, այն նախատինքն եւ, զոր ըրին, Ազգ. Ժողովի նախագահի աթոռէն ալ զրկելով զինքը:

ՇՈՒԼՑ սրդողած մեկնած է Անգարայէն, որովհետեւ ուզած էր որ ամերիկեան շորս հալածիչ օդանաւեր գան եւ մինչեւ Աթէնք ընկերանան իր օդանաւին, այն մտահոգութեամբ որ Քատաֆի կրնայ առեւանգումի փորձութիւններ ունենալ եւ Թուրքերը մերժեր են: Առաջարկեր են, որ իրե՛նք՝ Թուրքերը ընկերանան, բայց Շուլց ալ անոնց ընկերութիւնը մերժեր է: Այնուամենայնիւ, Շուլց ողջ-առողջ Աթէնք հասած է:

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ պէտք է ժամ մը առաջ տանիլ, անցնելու համար ամրան ժամուն, Մարտ 29-էն 30-ի (եւ ոչ՝ 30-էն 31-ի, ինչպէս գրած էինք երէկ) Շաբաթէն Կիրակի լուսնալիք գիշերը:

ՊԱՊԸ սինակով պիտի երթայ, Ապրիլ 13-ին, Կիրակի օր, ինչ որ աննախընթաց է: Առաջին անգամն է, արդարեւ, որ պապ մը սինակով կ'երթայ, ուր ելոյթ ալ պիտի ունենայ: «Պատմական» որակուած այս այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ, ուրեմն, Զատիկին յաջորդող երկրորդ Կիրակին Քրիստոնեայ Եկեղեցւոյ համար, և 2 Կիրակի առաջ՝ Հրէական Զատիկէն:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, Օմրան Ատհամ, որ ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս բանագնացը Նախագահ Միթերանի, յայտարարած է թէ Լիբանանի Ֆրանսացի պատանդներու հարցը կրնայ դրական ելք մը ունենալ, ի մօտոյ: Սուրիացի գործի մարդը, այս յայտարարութեամբ, թարգման է ընդհ. մթնոլորտին:

ԷՇՐԷՖԻԿԻ ոճրափորձը, որուն մասին գրած էինք մեր նախորդ թիւով, ութ հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Շուրջ քսան հոգի ալ վիրաւորուած են: Այլ արարք մըն ալ կատարուած է քրիստոնեայ թաղը եւ մեռեալներու թիւը հասած է 12-ի: 90 վիրաւոր կար:

ԿՈՐԲԱՉՈՎ առաջարկեց որ Խորհրդային Միութիւն եւ Միացեալ - Նահանգները միաժամանակ քաշեն իրենց նաւատորմերը Միջերկրականէն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 20 / 24)

ԿԻՒՑԱՆԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Կիւյանայի (նախկին բրիտանական գաղթավայր) Մոսկուայի դեսպան Ֆիլիփ Նաթանիէլ Ջան այցելած է Հայաստան եւ ընդունուած նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի կողմէ: Նախագահը խօսած է Խորհրդային Միութեան եւ Կիւյանայի յարաբերութիւններուն, ինչպէս նաեւ Հայաստանի արձանագրած վերելքին մասին՝ տնտեսական, գիտական եւ մշակութային մարզերու մէջ: Դեսպանը նշած է, թէ Հայաստան անցուցած իր օրերը անջնջելի կը մնան իր յիշողութեան մէջ եւ թէ ինք ականատես եղած է հայ ժողովուրդի վերածնունդին: «Տնտեսական եւ գիտական զարգացման ձեր փորձառութիւնը ուսանելի է աշխարհի շատ մը երկիրներու համար», ըսած է դեսպանը:

×

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Խորհրդահայ թատրոնի տարեգրութեան մէջ իր տեղը ունի Գրիգոր Տէր - Գրիգորեան, որուն գործերը ներկայացուած են Հայաստանի զանազան թատերախումբերու կողմէ: Թատերագրի ծննդեան ութսունամեակին առթիւ յուշի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Երեւանի դրամատիկ թատրոնին մէջ: Ներկայ եղած են գրողներ, գիտնականներ, արուեստագէտներ: Երեկոյթը, զոր կազմակերպած են Հայաստանի Թատերական Ընկերութիւնը եւ Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը, վարած է Հրաչեայ Ղափլանեան: Գրիգոր Տէր - Գրիգորեանի կեանքին ու գործին մասին խօսած է Վազգէն Մնացականեան: Յուշեր պատմած են Սիլվա Կապուտիկեան, «Ոզնի» ամսագրի խմբագրապետ Արամայիս Սահակեան, ակադեմիկոս Գէորգ Ղարիբջանեան: Հուսկ՝ ներկայացուած են հատուածներ Գրիգոր Տէր - Գրիգորեանի թատերախաղերէն:

×

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՇՐՋՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հրազդանի մէջ բացուած է դրոշմաթուղթերու ցուցահանդէս մը, ուր յիսուն վահանակներու վրայ ցուցադրուած դրոշմաթուղթերով ներկայացուած են Խորհրդային Միութեան պատմութիւնը, անջրպետի խուզարկումը եւ 70 երկիրներու կեանքը: Շրջուն ցուցահանդէսը տեղի կ'ունենայ նաեւ Հայաստանի զանազան քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ:

×

ԵՐԱԺԻՇՏ ԷՄՄԱ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կանանց նուիրուած երգերու շարք մը յօրինած է Էմմա Միհրանեան: «Թող միշտ լինի արեւը, իսկ երկինքը՝ խաղաղ» գաղափարի շուրջ ստեղծուած երգերու շարքը կոչ մըն է կանանց ուղղուած՝ պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը: Շարքին տրամաբանական շարունակութիւնը կը դառնայ «Մայրական երջանկութիւն» քանթաթը, որուն վրայ ներկայիս կ'աշխատի երաժիշտը: Էմմա Միհրանեանի գործերուն մէջ գլխաւոր տեղ կը գրաւէ մանկական թեման: Իր երգերը, նուագարանքները մաս կը կազմեն մանկական շատ մը համոյթներու երգացանկերուն: Ջերմ ընդունելութիւն գտած են «Պարծենկոտ գորտը» երաժշտական հէքեաթը եւ պատանեկան համանուագը: Ան մեծ ուշադրութիւն կը դարձնէ մանկական ստեղծագործութեան զարգացման: Երեւանի երաժշտական դպրոցներէն մէկուն մէջ ան կը դասաւանդէ եւ յաճախ կը մեկնի գիւղական շրջաններ՝ պատանի տաղանդներ փնտռելու: Երաժիշտը սերտ կապեր ունի Խրիմի դպրոցական ֆիլհարմոնիայի հետ: Իր կարգ մը գործերը կը մեկնաբանէ Խրիմի պետական սէնֆոնիք նուագախումբը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՍՈՒՐԷՆ ԱՂԱԲԱԲԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Մարտ 21-ի թիւէն կ'իմանանք թէ Մարտ 19-ին իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ գրագէտ եւ բանասէր Սուրէն Աղաբաբեան:

Ծնած էր 1922-ին՝ Ղարաքիլիսա (ներկայիս՝ Կիրովական): 1944-ին աւարտած է Երեւանի Համալսարանի բանասիրական ճիւղի եւրոպական լեզուներու եւ գրականութեան բաժինը: 1945 - 1948 յաճախած է Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկը: 1945 - 1951 թուականներուն աշխատած է «Աւանգարդ» թերթի խմբագրութեան մէջ: 1950-էն 1954 եղած է «Սովետական Գրականութիւն» ամսաթերթի քննադատութեան բաժնի վարիչը: 1954էն ի վեր կը վարէր Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկի խորհրդային գրականութեան բաժինը:

Սուրէն Աղաբաբեան հեղինակն է գրական - քննադատական եւ բանասիրական բազմաթիւ երկերու, մասնաւորաբար քաջ ծանօթ էր Նայիրի Զարեանի, Ստեփան Զօրեանի, Ակսել Բակունցի, Գուրգէն Մահարիի և Եղիշէ Չարենցի, Խ. Դաշտենցի գրական վաստակին: Հրատարակած է անոնց մասին առանձին մենագրութիւններ: Կազմած և խմբագրած է «Սովետահայ գրականութեան պատմութիւն» (2 հատոր), «Հայ սովետական գրականութեան պատմութիւն» (ռուսերէն) աշխատութիւնները:

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՄԱՀ՝ «ՄԱՐԱԼ» ԵՐԳԻ - ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԻ ՂԵԿԱՎԱՐ ՊԵՆՈՆ ԳՈՒԶՈՒՊԱՇ-Ի

Պոլսոյ հայ գաղութը, Մարտ 19-ին կորսնցուցած է երիտասարդ արուեստագէտ մը եւ սիրուած դէմք մը, յանձին Պենոն Գուզուպաշի: Ողբացեալը գեղարուեստական ղեկավարն էր «Մարալ» երգի ու պարի համոյթին, որ վերջին տարիները մեծ շարժում մը ստեղծած էր Պոլսոյ հայ կեանքին մէջ, հնչեցնելով հայ երգը եւ ներկայացնելով մեր տոհմիկ պարերը: Այս առթիւ, «Մարմարա» (Մարտ 20) կը գրէ ի մէջ այլոց. «Պոլսոյ ամբողջ Հայութիւնը սուգի մէջ է սիրելի Պենոնին կորուստովը, որով կ'անհետանայ ո՛չ միայն արուեստի նուիրուած հոգի մը, այլ նաեւ տոհմիկ երգի ու պարի վրայ հիմնուած մեր աշխատութիւններուն թափը»:

Պատրիարքարանի կարգադրութեամբ Պենոն Գուզուպաշի համար ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուած է Մարտ 24-ին, Գումգափուի Մայր եկեղեցին: Հիմնուած է «Պենոն Գուզուպաշ կրթական հիմնադրամ» մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ կրթաթոշակ բաշխել համալսարանականներու:

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԺԱ.

ԱՆԿԷՆ - ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄՆԻ
ՃԱՇԻՆ (ՄԱՐՏ 14)
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն	20.000
ԷՍ - Ը - ՍԷ - ԷՄ ՏՈՒ	20.000
Ոմն	10.000
Ժան - Քլօտ Աճէմեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Երուանդ Մարթայեան	5.000
Պ. Մամբրէ Պալեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Յովնանեան	5.000
Պ. Անրի Սէտէֆ	5.000
Տէր եւ Տիկին Էտմոն Հուրտան	5.000
Տէր եւ Տիկին Սերժօ Պէրպէրեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Պահատուրեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Երուանդ Փափազեան	3.000
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Սէտէֆ	3.000
Տէր եւ Տիկին Ժաք Սանոյեան	2.000
Ոմն	2.000
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Ազատխանեան	2.000
Պ. Ռընէ Թորոսեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Անրի Մուրատեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սէմէրճեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ռահանեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան	1.000
Տիկին Բագրատունի Պախթիարեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Ռոլան Մարկոսեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Կայէ	1.000
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գալճեան	1.000
Տիկին Մարկրիթ Ալթունեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Մարթէն Տըլիոն	1.000
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աւետիսեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Շառլ Տիրանեան	1.000
Օր. Անի Աճէմեան	1.000
Տիկին Գոհար Սանոյեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Զատիկեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Մանկասարեան	1.000
Պ. Միսաք Միսաքեան	1.000
Պ. Էտուար Խտըրեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Կի Սանոյեան	500
Պ. Քլեման Պայրամեան	500
Տիկին Նուարդ Մուրատեան	500
Տէր եւ Տիկին Թադւորեան	500
Պ. Պերնար Քիւրքճեան	500
Պ. Ռոպէր տը Ժիրոլամօ	500
Տիկին Պազարնը	500
Ոմն	500
Պ. Անրի Մազտէվալ	500
Օր. Ժոսըլին Սանոյեան	500
Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան	300
Օր. Օտէթ Քէշիշ	250
Տէր եւ Տիկին Էտուար Սէտէֆ	200
Ոմն	200
Տիկին Մուրատեան	150
Պ. Արման Ֆէսճեան	150
Գումար՝	140.250
Նախորդ գումար՝	331.280
Ընդհ. գումար՝	471.530

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ԱՆԿՈՐՆՉԵԼԻ ՎԱՍՏԱԿ

ԼԵՒՈՆ ՋՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

Ա.

Իր երկարամեայ կեանքի ընթացքում Արշակ Ֆէթվաճեանը ստեղծել է մեծ քանակութեամբ կտաւներ, որմնանկարներ, գծանկարչական աշխատանքներ, ձեւաւորել է ներկայացումներ, պարասրահներ, զբաղուել է ճարտարապետութեամբ: Եթէ այս ամէնին գումարենք նաեւ նրա չափածոյ գրուածքները, առոյթները, իտալերէնից, ֆրանսերէնից կատարած թարգմանութիւնները, հայ արուեստի, ճարտարապետութեան, մշակոյթի ու նոր քաղաքաշինութեան հրատապ հարցերին նուիրուած գիտական եւ հրապարակախօսական յօդուածները, ապա մեր դէմ կը յառնի մի այնպիսի գործիչ, որի տեղը հայ նշանաւոր գեղագէտների առաջին շարքում է:

Արշակ Ֆէթվաճեանը ծնուել է 1866 թուականի Հոկտեմբերին Տրապիզոնում, Աբրահամ եւ Մարիամ Ֆեթվաճեանների ընտանիքում: Նախնական կրթութիւնը տեղի ազգային վարժարանում ստանալուց յետոյ, տասնվեց տարեկան հասակում ընդունուել է Կ. Պոլսի Նորաբաց կայսերական գեղարուեստի վարժարանը: 1887 թուականին աւարտական վկայականը ստանալու հետ միաժամանակ առաջադիմութեան համար նա արժանացել է վարժարանի «Հռոմի մրցանակ»ին, որը նրան հնարաւորութիւն է ընձեռնում Պետութեան հաշուին կատարելագործել իր արուեստը «յաւերժական» քաղաքում: Խոստմնալից երիտասարդ նկարչին Օսմանեան կրթական նախարարութիւնը առաջարկում է գնալ Հռոմ եւ ուսումնառութիւնը շարունակել այնտեղ, յետագայում Կ. Պոլիս վերադառնալու եւ որեւէ պետական պաշտօն ստանձնելու պայմանով: Արշակ Ֆեթվաճեանը հրաժարւում է այս առաջարկից: Պոլսահայ Ոսկան Բէյ Մարտիկեանը իր նիւթական օժանդակութիւնն է առաջարկում երիտասարդ նկարչին եւ յորդորում է Հռոմում ուսումնառութիւնը աւարտելուց յետոյ Թուրքիա չվերադառնալ, այլ կեանքն ու արուեստը ի սպաս դնել հարազատ ժողովրդի մշակոյթին: Բարերարի անունը յաւէտ գաղտնի պահելու պայմանով, Արշակ Ֆեթվաճեանը 1887 թուականի Օգոստոսին գնում է Հռոմ եւ ընդունւում Ս. Ղուկասի գեղարուեստից ակադեմիան: Այստեղ նա ծանօթանում է ժամանակի խոշոր յայտնի գեղանկարիչների գործունէութեանը եւ աշակերտում մեծահամբաւ Ջեզարէ Մակարիին:

Իտալիայում ուսանելը նրան հնարաւորութիւն է տալիս շրջագայելու երկրի տարբեր քաղաքները, այցելելու համաշխարհային քաղաքակրթութեան հրաշակերտներով հարուստ կենտրոնները:

1888 թուականին Վենետիկում, Ս. Ղազար կղզում նա ծանօթանում է Ղեւոնդ Ալիշանի հետ եւ վերջինից ստանում իր նկարչական պատմաբանասիրական ապագայ գործունէութեան ծրագիրը: Մեծավաստակ գիտնականը Արշակ Ֆեթվաճեանի գեղասէր աչքը շլացնում է Մխիթարեան միաբանութեան հայկական ձեռագրերի մանրանկարներով, ներշնչում նրան անպայման նուիրուելու հին գրչագիր մատեանների ձեւաւորումների ուսումնասիրութեանը: Ալիշանը երիտասարդ նկարչի խանդավառ հոգում սէր է բորբոքում հայ մշակոյթի դարաւոր, կիսաւեր կոթողների հանդէպ: Ականաւոր հայագէտի առաջարկով Արշակ Ֆեթվաճեանը ամառնային արձակուրդի օրերին երեք տարի անընդմէջ ընդօրինակութիւններ է կատարում Մխիթարեան մատենադարանի ձեռագրերի նկարազարդումներից, մասնաւորապէս մեծ բանաստեղծի նախասիրած երկերից:

1891 թուականին Արշակ Ֆեթվաճեանը տեղափոխւում է Վիէննա: Այստեղ նա ստեղծում է իր «Թուրքական սուրհանդակը Անատոլիայի մէջ» իւղաներկ նկարը, որը մեծ ժողովրդանութիւն է բերում հեղինակին եւ յետագային ցուցադրւում նրա բոլոր ցուցահանդէսներում:

Վիէննական տարիներին եւս նկարիչը շարունակում է արուեստին ծառայել ոչ միայն վրձնով, այլեւ գրչով: Այդ ժամանակի Վիէննայի եւ Կ. Պոլսի հայկական մամուլում լոյս են տեսնում նրա արուեստաբանական մի շարք յօդուածները, իտալերէնից կատարուած չափածոյ եւ արձակ թարգմանութիւնները:

Վիէննայից Արշակ Ֆեթվաճեանը մեկնում է Փարիզ, ապա ուղեւորւում Միւնխեն, Անտվերպէն, Տրէստէն, շրջագայում մշակոյթի այլ խոշոր կենտրոններում: Նկարչի համար կարեւոր հանգրուան է դառնում Պետերբուրգը: Ռուսական մայրաքաղաք ժամանելու առաջին իսկ շրջթուայ ընթացքում նա տեղի նկարիչների կայսերական ակումբների անդամ է ընտրւում: Շուտով ներգրաւում է նաեւ ռուս ջրանկարիչների ընկերութեան շարքերը դառնալով նրա առաջին այլազգի անդամը:

1899 թուականի Պաթումում, 1900 թուականի Թիֆլիսում, 1902 թուականի Պյատիգորսկում եւ Պաքւում բացւում եւ մեծ յաջողութեամբ են ընդունւում նրա անհատական ցուցահանդէսները:

Նկարիչը արուեստասէրների դատին էր յանձնել «Թուրքական սուրհանդակը Անատոլիայի մէջ», «Սուլթան Մահմեդ Ա.ի դամբարանը», «Վենետիկի Ս. Մարկոսի տաճարը», «Մատթէոս Իզմիրլեանի դիմանկարը» եւ այլ իւղաներկ ստեղծագործութիւններ:

1900 թուականին սկիզբ է առնում Արշակ Ֆեթվաճեանի հայագիտական - հնագիտական ու ազգագրական գործունէութիւնը: Նոյն թուականից սկսած նա ամէն տարի շրջում է արեւելեան Հայաստանում եւ թղթին է յանձնում եկեղեցիների, բերդերի, պարիսպների, քաղաքացիական շէնքերի, տարբեր գաւառների ազգագրական զգեստներով հայուհիների պատկերները: Շուրջ քսան տարի նա առանց յոգնութեան, մեն - մինակ, ապաւինած սեփական ուժերին, մեծ համբերատարութեամբ, բծախնդիր ճշգրտութեամբ երփնագրում է հայ մշակոյթի հինաւուրց գանձերը:

Արշակ Ֆեթվաճեանի ձեռնարկած դըժուարին աշխատանքի արդիւնքն են երեսուն մեծաչափ ջրաներկ պատկերները, որ ներկայացնում են Անին ու հարեւան շրջանների ճարտարապետական կոթողները, ինչպէս նաեւ հայ քանդակագործական մանրամասների, քարակերտ դըրւագների, զարդերի 1500 մատիտանկարները:

Ժամանակի հոլովոյթի հետ բազմապատկւում է Արշակ Ֆեթվաճեանի փաստանկարների արժէքը: Այդ գործերը թանկ են ոչ միայն այն պատճառով, որ նրա պատկերած կոթողները անցեալում լուսանկարուած չեն եղել կամ այժմ գըտնւում են Հայաստանի սահմաններից դուրս, այլեւ այն, որ դրանց մեծ մասը այսօր արդէն գոյութիւն չունի:

Ինչ վերաբերում է հայուհիների տարազներին, ապա անհրաժեշտ է նշել, որ 1915 թուականի Մեծ Եղեռնի եւ դրան յաջորդած տարիներին ոչնչացան ու անհետացան հայ ազգագրութեան համար բացառիկ արժէք ունեցող անթիւ մասունքներ, այդ թւում եւ հայկական տարազների բազմատեսակ նմոյշներ:

1906 թուականին Արշակ Ֆեթվաճեանին նորից տեսնում ենք Վիէննայում, որտեղ իր անձնական միջոցներով կարողանում է հրատարակել Անին ներկայացնող տասնեւհինգ գունաւոր բացիկներ եւ տասը պատկերաքարտեր՝ բնանկարների, հայուհիների դիմանկարների վերատպութիւններ:

1908 թուականի գարնանը Արշակ Ֆեթվաճեանը անհատական ցուցահանդէսով Թիֆլիսի հասարակութեանը ներկայացրեց Անիի նկարները: Դա Թիֆլիսում բացուած ջրաներկ աշխատանքների առաջին ցուցադրութիւնն էր: Հէնց այդ ժամանակ էլ նրան յանձնարարւում է զարդարել Թիֆլիսի Ս. Գէորգ Եկեղեցին: Արշակ Ֆեթվաճեանը վերակենդանացնելով հայ գեղարուեստի աւանդոյթները, կերտում է այդ կառոյցի ներքին քանդակագործական եւ նկարչական մասերը՝ մարմարէ խաչկալը, քանդակազարդ դըռները: Այս ձեռնարկի յաջողութիւնը հասարակական մեծ խանդավառութիւն է առաջ բերում եւ Ա. Ֆեթվաճեանին յանձնարարւում է հայկական ոճով վերակառուցել Թիֆլիսի Կուսանաց անապատի Ս. Ստեփանոս, Արմաւիրի Ս. Գէորգ Եկեղեցին եւ Ղարսի Ս. Գրիգոր Եկեղեցու բեմը, խաչկալը եւ հինգ դռները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Վրացական Պատմութիւն

Վրաստանի մայրաքաղաք Թիֆլիսի մէջ մարդ շուտով կը վարժուի միջավայրին: «Օտարական էք, - կ՚ըսէ չարժավար մը, -ծախու ինքնաշարժ մը չունի՞ք:Ընկեր մը ունիմ, որ Վոլվոյի մը համար 30 հազար ռուբլի կրնայ վճարել. Մերսէտէսի մը՝ 50 հազար». մարդ կը տարուի մտածելու. ռուբլին համարժէք է 10 ֆրանքի ու Խորհրդային Միութեան մէջ միջին թոշակ մը 180 ռուբլի է...:

«Կովկասի Փարիզ»ին Շան գ՚Էլիզէին՝ Ռուսթավէլի պողոտային վրայ քանի մը վայրկեան շրջագայութիւն մը նուազ հըրահանգիչ չէ. ինչպէս բոլոր բազմամարդ խորհրդային կեդրոնները, ուր կարգն ունանոնը պէտք է իշխէ, 15 մեթրը անգամ մը ոստիկան մը ներկայ է. սակայն ակներեւ է որ ոչ ոքի վախ կը պատճառէ:

Հագուադէպ Արեւմուտքցիներ, որոնք այս մեռեալ եղանակին կը պտըտին քաղաքը, շուտով կը շրջապատուին վայելուչ երիտասարդներէ. «ծախու ինչ որ ունիք, կը գնեմ»: Լենին հրապարակէն երեք հարիւր մեթր աւելի առաջարկները չեն դադրիր. «տափատ, փիւլ - օվըր, ակնոց, կօշիկ, ծխախոտ ... կ՚ընդունիմ ձեր գինները»:

Բաղաքագէտներու դասակարգը տարբեր չէ փողոցի մարդուն տիպարէն:

Ցայտնուած ընդհանուր կարծիքը այն է, թէ իր պաշտօնակոչումէն ետք Կորբաչով անխնայ գտնուած է, 11 ամիսէ ի վեր կիրարկած հալածանքներով. արդարեւ ան «մաքրագործած» է կեդրոնական կոմիտէի անդամներուն մէկ երրորդը: Այս բոլորին մէջ, ան յատկապէս խիստ վարուած է վրացի ապարաչիկներու հետ: Ամառուընէ ի վեր ճամբուած են հինգ նախարար, կեդրոնական կոմիտէի երեք անդամներ, թերթի երկու տնօրէն, ընդհանուր դատախազը եւ յիսունի չափ կուսակցական պատասխանատուներ: Ամէն անդամուն նոյնն են պատճառաբանութիւնները. իրաւասութեան չարաշահում, մերձաւորներու շնորհուած առաւելութիւններ ու դրամական զեղծում:

Այսպէս, Թ. Կէլէխշվիլի ճարտարարուեստի նախարարը որ Ապրիլին պաշտօնի կոչուած էր, Օգոստոսին պաշտօնազրկըւած է: Ան կարգադրած էր, որ կինը մամուլի աշխատակիցի քարտ մը ունենայ, ինչ որ իրեն առիթը կուտար ճամբորդելու դէպի Արեւմուտք, ուրկէ ամէն անգամ կը վերադառնար սպառումի ընկերութիւններու յատուկ հազար ու մէկ ապրանքով. անուշահոտութիւններ, հագուստ, տեսայցի ժապաւէններ եւայլն: Այս նոյն անձին մասին, պաշտօնի կոչուելէն քանի մը շաբաթ առաջ կուսակցութեան տեղեկագիրը կ՚ըսէր. - «Բարձրորակ տարր մը, աշխոյժ, աշխատասէր. իրեն ենթակայ գործակիցներէն ու նոյնինքն ի՛ր անձէն պահանջող մը՝ բարոյական ամենաբարձր չափանիշը»:

Կէլէխշվիլի կը ներկայացնէ միայն շատ արտակարգ պարագայ մը: Յունուարին պաշտօնազրկուած Մ. Խունաշվիլի, կուսակցութեան երկրորդ քարտուղարը, չահատակութիւններու ամբողջ շարք մը ունի իր ետին. ան հրամայած է շինարարական ընկերութեան մը տնօրէնին, որ 16 հազար աւելի տայ ձրիաբար, որպէսզի տղան կարենայ կառուցանել իր վիլլան: Գինեգործութեան նախատեսուած ծրագիրը գործադրուած չըլլալով հանդերձ Խունաշվիլի այնպիսի «շպարումով» մը ներկայացուցած է թիւերը, որպէս թէ գինիի արտադրութեան մէջ նոր մրցանակ մը հաստատուած ըլլայ: Ան տակաւին հաստատութեան մը տնօրէն ըլլալով պահած է անկարող անձ մը, հինգ հազար ռուբլինոց պարգեւի մը փոխարէն:

Դեկտեմբերին Ներքին Գործոց նախարարը հանգստեան կոչուած է, հակառակ տակաւին 54 տարեկան ըլլալուն: Թերեւս ան կը քաւէր իր երեք գործակիցներուն մեղքը, որոնք համալսարանի մուտքի քննութեան հարցումները «գնած» էին իրենց զաւակներուն համար:

Ճիշդ է որ նման կարգադրութիւններ յաճախադէպ կը թուին. անցեալ տարի վէթէրան կուսակցական մը, որ դատարանին մէջ կ՚ամբաստանուէր հինգ հազար ռուբլիի փոխարէն զաւակը Թիֆլիսի ակնարուժական հիմնարկը ընդունիլ տըւած ըլլալով, զարմացած, ու հեռեւեալ պատասխանը տուած է. «Տղաս շատ ըղձային է, շուտ կը վրդովի: Հարկ չտեսայ զինքը ենթարկելու քննութեան մը խռովքին, երբ նիւթականը կրնար կար[...] գադրել հարցը»:

Է. Շըվարնածէ որ ներկայի Արտաք[...] նախարարն է Խորհրդային Միութեան, քանի մը տարի առաջ կը տրտնջար. «[...] ժամանակ, երբ Վրացիները ամբողջ [...] խարհի մէջ հռչակի տէր էին իրենց քե[...] թողներու տաղանդով, եւ մարտիկներ[...] քաջութեամբը: Այսօր, ծանօթ են մի[...] որպէս զեղծարարներ»: Արդարեւ: Վրա[...] տանի մէջ ամէն բան «սակարկելի» է:

Մ. Ճանաշվիլի պաշտօնապէս Թիֆլի[...] մէկ գործատան պահակն էր. սակայն [...] կը յաջողէր արտասահմանէն ձեռք ձգ[...] գեղեր, որոնք անգտանելի էին վաճառ[...] տուներու մէջ: Հինգ ռուբլի գնածը [...] ծախէր 850-ի: Այնքան մեծահարուստ [...] որ իր աղջկան հարսնիքին 50 ռուբլի[...] թղթադրամներու տարափով մը ողող[...] էր նուագախումբին անդամները: [...] ամառ իր ձերբակալութեան պահուն [...] րան գտնուած է մօտ ութ հազար ռուբ[...] գումար մը:

Ցակաւին, Թիֆլիսի մայրանոցներ[...] մէկուն մուտքի պահապան հիւանդ[...] պահուհին լիրաքանչիւր նորածինի [...] համար մուտքի սակ մը որոշած էր. իրեն [...] զաւակը կարենալ գրկելու համար պէտ[...] էր հայրերը վճարէին մանչերու համար 25, իսկ աղջիկներու համար՝ 15 ռուբլի[...]

Կատարեալ մաֆիա մը, ուր կողոպու[...] ւածը չէր կրնար նաեւ գանգատիլ դոյն[...] քանի որ ոչ ոք մաքուր էր: Կուսակցու[...] թիւն, ոստիկանութիւն, արդարութի[...] ամէնքը փոխադարձաբար կը պարտէի[...] գիրար: Եւ վա՛յ մատնիչներուն: Անոն[...] կը սպառնար այն Վախթանգին ճակատա[...] գիրը, որ Մոսկուա գանգատի երթալէ[...] ետք կոխոտուեցաւ Թիֆլիս, մայթի[...] վրայ ելած բեռնատարէ մը: Այլախոհ[...] փաստաբան Ք. Սիմիս որ Արեւմուտք ե[...] րատարակուած գիրքի մը մէջ կը պատ[...] մէ այս դէպքը, կ՚ըսէ թէ անփորձ [...] ժավարը անպատասխանատու նկատուա[...] է դատաւորին կողմէ:

Շըվարնածէ համակրանքը շահած [...] Կորբաչովի, քանի որ ջանք չէր խնայե[...] Վրաստանը ուղիղ ճամբու բերելու. ա[...] որպէս Ներքին նախարար չէ վարանա[...] յարձակելու ուղղակի պարագլուխ՝ առա[...] ջին քարտուղար Վ. Մժաւանածէի եւ [...] կնոջ Թամարայի վրայ, որ անուանուա[...] էր «ցարուհի». ան յատուկ տկարութի[...] մը ունէր ադամանդներու հանդէպ: Շըվարնածէի յանդգնութիւնը իրեն տալու[...] Մժաւանածէի յաջորդութիւնը, 1972-ին. Ան շարունակեց իր խստապահանջ կեցուածքը: Անցեալ Յուլիսին Կորպաչով վար[...] ձատրեց անոր վճռակամութիւնը Արտա[...] քին Գործոց նախարարութեան պաշտօնի [...] կոչելով:

Այսուհանդերձ ոչինչ փոխուած է. Ծ. Փաթիաշվիլի որ յաջորդած է Շըվարնածէի, իր պաշտօնակոչումին առթիւ ար[...] տասանած է խթանիչ ճառ մը. «Այս հան[...] րապետութեան մէջ ուր սեփականատու[...] թեան ճաշակը այնքան կենդանի կը մը[...] նայ, պարտ ենք դասակարգային իրակա[...] պայքար մը մղել»:

Վրաստան՝ հարաւի իւրայատուկ գի[...] մագիծով այս երկիրը, խորհրդային ի[...] ւանդութեան ամէնէն ծայրայեղ մէկ պա[...] րագան միայն կը ներկայացնէ: 27-րդ համագումարը առանձինն կարող չէ բու[...] ժելու Խորհրդային Միութիւնը խաթա[...] րումէ մը, որ տեղական բնոյթ ունի:

Թ. Ա. Թ.

(քաղուած՝ «Ֆիկառօ»էն)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ[...] ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐ[...] ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՐՏԻ ՀԱՅԵՐՈՒ

—×—

Նուիրատուութեան մը առթիւ, տեղ[...] կացանք թէ Վահրամ Ս. Փափազեան մա[...] հացած է, Մարտ 8-ի Շաբաթ օրը, Նիւ Եորքի մէջ: 94 տարեկան էր: Իր անուն[...] կապուած է հայ մարզական շարժմա[...] սկզբնաւորութեան պատմութեան: Եղա[...] է, յետագային, Հ. Մ. Ը. Մ.ի նուիրեա[...] մը, երկար տարիներ:

Վահրամ Փափազեան մէկն է եղած Գո[...] սոյ ամերիկեան համբաւաւոր Ռոպըր[...] Քոլէճի հայ ուսանողներէն՝ որոնք, Հա[...] մաշխարհային Առաջին պատերազմէն ա[...] ռաջ, դարուս սկիզբը, Պոլսոյ մէջ զար[...] տուին մարմնակրթանքին, օրինակ հա[...]

դիմանալով Օսմանեան մայրաքաղաքի հայաբնակ թաղերու երիտասարդութեան, հիմնելով, տեղ - տեղ մարզական խումբեր, ակումբներ:

1911 փետրուարին, Շաւարշ Քրիսեան՝ որ, չորս տարի վերջ պիտի ըլլար Ապրիլ 24-ի զոհերէն մէկը, կը հիմնէ «Մարմնամարզ» թերթը: 1911 Մայիս 1-ին տեղի կ'ունենան հայ մարզական առաջին խաղերը, այն ժամանակ կոչուած, քիչ մը չափազանցութեամբ, «Ողիմպիական խաղեր»: Մեծ է յաջողութիւնը եւ հանդէսին առթած խանդավառութիւնը:

Տարի մը ետք երկրորդ «Ողիմպիական»ը ի յայտ կը բերէ արդէն մարզիկներ՝ որոնք, այն ժամանակուան չափանիշերով, լաւ արդիւնքներ ձեռք բերելու կարող կը նկատուին:

Նոյն տարին Սթոքհոլմի մէջ տեղի պիտի ունենան համաշխարհային Հինգերորդ Ողիմպիականի խաղերը:

Խանդավառութիւնը կը պոռթկայ մարմնակրթանքի եւ մարզական մրցակցութեան սիրահար Պոլսոյ Հայ երիտասարդութեան մօտ, մանաւանդ՝ ուսանողներու: Քրիսեան եւ իր գործակիցները յանդուգն գաղափար մը կ'ունենան՝ հայ մարզիկներ ղրկել Սթոքհոլմ: Գոնէ՝ երկու հոգի: Մէկը՝ Վահրամ Փափազեանը, վազող մը, միւսը՝ Մկր Մկրեանը, ան ալ Ռոպըրթ Քոլէճէն, ակնառակ նետելու եւ հնգամարտի մէջ վարպետ:

Եթէ այս վերջինը կը պատկանէր համեմատաբար ունեւոր ընտանիքի մը՝ Փափազեան նուազ նպաստաւորուած էր բախտէն: Կը պատմուի որ, քանի մը փարա չահելու համար, հեծանիւով լրագիր կը բաժնէր, ինչ որ օգնած է անկասկած զարգացնելու իր մարզական տոկունութիւնը:

Շնորհիւ «Մարմնամարզ» թերթին, կարելի կ'ըլլայ հաւաքել անհրաժեշտ դրամը եւ Փափազեան ու Մկրեան կ'երթան Սթոքհոլմ:

Ըստ 1926-ին Պոլիս հրատարակուած մարզական գիրքի մը, Վահրամ Փափազեան մասնակցած է Հինգերորդ Ողիմպիականին 1500 մեթր վազքին: Վերջաւորութենէն 200 մեթր առաջ, երբ կը գտնուէր առաջատարներուն մէջ, վար կ'իյնայ ուժաթափ: Մկրեան 5-րդ ելած է հնգամարտի մէջ:

Ինչ որ պէտք է ընդգծել այս առթիւ, այն է թէ՝ Պոլսէն երկու Հայեր մասնակցեցան Սթոքհոլմի Ողիմպիականին՝ Օսմանեան Պետութեան դրօշին տակ: Եւ առաջին անգամն էր որ այդ դրօշը կ'երեւար ողիմպիականի մը մէջ: Ու, ըստ այն ժամանակուան գրութիւններուն, ուրիշ Թուրք մարզիկներ չկային Սթոքհոլմ: Այլ խօսքով՝ եթէ Թուրքիա եղած է Արեւելքի առաջին Պետութիւնը՝ որ մասնակցած է համաշխարհային ողիմպիականներու, այդ կը պարտի Հայերու, Պոլսոյ հայ երկու մարզիկներու՝ Վահրամ Ս. Փափազեանի եւ Մկր Մկրեանի: Եւ նաեւ, անշուշտ, Շաւարշ Քրիսեանի նախաձեռնարկ ոգիին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ԳԱՐՈՒՆ»

ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ 2-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—×—

ՄԱՐՍԷՅԼ.- («Յառաջ»).-

Գարուն Մանկանց Երգչախումբը կը բոլորէ իր 2-րդ տարին: Նախաձեռնութիւնն է Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեանի: Գնահատելի նախաձեռնութիւն քանի կը համախմբէ հայ մանուկներ տալով անոնց ե՛ւ գեղարուեստական հակում, ե՛ւ հայեցի դաստիարակութիւն, ե՛ւ խմբական ու ընկերական կեանք:

Այս երկրորդ տարեդարձը նշուեցաւ գեղարուեստական ելոյթով մը Մարտ 16-ին, Էսփաս Ժիւլիէն սրահին մէջ, իսկ Մարտ 23-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը՝ հացկերոյթով մը: Երկու ձեռնարկներն ալ գտան ժողովրդական մեծ յաջողութիւն:

Դիւրին գործ չէ, քով - քովի բերել, շուրջ յիսուն մանուկներ, չորսէն տասնըչորս տարեկան, եւ անոնց բացատրել, սիրցնել ու սորվեցնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը: Դիւրին գործ չէ իրենց ընտանեկան յարկերէն ներս Ֆրանսերէն խօսող հայ մանուկներու շրթներուն վըրայ դնել ու ծաղկեցնել խօսքը Մեսրոպեան: Կը պահանջէ համբերատար եւ յարատեւ աշխատանք, կը պահանջէ մանկավարժական եւ հոգեբանական մօտեցում: Սակայն, որքան դժուար ըլլայ ձեռնարկը այնքան ալ մեծ կ'ըլլան արձանագրըւած գոհունակութիւնները: Եւ գոհունակութիւններ ունենալու պատճառներ ունի Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեան, որպէս տընօրէնուհի, քանի հասարակութեան ներկայացուց միատարր, լաւ կազմակերպըւած, կարգապահ եւ երգելու եռանդով լեցուն համոյթ մը: Արձանագրուած յաջողութիւններուն, արդիւնքներուն մէջ իր արդար բաժինը ունի Խաչիկ Ելմազեան, որ կը ղեկավարէ երգչախումբը բերելով իր ձեռնհասութիւնն ու փորձառութիւնը: Նոյնպէս ծնողքներու կոմիտէն մօտէն կը հետեւի երգչախումբի գործունէութիւններուն եւ կ'աջակցի կազմակերպական աշխատանքներուն:

Յայտագիրը կազմուած էր տասնըհինգ խմբերգներէ, ոմանք երկու ձայնով, «Տօտօ սոլ սոլ», «Կու կու», «Թիք Թաք», «Ծիտը ծառին», «Տղոց աղօթքը», «Երիտասարդական քայլերգ», «Երեւան Էրեբունի», «Իշուկը», «Նաւավարները», «Սիրեցէք ուղաք», «Դպրոցական քայլերգ», «Լորիկ», «Առաջընթաց Թմրկահար», «Մանկական նուագախումբ», եւ «Կենաց երգը» եւ գործիքային կտորներէ՝ դաշնակ, սրինգ, ջութակ, քլարինէթ, պասոն: Կոմիտասի երգերէն՝ «Շողեր ջան», «Էս առուն», «Արեւ», «Հով արէք», «Քելէ քելէ», «Ալ այլուղս» մեկնաբանուեցան ջութակով: Անուններ չենք տար այս պարագային: Իւրաքանչիւր մասնակցող, իր մակարդակին, փորձեց կարելին ընել: Ոմանք յաջող ելոյթներ ունեցան, ուրիշներ նուազ: Ամէնէն գոտեպնդիչը մանուկներու հաւաքական արտայայտութիւնն է որ կ'ոգեւորէ եւ ծընողքները եւ ունկնդիրները: Արդէն մէջ - ընդ մէջ եւ վերջաւորութեան խանդավառ ծափերը ինքնին խօսուն էին:

Գարուն Մանկանց Երգչախումբի տնօրէնուհին, ղեկավարին եւ ծնողքներու կոմիտէին նպատակն է կազմել լաւ մակարդակի խումբ մը որպէսզի ան բերէ իր մասնակցութիւնը քաղաքիս երաժշտական կեանքին: Անկասկած, տարուէ - տարի, յառաջդիմելով այդ նպատակը կ'իրագործուի: Սակայն, աշխատանքը սպառիչ է եւ երբեմն ալ ապերախտ քանի Մանկանց Երգչախումբի մը անդամակցութիւնը սահմանափակ է, իր ներկայութեան տարիները հաշուուած են: Այսուհանդերձ, սկիզբ մը դրուեցաւ, երգչախումբը մասնակցեցաւ գաղութին այլ ձեռնարկներուն եւս, տուաւ իր երկրորդ տարեկան համերգը: Կը վստահինք Ժիւլիէթ եւ Խաչիկ Ելմազեանի տրամադրելիութեան, վճռակամութեան եւ հաւատքին վրայ այս ձեռնարկը շարունակելու եւ զարգացնելու համար, ամուր հիմերու վրայ դնելու, ի շահ հայ մանուկներու դաստիարակութեան, ի շահ մեր գաղութին:

×

Հացկերոյթը տեղի ունեցաւ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ, ճոխ եւ զարդարուն սեղաններու շուրջ: Խօսնակի դերը ձեռնհասօրէն կատարեց՝ Անի Յովսէփեան: Գարուն երգչախումբը ապահովեց գեղարուեստական բաժինը՝ խմբերգներով, նուագով, մեներգներով, արտասանութիւններով եւ հայկական պարով:

Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեան՝ Գարուն երգչախումբի տնօրէնուհին, հակիրճ խօսքերով ըսաւ թէ Մանկանց երգչախումբի մը կազմութիւնը տարիներու իր երազը եղած է եւ այսօր սրտի մեծ ուրախութիւն եւ գոհունակութիւն ունի այս իրականութեան առջեւ: Սրտագին շնորհակալութիւններ յայտնեց մանուկներուն իրենց ուշիմութեան, ծնողքներուն իրենց անվերապահ աջակցութեան եւ ներկաներուն որ կը քաջալերեն ամէն մէկ ձեռնարկ:

Խօսք տրուեցաւ Կարօ Յովսէփեանին՝ որ բացատրեց ձեռնարկին կարեւորութիւնը մեր ազգային գոյապայքարին մէջ: «Գարուն»ը ըսաւ, բերրի ածու մը պէտք է դառնայ ու ծլարձակէ կանաչ ճիւղեր հայ կեանքին, լուսաւորելու համար մեր ազգային ու մշակութային արժէքները որոնք պէտք է ապրին, ըլլան կենդանի ու խօսուն իրականութիւններ ամէն հայ պատանիի սրտին, մտքին ու հոգիին մէջ:

Գաղութիս ծանօթ անդամներէն՝ Շաւարշ Փիրանեան, որ եղած է երբեմնի «Արմէնիա» երգչախումբի հիմնադիրներէն ու միշտ քաջալերած հայ երգին ծառայող ամէն նախաձեռնութիւն, ընդգըծեց Մանկանց երգչախումբի մը բերած նպաստները թէ պատանիին եւ թէ գաղութին: Գնահատեց Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեանի կատարած աշխատանքը եւ կոչ ուղղեց ներկաներուն, բարոյապէս ու նիւթապէս թիկունք կանգնիլ այս գեղեցիկ ձեռնարկին: Այս կոչը անարձագանգ չմնաց եւ ինքնաբուխ նուէրներէն գոյացաւ տասնըմէկ հազար երկու հարիւր ֆրանք:

Տարեդարձի կարկանդակի արարողութենէն յետոյ խօսք առնելով Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան ըսաւ.- «Գարնան այս եղանակին, Ծաղկազարդի այս օրով, մենք կը նորոգուինք: «Գարուն» երգչախումբը արուեստի գեղեցիկ գործ մըն է որ մեզի կը բերէ ձայն, երգ, երաժշտութիւն»: Եպիսկոպոսը վեր առաւ Ելմազեան ամոլի արժանիքները, որ գաղութէն ներս երգչախումբերով հայ հոգի մը սերմեցին: Նոյնպէս ընդգծեց ծնողքներու ազգային արժանապատուութեան գիտակցութիւնը որոնք կ'առաջնորդեն ու կը վստահին իրենց զաւակները: Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան աւարտեց իր խօսքը արտասանելով Վահան Թէքէեանի «Հաշուեյարդար»ը:

Գարուն Մանկանց Երգչախումբի ծնողքները, մանուկներու անունով, նուէր մը յանձնեցին Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ելմազեանին: Այս ազնիւ ուշադրութեան համար Խաչիկ Ելմազեան շնորհակալութիւն յայտնեց եւ ըսաւ թէ իրենց նպատակն է խարսխել մանուկները իրենց ինկական արմատներուն մէջ որպէսզի անոնք յետոյ բացուին աշխարհին հարազատութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՅԴ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ վարչապետ՝ Էօզալ կրկին Փարիզ կը ժամանէ Ապրիլ 17 եւ 18-ին, մասնակցելու Օ - Սէ - Տէ - Է-ին (Տնտեսական Զարգացման Գործակցութեան Կազմակերպութիւն) մէջ տեղի ունենալիք տնտեսական համագումարին:

Կը հրաւիրենք հայ ժողովուրդը եւ բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները մասնակցելու Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կազմակերպած բողոքի ցոյցին Թուրքիոյ կառավարութեան դէմ, որ տեղի պիտի ունենայ 1986 Ապրիլ 17-ին, ժամը 18-ին՝ փլաս տը Գոլոմպ Փարիզ 16-րդ Թաղամաս:

Կը շեշտենք որ գտնուելով Ապրիլ 24-ի սեմին, այս ցոյցը յարմար առիթը պիտի ըլլայ, Թուրքիոյ Փաշիստ կառավարութեան եւ իր ներկայացուցիչ Էօզալին փաստելու, հայ ժողովուրդի կամքն ու վըճռակամութիւնը շարունակելու իր պայքարը մինչեւ Հայ Դատի վերջնական լուծումը:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
1986, ՄԱՐՏ 20

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Ո՛չ ոք թող ենթադրութիւն մը ընէ առաստաղի մասին: Ո՛չ ոք թող գնահատել կարծէ իր կարելիութիւններն ու հանդուրժողութեան չափը: Որովհետեւ անպայման պիտի սխալի:

Տասը տարի առաջ կրնայի խորհիլ, թէ ինծի համար անկարելի էր այսպէս անշարժ պառկիլ նոյնիսկ քանըչորս ժամ: Անկարելի է, կը մեռնիմ, կրնայի խորհիլ: Պառկիլ անշարժ՝ անօգնական, եւ եւ տեւական սպասումի մը մէջ, որ ոչինչ պիտի բերէ:

Ճիշդ եօթը ամիս, տասներկու օր անցաւ ահաւասիկ: Այլեւս չեմ հաշուեր ժամերը: Կամ եթէ ժամերու վերածեմ բոլոր այս ամիսներն ու օրերը, կը կարծեմ որ աւելի քան հինգ հազար ժամ կ'ընէ: Թերեւս ալ վեց: Վեց հազար ժամէ ի վեր կռնակս անկողինէ մը չեմ վերցուցած: Վեց հազար ժամէ ի վեր գետին կոխելով մինչեւ պատուհան չեմ գացած: Վեց հազար...: Մարդ երջանկութեան անգամ այսքան երկար չի կրնար հանդուրժել: Մարդ այսքան երկար հանգիստի, պառկիլը անգամ չի կրնար հանդուրժել: Ուրեմն, պիտի սորվիմ ընդունիլ, որ մարդ այսքան մի՛այն տառապանքի կրնայ հանդուրժել: Միայն անշարժութեան: Միայն անճարութեան եւ լքուածութեան: Որովհետեւ, նախ՝ մեռնիլը մարդուս ձեռքը չէ: Մեր կամքէն անկախ է մահը: Չես կրնար մեռնիլ եթէ մեռնիլ ուզես, մինչդեռ կրնաս երջանկութեանդ, գրօսանքիդ վերջ տա՛լ, եթէ վերջ տալ ուզես: Եւ յետոյ սա ալ կայ, որ մարդ մեռնիլ չուզեր նոյնիսկ եթէ անշարժութեան դատապարտուած է: Այս թշուառ անշարժութիւնը, անկողնի մը մէջ այսպէս հիւանդ պառկիլն ու սպասելը հազար անգամ աւելի քաղցր կը թուի, քան թէ մահուան հեռապատկերը: Հեռապատկեր ըսի, այո: Կարծեմ ճիշդ բառը գործածեցի: Որովհետեւ մահը միայն հեռապատկեր մըն է, ուրիշ ոչինչ: Հեռաւոր պատկերը դէպքի մը՝ որ պիտի պատահի: Երբեք պիտի չկաչգանք այդ դէպքը, երբեք պիտի չկարենանք ողջ աչքերով տեսնել, ճանչնալ զայն: Որովհետեւ երբ դէպքը պիտի պատահի, մեզի համար այլեւս ոչ տեսնել, ոչ ճանչնալ, ոչ ալ որեւէ բան զգալ պիտի ըլլայ: Բայց հակառակատոր, ահաւասիկ, տասը, քսան տարիէ ի վեր այդ դէպքին հեռապատկերը կայ միտքիս մէջ: Եւ այդ հեռապատկերն է որ ադեղ է ու անհանդուրժելի, թերեւս տասն անգամ աւելի ադեղ ու անհանդուրժելի, քան ինքը՝ դէպքը, այսինքն մահը: Կարծեմ հոսկէ կը բխի ապրիլ ուզելու ու տոկալու ուժը, նոյնիսկ ամէնէն թշուառ պայմաններու մէջ:

Անձնասպանութի՞ւն:

Չէ, պահ մը իսկ չխորհեցայ այսպիսի արարքի մը մասին:

Անձնասպանութիւնը բնութեան մէջ չկայ: Անասունները անձնասպան չեն ըլլար:

Օր մը առաստաղին վրայ ճանճ մը կը դիտէի: Առաստաղը այն բանն է, զոր ամէնէն շատ կը դիտեմ, պառկած ըլլալով առ հասարակ կռնակի վրայ: Եւ առաստաղը բան մըն է որ երբեք չահեկան չէ, վասն զի չի փոխուիր, միօրինակ է, բացի այն հազուադէպ վայրկեաններէն երբ ճանճ մը կը քալէ անոր վրայ: Ուստի ես այդ առաստաղը առաւելաբար կ'օգտագործեմ որպէս պաստառ մը մտածումներուս համար: Օրինակի համար քիչ առաջ առաստաղի այս պաստառին վրայ է որ ջանացի ըլլալ բազմապատկութեան այն գործողութիւնը, որով հաշուեցի թէ քանի՞ ժամ կ'ընէ եօթը ամիս ու տասներկու օրը: Մարդիկ մտածելու համար պէտք ունին բանի մը, որուն պիտի նային առանց զայն տեսնելու: Ես հոն է որ ահաւասիկ իմ մտածումներուս մեծ մասը կը լուսարձակեմ շարժանկարի ժապաւէնի մը նըման: Եւ մտածումներս կարծես այդ պաստառին վրայ տեսանելի կը դառնան ինծի: Եւ քիչ անգամ կը խանգարուի այդ ժապաւէնը, որովհետեւ առաստաղը այցելու չընդունիր, - բացի ճանճէ մը, - որովհետեւ առաստաղին վրայ ոչ հիւանդապահուհի կը քալէ, ոչ հիւանդին այցելող օտարական մը, ոչ բժիշկ, ոչ ալ մաքրութեան պաշտօնեայ...:

Օր մը, երբ ճանճի մը կը նայէի, մտածեցի թէ ի՞նչպէս է արդեօք ճանճի մը կեանքը: Ձեր կեանքին մէջ հազար անգամ տեսած էք անշուշտ ճանճ մը, բայց երբեք փորձա՞ծ էք ճանճի մը մորթէն ներս մտնել: Ի՞նչ կը զգայ ճանճ մը, ի՞նչպէս կը տեսնէ կեանքը, վերջապէս ի՞նչեր կը պատահին սա փոքրիկ անասունին փոքրիկ գլխուն մէջ: Կը դիտէի ճանճին միօրինակ քալուածքը. երբ քալել կը սկսէր, ոտքերը այնքան արագ կը շարժէին որ չէին տեսնուեր: Անասունը քանի մը սանթիմ կը յառաջանար ու յանկարծ կանգ կ'առնէր: Ի՞նչ կը սպասէր, ի՞նչու կանգ կ'առնէր: Առջեւի երկու թաթերը կը շփէր իրարու: Յետոյ ուղղութիւն կը փոխէր, դարձեալ կը քալէր քանի մը սանթիմ...: Կանգ կ'առնէր: կը քալէր, կանգ կ'առնէր: Քիչ անգամ նոյն գծին վրայ կը շարունակէր իր ճամբան: Քանի անգամներ ջանացի ենթադրել թէ դէպի ո՞ր կողմը պիտի փոխէ իր ուղղութիւնը: Միշտ սխալեցայ: Աննախատեսելի էր: Յետոյ միջատը յանկարծ թռիչք կ'առնէր օդին մէջ, քանի մը հեղ կը շրջէր իր «օդակայանին» շուրջ եւ յետոյ դարձեալ կը թառէր հոն ուրկէ մեկնած էր, կամ քիչ մը աւելի հեռու: Բայց կարծես յամառութիւն մը ունէր կէտէ մը չհեռանալու, կէտի մը շուրջ դառնալու:

(Շար. 1)

Այրի Տիկին Ժաննի Պօտոսեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Պօտոսեան եւ զաւակները,
Պ. Մարք Պօտոսեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօտոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Պօտոսեան եւ զաւակները (Պուէնոս - Այրէս),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօյ, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԲԱԲԳԷՆ ՊՕՏՈՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Մարտ 25-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 28, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Նուարդ Պասմաճեան իր խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Մինասեան ընտանիքին Տիկին Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆ. Պ. Գըակ Ղազարեանի իր վաղամեռիկ քրոջ՝ Սիւզանի մահուան յիսնամեակին ի յիշատակ:

×

Ռոզ Կէնճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Ճօլօլեան ընտանիքի յիշատակին եւ 200 Ֆ. Գաբրիէլ Տաղաւարեանի մահուան (Ամերիկա) 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՐԴՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Մավոյեան ընտանիք 500 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Նուպար Քիրէճեան 200 ֆրանք:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդրոնականի վիճակահանութիւնը քաշուած է Մարտ 21-ին: Շահած են հետեւեալ թիւերը. -

Séjours aux îles Baléares	2392
Four micro - onde	2112
Radio - cassette	2330
Fer à repasser	2351
Grille - pain	2346
Aspirateur de voiture	2391
Ouvre boite électrique	2360
Combinaison création «Tamar»	2335
Disque 33 tours Komitas	2666
Disque 33 tours Komitas	2689
Disque 33 tours Komitas	2678
Disque 33 tours Komitas	2332

Շահող թիւերու տէրերը կրնան հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 43 – 81 – 80 – 82 ստանալու համար իրենց նուէրները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նագգաշեան եւ Միհրանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն, թէ Զատկուան Մեռելոցի օրը, Երկուշաբթի օր, Մարտ 31-ին, ի ժամու Ս. Պատարագին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի իրենց նորոգ հանգուցեալ, սիրեցեալ մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻՐԱՄԱՅՐ

ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-Ի

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Զայս կը հաղորդուի՝ ի գիտութիւն հանգուցեալ Տիրամօր յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ՝

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ

Ապրիլ 6, Կիրակի, ժամը՝ 15·30-ին՝
Au Théâtre du Moulin
47, bd. Perrin — 13013 Marseille

Յայտագիր. -

Ա. - Բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Սեւակի Վերջին Օրերը, 5 պատկեր:

Հեղինակ - Բեմադիր՝ Գէորգ Գասպարաճեան:

Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի թատերական խումբի կողմէ:

Բ. - Ռուբէն Սեւակի գործերուն վերլուծումը:

Գ. - Արտասանութիւն. -
Ա. Յովսէփեան,
Ա. Նագգաշեան,
Ա. Վարպետեան:

Դ. - Խմբերգներ. - Գարուն եւ Գուսան Երգչախումբերէն:

Խմբավարներ. -
Ժ. Երլմազեան,
Խ. Երլմազեան:

Réservation :
91 - 77 - 84 - 70   91 - 87 - 43 - 71

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն, Մարսէյլ՝ նախաձեռնութեամբ՝ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին՝

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

դունաւոր:

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը ճիշդ 3-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

12 / 14 ռիւ Սէն - Պազիլ

Տոմսերուն համար դիմել ընկերուհիներուն:

Մուտքը՝ 30 Ֆ.:

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille

tél. 42.89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ. - Ճրագալոյց Զատկի: Սկիզբ՝ ժամերգութեամբ 16·30, Խթման պատարագ՝ 17·30:

Կը պատարագէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Կիրակի. - Զատիկ. - Ժամերգութիւն՝ 8·15, Պատարագ՝ 10·15:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եկմալեան պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16·30 եւ դպիրներու կողմէ մարգարէական թուղթերու ընթերցում:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9·30, Պատարագ՝ 10·30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաբաթ. - Խթում՝ 16, Պատարագ՝ 17·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10·30:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Շաբաթ. - Ճրագալոյց՝ 16, Պատարագ՝ 17:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9·30, Պատարագ՝ 11:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16, Պատարագ՝ 17·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16, Ընթերցում՝ 16·30, Պատարագ՝ 17:

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Շաբաթ. - Ճրագալոյց՝ 16·30:

Կիրակի. - Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Մեներգ եւ երգեհոն Տիկին Անժէլ Սած - Կարապետեան:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Շաբաթ. - Պատարագ՝ 16·30:

Կիրակի. - Պատարագ՝ 10:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Շաբաթ. - Խթում՝ 17:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 10:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի. - Պատարագ՝ 10·30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿՌԸՆՈՊԼԸ

Երկուշաբթի, Մարտ 31, Կրընօպլի (Նօթրը - Տամ - Տը Լա - Տէլիվրանս) Ֆրանսական Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ. - Ընթերցուածք եւ Պատարագ՝ 17:

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Ընթերցումները կը կատարեն եկեղեցւոյ դպրոցի աշակերտները:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 9·40:

Կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Զատկուան շնորհաւորանքի եւ Քարոզ՝ 11·15:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16·30, Պատարագ՝ 17·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10·30:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 17:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Շաբաթ. - Ընթերցուածք ժամը 17·30, Պատարագ՝ 18·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Շաբաթ. - Ճրագալոյց՝ 17, Ընթերցուածք՝ 18-ին, Պատարագ՝ 18·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 10, Կոնդակ եւ քարոզ՝ 11·30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ. - Ընթերցում եւ Պատարագ՝ 17-ին:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Երգեցողութիւնները կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16·30, Խթման Պատարագ՝ 17·30:

Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կիրակի. - Պատարագ. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10, Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ժան Ումետեանէ իրենց մօր՝ Արմենուհի Մելքոնեանի մահուան առթիւ:

×

Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Գրալեանէ՝ երախտասարդութեան յիշատակներով 1000 Ֆ., Պ. Կարօ Կարապետեանէ, Պ. Արթօ Զարքճըեանէ եւ Պ. Վարուժան Զարքճեանէ որպէս տարեկան յատկացում՝ 1000-ական ֆրանք:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մինասեան եւ Ֆորլանի ընտանիքներուն՝ իրենց մօր եւ մօրաքրոջ՝ Տիկին Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ (անդամ՝ Կապոյտ Խաչի Շաւիլ մասնաճիւղին):

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գարեգինեան ընտանիքին, Անթառամ Գաբրիէլեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 71-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 13-ին, նուիրուած Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահի տասնամեակին:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
29-30
SAMEDI-DIMANCHE
29-30 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.193 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.193

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

- ՄԱՐՏ 30 -

Աստուածորդու Յարութեան լոյսը այսօր մի անգամ եւս ճառագայթում է մեր հոգիների վերեւ, իր հետ բերելով բարեանը խնդութեան, մխիթարութեան եւ յաւերժական կեանքի յոյսի:

Սուրբ Զատկի տօնախմբումը մեզ շնորհում է աքանչելի պահը խորհրդածելու՝ մեր կեանքի իմաստի մասին, մեր ճակատագրի մասին, մեր հոգու փրկութեան մասին, խորհրդածութիւն, որ մղում է մեզ մեր հոգու հայեացքը ուղղել դէպի քրիստոնէական ճշմարտութիւնը՝ մեղքի կապանքներից ազատուելու եւ արժանի դառնալու անոնց մի կեանքի, յարուցեալ Քրիստոսի հետ:

Այսօր մտաբերում ենք մարգարէութիւնը մեծն Եսայու, թէ՝ «Յարիցեն մեռեալք եւ կանգնեսցին որ իցեն ի գերեզմանս եւ ուրախ եղիցին յերկրի» (Եսայի, 26, . 19):

Այսօր մտաբերում ենք մանաւանդ Յիսուսի խօսքերը, թէ՝ «Ամէն, ամէն ասեմ ձեզ, զի գայ ժամանակ եւ արդէն իսկ է, յորժամ մեռեալք լսիցեն ձայնի Որդւոյն Աստուծոյ եւ որք լսիցենն կեցցեն» (Յովհ. Ե. 25):

Իսկ Ոսկեբերան հայրապետը Յովհաննէս, պատգամում է բոլորիս՝ «Ոչ ոք թող չյուսահատուի եւ ոչ ոք չվհատուի իր մեղքերի համար, որովհետեւ մեղած թողութիւնը ծագեց գերեզմանից. ոչ ոք չվախենայ մահից, զի Փրկչի մահը մեզ ազատեց մահից»:

Իրօք, Տիրոջ Յարութեան աւետիսը թափանցում է մեր էութեան մէջ որպէս խորհրդաւոր մի յուզում փրկութեան յոյսի. եւ աւելին՝ որպէս մի թաքուն սարսուռ թէ նաեւ մեր լուսաբնակ նախնիք նոյն յոյսով են ապրել ինչպէս մենք այսօր, եւ դարեր ու դարեր նոյն հաւատքով են դիմաւորել Յարութեան առաւօտը, Սուրբ Հոգով պարուրուած: Զոհաբերումը եւ Յարութիւնը Յիսուսի, մեր նախնեաց համար դարեր շարունակ հանդիսացել են գերագոյն ստուգութիւնը այն մեծ ճշմարտութեան, որ միայն զոհաբերութեամբ, տքնութեամբ կարելի է հասնել մեծ իրագործումների, տառապանքով անանց ուրախութիւնների, մահուան ճանապարհով՝ յաւերժական կեանքի:

Սիրելի հաւատացեալներ, այսպէս ահա տօնախմբում ենք մենք եւս այսօր Սուրբ Զատիկը, վերածնուող բնութեան գարնանային այս լուսաբացին:

Այս տարի եւս քայլեցինք քառասնօրեայ պահոց ապաշխարութեան, արեւագալի եւ կիրակնօրեայ եղեկեցական հոգեպարար արարողութեանց ճանապարհով: Հոգեւին ուղեկցեցինք Յիսուսին դէպի Գողգոթա, փորձելով կրել մեր ուսերի վրայ տանջող ծանրութիւնը խաչի՝ զղջումով, պահեցողութեամբ, աղօթքներով եւ բարի գործերով: Ապա ծանր լռութեամբ ապրեցինք Յիսուսի տառապանքն ու մահը խաչափայտի վրայ: Իսկ այսօր, ով հրաշք, ցնծութեամբ դիմաւորում ենք մեծ աւետիսը Նրա ամենայաղթ Յարութեան:

Մեր մարդկային սահմանափակ մտածողութեամբ դժուար է թափանցել հեռու հորիզոնը Քրիստոսի մահուան ու Յարութեան տիեզերական խորհրդի, սակայն սուրբ առաքեալներն ու երանելի հայրերը մեր, իրենց հոգու վկայութիւններով լուսաւորում են մեր գիտակցութիւնը՝ ըմբռնելու եւ ապրելու այդ խորհրդի հոգեւոր ճշմարտութիւնը: Յիշենք վկայութիւնը հեթանոսաց առաքեալ Պօղոսի՝ «Ինչպէս մի մարդով եկաւ մահը, այնպէս էլ մի ուրիշ մարդով՝ մեռելների յարութիւնը: Ինչպէս Ադամով բոլոր մարդիկ մեռնում են, այնպէս էլ Քրիստոսով բոլորը ապրելու են» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 21 - 22):

Մենք հաւատում ենք, որ Յարութեան լոյսը ուժգին ճառագայթել է մեր լուսաբընակ նախնեաց հոգիներում ու նրանց ոգեշնչել մահուամբ մահը յաղթելու տեսիլքը, ի փրկութիւն նրանց՝ մեղքերի կապանքներից եւ ի ժառանգութիւն յաւիտենական կեանքի:

Մահուամբ մահը յաղթելու տեսիլքը մղել է նրանց մաքառելու, պայքարելու եւ նահատակուելու իսկ, վասն Յիսուսի եւ վասն հայրենեաց, վասն իրենց կեանքի ազատութեան ու խաղաղութեան:

Այդ տեսիլքը, լոյսը ճառագայթում է այսօր էլ մեր բոլորիս վրայ, մեր ազգի բոլոր զաւակների վրայ: Այդպէս է որ մենք՝ այսօրուաններս, ոգեպէս միանում ենք, նոյնանում մեր նախնիների իտէալների հետ, միեւնոյն Աստուծոյ օրհնութեան եւ շնորհների ներքեւ:

Այս լոյսով պարուրուած, այս յոյսով ոգեշնչուած մեր ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, տքնում է, զոհաբերում է, մաքառում է յանուն իր ինքնութեան անաղարտ պահպանութեան, յանուն ստեղծարար գործերի իրականացման, յանուն հոգեւոր ու ազգային իտէալների կենսագործման, երկու միլիոն մեր նահատակների յիշատակի անմոռաց պահպանման, որոնք 1915 - 1916 դաժան տարիներին իրենց աչքերը փակեցին ահաւոր տառապանքների մէջ, իրենց երազանքների իրականացումը թողնելով յաջորդ սերունդներին որպէս սրբազան կտակ:

Այսօր, երբ տօնախմբում ենք սուրբ հըրաշքը մեծ Յարութեան, այսօր, 70 տարի յետոյ ցեղասպանութեան դժոխային օրերից, չենք կարող չապրել տօնական ուրախութիւնը մեր ազգային հայրենական վերածննդի, տօնախմբումը մեր նոր կեանքի եւ ստեղծարար վիթխարի իրագործումների մեր հայրենաբնակ ժողովրդի, եղբայրական ազգութիւնների մեծ ընտանիքում, աննախընթաց անվտանգութեան եւ խաղաղութեան պայմաններում:

Հայ Եկեղեցու ամէն մի զաւակ, ամէն մի հայ սիրտ, ուր որ բնակուելիս լինի, Զատկական այս արեւոտ օրերին, ի տես հայրենի վերաշինութեան ու ծաղկման, զգում է վերածննդի ուրախութիւնը, լըսում է նոր կեանքի երգը, զգում է եւ հաւատում Հայոց էլ աւելի պայծառ ապագային:

Ինչպէս գերեզմանը մեր Փրկչի Յիսուսի, այնպէս էլ գերեզմանը Հայոց ազգի դատարկ է այլեւս: Եթէ Տէր Զօրի անապատներում ուխտի գնանք այսօր, կարող ենք լսել լուռ ձայնը բարի հրեշտակի՝ «Ինչո՞ւ էք փնտռում կենդանիներին մեռեալների մէջ, նրանք այստեղ չեն, նրանք յարութիւն են առել ու յաւէտ պիտի ապրեն»:

Սիրեցեալներ Մեր, Յարութեան աւետիսը տօնախմբումն է մահի պարտութեան, տօնախմբումն է կեանքի մշտանորոգ ծաղկումի, տօնախմբումն է բարու ուժերի յաղթութեան ընդդէմ չարի, տօնախմբումն է խաղաղութեան եւ սիրոյ թագաւորութեան:

Մենք աղօթում ենք, որ բոլորդ արժանի դառնաք վայելելու կենարար բարիքները սուրբ Յարութեան ձեր ընտանեկան երջանիկ յարկերի ներքոյ, ձեր համայնքային ու ընկերային կեանքում:

Մնում ենք նաեւ աղօթող, որ այս Զատիկը աշխարհին բերի մեծ աւետիսը խաղաղութեան դատի վերջնական յաղթութեան, աւետիսը բոլոր մահասփիւռ զէնքերի խորտակման, աւետիսը պատերազմ կոչուած հրէշի եօթ գլուխների ջախջախման, աւետիսը ազգութիւնների վերջնական համերաշխութեան եւ Պետութիւնների խաղաղ գործակցութեան, արդարութեան արեւի ներքոյ:

«Զի Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց»: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ա Ն Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ

Բ. Փօտոսեանին

Ներմղուած յոյզերը շուտով
Վերածւում են տրտմաթախիծ եղանակի.

Եւ ես մի օր մտայ «Անի»
Որ ճաշարան էր աւերակ
Ուր սրբատաշ քարերի պէս
Տառապակոծ դէմքերը վէս
Բարձրաբարձանդակ պատմում էին յոյսն
անցեալի,
Մինչ խոհարարը անվրդով
Ծախում էր մեզ ոսպ ու բրինձ
Եւ ապառիկ նուիրեց ինձ
Հաց ու պանիր, նաեւ գինի՛,
Ես որ արձանն էի խռով
Այդ անճանաչ թանգարանի:

Բայց դարերն անցնում են շուտով,
Եւ ահա քսան տարիներ յետոյ
Յիշում եմ անյագ բերկրութիւնը մեր
Երբ երգում էինք «Հայաստա՛ն»
Եւ շնչում էինք երկինք ու արեւ.
Բայց ժամերն անցնում են շուտով. -
«Մայր Արաքսի ափերով»
Մենք հասնում ենք Սէն - Միշէլ
Եւ անձկութեան մեր հանապազ,
Հեռուից կանչում են Մոնպառնաս,
Եւ ոչ մի տեղ չէինք հասել...

Կանչէ՛, կռունկ, կանչէ՛.

Քանի գարուն է եւ օրերն են զուարթ
Ո՞վ չէ երգել սոխակ ու վարդ,
Գեղեցկութեամբ ո՞վ չէ յուզուել:
- Լոյսերի մէջ տենչաց եւ մե՛զ.
Անապատի ծառերի պէս
Մենք աղքատ էինք ու հպարտ:
Յիշատա՛կ, դու յիշում ես դարերը հին.
Ես մոռացել եմ արդէն
Զինանծաղիկ նորվեկուհին:
Կանչէ՛, կռունկ, կանչէ՛...:

×

Մոնպառնասում միստիկ մի գիշեր,
Երբ Բալզակն ու ես կանգնած քովէ քով.
Վայելում էինք անձրեւը ձրի՝
Նա ասաց - գնա գտիր սուրն խմիր՝
Գուցէ մոռանաս, եւ գուցէ յիշես:
Գիշերների մէջ միստիկ մի գիշեր,
Ինձ քարեւեց հնդիկ մի մոգ.
(*Լոյսերն արդէն մարել էին,*
Պարում էին զոյգերն գինով).
- «Պիտի գտնենք դարձեալ ուղին որ մեզ
տարաւ
Բարձունքն անհաս - այնքա՛ն մօտ է,
Ճամբան է միշտ դէպ՝ Արեւելք ձգտող
հարաւ,
Ուր աղբիւրներ կան մեզ ծարա՛ւ,
Անապատներ որ արօտ են»:

(*Պարում էին զոյգեր գինով,*
Տենդը վայրագ կողոսների,
Դափն էր զոփում տափանք ու դող՝
Լոյսերն արդէն մարել էին):
- «Պիտի տեսնենք լուրթ լեռներից անդին,
հեռո՛ւն.
Գիշերներն որ առաւօտ են,
Ուր սեպացած եղեցկութիւնն է սեւեռուն,
Եւ աչքերը նրա բեղուն՝
Ներկայութեան մեր կարօտ են»:

(*Եւ չիկացած էղն ու արուն,*
Զուգուած անզուսպ ու մոլեգին,
Երկունքների մէջ գալարուն՝
Դատապարտուած պարո՛ւմ էին):

- «Պիտի լսենք սրինգն արքուն եղանակի՝
Սրնգահարն ինձ ծանօթ է,
Համաստեղեան վայելք է յոյզն իր
նուագի՝
Զուտ արձագանգ արեան զարկի,
Ուր անհունն իսկ համառօտ է...»

(*Պարում էին քամուած, անզօր,*
Լարուած ահեղ կչռոյթներին,
Բառաչում էր մի սաքսոֆոն՝
- Լոյսերն արդէն մարել էին):

×

Ես գիտեմ մի երգ լեռների պէս հին,
Որ արեւախանձ թախիծ է համակ:
Այս յոյզն ես գիտեմ. եւ լեռները հին.
Ես հեղեղատն եմ այլեւս ցամաք,
Անսանձ հոսանքի յուշերն եմ խորունկ,
Հեղեղումների ուղղութիւնն անձեւ.
Եւ ահա ամպան տենդով տոչորուն,
Պապակած, տենչում եմ անձրեւ,
Անձրե՛ւ, անձրե՛ւ:

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԵՐԸ» խորագրին տակ է, որ Ուրբաթ օր (Մարտ 28), «Ֆիկառօ» հին թուղթեր կը քրքրէր նոր եզրակացութիւններ գտնելու համար, վերջին ոճրափորձերուն եւ անոնց դրդապատճառներուն մասին: Քաթրին Տէլօռ, յօդուածագիրը, կը յայտնէ որ հակահաբեկչական ճիւղին պատկանող ոստիկանները կարեւոր քայլ մը առած են իրենց քննութեան մէջ, Շան զ'Էլիզէի ոճրափորձին առթիւ: Ըստ իրենց, «Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու զօրավիգ կոմիտէն» (Սէ - էՍ - Փէ - Փէ - Ա), ցարդ անծանօթ, կընայ բխում մը ըլլալ «Լիբանանեան յեղափոխական զինեալ խմբակներու» եւ ԱՍԱԼԱ-ի, որոնք, կը դրէ Քաթրին Տէլօռ. - «Երկու կարեւորագոյն ահաբեկչական շարժումներն են Եւրոպա գործող: Շան զ'Էլիզէի մեռեալներէն մէկը յարաբերութեան մէջ է եղեր, փաբիզ հաստատուած հայ առեւտրականի մը հետ, անդամ ոչ միայն Լիբանանեան համայնավար կուսակցութեան. այլեւ մանաւանդ Ազատագրական Հայ Համայնավար Կազմակերպութեան, ԱՍԱԼԱ-ի մէկ ճիւղը» (??): Աւոնք, կ'աւելցնէ յօդուածագիրը, աւելի լաւ կը բացատրեն «քաղաքական արաբ բանտարկեալներու զօրավիգ կոմիտէին» ստանձնումը եւ պահանջներու մէջ նաեւ՝ Վարուժան Կարպիճեանի ազատ արձակման պահանջը:

ՊԱՆԿԻԻ օդակայանէն թռիչք առնելէն քիչ ետք է, որ ֆրանսական զինուորական օդանաւ մը - ժակուար - ճզմուած է դպրոցի մը եւ պիտոնվիլի մը վրայ: 22 մեռեալ կայ, մեծ մասամբ մանուկներ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Ասիկա հակաֆրանսական բուռն ցոյցերու պատճառ եղած է Կեդրոնափրիկէի մայրաքաղաքին մէջ եւ դեսպանը թելադրած է հոն ապրող 4000 Ֆրանսացիներուն դուրս չելլել:

ԹՈՔԻՈՅԻ վեհաժողովին (Մայիսին) Միթերանի հետ, Շիրաք ալ պիտի երթայ ինչ որ աննախընթաց երեւոյթ մըն է, քանի որ ցարդ Պետութեան ղեկավարն էր միայն որ երկիրը կը ներկայացնէր: Նախարարապետը կ'ուզէ հասկցնել որ կառավարութիւնը պէտք է մասնակցի Ֆրանսայի դիւանագիտական որոշումներուն:

ՋԱՏԿՈՒԱՆ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Ապրիլ 1, Երեքշաբթիի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ապրիլ 2, Չորեքշաբթի:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ԱՆԿՈՐՆՉԵԼԻ ՎԱՍՏԱԿ

ԼԵՒՈՆ ՋՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ուշագրաւ է, որ 1915 Թ. Արշակ Ֆեթվաճեանը, որպէս Էջմիածնի Մայր տաճարի վերանորոգման համար Թիֆլիսում ստեղծուած մասնախմբի անդամ Գ. Բաշինջաղեանի հետ գործուն մասնակցութիւն է բերում այդ ճարտարապետական յուշարձանին առնչուող բոլոր ձեռնարկներին:

1917 Թուականին Արշակ Ֆեթվաճեանը կրկին ի ցոյց է դնում իր նկարները: Նա մասնակցում է արուեստը խրախուսող կովկասեան ընկերութեան Թիֆլիսի ցուցահանդէսին: Հայրենանուէր արուեստագէտը ներկայացնում է Անին պատկերող ջրաներկ աշխատանքները, ինչպէս նաեւ «Աշօթքը Գեթսեմանի պարտէզում» եւ այլ ստեղծագործութիւններ: Գ. Բաշինջաղեանի, Փ. Թերլեմեզեանի եւ այլ անուանի նկարիչների գործերի հետ Ա. Ֆեթվաճեանի նկարներն առանձնանում են իրենց գեղարուեստական արժանիքներով եւ բարձր գնահատւում արուեստի քննադատների կողմից: 1917 Թ. Յուլիսին Ն. Մառի՝ Անի կատարած վերջին գիտարշաւի ժամանակ այստեղ է գալիս նաեւ Ա. Ֆեթվաճեանը: Նա ուղեկցում է հայ մշակոյթի մեծ երախտաւոր, արուեստաբան եւ բանաստեղծ Գ. Յովսէփեանին, որին ընկերակցում էին նաեւ նկարիչ Վրթանէս Ախիկեանը եւ լեզուաբան Գրիգոր Ղափանցեանը:

1919 Թուականին իր հայրենապատկան նկարները հրատարակելու ծրագրով նա մեկնում է Փարիզ: Միջնադարեան արուեստի լաւագոյն գիտակ, բիւզանդագէտ Շառլ Տիլի աջակցութեամբ նա կարողանում է իր գործերը ցուցադրել Լուվրի դեկորատիւ արուեստների բաժնի սրահում: Նկարչի ճարտարապետական եւ ազգագրական պատկերները առաջ են բերում հայ եւ օտար քննադատների հիացմունքը եւ յայտնութիւն դառնում մասնագէտների համար: Այդ նշանաւոր իրադարձութեանը հետեւում է մէկ ուրիշը. Արշակ Ֆեթվաճեանը հրաւէր է ստանում մասնակցելու 1920 Թուականին Փարիզում ջրանկարիչների միջազգային ընկերութեան մասնաւոր ցուցահանդէսին եւ ընդունւում է նոյն ընկերութեան անդամ:

Մեր մշակոյթի գլուխ - գործոցները ներկայացնող պատկերները հրատարակելու հոգսը Արշակ Ֆեթվաճեանին 1921 Թուականին տանում է Լոնտոն, ուր նրան առաջարկում են կազմակերպել իր ցուցահանդէսը, որը բացւում է նոյն տարուայ Նոյեմբերի սկիզբին եւ տեւում երկուսուկէս ամիս: Անգլիական մամուլն ըստ արժանւոյն է գնահատում հայ արուեստագէտի ցուցահանդէսը եւ իր հիացմունքը յայտնում: Այդ նոյն ժամանակ նա իր աշխատանքներն է ներկայացնում նաեւ Բրիտանական ճարտարապետների Թագաւորական ակադեմիայի ինստիտուտում: Այստեղ նրան առաջարկւում է յօդուած գրել հայ գեղարուեստի վերաբերեալ: Արարատեան Հայոց Թագաւորութեան ժամանակներից մինչեւ ԺԴ. դարն ընդգրկող այդ ուսումնասիրութիւնը հրատարակւում է նոյն հաստատութեան հանդէսի 1922 Թուականի համարներից մէկում:

Զնայած այս բոլորին, հայ մշակոյթի գլուխ - գործոցները պատկերող նկարների հրատարակութեան հետ կապուած նրա ակնկալութիւններն ու ծրագրերը, դժբախտաբար, չեն իրականանում:

1922 Թուականի Օգոստոսին Արշակ Ֆեթվաճեանը մեկնում է Ամերիկա, Միացեալ - Նահանգներ, յոյս ունենալով այնտեղ ուէլ մեկենաս գտնել իր նկարները տպագրելու համար: Այստեղ եւս նրան սպասում է դառն հիասթափութիւն: Բայց արուեստագէտը չի վհատւում:

Ծանօթանալով Կոլումբիա համալսարանի ուսուցչապետ Ա. Տ. Ֆ. Հէյմլինի հետ, նա կարողանում է իր նկարահանդէսը կազմակերպել նոյն հիմնարկութեան եյվէրի գրադարանում: Դրան հետեւում են Արշակ Ֆեթվաճեանի ցուցահանդէսները Շիքակոյի, Փրինսթընի համալսարաններում, ինչպէս նաեւ ամերիկեան հնագիտական ինստիտուտում:

Հաստատուելով Պոսթընում, Արշակ Ֆեթվաճեանը այստեղ է անցկացնում իր կեանքի վերջին քսանհինգ տարիները՝ առանձնացած եւ նուիրուած իր ուսումնասիրութիւններին, նկարչական աշխատանքներին: Այդ շրջանի նրա հետազօտութիւններից յիշարժան են հայ մանրանկարչութեանը եւ Անահիտ դիցուհու արձանագլխին վերաբերող յօդուածները:

Միացեալ - Նահանգներում ապրած տարիներին Ա. Ֆեթվաճեանը հայկական ոճով քանդակում է Նիւ - Եորքի 27-րդ փողոցի եկեղեցու սեղանն ու խորանը, պատրաստում Հէյվըրհիլի եկեղեցու սեղանի յատակագիծը, մասնակցում Անգլիայում Գ. Կիւլպէնկեանի ծնողների յիշատակին նուիրուած տաճարի ստեղծմանը:

1941 Թուականին Պոսթընում նկարիչը հրատարակում է «Իմ մտքերը» գիրքը, ուր ամփոփուած են նրա տարբեր տարիների գրառումները, որոնք արտացոլում են արուեստագէտների մտահոգութիւնները, աշխարհայեացքը, գեղագիտական ճաշակը եւ կենսափորձը:

Վրձնի ականաւոր վարպետի հայրենասիրութեան վառ արտայայտութիւնն է այն, որ նա բազմիցս մերժել է օտար Թանգարանային հաստատութիւնների առաջարկները՝ բարձր գնով վաճառելու հնագիտական եզակի պատկերների իր հաւաքածոն, որովհետեւ համոզուած է եղել, որ տարիների իր աշխատանքը պատկանում է միայն ու միայն իր ժողովրդին:

Կեանքի վերջին շրջանում, ի մի բերելով սեփական գործունէութեան արդիւնքները եւ յետադարձ ակնարկ նետելով ապրած օրերին, Արշակ Ֆեթվաճեանը գրում էր, որ տասնամեակներ շարունակ հայրենիքից հեռու լինելը, իր իսկ խօսքով ասած՝ սրտի վրայ քար դրած ապրելու հարկադրուածութիւնը եւ միւս ձախորդութիւնները չեն պակասեցրել իր հոգում արուեստի նկատմամբ խանդավառութիւնը եւ գալիք օրերի հաւատը: 1947 Թուականին Սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը ընդառաջ գնալով բազմավաստակ արուեստագէտի հայրենաբաղձ ցանկութեանը եւ բարձր գնահատելով նրա տարիների երախտիքը, ի Թիւս այլ մտաւորականների, տունդարձի հրաւէր է ուղարկում Արշակ Ֆեթվաճեանին:

Կարօտով եւ անհամբերութեամբ նկարիչը պատրաստւում էր հայրենիք մեկնել, եռանդով զբաղւում Հայաստան ուղարկուող նկարների կտակի ձեւակերպման աշխատանքներով, բայց ճակատագրի անողոք տնօրինութեամբ 1947 Թուականին Հոկտեմբերին Մետֆորտում (Մասաչուսեցի Նահանգ) ականաւոր արուեստագէտը կնքում է իր մահկանացուն:

Հայաստան է տեղափոխւում Արշակ Ֆեթվաճեանի աճիւնը եւ հողին յանձնւում Երեւանում, իսկ նրա ստեղծագործութիւնները, իր իսկ կտակի համաձայն, փոխադրւում են Հայաստանի պետական պատկերասրահ, որտեղ անմիջապէս բացւում է դրանց ցուցահանդէսը: Անուանի նկարչի պատկերահանդէսները Երեւանում կազմակերպուել են նաեւ 1956 եւ 1964 Թուականներին:

ՄԱՐԻԱ ԳԱԼԱՍ ԱՆՋՆԱՍՊԱ՞Ն

«Յունաստանի ճակատագիրն է տեսնել թէ իր զաւակները, ինչպէս Ոդիսեւս, արկածախնդրութիւններ կ'ապրին ու կը ստեղծագործեն իրենց երկրէն դուրս», պիտի ըսէր Մէլինա Մէրքուրի Յունաստանի Մշակոյթի ներկայ նախարարուհին, ոգեկոչելով հռչակաւոր երգչուհին:

Իր ծնունդով ամերիկացի, ամուսնութեամբ իտալացի, սրտով ու հպատակութեամբ Յոյն՝ Մարիա Գալաս անկասկած մէկն է մեր դարու ճակատագրին ամենադիւցազնական ու բաղդէն ամենահարուածեալ դէմքերէն

Իր ծնունդով ամերիկացի, ամուսնութեամբ իտալացի, սրտով ու հպատակութեամբ Յոյն՝ Մարիա Գալաս անկասկած մէկն է մեր դարու ճակատագրին ամենադիւցազնական, հրաշալի դէմքերէն:

Լաւծ՝ տարիներէ ի վեր, կանխահասօրէն ծերացած, մարդատեացութեան սահմանին հասած իր կեանքը կ'աւարտի 1977 Սեպտեմբեր 17-ին, երբ 53 տարեկան է:

Իր մահուան օրը, կէսօրին կ'ելլէ. գիշերուան մէկ մասը կարդալով անցուցած է. մտածկոտ է: Նախորդ օրը ընդունած է այցելութիւն մը, որ գինք մղած է խորհրդածութիւններու: Այցելուն եկած է առաջարկելու իրեն տօնել իր նախաքայլերուն 25-րդ տարեդարձը, մեծ հանդիսութիւն մը կազմակերպելով: Ատոր ընթացքին Գալաս պիտի խօսէր իր առաջին եւ վերջին սիրտերուն, ասպարէզին եւ կեանքին մասին: «Հոյակապ բան պիտի ըլլայ» կը գոչէ այցելուն յափշտակուած:

Արուեստագիտուհին ժպիտ մը ուրուագծելով կը պատասխանէ. «Ինչ որ հարկաւոր է գիտնալ անձիս մասին, իմ երաժշտութեանս մէջ է արդէն. ո՛չ»: Ու առանձնութիւնը կ'իջնէ իր եւ իր յիշատակներուն վրայ, որ այնքան հեռուն են արդէն:

Իր ծառայութեան մէջ կը գտնուի իտալացի զոյգ մը, քանի տարիէ ի վեր: Պրունա՝ սենեկապանուհին եւ Ֆէրուչիօ՝ շարժավարը: Մարիա կ'ուղղուի դէպի լոգարան ու Պրուննա խուլ աղմուկ մը լսելով կը փութայ անոր քով. զայն կը գտնէ գետինը փռուած. կը շնչէ սակայն: Կը հեռաձայնեն իր բժիշկին. կը բացակայի: Կը ճարեն ուրիշ մը, որ կը հասնի կէս ժամէն, ինչպէս պիտի վկայեն յետագային երկու ծառաները. «ու՛շ է, երկո՛ւ ժամ ետք, պիտի բողոքէ նախկին ամուսինը՝ Մէնէկինի: Շատ ուշ էր, Թողուցին որ մեռնի»: Երբ բժիշկը կը հասնի «ընելիք ոչինչ կայ»:

Մահէն ետք ծայր կուտայ ժառանգորդներու պայքարը. կայ նախ, Վասօ Տէվէծի որ նոտարութեամբ վաւերացուած լիազօրութեամբ մը, միակ կտակակատարն է: Յետոյ մէկ կողմը կան արուեստագիտուհիին մայրն ու քոյրը, որոնք իրենք զիրենք օրինաւոր միակ ժառանգորդները կը նկատեն, իսկ միւս կողմը նախկին ամուսինը՝ Ճովաննի Պաթիստա Մէնէկինի, որ կը պնդէ թէ ունի Գալասի միակ կտակը, որով գլխաւոր ժառանգորդ նշանակուած է ինք:

Առանց գնահատուած ըլլալու ճշգրտօրէն, երգչուհիին հարստութիւնը ախորժակներ կը գրգռէ: Կը խօսուի 3 - 5 միլիառ սանթիմի մասին, անջատաբար իր մեծարժէք գոհարեղէններէն, կալուածներէն, կէս քարիւղատարէ մը եւ բազմաթիւ արժեթուղթերէ. կայ տակաւին Ժ. Մանտէլ պողոտայի փառաւոր յարկաբաժինը եւ ամբողջ աշխարհի մէջ ծախուած իր սկաւառակներէն գանձուելիք շահաբաժինը:

Մինչ կը սպասուի տրուելիք որոշումին, Մէնէնկինի կը յայտնէ թէ մեծարժէք գոհարեղէնները զորս նուիրած է Մարիային, անհետացած են. կնքել կուտայ յարկաբաժնին դռները: Ամիսներ ետք դատարանը կը յանգի եզրակացութեան մը. կարգ մը բաներ կը տրուին մօրն ու քրոջը, իսկ մնացեալը պիտի ծախուի, որպէսզի Մէնէկինի կարենայ որպէս գնորդ ներկայանալ:

Գալաս կը դիակիզուի Փէռ Լաշէզի մէջ, «շատ մտերիմներու ներկայութեան» յոյն օրթոտոքս եկեղեցին կատարուած արարողութենէն քանի մը ժամ ետք: Յաւակցական ոչ մէկ այցելութիւն կ'արտօնւի իր բնակարանը. ոչ ոք կրնայ զայն վերջին անգամ մը տեսնել կամ վերջին յարգանք մը մատուցանել. նոյնիսկ ամէնէն մտերիմ բարեկամները:

Մինչդեռ եկեղեցին լեցուն է բերնէ բերան 1977 Սեպտեմբեր 20-ի օրը, ժամը 16-ին. աշխարհի չորս կողմէն ղրկուած հազարաւոր ծաղկեպսակներ ու հազարաւոր բազմութիւն մը: Գալաս թէեւ փափաք յայտնած է որ բացառիկ ոչ մէկ բան կատարուի իր մահուան առիթով, սակայն կը կատարուի: Լուսանկարիչներ, բախումներ կ'ունենան հանդուցեալին ազգականներէն ոմանց հետ, նոյնիսկ դագաղը կը հրմշտկեն, ծաղիկները կը կոխկըռտուին: Մինչ ոմանց աչքերը արցունքոտ են, կամ կուլան պարզապէս, ուրիշներ կը սկսին ծափահարել մեծ երգչուհին, որպէս թէ ան իջնէր Սքալայի կամ Փարիզի Օփերային սանդուխներէն: Ոմանք կը գոչեն. «Պրավօ՛, Մարիա»: Մարդ կը կարծէ յարութեան տեսարան մը ներկայ ըլլալ: Որքա՜ն տարբեր է ստեղծուած պատկերը, փափաք յայտնուած լռիկ եւ անշուք թաղումէն:

Հոս է որ կրկին կը յայտնուի Մէնէկինի. նիւթական հարցերէն ետք - որոնք կարգադրուած են այլեւս - ան հանրութեան միտքը կը պղտորէ խօսելով կասկածալի մեքենայութիւններու մասին, իր կնոջ մահէն ետք: Ան կ'ըսէ թէ Մարիա շատ կ'աղօթէր. երգած բոլոր քաղաքներուն մէջ, կ'այցելէր ամենամօտ եկեղեցին:

Սակայն եւ այնպէս, ըստ իր մերձաւորներուն, Գալաս բազմաթիւ անգամներ փափաք յայտնած է դիակիզուելու: Մինչ իր նախկին ամուսինը հարց կուտայ, «կտակի ո՞ր տրամադրութեամբ դիակիզում կատարուեցաւ. ինչո՞ւ այս աճապարանքը, առանց դիագննութիւն մը կատարելու»: Մամուլին կը յայտարարէ, թէ այնուհետեւ միակ նպատակ մը պիտի հետապնդէ. խորհուրդի քօղը վերցնել իր կնոջը մահուան վրայէն ու հասկնալ պատճառը այնքան հապճեպ դիակիզումին: Սովորաբար դիակիզումը կը կատարուի դագաղին գերեզման հասնելէն յաջորդ օրը, մինչդեռ իր պարագային կատարուած է կէս ժամ ետքը, ինչ կը մատնէ աճապարանք մը:

Մէնէկինի կը ներկայանայ Փէռ Լաշէզ վարչութեան, յաւիտենական հարցումով իր շրթներուն. «կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչո՞ւ դիակիզուեցաւ կինս»: Կ'ըսուի թէ այդ փափաքը յայտնած է դագաղին ընկերացողը: Կը պրպտեն արձանագրութիւնները. Ժան Ռուան կը կոչուի ան: Մէնէկինի լաւ կը ճանչնայ իր կնոջ բնտանիքը, անոնցմէ ոչ ոք այդ անունը կը կրէ:

Մէնէկինի ամիս մը Փարիզ կը մնայ, մէկ կողմէն կ'այցելէ դիակիզարան, ուր «Մարիա Գալաս - Թիւ 16298, 1923-1977» արձանագրութեան տակ ամփոփուած են աճիւնները, իսկ միւս կողմէ կը շարունակէ իր պրպտումը: Ինչպէս կ'ըսէ ինք, օրինաւոր ու ապօրինի բոլոր միջոցները ի գործ կը դնէ. հարցափորձ, դրամ, սպառնալիք: Այնքան աղմուկ կը բարձրացնէ, որ Գալասի ընտանիքին փաստաբանները պէտք կը զգան մամլոյ զեկոյց մը հրապարակելու. հոն կ'ըսուի թէ դիակիզումը կատարուած է նոյնինքն երգչուհիին ընտանիքին որոշումով, իր նոր յայտնած փափաքին համաձայն:

Դիակիզումէն ետք, Մէնէկինի կարենայ ամէն բան կ'ընէ աճիւնները Սիրմիոնէ փոխադրելու. այն փոքր գերեզմանատունը ուր Գալաս իրեն թաղ մը գնել տուած է: «Հոն է, որ, կը կրկնէ ան, միշտ ուզած էր թաղուիլ»: Մինչ կը ջանայ հասնիլ իր նպատակին, առումբի մը պայթումը կը գործէ նոր լուր մը: 1978 Դեկտեմբեր 26-ին կը գողցուին երգչուհին աճիւնները: Աճիւնարանի պահակը երբ կը հասնի կը տեսնէ թէ դուռ մը խորտակուած է, քանդուած է աճիւնին պահուած պահարանին կնիքը ու պահարանն կողոպտուած: Քսանչորս ժամուան մէջ կը գտնուի սակայն ան գերեզմանատան շրջափակին մէջ. ոստիկանութիւնը կը տեղեկացնէ ընտանիքին թէ չի կրնար ապահովել անոր պահպանութիւնը, ու կը յանձնէ իրենց: Աճիւնները անգամ մը եւս կ'անյայտանան մինչեւ որ օր մը կը սփռուին Եգէական ջուրերուն վրայ:

Անկէ ետք Մէնէկինի կը ջանայ գործածել իր թէզը, որու համաձայն իր նախկին կինը անձնասպան եղած է: Այս պնդումին հիմ կը ծառայէ թերթիկ մը, զոր կը գտնէ Գալասի պատկանող աղօթագրքի մը մէջ: Թերթիկը կը կրէ «77-ի ամսաթ» Թուականը. իր մահէն քանի մը շաբաթ կամ օր առաջ գրուած է. ուղղ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

—×—

Ծաղկազարդի Կիրակին, պատասխանելով Լիոն - Տէսինի «Հայաստան» ձայնասփիւռի վարչութեան հրաւէրին, շուրջ երկու հարիւր հոգի, ի մէջ առեալ մեկնարանները... - հաւաքուած էին Լիոնի Վիկտոր Հիւկոյի անունը կրող սրահը, ունկնդրելու համար հայկական երաժշտութիւն, երգ:

Կազմակերպիչները երկու գլխաւոր նպատակ կը հետապնդէին. գեղարուեստական հաճոյք պատճառել իրենց համակիրներուն եւ նիւթական շահ մը ապահովել, ի նպաստ ձայնասփիւռի կայանին ծանր պիւտճէին: Լայնօրէն յաջողեցան իրենց առաջին նպատակին մէջ. երկրորդին յաջողութիւնը ուրիշ առիթի մը յետաձգուեցաւ ... կը սպասուէր աւելի բազմութեան: Առաջարկուած յայտագիրը - արժանի էր ունկնդիրներու կրկնակի թիւի մը: Գոնէ այդ էր ներկաներէն ոմանց տպաւորութիւնը, հաւաքոյթին վերջաւորութեան:

Երկուքուկէս - երեք ժամուան ընթացքին, երկու խումբեր ելոյթ ունեցան: Նախ՝ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբը, 25 երգչուհիներ, երգիչներ, Օրիորդ Սոնա Տօնապետեանի (դաշնակ), Յովհաննէս Պէրպէրեանի ղեկավարութեան տակ, լրջօրէն կ'աշխատէին, շաբաթներէ ի վեր, բաւական ճոխ յայտագրի մը վրայ՝ որ կը պարունակէր Կոմիտասի, Կանաչեանի, Եկմալեանի եւ քանի մը ուրիշներու հեղինակութիւններ: Կը սպասուէր իրենց ելոյթին:

Մեկնաբանութիւնները եղան հաճելի անակնկալ մը շատերու՝ որոնք նկատեցին որ Լիոնի երգչախումբին ներկայ կարելիութիւնները աւելի մեծ են, քան՝ ինչ որ կ'երեւակայէին:

Յերեկոյթին երկրորդ մասին համար, կազմակերպիչները հրաւիրած էին Փարիզէն խումբ մը՝ որ «Անսամպլը Էնսթրիւմանթալ Արմէնիէն տը Փարի» անունին տակ կը ջանայ ծառայել, իր աւանդական գործիքներով (քամանչա եւայլն), հայկական ժողովրդական երաժշտութեան ծանօթացման:

Տիկին Արփիկ Պառաւեան, օրուան հանդիսավարուհին, խանդավառ բառերով ներկայացուց այս խումբը՝ որ ծնունդ է առած Փարիզի մէջ 1983-ին եւ, անկէց ի վեր, կը գործէ յաջողութեամբ, մասնակցած է փառատօներու: Կազմին մէջն են՝ Ժան - Փիէր Ներկարարեան (ղեկավար), Ֆիլիփ Շահպազեան, Վարդան Ասլանեան, Ժերար Տէր - Յարութիւնեան, Պերճ Գույումճեան, Այտա Ներկարարեան, Փիէր Գավենց եւ երգչուհի Սիրանոյշ Ուրտան: Այս վերջինը մասնաւորապէս ծափահարուեցաւ, մանաւանդ «Մշոյ Աղջիկ»ի ու Սայաթ - Նովայի մեկնաբանութիւններէն յետոյ, ինչ որ ըսել չէ թէ իր ընկերները անմասն մնացին ներկաներուն անկեղծ գոհունակութեան արտայայտութիւններէն: Ստիպուեցան նուագել քանի մը կտորներ յայտագրէն դուրս:

Հակառակ շրջանի հայութեան մէկ մեծ մասին անտարբերութեան այս ձեռնարկին հանդէպ, կը կարծենք որ կազմակերպիչները եւ մեկնաբանները տուն մեկնեցան երիկունը, գոհունակ, խիղճերը հանգիստ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

...ա է «Թ»ին: Ծանօթ է թէ իրենց ամուսնութեան օրերուն Գալաս «Թիթա» կը կոչէր Մէնէկինին, կրճատելով անոր Պաթիթա անունը: Անոր ուղղուած իր բազմաթիւ նամակները կը սկսէին միակ ու գլխագիր «Թ»ով մը: Այս թերթիկին վրայ քանի մը տող արձանագրուած է. «Այս տաժանելի վայրկեաններուն ինծի կը մնաս միայն դուն. սիրտս կը փորձէ զիս. ճակատագրիս գերագոյն ուղին, ճամբուս գերագոյն խաչը»: Այս տողերուն մէջ Մէնէկինի շատ նշանակալից վերջին պատգամ մը կը նկատէ: Այս տողերը կ'երգուին Փոնչիէլլի գործին մէջ երբ Ճոքոնտա չորրորդ արարին մէջ կը ներկայացնէ անձնասպանութեան տեսարանը: Մենախօսութիւնը իրաւ ալ, կը սկսի բառով մը, որ չէ գրուած թերթիկին վրայ. «անձնասպանութիւն»: Ճոքոնտան յատկապէս առաջին գործն է զոր երգած է Գալաս Իտալիոյ մէջ, իր շողշողուն ասպարէզին սկիզբը: Եւ այս ներկայացումներու ընթացքին անոնք կը նկատեն թէ կը սիրեն զիրար: Սակայն միջոց մը ետք Մէնէկինի եւս կը մահանայ ու փոթորիկը կը խաղաղի: Այսօր, կը մնայ միայն միթոս մը. մեծ արուեստագիտուհիի մը յաւերժական ներկայութիւնը:

Թ. Օ. Մ.

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

ԱԶԳՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

—×—

Շաբաթ, Մարտ 22, Փարիզի եւ շրջակայքի Այնթապցիները եւ իրենց բարեկամները հրաւիրուած էին նշելու Այնթապի գոյամարտի 66-րդ տարեդարձը, Եան'ց ակումբին մէջ: Շաբաթներ առաջ մամուլով տեղեակ կը պահուէին մեր հայրենակիցները, նշելով որ հասոյթը պիտի յատկացուէր Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Օգնութեան Ֆոնտին: Բայց ըստ հայկական բարի սովորութեան, խաչաձեւումները անպակաս էին այդ օր, որով ներկաներուն թիւը սպասուածէն քիչ էր...:

Պ. Գէորգ Պաղըրճեանի բացման խօսքով եւ մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ կը սկսէր սոյն երեկոյթը, եւ կը շարունակուէր Այնթապի Գոյամարտի հակիրճ վերյիշումներով: Ճաշը կ'անցնէր տակաւ ուրախ մթնոլորտի մէջ: Խօսք առնելով, Պ. Մովսէս Պետիրեան, իր կարգին բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն՝ անոնցմէ կը խնդրէր վայրկեանի մը համար մէկ կողմ դնել այս ուրախ մթնոլորտը, եւ երեւակայել ճամբու արկածեալ մը, որ արնաքամ եւ ուժասպառ կը սպասէր բժշկական օգնութեան: Օրինակը պատշաճեցնելով Մխիթարեան Հայրերու որոնք իրենց կարգին՝ «արկածեալներ» էին այժմ, օգնութեան կարօտ եւ ուժասպառ, պարտականութիւն կը դնէր ներկաներու վրայ նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակել՝ վերականգնելու Մխիթարեան Հայրերու եւ հայ ժողովուրդի վարկը, որոնք՝ շեշտեց, պահապաններն են ազգային մշակութային գանձերուն եւ ոչ տիրակալները: Շատ շուտով խանդավառ ոգիով ներկաները գոյացուցին 44.900 Ֆրանք (*): Տիկին Գործունեան եւ Տիկին Պաղտասարեան կարդացին Այնթապցիներու կեանքէն աղջիկտեսի տեսարան մը, որմէ յետոյ, Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան, Այնթապ մեծցած որբուհի մը, պատմեց թէ ինչպէս Այնթապցիք յաջողած էին լռեցնել Թուրքերուն գնդացիրը եւ արտասանեց աւուր պատշաճի կտոր մը: Պ. Սամուէլ Շնորհոքեան եւ ուրիշներ պատմեցին Այնթապէն անեկտոտներ եւ երգուեցան խմբերգներ:

Այս խիստ խանդավառ ճաշը փակուեցաւ ճիշդ կէս գիշերին յոտնկայս երգելով՝ Հեռու կեցէք դուք, վախկոտներ, Այնթապի քայլերգը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

(*) Ցանկը կը հրատարակուի առանձին:

Հ. Բ. Ը. Մ.-Ի

ՅՕԳՈՒՏ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Աւելորդ չըլլար թերեւս այս յերեկոյթին առթիւ, ամփոփ կերպով հարցեր յուզել՝ ակնարկով մը ազգային կեանքի լայն հորիզոնին՝ այժմէական բնոյթ ըստացած լեզուական մտահոգութեան շուրջ:

Հայը Հայ պահել. - այս էր նշանաբանը Հ. Բ. Ը. Մ.ի Սէտըլ Պրուքի 72-րդ ընդհանուր ժողովի ընթացքին ցկեանս նախագահի արտասանած բացման ճառին, որպէս պայման ու խարիսխ նկատելով մեր մայրենին ու դպրոցը եւ աւելցնելով որ Միութեան 10 միլիոն տոլար ծախքերու 63 տոկոսը կը ներկայացնէր կրթական պիւտճէն:

Ուրախալի էր ԻՆԱԼՔՕՅԻ հայերէնի վարիչ - դասախօս Ժան Փիէր Մահէի Նիւ - Եորք տուած դասախօսութիւնը՝ հայ լեզուի անվիճելի հարստութեան մասին:

Կարեւոր էր ակադ. Վիկտոր Համբարձումեանի հարցազրոյցը հայ լեզուի շուրջ, արտատպուած Սփիւռքի հայ մամուլին կողմէ: Խիստ հետաքրքրական էր մանաւանդ Սիլվա Կապուտիկեանի հարցազրոյցը, ուրկէ՝ իմաստալից հատուած մը ստորեւ.

- Խլեցէք ժողովրդից ամէն ինչ, նա կարող է ամէն ինչ վերականգնել. բայց խլեցէք նրա լեզուն, նա այլեւս երբեք չի ստեղծի:

Յիշենք նաեւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ Մարտ 21-ին տեղի ունեցած ասուլիսը, մեր զոյգ վարժարաններու տեսուչներուն հետ, անոնց կողքին նաեւ փրոֆէսոր Ժ. Փ. Մահէի եւ Ա. Պէրպէրեանի, հայերէն լեզուի ուսուցման մասին: Երեկոյթին ի յայտ կուգային աշակերտաց կարեւոր նուազումը եւ նիւթական հոգերը:

Հայ լեզուի այս արշաւը վարակիչ ընոյթ ստացած է Սփիւռքի մէջ, մասնաւորաբար Ֆրանսահայ գաղութին մէջ:

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Փարիզի յանձնաժողովը դարձնամուտի առաջին Կիրակին յատկացուցած էր՝ յօգուտ իր կրթական նպատակին՝ տօնավաճառի մը. մեծ քանակութեամբ գիրքերու, ձայնապնակներու, քասէթներու, զարդեղէններու վաճառք մը: Կար նաեւ արեւելեան բազմապիսի համադամներու ճոխ պիւֆէ մը, զոր պատրաստած էր տիկնանց յանձնախումբը՝ օրերու աշխատանքով: Կը հնչէր մեղմ երաժշտութիւն մը սրահին մէջ: Ժամը 15-ին տեղի կ'ունենար նարտի մրցում մը:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը մանուկներու եւ չափահասներու համար հայերէնի դասընթացքներ կազմակերպած է, որ, անշուշտ կը կարօտին նիւթական զոհողութեանց:

Ընտանեկան յարկը եւ դպրոցը մեր ազգի փրկարար ազդակներն են:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Այսպէս երկար դիտեցի զայն, մինչեւ որ ճանճը յանկարծ վերջնականապէս հեռացաւ առաստաղէն եւ կորսուեցաւ դէպի հիւանդանոցին նրբանցքը:

Ճանճ մը կաթուածահար կը մնա՞յ անկողնի մը մէջ: Ճանճ մը կը մտածէ՞ հիւանդի իր ճակատագրին վրայ, աւելի ճիշդը՝ ճանճ մը կը հիւանդանա՞յ, ճանճ մը կը մտածէ՞: Եւ քանի որ բոլոր այս հարցումներուն պատասխանը ժխտական է, արդեօք սա պահուն ճանճ մը աւելի՞ երջանիկ է ինծմէ:

Այդ օր մինչեւ իրիկուն խորհեցայ անասուններու մասին եւ զարմացայ թէ որքան աննպատակ, որքան անիմաստ կեանք մը ունէին անոնք: Ի՞նչ էր ճանճի մը, մժեղի մը, կատուի մը նպատակը կեանքի մէջ: Ոչինչ: Անասունը ինքնին նպատակ մըն էր թերեւս, բայց ինքը նպատակ չունէր: Ճանճը ստեղծուած էր թերեւս սարդին կեր դառնալու համար: Բայց ինքը ի՞նչ կը հետապնդէր ապրելով: Ոչինչ: Պարզապէս կ'ապրէր պարտադրուած կեանք մը: Կ'ապրէր առանց գիտնալու, կ'ապրէր առանց ծրագիրի, կ'ապրէր առանց կեանքէ ձանձրանալու, առանց երջանկութեան կամ տառապանքի, առանց ազգութեան, առանց հայրենիքի, առանց տուն - տեղի կամ ընտանիքի մտահոգութեան: Ճանճը պարզապէս կ'ապրէր, առանց սիրելու կամ ատելու: Ճանճը անձնասպան չէր ըլլար երբեք:

Ոչ: Այդ օր այն համոզումին յանդեցայ, որ աւելի լաւ էր նոյնիսկ դատապարտուած ըլլալ կռնակի վրայ կաթուածահար պառկելու, քան թէ քաշկռտել ճանճի մը, անասունի մը անգիտակից ու անիմաստ կեանքը:

Վերջին հաշուով մարդ օր մը կրնայ զարմանալ թէ ինչո՞ւ չէ ծնած իբրեւ անասուն, այլ մարդ:

Անկողնիս մէջ յաճախ տարօրինակ երեւակայութիւններու կը յանձնուիմ, երբ շուրջս կը դադրին այն բոլոր շարժումները, որոնց կը սիրեմ ուշադրութիւն դարձնել, ժամանակը աւելի արագ եւ հաճելի սահեցնելու համար:

Առանձին մնալը այլեւս շատ վախ չի պատճառեր ինծի: Երբ առանձին կ'ըսեմ, նկատի չեմ առներ այն միւս հիւանդը, որուն հետ կը բաժնեմ սենեակս: Սենեակիս մէջ միշտ ուրիշ հիւանդ մը կայ: Երկրորդ մը: Բայց ես այդ հիւանդը չեմ հաշուեր, երբ կը խօսիմ առանձնութեան մասին: Սենեակին մէջ եթէ տասը հիւանդ ալ պառկի, ես պիտի ըսեմ որ առանձինն կը մնանք երբ կը մեկնին բժիշկները, հիւանդապահներն ու այցելուները, մինչեւ իսկ ճանճերը: Այո. հիւանդանոցին մէջ կան այսպիսի պահեր: Եւ շատ: Պահեր՝ որոնց ընթացքին կը զգաս որ բոլորովին առանձին ես: Այս առանձնութիւնը առաջին օրերուն մեծ սարսափ կը պատճառէր ինծի: Պոռալ, պաղատիլ կ'ուզէի որպէսզի քիչ մըն ալ քովս մնային, առանձին չձգէին զիս: Բայց հիմա այնքան վարժուած եմ առանձնութեան այդ զգացումին, որ չեմ վախնար այլեւս: Նոյնիսկ երբեմն անհամբերութեամբ կը սպասեմ այս վայրկեանին երբ այցելուները - եթէ կան - պիտի մեկնին, հիւանդապահը պիտի բաշխէ վերջին դեղահատերը եւ անկէ վերջ սենեակին մէջ պիտի դադրի ամէն շարժում: Այդ վայրկեանէն սկսեալ ընդհանրապէս աւելի քան ժամ մը ունիմ մտածումներս կարգի դնելու, անցնող օրուան մասին խոկալու, ապագայի մասին կարգ մը ենթադրութիւններ ընելու. կամ վերջապէս անցեալի աղուոր օրերս վերյիշելու, զանոնք վերակենդանացնելու համար: Աւելի քան մէկ ժամ, որմէ վերջ քունը կը տանի զիս: Այդ մէկ ժամուան ժամանակամիջոցը հիմա շատ թանկագին դարձած է ինծի: Եւ ամէն օր մեծագոյն ցանկութիւնս այն է, թէ հակառակութիւն մը, անակնկալ անհամութիւն մը չխանգարէ զայն: Այդպիսի անհամութիւններ հազուադէպ չեն: Անակնկալ ջերմ մը, օդափոխական ժամէ դուրս աղիքներու պարպում մը, կամ մարմնիս ծայրագոյն մասերէն մէկուն վրայ անակնկալօրէն յայտնուող քերուըտուք մը, կամ մինչեւ իսկ սենեակս բաժնող հիւանդին անհանգիստ մէկ վիճակը կրնան խանգարել իրիկնային, կամ ըսենք՝ գիշերային, այդ խաղաղութիւնս:

- Ի՞նչ կայ նորէն:

Այս ատելի նախադասութիւնը, որ կեղտոտ քուրջի մը նման երեսիդ կը նետուի հիւանդապահուհիի մը բերնէն, օրը երկու - երեք անգամ կ'արձագանգէ սենեակիս մէջ: Հարկաւ ուրիշ սենեակներու մէջ ալ: Դէմքը թթուած է հիւանդապահուհիին, ներս գալ իսկ չուզեր, դուռը կէս մը կը բանայ ու արանքէն շանթահարող նայուածք մը կը նետէ վրադ.

- Ի՞նչ կայ նորէն:

Այս հարցումին մէջ ներկայ է այնպիսի շեշտ մը, որ կրնայ զզուում պատճառել քեզի, զանգակը հնչեցուցած ըլլալուդ համար: Առաջին օրերուն, երբ արկածը նոր պատահած էր տակաւին եւ նորեկ մըն էի հիւանդանոցին մէջ, ինչպէս նաեւ հիւանդանոցի օրէնքներուն համար, կ'ընդվզէի այդ նախադասութիւնը լսելով: Եւ պէտք է ընդունիլ որ այդ առաջին օրերուն այնքան ալ խիստ չէր շեշտը այդ հարցումին մէջ: Ընդհանրապէս ժպիտ մը կ'ընկերանար հարցումին, ժպիտ մը որ չարաշուք այդ հարցումը կը ջանար կերպարանափոխել, որպէս թէ ըսել ուզէր.

- Ի՞նչ կայ նորէն սիրելի չարաճճի...

Կամ.

- Ի՞նչ կայ նորէն իմ չփացած աղուոր հիւանդս...:

(Շար. 2)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արամ Մուրատեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Իսիի Նոր Դպրոցի շինութեան ֆոնտին փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Թագուհի Միճաւեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն) :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Սէն - Թ'էթիէն . - Պ . Հայկազ Ասատուրեան 200 Ֆ . :

×

Տիկին Վիքթորիա Տէրտէրեան 200 Ֆ . :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ս . ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԹԱՂԱՅԻՆ ԸՆԴՀ . ԺՈՂՈՎ

×

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՀԱՐՑԵՐՆ ԵՆ . -

Ա . - Թաղականութեան պաշտօնավարութեան շրջանի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն :

Բ . - Նոր Թաղականութեան Ընտրողական Յանձնախումբ :

Գ . - Հաշուեքննիչ Յանձնախումբ :

Ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը, ժողովը օրինաւոր կը համարուի եւ առնուած որոշումները բացարձակ ի զօրու են :

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 15-ին Տէսինի՝

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ»

Հայ Մշակոյթի Տան Թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

Յ . ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ»

բեմադրութեամբ՝ վաիէ Ջէքեանի :

Լիոնի «Սալ Մոլիէռ» թատերասրահին մէջ :

18 - 20, Quai de Bondy - Lyon 5e

Տոմսերու վաճառում Տէսինի Մշակոյթի Տունը եւ Սիւզան Քուլթիւռ :

28, rue Bugeaud — Lyon

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

ՃԱՇ

ՄԱՐՍԷՅԼ, - ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը յետաձգուած է՝ Կիրակի, Մայիս 4-ին, ժամը 13-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, (փոխանակ Մարտ 23-ի) :

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste des voyages en ARMÉNIE depuis 17 ans

Vous propose

9 VOLS DIRECTS **PARIS ➤ EREVAN** **EREVAN ➤ PARIS**

Caractéristiques techniques :

Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE

Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15

Douane à Erevan

Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours

Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F
Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De E R E V A N, extensions possibles soit :

- ○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
- ○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻՒՐ - ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10Էն 24

(Brochure détaillée sur demande)

CONTACTER :

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47. 42. 10. 35

-ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ-

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31

ՄԵՌԵԼՈՑ

Ս . ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժամը 10.30-ին Պատարագ, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

Ս . ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամը 10-ին Պատարագ, ապա՝ Հոգեհանգիստ :

Ս . ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 9,30, Պատարագ՝ 10.30, Հոգեհանգիստ՝ 12 :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս . ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ 10.45, Հոգեհանգիստ :

Ս . ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10, ապա՝ Հոգեհանգիստ :

Ս . ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Պատարագ՝ 10 :

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ . ՔՀՆՅ . ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս . ՆՇԱՆ

Ցիշատակ Մեռելոց 9.30, Հոգեհանգիստ :

Ս . ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն՝ 8.30, Պատարագ՝ 10

Կը պատարագէ՝
ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ . ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՊՕՄՈՆԻ Ս . ԳՐ . ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Գերեզմանօրհնէք . - Սէն - Ժիւլիէնինը՝ ժամը 13-էն 15 եւ Նորը՝ Լէ Վ'Օլիվ ժամը՝ 16-էն 18.30 :

ՊՈՒԼՎ . OSSO — Ս . ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ 8.30, Պատարագ 9.45, Հոգեհանգիստ՝ 11.10 :

Գերեզմանօրհնէք (Լը Քանէ) ժամը 14-ին եւ Երեքշաբթի 9.30-էն Սէն - Լուի ժամը 15էն Սէն - Թ'Անտրէ եւ Սէն - Անրի

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս . ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10 յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ :

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս . ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10 Հոգեհանգիստ :

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Պատարագ՝ 10, Հոգեհանգիստ՝ 11.30

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ի նպաստ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ՝

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24-ԻՆ

ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ
ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԽԱՉԱՁԵՒԵԼ

4 ՕՐ

ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՄԱՅԻՍ 8, 9, 10 ԵՒ 11

ՎԱՐԴԱՏՕՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Աւանդական հիւրասիրութիւն, օթօքարով պտոյտներ, 4 օրուան ընթացքին, հաւանաբար մինչեւ Տօվիլ եւ Մոն Սէն Միշէլ :

Départ de l'autocar - Jeudi matin :
Mairie de Clamart .... à 8h
Eglise Arménienne
Issy-les-Moulineaux .... à 8h30
Gare Saint Lazare
25 rue de Rome .... à 9h

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 390 ֆրանք :

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել . - 39 85 36 53 - 48 54 35 74

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն, Մարսէյլ՝ նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին՝

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

դունաւոր :

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը ճիշդ 3-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ :

12 / 14 ռիւ Սէն - Պազիլ

Տոմսերուն համար դիմել ընկերուհիներուն :

Մուտքը՝ 30 Ֆ . :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ . ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 5, ժամը 15-ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45, ռիւ տը լա Տէֆանս : Կարեւոր օրակարգ . - 30-րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն :